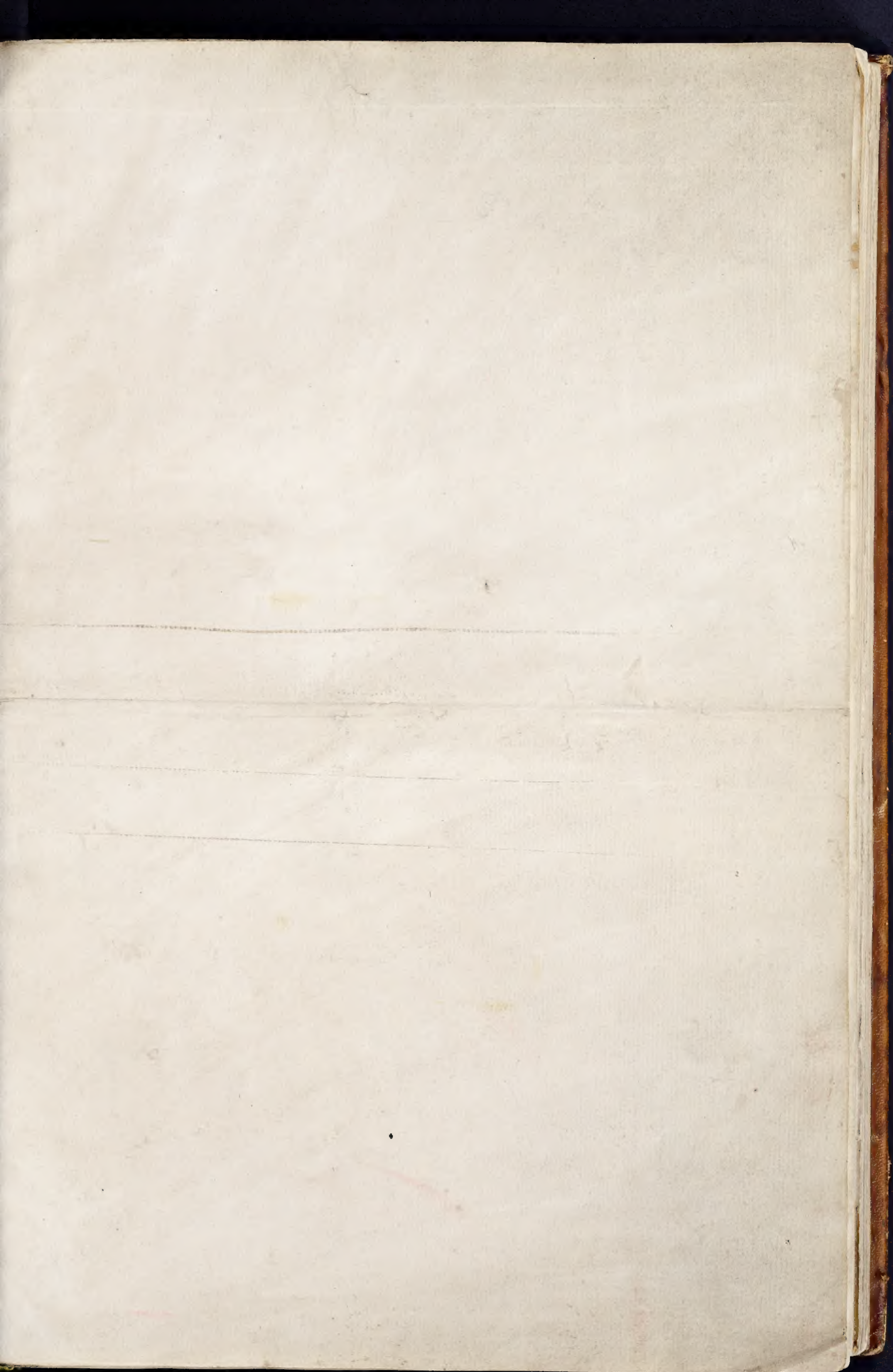
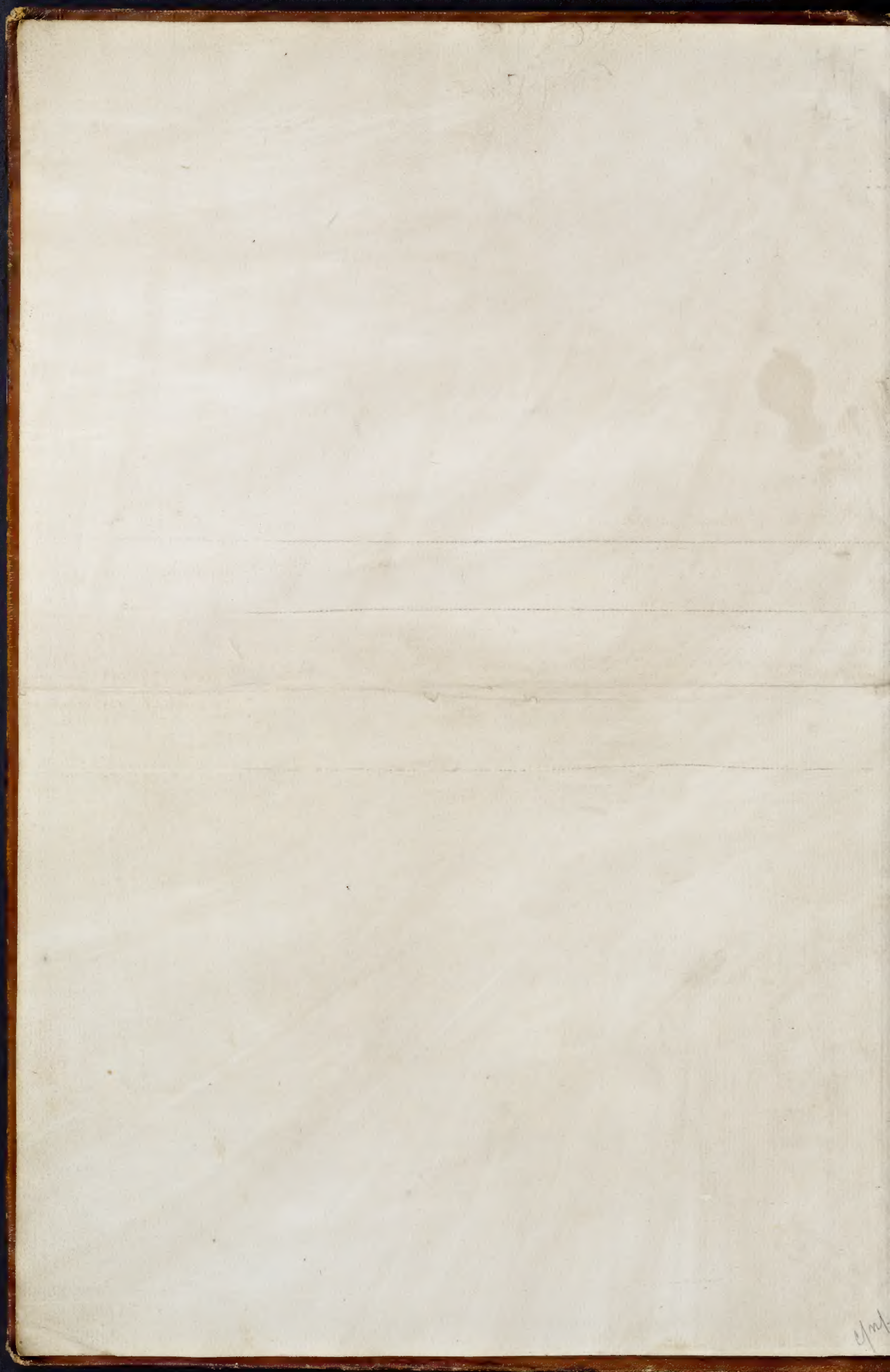

SACROSANCTA
PATRIARCHALIS
BASILICA
LIBERIANA

EX. LIBRIS
HARTWELLI DE LA GARDE GRISSELL A.M.
COLL. AEN. NAS. OXON.
EQ. A. CVBICVLO. PONT. MAX.

S. Lucas Deiparæ imaginem pingit.

In somnis Mater Dei Liberium Papam suæ Basilicæ locū docet.

Leo Papa 4. orans Regulum extinguit.

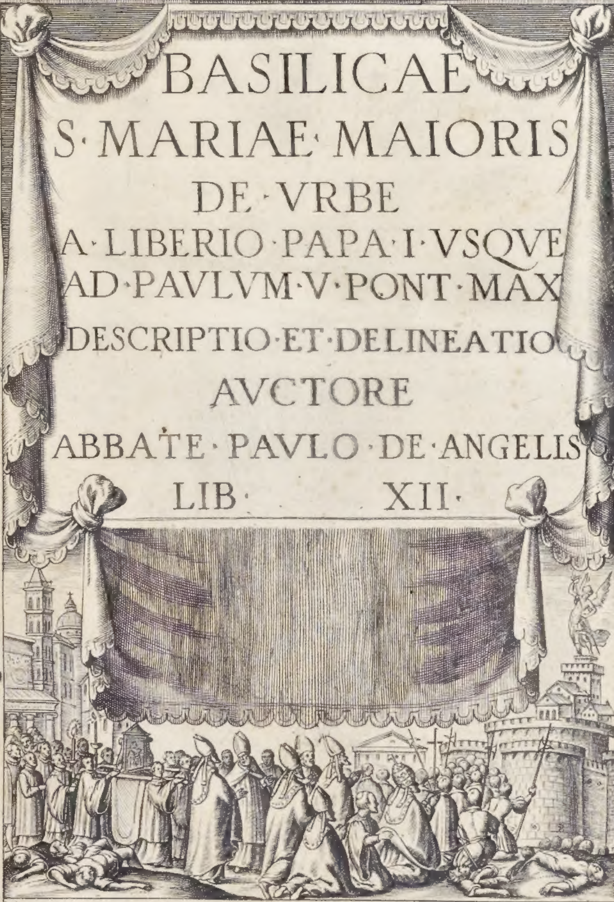
BASILICAE S·MARIAE·MAIORIS DE·VRBE

A·LIBERIO·PAPA·I·VSQVE AD·PAVLVM·V·PONT·MAX DESCRIPTIO·ET·DELINEATIO

AVCTORE

ABBATE·PAVLO·DE·ANGELIS

LIB· XII·

S. Gregorio magno virginis imaginem per vrbem gestante Angelus gladium reponit, et Roma à Peste liberatur.

S. Hieronymus de B. virgine scribit.

Lictor S. Martinum Papam sacra celebrantē aggress' obcecatur.

Cereus ante virginis imaginē ardens integer conseruatur.

Petrus Card. Columna in Mare periclitans ad virginē conuersus liberatur.

Henrici ij Imp. visio in Liberiana Basilica.

Christi seruatoris Cunæ à Margherita Hisp. Regina argento coopertæ.

Liberi' Papa j. et Patritius matris Dei Basilicā fundant.

Philipp. Mar. Mediolani Dux de sibi salute desperans voti compos redditur.

ROMÆ. Ex Typographia Bartholomæi Zannetti. MDCXXI. Cum Priuilegio Summi Pont: et Superiorum permissu.

MAGNAE MATRI
VIRGINI BEATISSIMAE
PAVLVS DE ANGELIS
SE SVPPLEX D.

VNI Tibi, Mundi Imperatrix & ſalus, debetur hic mearumne vigiliarum fructus, an Tuæ in me beneficentiæ teſtimonium? Teſtor enim terram, ſuperos, Tuumq. numen tam præſens tam bonum, me acceptum referre MARIAE qualecumque hoc eſt. Totum de Te loquitur volumen: à Te prodijt: ad Te redit. vtinam integrum & ſanctum, nullis inter impuras Scriptoris manus nequiſsimi deterrimiq. mortalium contractis ſordibus. Sed nimirum abluet nitidiſsimus iſte miſericordiæ fons maculas meas. Hoc niſi ſperarem fore, planeq. pro Tua bonitate confiderem, non mihi animus ſuffeciſſet ad Tuos prouolui pedes, & librum hunc, quaſi libellum ſupplicem ad amorem Tuum, caſti Parens amoris, implorandum offerre. Feci tandem Te Duce, Te Magiſtra, vt Liberianæ Baſilicæ dignitas, opulentia, amplitudo, maieſtas, non auribus tantum, verum & oculis legeretur. Quanto enim gratius expreſſa Lucæ penicillo, quàm demiſſa per aures, illaberis in animos, Maxima Virginum; tanto iucundius futurum videbam, ſi auguſtale maieſtatis Tuæ, templum inquam illud populorum omnium religione venerandum, ſuis lineamentis in tabula proponerem omnibus contemplandum, quàm ſi nude rem calamo tranſegiſſem. In terris non ali-

bi magnificentius habitas, quam illa in Aede, cui eximia quadam prærogatiua ſanctitatis, Maioris nomen, Vrbis & Orbis pietas indidit. Debui adeo pro loci dignitate omnes animi vires intendere, quò digna ſedes Te præſide videretur. Quod ſi ad initia templo facienda, non ſolum verbis admonere voluiſti adminiſtros voluntatis Tuæ, ſed etiam æſtiua niue aream deſcripſiſti; par fuit, me quoque Ducis meæ veſtigia ſuppliciter procul adorantē, vtrumq. & ſcalpro, & calamo imitari. Accipe igitur, Virgo, ea niue quam in Exquilias demiſiſti, candidior, leuidenſe munuſculum, plurium quidem illud annorū laboribus compactum, at longe plurimo cordis affectu Tibi ſacrū. Age, & ea, qua apud Deum Dei Mater potes polleſq. gratia, in ſcelera prolapſum eleua, labantem ſuſtine, confirma ſtantem. Nihil animus, nihil oculus, nihil os adamet, præter MARIAM. Hoc abs te ſi impetro, diues ſum ſatis.

PAVLVS

PAVLVS PAPA QVINTVS.

Ad futuram rei memoriam.

VM sicut dilectus filius Paulus de Angelis Presbyter Siracusanen. familiaris continuus commensalis noster Nobis nuper exponi fecit ipse Paulus, opus quoddam, seu tractatum de Basilica B. Mariæ Maioris nuncupatæ de Vrbe à se compositum, varijsque figuris ornatum in lucem edere intendat, ac vereatur, ne postquam in lucem prodierit, alij, qui ex alieno labore lucrum quærunt id ipsum opus typis cudi facere curent in ipsius Pauli præiudicium. Nos eius indemnitati, nè impressione huiusmodi nimium dispendium patiatur prouidere, illumq; specialibus fauoribus, & gratijs prosequi volentes, & à quibusuis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, alijsq; Ecclesiasticis sententijs, censuris, & pœnis à iure, vel ab homine, quauis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit ad effectum præsentiũ dumtaxat consequen. harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes, supplicationibus ipsius Pauli nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati: Eidem Paulo, vt quindecim annis proximis durãtibus à primæua dicti operis, dummodo tamen antea à dilecto filio Magistro sacri Palatij Apostolici approbatum sit, impressione computan. nemo tàm in Vrbe, quàm in reliquo Statu Ecclesiastico mediatè, vel immediatè Nobis subiecto opus prædictum sine speciali dicti Pauli, aut eius hæredum, & successorum, vel ab eis causam habentium licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs impressum vendere, seu venale habere, seu proponere possit, & valeat auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus, & indulgemus. Inhibentes propterea vniuersis, & singulis vtriusque sexus Christifidelibus, præsertim librorum impressoribus, sub quingentorum ducatorum auri de Camera, & amissionis librorum, & typorum omnium pro vna Cameræ nostræ Apostolicæ, ac pro alia eidem Paulo, & pro reliqua tertijs partibus accusatori, & Iudici exequenti irremissibiliter applican. & eo ipso absque vlla declaratione incurren. pœnis, ne dictis quindecim annis duran. opus prædictum, aut aliquam eius partem etiam prætextu additionum, aut explanationum, tam in magno, quàm in paruo folio, ac tam in Vrbe, quàm in reliquo Statu Ecclesiastico prædictis sine huiusmodi licentia imprimere, seu ab alijs impressum vendere; vel venale habere, seu proponere quoquo modo audeant, aut præsumant. Mandantes etiam dilectis filijs nostris, & Apostolicæ Sedis de latere Legatis, seu eorum Vicelegatis, Præsidentibus, Gubernatoribus, Prætoribus, & alijs Iustitiæ Ministris Prouinciarum, Ciuitatum, terrarum, & locorum status nostri Ecclesiastici, quatenus eidem Paulo, eiusque successoribus, & hæredibus, seu ab eis causam habentibus huiusmodi in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes quandocunque ab eodem Paulo, & alijs prædictis fuerint requisiti pœnas prædictas contra quoscunque inobedientes irremissibiliter exequantur. Non obstan. constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quibusuis statutis, & consuetudinibus, & iuramento confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis priuilegijs quoque indultis, & literis Apostolicis in contrarium præmissorum, quomodolibet concessis, confirmatis, & innouatis, cæterisque contrarijs quibuscunque. Volumus autem, quòd præsentium transumptis etiam in ipso opere impressis manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem. Sub Anulo Piscatoris die decimaquinta Decembris. M. DC XVI. Pontificatus Nostri Anno duodecimo.

Scipio Card. S. Susannæ.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Imprimatur,

Fr. Gregorius Donatus Romanus Magiſter, & Reuerendiſs. P. Fr. Hiacynthi Petronij Sac. Pal. Apoſt. Magiſtri Socius, Ordinis Prædicatorum.

HOc opus inſcriptum: Baſilicæ Sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe Deſcriptio, &c. Auctore venerabili, & erudito viro Abbate Paulo de Angelis, iubente Reuerendiſs. P. Fr. Hyacintho Petronio Sacri Palatij Magiſtro, diligenter perlegi, nihilq. in eo reperi, quod Catholicæ Fidei, aut Chriſtianis moribus repugnet; Sed potius, ſi prodeat in lucem, id fidelium erga B. Virginem Deiparam pietati prodeſſe poſſe arbitror.

Ego Io. Antonius Gabutius Cler. Regul. S. Pauli, idemq. Præpoſitus Collegij S. Pauli in Columna. Romæ, die xij. Octobr. M.DC.XVI.

INDEX
LIBRORVM, ET CAPITVM
QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

LIBER PRIMVS.

De septem Collibus, in quibus primum Roma fuit constituta, & de forma priscarum, atque recentium Ecclesiarum, vna cum Sacellis, Altaribus, Ciborijs, Tabernaculis, & id genus alijs ad sacram Basilicam pertinentibus.

LIBER SECVNDVS.

De origine, atque illis, qui S. Mariæ Maioris Ecclesiam fundarunt, & de niuis miraculo, atque solemnitate priscis temporibus ob niuis euentum celebrata.

LIBER TERTIVS.

De Archipresbyteris, Vicarijs, & Canonicis, tum generatim, tum etiam speciatim.

LIBER

LIBER QVARTVS.

De origine Beneficiatorum, Cappellanorum, vnà cum benemerentibus; Clericorum, &c.

LIBER QVINTVS.

De veteri, atque nouo Basilicæ situ, simul cum fabricis; de antiquis Sacellis, Oratorijs, Altaribus, & Monasterijs circa Basilicam existentibus, nec non de statu, in quem Paulus Quintus Pontifex Maximus hac ętate redegit; de antiqua Canonica; internis, atque externis partibus; Sacellis hodie existentibus; illorum memoriam recolendo, qui fabricis exornarunt.

LIBER SEXTVS.

De Indulgentijs, & Stationibus à pluribus Pontificibus concessis; de sacris Reliquijs, Pœnitentiarijs, atque Basilicæ nobilitate.

LIBER SEPTIMVS.

De donationibus ex Summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, & cæteris mobilium, atque immobilium, deriuatis.

LIBER OCTAVVS.

De mobilium parte, quæ olim in Basilica ad ornatum, & Diuinum cultum asseruabantur; & de sacris mobilibus, quæ in præsenti reperiuntur.

LIBER NONVS.

De Illustribus hominibus ex Basilica profectis, nimirum summis Pontificibus, & Cardinalibus, cæteris dimissis; nec non de Principibus, & Pontificibus, qui in illa requiescunt.

LIBER DECIMVS.

De Præsepis sacello, & reliquis ornamentis à Sixto Quinto Pontifice Maximo ædificato, & de mobilibus ab Alexandro Peretto Cardinali Montealto, & Vicecancellario traditis, non solum in auro, & argento, atque sacris vasis, constitutis; sed etiam in varijs apparatis ad magnificentiam, & splendorem intertextis, nec non de Reliquijs, Indulgentijs, Cappellanis, Clericis, Ministris, redditibus, priuilegijs, atque adeò omni immunitate.

De fun-

LIBER VNDECIMVS.

De celeberrimo B. Virginis Sacello à Paulo Quinto Pont. Max. à fundamentis singulari magnificentia extructo, atque omnibus in ipso comprehensis. De Indulgentijs, sacris Reliquijs ibi collocatis; aureis, atque argenteis, mira arte exculptis; sacris vasis, apparatis, & Sacerdotalibus vestibus auro, atque argento distinctis; nec non de redditibus, Sacerdotibus, Clericis, ac cæteris Ministris assistentibus.

LIBER DVODECIMVS.

De origine, & sacrarum Imaginum vsu, vbi etiam de S. Luca Euangelista, nimirum, quod pictor extiterit, pluresq; Imagines pinxerit; sed præsertim Beatæ Virginis Imaginem, in S. Mariæ Maioris Basilica religiosè cultam. Præterea quando, & à quo fuerit collocata, semper miraculis coruscans. De priscis ornamentis circa sacram Imaginem adstantibus.

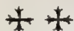
Quod

FINIS.

F I G V R A R V M
T I T V L I.

amplius

Insigne

FINIS.

INDEX

INDEX EORVM
Quæ in hoc opere sunt præsertim notanda.

C

I N D E X.

Iulius

INDEX.

I N D E X.

FINIS.

ERRA-

Pag.	Col.	Lit.	Errata	Corrige.
2			vaſibus	vaſis
7	1	B	poitici	porticus
9	2	C	in modo	in modum
11	1	B	Sozomenem	Sozomenum
	1	C	appropinquari	appropinquare
	1	C	præuia	peruia
	2	D	deprecabuntur	deprecabantur
12	1	[illegible]	ſimulahra	ſimulachra
	2	C	cappellarum	capellarum
	2	C	eſt tranſmiſſum	ſit tranſmiſſum
14	1	A	quaſi Canoniſtæ	quas Canoniſtæ
	1	D	perquæſiuere	perquiſiuere
	1	D	habuerunt	habuerint
15	1	A	culturæ	cultum
	2	B	niuem	niue
21	1	E	Breuiariai	Breuiaria
	2	A	addare	addere
25	2	A	atteſta mulieris	atteſtationi mulieris
30	1	A	diligengenti	diligenti
46	2	C	manelli	martelli
48	1	A	Bonienſis	Bononienſis
50		A	Ægeſtatem	Egeſtatem
57	1	B	Cænobis	Cœnobijs
	1	E	ſumperſunt	ſuperſunt
	2	A	inuſiuco	muſiuo
58	1	E	Brixen	Brixien
59		E	ſuciperet	ſuſciperet
60		C	Canonicitis	Canonicis
67	2	C	reſitutum	reſtitutum
78	2	C	voce	vice
86	1	B	Iaonnis	Ioannis
110	2	D	aliquibuus	aliquibus
113	2	D	ſepelliuit	ſepeliuit
121	1	E	litteras	litteræ
	2	A	merita	merita noſtra
	2	A	ſoliciudinis	ſolicitudinis
	2	A	Partis	Patris
	2	D	Rogum	Regum
	2	D	ac ſpiritu	in ſpiritu
	[illegible]	B	ſalutum	ſalutem
	2	E	præcentur	precentur
122	2	C	Curiſtianorumq.	Chriſtianorumq.
124	2	B	ceſſit & conceſſit	ceſſerũt & cõceſſerũt
127	2	D	vnit	vniuit
	2	E	Anne	Anno
128	1	C	dua loca	duo loca
	2	D	dimedia	dimidium
129	1	A	rouinoſum	ruinoſum
	2	C	egregiem	egregiam
	2	D	præcioſa	precioſa
130	1	D	obrixo	oorizo
132	1	D	veſtigij	veſtigijs
	2	D	Canopruo	Conopæo
133	2	A	argentum	argenteum
	2	E	linteas	lineas
134	1	B	&	ex
	[illegible]	B	Eccieſiaſticos	Eccleſiaſticos
	2	D	Vaticacæ	Vaticanæ
143	1	B	Sinmaritanæ	Samaritanæ
144	1	A	S. Gregorij	S. Georgij
145	2	E	Tobolea	Tobalea
146	1	D	Miſere	Miſerere
	2	E	ect	eſt
	2	C	faerunt	fuerunt
147	2	C	latibus	lateribus
	1	D	cum duo	cum duobus
148	1	A	duabus	duobus
	[illegible]	D	repreſentatione	præſentatione
151	1	B	pix	pixis
	1	B	pix	pixis
	1	C	acera	acerra
	1	C	acerra	acerra
	1	D	referrens	referens
	1	D	polubrum	pollubrum
	2	E	tænis	tænijs
152	2	C	Sanctiſiſſimi	Sanctiſſimi
153	1	A	Crucij	Crucis
156	2	A	honoſto	honeſto

Pag.	Col.	Lit.	Errata	Corrige.
	2	B	dimiſit	diſceſſit
157	1	E	extintus	extinctus
	2	E	ſepelitur	ſepelitur
158	1	A	queſcit	quieſcit
	2	C	exeplanare	explanare
	2	C	ingreſſiu	ingreſſu
159	2	C	porphyreticis	lydi s
159	1	A	elegio	elogio
	2	E	inſculpa	inſculpta
162	1	B	ſepellin	ſepelin
166	2	D	Bernedicto	Pe. benedicto
167	1	A	Matinus	Marianus
174	1	A	Zophorus	faſtigium
177	2	C	duobus	duabus
	1	E	folias	folia
179	2	D	baſæ	baſes
180	1	A	Cathalogum	Catalogum
181	2	A	Eccceſiaſtica	Eccleſiaſtica
	2	A	ſeruauit	ſeruarit
183	1	C	Geneologia	Genealogia
	2	B	omiſerant	amiſerant
185	1	E	circumſectum	circumſeptum
190	2	B	taſcis	faſcijs
191	2	D	faſcis	faſcijs
193	2	C	folias	folia
	1	C	teſtili	textili
	1	D	baſi	baſim
194	2	C	pilea	pila
196	2	C	duobus	duabus
200	1	C	quadrata	triangulari
200	[illegible]	D	pileam	pilam
	2	B	Armenij	Armeni
209	1	B	adortus	correptus
	2	E	ſumum	ſummum
210	1	E	eorurum	eorum
213	1	E	comparuiſſet	comparaſſet
215	1	D	Timothæus	Timotheus
	2	A	Timothæus	Timotheus
	2	B	iunctos	vinctos
216	1	C	Timothæi	Timothei
	1	C	diſſentione	diſſenſione
	1	E	Timothæo	Timotheo
	2	A	Timothæus	Timotheus
	2	C	Timothæo	Timotheo
	2	E	Timothæum	Timotheum
	2	E	Timothæe	Timothee
	2	C	erunt	erant
	2	E	libellus	libellum
217	1	B	Ciuibbus	Ciuibus
	1	B	per quam	perquam
	1	E	oportunè	opportunè
218	1	B	non non	non
	2	B	agere	agerem
219	2	B	1651	1615
226	2	A	pix	pixis
	2	C	folias	folia
	1	C	lycnis	lychnis
	2	C	pallum	pallium
227	1	B	aureos nummos	aureis nummis
234	2	B	populum	populo
	2	B	millia	millium
	2	C	trecentum	trecentorum
235	1	C	Banad.	Barrad.
241	2	B	Pontificium	Pontificum
242		B	reſcreptus	reſcriptus
	1	B	collegi	colligi
243	1	C	fuſos	fuſcos
	2	C	Cedranus	Cedrenus
244	1	C	extitiſſem	extitiſſe
	1	C	anxima	maxima
245	2	C	præſentit	præſenſit
	1	E	ditius	citius
249	2	D	Magiſtratumq.	Magiſtratuumq.
5	2	A	curauit	curauit
10	2	B	ſubiecere	ſubiacere
11	2	C	momentana	nomentana
4	1	D	ſede lem	ſede ſolem.

Pag.	Col.	Lit.	Errata	Corrige.
[illegible]	1	E	die decimaſeptima Kalendas	delendum die, & dicendum 17. Kal. Iunij.
39	2	B	ad ſtatum	ad ſtatutum
[illegible]	1	A	ſimul cum Canonicis.	pariter cum Canonicis.
[illegible]	[illegible]	D	maiori naui longiorem.	maioris nauis latitudine longiorem.
70	1	C	ad vſum Baſilicæ.	ad vſum Baſilicæ Canonicis.
73	2	E	Siluerio.	Solderio
184	1	C	illud vero mirum	illud vero (vt ferunt aliqui) mirum
			conſeruari ac ſi adhuc.	conſeruari adhuc, ac ſi
144	2	C	confirmat.	confirmant.

IN APPENDICE.

pag. 11 col. 2 lit. C Momentanea lege Nomentana

ABBAS PAVLVS DE ANGELIS PIO LECTORI.

CVM nos ea cogitatio tenuerit multorum annorum ſpatio, vel potius deſiderium hiſtoriam fabricandi, Sanctæ Mariæ Maioris Baſilicam à Liberio Papa vſque ad noſtra tempora continentem; idquè non modo erga eandem deuotione, atque Virginem ibi delineatam pietate, verum etiam Chriſtifidelium bono ob illuſtrem temporum memoriam, in quibus eximia religione, ac liberalitate Chriſtiani Principes vna cum alijs pijs viris hanc Eccleſiam amplificarunt; ob quam rem quindecim annorum curriculo inſudauimus, vt materiam inueniremus, ex qua hiſtoria vndique vera, & completa texeretur; ſed temporis pertinacia ſæpiùs Vrbem Romam vexata prohibuit, quin illa ſe extulerint, quæ ad plenam magnificentiam, & Virginis gloriam peroptabamus; tamen ex materia diuina ope oblata, quæ in quatuor memoriæ generibus continetur, (nimirum in probatis Scriptoribus, fidelibus manuſcriptis per Archiuios miniſtratis, epitaphijs omni tempeſtate receptis, modo hiſtoriam non excedant, atque reſcriptis, & Pontificijs decretis) hoc opus concinnauimus, quod aliqui noſtri peramantes, atque eruditi viri Etruſca lingua conſtructum deſiderabant. At nos Virginis gloriam exoptando, ac proinde eius propagationem non ſolum apud Italos, ſed etiam apud alias gentes publicare tentauimus, quod non adeò contigiſſet, ſi aliter eſſet conſcriptum. Quam ob rem ſtilum ſimplicem, & apertum affectauimus, & qui magna perſpicuitate ferè omnibus ſe dedat. præterea delineationes, & Imagines eorum addidimus, quæ in Baſilica continentur, ſiue antiqua, ſiue recentia quærantur, quouis genere conſiſtant,

ſiſtant, & à quouis verò Principe deriuentur, & præſertim noſtris temporibus à Paulo Quinto Pontifice Maximo. Et hoc pacto vbi ex hiſtoriæ lectione mens rei naturam conceperit, etiam oculis per delineationem ſatisfiat, ac proinde magis intelligentia ſit expleta. eædem delineationes ijs deſeruient, qui vel Architecturam profitentur, vel in illa ſe oblectant, atque adeò reliquis artificibus, qui in lapidibus, & picturis ſe exercent, cum talis Baſilicæ moles Principes, & præteritarum ætatum, atque præſentis artifices recognoſcat. Quod verò ad ordinem ſpectat, quem in progreſſu ſeruabimus, erit duodecim libris diſtributus, & quilibet in plura capita; illud attendendo, vt omnis cura ponatur, tum quo ad methodum, tum quo ad diuiſionem, vt rebus ſplendor appareat.

Igitur in primo libro ſeptem Colles indicabimus, quibus primum Roma fuit conſtituta, & præſertim Exquilinum montem, in cuius angulo noſtra Baſilica ſe attollit; formam priſcarum, atque recentium Eccleſiarum vna cum Sacellis, Altaribus, Ciborijs, Tabernaculis, & id genus alijs ad Sacram Baſilicam pertinentibus. In altero originem trademus, atque illos, qui Sanctæ Mariæ Maioris Eccleſiam fundarunt; nec non niuis miraculum, ex quo originem duxit; & ſolemnitatem priſcis temporibus ob niuis euentum celebratam. In tertio de Archipresbyteris, Vicarijs, & Canonicis ſignificabimus, quos tam generatim, quàm ſpeciatim proponemus. In quarto Beneficiatorum origo; Cappellanorum, vnà cum benemerentibus, Clericorum, &c. deſcribetur. In quinto veterem, atque nouum Baſilicæ ſitum ſimul cum fabricis perluſtrabimus; antiqua Sacella, Oratoria, Altaria, atque Monaſteria, circa hanc Baſilicam exiſtentia annotando, nec non ſtatum, in quem Paulus Quintus Pontifex Maximus, hac ætate redegit; antiquam Canonicam; internas, & externas partes, Sacella hodie exiſtentia; illorum memoriam recolentes, qui fabricis exornarunt. In ſexto Indulgentias, & Stationes, à pluribus Pontificibus conceſſas exponemus, ſacras reliquias, Pœnitentiarios, & Baſilicæ nobilitatem. In ſeptimo de donationibus loquemur mira pietate ex Summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, & cæteris mobilium, atque immobilium deriuatis. In octauo ex parte mobilia inſinuabimus, olim in tali Baſilica ad ornatum, & diuinum cultum aſſeruata; & ſacra mobilia, quæ in præſenti reperiuntur. Etenim Borbonij temporibus Clemente Septimo Pontifice, non ſolum argento, auro, ſacris vaſibus, & ditiſsimis apparatis, pretioſis gemmis diſtinctis ſpoliata fuit, ſed etiam ſacrilega manu ipſiſmet ſacris reliquijs ob vaſorum direptionem, in quibus condebantur, & à Fidelibus venerabantur, ſed præſertim Chriſti puerperio, velut ex traditione deprehen-

prehendimus. Neque ſanè his contenti; impia cupiditate non ſolum omnia vota argentea, atque aurea ſuſtulerunt, circa ſacram Imaginem à Sancto Luca depictam rutilantia, ſed etiam columnis, & nauium parietibus pendentia. In nono Illuſtres homines referuntur ex hac Baſilica profecti, ſcilicet Summi Pontifices, & Cardinales, cæteris dimiſsis, nec non Principes, & Pontifices, qui in illa requieſcunt.. In decimo ea perlegentur, quæ Præſepij ſacellum continet, non ſolum ad ædificium, ſed etiam ad picturam, & reliqua ornamenta ſpectantia à Sixto Quinto Pontifice ædificatum, ſimul mobilia,&c. addentes ab Alexandro Peretto Cardinali Montealto, & Vicecancellario tradita, tum in auro, & argento, atque ſacris vaſis conſtituta, tum quoque in varijs apparatis ad magnificentiam, & ſplendorem intertextis; nec non reliquias, indulgentias, Cappellanos, Clericos, miniſtros, atque reditus, priuilegia, & omnem immunitatem. In vndecimo celeberrimum Beatæ Virginis ſacellum explicabimus, à Paulo V. Pont. Max. à fundamentis ſingulari magnificentia extructum, atque omnia in ipſo comprehenſa. Indulgentias, ſacras Reliquias ibi collocatas; aurea, atque argentea mira arte exculpta; ſacra vaſa ad decorum, & diuinum cultum, apparatus, & ſacerdotales veſtes auro, & argento diſtinctas, reditus, Sacerdotes, Clericos, & cæteros miniſtros aſsiſtentes. In duodecimo originem,& ſacrarum Imaginum vſum attingemus; S. Lucam Euangeliſtam pictorem fuiſſe, nec non plures Imagines pinxiſſe, ſed præſertim Beatæ Virginis imaginem, in hac Baſilica religiosè cultam oſtendemus. Præterea quando, & à quo fuerit collocata, vbi ſemper miraculis coruſcauit. Priſca ornamenta circa ſacram Imaginem exiſtentia, ad cuius gloriam omnia hactenus diximus, & deinceps dicemus. Atque hæc ſufficiant præmonuiſſe, cætera ad procemium ſpectantia dimittentes, ſolumque veritatem, breuitatem, & hiſtoriæ perſpicuitatem ſectantes, eas aſſequi conabimur.

AD B. VIRGINEM

BERNARDINVS STEPHONIVS
E SOCIETATE IESV.

O Quæ niuales Exquilias tenes
Reginapulcri maxima Virginũ:
Pauliq; præsens structa seruas
Dædaleo monumenta sumptu:

Sic flaua semper quæ tibi tempora
Lambunt amico lumine sidera
Bissena pubescant, recenti
Flore comas redimita circum.

Si, quod nouauit tergeminæ potens
Paulus Tiaræ: Dardana quod pio
Supplex frequentat Roma cultu:
Semper adis memoranda templum.

Et tu corusca nube per aureum
Fusa lacunar, Virgineo sinu
Complexa fætum virginalem
Præses habe tua tecta semper.

Scimus quid vltrò sidere non suo
Molita quondam gesseris in niue;
Cum te secundam nil roganti
Tale dabas niue fulta Romæ

Virgo docebas Virgineum decus
Intacta: pacem & pectoris integri:
Et pacis illæsæ pudorem
Perpetuum, duce te, sequentem.

O mater adsis: & tua sospites:
Et læta semper Regna superstites:
Stantemq; nec velli columnam
Imposito patiare gressu.

Quæ mille Paulo promeruit pudor
Iam notus vrbi, notus & vrbibus,
Et notus astris, mille Paulo
Secla Patri sine fraude dones.

Quæ nec tumultu classica bellico,
Nec tabe fæda pestilitas nocens,
Nec culpa, nec fallacis vrnæ
Gratia, nec scelera vlla vexent.

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER PRIMVS.

AVCTORE

ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE SEPTEM COLLIBVS, SVPER QVIBVS ROMA FVIT AEDIFICATA.

CAPVT PRIMVM.

SEPTEM Montes existunt, in quibus primùm Romæ fundamēta iacta fuerunt; quod omnes ferè testantur. Ex quo (Antistio Labeone teste) Vrbs septimons appellatur. Quibus in montibus emporia fiebant, vti Varro de lingua latina, & pariter Virgilius his carminibus. A

Varro de lingua latina.
Virg. 2. Georg.

Scilicet, & rerum facta est pulcherrima Roma,
Septem quæ vna sibi muro circumdedit arces.

nomina sic notantur. Mons Tarpeius, Palatinus, Auentinus, Cælius, Exquiliæ, Viminalis, & Quirinalis. De situ, coniunctione, atque horum montium ornamentis, ijs relinquimus, qui Romanas antiquitates scriptis consignarunt, & præsertim Publio Victorio, Bartholomæo Marliano, Andreæ Fuluio: nos paucis de quinto agemus; nimirum Exquilino, quippe qui maximè ad rem nostram faciat, vel potius præsentis sit historiæ fundamentum.

Nomina septem montium.

DE MONTE EXQVILINO.

Cap. II.

MONS Exquilinus cæteros ambitu præcellit, de quo sic Marcus Varro loquitur. Exquiliæ secundæ sunt Regionis. & quidam credunt duos montes esse, vt Andreas Fuluius testatur, & ante ipsum Politianus in Miscellaneis. Multa, & varia nomina obtinet, quæ dictus auctor designat; id verò nomen obtinuit ab excubijs ibi aliquando manentibus, vti Ouidius de Fastibus.

Politian. lib. 2. cap. 6.

Vnde dictus exquilinus mõs.

Adde quod excubias, ubi Rex Romanus habebat,
Qui nunc exquilias nomina collis habet,

Et Marcus Cato addens ab excubijs dici, quas Romulus more hetrusco, ad sui tutelam cõstituit; nimirum ex duodecim lictoribus, & tercentum militibus constitutis. Vel quia esset à Tullo Hostilio Rege excultus. Et sanè quod huius nominis origo sit verior, clarè proxima nemora testantur. Etenim ibi Martis nemus adest, Fagutale appellatum, & sacellum Larium Querquetulanum vocatum, Martis, & Iunonis, Lucinæ nemora, in quibus Venatores quisquilias ad eludendas aues disseminabant, ante Romæ formationem. Talis montis delicias, & ornamenta notati Scriptores insinuant, ad quos rem remittimus vna cum ipsius montis delineatione hic apposita.

Marlian. lib. 4. cap. 19. Andr. Ful. lib. 2. cap. 6.

QVOD DIVAE MARIAE MAIORIS BASILICA IN *Exquilini montis summitate est collocata.*

Caput III.

HOC in monte fuit Sesimini Ciuis Romani Basilica, quam volunt apud illam Diuæ Mariæ Maioris extitisse. Sic Marlianus his verbis: *Basilicam Sesiminij Ciuis Romani, apud Aedem Diuæ Mariæ Maioris fuisse nonnulli affirmant:* & Andreas Fuluius de Lucinæ nemore agens, vbi Ouidij versus indicat subdens: *Eodem loco Ecclesiam Diuæ Mariæ Maioris ad præsepe vigere, quæ felicioribus, quàm Lucina auspicijs nostris temporibus lucem, & vitam ijs largitur, qui nascuntur, cuius hæc est historia, &c.* Et Pompeius Vgonius etiam ipse postquam de Exquilijs est loquutus, ait: *Quod si locus aliquis*

Marl. lib. 4. cap. 19.

Andr. Ful. lib. 2. cap. 6.

Pomp. Vgon. histor. de Roman. stationibus. Statione 3 pag. 64.

A *ex Gentilibus sacer in hoc ambitu constitit, nemus Lucinæ fuit, & proximior Siciminij Romani Basilica,* quod ante ipsum Pomponius Lætus scriptis consignauit. *Hæc Ecclesia ad gloriosæ Virginis honorem dedicata fuit, miraculi, quod referam, occasione.* Blondus idem confirmat in Roma instaurata his verbis: *Et magno Exquiliarum monte speciosissima est Basilica sanctæ Mariæ Maioris.* Et Mureti manuscripta simul indicant dictã Ecclesiam in hoc monte fabricatam esse: nam de septem Romanis B collibus loquens, ait: *Mons Exquilinus, vbi nunc est Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris, & Thermæ Diocletiani,* & Cardinalis Baronius in annotationibus ad Martyrologium die quinta Augusti apud Libianum Macellum in Exquilijs reponit; vbi de Liberio, & dicta Basilica loquens ait: *Hic fecit Basilicam nomine suo iuxta Macellum Libiæ, &c.* & postea: *quod autem spectat ad Macellum Libiæ erat in quinta Vrbis Regione, quæ Exquilina dicitur, Macellũ Libianum appellatũ.* & ante ip- C sum Sextus Rufus monumentis consignauit. Denique huius historiæ veritas in Romano Breuiario refulget, ex quo plenè intelligitur, talem Basilicam in Exquilino monte manere, his verbis: *Nonis Augusti, quo tempore in Vrbe maximi calores esse solent, noctu nix partem collis Exquilini contexit:* & Panuinus sic loquitur: *Liberius Papa, qui anno salutis 353. Petri sedem conscendit, Basilicam Sanctæ Mariæ matris Dei, miraculo niuis in Exquilijs propè Aggeres Tarquinij, haud procul à Macello Li-* D *uiano, aliàs Liuiæ, &c.* Et ante ipsum Anastasius Bibliothecarius sic est loquutus. *Hic fecit Basilicam nomine suo iuxta Macellum Liuiæ.* quod itidem Panuinus in Epitomis idẽ repetit, aiens: *Fecit quoque Basilicam iuxta Macellum Liuianum, quæ de nomine suo Basilica Liberij appellata est.* Et Platina eodem in monte reposuit haud procul à Macello Liuiano. Nullum dubium adest, huius Ecclesiæ locum in dicti montis angulo esse, atque eminentiori parte, quando omnes Scri- E ptores vna voce testantur. Baronius sic ait: *Hic fecit Basilicam nomine suo iuxta Macellum Libiæ, aliàs Liuiæ, &c.* Idem addit: *Et in concertatione superauerat Damasus parte, quæ ei fauebat, instante. constatq; in Basilica Sicini, vbi ritus Christiani est conuenticulum, vno die centum triginta septem reperta cadauera peremptorum, efferatamq; diu plebem ægrè postea delinitam.* ponitur in descriptione Vrbis Basilica Sicini in Regione quinta iuxta forum Exquilinum non longè à Macello Liuiano, vbi fuisse ponitur Basilica Liberij.

Blond. lib. 3 numer. 108.

Baron. in annotat. in Martyr.

De Region. Vrbis.

De septem Eccles. Vrbis.

Anast. in vita Liberij Papæ.

Panuin. In vita Liberij Papæ.

Vide *Plat. in vita Liberij Papæ.*

Baron. tom. 4. in vita Liberij Papæ. ad ann. 367. Pontif. dicti 16.

Idem tom. 4. ad ann. 367. in vita Damasi.

DE

VETVS EXQVILINVS MONS CVM ALIORVM MONTIVM SIBI ADIVNCTORVM PARTIBVS ADIECTIS NON NVLLIS EX HIS QVÆ NOSTRA TEMPESTATE ACCESSERVNT.

6

SEPTENTRIO.
Porta olim Exquilina.
BASILICA ET PORTICVS CAII ET LVCII AVGVSTI NEPOTVM FACTA AB EO
Turris Mæcenatis.
Vinea Cardinalis Veraldi nostra vero tempestate pars Sixti Papæ V. nec altissimus Romæ locus.
Domus vergilij Maronis
Templum Malæ fortunæ
THERMÆ DIOCLETIANI
Templum Fortunæ Primigeniæ.
Augurium salutis
Locus Exquilinus.
Trophea Marij. Thermæ Philippi
VINEA CARDINALIS DE MONTE ALTO
VIA SIXTINA QVÆ DVCIT AD S. LAVRENTII PORTAM.
Thermæ Gordiani
Monumenta Marij
Trophea Marij
Domus Caquilij
Locus vbi natus est Domitianus.
Palatium Diocletiani
OCCIDENS.
VIMINALIS.
MONS
VINEA
SIXTI PAPÆ QVINTI PALATIVM.
BASILICA S. MARIÆ MAIORIS
Ecclesia S. Antonij Abbatis.
Gregoriana
Vinea familiæ Cesiæ
Arcus Gallieni.
S. Iuliani.
Domus Titi.
Ecl. S. Praxedis.
S. Martinus.
REGIO TABERNOLÆ
VALLIS TABERNOLÆ
qua ad Lateranum.
Ecl. SS. Petri et Marcellini.
ORIENS.
Palatium S. Ioannis in Laterano.
Obeliscus a Sixto V.
Hospitale Saluatoris
BAPTISTERIUM
S. Ioannis Baptistæ et Evangelistæ
Scala Sancta
Castra Peregrina.
SS. quatuor Coronatorum
Macellum magnum
Orphanos
MONS COELIVS.
S. Stephani Rotundi Templum Fauni
S. Thomæ Hospitale
MONS Claudij
ECCLESIA S. CLEMENTIS
Thermæ Titi Vespasiani
SVBVRRA
VALLIS
Ecl. S. Luciæ
Aqua
MERIDIES
via Sixtina
Ecclesia S. Iacobi

Mar
19.

And
2. ca

DE BASILICA, ET EIVS SIGNIFICATIONIBVS.

Cap. IV.

HACTENVS est dictum de situ Basilicæ Sanctæ Mariæ Maioris; adhuc dicendum videtur, quidnam sit Basilica, vt de ea loquentes, sciamus quidnã id nomen importet: postea dicemus, quid sit Ciborium, Altare, & Sacellum, cum Basilicæ partes existant: nec non quam ob causam versus orientem respiciat, atque de origine trademus. Ergo volunt nihil aliud Basilicam nisi amplum locum esse, instar Portici, quo homines pro negocijs, & mercatores fouerentur; sic Plinius. Cæcilius ait: In Basilica Iudices conuenire solitos. Hæc vox, Basilica, est græcum nomen βασιλική, idest amplus locus, in quo iudicia, & priuata concilia agitabant. Volunt etiam Basilicam esse, in qua interdum Nuncij recipiuntur, & ludi, ac conuiuia exercentur: sic Græcus legit βασιλική, idest Domus Regis. quam vocem etiam nos persæpè eodem significatu vsurpamus. Cicero ad confirmationem inquit, *Basilicam habeo, non Villam frequentia Formianorum, & quam partem Villæ, &c.* & alibi: *Qui forum, ac Basilicas non spolijs Prouinciarum, sed ornamentis amicorum, commodis hospitum, non furtis nocentium, ornarent.* Alij credunt id nomen amplæ domui tributum fuisse, vbi controuersiæ dirimerentur, atque hinc volunt effluxisse ad Græci confirmationem, dum Principes congregabantur ad verum dijudicandum. Hesiodus Græcus auctor, qui his verbis appellat δωροφάγους βασιλῆας, idest doniuoros Iudices. Idem ex Plinio superius notato colligitur. Alius Auctor addit: Basilicam Templum fuisse ad exercitium. in quo addit hæc verba. *Erat autem Basilica Templo persimilis, ambulantibus instructa, ad quam multi tota ex Vrbe, alij causas agendi, alij consultandi, alij aliud agendi gratia confluebant.* Quod planè probatur ex ijs, quæ ex Cicerone. Fuerunt etiam Basilicæ constructæ, vt negociatores æstiuis temporibus fouerentur. Hinc priscæ Basilicæ amplissima fora habebant, in quibus emporium faciebant. Sic idem auctor. *Postea etiam Basilicæ ædificatæ fuerunt in vsum negociatorum, eæq; in locis calidissimis, foroq; proximis, vt haberent mercatores quo se hiber-*

Quid nam sit Basilica.

Plin. epist.

Cic. ad Att. lib. 2. epist. 292. & in Verr. 6.

Basilica ampla domus, vbi controuersiæ dirimuntur.

Basilica Templo persimilis.

Cicero ad Att. lib. 2.

Basilicæ ædificatæ in vsum negociorum.

A *nis mensibus subita ingruente tempestate possent recipere.* Multa sunt nominis Basilicæ significata, quæ ex antiquis emanant. nos quædam attingemus ad commoditatem, vbi etiã varia fabricandi genera, & fabricæ patebunt. Et quidem primò Cicero, Plaut. Curcul. Plin. & alij, quos breuitatis causa omitto, tantum addens ex Andrea Ful. de Romana antiquitate; qui ait fuisse prædicto loco primarias Basilicas, & primò Basilicam Iuliam, Vlpiam, Pauli, Neptuni, Macidij, Mariani, B Arestellariam, Porciam, Constantinianam: Floccelli, atque illam Sicinij, quæ omnes ferè ex ædificatoribus nomen sumpserũt. Descriptiones, Architecturæ, moduli, & id genus alia ex prædictis auctoribus comprehendentur, ad quos nos remittimus, ad nostros Ecclesiasticos properãtes. Ergò apud Catholicos Basilicæ nomen sibi Templa vindicarunt Sanctis consecrata: nam quo Gentilis ad negocia, lusus, & alia blandimenta confugiebat; Christifidelis ad Deum laudandum C accurrit medijs orationibus, & Sacramentis; ex quibus immortalia bona consequitur, simul etiam fidelis, ibi publicis actionibus animum recreat, nimirum prædicationibus, hortationibus, & spiritualibus admonitionibus, quæ in sacris Basilicis frequentari solent. Et Cardinalis Robertus Bellarminus ait Basilicam propriè Regiam domum esse, his verbis: *Basilica enim non dicit relationem ad sacrificia: nam etiam Regia palatia dicuntur, vt patet He-* D *ster. 5. Immo ea Palatia propriè dicuntur Basilicæ, & inde nomen translatum est ad Martyrum ædes significandas.* & Remigius, & Abbas Basilicæ nomen egregiè exponit dicens: *Basilica, & Ecclesia interdum pro vno capiuntur: dicitur enim Basilica, idest Regalis, quia in ea Regi gratia exhibetur, laus, & benedictio.* Vnde potest à nobis dici cum alijs, Basilica est domus Principis, Basilica est domus Dei, iuxta illud Matthæi: *Domus mea, domus orationis vocabitur,* & E alibi per Ioannem: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis.* Ex quo Christianus facilè intelliget, Basilicas ab Ethnicis, rebus profanis dicatas, ipsi locum orationis, & spiritualis exercitij conseruare, ac proinde vbi in illis priscis multi condemnabantur, in nostris omnes absoluuntur. Quod si in eis publica nuncia excipiebantur à mortalibus allata, in nostris gratiæ immortalitas, & salus recipitur. Quamplures fideles auctores sacræ Basilicæ significatum expressere solidis, & veris fundamen-

Cic. in Verr. & pro Muren.

Idem ad Attic. lib. 2. 29. 2. & 4. 86. 4.

Plaut. 9. 11. & 13. 42. Trin. 22.

Plin. lib. 15. cap. 22. 2. lib. 14. c. 2 & 9.

Andr. Ful. lib. 5 cap. 1.

Quid Basilicæ nomẽ, apud Catholicos significet.

Card. Bellarm tom. 2. pag 8.. car. 4. de cultu Sanct. lib. 3.

Remig. de hon. de Immun. Eccles. Ampliat, 1. num. 3. fol. 88. Tract. 13. parte prima.

Abbas cap. fin. de Cens. col. 2. cap nemo, de consecr.

Matth. 21. Ioan. 2.

damentis innixi ex ſacra Scriptura deſum-
ptis: quia tamen Cardinalis Robertus Bel-
larminus mihi plurimum arridet, conſti-
tui ab eo exordiri. Igitur diſtinguens Baſi-
licæ, Eccleſiæ, Templi, & Oratorij nomi-
na, ait: *Primo ad ſacrificandum Deo, appella-
ri, & hinc dicuntur templa. Secundo ad oran-
dum, & hinc dicuntur Oratoria. Tertio ad
Martyrum reliquias honorificè conſeruandas,
& hinc Baſilicæ, ſeu memoriæ, ſeu Martyria.
Quartò ad populum verbo Dei, & ſacramen-
tis paſcendum, & hinc dicuntur Eccleſiæ*, & à
Sancto Hilario ſuper pſalmum, nomen Ec-
cleſiæ, & Templi confunditur, dum in-
quit: *Conuentus quidem Eccleſiarum, ſiue Tem-
pli, quos ad ſecretam Sacramentorum Religio-
nem ædificiorum ſepta concludunt, conſuetudo
noſtra vel domum Dei ſolita eſt nuncupare,
vel Templum. Scriptura quoque, vel Prophe-
tica, vel Apoſtolica ad demonſtrationem locorũ,
his eſt vſa nominibus*. Et ad confirmationem
ex Euſebio deprehenditur, ex Ambroſio,
Hieronymo, Auguſtino, atque alijs, quos
ad breuitatem linquo. Pariter eſt clarum
apud priſcos ſanctos Patres, Eccleſiæ nomen
in illud Baſilicæ transferri. Diuus Auguſti-
nus lib. de Eccleſiaſt. dogmatibus inquiens:
& Baſilicas eorum nominibus appellatas. Et
primo libro de Ciuitate Dei: *Iſtas Chriſti
Baſilicas*. Sanctus Hieronymus in Epitaphio
Nepot. & alibi ſæpiùs. Paulinus in Epiſtola,
11. & 12. & in Canone *Omnes Baſilicæ*. &
Can. *Non oportet*. Synod. Sardicen. Ex quo
intelliguntur Baſilicani Cuſtodes, ſicut apud
Auguſtinum, Oroſium, & alios legitur,
& in Can. *Perlectis*, in fine. Quod Eccle-
ſiæ, & Baſilicæ nomen vnà cum tertio
coniungit, ſcilicet Templo. Iſidorus ita:
*Diuina Templa Baſilicæ nominantur, quia
ibi Regi omnium Deo cultus, & ſacrificia offe-
runtur*. Et Amat. Fortunat. Valfrid. Strabo
idem teſtantur. Dicitur & domus Dei,
οἶκος τοῦ Θεοῦ, Ex Synodo Gangreñ. Tertul-
lianus de Idololatria. *Ad Eccleſiam venire,
de aduerſaria officina in domum Dei veni-
re*. & his verbis non ſolum in antiqua ſcri-
ptura, ſed ſimul in Euangelica appellatur.
Et quidem primo Sanctus Matthæus, San-
ctus Marcus, Sanctus Lucas, & Sanctus
Ioannes. Nonnulli hac voce, *Domus Dei*.
voluerunt templum ſignificari; quod po-
ſtea fuit Hieroſolymis conſtructum. id
nomen Templum, & Baſilica, vt qui-
dam ait, familiare eſt Græcis, μαρτύριον, vo-
care, his verbis: *Martyrium eſt ædes ſa-
cra, in qua ſanctiſſimorum Martyrum re-*

Card. Bellarm. de cultu Sanctorum, lib. 3. tom. 2. cap. 4. num. 860. 6. 869. 871.

Quid propriè Templa, Oratoria, Baſilicæ, & Eccleſiæ ſignificent.

S. Hilar. in Pſ. 126.

Euſeb. lib. 3. capit. 29. 30. & 63. de lib. Conſtantin.
Ambr. lib. 2. Offic. cap. 21. & 28.
Hieron. in Hier. cap. 7.
Auguſt. lib. 8. de Ciuit. Dei. cap. ult. & ſer 252. & 255. de Templis.
Aug cap. 73.
Auguſt de Ciu. Dei c 4. 16. q. 7. d. 1. 32.
Can. 20. diſt. 25.

Iſidorus lib. 5. cap. 4.
Amat. Fortun. lib. 3. de Eccleſ. offic.
Valfr. & Strab. de reb. Eccl. c. 6.
Synod. Gangré Can. 5.
Tertull. cap. 7.

Matth. cap. 21.
Marc. cap. 11.
Luc. cap. 19.
S. Ioan. cap. 5.
Gen. ſ. 28. & 35.

A *liquiæ iacent, vel eorum memoria colitur*.
Quod ipſemet confirmat cum Iſidoro,
Origene, Valfrid. Strab. Theodoſio Vgon.
Lauretan. Archidiac. Turrecremat. Dici-
tur etiam à ſanctis Patribus Oratorij nomi-
ne, dum rationem reddunt, cur in pri-
mitiua Eccleſia Chriſtiani parua Oratoria
erigebant, quæ à Græcis εὐκτήρια vocantur:
in quibus pro orationibus latebant, & ob
plurimas perſecutiones nequibant maiores
Eccleſias in orbe condere, vt Euſebius te-
B ſtatur, & Niceph. Quare ex dictis deprehẽ-
ditur, Templa, Baſilicas, Eccleſias, atque
Oratoria penè idem eſſe: cum in ijs noſtra
tempeſtate reuerenter ſacræ reliquiæ conſer
uentur, ſummo Deo ſacrificetur, atque ſi-
mul ſacramenta Chriſtifidelibus ſuggeran-
tur; necnon populo diuina verba prædicen-
tur, & Deum optimum maximum cùm
mentali, tùm vocali, atque mixta oratio-
ne adoremus. Quare Bellarmini auctorita-
te de quatuor nominibus diximus, quibus
C Dei domus deſignatur; ideſt, primò ad ſa-
crificandum Deo, vnde Templi nomen
emanat: ſecundo ad orandum, vnde no-
men Oratorij: tertio ad Martyrum reliquias
honorificè conſeruandas, ex quo Baſilica:
demum ad populum verbo Dei, & ſacra-
mentis paſcendum, atque hinc Eccleſiæ no-
men effluxit. Quæ omnia à Chriſtianis, &
verè Deo addictis cognoſcuntur, abſque
eo, vt aliquid addamus. Hoc tamen eſt
fatendum, hodie nomen Baſilicæ quibuſ-
D dam magnificis, & illuſtribus Eccleſijs at-
tribui, quod apud D. Chryſoſtomum etiam
legitur, cum ait: *Baſilicam Vaticanam Mar-
tyrium Apoſtolorum*. & apud eos, qui tam
græcè, quàm latinè ſanctorum Martyrum
præclara geſta conſcripſere. Idem D. Au-
guſtinus confirmat. ex quo refulget tale
nomen tantum attribui peculiaribus ſacris
locis; ideſt quinque Patriarchalibus Eccle-
ſijs, & alijs ſimilibus, ob Martyrum reue-
rentiam, & Sanctorum, qui ibi à fidelibus
E aſſeruantur, & venerantur. & noſtris tem-
poribus Baſilicis Crucem addiderunt, prẹter
Porticus, atque Arcus, quæ olim Gentilibus
aderant, & noſtris temporibus in ſacris Ba-
ſilicis ædificandis, Pontificum inſtituta aſ-
ſeruantur, & ſacrorum Conciliorum de-
terminationes, vt apud Durant. de ritib. Ec-
cleſiæ Catholicæ, his verbis: *Cæterum obſer-
uandum eſt diligenter, vetitum Eccleſias extrui
niſi prius Epiſcopus orationem ibi fecerit, &
venerabilem fixerit Crucem*. Iuſtinian. Me-
taphr. 13. Septẽb. Et quidem hodie Orato-
ria

Iſidor. lib. 15. Origen. cap. 4. Valfrid. de reb. Eccleſ. l. generali, l. decernimus. C. de ſacroſanct. Eccleſ. l. 7. tit. 18. C 9. Turrecrem in Can. quidã 18. q. 7.

Euſeb. lib. 8. hiſtor. Eccleſ. c. 1. Nicephor. lib. 7. cap. 2.

Templa, Baſilicæ, Eccleſiæ, & Oratoria penè idem ſunt.

Baſilicæ nomen hodie quibuſdã magnificis Eccleſijs tribuitur.

Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei, c. 8.

Noſtris temporibus Baſilicis crucem addiderunt.

Dur. lib. 1. cap. 2. num. 7.
Vetitum Eccleſiam extrui, niſi prius Epiſcopus fixerit crucem.

Iustin. Nouel. 5. §. 1. 123. Concil. Aurel. Can. nemo. de consecr. dist. 1. De reliq. Corn. Centur.

ria peculiares loci existunt, in quibus fideles à cæteris se segregant statis temporibus, ad spiritalia exercitia, sermones, & pia opera, & cum ipsa Ecclesia iunguntur, atque Sanctis, vel MARIAE Virgini dedicantur, vt Aurelianus dicebat, sanctus Martialis in vita Mart. *Altare in honorem sancti Stephani Protomartyris consanguinei sui consecrauit.* Et paulò inferius: *Et supradictum aliud Oratorium, atque sepulchrum suum, vt esset in honorem sancti Petri Apostolorum Principis.* Quod si aliquis desideret, qua ratione tum priuata, tum publica Oratoria distinguantur ab Ecclesijs intelligere, poterit legere in Can. vnicuique, & Can. Clericos, & Can. Si quis, de consecrat. distin. 1. Abb. cap. fin. de cens. & in capit. patentibus, de priuileg. Felin. Dec. &c. Atque hæc de sacris Basilicis.

Qua ratione oratoria ab Ecclesijs distinguãtur.

Abbas consil. 130.

Felin. cons. 148.

DE FORMA ANTIQVARVM, ET *Recentium Ecclesiarum, vel Templorum Christianorum.*

Caput V.

HACTENVS fuit demonstratũ quid Basilicę nomen significet, & discrimen inter Basilicam, Ecclesiam, Templum, & Oratorium, nec non vnde quoduis nomẽ dimanat, cum alijs nonnullis ad horum notitiam necessarijs. Adhuc sequitur dicendũ de tribus à nobis ostensis, velut de antiqua, & hodierna forma, quæ Romanæ Ecclesiæ ritum sectantur.

Quid sit, & vnde dicatur templum. Vide *Villalpan. tom. 2. Explan. par. 2. Ezech. cap. 41. lib. 4. cap. 2. & 3.*

Igitur vnum ex nobis notatis antiquissimũ est in Christianorum Ecclesijs, & ad Salomonis Templi similitudinem, quod in tres partes diuidebatur, velut Porticum, Nauem, & Sancta Sanctorum, quo tantum summus Sacerdos ingrediebatur. Priscæ Ecclesiæ ferè omnes vsque adhuc tres partes obtinent; nimirum Porticum, à Græcis πρόναον appellatum, à Latinis verò vestibulum, vbi Pœnitentes morabantur: Templum, vel Nauim à Græcis ναὸς dictum, à Latinis Tẽplum, siue Nauis: Et partem interiorem Templi, vbi Altare, & Presbyterium aderat; quod hodie Chorus vocatur, à Græcis βῆμα, vel ἱερατεῖον, & à Latinis Sacrarium, siue Sanctuarium, &c. Quod optimè Bellarminus

Priscæ Ecclesiæ tres partes obtinent, Porticum, Nauim, & Chorum.

Quid sit Presbyterium. Vide *Concil. Turon. Sess. 2. c. 3. Can. Sacerd. de consecr. dist. 2. Isid. lib. 1. de Eccl. off. cap. 3. Stephan Durun. lib. 1. c. 17. nu. 1. & 2. de rit. Eccl. vbi adducit nonnullos Patres Concilia, & decreta Pont.*

A in Controuersijs describit: *De forma Ecclesiarum Christianorum, &c.* & inferius; *Hoc est Sacrarium, siue Sanctuarium, siue Adita, quæ erat pars interior Templi, vbi erat Altare; quæq; diuisa erat à reliquo Templo gradibus, cancellis, ac velis, siue aulæis: neque eò penetrabant alij quàm Sacerdotes, cum suis ministris, clericis, &c.* Præter hæc quædam Domus aderat Templo annexa, quæ Ædicula salutatoria appellabatur, vbi Episcopus sedebat, dum pro sacrificio parabatur. quod egregiè

Bellarm. lib 3. tom. 2. cap. 3. de cult. Sanct.

Domus, Templo annexa.

B Eusebius indicat, Theodoretus, Basilius, Hieronymus de obitu Nepot. Augustinus Valfrid. & Strab. de reb. Ecclesiast. Secunda Christianorum Ecclesiarum forma (vt Bellarminus testatur) quatuor lateribus constabat, quæ quatuor mundi partes respiciunt, & repræsentant, quibusdam exceptis pro cõmodo, & locorum opportunitate. Tertia Christianorum Elcceslarum forma Crucem imitatur in vnica naui, quanquam, vt credimus aliquanto longiori, quod sanctus Bernardus

Euseb. lib. 3. in vita Constant. Theodor. lib. 4. hist. cap. 20. Basil. lib. 5. cap. 17. Hieron. lib. 22. cap. 8.

Secunda Ecclesiarum forma quatuor lateribus constabat

Tertia Ecclesiarum forma, crucem imitatur.

C asserit: *Dum verò in modum Nauis iubentur extrui Ecclesiæ, monemur nos in mundo versari, tanquam in mari, quod ventorum vi agitari, atque turbari solet; nec aliter quàm in naui Ecclesiæ tutò traijci potest. Ea verò in altum sæculi ita natat*, inquit Ambrosius, *vt pereunte mundo, omnes quos suscipit seruet illæsos.* Et de ritibus Ecclesiæ Catholicæ addit: *Sanctos Apostolos, qui nutu Spiritus sancti Ecclesiastica ordine disponebant, constituisse Ecclesiam oblongam construi in modo nauis.* Idem

S. Bern. in apologet. ad Abbatem Clun.

Cur in modum nauis extruatur Ecclesia.

Ambros. ser. 11. de mirabil.

D Bellarminus loco citato pluribus situm, & formam colligit Christianorum Ecclesiarũ, qui præter allatos auctores, Tertullianum adhibet, Strabonem, Epiphanium, Gregorium Nyssenum, Damascenum, & omnes Patres, qui res Ecclesiasticas describunt, omnia stabiliunt, quæ dicto loco à Cardinali Bellarmino traduntur. Vltimo est dicendum de Christianorum Ecclesiarum dispositione, nimirum cur ad Orientem respiciant, quod præsertim in antiquis cernitur,

Bellarmin. contra Valentin.

De rebus Eccle. capit. 4. hæres. 19. Gregor. Nyssen. orat. 5. Damasc. lib. 4. de fide, cap. 3.

Cur ad Orientẽ respiciant Ecclesiæ.

E & à Patribus significatur. Etenim Tertullianus ait: *Ecclesias Christianorum Orientem amare solitas.* Strabo: *Maiorem partem Ecclesiarum ita fabricari, vt qui in eis orant Orientem respiciant.* & Clemens: *Fuit traditum ab Apostolis ædes sacras construi versus Orientem, à quibus item precandi ab Oriente traditionem acceptant*, vt testantur Iustinus Martyr, Athanasius, Basilius, Augustinus, Damasus, & alij, ex quibus causam colligit. Et primò Iustinus ad orthodoxos, *Ideo*, inquit, *Christianos omnes precum tempore spectare ad Orientem,*

Tertull. lib. 2. constit. Apostol. cap. 507. Strabo de rebus Eccles. cap. 4.

Iustin. ad Orthodox. respons. ad quæst. 118.

quia

A *quia ortus tanquam mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est.* Et in fine: *Ecclesiam à sanctis Apostolis orandi morem, & locum accepisse.* Tertull. ad. Valentinian. adnotat figuram Spiritus sancti, Oriẽtem Christi figurã; & in Apologet. inde suspicio est, quod in notuerit mos ad Orientis regionem precari, quod. S. Paulinus confirmat, Iustinus, Epiphanius, Origenes, S. Basilius, Gregorius Nyssenus, Augustinus, Damascenus, Germanus, & alij Patres, qui scriptis consignarunt, ritum Apostolicum esse, vt fideles versus Orientem orent. Quòd si aliquis adhuc causam requirat, cur hodie conseruetur, potest ad eos, qui scrupulis agitantur ex sacra Scriptura responderi, quòd ideo fideles ad Orientem adorant, quia ibi Deus Paradisum constituit, sicut in Genesi legimus: *Plantauerat Deus paradisum à principio.* Et Dauid; *Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.* & apud Ioannem: *Christus lux mundi appellatur.* Et Zacharias: *Et Oriens nomen eius.* Libet etiam addere, quod Saluator noster pro humana salute moriens, ad Orientem inspiciebat, & nos quoque versus Orientem orabimus, quasi Christum imitantes: simul etiam ab Oriente ad Cęlum ascendit, quod Psalmista testatur: *Ipse ascendit in cælum cælorum ad Orientem.* & S. Matthæus: *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* Nos igitur oramus versus Orientem, tanquam futurum iudicem expectantes, vt inquit Damascenus: alias rationes Bellarminus assignat. Nos cum Durante concludemus: *Non ideò adoramus ad Orientem, quia in ea parte mundi Deus, aliquo modo circumscriptus habitet, sed quia Deus lux est vera, diciturq́ eam ob causam; ad creatum lumen istud conuersi, non illud, quod creatum est lumen, sed eius luminis creatorem adoramus.* Et ad finem responsionis: *Audiant verò fideles, & discant, quod sancti Apostoli Christianorum Ecclesias ideò iusserunt Orientem versus suas effundere preces, vt ad paradisum, vnde cecideramus respicientes, suppliciter à Deo petamus, & à nostro Domino, vt in antiquam nos patriam, & locum vnde cecidimus restituere velit.*

Tertull. ad. Valentin. cap. 3. & Apolog. cap. 16.

S. Paulin. epist. 12. Iustin. q. 118. Epiph. hær. 19. Hom. 5. super Num. lib. de Spiritu sancto. cap. 27. Nyssen. orat. 5. de orat. Dom. S. Basil. lib. 2. de serm. Dom. in monte. cap 5. Damasc. libro 4. de fide, c. 13.

Fideles, vt versus Orientem orent, cur hodie conseruetur.

Deus ad Orientem Paradisum constituit.

Psal. 131. Ioan. cap. 8. Zachar. cap. 6.

B

Christus Saluator moriens ad Orientem aspiciebat.

Christus ab Oriente ad cælum ascendit.

Psal. 57. Matth. cap. 24.

C

Oramus versus Orientem, tanquam futurum iudicem expectantes.

Bellarm. lib 1. cap. 3. num 4.

D

Deus lux est vera, & illum, vt creatorem luminis adoramus.

DE SACELLIS, ALTARIBVS, CIBORIIS, *Cancellis, & Tabernaculis.*

Caput VI.

DICTVM est superius de situ, & forma suis cum partibus Ecclesiæ, Templi, vel Basilicæ: Quia verò in ea præter adhuc allata, etiam Sacelli, Altaria, Ciboria reperiuntur, quæ simul partes, & Ecclesiæ sunt ornamenta, decet breuiter nonnulla de ipsis peculiariter dicere, vt quiuis differentiam dignoscat, quæ inter Sacellum, Altare, & Ciborium adest. Ac vt à primo exordiamur; dico nihil aliud Sacelli nomen insinuare, præter paruum locum Deo dicatum, aut beatæ Virgini, atque Sanctis, vnà cum Altari, ex Græco ἱερὸς nomine diminutiuo à sacro, quod est compositum, vt præsertim Trebatius Iure consultus affirmat, aiens, *Sacellum compositum verbum, quasi sacra cella.* & Plinius: *Sparsa sunt circa Sacella complura, totidemq́ Dei, sua cuique veneratio, suum numen.* Tacitus de Sacello summo Ioui dedicato, *Modicum Sacellum Ioui conseruatori, aramq́ posuit.* Sacella publicis Ciuitatis locis reperiuntur, attamen sacris, quod Cicero testatur. *Sunt loca publica Vrbis, sunt Sacella, quæ post restitutã Tribunitiam potestatẽ nemo attigit, quæ maiores in Vrbe partim periculi perfugia esse voluerunt.* Et idem sæpius id nomen locum designare falsis Dijs consecratum; quod etiam Plinius, *Delubrum Ammonis est ibi religiosum, & toto tractu sacella.* Altare locus est eminens, à Populo vndique visus, in quo tum Hebræi, tum quoque Gentiles solebant sacrificare. Primi verò Deo, cæteri Idolis, & falsis Dijs. Altaria igitur maximæ venerationis semper apud omnes gentes fuerunt, ob religionem, & sacrum locum. Festus inquit, *Altaria sunt, in quibus ignis adoletur:* & idem vult ab eminentia appellari, affirmans, *Altaria ab altitudine dicta sunt,* super quibus verè fideles sacras imagines, & Sanctorum reliquias venerantur, ibique Missa celebratur. Antiqui etiam ipsi in Altaribus falsorum Deorum Imagines ponebant, illis sacrificia offerentes. Sic enim legimus, *Antiquis Dijs superis in ædificijs à terra exaltatis sacra faciebant.* De Gentilium significatu, & Altarium vsu Virgilium lege, Plinium, Ouidium, Ciceronem,

Sacellũ est paruum locũ Deo dicatum, aut B. Virgini, atque Sanctis, vna cum Altari.

Sacellum quasi sacra cella.

Plin. epist. 161. lib. 19.

Sacella publicis ciuitatis locis reperiuntur.

Cicero orat. 2. pro leg. Agrar. 46.

Plin. lib. 6. cap. 23. & 29.

Quid sit Altare.

Altaria semper magna veneratione habita.

In Altaribus ignis adoletur.

Altaria ab altitudine dicta sũt.

E

Antiqui in Altaribus Imagines ponebant.

Virg. 2. Aeneid. Plin. lib. 15. c. 30. 7. Sil. lib. 12. Ouid. 12. Metamor. 2. Eleg. & de Ponto, &c. Cic. de Arusp. resp. 7.

nem, Liuium, Lucretium, Virgilium, itidem Claudianum, Sext. Statium. Seruius inquit, Aram ab ariditate vocari, *Quia in illis adoletur ignis:* & addit, *Altaria ab alendo, quia igni adduntur alimenta*. Isidorus dicit, *Aram quidem vocatam dixerunt, quod incensæ ibi victimæ ardeant*. Alij volunt Aram ex græco verbo manare his verbis, *Alij Aras dicunt à precationibus, quas Græci ἀρὰς vocant*. Altare autem ab altitudine constat esse nominatum, Strabo, & Varro. Altare apud Catholicam Ecclesiam à purissimo, & sacratissimo sacrificio nomen desumpsit, vt Gregorius Nazianzenus nos docet in oratione 4. in Iulianum. De vsu, antiquitate, & veneratione Altaris in noua, & veteri lege, vide Dionysium, Ireneum, Tertullianum, Nazianzenum, Epiphanium, Sozomenem, Socratem, Cassiodorum, Nicephorum, Sanctum Ambrosium, Ruffinum, & alios: à Durante cap. 15. citatos. Vndique Altaria solent apud Catholicos cancellis, & columnis circundari; non solum ad defensionem, sed etiam ad venerationem, atque adeò vt populus nequeat Altari appropinquari; quod ad similitudinem Sancta Sanctorum Templi Salomonis est effectum, vt Germanus testatur, indicans Cancellis locum orationis designari, *Cancelli locum orationis designant, quousque populus extrinsecus accedit, intrinsecus autem Sancta Sanctorum solis Sacerdotibus præuia*. & ad confirmationem dictorum, quod nimirum Altare similitudinem Sancta Sanctorum sapiat, Eusebius testem se præbet, inquiens, *Templum à Paulino Tyri Episcopo extructum describere docet. Altare tanquam Sancta Sanctorum situm fuisse in medio Sanctuarij, quod autem eò accedi non posset à plebe, & multitudine, cancellis è ligno fabricatis Altare circundatum cancelli cancellarum*, & à Græcis κιγκλίδες, δρύφακτοι dicuntur; idest tenui materia constructi: & quidem alij ferro, alij ligno, alij ære, alij instar retis, atque varijs figuris intertexti, & solent diuersis inseruire, sed præsertim pro alicuius rei custodia. Vide Ciceronem, Varronem, Ouidium, Budæum, Plinium, Claudianum, Vlpianum. Festus addit, à priscis, Cancros fuisse appellatos; cum tamen hodie per diminutionem cancellorum nomen obtinuerint; & à Græcis ex cubito nomen sumpserunt, apud ipsos ἀγκών, vocato. Nostra tempestate maiori ex parte in ligneas columellas sunt commutati, vel marmoreas, aut ex quauis materia vna cum basi, & coronide, tanta altitudine, vt homines brachijs innitantur; & Altaria

Liu. in pref. lib. 1. decad. 3. Lucr. lib. 4. Virg. 7. Aeneid. 14. & 3. Geor. 97. & 7 Aenei. 42 & 11. Aeneid. 10. & Eglog. 8. 12. Claudian. in med. 1. 8. Sext. Stat. lib. 1. Thebaid. Strabo de rebus Eccles. cap. 6. Varro de ling. latin. lib. 5.

Altare à precationibus dictum quas Græci aras vocant.

Greg. Naz. Eccles. hierar. c. 3. Dionys. lib. 4. cap. 20. Iren. de pœnit. Tertul orat. 11. in laudib. Gorg. Nazian. lib. 2. tom. 2. heres. 68. Epiph. lib. 2. cap. 29. Sozom. Socrat. lib. 3. Tripar. c. 10. Cassiod. lib. 8. cap. 31. Nicephor. aduersus Iustin. Ambros. lib. 2. cap. 6. Ruffin in theor. rerum Eccles.

Cancelli locum orationis designant.

Euseb. libr. 10. hist. Eccles. c. 4.

Téplum à Paulino Tyri Episcopo extructū.

Cancelli alij ligno, alij ære, alij ferro.

Alij instar retis inseruiunt, præsertim pro alicuius rei custodia.

Cicero pro Sext. 108. in Verrem. 115. primo de Orator. 28. & pro Quint. 19. Varr. de re rust. lib. 3. cap. 5. Ouid. Amor. Eleg. 2. & 13. Bud. lib. 8. cap. 10. Plin. lib. 9. cap. 51. & cap. 33. Vlp. de his, quæ in test. deleg. l. 2.

A priscis cancellos fuisse cancros appellatos.

A cingunt; quamquam vix hominis longitudinem excedunt. Strabo, *Solent plurimi non altius construi, quàm vt stantes desuper inniti cubitis possint*. atque id totum est, quod de cancellis dici potest, vel potius hic locus ex columellis structuram significat, quibus Altaria cinguntur. Lege Synodum Turonen. Synod. Calcedonen. Adhuc differētiam inter Ciborium, & Tabernaculum attingamus, causam indicantes, cur fuerint à Catholicis adinuenta. Igitur Ciboria apud an-
B tiquos, & Gentiles plura significata seruant, de quibus Plinius, Atheneus, Horatius, Gellius, & ex græco κιβώρια pendet, nos dicimus, apud Ecclesiasticos tam Græcos, quàm Latinos locum significare, in quo Sanctissimus Crucifixus asseruatur. Et quidam volunt instar arcæ fæderis testamenti fuisse, quam Sancta Sanctorum nominant; pro cuius custodia Deus præcepit, vt duos Cherubin facerent. Perionius credit Ciborij originē ex quadam arcula manare, in qua Sacramen-
C tum seruabatur, his verbis, *Nam Cib, est arca, orium, illuminatio Domini*. Ioannes Chrysostomus, *Faciebat delubra argentea Dianæ, & quomodo possibile erat fieri delubra argentea, fortassis parua Ciboria, quæ vocant, &c.* Anastasius, inquit, *Altaribus duarum Basilicarum Sanctorum Andreæ, & Siluestri argentea Ciboria destinasse, quæ quidem vascula in Sacramenti huius conseruationem habebantur*. Nostris temporibus volunt quoddam ornamentum, & Altaris tutelam esse pluribus columnis in-
D nixam, ex quo à pulueris infestatione defenditur, solentque marmore, & varijs historijs ornare. Alij volunt in Ciborijs cellulas esse, vbi reliquiæ asseruentur. Ioannes Diaconus sic scribit; *In Basilica Sancti Petri super Altare Ciborium fieri iussit*. & sæpius legimus ab ijs Sanctis Pontificibus in sacris Altaribus plura Ciboria, ex varijs rebus fuisse composita. Auctor reuelationis capitis Diui Ioannis Baptistæ, inquit, *Sanctus Felix, & socij eius, cum venerando Rege inter cætera Dominum de-
E precabuntur, vt eis salubre consilium suggereret, quonam in loco sancta membra locarent, ædificantes Basilicam, & in ea Ciborium. Et non longè caput Sancti Ioannis Baptistæ almi præcursoris Christi, & beatorum trium Innocentium corpora simul in hoc Ciborium concluserunt*. Quod etiam à nonnullis Patribus, & præcipuè à Gregorio Turonensi, Turris vocatur.

Quia verò in Vaticana Bibliotheca, Paridis de Grassis manuscripta adsunt, nonnulla exprimentia, quæ non solum ad rem nostram, sed etiam ad eruditionem conferunt,

Strab. de reb. Eccles. c. de exposit. nom. quorūdam sacris rebus.

Synod. Turon. & Calced Can. 3. c. 1. de vita, & honest. Cler. act. 1.

Differentia inter Ciborium & Tabernaculum.

Plin lib. 12. cap. 15. Athen. lib. 3. Horat. 2. Carm. Gell. lib. 9. cap. 12.

S. German. in theor. rer. Eccl. Anast. Biblioth. in vita S. Greg. Pap. & Simmachi, &c.

Perion. de ling. Gall.

Ciborium locus in quo sanctissimus Crucifixus asseruatur.

Chrys. st. homil. 42. act. Apost.

Anast. in vita Simmachi.

Ciboria vascula sunt, in quibus Eucharistiæ Sacramētum conseruatur.

Io. Steph. Dur. de rit. Eccl. Cat. lib. 1. c. 16. n. 2. 3. & 4.

Qui multos adducit Græcos, & Latinos Auctores, & optimè ostēdit quid sit, & vnde habetur ciborium, & quid sit tabernaculum, & quæ est differentia.

Io. Diac. in vita S. Greg. Papæ.

Nostris temporibus ciborium est quoddam ornamentum pluribus columnis innixum super Altare.

Greg. Turonen. lib. 1. de glor. Martyr. c. 86

runt, operæpretium duximus hic transcribere.

Ex lib. caeremon. Paris. de Gras.

Vt quid propriè sit Cappella Papalis, vnde tanta cæremonistarum cura desudat, prius intelligatur, aliquid disserere iuuat de Templi positione. Sic enim nouitijs innotescet, quid ipsum sit Templum, quid Delubrum, quid Fanum, quid Lararium, quid Basilica, quid Ecclesia, deq; primogenia nominis, ac partibus eius, vt est Absida, Tribunal, Presbyterium, Sacrum, Sacrarium, Sanctum Sanctorum, Sacrosanctum, Sanctuarium, Vestibulum, Ambulacrum, Cancelli, Suggestus, Solium, Thronus, Sedilia, Scabella, Chorus, graduumq; numerus. Et quid denique sit, ac vnde dicatur ipsa, de qua loquimur Cappella, & quæ eius sint eatenus pertinentia, quatenus illam esse Papalem intelligamus.

Primum Templi positorem fuisse Dedalum.

Primum igitur Templi positorem fuisse Dædalum Hymetionis Atheniensem ex opinione Porphyrij narrat Eusebius in primo de Euang. præpar. postquam enim nonnullorum Deorum simulachra à Lycurgo apud Aegyptios effigiata vidisset, sed & nomina, nominumq;, & sexuum discrimina à Musæo indita, adorationem quoq; ex combustarum herbarum suffumigationibus grata perpendisset; eisdem, vt aliquid suo artificio vir artificiosus adijceret, ædem Dijs primus extruxisse fertur, obscuram quidem, vtpotè subterraneam eo prætextu, quod supplicaturi illic homines in quadam essent libertate illud faciendi, quod an gratum, vel ingratum Dijs illud esse ignorabant. & nè sub huiusmodi ignorantia forsitan displicere contingeret eisdem, quos placare intendebant; in obscuris antris, nè inuicem cognoscerentur, sacrificabant. Vnde quia simulachra in ipsis Templis posita discerni vix poterant, ignē intulerunt, quem postmodum tanquam, vel hominibus commodissimum, vel Dijs simillimum existimantes, perpetuò ardentem in Templo seruabant. quod lumen hodie quoque à nobis, pristino more seruato, licet non eadem ratione, custoditur.

In Templis perpetuò asseruabatur ignis.

Post Aegyptios Hebræi [illegible] xerunt templa. Deinde Græci, & nouissime Hetrusci, & Romani.

Post Aegyptios Hebræi Templa in cultiorem modum extruxere. Deinde Græci, & nouissimè Hetrusci Italiæ populi, auctore Pythagora, à quibus mox Romani. At hi quantum in Templorum structuris excesserint, videmus etiā admirantes ex ruinis, fragmentisq; hodie superextantibus. Dicta autem Templa sunt à sacrorum contemplatione, aut quasi tecta ampla; quorum partes erant quatuor, anterior ad Ortum spectans, posterior ad Occasum, sinistra ad Septentrionem, & dextra ad Meridiem; ita vt qui oraret, semper ad Orientem versa facie conuersus oraret, quemadmodum etiam nos ritè seruamus.

Templa dicta quasi tecta ampla.

Vnde dicta Delubra.

Delubra appellabantur ea loca, vbi duntaxat simulchra Deorum dicata erant; non enim A *vbique, ac in omnibus Templis simulachra ponebantur, sed erant plurima vacua, & omninò alba: & quemadmodum candelabrum dixerunt, vbi candela figeretur, sic Delubrum, vbi Dei simulachrum coleretur. Alij ea tantum Delubra dixerunt, quæ fontes lauatorios haberent, cuius Sacerdotes baptistæ erant quasi lauatores. Vnde Ioannes Christi lauator, siue baptizator à Christianis; baptista dictus est propterea baptisterium fontis, idest, regenerationis locus, & baptismus ipsa sacra lotionis purificatio dicitur.*

Alij ea tantum Delubra dixerunt, quæ fontes lauatorios haberent.

B *Fana verò loca Faunis dicata, vel à fando, quod Pontifices in eis consecrandis, certum quid seclusum mysterium fari solebant. Hinc profanum, quod ante Fanum est, quippe ipsi Fano iunctum. Profanatum verò pollutum. Hæc autem Fana angusta admodum, & vndequaque parua, alio nomine Sacella dicta, & sacraria sanctitatis inaccessa, & intima pars Templi inuiolata, & omnibus inuisibilis, præter summum Pontificem. Licet Sacrarium quandoque pars Templi esset, vbi res sacræ reponebantur,* C *hodie à nobis Sacristia nuncupata. Varro ait de lingua latina, titulo de Instrumentis rusticis. Sacrarium ideò à Romanis dictum, vt eò præter Virgines Vestales, & Sacerdotem publicum introeat nemo. Scribit Egisippus in 5. Sacrarium Templi Hierosolymorum fuisse à gentibus profanatum, quo solus semel in anno Princeps Sacedotum sacrificij causa intrare solebat. Scias autem quod cum nos hodie in nostris Ecclesijs hanc partem, quæ sacrarium dicitur, non habeamus, propterea Rom. Pontifices, auctore Innocentio Ter-* D *tio, in libello de Sacramentis, instar Sacrarij huiusmodi, & à similitudine moris antiqui congruè designarunt Altaria principaliora in quatuor Vrbis Romæ Basilicis, super quibus nemini mortalium præter ipsum Romanum Pontificem celebrare liceat; ideoq; ipsa Altaria sacraria nuncupantur, quæ esse videtur sententia Dionysij Areopag. in Ecclesiastica Hierarch. tit. de his, quæ in sancta communione fiunt, par. 3. Quid autem sit sacrum, & quid sanctum præter illa, quæ apud Macrobium lib. 3. Varron. tit. prædi-* E *cto, & Vlpian. Iurisconsult. tit. de rerum diuis. gentiliter referunt, hæc quoque apud Hierem. non minus quam Christianè traduntur in Epistola ad Paulinum, quæ incipit, Voce me prouocas ad scribendum, &c. cuius hæc sunt verba. Considera quod & vasa sacra in tabernaculo legerimus, & alia, quæ ad ritum cæremoniarum pertinent, tum vtique sancta esse non possunt, nisi quæ sentiunt, & venerantur Deum. Idioma igitur scripturarum est, vt interdum Sanctos, pro purificatis, & mūdis nominet, sicut Bersabee sanctificata scribitur ab immunditia sua, & ipsum*

Fana loca Faunis dicata.

Quid Profanū, & profanatum.

Sacrarium vnde dictum.

Altaria principalia in quatuor Vrbis Basilicis.

Quid sit sacrū, & quid sanctū.

Vasa sacra.

ſum templum, ſanctuarium dicitur. hactenus ille.

Omne Templũ bifariam diuiſum erat.

Verum quoniã omne templum bifariam diuiſum
erat, quippè pars altera citerior, qua populus ad-
mittebatur, ſancta dicebatur ab Hebræis, ſed à
Romanis ſacra penetralia, à Græcis verò adyta
genere neutro, per y græcum, ac ſecundæ declina-
tionis, cum aditus quartæ, maſculiniq́ generis, &
per i, latinũ ſcripta dictio ingreſſum deſignet. Vn-
de Virgilius, Adituq́ per auia quærit, pro ingreſ-
ſu. ſed pro ſacris penetralibus dixit: Aeternũq́ ady

Quid Sancta Sanctorum.

tis effert penetralibus ignem. Sancta Sanctorũ ve
rò pars erat illa Tabernaculi interior, in quam ſo-
lus ſummus Sacerdos intrabat, de qua latè dicitur

Quid Sanctuarium.

in epiſt. Pauli ad Hebr. 9. Sanctuarium autem
nũcupatur ſacellum, vel Oratorium potius priua-
tum, & domeſticum, quàm publicum, aut com-
mune, vnde quandoq́ Sanctorum, quandoq́ ſecre

Ezech. cap. 44.

torum locus interpretatur. Ezech. c. 44. Pones cor
tuũ in vijs Templi, & per omnes exitus Sãctua-
rij. Plin. quoq́ dixit in sãctuarijs Mithridatis in-
uẽtam eſſe à Pompeio illã antidoti compoſitionem,
quæ etiam à noſtris pharmacopolis Mithridatũ
nuncupatur: quamuis Raphael Volater. modernus
auctor in lib. Cõmen. Vrb. 27. de partibus domus,
non ſanctuariũ, ſed ſanctuariũ legendum dicat.
vbi D. Hieron. ſcholã latinitatis arguere vide-

Sacellum, Cappellam vulgus appellat, ab Antiquis lararium dicebatur.

tur. Et ſubdit ſacellũ huiuſmodi propriè illud eſſe,
quod vulgus cappellam vocat, quæ ab antiquis
propriè larariũ dicebatur. Vnde Lamprid. tradit
Imperatorem Alexandrum in larario ſuo rem di
uinam matutinis horis factitaſſe, in quo ad effigies
Deorum Alexandrum Macedonem, Habraha
nunquam, & Ieſum Chriſtũ, ac Apollonium Tya
neum formatos habuiſſe. & licet hæc ſacrarum
ædium vocabula inter ſe quodãmodo differebant,
quod Herodianus innuit in Alexandro inquiens.
Igitur Deorũ ſimulachra, quæ ille ſuis ædibus extu
lerat, proprijs quæq́ templis, fanis, adytis, ſacrarijs,
ſacelliſq́, prout cuiq́ conueniebat, reſtituit, &c.
tamen hæc eadẽ ſæpius confunduntur. Vnde Hie-
ron. lib. Machab. 2. cumq́ ait, propoſuiſſet pecu-
nias, Sacerdotes Naneæ, & Antiochus cum pau
cis ingreſſus eſſet intra ambitum fani, clauſe-
runt Templum; cum autem intraſſet delubrum
Antiochus, apertoq́ occulto adyto ſanctuarij, per-

Baſilica erat regia domus.

cuſſit Ducem, &c. Baſilica erat regia domus, ex
græco deducta, quippe Baſileus Rex dicitur; vn-
de à ſimili nos quoq́ Vrbis Eccleſias principales
ſub titulo Baſilicarum nominamus; ibidem Chri-
ſto Regi ſæculorum ſacrificantes, vt eſt in c. vlt.

Antiquæ Baſilicæ binas porticus habebant.

de Eccleſ. ædific. ſed antiquæ Baſilicæ binas porti-
cus habebant pro litigatoribus. Eccleſia cenſetur fi-
delium conuocatio, quam ideò Apoſtoli ſic potius,

Eccleſia eſt fidelium conuocatio.

quàm ſynagogam dixerunt, quæ Congregationem
ſignificat, vt qui intraſſent vocatione quadam
quaſi electione diuinitus facta ſimul vniti, &

A coniũcti eſſent. Hinc quia populus fidelis ſimul cõ-
uocatus, in Eccleſia eſſe ſolet, ideò etiã locus ipſe ap-
pellatur Eccleſia, vt ſic ſpiritaliter, materialiterq́
Eccleſia cõprehendatur, ſicut Senatus, non ſolum
ſeſſionis locus, vbi Patres coeunt, ſed etiam ipſius
actus vnitas, ac conſultandi. Eadẽ quoq́ ratione
Cappella Papalis, tam ſpiritalis, quàm corporalis
intelligitur, vt ſit non minus Pontificis, & Sena-
tus, ac Principũ, & Prælatorum, ac Officialium,
& denique populi fidelis vnitas, quàm ſacer lo-
cus orationis eorumdem. Sed & plerumque pro
B ſacra ibidem celebratione agenda capitur.

Guliel. Duran.

Dicta autem Cappella, vt Gulielmus Du-
rant. in ſuo rationali ſub titulo de Sacerdote ſcri-
ptum reliquit, à cappa, quod genus Eccleſiaſti-
cæ veſtis Galli appellant, ſuper qua re ego quia
vix credibile exiſtimabam, ipſius auctoris ver-
ba ſubieci. In pleriſque, inquit, locis Sacerdotes,
Cappellani vocantur: nam antiquitus Reges
Franciæ ad bella procedentes Cappã, quæ Gallicè
loquendo, veſtimẽtum erat B. Martini, ſecũ pro
ſpe victoriæ, ſuffragioq́ portabant. Et eã cappam
C ſub quodã tentorio, quaſi Oratorio conſutis capra-
rum pellibus, quæ & Capellæ dicuntur, ſeruabãt;
& ſic locus ille ab ipſa cappa, ſiue à cappellarum
pellibus Cappella deducitur. Et Sacerdotes ipſius
cappæ, locique cuſtodes Cappellani dicti. quo fa-
ctum eſt, vt ſucceſſiuè ab illis ad cunctos Sacer-
dotes hoc nomen quibuſdam regionibus eſt tranſ-
miſſum. hactenus ille. Quem nè ignarum po-
tius arbitrer, an ſimpleculum admirer; ine-

Iſidor. homil. 1. 19. cap. 30.

ptus ſum; cenſeant periti. Iſidorus autem, &
homil. 1. 19. cap. 30. cum de ornamentis diſſe-

Capitulum. Cappa

D rit, cappam aliter exponens ait. Capitulum eſt,
quod vulgo capitulare dicunt. Idem & cappa,
vel quod duos apices, vt cappa bina habeat, vel
quia capitis ornamentum eſt. Ceterum ipſa Cap-
pella Papalis vſq́ adeò infra dictas portiones ma

Suggeſtus, ſolium, ſedilia, ſepta, cancelli, Veſtibulum, Presbyterium, Ambulacrum, Chorus, & Tribunal.

teriales in ſe principaliter exigit, vt illis deficien-
tibus, nõ Papalis, ſed quæuis alia intelligatur. hæc
ſunt ſicut ſuggeſtus, ſolium, ſedilia, ſepta, cãcelli,
veſtibulum, presbyterium, ambulacrum, chorus,
& tribunal. Sanè ſuggeſtus, ſiue thalamus, locus
eſt ſex gradibus eleuatus, vbi ſedes Pontificis am-
E pla, ſolium, ſiue thronus dicta ante Altare è re-
gione, aut ad dextrum Altaris cornu, quod eſt
Euãgelicum ſita eſt. Cancelli, repagula, aut crates
intermedij ſunt, qui Senatũ à populo diſtinguunt.
Vt interpretes dicunt ſuper eo verſu Naſonis.
Cãcellis primos impoſuiſſe pedes. Sed & Cancella
ſingulari numero ea eſt choralis ſedes, vbi quiſque
Canonicus, aut quiuis Religioſus pſalmodiæ va-
cans alius ab alio diſtinctus ſtat, aut ſedet, cuius

Hieron in lib. de effect. virt. c. 15.

cancellæ mentionẽ habet Hieron. in lib. de effectu
virt. c. 15. inquiens, Cum tẽpus eſſet, quo Theodo
ſius Imper. munus ad Altare offerre ſolebat, can-

cellos non sine lacrymis est ingressus; cum verò obtulisset sicut solitus erat, in cancella stetit, quæ erat extra cancellos, unde ab Ambrosio receptus fuit, &c. Quod hic ideò apposui, quia has cancellas, quasi Canonistæ alio nomine stallum in choro vocant, nos in Cappella Papali nequaquam vsurpamus. Deinde Tribunal est, quod vulgo tribuna dicitur, aut alio nomine absis, sub cuius incuruæ fornicis arcu Altare locatur, vbi sacrificans Antistes cum ministris circumstantibus residere solet. Presbyterium à nobis, tota supra gradus planities intelligitur pro sacrificantis mensa, fandistorioque ponendo, vbi ministri quoque sacrificiorum hinc, & Prælati assistentes, inde resident. Vestibulum locus est inter septa Cappellæ sub gradibus Presbyterij epistolæ, Euangelijque decantandi. Ambulacrum ea pars Cappellæ media circa Cardinalium septa est, quæ ab ingressu ad Altare ducit. vbi nobilium tam Palatinorum, quàm aulicorum diuersorium est. Prisci mortalium rectores præclarā meo quidē iudicio, ac propè diuinam sententiam habuere, qui cum rerum naturā ingenti studio, diligentiaq; perquirerent, nihil accuratius, nihilq; vt ita dixerim, beatius instituisse videntur, quàm vt populi, populorumq; præsides ex Pontificū sciētia sacros ritus solemnesq; cæremonias cognoscerēt, cognitasq; obseruarent; hac quippè vt opinor, ratione cōpulsi, quod nulla res efficacius humanū genus moderatur, quā religio. Namq; vt dicere solitū Alexandrū Macedonem, Q. Curtius refert, vbi semel religionem qualēcūq; profiteri cœperit gentiū multitudo, melius suis sacerdotibus, quàm suis Imperatoribus paret. Hinc multifariā, multisq; modis olim diuersi populi diuersos sacrificandi ritus perquæsiuere, atq; ita perquæsiuere, vt tot penè extiterint deorum latriæ, & cæremoniæ, quot populi, & cōmertia, ex quibus Romani sicut cæteris rerū Imperio præfuere, ita ritu, sacrificioq; excelluere. ipsis enim tanta nè dicā religionis, sed vanæ superstitionis cura fuit, vt pro Imperio augendo, custodiendoq; nunquā ab exactissimo cæremoniarū cultu remotos oculos habuerunt: quin & Vrbem Romanam tamdiu tutā, incolumemq; sunt arbitrati, quoad Martis cæremonias non desererent; ideoq; summæ maiestatis decus suis cæremonijs famulari non dubitauere; quippè arbitrati sunt Pontificuli illi sacrorū Censores (quos, vt conijcio ætas nostra magistros cæremoniarum appellat) iustis, castisq; cæremonijs demonstrari diuinam maiestatem humano genere ampliorē, augustioremq; fore, & subinde reuerentiā, ac timorem superū ijs fieri longè maiorē. Omitto superstitiosam Aegyptiorum, atq; aliàs similis sectæ nationes, quæ vsq; ad fastidiū inexequendis sacris ritibus morosæ fuerunt: nō tamen Hebræorum volumina sigillauerim, cum nō Isis, nec Osiris, neque Anubis, sed ipse verus, atque omnipotens Deus per mysterium Moseos sacrificiorum leges impenderit. profectò rituum cæremonialiū repleta sunt omnia. Quid enim aliud sonāt Leuit. quidq; etiam Numer. & omnis ferè Pentatheucus, nisi sacrificandi ritum, & libaminū normas? quæ etiā à Lactantio primū, dein ab Herodoto, atq; Diodoro Siculo, & Apuleio in vltimo transformat. alijsq; luculentis scriptoribus luculenter recensentur. Verum vbi Saturno tenebrosa in tartara misso, apparuit gratia Saluatoris nostri Iesu Christi erudiens nos in religiosis, salutaribusq; cæremonijs, tunc primū Apostoli, & discipuli eius, ac deinde sanctissimi Patres Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultores, quibus verā diuinitatē noscere datū est, adeò mansuetas, adeò sacras, adeò mysticas cæremonias, tū per diuinæ maiestatis oracula, tum etiā per Sanctorum Patrū reuelationes instituerunt; vt solæ Christianæ salutares, solæ religiosæ, solæ puræ sint, & diuinæ puritati conuenientes. Romanorū verò gentilium impuræ aliquæ, aliquæ inhumanæ, ac plerumq; ferocientes, & sanguinariæ sunt; sicut illæ, quæ apud Virgiliū sanguine placarunt ventos, & Virgine cæsa. Et quibus laralis Iuppiter à Romanis ipsis sāguine colebatur humano. Saturnus quoq; in Latio eodē sacrificij genere cultus est, non quidē vt homo ad arā immolaretur, sed vt in Tiberim de ponte Miluio mitteretur. In Bellonæ itē sacrificijs Sacerdotes ipsi nō de alieno, sed de proprio sanguine litabant. Itē cum in matris Deorū sacrificio cultores, nōnisi virilibus amputatis rem diuinā faciebant. & hæ sacræ Romanorum cæremoniæ erant, quibus Dij suos cultores parricidij, mēbrorumq; mutilationibus inquinabant, & suorū sacerdotum pœnis propitiabātur. Nēpè satius tunc cæremoniarū magistris pecudū more viuere fuerat, quàm Deos tā impios, tam sceleratos, tam sanguinarios colere. De barbaris mirandū non erat, quorum cæremoniæ cū moribus congruebāt. sed ijs in præsentiarū omissis, vel potius ad Lactantiū remissis, qui ea in lib. de diu. instit. 1. & ad B. Aug. in lib. de Ciu. Dei, exactissimè prosequuntur. Regredior iam ad nostram Christianorū cæremoniā, quæ potissimè ad cœlestē clementiā nobis propitiandā inuenta est, præter id, quod est ars reuelata diuinitus, etiā summa ratione per Patres nostros, in initio adolescētis Ecclesiæ, decreta scilicet vt noscamus quo ritu, quouè sacrificio Deū coli oporteat. Id enim est humani operis officiū, ineoq; solo summa rerū, & omnis vitæ beatæ ratio consistit, quandoquidē propterea creati, & inspirati sumus ab eo, vt ipsum debitis, pijsq; veneremur obsequijs. Nihil enim singularis, & sancta illa maiestas aliud ab homine desiderat, quàm solam adorationem per cæremoniales, sacrosque ritus exhibendam cum ordine, & reuerentia,

Ex Pontificum scientia cæremoniæ cognoscuntur, & obseruantur.

Religio moderatur humanum genus.

Tot Deorum latriæ, & cæremoniæ quot populi.

Rituum cæremonialium repleta sunt omnia.

Romanorum cæremoniæ, aliquæ impuræ, aliquæ inhumanæ, & sanguinariæ fuerunt.

Iuppiter humano sanguine colebatur, & etiam Saturnus.

Virilibus amputatis, rem diuinam faciebāt.

Barbarorū cæremoniæ.

S. August. in lib. de Ciu. Dei.

Christianorum cæremoniæ ad cœlestē clementiam propitiandam inuentæ.

rentia, rerumq́ omniũ congruæ dispositionis ornatu, quæ omnia in theatrali spectaculo, in acie militari, in classe parata regularissimè seruari iubẽtur, quanto magis cæremoniarum censura, quæ mysterijs imbuta moralibus, & sacramentis plena cælestibus sanctissimæ celebrationi non adhibeatur. siquidem ea vna est, per quam diuinæ Maiestati debitum culturæ præstamus, nos ipsos in cælestibus collocamus. Ea inquam est, quæ hominibus à Deo prælectis honores adhibere nos admonet, quæ statum vtriusque professionis Principum scilicet, & Prælatorum exornat, rudes instruit, magistros erudit, & magistrat, eruditos discolos compescit, & quicquid diuinitatis, humanitatisque, ac honestatis vsque est indicat, & demonstrat: non tamen ipse negare ausim priscos illos cæremoniarum institutores, aliter à prima illius institutione huiusmodi solemnitates ordinasse, quàm nostra ætas prosequitur, & colit; hoc enim in omnium ferè disciplinarum amplificatione euenisse videmus: quippè Hiparcus Astrologiæ peritus prodidisse legitur, tempus fore, vt non modo cælestium victimationes à suo cultu; sed ipsi quoque cælorum cardines à suo loco moueantur. Itaque multiplicata in dies pietate,

Cæremoniarum excellentia, & proprietates.

Hiparcus Astrologiæ peritus.

Multiplicata pietate, etiam cæremoniæ auctæ.

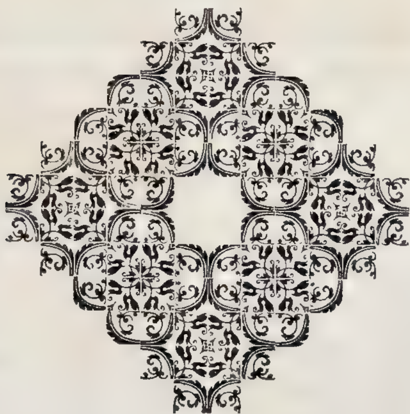
A *etiam cæremoniæ adauctæ sunt, & salua rerum substantia reformatæ. Quæ etiam nostro tempore tam pro rei sacræ veneratione, quàm Apostolicæ Sedis ornamento, sacriq́ Senatus maiestate, cum ratione temporum, locorumque, & hominum ritè pensata, prout cuiusque merito, & vsui conuenit, variantur, ornantur, & amplificantur: non vtique vt priscis aduersentur institutis (quia nimirum plura reperiuntur apud priscôs, quæ nobis probanda sunt, quæque repudianda) sed vt iam dictum est rebus, temporibusque, & locis in dies emergentibus magis, ac*

B *magis accommodentur. Higinius Templorum, & Ecclesiarum rationem, & formam cum vestibulis, cum aditis, cum Sanctis Sanctorum, cum Choris, & Baptisterijs, & cum Altaribus, ac qualibus cæremonijs erigenda, & sale delibanda, & aquis sacris expianda, ac chrismate ad Mosaicæ traditionis imitationem vngenda, & consecranda esse adinuenit.*

Cæremoniæ pro ratione locorũ, & temporum variantur, & amplificantur.

Higinius adinueni Templorũ, & Ecclesiarum rationem, & formam, &c.

FINIS LIBRI PRIMI.

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER SECVNDVS.

AVCTORE

ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE ORIGINE, ET FVNDATORIBVS Basilicæ Sanctæ Mariæ Maioris, atque adeò de Niuis miraculo.

CAPVT PRIMVM.

IXIMVS superius sanctæ Mariæ Maioris Basilicã in Exquilini montis angulo perstare, ac ferè in eminentiori parte; quam ob rem ipse mons iure potest felix appellari, tam miro, & stupendo miraculo. Nos de origine, & illis agemus, qui eam fundarunt, deque primo modulo, atque Architecto: quando præter humanam sortem extiterunt, eiusque artifex ille est censendus, qui omnia ex nihilo condidit; modulus ipsa nix, quæ decidit extra temporis ordinem; nimirum vt mortales intelligerent gloriosæ Virginis domum eximiæ puritatis redundare; & quodammodo niui assimilari, nec domicilium habere, ni talis candor consistat; quod mirè comprobauit admiranda nix, quę noluit pati, vt reliquo monti iungeretur, sed coram omnibus ad primum Liberij Papæ ictum, pro fundamentis firmandis à semet diuisit. ex quo comprehenditur, quod si nix noluit fines cum terra habere, nec gloriosa Virgo habebit, nisi animi simplicitas, & candor appareant.

Artifex huius Basilicæ ille cẽsendus est, qui omnia ex nihilo condidit.

Modulus ipsa nix quæ decidit extra temporis ordinem.

A

Domus gloriosæ Virginis eximiæ puritatis redundat.

Primi fundatores Ioãnes Patritius, & vxor fuerunt. vtrique puri, & Deiparæ Virgini addicti etenim. sedente Liberio Papa, anno Domini 352. hi non minus pietate, quàm natalitijs illustres, cum filios non haberent, ad Beatam Virginem conuersi, ora-

B

Primi fundatores Ioannes Patritius, & vxor fuerunt, sedente Liberio Papa Primo, Anno 352.

orabant, vt modum oſtenderet, quo propria bona ritè applicarent. quàm benignè Dei mater horum precibus aures porrexerit, inde cognoſcitur; quia dum Romæ calor efferueſcit, nimirum nonis Auguſti, cæleſtis nix effulſit, Exquilini montis partem occupans: eadem nocte glorioſa Virgo diuiſim Ioanni, & vxori in ſomnis apparuit, illos admonens, quod ſi cuperent ipſam heredem inſtituere, Eccleſiam ibi fabricarent ſibi dicatam, vbi niuem conſpicerent: atque hanc hereditatem eſſe, quam ab eis optabat. Quo cognito Ioannes diluculo ad Liberium properans, miraculum enarrauit, quod etiam ipſi aduenerat. Quarè vnà cum Ioanne, & Clero, Populoque Romano comitante, magna pompa, atque ſolemnibus hymnos Deo canentibus, ad collem peruenerunt, vt ſacræ Baſilicæ fundamenta iacerentur. Cum autem eò deueniſſent coram omnibus aliud mirum conſpicitur. etenim ſtatim ac Liberius Papa primum ictum ad terram dedit pro fundamentis ſternendis, illa nulla opera, vndique excauata ſe dederunt ad niuis ſitum figuram angularem exprimētem: quam Baſilicam Ioannes, & vxor proprijs expenſis magnificè ædificarunt. atque id eſt, quod circa hanc hiſtoriam dici poteſt. Quia tamen à nonnullis ex Iunioribus, quodammodò in dubium vocatur, & quidem à quibuſdam paucis perorando, atque adeò vacillando, ab alijs illam prætereundo, nos vtriſque occurremus. Et primum ijs, qui ſe excuſant, nihil de hoc addidiſſe, quaſi nulla ſit ab antiquis facta mentio, dicimus accidiſſe, quia timebant, nè magis tenebras offunderent, quam illuſtrarent, cum non ad vnius, vel duorum præſentiam, ſed ab vrbe Roma vniuerſa fuerit conſpectum. Quod adeò ſe propagauit, & orbis partes peragrauit, vt à Chriſtianis iugiter ſolemnia celebrentur. Quod ſi apud antiquos Scriptores legant talem Baſilicam à Liberio conſtructam fuiſſe, nihil præterea additum de niuis miraculo, ex quo Liberianæ nomen diù tenuit, vt Anaſtaſius, & alij teſtantur, minus conſequitur id miraculum non comparuiſſe, quod ex duobus roboratur. Primum illa indicando, quæ ſuperiùs tetigimus; præterea aſſerendo nihil contrarij adeſſe, quod ex veris ſcripturis oſtendetur. Alijs dicimus, non ſolum huic certiſſimæ hiſtoriæ, ſed etiam ſibimet defuiſſe, dum hanc veritatem in dubium reuocant: cum hiſtoriæ natura, rerum certarum ſit expreſſio. Quod ſi Bullas à nobis, cum in Archiuio huius Baſilicæ repertas,

Nonis Auguſti cœleſtis nix effulſit, eadem nocte B. Virgo diuiſim Ioanni, & vxori in ſomnis apparuit, &c.

Liberius Pontifex vna cū Ioanne, & clero, populoque Romano ad collem peruenerunt, vt Baſilicæ fundamenta iacerentur.

Papa primum ictum dedit pro fundamētis ſternendis.

Nulla opera vndique fundamēta ſe dederunt, figuram angularem exprimentem.

A nōnullis hoc miraculum in dubiū vocatur.

Quare ab antiquis non ſit facta mentio huius miraculi.

In vita Liberij Papæ Primi.

Bullæ de hac hiſtoria repertæ in Archiuio Baſilicæ, & in Bibliotheca Vaticana.

A tum in Vaticana Bibliotheca, & alia manuſcripta cognouiſſent, nihil de hoc dubitaſſent. Primum igitur monſtrabimus, quod diximus verum eſſe, ex quibuſdam quæ paſſim leguntur. & primo ex Romano Martyrologio ſolemnitatem exprimente, quam mater Eccleſia nonis Auguſti ob id miraculum agit: *Romæ in Exquilijs dedicatio Baſilicæ Sanctæ Mariæ ad Niues*. Et Vgonius: *Liberio Papa, cum filios ex ſe non habuerint Ioannes Patritius Romanus, & vxor æqua nobilitate,* B *totam hereditatem Dei matri vouerunt, enixè rogantes, vt aliquo ſigno exprimeret, in quo nam operè eſſet ab illis impēdenda. quorum preces Virgo exaudiens, nonis Auguſti, dum Romæ calor maximè efferueſceret, noctu niue cadente vnam partem Exquilini collis cooperuit. In qua nocte Virgo ſeparatim Ioanni, & vxori apparuit, dicens, vt illo loco, quem niuem conſperſum viderent, Eccleſiam inædificarent, ad Diuæ Mariæ honorem; atque hæc erat herèditas, quam ab illis deſiderabat. Quod vbi Ioannes Patritius* C *Liberio notum fecit, protinus reſpondit, etiam ipſum idem in ſomnis cognouiſſe. ex quo Liberius proceſſionem ſolemnem iubens, in Exquilias proceſsit, & in parte ex niue conſperſa, Eccleſiam deſignauit, quæ ex Ioannis, & vxoris rebus fuit conſtructa, & à Liberio dicata. Atque hinc eſt, vt priſci hanc Eccleſiam, Liberianam Baſilicam appellent*. Blondus pro confirmatione ait his verbis: *Et magno Exquiliarum monte ſpecioſiſſima eſt Sancta Maria Maioris Baſilica, cuius fundamenta æſtiua niuis indicio fuerunt ia-* D *cta*. Panuinus etiam illos improbare voluit, qui hanc hiſtoriam, & miraculum auſi ſunt oppugnare. *Liberius Papa, qui anno ſalutis 353. Petri ſedem conſcendit, Baſilicam Sanctæ Mariæ matris Dei, miraculo niuis in Exquilijs, prope aggeres Tarquinij, haud procul à Macello Liuiano, aliàs Liuiæ, à Ioanne Patritio virò clariſſimo à fundamentis ſua impenſa extructam, in honorem Beatæ Mariæ Virginis primam in vrbe, nonis Auguſti dedicauit, quæ de nomine ſuo Baſilica Liberij aliquando vocata eſt*. Quo lo-* E *co eſt attendendum, quod hic auctor de Liberio ait. Additur ad magis ſolidandum, id, quod Cardinalis Baronius ſcribit his verbis: *Hic fecit Baſilicam nomine ſuo iuxta Macellum Libiæ, aliàs Liuiæ*. De Macello Liuiano, loco ſic dicto, in Exquilino colle, eſt mentio apud Sextum Rufum, & Publium Victorem. Porrò quod ad eiuſdem Templi erectionem ſpectat, ex collatis impenſis Ioannis Patritij, ea de re per viſum admoniti, & miraculo confirmati, deſcendentibus niuibus nonis Auguſti, formamque Templi mon-

Veritas huius miraculi primū probatur ex Martyrologio.

Vgon. de Rom. ſtat. pag. 65.

Cur Priſci hanc Eccleſiam Liberianam Baſilicā appellauerint. *Blond. lib. 3. num. 108.*

Baron. tom. 4. ad ann. 367. pagin. 247. nu. 4.

Macellum Liuianum.

ſtrantibus eam Baſilicam erectam eſſe, eiuſdem Eccleſiæ monumenta declarant. verum ipſam ab eius Auctore nomine Liberij nuncupatam eſſe, Marcellinus Presbyter in libello de ſchiſmate Vrſicini, certam fidem facit. Et Andreas Fuluius Romanus antiquarius: *Fuit olim quidam patritius Romanus nomine Ioannes, qui cum filijs careret, diuitijsq; abundaret, precibus Deo porrectis petebat, vt locum oſtenderet, in quo vna cum vxore Templum ex facultatibus fabricaret. Deus aures porrexit, & in ſomnis admonuit, vt vbi niuim cerneret, Templum ædificaret. Quod miraculum etiam Liberio ſucceſſit.* Et Romano Breuiario: *Liberio ſummo Pontifice Ioannes patritius Romanus, & vxor pari nobilitate, &c.* Et inferius: *Nonis Auguſti, quo tempore in Vrbe maximi calores eſſe ſolent, noctu nix partem collis Exquilini contexit. Qua nocte Dei mater ſeparatim Ioannem, & coniugem in ſomnis admonuit, vt quem locum niue conſperſum viderent, in eo Eccleſiam ædificarent, quæ Mariæ Virginis nomine dedicaretur: ſe enim ita velle ab ipſis heredem inſtitui. Quod Ioannes ad Pontificem detulit, qui idem per ſomnum contigiſſe affirmauit, &c.* Et paulò inferius: *Quare ſolemni Sacerdotum, & populi ſupplicatione ad collem venit niue coopertum, & in ea locum Eccleſiæ deſignauit, quæ Ioannis, & vxoris pecunia extructa eſt.*

Ful. Rom lib. 2. cap. 6.

Breuiarium Romanum quid de hac hiſtoria, et miraculo dicat.

Et hæc de prima comprobatione, vel potius fundamento. Altera comprobatio ex ſummorum Pontificum auctoritate ſumetur. Et primum ex Bulla Papæ Nicolai Quarti, cuius partē hic aſſignabimus: *Nicolaus ſeruus ſeruorum Dei. Dilectis filijs Iacobo Sanctæ Mariæ in Vialata Diacono Cardinali Archipresbytero, & Priori, & Capitulo Baſilicæ Sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe. Propter veritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam Verbum Patris, quod totus non capit orbis, Ancillam humilem recognoſcēs, in ſua ſe clauſit viſcera factus homo; & humilians ſemetipſum, vt nos diuinitatis ſuæ participes ſtabiliret. Hæc eſt mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, quæ cum virginitate fœcunda nobis genuit Saluatorem. Hæc eſt illa, quæ & mater, & Virgo Deum habuit filium, ſuper choros Angelorum ad cæleſtia regna exaltata. Hæc eſt vtique Virgo ſancta Maria, Virgo Virginum, mater Chriſti, regali ex progenie orta, & Abrahæ ſemine, ex generoſa, & Dauidica ſtirpe concepta, diuinitus myſticis præfigurata miraculis, & ſola inter mulieres à virili commercio, & dolore parturientium aliena. Felix namque, & omni laude digniſſima ſancta Parens, ex qua in mundum*

Altera probatio ex Summorum Pontificum auctoritate.

A *paterni luminis ſplendor venit, cuius humilitas Deo grata noſtris delictis miſericordiam impetrauit, & aduocata pro nobis ſedula veniam repromittit. Dignum certè eſt, vt Chriſtifideles loca ſuis inſignita vocabulis condigna reuerentia venerentur, vt à ſuo filio patre fidelium, qui mentes eleuat, virtutem largitur, & præmia, veniam conſequantur. Cupientes igitur, vt Eccleſia noſtra ad honorem Virginis eiuſdem conſtructa, cuius quidem ſtructuram glorioſus Deus in Sanctis ſuis, per immiſſionem niuis æſtus tem-*
B *pore mirabiliter indicauit, congruis honoribus frequentetur, &c. Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem, nonis Ianuarij, anno primo.*

Huius Eccleſiæ ſtructurā Deus per immiſſionē niuis mirabiliter indicauit.

Ex qua Bulla id, quod diximus clarè deprehenditur, & in huius Baſilicæ Archiuio aſſeruatur, atque adeò in Papæ Nicolai regiſtro lęgitur, apud Vaticanam Baſilicam. Et Gregorius Vndecimus in alia Bulla id confirmat, in qua plenariam Indulgentiam ad modum Iubilæi illis concedit, qui Diuæ Mariæ Maioris Eccleſiam viſitant, velut Sanctum
C Ioannem, Sanctum Petrum, Sanctum Paulum inuiſerent. *Conſiderantes, & intra noſtræ mentis arcana reuoluētes, qualiter glorioſus Deus in ſanctis ſuis in maieſtate mirabili opera manuum ſuarum verificantes olim mirò diſpoſuit ordine Eccleſiam Beatæ Mariæ Maioris de vrbe fundari, ac conſtrui, & ſubſequenter etiam dedicari, &c. Datum Auenion. Kalend. Maij, Anno tertio.* Et Pius Secundus in quadam Bulla, plenam Indulgentiam ijs impartitur, qui Altare viſitabunt, in quo Sancti Hiero-
D nymi corpus quieſcit. Nos illam partem notabimus, quæ ad rem noſtram facit. *Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis, & ſingulis Chriſtifidelibus, præſentes inſpecturis ſalutem, &c. In Beatæ Mariæ Maioris vrbis Romæ Baſilica, diuino æſtiuæ niuis miraculo ædificata, &c. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem, Anno Incarnationis Dominicæ 1453. Duodecimo Kalendas Februarij, Pontificatus noſtri anno primo.*

Hæc Bulla in Archiuio huius Eccleſiæ aſſeruatur.

Gregorius XI. in alia Bulla id confirmat, & Indulgentiā ad modum Iubilæi concedit.

Pius Secundus, plenam Indulgentiam concedit ijs qui Altare viſitabunt, in quo S. Hieronymi corpus quieſcit.

Quæ Bulla in marmore exculpta legitur,
E haud procul à Præſepij ſacello, cuius archetypus in huius Baſilicæ Archiuio aſſeruatur. At licet ex dictis ſatis veritas eluceat, tamen ad maius robur, & vt contraria opinio tollatur, ſi fortè quorundam animis altiùs radices egerit, alia manuſcripta tertio loco addamus. Et primum ex libro dignoſcitur, cuius inſcriptio eſt huiuſmodi: *Sanctorum Martyrum martyria.* & in Cœnobio Diuæ Cæciliæ Romæ conſeruatur. Sic enim quodam initio habetur. *Qualiter Baſilica Sanctæ Mariæ Maioris de vrbe, ad ſignum niuis cælitus oſtenſum*

Bulla in marmore exculpta legitur.

Ex libro, qui in cœnobio S. Cæciliæ conſeruatur.

ſum ædificata fuit. Ex lib. 2. paſſionum Sanctorũ Martyrum Monialiũ Sanctæ Cæciliæ Regionis Transtyberim, Ordinis S. Benedicti. *Cum ad omnium Sanctorum reuerentiam Chriſtianorum cunctorum debeat deuotio excitari ad Beatæ Mariæ ſemper Virginis laudem, & præconia extollenda, eò magis debet ſe humanus ſenſus erigere, quanto magis certum eſt per ipſam nobis reparationis noſtræ remedia perueniſſe, & cæleſtis Regni nobis aditum reſeratum fuiſſe, quod primi parentis culpa, ſera diræ mortis obſtruxerat. Hæc ſiquidem eſt illa ſcala cæleſtis, quam eximius ille Patriarcha Iacob de terris vſque ad cælorũ ſummitatem erectam in ſomnis tantæ reuelationis inſpexerat. Hanc etiã Sanctiſſimã Virginem virga illa ſignificauit, quæ à ſua radicitus viriditate conuulſa tẽpeſtiuæ maturitatis flores, & poma produxerat. Hæc quoque multis myſteriorum ſignis, & Prophetarum oraculis nunciata humano tandem generi per fructum ventris ſui reparationem indulſit, & ſalutem credentium ſuis pretioſis ſuffragijs acquiſiuit. Nam quanta nobis ipſius meritis, & interceſſionibus beneficia diuina proueniant, nullis vnquam ſermonibus poterit explicari. Verum qualiter infra Romanæ vrbis mœnia Beatiſſima Dei genitrix ſibi ſpecialem, & ſingularem domum elegerit, atque patrocinium ſuæ dignationis Vrbi almæ præſtare voluerit, quia id ratio flagitat, dignum duximus ignorantibus reſerare. Sic enim ex geſtis antiquioribus, & temporum ſerie legitur, & reperitur in temporibus Conſtantini, qui primus inter Auguſtos pro conſtruendis Eccleſijs licentiam relaxauit, vſque ad tempora Iunioris Papæ Liberij in honorem perpetuæ Virginis Dei genitricis Mariæ, nulla vnquam intra vrbem fuerat Eccleſia fabricata. & quoniam videbatur ſatis indignum, vt vrbs, quæ totius orbis caput eſſe dignoſcitur, & Chriſtianæ Religionis, omniumq; Eccleſiarum obtinebat principatum, à patrocinio, & coniunctione, ſeu habitatione Beatiſſimæ Dei genitricis immunis appareret: placuit diuinæ prouidentiæ egregiam hanc Vrbem matris ſuæ habitaculo decorare, quatenus dum à populo frequenter veneratur in terris, opem ſuæ interceſſionis de Cælis ſibi gaudeat aduenïſſe. Igitur omnipotens Deus, qui glorioſo, & quam ſtupendo miraculo ſuæ ſanctæ Genitricis voluerit, ædificandam Eccleſiam omnibus demõſtrare dignatus eſt, vt ad noſtræ deuotionis ſtudia excitanda, quod diuinis reuelationibus geſtum eſt replicemus. Tempore quo præfatus Papa Liberius Beati Petri ſedem prouida gubernatione regebat, quidam Ioannes nomine, almæ vrbis Patritiatus curam gerens, tam morum, quàm nobilitatis generoſitate præclarus, poſſeſſionum, ac multa-*

Qualiter B. Virgo in Romana vrbe ſibi ſpecialem domum elegit.

Vſque ad tempora Iunioris Papæ Liberij in honorem Beatæ Virginis nulla vnquã intra Vrbem fuerat Eccleſia fabricata.

A *rum diuitiarum opulentia locuples, cum filium non haberet, vnà cum coniuge ſua, quæ ſibi diuina prouidentia tam morum, quàm nobilitatis ſimilitudine fuerat aſſociata, Beatiſſimam Dei genitricem ſibi in præcipuam, ac ſpecialem dominam prælegerunt: hæc ſimul vno ore, pariq; deuotione Beatiſſimæ Virgini vota ſoluentes. Regina Cælorum, Domina Angelorum, & ſaluatrix omnium, tibi tantò deuotius fragiles ſupplicamus, quanto viſcera pietatis tuæ copioſius erga homines benigna impendis. Accipe igitur*

B *ſanctiſſima mater, quæ tibi ſinceræ fidei deuotione perſoluimus; & ita vitam noſtram, & omnia, quæ in terris, vt homines poſſidemus, ſolita miſeratione diſpone, quatenus tibi noſtra deſeruiat actio, & noſtra facultas tibi in aliquo beneplacito obſequio expendatur. Non igitur diuina clementia precibus defuit ſupplicantium; nec piiſſimæ Virginis aures à iuſtorum petitione defuerunt; ſed eorum vota Deus ex alto ſuſpiciens, petitiones ipſorum taliter voluit effectui mancipare, & fini debito commendare. Intrabat quippè tunc menſis Auguſti, quando acrioribus ſolis*

C *ardoribus telluris germina deſiccantur, & homines ſolis aduſtionibus magis aduruntur. Eo enim tempore volens Beata Virgo Dei genitrix locum ædificandæ ſibi Baſilicæ hominibus demonſtrare; quadam nocte dicti iam menſis, ideſt, nonis Auguſti, ſubitò contra naturam temporis aer nimia frigoris congelatione conſtringitur, & tanta nubium conſtipatione denſatur, vt imbre deſuper fuſo in ipſo caſu niuium multitudo deflueret, quæ ſolummodo locum ædificandæ Baſilicæ cooperiens,*

D *miraculum pariter, & algorem ſubminiſtrauit. In ipſa denique nocte prænominato Pontifici, atque iam dicto Patritio, & vxori ſuæ ſimilem viſionem Sancta Dei genitrix voluit demonſtrare quo, res, & reuelatio miraculi firmaretur aſpectu, & ſubitanea temporis immutatio occultæ viſionis reuelatione noſceretur. Apparens igitur Sanctiſſima Virgo prænominato Pontifici, taliter eum admonitionis miraculo voluit edocere. Operum tuorum intentio, & circumſpectæ ſollicitudinis vigilantia, qua omnipotenti Deo*

E *plurimum placere cognoſceris, te modo in hac parte commendibilem reddiderunt, ita vt, quod hactenus erga mei nominis deuotionem ab alijs non fuerit attentatum, per te nunc mihi placuit conſumari: adeò vt cauſa ſalutis exiſtas omnibus, qui deuotionem tui pectoris fuerint imitati. Verum nè perfunctorium huius reuelationis myſterium ambiguis cogitationibus credas, quod præſentibus tibi verbis aſſerui, ſub omnium admiratione maximo etiam miraculo volui confirmare: ita vt contra temporis naturam tantum eum locum hac infuſione mirandæ niuis, quæ candorem*

Precationes, & vota Ioãnis Patritij, et eius cõiugis.

Exauditæ preces, et vota Ioãnis Patritij, et eius vxoris.

Miraculum niuis, quo B. Virgo locum ædificandæ ſibi Baſilicæ demonſtrauit.

Apparuit Beata Virgo Liberio Pontifici, Ioanni Patritio, et eius vxori reuelans eis miraculum niuis.

rem

rem, & donum ſancti Spiritus ſignificat, repleuerim; in quo Baſilicam nominis mei tibi præcipio conſtruendam. Habebis ſiquidem Ioannem Patritium in hoc quippè idoneum adiutorem, qui ad te ſummo diluculo tuis præceptis pariturus venire procurabit; cum quo ſimul, & vniuerſo Clero, ac populo Vrbis, ad montem (qui Superagius dicitur) incunctanter accedas; ibiq; locum à me de induſtria reſeruatum inuenies, atque in eo mox Eccleſiam mei nominis incipias fabricare. Cumque ille in tantæ viſionis ſtupore poſitus miraretur, & de cognitione perſonæ animus hæſitaret; ab ea protinus reſponſum audiuit eſſe genitricem Mariam Virginem, de qua Dei filius Dominus Ieſus Chriſtus, velut ſponſus de thalamo, ad homines incarnatus proceſſit. His dictis beata viſio ab oculis eius ſe ſubtraxit. Sicq; eodem momento protextato Patritio, & eius coniugi ſub his verbis apparuit. Deuotionem, inquiens, tui pectoris, & fidele propoſitum, quo patrocinium noſtræ defenſionis ſpecialiter elegiſti, pio reſpexi intuitu, & ſolita erga Chriſtifideles miſeratione ſuſcepi. Quamobrem ſcire te volo, quoniam tuarum rerum, hereditatumq; perpetuum ſucceſſorem tibi volui prouidere, ita vt dum mihi domum in terra conſtruxeris, ego tibi in cælis copioſum theſaurum, & æternam conſtruam manſionem. Hoc ergo tibi impero faciendum, vt cum ſummo mane ſurrexeris, ad Liberium Papam feſtinanter accedas. Ego enim domui meæ locum ſpecialē elegi, & vt ſolēnis perpetuò habeatur, voluntatē meā ingenti volui miraculo demonſtrare, ita vt in hoc tēpore nix ipſum locū cooperuerit, & aliū locum nulla penitus infuſione contigerit, in quo meo nomine Baſilicā, cum conſilio Papæ Liberij tibi præcipio erigendam. Cumq; & huic, & ſuæ coniugi nomen ſuum ſancta Dei genitrix indicaſſet, ſanctæ reuelationis inſpectio ab oculis eorum elabitur, & in tanta eius admiratione dimiſit, vt reliquam noctis partem inſomnem ducerent, & in diuinis pariter exultarent laudibus.

Beata Virgo voluit prouidere perpetuum ſucceſſorem hereditatis Ioannis patritij.

Imperat B. Virgo, vt ſummo mane Pōtificem adeat.

Cumq; primo mane ianuas palatij ſui ad Pontificem perrecturus exiſſet, ſicut in ſomnis audierat, totum locum niue coopertum inſpexit. qua de re apertæ viſionis atteſtatione firmatus, iubentis imperijs anxius obedire curabat. vnde veloci curſu ad Lateranenſe Palatium veniens, Pontificis oſtium pia cæpit violentia infeſtare, credens latere Pontificem, quod eadem hora fuerat reuelatum. ſed cum amotis obſtaculis ad Pontificem perueniſſet, anxiuſq; cuperet, quod ſibi reuelatum fuerat indicare, ſermonem concepti gaudij prius Papa præuenit dicens. Omnipotenti Deo, fili chariſſime, immenſas gratias perſoluere nos oportet, qui cum ſimus indigni, & omni meritorum ſublimatione priuati, ad ſpecialem ſuæ ſan-

Quid dixerit Papa Ioanni patritio.

A *ctæ Genitricis obſequium nos dignatus eſt deputare; atque cum ingenti admiratione hoc, quod impleri per nos voluit dignatus eſt declarare, vt qualitate ipſius immutata, pauore, ac ſtupore nimio omnium corda concuſſerit. Vnde ſcire cupio, quoniam iam nuncij ex noſtra parte directi, populum ſimul, & Clerum totius Vrbis ad nos pariter vocauerunt; ſic enim in mandatis accepi, vt cum ad nos omnes cōuenerint, ad Superagium montem ſimul pergere debeamus, illum locum potiſſimum requirentes, quem Beata Dei Genitrix*
B *inopinata niuium infuſione ſibi ornatum, ſpeciali prærogatiua reſeruauit. Cumq; hæc verba compleſſet, Senatus, & totius populi maiores præ foribus aſtiterunt, Pontificem cum magna inſtantia requirentes, tum ex vocatione ſua, tum ex miraculi nouitate plurimum concitati. Cum autem ad eos Pontifex, vnà cum Patritio, & Cardinalibus vniuerſis exiſſet, hoc ſermonis initium ad eos Pontifex exorſus eſt dicens. Plurimum in Domino fratres gaudere, & exultare nos conuenit, quod cū ſuperna clementia egregiam hanc Vrbem caput,*
C *& fundamentum Chriſtianæ religionis effecerit, & in ea Primatum totius Eccleſiæ Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli merita; hodie tamen eam diuinis muneribus, & ſpecialibus donis ampliare, atque decorare dignatur; ita vt tanti præſidij nobis in hoc tempore voluerit adiutorium adhibere, vt nullus poſſit ambigere immenſa nobis cælitus diuina beneficia perueniſſe. Ecce fratres cariſſimi, quod de cælo in hoc feruentiſſimo tempore cecidiſſe conſpicitis, diuini beneficij indicium declarat, quod omnipotens Deus voluit ter-*
D *ris influere, vt nos ſua miſericordia dealbandos oſtenderet, ſi ad hoc, quod nobis per ſanctiſſimam ſuam Genitricem imperare dignatus eſt, deuotiſſimis meritis accingamur. Cumq; omnibus ſeriatim exponeret, quæ ſibi, & Ioanni Patritio fuerant reuelata, omnes vnanimiter clamauerunt: Benedictus Deus & ad prædictum locum vnà cum Pontifice omnes exultantes diuinis laudibus perrexerunt. Requirentes verò locum, quem ſancta Dei Genitrix Pontifici præmiſerat, eum plenum altis niuibus inuenerunt; in cuius ſiqui-*
E *dem circuitu tam alta nix limitem fecerat, vt nulli videretur ambiguum, quod ille hunc locum participem niuium infuſione feciſſe certius videretur, quod quondam in area Gedeonis vellus rorandum cæleſti pluuia euidentius conſecrauit. Ad quem locum plebs vniuerſa concurrens immenſas gratias Deo, & Beatiſſimæ Virgini retulerunt. Mox verò Pontifex foſſorium lætus accipiens, ſicut deſignauerat nix, proprijs manibus terram cæpit effodere. quæ extemplo aperta eſt per circuitum, & ita huius glorioſiſſimæ Virginis meritis, architectonicis manibus diuina reſe-*

Senatus, & totius populi maiores ad Pontificem venerunt.

Quid Pontifex dixerit Senatui, Populoque Romano.

Ad montem Exquilinū omnes vna cum Pontifice perrexerunt.

Ad locū Plebs vniuerſa concurrēs gratias Deo, & Beatiſs. Virgini retulerunt.

Terra ex tēplo aperta eſt per circuitum, cum primum Pontifex terram cæpit effodere.

reſerauit clementia fundamentum. Immenſi igitur miraculi tam Pontifex cum vniuerſa Curia, quàm Clerus, & populus admiratione repleti, vota Deo, & ſuæ Genitrici vnanimiter perſoluerunt, diuinis pro totius populi expiatione myſterijs celebratis, vnuſquiſque ad viam cum gaudio properauit. Illuſtris verò Patritius tam abundanter omnia, quæ neceſſaria fuerant miniſtrabat, vt nihil pateretur deeſſe, quod videretur operi neceſſarium. Vnde omnia, quæ habebat Beatiſſimæ Virgini conferens, & ipſam venerabilem Baſilicam ſibi, & ſuæ vxori fecit heredem. Quam præfatam idem Pontifex in honorem Dei, & Beatæ Virginis Mariæ conſecrauit. In qua quidem ſibi Præſepe Domini, cunabula, fœnum, & pannos noſtri Redemptoris in eiuſdem Præſepis Altari miro ordine reuerenter, cum multis alijs, Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, atque Virginum reliquijs, quorum nomina ſuperuacaneum eſt nominare, collocauit. In maiori ſiquidem Altari de lacte eiuſdem glorioſæ Virginis; de capillis ipſius, & cunipium ſui ſacratiſſimi capitis, vnà cum veſtimento ſui ſacratiſſimi corporis deuotiſſimè recondidit. Ante quod quidem Altare ſub lapide porfiritico Beati Matthiæ Apoſtoli corpus requieſcit, & eius caput exterius à Canonicis ipſius Baſilicæ conſeruatur: cuius quidem beneficia plenis effectibus in ipſa Eccleſia exuberant quotidie ad gloriam, & laudem omnipotentis Dei, eiuſque genitricis, ſemperque Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum, qui viuit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ioannes Patritius abundanter omnia, quæ neceſſaria fuerant miniſtrabat, & fecit ſibi heredẽ ipſam venerabilem Baſilicam.

Pontifex conſecrauit Baſilicam in honorẽ Dei, ac Beatæ Virginis Mariæ, & collocauit Præſepe Domini, cunabula, fœnum, & pannum cum multis alijs reliquijs.

In maiori Altari recondidit de lacte Virg. Mariæ, de capillis ipſius, &c. Sub dicto Altari requieſcit corpus S. Matthiæ Apoſtoli.

DE SOLEMNITATE, QVA ANTIQVITVS ECCLESIA,

Cum in Officijs, tum in Miſſis, Niuis miraculum celebrabat.

Caput II.

Æc eadem hiſtoria, primum, & ſecundum miraculum fuit ijs temporibus illuſtre, ac perpetuò ab Eccleſia Catholica celebratũ: & eadem ſolemnitas, atque memoria, quam noſtris temporibus feſtam agitamus nonis Auguſti peculiari officio recolebatur, vnà cum proprio ſacrificio, cum nos Miſſalia, & Breuiariai, libros manuſcriptos, mirè antiquos inuenerimus, tum in Vaticanæ Baſilicæ Archiuio, tum in Sanctæ Mariæ Maioris, & Saluatoris Laterano, nec non Caſſinenſium Monaſterio. Quia verò priſcus mos exiſtit, ad eius confirmationem, minus ab re erit quædam addare ex Miſſalibus, atque Breuiarijs eruta, cum nonnullis Antiphonis, Reſponſorijs, Orationibus, & Lectionibus.

Nonis Auguſti peculiari officio recolebatur memoria huius miraculi.

Primum ibi ſic legimus: *In feſto Sanctæ Mariæ ad Niues, in primis, & ſecundis Veſperis,* — In primis, & ſecundis Veſperis ſic legitur.

Mariæ Virginis laudem, & præconia veneranda eò magis debet humanus ſenſus extollere, quo per ipſam certa nobis reparationis remedia prouenisse ſcimus. Pſal. Dixit Dominus, &c. — Antiphona prima.

Aduocata benigniſſima multis myſteriorum ſignis, & Prophetarum miraculis nunciata, ſalutem credentibus, ſuis ſuffragijs acquiſiuit. Pſal. Laudate pueri, &c. — Antiphona ſecunda.

Replicemus igitur deuotiſſimis ſermonibus, quam glorioſo miraculo locum ſuæ Baſilicæ fidelibus dignata ſit demonſtrare. Pſal. Lætatus ſum, &c. — Antiphona tertia.

In viſione ſummum Præſulem, atque Ioannem Patritium edocuit, quem ſibi locum ſpeciali prærogatiua præſeruaſſet. Pſal. Niſi Dominus, &c. — Antiphona quarta.

Atque idem Papa Liberius dictam Baſilicã venerabiliter conſecrauit; ille verò Patritius omnia, quæ erant neceſſaria miniſtrabat. Pſal. Lauda Hieruſalem, &c. — Antiph. quinta.

Capitolo. *Ab initio, &c.* — Eccli 24.

Hymnus.

Ore, corde, voce, creaturæ promunt laudis hymnum tuæ ſanctitati — Hymnus.
Honor noſtri cultus, & vera ſpes noſtra, pietate plena, præclara mater,
Almæ quidem Vrbis dignè curam gerens votum, vouit Virgo tuæ pietati;
Nouum condit templum, fide mente puris, miro modo locum templi demonſtrati,
Niues præter morem montem impleuerunt, turba ſtupet, voces dulces extulerunt.
Et ad laudem tuam ſancta mater Chriſti gratum fundat templum Liberius Papa.
Salus, virtus, decus, ſummo Deo Patri, qui in arce poli per ſæcula regnat. Amen.

Inclina aurem nobis ò Regina cælorum. — Verſ.
Ad quam pro nobis ſe inclinauit Dominus Dominorum. — Reſp.

Ad Magnificat.

Omnipotenti Deo immenſas gratias perſoluere nos oportet, quia cum ſimus omnium meritorum ſublimatione priuati, ad ſpeciale ſuæ genitricis Mariæ obſequium, nos dignatus eſt deputare. — Ad Magnificat.

Oratio.

Deus, qui hodierna die ad declarandam gloriam Beatæ Mariæ genitricis tuæ — Oratio.

per

per descensum niuis, in æstiuis caloribus locum, in quo ædificaretur ei templum, dignatus es demõstrare, tribue quæsumus: vt eius obsequijs insistentes refrigerati, æstu concupiscentiæ, candore innocentiæ dealbemur. Qui viuis, &c.

Alia Oratio.

Alia oratio. *DEus, qui hodierna die Beatæ, & gloriosæ Virginis Mariæ virginei candoris, eiusq; venerandæ memoriæ habitaculum descensu mirabili humoris niuei demonstrasti: concede propitius: vt ipsius indeficientibus patrocinijs nostrorum sordibus peccatorum super niuem dealbari mereamur. Per Dominum nostrum, &c.*

Ad Matutinum. Inuitatorium.

Ad Matutinum Inuitatorium. *CHristum Regem adoremus Dominum, cui hodie placuit signo niuis matris suæ habitaculum demonstrare.*

Psal. *Venite adoremus, &c.*

Hymnus. *Quem terra, &c.*

In primo Nocturno.

In primo Nocturno. Antiphona 1. *PLacuit diuinæ prouidentiæ egregiam Vrbem matris suæ habitaculo decorare.*

Psal. *Domine Dominus noster, &c.*

Antiphona 2. *Dum à populo frequenter veneratur in terris opem suæ intercessionis de cælis gaudeant aduenisse.* Psal. *Cæli enarrant, &c.*

Antiphona 3. *Quam stupendo miraculo suæ sanctæ Genitricis voluerit ædificandam Ecclesiam omnibus demonstrare diuinis reuelationibus gestum esse replicemus.* Psal. *Domini est terra, &c.*

Vers. *Inclina aurẽ nobis ò Regina cælorum.*

Resp. *Ad quam pro nobis se inclinauit Dominus Dominorum.*

Lectio prima.

Prima lectio. *TEmpore, quo Liberius Papa, Quartus à Beato Siluestro, Beati Petri Apostoli sedem prouida gubernatione regebat; quidam Ioannes nomine almæ, Vrbis Patritiatus curã gerens, tam morum, quàm nobilitatis generositate præclarus; possessionum, ac multarum diuitiarum opulentia locuples, cum filium non haberet, vnà cum coniuge sua, quæ sibi diuina prouidentia tam morum, quàm nobilitatis similitudine fuerat sociata, Beatissimam Dei Genitricem sibi in præcipuam, ac specialem Dominam præelegerat. Hi simul vno ore, pariq; deuotione Beatissimæ Virgini vota soluentes, dicebant. Regina Cælorum, Domina Angelorum, & saluatrix omnium, tibi tanto deuotius nos fragiles supplicamus, quantò viscera pietatis misericordiæ tuæ copiosius erga homines benigna impendis. Accipe igitur sanctissima mater, quæ tibi sincera fidei deuotione persoluimus: & ita vitam nostram, & omnia, quæ in terris, vt homines possidemus, solita miseratione dispone, quatenus tibi nostra deseruiat actio, & nostræ facultates tibi in aliquo beneplacito obsequio expendantur. Non igitur diuina clementia defuit supplicantibus, nec pijssimæ Virginis aures à iustorum petitione defuere: sed eorum vota Deus ex alto suscipiens petitiones ipsorum voluit effectui mancipare, & fini debito tradere. Tu autem Domine, &c.*

Resp. *Sancta, & immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio. Quia quem Cæli capere non poterant tuo gremio contulisti.*

Vers. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.*

Resp. *Quia quem Cæli, &c.*

Lectio secunda.

INtrabat tunc quippe mensis Augusti, quando acrioribus solis ardoribus telluris germina desiccantur, & homines magis solis adustionibus decoquuntur. Eo enim tempore volens Beata Dei genitrix locum ædificandæ sibi Basilicæ hominibus demonstrare, quadam nocte iam dicti mensis, idest nonis Augusti, subitò contra naturam temporis, aer nimia frigoris congelatione constringitur, & tanta nubium constipatione densatur, vt imbre desuper fuso in ipso casu niuium multitudo deflueret, quæ solummodo locum ædificandæ Basilicæ cooperiens, miraculum pariter, & algorem subministrauit. In ipsa denique nocte prænominato Pontifici, atque iam dicto Patritio, & vxori suæ similem visionem sancta Dei genitrix voluit demonstrare. Quæ res, & reuelationem, miraculi confirmaret aspectu, & subita temporis immutatio occultæ visionis reuelatione nosceretur. Tu autem Domine, &c. Secunda lectio

Resp. *Congratulamini mihi omnes, qui diligitis Dominum, quia cum essem paruula, placui altissimo, & de meis visceribus genui Deum, & hominem.* Vers. *Beatam me dicent omnes generationes, quia ancillam humilem respexit Deus. Quia cum essem, &c.*

Lectio tertia.

APparens igitur sanctissima Virgo prænominato Pontifici taliter eum admonitionis oraculo voluit edocere. Operum tuarũ intentio, & circũspectæ sollicitudinis vigilantia, qua omnipotenti Deo plurimum placere cognosceris; te modo in hoc commendabilem reddiderunt, ita vt quod hactenus erga nominis mei deuotionem ab alijs non fuerit attentatum, per te nunc mihi placuerit consummari; adeò vt causa salutis existas omnibus, qui deuotionem tui pectoris fuerint imitati. Verum nè perfunctorium huius reuelationis misterium ambiguis cogitationibus credas, quod præsentibus tibi verbis asserui, sub omnium admiratione, maximo etiam miraculo volui cõfirmare, ita vt contra temporis naturam tãtummodo eum locum infusione mirandæ niuis, quæ candorem, & donũ Spiritus sancti signat repleuerim, Tertia lectio.

uerim, in quo Basilicam nominis mei tibi præcipio construendam. Habebis siquidem & Ioannem Patritium in hoc opere idoneum adiutorem, qui ad te summo mane diluculo tuis præceptis humiliter pariturus venire procurabit: cum quo simul, & uniuerso Clero, & Populo Vrbis ad Montem, qui Superagius dicitur, incunctanter accede, ibique locum à me de industria reseruatum inuenies, atque in eo mox Ecclesiam nomini meo incipias fabricare. Cumque ille in tantæ visionis stupore positus miraretur, & de cognitione personæ animus hæsitaret, ab ea protinus responsum audiuit se esse Dei genitricẽ Mariam, de qua Dei filius Iesus Christus, velut sponsus de thalamo ad homines incarnatus processit. His dictis beata visio ab oculis eius subtrahitur, sicque eodem momento præfato Patritio, & eius uxori sub his verbis apparuit. Tu autem Domine, &c.

Resp. *Continet in gremio cælum, terramque regentem Virgo Dei genitrix, proceres comitantur herilem. Per quos orbis ouans Christo sub Principe pollet.*

Verſ. *Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera factus homo. Per quem, &c.*

Responsoria Antiphonarij.

In Antiphonario sunt Responsoria, quæ sequuntur.

Primum responsorium.

TEmpore, quo volens Beata Maria Virgo Dei genitrix locum ædificandæ sibi Basilicæ hominibus demonstrare; quadam nocte subito contra naturam temporis aer nimia frigoris congelatione constringitur. locum, &c.

Secundum.

Apparens igitur sanctissima Virgo Maria Liberio summo Pontifici, tali eum admonitionis oraculo voluit edocere. Operum tuorum intentio, & circumspectæ sollicitudinis vigilantia; qua omnipotenti Deo plurimum placere cognosceris, admonitionis, &c.

Tertium.

Habebis siquidem & Ioannem Patritium in hoc opere idoneum adiutorem, qui adeò summo diluculo tuis præceptis pariturus venire procurabit. Cum quo simul, & uniuerso Clero, & Populo Vrbis,

Verſ. *Ad montem, qui Superagium dicitur, incunctanter accede. Cum quo, &c.*

In secundo Nocturno.

In secundo Nocturno. Antiphona 1.

HOc tibi impero faciendum, vt cum summo mane surrexeris ad Liberium Papam festinanter accedas.

Pſal. *Eructauit, &c.*

Antiphona 2.

Vt solemnis perpetuò locus habeatur, voluntatem meam ingenti volui miraculo demõstrare.

Pſal. *Deus noster, &c.*

Antiphona 3.

Cumque, & huic suæ coniugi nomen suum sancta Dei genitrix indicasset, sanctæ reuelationis inspectio ab oculis eorum elabitur.

A

Pſal. *Fundamenta eius in, &c.*

Verſ. *Angelorum Domina potentissima cunctorum,*

Resp. *Esto nobis protectrix à fraude malignorum.*

Lectio quarta.

Lectio quarta.

DEuotionem inquiens tui pectoris, & fidele propositum, quo patrocinium nostræ defensionis specialiter elegisti, pio respexi intuitu, & solita erga Christifideles miseratione suscepi.
B
Quamobrem scire te volo, quoniam tuarum rerum, hereditatumque perpetuum successorem tibi volui prouidere; ita vt dum mihi domum in terra construxeris, ego tibi in cælis copiosum thesaurum, & æternam construam mansionem. Hoc igitur tibi impero faciendum, vt cum summo mane surrexeris, ad Liberium Papam festinanter accedas. Ego enim domui meæ ædificandæ locum specialem elegi: & vt solemnis perpetuò habeatur, voluntatem meam ingenti volui miraculo demonstrare: ita vt in hoc tempore nix
C
ipsum cooperuerit, & alium locum nulla penitus infusione contigerit, in quo meo nomine Basilicam, cum consilio Liberij Papæ tibi præcipio erigendam. Cumque & huic, & suæ coniugi nomen suum sancta Dei genitrix indicasset, sanctæ reuelationis inspectio ab eorum oculis elabitur; & in tanta eos admiratione dimisit, vt reliquam noctis partem insomnem ducerent, & ita in diuinis laudibus exultarent.

Resp. *Sicut cedrus exaltata sum in Libano, & sicut Cipressus in monte Syon, quasi mirrha*
D
electa dedi suauitatem odoris.

Verſ. *Et sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans dedi suauitatem, &c.*

Lectio quinta.

Lectio quinta.

CVmque primo mane ianuas palatij sui ad Pontificem perrecturus exisset, sicut in somnis audiuerat, totum locum niue coopertum inspexit. qua de re aperta visionis attestatione firmatus iubentis imperijs anxius obedire curabat. vnde veloci cursu ad Lateranense Palatiũ veniens, Pontificis ostium pia cæpit violentia infe-
E
stare, credens latere Pontificem, quod eadem hora sibi fuerat reuelatum. sed cum admotis obstaculis ad Pontificem peruenisset, anxiusque cuperet, quod sibi fuerat reuelatum indicare, sermonem concepti gaudij pius Papa præuenit dicens. Omnipotenti Deo, fili charissime, immensas gratias persoluere nos oportet, qui cum simus indigni, & omni meritorum sublimatione priuati, ad speciale sanctæ suæ genitricis obsequium nos dignatus est deputare; atque cum ingenti admiratione hoc, quod per nos impleri voluit, dignatus est declarare, vt qualitate temporis immutata, pauore, ac stu-

ac stupore nimio omnium corda concusserit. Vnde te scire cupio; quoniam nuncij iam ex parte nostra directi populum simul, & Clerum totius Vrbis ad nos pariter vocauerunt; sic enim in mandatis accepi, vt cum ad nos omnes conuenerint, ad Superagium montem simul pergere debeamus, illum locum potissimum requirentes, quẽ beata Dei genitrix inopinata niuium infusione sibi ornatum speciali prærogatiua reseruauit. Cumque hæc verba complesset, Senatus, & totius populi maiores præ foribus astitere, Pontificem magna cum instantia requirentes; tùm ex vocatione sua, tùm & ex nouitate miraculi plurimum concitati.

Resp. *Quæ est ista quæ processit sicut sol, & formosa tanquam Hierusalem. Viderunt eam filiæ Syon, & beatam dixerunt, & Reginæ laudauerunt eam.*

Vers. *Et sicut dies verni circundabant eam flores rosarum, & lilia conuallium. Viderunt eam, &c.*

Lectio sexta.

Lectio sexta. *CVm autem Pontifex, vnà cum Patritio, & Cardinalibus vniuersis exisset, hoc sermonis initium ad eos Papa exorsus est, dicens. Plurimum fratres in Domino gaudere, & exultare nos conuenit, quod cum superna clementia egregiam hanc Vrbem caput, & fundamentum Christianæ religionis effecerit, & in ea primatum totius Ecclesiæ per beatorum Apostolorũ Petri, & Pauli merita collocauerit, hodie tamen eam pijs muneribus, & spiritualibus donis ampliare, atque decorare dignatur; ita vt tanti præsidij nobis in hoc tempore voluerit adiutorium adhibere, vt nullus possit ambigere nobis cælitus immensa diuina beneficia prouenisse. Ecce fratres carissimi nix, quam de cælo in hoc feruentissimo tempore concidisse conspicitis, diuini beneficij inditium declarat, quã ideò omnipotens Deus voluit terris influere, vt nos sua misericordia dealbandos ostenderet, si ad hoc, quod nobis per sanctam suam genitricem imperare dignatus est, deuotissimis mentibus accingamur. Cum igitur omnibus seruatis exponeret, quæ sibi, & Ioanni Patritio fuerant reuelata, omnes vnanimiter clamauerunt, Benedictus Deus. Et ad prædictum locum vnà cum Pontifice omnes exultantes, cum diuinis laudibus perrexerunt, & altis niuibus plenum inuenerunt. Mox verò Pontifex fossorium lætus accipiens, sicut nix designauerat, proprijs manibus cæpit terram effodere, quæ ex templo se se per circuitum aperuit. Quo viso miraculo, diuinis celebratis officijs, Domino Iesu Christo, & suæ genitrici vota persoluentes, domum læti rediere. Illustris postea Patritius, vnà cum coniuge sua, ex suo asse templum Beatæ Virgini construxere. Quod postea summus Pontifex in honorem Dei, & Beatissimæ Virginis consecrauit.* Resp. *Ornatam monilibus filiam Hierusalem Dominus concupiuit: Et videntes eam filiæ Syon beatissimam prædicauerunt dicentes. Oleum effusum nomen tuum.*

Vers. *Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate. Et videntes eam, &c.*

In Antiphonario sunt Responsoria, quæ sequuntur. Respõsoria Antiphonarij.

Primum responsorium. *CVmque Ioannes Patritius primo mane ianuas palatij sui ad summum Pontificem perrecturus exisset; sicut in somnis audiuerat, totum locum niue coopertum inspexit.*

Vers. *Qua de re apertæ visionis attestatione firmatus, iubentis imperijs anxius obedire curabat, Sicut in somnis, &c.*

Secundum responsorium. *Omnipotenti Deo fili carissime immensas gratias persoluere nos oportet. Quia cum simus indigni ad speciale suæ genitricis obsequium dignatus est deputare.*

Vers. *Iam nuncij ex nostra parte directi populum simul, & Clerum totius Vrbis ad nos pariter vocauerunt. Quia, &c.*

Tertium responsorium. *Cumque hæc verba Papa Liberius complesset, Senatus, & totius populi maiores præ foribus astiterunt, Pontificem cum magna instantia requirentes, cum ex vocatione sua, tum ex miraculi nouitate plurimum concitati.*

Vers. *Cum autem summus Pontifex, vnà cum Patritio, & Cardinalibus vniuersis exisset. Pontificem cum magna, &c.*

In tertio Nocturno.

In tertio Nocturno. Antiphona 1. *HOdie tamen eam diuinis muneribus, & spiritualibus donis ampliare, atque decorare dignatus est.*

Psal. *Cantate, &c. 1.*

Antiphona 2. *Ecce fratres charissimi nix, quam de cælo in hoc tempore cecidisse conspicitis, diuini beneficij inditium declarat.*

Psal. *Dominus regnauit, &c.*

Antiphona 3. *Vt nullus possit ambigere, immensa nobis cælitus diuina beneficia prouenire,*

Psal. *Cantate. 2.*

Vers. *Ab initio ordinata est mater Dei Maria.*

Resp. *Quæ Deum dilexit toto corde super omnia.*

Lectio septima.

Lectio Sancti Euangelij secundum Lucam. Lectio septima

IN illo tempore. Loquente Iesu ad turbas. Extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. Et reliqua.

Homi-

Homilia Venerabilis Bedæ presbyteri.

Beda lib. 4. in Luc. cap. 49.

MAgnæ deuotionis, & fidei hæc mulier ostenditur, quæ Scribis, & Pharisæis Dominum tentantibus simul, & blasphemantibus tanta eius incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confitetur, vt & præsentium procerum calumniam, & futurorum confundat Hæreticorum perfidiam. Nam sicut tunc Iudæi, sancti Spiritus opera blasphemando, verum, consubstantialemque Patri Dei filium negabant: sic Hæretici postea negando Mariam semper Virginem, sancti Spiritus operante virtute, nasciturо cum humanis membris vnigenito Dei, carnis suæ materiam ministrasse; verum, consubstantialemque matri filium hominis fateri non debere dixerunt. Sed si caro Verbi Dei, secundum carnem nascentis, à carne Virginis matris pronunciatur extranea, sine causa venter, qui eam portasset, & vbera, quæ lactassent beatificarentur.

Resp. *Beatam me dicent omnes generationes. quia fecit mihi Dominus magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.*

Vers. *Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Quia fecit mihi, &c.*

Lectio octaua.

Lectio octaua.

QVa enim consequentia eius lacte credatur nutritus, cuius semine negatur esse conceptus, cum ex vnius, eiusdemque fontis origine secundum Physicos, vterque liquor emanare probetur. Nisi fortè putanda Virgo est sementiuam suæ carnis materiam nutriendo in carne Dei filio suggerere potuisse, incarnando autem quasi maiori, & inusitato miraculo, minimè potuisse. Sed huic opinioni obstat Apostolus, dicens: Quia misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Neque enim audiendi sunt, qui legendum putant, natum ex muliere, factum sub lege; sed factum ex muliere, quia conceptus ex vtero virginali, carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne. Alioquin nec verè filius hominis diceretur, qui originem non haberet ex homine. &c.

Resp. *Felix namq; es sacra Virgo Maria & omni laude dignissima; quia ex te ortus est sol iustitiæ Christus Deus noster.*

Vers. *Ora pro populo, interueni pro Clero, intercede pro deuoto fæmineo sexu, sentiant omnes tuum iuuamen, quicunque celebrant tuam sanctam festiuitatem. Quia ex te ortus est sol, &c. Gloria Patri, &c. Quia ex te, &c.*

Lectio nona.

Lectio nona.

ET nos igitur his contra Euthychem dictis extollamus vocem cum Catholica Ecclesia, cuius mulier hæc typum gessit. Extollamus & mentem de medio turbarum, dica-
A *musque Saluatori, Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. Verè enim beata parens, quæ sicut Sedulius ait, enixa est puerpera Regem, qui cælum, terramque regit in sæcula: cuius numen, & æterno complectens omnia gyro; Imperium sine fine manet, qui ventre beato, Gaudia matris habens cum virginitatis honore, Nec primam similem visa est, nec habere sequentem. At ille dixit. Quinimo beati, qui audiunt Verbum Dei, & custodiunt illud. Pulchrè Saluator attesta mulieris annuit, non*
B *eam tantummodo, quæ verbum Dei corporaliter generare meruerat; sed & omnes, qui Verbum Dei spiritualiter auditu fidei concipere, & boni operis custodia, vel in suo, vel in proximorum corde parere, & quasi alere studuerint, asseuerans esse beatos. Tu autem Domine, &c.*

In Antiphonario sunt Responsoria, quæ sequuntur.

Respõsoria Antiphonarij. Primum respon sorium.

CVmque omnibus Liberius seruatis exponeret, quæ sibi, & Ioanni Patritio fuerant reuelata, omnes vnanimiter clamauerunt.
C *Benedictus Deus.*

Vers. *Et ad prædictum locum vnà cum summo Pontifice diuinis laudibus exultantes perrexerunt. Omnes, &c.*

Secundum responsorium.

Requirentes verò locum mox Liberius Papa lætus fossorium accipiens, sicut nix designauerat, proprijs manibus terram cæpit effodere, quæ ex templo aperta est per circuitum.

Vers. *Immensi igitur miraculi tam Pontifex, quàm vniuersa Curia, quàm Clerus, & populus admiratione repleti. Quæ ex templo, &c.*

Tertium respõsorium.

D *Illustris verò Ioannes Patritius propter ea, quæ sibi, & vxori suæ fuerant gesta, & reuelata, omnia quæ habebant Beatæ Mariæ semper Virgini conferentes, ipsam Basilicam sibi fecerunt heredem.*

Vers. *Quam præfatam Basilicam idem Liberius in honorem Dei, & beatissimæ genitricis Mariæ consecrauit. Ipsam Basilicam, &c.*

Ad Laudes.

Ad Laudes.

ANtiphona. *Mariæ Virginis, &c.* vt supra in primis Vesperis.

E Capitulum. *Ab initio, &c.*

Hymnus. *O gloriosa Domina, &c.*

Vers. *Dignare me, laudare te Virgo sacrata.*

Resp. *Da mihi virtutem contra hostes tuos.*

Ad Benedictus.

Ad Benedictus.

ANntiphona. *Admitte Virgo Maria sanctissima tuorum vota fidelium: & astantes tuæ laudis seruulos officio, precibus tuis sanctis adiunge Sanctorum Collegio.*

Ad Tertiam, Responsorij breues.

Ad Tertiam Responsorij breues.

INclina aurem tuam nobis ò Regina Cælorum. Ad quam pro nobis se inclinauit Dominus Dominorum. O Regina, &c. Gloria Patri, &c. Inclina aurem tuam, &c.

Vers. Angelorũ Domina potẽtissima cunctorũ.

Resp. Esto nobis protectrix à fraude malignorum.

Ad Missam, Introitus.

Ad Missam. Introitus.

DVm discernit cælestis Reges super eam niue dealbabuntur, mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus, mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo.

Psal. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum, à facie eius. Gloria, &c.

Oratio.

Oratio.

QVæsumus omnipotens Deus, vt qui Beatæ, & gloriosæ matris, semperq́; Virginis Mariæ stupendum niuis miraculum pia deuotione recolimus, ipsius etiam suffragia salutaria consequamur. Per Dominum, &c.

Lectio Missæ. Eccles. cap. 43.

Lectio Libri Ecclesiastici.

VAs Castrorum in excelsis in firmamento cæli resplendens, gloriosa species cæli, gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus. In verbis Domini Sancti stabunt ad iudicium, & non deficient in vigilijs suis. Vide arcum, & benedic qui fecit illum; valde speciosus est in splendore suo. Girauit cælum in circuitu gloriæ suæ. Manus excelsi aperuerunt illũ. Imperio suo accelerauit niues, & accelerat coruscationes emittere iudicij sui. Deo gratias.

Graduale. Mirabilis potentia Domini, glorificantes quantumcunq́; potueritis superualebit adhuc admirabilis potentia eius. Alleluia.

Vers. Benedicentes Dominum exaltate illum quantum potestis, maior est enim omni laude, exaltantes illum replebimini virtute. Allel. Allel.

Tractus. Qui dat niuem sicut lanam, nebulam sicut cinerem spargit. Alleluia.

Euangelium Missæ. Luc. cap. 11.

Sequentia sancti Euangelij secundũ Lucam.

IN illo tempore. Loquente Iesu ad turbas, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. At ille dixit. Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

Offertorium.

Dicitur Credo. Offertorium.

NIue dealbabuntur, mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus, mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Alleluia.

Secreta.

Secreta.

BEatæ, & gloriosæ, semperq́; Virginis matris Mariæ quæsumus Domine prosit nobis intercessio salutaris, vt sacrificiũ hoc niue candidius, & acceptum tuæ diuinæ faciat maiestati. Per Dominum, &c. Præfatio. De B. Virgine.

A

Postcommunionem.

Post communionem.

BEata vbera Mariæ virginis, quæ lactauerunt æterni Patris filium.

Oratio.

Oratio.

SAcramenta, quæ sumpsimus quæsumus Domine, peccata nostra cælestis candore niuis deleant, ac faciant dealbata. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

In Antiphonario. Introitus Missæ.

In Antiphonario. Introitus Missæ.

PLacuit diuinæ prouidentiæ egregiam vrbẽ matris suæ habitaculo decorare, vt dum à

B populo frequenter veneratur in terris, opem suæ intercessionis de cælis gaudeant aduenisse. ℣. Contra naturam temporis aer nimia frigoris congelatione constringitur, vt imbre desuper fuso miraculum pariter, & algorẽ ministraret. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, &c.

Oratio. Deus, qui hodierna, &c. vel Deus, qui Beatæ, &c. vt supra.

Graduale. Requirentes locum mox verò Papa Liberius fossorium lætus accipiẽs, sicut nix designauerat, proprijs manibus terrã cæpit effodere.

C ℣. Immensi igitur miraculi tam Pontifex, quàm curia, quàm Clerus, & Populus admiratione repleti, omnes vnanimiter clamauerunt dicentes. Benedictus Deus. Alleluia.

Vers. Omnipotenti Deo immensas gratias persoluere nos oportet; quia cum simus omnium meritorum sublimatione priuati, ad speciale suæ genitricis Mariæ obsequium nos dignatus est deputare.

Sequentia.

Sequentia.

AD honorem matris Dei,
D Quæ est salus nostræ spei,
In hac hora nunc diei
Hymnum demus dulciter.
Verè mater veneranda,
Super niuem dealbanda
Inuocanda, collaudanda
Citanda humiliter.
Ecce sibi Virgo clemens
In hac die mare splendens,
Templum iam fieri volens
Intra vrbis mœnia.
E Miro modo, & stupendo,
Contra tempus peragendo,
Solum ædis dealbando
Niue candidissima.
Adfuit in visu Virgo
Sacerdoti summo viro,
Tu, inquit, cum cuncto Clero
Vnà cum Patritio.
Rem mirandam patefeci
Vade, vide ego gessi,
Aedificia quod expressi
More quadratario.

Ita

Ita Virgo more miro
Aedifica nos in giro
Quadro lapide porphiryo
Cum candore niueo.
Ad te alma Virgo mater;
Suspiramus incessanter,
Nos commenda condignanter
Christo tuo filio. Amen.

Offertotium.

Offertorium.

Illustris vero Ioannes Patritius propter ea, quæ sibi, & vxori suæ fuerant reuelata, omnia, quæ habebant Beatæ Mariæ confidentes ipsam venerabilem Basilicam sibi fecerunt heredem. Alleluia.

Secreta.

Secreta.

Illius Domine Deus immaculatæ hostiæ capiamus effectum, quod de illibata Virgine Maria, cuius hodie festa celebramus, in ara crucis pro mundi redemptione, se voluit humiliter immolare. Qui tecum viuit, &c.

Communio.

Communio.

Quam præfatam Basilicam idem Liberius Papa in honorem Dei, & beatissimæ genitricis Mariæ consecrauit. Alleluia.

Postcommun.

Postcommunionem.

Supplices te rogamus omnipotens Deus, vt gloriosissimæ Virginis Mariæ genitricis filij tui Domini nostri Iesu Christi sacra mysteria, & mira beneficia eius interuentione, adiumento, & præsidijs ab hostibus liberi, & cælestibus apti conualeamus. Per Dominum, &c.

Ad Sextam, responsorij breues.

Ad Sextam. Responsorij breues.

Resp. *Angelorum Domina potentissima cunctorum.*

Vers. *Esto nobis protectrix à fraude malignorum. Potentissima, &c. Gloria Patri, &c. Angelorum Domina, &c.*

Vers. *Ab initio ordinata est mater Dei Maria.*

Resp. *Quæ verè Deum dilexit toto corde super omnia.*

Ad Nonam.

Ad Nonam.

Resp. *Ab initio ordinata est mater Dei Maria.* Vers. *Quæ verè Deum dilexit to-*

A *to corde super omnia. Mater, &c. Gloria Patri, &c. Ab initio ordinata est, &c.*

Vers. *Dignare me, laudare te Virgo sacrata.*

Resp. *Da mihi virtutem contra hostes tuos.*

Ad Vesperas.

Ad Vesperas.

Antiphona. *Mariæ Virginis, &c.* cum reliquis, vt supra in primis Vesperis.

Psal. consueti de B. Virgine Maria.

Capitolo. *Ab initio, &c.* Eccli. 24.

Hymnus.

Hymnus.

B *Quem pia Virgo genuit sacro perfusa spiritu,*
Regi perennis gloriæ, hymnum canamus iugiter.
Quem semper supra sydera laudat cælestis curia,
Sanctæ Mariæ Virgini grates reddendo debitas.
Hæc Virgo venerabilis, prole fœcunda nobili
Locum elegit inclytum, suo sacrandũ nomini.
Quem præter morem solitum, mensis Augusti tempore
Pressis solis ardoribus, totum repleuit niuibus.
C *In visione docuit tanti causam mysterij*
Solemnis habitaculi benignè pandẽs ordinem.
Sic Templum solemnissimum, fundat Papa Liberius,
Opes dispensat largius Ioannesq; Patritius.
Nos tuos salua famulos Christe natus de Virgine,
Qui piè festa colimus tuæ matris sacratissimæ.
Gloria tibi Domine, &c.

Vers. *Dignare me laudare te Virgo sacrata.*

Resp. *Da mihi virtutem contra hostes tuos.*

Ad Magnificat.

D Ad Magnificat, Antiphona, vt supra.

Regina cælorum, & saluatrix omnium tibi tanto deuotius fragiles supplicamus, quantò viscera tuæ pietatis copiosius benigna impendis. accipe igitur sanctissima mater Virgo Maria, quæ tibi sincera fidei deuotione persoluimus: & ita vitam nostram solita miseratione dispone, quatenus tibi iugiter seruire mereamur.

FINIS LIBRI SECVNDI.

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER TERTIVS.

AVCTORE

ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE ARCHIPRESBYTERIS, VICARIIS, & Canonicis S. Mariæ Maioris.

CAPVT PRIMVM.

HÆC Basilica perpetuò Vaticanę Basilicę ritum seruauit; nimirum quoad Cardinales, Archipresbyteros, Vicarios, Canonicos, Beneficiatos, Clericos, &c. quos distinctè suo loco attingemus. Et ad huius rei fundamentum est ostendendum, Honuphrij dictum nobis durum videri, dum inquit, *Hæc Basilica ritum Basilicæ Vaticanæ antiquitus habuit, Clericos, & Monachos:* nam vt de Clericis demus, tamen est de Monachis distinguendum, negandumque in vtraque Monachos dominium simile Clero habuisse, cum tantum per aliquod tempus inseruierint, sed distinctis Choris, atque Oratorijs, quod ex eodem Honuphrio deprehenditur, cum ait: *De Monachis primum, mox de Clericis dicemus.* Et Bibliothecarius in vita Simplicij Papæ: *Hic inquit, fecit Basilicam sancti Andreæ Apostoli, iuxta Basilicam sanctæ Mariæ maioris.* Idem in vita Gregorij Papæ Secundi. *Gregorius Secundus, inquit, Gerontocomium, quod post absidem sanctæ Dei genitricis ad Præsepe situm est, Monasterium instituit, atque Monasterium sancti Andreæ Apostoli, quod Barbaræ nuncupatur, ad eam deductū desolationem, vt in eo, nè vnus quidem Monachus relictus esset, accitis Monachis ordinauit, instituitque, vt horum duorum Monasteriorum Monachi in Basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ die, noctuque diuinas Deo canerent laudes.* Atque id est, quod Panuinus pro sui confirmatione adducit: *Hæc Basilica ritum Basilicæ Vaticanæ antiquitus habuit Clericos, & Monachos.* Quoad Basilicam Vaticanam in nostra militia de Romana

Eccle-

In Tract. sept. Eccle. pag. 241.

An hæc Basilica habuerit Clericos, & Monachos.

Bibliothecarius in vita Simplicij Papæ.

Monasterium S. Andreæ Apostoli, quod Barbaræ nuncupatur.

De septem Eccles.

Ecclesia S. Andreæ fabricata a Simplicio Papa circa annum 467.
Ecclesia S. Mariæ Maioris ædificata circa annum 352.
A Sixto Tertio à fundamentis ampliata.
Vide Panuin.

Ecclesia respondebimus: hic tamen dicemus A
Simpliciũ Papã S. Andreæ Ecclesiã fabricasse circa ann. Domini 467. at S. Maria Maior fuit circa annum 352. constructa, Romanæ Ecclesiæ clauum tenente Liberio Pontifice. postmodum à Sixto Tertio à fundamentis ampliata, exornata, pluribusq; & illustribus supellectilibus insignita, nec non etiam prædijs: nec vlla hucusq; fit de Monachis mẽtio. adest alia ratio, quod Anastasius non inquit Simplicium Pontificem Monasterium fundasse S. Andreæ Apostoli, vt Monachi in B
hac Basilica officia canerẽt, & sacrificia exercerent. Etenim sic scribit. *Hic dedicauit Basilicam S. Stephani in Cœlio monte, in Vrbe Roma, & Basilicam B. Andreæ Apostoli, iuxta Basilicam S. Mariæ*. Ex quibus verbis non est colligendum, Simplicium dictam Ecclesiam cõstruxisse, vt Monachi Ecclesiastica exercitia in S. Maria Maiore exercerent; cum præsertim S. Andreas sit admodum patens, nec satis conueniens videtur, vt ij religiosi viri, si ibi fuissent, propriam Ecclesiam de- C
seruerint, ad aliam illustrandam; cũ ijs temporibus satis celebris extiterit, quod hodie cernitur ex musiuis picturis, & alijs ornamẽtis. Præterea additur, à Liberio Papa vsque ad Simplicium, Basilicam sanctæ Mariæ Maioris, vel officijs caruisse, vel Clerum ibi fuisse, quod centum quindecim annorum cursum cõtinet. Atq; id nobis occurrit de origine, & ministris vsq; ad Simplicium Papam. Quod verò Panuinus ait, Gregorium secũdum, qui circa an. 714. Ecclesiã gubernauit, duo Mo- D
nasteria fundasse, vt non solum die, sed etiam noctu in hac Basilica officia sacra exercerentur, his verbis: *Hic Gerocomium, quod post absidam sanctæ Dei genitricis ad Præsepe situ est Monasterium instituit, atque Monasterium S. Andreæ, quod Barbaræ nuncupatur, ad nimiam deductum desertionem, in quo nec vnus habitabat quidem Monachus, accitis Monachis ordinauit, vt vtraque Monasteria ad sanctam Dei genitricem singulis diebus, ac noctibus Deo laudes canerent.* Respondetur, admodum pro- E
babile esse Gregorium id, quod Anastasius scribit instituisse, scilicet vt Monachi ea tempestate dictorum Monasteriorum in nostra Basilica Oratoriũ habuerint, in quo possent Deum laudare: sed præcipuum dominiũ, & administratio semper ex Clero dependebat. Panuinus videtur hãc sententiam amplecti, dum ait: *Clericos porrò primum, deinde Canonicos cum Archipresbytero, qui mòdo est Cardinalis, & Vicarium substituit, qui est Prælatus, in ea diutissimè permãsisse, ex antiquis eius Basilicæ, & Bibliothecæ Palatinæ monumentis inueni, ex quibus ante quingentos annos Canonicos in ea esse constat. Quo loco subuenit pro dictorum confirmatione, haud leuem vim habere alterius opinionis, assensu coniuncto, quingentorum annorum tractum comprobare, dummodo memoria teneantur præteritorum temporum incendia, & vastationes, quas Barbari in Vrbe Roma exercuerunt.*

Vide Anastas. in vita Simplicij Papæ.

Gregorius Secũdus fundauit duo Monasteria circa annũ 714.

Vide Anast. in vita Greg. Papæ II.

Panuin. de sept. Eccles. pag. 441.

DE OFFICIO, DIGNITATE, ET MVNERE *Archipresbyteri Sanctæ Mariæ Maioris.*

Cap. II.

DIXIMVS supra de Clero in genere sequitur agendum peculiariter de quouis ipsius Cleri, vnà cum dignitatibus, & muneribus: & primum ab Archipresbytero ordiemur. Id nomen in Iure Canonico idem valet, ac Episcopus primus inter Episcopos, ex quo antiquitus Archiepiscopus cœpit vocari; & inter Diaconos primus, Archidiaconus; & inter Presbyteros primus, Archipresbyter, idest, inter Presbyteros primus, vel Præfectus. Vnde olim post Episcopum Archidiaconus primarium locum tenebat, deinde Archipresbyter. Et hæc est ratio, cur in Iure Canonico post titulum de officio Archidiaconi, sequitur de officio Archipresbyteri. Solet etiam Archipresbyter Diaconi nomen sortiri, velut colligitur ex cap. ad hæc de offic. Archid. Quod si aliquis (vt id obiter tangamus) quænam maior sit dignitas censenda perquirat, nunquid Archidiaconi, vel Archipresbyteri? Ad id respondemus, ratione ordinis, consecrationis, & officij Archipresbyteri reuera ipsum præcellere: at de iure communi, ex parte iurisdictionis, & potestatis, Archidiaconum. Etenim est necessarium, vt Archipresbyter Archidiacono obẽdiat tanquam Episcopo, velut ex cap. 1. de offic. Archipresb. vbi sic habetur: *Archipresbyter sciat se subesse Archidiacono, & eius præceptis, sicut sui Episcopi obedire debere.* Quod si quispiam desideret de officio, & Archipresbyteri munere, facile ex eodem loco deprehendet: *Specialiter ad eum pertinet ministerium super omnes Presbyteros, curam agere animarum, assiduè in Ecclesia stare, & in Episcopi sui absentia ad vicem eius Missarum*

Archipresbyteri nomen quid propriè significet.

An dignitas Archidiaconi sit maior Archipresbyteri.
Gloss. capit. 1. & 2. de offic. Archipresb Concil. Toletan.

Instit. mor. par. 11. lib. 3. Ioan. Azorij, qui de offic. auctor. & potest. Archipr. optimè pernotauit.

Conc. Trid. Sess. 5. cap. 2. de reform. et Sess. 23. cap. 1. de refor. vbi loquitur de residentia, & cura animarum.

solemnia celebret, & collectam dicat, aut cui ipse iniunxerit. Et in cap. ministerium: *Ministerium Archipresbyteri, in eo cõstituitur, vt diligen genti cura prouideat ministerium Sacerdotum, Cardinalium, qui solemne debeant agere officium in communicatione corporis, & sanguinis Domini Nostri Iesu Christi, à sacrosancto die Dominico incipiendo, per omnes Horas Canonicas indeclinabiliter perseuerent, vt opus Dei dignè, & sanctè perficiatur ab eo, cui committitur. Prouideat etiam Archipresbyter vitam Sacerdotum Cardinalium præceptis sui obtemperando Episcopi, nè aliquando cedant, aut scurrilitate torpeant. Si Episcopus item defuerit (exceptis his, quæ prohibita sunt) Archipresbyter prouideat cuncta, quæ in Sacerdotum ministerio perfici debeant: fontes benedicere, infirmum oleo perungere, pœnitentem infirmum consulto Episcopo reconciliare, pœnitentiam cunctis alijs Sacerdotibus iniungere. In præcipuis festiuitatibus aut ipse celebrationem Missæ solemniter impleat, aut ad sui iussionem, cui committitur peragat veneranter.* Et in cap. officium: *Quando Episcopus Missam canit, debet præcipere Sacerdotibus, vt induant se vestimentis sacris, & qualiter ad Missam procedant. debet enim præcipere custodi Ecclesiæ, vt in sacrario Christi Eucharistia propter infirmos non desit; debet in firmis prouidere, & prouidendo præcipere Sacerdotibus, nè fortè sine confessione, vel confirmatione corporis, & sanguinis Domini Nostri Iesu Christi moriantur: confessiones peccatorum eorum, qui à foris veniunt recipere cum omnibus Sacerdotibus, & exinde per prouisionem Pontificis magnam debet illis adhibere curã. Ad Christianos quoque faciendos, & baptizandos infantes, &c.* Qui plura desiderat de Archipresbyteri munere, & dignitate, Azoriũ perlegat. At licet magna sit dignitas Archipresbyteri in communi, (vt diximus) tamen Sanctæ Mariæ Maioris Archipresbyteri est maior, cum in sua Ecclesia iurisdictionem similem illi, quam Episcopus habet in sua, obtineant, Beneficia conferant, Vicarios subrogent, partem redituum consequantur, velut Canonici, corrigant, admoneant Clericos, atque adeò omnes suæ ditioni subiectos. Dixi similem illi, quam Episcopus obtinet, iurisdictionem tenere, quia resident, & curam animarum habent, nec valent simul stare, vt Tridentina Synodus, & Sanctus Carolus Borromæus litteris ad Sanctæ Mariæ Maioris Capitulum scriptis testatur hoc pacto: *Reuerendi Signori come fratelli. Hò riceuuta la lettera amoreuole, che m'hanno scritta alli 23. del passato, nella quale mostrano*

Quod sit officium Archipresbyteri.

Ioan. Azor. instit. mor. 2. lib. cap. 15.

Archipresbyteri dignitas est maior S. Mariæ maioris.

Conc. Trid. Sess. 23. cap. 1.

S. Caroli Borromæi epistola.

A *non poco sentimento della renuntia mia dell'Arcipretato della loro Chiesa, per l'amoreuolezza, che mi portano, in corrispondenza dell'affetto mio particolare verso di loro. Veggo bene, che s'ingannano, se pensassero, che io habbia lasciato quel carico per alcuno de rispetti, che toccano in detta sua lettera molto alieni & dalla deuotione mia verso quella Chiesa, & da la causa, che mi hà mosso à supplicare Nostro Signore à solleuarmene, che è stato il conoscere chiaramente, che non poteua portarlo con quiete della propria co-*
B *scienza, & con sodisfattione del debito mio verso la lor Chiesa, stando l'obligo principale, che hò di risidere continuamente in questa di Milano. Ma se bene hò lasciato il luogo, non hò però lasciato l'animo, & la pronta mia volontà di giouare à le cose loro in quel che potrò, sicome sono per adoprarmi per conto di Salone, poiche hauerò visto il memoriale, che ne hanno dato à Monsignor l'Eletto di Vercelli, che à quest'hora non è ancora giunta. Quanto alla fabrica incominciata, sò bene, che non hò io à pigliarne pensiero, massi-*
C *mamente essendo toccata la cura di quella Chiesa à Monsignor Illustrissimo Sforza, inclinatissimo all'ornamento di essa. mi resta pregarli, si come faccio, à tener memoria di me nell'orationi, & sacrifitij loro. Di Milano li 7. di Gennaro 1573.*

Come fratello Il Cardinal Borromeo.

DE ILLVSTRISSIMIS, ET REVERENDISSIMIS

D

Cardinalibus S. Mariæ Maioris Archipresbyteris.

Caput III.

POSTQVAM diximus de officio, & munere Archipresbyteri, adhuc sequitur nonnullos nominatim exprimere, qui hanc Basilicam gubernarunt. Primus igitur à nobis repertus
E Archipresbyter fuit Matthæus Cardinalis, vt in Archiuio huius Ecclesiæ legitur: *Matthæus Archipresbyter, sub Eugenio Pontifice Tertio, de anno eius octauo: à natiuitate Domini 1153.* Idem quoque habetur in Instrumento asseruato. Hoc tamen est: Aduertendum talem Cardinalẽ huius Basilicæ Archipresbyterum tẽpore Eugenij Tertij à nobis non inueniri apud Scriptores, qui vitas, & res gestas S.R.E. Cardinalium annotarunt. Hunc consequitur Paulus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconus, & Archipresbyter S. Mariæ Maio-

Primus Archipresbyter Matthæus Cardinalis.

Maioris, anno 1166. die tertia Martij; quem nec etiam deprehendimus apud Auctores, qui res præclarè gestas Cardinalium scripserunt. Reperimus Paulum Scolarum Romanum, Episcopum Cardinalem Prænestinum, vt in eodem Archiuio his verbis: *Paulus Scolarus Archipresbyter Rom. huius Basilicæ, Episcopus Palestinus Cardinalis S. R. E. P. anno 1166. qui ab Alexandro fuit Episcopus, & Cardinalis creatus, postea ad sedem Petri conscendens, Clemens Tertius nomen habuit.* Hic in Sanctæ Mariæ Maioris Ecclesia fuit nutritus, & eiusdem Canonicus. Post Paulum Scolarum Rolandus consequitur Archipresbyter, qui eam est moderatus anno 1191. toto Cælestini Papæ Tertij Pontificatu, & alijs sequentibus temporibus, velut ex fide dignis manuscriptis elicitur. *Rolandus Archipresbyter, sub Cælestino Papa Tertio, anno eius primo, à Natiuitate Domini 1190.* Hic qui Pontificum, & Cardinalium vitas, & gesta tradiderunt variè iactantur, nec tutè nobis esset, nisi manuscriptis iuuaremur, ex eodem Archiuio depromptis. Ex quibus est sciendum ijs temporibus tres Cardinales Rolandi nomen obtinuisse; & quidem duos Eugenius Tertius creauit: primum in prima promotione, anno 1145. Pontificatus sui anno primo, Viterbij; sic autem Ciaccon. *Rolandus Bandinellus Ranucci filius, Bandinelli nepos nobilis Senensis ex Clerico Ecclesiæ Pisanæ Subdiaconus Apostolicus primum; deinde Diaconus Cardinalis Sanctorum Cosmæ, & Damiani, postea Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Mariæ, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cancellarius, deinde Papa Alexander vocatus est.* Alter Rolandus ab eodem Eugenio fuit in Cardinalium ordinē lectus in tertia promotione, anno Domini 1150. *Rolandus Redonensis Pisanus, Monachus Cisterciensis Sanctorum Cosmæ, & Damiani.* Quamquam Honuphrius in Vrbani Tertij creatione fuisse dicat, anno 1185. Et in ea Gregorij Octaui, anno 1188. atque Clementis Tertij, quæ eodem anno aduenit. In illa tamen Cælestini Tertij non addit extitisse, fortasse quia nihil inuenerit, velut Ciaccon. Tertium Rolandum volunt in Vrbani Tertij creatione adfuisse, anno 1188. & primus sui Cardinalatus fuit, & ex Panuino, anno secundo in prima promotione, quem etiam credit Senensem esse, non Monachum, sicut Ciacconius, affirmans à Lucio Papa Tertio Cardinalatus dignitatem suscepisse; sic enim loquitur. *Rolandus Gallus Monachus Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Porticu.* Idem adfuit, dum Gregorius Octauus Petri sedē obtinuit; ita idem Panuinus: *Rolandus Paparo Senensis Diac. Card. S. Mariæ in Porticu.* Nihil amplius de hoc addētes, sed Clemētis Tertij, & Cælestini Tertij Pontificatum prætereuntes, quod mirum discrimen insinuat. Quare licet concludere, Diuę Mariæ Maioris Archipresbyterum, illum Rolandum extitisse, quē Lucius Papa Tertius ad Cardinalatum transtulit. Etenim ex duobus Rolandis ab Eugenio Tertio creatis, vnus Alexander Pōtifex Tertius, nimirum Rolandus Paparus Senensis, tituli sancti Marci, S.R.E. Cancellarius; alter legitur Monachus fuisse, natione Gallus; licet alij velint à Lucio Papa Tertio inter Cardinales adscriptum. hoc tamen testantur, egregiè virtute, & literis ornatum esse, Monachum, & Abbatem Sanctæ Mariæ Dolonæ Galliæ.

Anno Domini 1166.

De vita, & reb. gestis Clem. iij. vide Baron. tomo 12. ad ann. 1188.

Vide etiã Ciac. de vit. summ. Pont. in vit. Clemen. iij.

Platin. de rebus gestis Clem.

Honuphrius in epitaph. summ. Pontif. & S.R.E. Cardinalium.

De hac varietate Auctorũ, vide Honuph. et Ciaccon. de vitis, & rebus gest. summorum Pont. & Illustriss. S.R.E. Cardin. in vita Clem. Papæ iij. Greg. viij. Vrbani iij. & Alexand. iij.

De rebus gestis huius Cardin. Rolan. vide Ciaccon. de vit. Cardin. in vita Lucij Papæ iij. vbi nõnullas auctoritates adducit.

Post Rolandum Cardinalem, & huius Ecclesiæ Archipresbyterum, Petrus Saxonius sequitur, tit. S. Pudentianæ, qui inter Cardinales connumeratur ab Innocentio Tertio, in sexta promotione, anno 1206. & Pontificatus nono, sic Ciaccon. *Petrus Saxo Anagninus, Presbyter Cardinalis Sanctæ Pudentianæ, tit. Pastor.* Sic verò de hoc legitur in marmorea tabula; *Petrus Saxonis Sanctæ Pudentianæ Cardinalis, anno duodecimo Innocentij Tertij Papæ, tertio verò sui Cardinalatus anno fecit opus hoc.* Eundem reperimus apud Archiuium Innocentij Tertij Pontificatu huius Basilicæ Archipresbyterum, quod in quodam decreto habetur; *Rectorum Romanæ Fraternitatis*, quo decernitur, *sub pœna excommunicationis dandum esse Presbyterorum solidorum octo Archipresbytero in Canonicis sanctæ Mariæ Maioris in Litanijs maioribus.* In pergameno quoque apparet, die Iulij, anno 1212. quem pariter inuenimus Canonicum huius Basilicæ fuisse his verbis: *Petrus Saxo Canonicus Sanctæ Mariæ Maioris, etiam in fine Missalis cuiusdam Angeli de Toscanella.* Astorres Cardinalis fuit dictæ Basilicæ Archipresbyter, anno 1244. Sic in Bulla de talis Ecclesiæ bonis Innocentij Quarti Pontificatu. De hoc Cardinali nihil reperimus, præter id, quod in allato Archiuio notatur. Ciacconius etiam putat huius Ecclesiæ Archipresbyteratum tenuisse Petrum Capoccium Diaconum Cardinalem, tituli Sancti Georgij in Velabro, qui moritur anno 1258. & Astorri successit. Sic enim inquit: *Petrus Capoccius Diaconus Cardinalis Sancti Georgij in Velabro, & Archipresbyter Sanctæ Mariæ Maioris, obijt Romæ,*

Ciaccon. in vita Innocen. iij.

De rebus gestis huius Car. vide Ciaccon. in vita Innoc. iij. & Honorij iij. summ. Pont. vbi adducit multas Bullas, & manuscripta.

Vide etiam Registrum Innocentij iij. anno 13. & registrũ Honorij iij. anno 1. & 2. & 4. vbi multa leguntur de rebus præclaris huius Cardinalis.

Vide in Archiuio S. Mariæ Maioris Bullã conseruatoriam.

Kalen-

Kalendas 13. Iunij, anno Christi 1258. Pontificatus quinto Alexandri Papæ Quarti consecrata Ecclesia Sanctæ Mariæ ad gradus Viterbij, quam ædificauit Raynerius Capoccius Viterbiensis Cardinalis. corpus eius in Basilica S. Mariæ Maioris sepultum est. Post quem in Archipresbyteratum Romanus nomine, successit Cardinalis, qui à Scriptoribus non annotatur. Nos verò allato Archiuio comperimus in quodam Instrumento, fuisse dictæ Ecclesiæ Archipresbyterum, Alexandro Quarto sedente, anno 1258. Ottho Bonus huius Basilicæ Archipresbyter, Diaconus Cardinalis Sancti Adriani, in Petri sedem translatus est, nomine Adrianus Quintus, Genuensis, ex Fliscorum familia. huius Ecclesiæ statuta composuit, quæ hodie in pergameno leguntur, anno 1262. & Innocentius Quartus Pontifex Cardinalem creauit anno 1251. Pontificatus sui 8. eiusque nepos extitit.

De vita, & rebus gestis huius Othonis Bononi, vide Ciaccon. de vit. & rebus gestis summ. Pont. & Cardin. in vita Innocen. iv. & Adrin v. Lege etiã Statuta huius Ecclesiæ, quæ conseruantur in Archiuio huius Basilicæ.
Anno 1258.
Vide etiam Panuin in vita Innocen. iv. & registrum eius ié Innoc. de anno 1252. in Bibliotheca Vaticana.

Post consequitur Iacobus Columna Cardinalis, & talis Basilicæ Archipresbyter, tituli Sanctæ Mariæ in Via lata, à Nicolao Tertio Cardinalis creatus, anno 1278. & Pontificatus secundo. Hic anterioris templi partis, & absidis auctor fuit. Cumque à Bonifacio Octauo priuatus esset, hunc consequitur Franciscus Vrsinus, Diaconus Cardinalis, tituli Sanctæ Luciæ in Silice, anno Domini 1298. & Bonifacij Octaui, quarto. Hic ad Cardinalatum ascendit Clemente Quinto promouente, anno 1295. Panuinus credit fuisse à Bonifacio Octauo Cardinalem creatum in prima promotione, anno 1295. & sui Pontificatus primo. Nobis sufficit Archipresbyterũ esse varijs opinionibus dimissis.

In Archiuio legitur, *Archipresbyteratum tenuisse an. 1291. Pont. Nicol. iij. Vide Panuin. & Ciaccon. in vita Nicolai iij.*

De rebus gestis Card. Francisci Vrsini, vide Ciaccon. [illegible] summ. Pontif. in vita Clemen. v. & Bonif. viij. Vide etiam Panuin. in vita Bonifacij Octaui.

Post Bonifacium Octauum, Iacobus Cardinalis Columna in suas omnes dignitates à Clemente Quinto est restitutus, anno primo sui Pontificatus, & salutis 1305. sicut in Archiuio reperimus, his verbis: *Iacobus Columna Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconus Cardinalis, tituli sanctæ Mariæ in Via lata, Archipresbyter huius Basilicæ sanctæ Mariæ Maioris, in Instrumento in pergameno, sub die 28. Maij, de anno 1318.* Ex quo apparet eumdem esse, quem Nicolaus Tertius creauit, Bonifacius Octauus priuauit, & Clemens Quintus restituit. Petrus Columna, Diaconus Cardinalis, tituli sancti Angeli fuit talis Basilicæ Archipresbyter, velut ex quadam Bulla deprehenditur, anno Domini 1325. & Pontificatus Ioannis Vigesimi secundi: *Petrus sancti Angeli Diaconus Cardinalis de Columna, & Archipresbyter sanctæ Mariæ Maioris, &c. Datum Auenion. anno Domini 1325. die tertia*

De rebus gestis huius Car. vide *Honuphr. in vita Clem. v. anno 1305. Lege etiam Extrau. commun. lib. 5. de schism. cap. vnico. Dudum bonæ memoriæ.*
Vide etiam *Ciaccon. de vit. reb. preclar. gestis huius Card. Columnæ, qui à Bonif. viij. priuatus fuit, & à Clem. v. restitutus anno 1305. Vide Sext. decr. lib. 5. de schism.*

Ex Bulla Ioan. xxij. conseruatoria bonorũ huius Basilicæ.

De rebus gestis huius Card. & varietate Scriptorum, vide *Honuphr. & Ciacc. in vita Ioan. xxij. à quo creatus fuit Cardin. in 4. promotione Card. anno 1323. Auenione, quod falsissimũ mihi videtur.*
Vide Instrumenta in Archiuio huius Basilicæ.

A *Octobris.* Hic Scriptores vacillant, non solum de nomine, sed etiam tempore, atque titulo. Nos cum nihil tutum inuenerimus, prædictæ Bullæ adhæremus. Sequitur Petrus Diaconus Cardinalis, tituli sanctæ Mariæ Nouæ, Archipresbyter, vt ex pluribus Instrumentis in Archiuio asseruatis conijcitur, Vrbani Quinti Pontificatu, anno 1365. *Petrus sanctæ Mariæ Nouæ Diaconus Cardinalis, & Archipresbyter sanctæ Mariæ Maioris. Scriptores omnes, qui res præclarè gestas sũ-* B *morum Pontificum, & S. R. E. Cardinalium, summa cum diligentia annotarunt, hunc Petrum Cardinalem Rogerium Mostrium de Malmonte Lemouicensem Gallum, Comem Bellifortis Papæ Clementis fratris filium Diaconum Cardinalem sanctæ Mariæ Nouæ; postea Gregoriũ Vndecimum Papam creatum esse pernotarunt.* Etiã Marinus Vulcanus Presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Pudentianæ talis Basilicæ Archipresbyteratum tenuit, quod non solum ex Archiuij manuscriptis, sed etiam ex C ijs deprehenditur, qui summorum Pontificum res gestas tradiderunt. *Marinus Vulcanus Presbyter Cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, tituli Pastoris, Archipresbyter sanctæ Mariæ maioris, ordinatus Presbyter Cardinalis ab Vrbano Sexto summo Pontifice Romano, in tertia sua promotione, currente anno 1381. eius Pontificatus quarto.* Stephanus Palosius Hormanus Romanus Presbyter Cardinalis, tituli sancti Marcelli, fuit quoque Archipresbyter anno 1390. licet ex Instru- D mentis colligere, præter id, quod Ciacconius, & Panuinus dicunt: *Stephanus Palosius Hormanus Romanus ex Canonicis sanctæ Mariæ maioris Presbyter Cardinalis tituli S. Marcelli, ab Vrbano Sexto Papa in sacrum Patrum Collegium collocatus fuit.* In Archiuio sanctæ Mariæ maioris in quodam Instrumento habentur hæc verba: *Stephanus tituli S. Marcelli, Presbyter Cardinalis, Archipresbyter sanctæ Mariæ maioris, sedente Bonifacio Nono Pontifice Maximo, anno salutis 1390. G.......* E Presbyter Cardinalis, tituli sancti Marcelli, Archipresbyter Sanctæ Mariæ Maioris, vt ex quibusdam Instrumentis illius Archiuij, in quibus legitur *G...... tituli sãcti Marcelli Presbyter Cardinalis, Archipresbyter sanctæ Mariæ maioris, vt legitur in quibusdam Instrumentis, de anno 1393. die 14. Decembris;* quãuis apud Auctores minus inuenerim illis tẽporibus hunc Cardinalẽ. Ioannes de Rupe scissa Gallus Archiepiscopus Rothomagen. Presbyter Cardinalis tituli sancti Laurentij in Lucina, fuit huius Ecclesiæ Archipresbyter,

De huius Petri rebus gest. lege *Ciaccon. in vita Clem. vj. vide etiam Honuphr. in vita eiusdem Pontif. Hic Petrus creatus fuit Cardinalis in tertia promotione Cardinaliũ, anno 1348. Põtif. 7. 6. Kalen. Iunij Auenione. Ex Bulla Innocen. vi. & registro Clem. vi. & Innocen. vi. anno 1381. Pot. 4.*

De rebus gestis huius Cardinalis, vide *Ciaccon. de vit. sum. Pont. & Card. in vita Vrbani Sexti, in tertia Cardinaliũ promotione, nu. 33. & in quarta Cardinal. creatione num. 43. vbi legitur Archipresbyter sanctæ Mariæ Maioris.*

Vide Ciacc. & Honuphr. in vita Vrbani vi in quarta creatione Cardinaliũ.

Vide Instrumenta adducta, quæ habentur in Archiuio huius Basilicæ.

ter,

Vide Honuphr. in vita Martini Quinti, qui obijt Bononiæ, in sua legatione, de an. 1437. Kalen. 7. Aprilis. Ciaccon. de vit. Summ. Pont. & Cardin. in vita Martini Quinti.

ter, velut in Archiuio: *Ioannes de Rupescissa Gallus, Archiepiscopus Rothomagen. Presbyter Cardinalis sancti Laurentij in Lucina absens de anno 1427. à Martino Papa Quinto creatus fuit.* In Archiuio habetur anno 1428. in Instrumento in pergameno ad Sacellum S. Hieronymi spectante. Ioannes Vitellescus Cornetanus presbyter Cardinalis, tituli S. Laurentij in Lucina Archipresbyteratū tenuit anno Domini 1431. quod videtur ab ijs dissentire, quæ Panuinus, & Ciacconius scriptis tradiderunt: *Ioannes Vitellescus Cornetanus Presbyter Cardinalis tituli S. Laurentij in Lucina, qui apud Scriptores legitur creatus Cardinalis fuisse ab Eugenio Papa Quarto, in secunda Cardinalium promotione, currente anno 1437. Pontificatus 7. quinto Idus Augusti, & mortuus est anno 1439. Romæ, in mole Adriani 6. Idus Aprilis.* Nos in Archiuio S. Mariæ maioris, his verbis reperimus: *Ioannes tituli S. Laurentij in Lucina, Presbyter Cardinalis, Archipresbyter S. Mariæ maioris de Vrbe, de an. 1431. Pontificatus eius primo.* Antonius Cascinus Episcopus Senensis, Presbyter Cardinalis, tituli S. Marcelli etiam Archipresbyter extitit anno 1438. velut ex Instrumentis, & Bullis Eugenij Quarti, in quibus habetur: *Antonius Presbyter Cardinalis, tituli sancti Marcelli, Archipresbyter Basilicæ sanctæ Mariæ maioris.* Alij de hoc Cardinali sic scribunt: *Antonius Cascinus Ciuis, & Episcopus Senensis Thesaurarius Papæ, & Cameræ Apostolicæ. Presbyter Cardinalis, tituli sancti Marcelli.* Sed nos Antonium hunc Cardinalem Basilicæ sanctæ Mariæ maioris, Archipresbyterum fuisse inuenimus, anno 1438. die Iunij 14. vt ex Eugenij Bulla. Sequitur Nicolaus Albergatus ciuis, & Episcopus Bononiensis, Presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem: *Nicolaus Albergatus Ciuis, & Episcopus Bononiensis, Ordinis Carthusianorum, Presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem.* Nos verò hunc Cardinalem Sanctæ Mariæ maioris Archipresbyterum fuisse inuenimus 1439. die quinta Iunij. Nicolao Albergato in Archipresbyteratum successit Gulielmus de Estouteuilla Gallus, ex regia stirpe, presbyter Cardinalis, tituli sanctorum Siluestri, & Martini de monte; velut Auctores, qui sic scribunt. *Gulielmus de Estouteuilla, Regum Francorum consanguineus, Episcopus Madianensis, post Andegauensis, deinde Archiepiscopus Rothomagensis, presbyter Cardinalis tituli sanctorum Siluestri, & Martini in montibus, tituli Equitij, Episcopus Cardinalis Portuensis, demum Ostiensis, & Cardinalium*

De rebus gestis huius Cardinalis vide *Honuph. & Ciacc. in vita Eugenij IV. qui perelegāter, & maxima cū diligentia pranotarunt. sed de temporibus non bene eruditi, quoniam nos ipsum Cardinalē inuenimus Archipresbyterum Basilicæ S. Mariæ Maioris de anno 1431. die 28. Septembr. in Bulla, quæ habetur in pergameno, sub Eugenio Quarto, anno eius primo.*

De rebus gestis huius Antonij Cardinalis, vide *Ciaccon. in vita Martini Papæ v. Vide etiam Honuphr. in loco supra adducto in secunda Cardinaliū creatione, an. 1426. Pontific. 9. nono Kalen. Iulij.*

De rebus gestis huius Nicolai, vide *Honuphr. Ciaccon. in vita Martini v. qui in sacro Cardin. Collegio collocauit, in secūda Cardin. promotione, anno 1426. Pontif. 9. Kalen. Iulij. Lege Bullā Eugenij Quarti, quæ habetur in Archiuio S. Mariæ Maioris, in pergameno.*

De vita, moribus, rebusque gestis huius religiosissimi Principis, vide *Ciaccon. Honuphr. de vitis summ. Pontif. Rom. & Cardin. in vita Eugen. Papæ iv. à quo in tertia Cardinaliū promotione sacra purpura ornatus fuit, anno 1438. qui obijt Romæ, an. Domini 1487. Pontific. iv. an. 12. die 11. Kalen. Ianuarij.*

A *Collegij Decanus, ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Camerarius. & Archipresbyter sanctæ Mariæ maioris, multis legationibus pro Sede Apostolica functus.* Quod dictum superius est percepimus ab Auctoribus, qui res gestas huius pijssimi Principis pernotarunt. Quem nos in Archiuio huius Basilicæ, & nonnullis fide dignis manuscriptis Archipresbyterum fuisse intelleximus, & hæc sunt verba, quæ leguntur ex superius adductis manuscriptis: *Gulielmus tituli sancti Martini in montibus,* B *presbyter Cardinalis, de Estouteuilla nuncupatus, Episcopus Rothomagensis, Archipresbyter huius Basilicæ, sedente Eugenio Quarto Pontifice Romano, anno salutis 1445. & de anno 1472. Legitur etiam Episcopus Ostiensis, vt in quodam Instrumento in pergameno, sub die 23. Septēbris.* Fuit etiā Camerarius anno 1483. vt habetur in eius Instrumento, in Archiuio asseruato. Rodericus postea successit, Calisti nepos, Diaconus Cardinalis, tituli sancti Nicolai in Carcere, de quo sic scribunt: *Ro-* C *dericus Lenzolio Borgia Papæ Calisti ex altera sorore nepos, Diaconus Cardinalis, tituli sancti Nicolai in carcere Tulliano, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius, Episcopus postea Portuensis, & sanctæ Rufinæ, demum Alexander Sextus renunciatus est, qui à Calisto summo Pontifice Romano Diaconus Cardinalis ordinatus fuit, currente anno 1456. prima sua Cardinalium promotione.* In Archiuio sanctæ Mariæ maioris, ex nonnullis Instrumentis hunc Rodericū Borgiam S.R.E. Cardinalem, Epi- D scopū Portueñ. & Vicecancell. & Archipresbyterum huius Basilicæ fuisse percepimus, anno 1483. die 24. Februarij. Hunc Ioannes Baptista Sabellus Diaconus Cardinalis, tituli sancti Nicolai in carcere consecutus est, quod ex Archiuio deprehendimus: *Ioannes Baptista Sabellus Cardinalis Archipresbyter huius Basilicæ, de anno 1492. obijt die 18. Septembris 1498.* De hoc Cardinali apud Scriptores hæc sunt verba, quæ inuenimus: *Ioannes Baptista Sabellus Romanus, Proto-* E *notarius Apostolicus, Diaconus Cardinalis sancti Nicolai in carcere Tulliano, qui à Sixto Papa Quarto Cardinalis creatus fuit, anno Domini 1486.* Post Sabellum Archipresbyteratum Ioannes Baptista Vrsinus tenuit Diaconus Cardinalis, tituli sanctæ Mariæ nouæ. *Ioannes Baptista Vrsinus Domicellus Romanus, Clericus Cameræ Apostolicæ, Protonotarius Apostolicus, Diaconus Cardinalis sanctæ Mariæ nouæ, post Presbyter sanctorum Ioannis, & Pauli, qui à Sixto Papa Quarto, in septima sua Cardinalium promotione in sacrum Presbyterorum*

Ciaccon. in vita Calisti Papæ Tertij, & in vita Alexādri vi. qui optimè pranotauit.

Vide Sixtum iv. Pont. qui in sua prima Cardinalium creatione Diaconum Cardinalem ordinauit anno 1480. obijt anno 1498 Alxādri sexti, anno 7.

Vide etiā Ciacconium in vita Alexandri vi. Vide Ciacco. & Honuphr. in vita Sixti iv. obijt anno 1503. sepultus ad S. Petrum, die 22. Februarij.

rum

rum Collegium associatus fuit, anno Dom. 1483. A *Pontificatus decimotertio, Romæ septimo Kalendas Ianuarij*. In Archiuio sanctæ Mariæ maioris inuenimus hunc Cardinalem Vrsinum Archipresbyteratũ cæpisse, per obitũ Ioannis Baptistæ Sabelli, anno Domini 1498. die 25. Septembris. Huius locum post Sabellum Cardinalem Iulianus Cæsarinus obtinuit Diaconus Cardinalis, tituli sanctorum Sergij, & Bacchi, anno 1503. velut in Archiuio legimus, & apud eos, qui Cardinalium res gestas annotarunt: *Iulianus Iunior* B *Cæsarinus Romanus Protonotarius Apostolicus electus Episcopus Ascolanus, Diaconus Cardinalis sanctorũ Sergij, & Bacchi, postea sancti Angeli, qui ab Alexandro Sexto in amplissimorum Patrum ordinem annumeratus fuit in secunda Cardinalium creatione, currente anno* 1493. *qui obijt Romæ sabatho, die prima Maij, anno Domini* 1510. Nos in Archiuio Archipresbyterum fuisse inuenimus, vt per quoddam Instrumentum possessionis, die quinta Martij. 1503. sedente Iulio Secundo. Post Cæ- C sarinum Cardinalem in Archipresbyteratus dignitatem Petrus Ludouicus Borgia conscendit, Diaconus Cardinalis, tituli sãctorum Nerei, & Achillei: *Petrus Ludouicus Borgia Diaconus Cardinalis sanctorũ Nerei, & Achillei, mox presbyter tituli sancti Marcelli, sanctæ Romanæ Ecclesiæ maior Pœnitentiarius, qui ab Alexandro Papa Sexto Cardinalis creatus fuit in octaua sua Cardinalium creatione, anno Domini* 1500. *Pontificatus octauo, Kalendis Octobris, qui obijt currente anno Domini* 1511. *Neapoli*. D In Archiuij Instrumento Archipresbyterum inuenimus, Anno Domini 1508. Borgia defuncto Archipresbyteri gradum tenuit Petrus Isualis, Siculus Mamertinus, Cardinalis tituli sancti Cyriaci in thermis singulari virtute illustris. *Petrus Isualis Messinensis Siculus, Archiepiscopus Rheginus, presbyter Cardinalis, tituli sancti Cyriaci in Thermis Sedis Apostolicæ, sub Alexandro Sexto in Vngaria, & sub Iulio Secundo Pontificibus, Bononiæ Legatus, anno* 1511. *moritur Cesenæ, die Lu-* E *næ, 22. Septembris, cuius cadauer Romam in ædem sanctæ Mariæ maioris, cuius erat Archipresbyter, translatum est*. Nos in Basilicæ Archiuio tali pacto scriptum inuenimus: *Petrus tituli sancti Cyriaci in Thermis Presbyter Cardinalis, Messanensis, & Archiepiscopus Rheginus, cæpit esse Archipresbyter anno* 1510. *die quarta mensis Maij, vt in Instrumento possessionis, quod habetur in supradicto Archiuio*. Quare prædicti Auctores errarunt de tempore mortis Petri Ludouici Borgiæ, dum aiunt diem suum, anno 1511. obijsse: etenim apud Archiuium habetur successorem, eius obitu, Archipresbyteratum assumpsisse anno 1500. mense Maij; nisi fortè dicant ex renunciatione contigisse, quo casu quiescerem. Leonardus Grossus de Ruuere, Presbyter Cardinalis, tituli sanctorum Gabini, & Susannæ, post Petrum Isualem Archipresbyteri curam suscepit. *Leonardus Grossus de Ruuere Sauonensis legitur Episcopus Agennensis, presbyter Cardinalis, tituli sanctorum Gabini, & Susannæ ad duas domos, maior Pœnitentiarius, à Iulio Secũdo Papa creatus in secunda sua Cardinalium creatione, anno Domini* 1505. *eius Pontificatus tertio*. Ex Instrumentis, alijsq; Basilicæ manuscriptis, Archipresbyterium cæpisse, intelleximus, anno Dom. 1511. die 4. Octob. per obitum Petri Cardinalis Messanen. moritur die 1. Nouẽbris, anno Domini 1520. In Leonardi locum Andreas de Valle Cardinalis, tituli sanctæ Agnetis suffectus est. sic enim habetur apud Auctores: *Andreas de Valle Romanus, Episcopus Melitensis, presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Agnetis in Agone, & post tit. sanctæ Priscæ, à Leone Decimo summo Pontifice creatus, in quarta Cardinalium ordinatione, currente anno* 1517, *Pontificatus sui quinto, Romæ Kalendis Iunij moritur, anno Domini* 1534. *pridie Idus Augusti*.

Vide Ciaccon. et Panuin. in vita Alexand. Papæ Sexti, vsque ad Iulium Secundum.

Vide Honuphr. & Ciaccon. qui dicunt creatum fuisse Card. ab Alexand. vi. in sua octaua Cardin. promotione, anno 1500. Pont. viij. 4. Kalen. Octobris, Romæ.

Vide Ciacco. & Honuphr. in vita Leonis Decimi, Adriani vi. & Clem. vij.

De rebus gestis Cardinalis de Valle, vide *Honuph. Ciacc. in vita Leon. x. Adriani vi. & Clem. vij.*

Nos in Archiuio Basilicæ sanctæ Mariæ maioris comperimus Archipresbyterum extitisse; cuius possessionem assumpsit, anno 1520. per obitum Leonardi, Clemente Septimo summo Pontifice.

Post Cardinalem de Valle, Paulus Cæsius Romanus, Diaconus Cardinalis, tituli sancti Nicolai in carcere, fuit Archipresbyter constitutus: *Paulus de Cæsis Romanus, Protonotarius Apostolicus, Cancellariæ Apostolicæ regens, Diaconus Cardinalis sancti Nicolai inter Imagines, & post tit. S. Eustachij, à Leone Decimo Pontifice Maximo, in sua quinta Cardinalium creatione ordinatus, anno Domini* 1517. *Kalendis Iulij, nonis Augusti obijt anno Domini* 1537. *& sepultus est ad sanctam Mariam maiorem, cuius erat Archipresbyter. In Archiuio huius Basilicæ*.

Vide Honuphr. & Ciaccon. in vita Leon. x. & Pauli iij.

Cæsij Cardinalis munus Alexander Farnesius adeptus est, de quo legimus: *Alexander Farnesius, Pauli Tertij Pont. Max. ex filio Petro Luysio nepos, Romanus, Diaconus Cardinalis sancti Angeli primò, postea sancti Laurentij in Damaso, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarius, Auenionensisque Legatus, à Paulo Tertio, in prima Cardinalium ordinatione creatus, anno Domini* 1534. *Pontificatus primo,*

Vide Ciacc. qui optimè totum huius Cardin. vitæ cursum describit.

Vide etiam Honuphr. in vita Pauli iij. vsque ad Sixtum v.

primo, die Veneris, 21. Maij, Archipresbyter Basilicæ sanctæ Mariæ Maioris prius, postea sancti Petri in Vaticano, moritur anno Domini 1589. die sexto nonas Martij. Et in Sanctæ Mariæ maioris Archiuio Instrumentum inuenimus, vel potius memoriam diei, in quo possessionem suscepit; nimirum pridie idus Augusti 1537. per obitum Cardinalis Cæsij. Post Alexandrum Archipresbyteratum tenuit Guidus Ascanius Sfortia Cardinalis Sanctæ Floræ, ex Alexandri resignatione, anno 1543. sicut ex Archiuio deprehenditur. Hoc tamen est annotandum, quod in absentia à Romana Curia, pro Sedis Apostolicæ commodo suscepta, in locum substituit Ioannem Baptistam Cicadam, Cardinalem sancti Clementis: *Ioannes Baptista Cicada, Cardinalis sancti Clemẽtis, substituitur in locum Guidi Sfortiæ, Cardinalis sanctæ Floræ absentis ab Vrbe, anno 1564. die decimaquarta Augusti.* Post Sfortiam Sanctus Carolus Borromæus, moderatus est, Cardinalis tituli sanctæ Praxedis; de cuius vita passim monumenta testantur: nos tantum attingemus, quæ ad rem nostram faciunt: *Carolus Borromæus Mediolanensis, Papæ ex sorore nepos, vtriusque signaturæ Referendarius, Diaconus Cardinalis, sanctorum Viti, & Modesti, postea sancti Martini in Montibus, deinde Presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Praxedis Cardinalis vocitatus, maior Pœnitentiarius, sanctæ Mariæ Maioris Archipresbyter.* Cuius possessionem, anno 1564. susceptam postea anno 1572. sponte renunciauit, existimans haud posse simul cum Archiepiscopatu constare: & post egregios labores in cælum euolauit, anno 1585. sedente Gregorio Decimotertio summo Põtifice. Et anno Domini 1610. Kalendis Nouembris, Paulus Quintus Pontifex Maximus, solemni pompa, atque cæremonijs in Ecclesia sancti Petri in Vaticano, in Sanctorum ordinem redegit, maxima Christi fidelium veneratione. Postea Alexander Sfortia Presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Mariæ in Via, ex renuncia sancti Caroli (vt diximus) Archipresbyter est creatus. *Alexander Sfortia, ex Comitibus sanctæ Floræ, Romanus Cameræ Apostolicæ Præsidens Clericus, Episcopus Parmensis, Presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Mariæ in via, à Pio Quarto Pontifice Maximo, declaratus, anno salutis 1565. die duodecima Martij, Pontificatus sexto, vita excessit Maceratæ, anno Domini 1581. die decimaseptima Kalendas Iunij.* & in Archiuio legitur Archipresbyterum talis Basilicæ fuisse. Post Alexandri obitum, Philippus Boncompagnus Cardinalis, tituli sancti Sixti, & Gregorij Decimitertij nepos, ad Archipresbyteratũ peruenit: *Philippus Boncompagnus Bononiensis, Gregorij Decimitertij Papæ ex fratre Boncompagno Senatore nepos, Presbyter Cardinalis, tituli sancti Sixti, sanctæ Mariæ maioris Archipresbyter, ab ipso Gregorio Decimotertio Pontifice ordinatus anno Christi 1572. die secunda Iunij, Pontificatus primo. Obijt Romæ anno à Virginis partu 1586. die septima Idus Iunij, ætatis suæ anno 38.*

Ciaccon. & Honuphr. in vita Pauli iij. & Pij iv. Ioannes Antonius Petramellarius in vita Pij Quarti.

Ciaccon. & Honuphr. in vita Iulij iij & Io. Ant. Petramellar. in vita Pij Quinti.

Vide Ciacc. & Io. Ant. Petramellar. in vita Gregor. xiij.

Vide Ciacc. & Petramellar. in vita Pij iv. & Gregor. vij. xiij.

Vide Ciacc. & Petramellar. in vita Greg. xiij. & Sixti Quinti.

Sequitur Philippum Boncompagnum Decius Azzolinus, Firmanus, Presbyter Cardinalis, tituli sancti Matthæi in Merulana, velut ex Archiuio, & ex alijs Auctoribus deprehenditur, qui anno 1587. vita functus; eius locũ obtinuit Dominicus Pinellus Cardinalis, tituli sancti Laurentij in Pane, & Perna, anno 1587. quem nosmet vidimus: & sæpius cum illo tractauimus: *Dominicus Pinellus Genuensis, Cameræ Apostolicæ Præsidens Clericus, Episcopus Firmanus, Presbyter Cardinalis, tituli sancti Laurentij in Pane, & Perna, Archipresbyter, & postea Episcopus Ostiensis, & Veliternus, sacrique Collegij Decanus, à Sixto Quinto ordinatus, anno 1585. Pontificatus primo, 15. Kalendas Ianuarij, in secunda Cardinalium creatione, qui obijt die nona Augusti, anno 1611. & sepultus est in Basilica sanctæ Mariæ Maioris, in pauimento apud Altare maius.* Quo mortuo, Paulus Quintus Pontifex Maximus, ad hanc dignitatem Michaelem Angelum Tontum, tituli sancti Bartholomæi in Insula, Cardinalem Nazarenum promouit. Postea successit Ioannes Garzias Mellinus, Presbyter Cardinalis, tituli sanctorum Quatuor Coronatorum ex Michaelis resignatione, Sanctissimi Domini Nostri Papæ Vicarius, anno Domini 1614. die vigesimaseptima Aprilis, velut ex possessionis Instrumento apparet.

Vide Ciacc. & Petramellar. in vita Sixti v.

Inuenimus in Archiuio cepisse possessionẽ Archipresbyteratus 27. Octob. 1587. per obitum Cardin. Azzolini.

DE VI-

DE VICARIIS IN GENERE.

Cap. IV.

POSTQVAM indicauimus quid ſit Archipresbyter, vna cum officio, ac dignitate, non ſolum generatim, ſed etiam peculiariter exprimẽdo, & præſertim de ijs ad Romanas Patriarchales ſpectantibus, qui Cardinales exiſtunt Vicarios ſubſtituunt, & ordinariam iuriſdictionem, velut Epiſcopi, pro iuſtitiæ adminiſtratione tuentur; valde eſt conueniens attingere quid Vicarij nomen importet, nec non quot ſpecies, tam in iure ciuili, quàm canonico ſe dedant. poſtmodum ad noſtræ Baſilicæ Vicarios properabimus à Cardinalibus Archipresbyteris inſtitutos. Ergo aſſerimus hanc vocem, ſimpliciter acceptam valde ſe diffundere, & quoduis ſignificare ab alio ſubſtitutum, ad quamcumque adminiſtrationem; dummodo illi iuriſdictio temporalis, & ſpiritualis ſit tradita. Etenim Magiſtratus, & quiuis Præfectus proprios Vicarios habebant, per quos ciuiles cauſas exercerent. hinc Epiſcopi, atque Archiepiſcopi plurima Vicarijs committunt; immo ſummus Pontifex Romanus, quamuis Catholicæ Eccleſiæ ſit primus, nec non Chriſti Vicarius, tamen velut Romanus Epiſcopus, Romæ Vicarium ſeruat, nimirum Cardinalem. Quamquam eſt obſeruandum in iure canonico, Vicarium dupliciter vſurpari, vno modo, vt perpetuum inſinuet, altero ad aliquod tempus, velut Azor. docet. Nos dicemus varia Vicarij genera eſſe, quorum duo præcipua cenſentur: nam aliqui abſque hominis opera, & ipſa lege conſtituuntur; aliqui verò humanum factum requirunt, ſicut Maranta diſtinguit: deinde de ijs tradenus, qui poſſunt amoueri. Primi in ſex ſpecies diuiduntur, quarum prima ad ſummos Pontifices ſpectat, quibus per Dominum claues æternæ vitæ traditæ, & terreni ſimul, ac cæleſtis Imperij fuerunt iura cõmiſſa. Altera verò ad Epiſcopos ſpectat, qui Apoſtolis ſucceſſerunt, & horum loco gubernant. Tertia Presbyteros continet: nam meſſem multam videntes, operarios autem paucos, cum Dominum meſſis rogaſſent, vt mitteret operarios in meſſem ſuam, elegerunt ſeptua-

Quid Vicarij nomen importet.

Tit. extat de offic. Vicarij.

Varia Vicarij genera.

De primo eſt cap. extirpande, §. qui vero. de prab. c. ex parte, de offic. Vicar. & c. 2. perpetuus de fid. inſtrum. Azor. Inſtitut. moral. par. 2. libro 3. cap. 6. Mar. De ord. iudic. par. 4. diſt. 5. princ. num. 6 & Sbroz. de Vicar. Epiſc. q. 3. nu. 1. & 2. lib. 1. Capit. quamuis 41. diſt. & Can. omnes. 22. diſt. & ſunt Vicary Chriſti, cap. vbi periculum. §. ceterum & capit. fundamenta, §. decet de elect. in 6. Capit. Legimus, 93. diſt. c. in nouo. 21. diſt; cap. quorũ vices. 69.

A ginta duos Diſcipulos, quorum vicem Presbyteri agunt. Quarta ſunt Cathedrales Capituli, dum mortuo Epiſcopo ſedes vacat, quo tempore gubernant. Quinta Archidiaconos comprehendit, qui Epiſcopo abſente, ſi Vicarius deſit, ipſo iure Vicarij euadunt. Sexta Archipresbyteros includit, in Cathedralibus Vicarios appellatos, quatenus ad ſpiritualia attinet. Vicarij hominis opera conſtituti, alij ſpirituales, alij temporales putantur. Primi ex iure canonico creantur, & quidam ſemper, B nonnulli ad tempus perdurant. Hic paucis de vltimis tradenus, velut magis ad rem noſtram aptis; de reliquis verò poterit Azorius videri, egregiè hanc rem pertractans. Secunda igitur Vicarij ſpecies, tum in iure ciuili, tum quoque in canonico temporaria, vt per Azorium his verbis: *Vicarius verò temporarius is dicitur, qui auctoritate alicuius in locum alterius ad tempus ſufficitur, & ad nutum eius, qui ipſum ſubſtituit reuocari poteſt.* C Et de his eloquimur, quorum Capitul. peruenit. de appellat. meminit. Quod ſi aliquis perquirat, an Vicarij Patriarchalium Vrbis, iuriſdictionem teneant, quoue pertingat, & præſertim illi ſanctæ Mariæ maioris: reſpondemus ordinariam iuriſdictionem ſeruare, velut Cardinalis Archipresbyter; nec ab illa diſtare, quam Epiſcopi Vicarij gerunt. Azorius ſic ait: *Ordinariam habere, cum nimirum eam habeat in totum territorium Epiſcopo ſubiectum.* D Ita ſãctæ Marię maioris Vicarius iuriſdictionem ordinariam habet in totam Baſilicam Archipresbytero ſubiectam.

diſt. & c. 1. §. per frontis. de ſacra vnct. Gloſſ. in c. vnico. 2. not. de maior. & obed. in 6. & Innoc. in cap. eam te. num. 4. & ſeq. de reſcript.

Cap. 1. vbi gloſſ. & Bart. et Can. ad hac. §. ſecundum, & §. item epiſt. extra de offic. Archipresb.

Hoſtien. de off. Archipresb. & Sbroz. d. q 3 à num. 8. vſque ad num. 19. Abb. in dicto c. extirpãda §. qui vero. num. 9. de prab.

Vide Io. Franc. Leon. in ſuo theſauro praxis Archiepiſc. de offic. Vicar. cap. 10.

Innoc. Hoſt. & Abb. in cap tua nobis, de off. Vic. Io. Franc. Leon. de Vicar c. 10. par. 1. in theſau. Eccleſ.

Addimus Vrbis Patriarchalium Vicarios ſolere Prælatos, Epiſcopos, Archiepiſcopos eſſe, quod rarò de Epiſcoporum Vicarijs contingit. Atque hæc pro Vicarijs in genere ſatis ſit delibaſſe. Modo nonnullos Vicarios E attingemus, quos fide dignis ſcripturis cognouimus.

DE

DE S. MARIAE MAIORIS VICARIIS.

Caput V.

Æc Baſilica quamplurimos Vicarios habuit, qui numerum à nobis inuentum excedunt, quamuis magna cura ſimus perſcrutati, ſed temporis iniuria, quæ ad reliqua manauit, etiam monumenta extinxit, quibus ij annotabantur.

Primus igitur à nobis repertus eſt Matthæus Columna, anno 1318. die 28. Maij, ad id munus traductus à Iacobo Columna Cardinali, & Baſilicæ Archipresbytero. Eundem legimus Vicarium ſub Petro Columna Cardinali Archipresbytero, anno 1325. die 3. Octobris, ſic enim in Archiuio: *Matthæus de Columna Vicarius Baſilicæ ſanctæ Mariæ maioris, de anno 1318. ſub die 28. Maij, pro Iacobo Cardinali de Columna Archipresbytero*. Eundem Petro Cardinali de Columna Archipresbytero, Vicarium inuenimus, die tertia Octobris, anno 1325.

In Archiuio in libro Inſtrum. Ciaccon. & Honuphr. in vita Vrbani Sexti.

Legitur in inſtrumento Stephanum Paloſium Canonicum, & Vicarium fuiſſe anno 1365. die vltima Martij. *R. P. D. Stephanus Paloſius Vicarius, & Canonicus huius Baſilicæ pro D. Petro ſanctæ Mariæ nouæ Diacono Cardinali Archipresbytero, poſtea verò ipſe Stephanus ab Vrbano Sexto Cardinalis creatus fuit, tituli ſancti Marcelli*.

Idem etiam teſtamur de Silueſtro de Lauroncellis, anno 1373. die 23. Aprilis, Gregorij XI. Pontificatus anno tertio.

Vidimus quoddam inſtrumentũ, in quo habetur Stephanum de Sardis Vicarium extitiſſe anno 1388. Pontificatus Vrbani Sexti anno nono.

Inuenimus eodẽ pacto in Archiuio Angelum Magnacutiam Vicarium anno 1399. die quarta Iulij, Pontifice Bonifacio Nono.

Hoc etiam teſtamur de Angelo Toſcanella, de anno 1403. die 23. Maij.

Franciſcus de Fabijs Canonicus, & Vicarius fuit, vt in Archiuio his verbis: *R. P. D. Franciſcus de Fabijs Vicarius ſanctæ Mariæ maioris Baſilicæ ſub die 18. Septembris 1422. Pontific. Martini Papæ Quinti, anno quinto*. Idem quoque in inſtrumento adeſt, anno 1423. condito, & in Bulla Martini Quinti, anno eius ſexto, apud S. Mariam maiorem.

Gundiſaluum Portugalliæ Epiſcopum pro Cardinali Eſtouteuilla Vicarium reperimus anno 1448.

Ioannes Baptiſta pro Cardinali Rothomagenſi Vicarium ſe geſſit anno 1463. die ſexta Septembris.

Pluribus locis reperimus in Baſilicæ Archiuio Canonicum, & Vicarium Ioannem Priorem, pro eodem Rothomagenſi, ſic enim adeſt in inſtrumento: *R. P. D. Ioannis Prioris Decretorũ Doctor in Eccleſia ſanctæ Mariæ maioris Canonicus, & Vicarius & cauſarum ſacri Palatij, & Cameræ Apoſtolicæ Auditor, de anno 1472. die vigeſimatertia Septembris, ſedente Sixto Papa IV. pro Card. Rothomag.*

Idem etiã inuenimus an. 1481. Põt. Sixti Papæ Quarti, anno 4. die 29. Iunij, pro eodem Cardinali, huius Baſilicæ Archipresb.

Et Bellum de Caranzonibus, pariter Canonicum, & Vicarium, anno 1481. Pontificatus Sixti Quarti, anno quarto. Quem etiam Vicarium pro Cardinali Borgia Archipresb. legimus anno 1483.

Petrus de Vicentia Epiſcopus Caſſenaten. & Cameræ Apoſtolicæ Auditor, Vicarius fuit anno 1489. & obijt anno 1504.

Iacobus Epiſcopus Alatrinus pro Io. Baptiſta Sabello Diacono Cardinali, tituli S. Nicolai in carcere Tulliano, anno 1494. octaua die Martij, Alexandro VI. Pont.

Comperimus huius Baſilicæ Vicarium Georgium Epiſcopum Hortanum, anno 1498 & 1502. Sarnenſis Epiſcopus eſt creatus.

Iulianus de Monſignoribus Canon. & Vicarius pro Iuliano Cæſarino Diacono Cardinali, Archipresbytero anno 1503.

Habetur etiam Aloyſium Epiſc. Interãnen. Vicarium fuiſſe pro Petro Card. Regino anno 1510. die 7. Martij.

Hieronymus Archiepiſc. Tranen. pro Leonardo Groſſo de Ruuere Card. & Archipresbytero, die 4. Octobris. 1511. Iulio Secundo Pontifice.

Reperimus Petrum de Serris Cortonen. pro eodem Leonardo Card. Vic. anno 1513.

Item Petrum de Cęſis pro eodem Vicarium anno 1517.

Ludouicum Ariuaenum, pro eodem Leonardo, anno 1518. die 25. Nouembris.

Inuenimus Hieronymum de Paula Cathanodis Epiſcopum, die 20. Auguſti, 1520.

Felicem Moronum die 21. Decembris, 1525.

Franciſcum Recanatenſem, anno 1533. die 16. Ianuarij.

Corradum de Graſſis S. Petri in Vaticano Canon. Vic. pro Paulo de Cæſis, an. 1537.

D Ber-

Bernardum de Comitibus, Canonicum Papien. Protonotarium, & Referendarium Apostolicum Episcopum Alatrin. huius Basilicæ Vicarium pro Alexãdro Cardinali Farnesio, anno 1537.

Thomam de Tanis, sacræ Rotæ Auditorem, anno 1539. die 2. Septembr. propter dicti Bernardini ab Vrbe absentiam.

Sebastianum Delium, Episcopum Bitontin. pro Alexandro Cardinali Farnesio, die 17. Martij, anno 1539.

Prosperum Sanctacrucium, Palatij Apost. Auditorem, & Basilicæ Vicarium pro eodem Card. anno 1543. die 28. Ianuarij.

Legitur, Ludouicum Episcopum Assisinaten. Vicarium extitisse, anno 1543. die prima Nouembris.

Federicum Pratensem die octaua Nouẽbris, anno 1550.

Ludouicum Simonettam, Episcopum Pisaurien. anno 1555. pro Guido Ascanio Sfortia Cardinali, & Archipresb.

Romulum de Valentibus, Episcopum Conuersanum, anno 1559. die 29. Aprilis.

Franciscum Bonhomum, anno 1564. die decimaoctaua Octobris, pro sancto Carolo Cardinali Borromæo.

Bernardinum Cirillum pro eodem sancto die 31. Augusti, anno 1565.

Ioannem Frãciscum Bossium Mediolanen. Protonotarium Apostolicũ, & vtriusque Signaturæ Referendarium pro eodem sancto, die 5. Martij, anno 1567.

Gulielmum ..... Episcopum Dũzanen. pro eodem sancto, die vigesimaquarta Decẽbris, anno 1566.

Cæsarem Spetianum Mediolanen. Presbyterum, & Protonotarium Apostolicum pro eodem Sancto, anno 1569. die decimaquarta Decembris.

Filesium de Cittadinis Interamnen. Episcopum Muran. pro eodem Sancto, die 30. Nouembris, anno 1571.

Marcellum de Bubalis Romanum, Rotæ Auditorem, pro Alexandro Card. Sfortia, die 3. Aprilis, anno 1573.

Camillus Burghesius Vicarius postea Cardin. creatus, & ad Pontificatum euectus nomine Paulus V.

Comperimus etiam Camillum Burghesium vtriusque Signaturæ Referendarium huius Basilicæ Vicarium gessisse pro eodem Cardinali, anno 1577. die 12. Augusti, in quo munere circiter vndecim annos perseuerauit, postea Cardinalis est creatus, & ad summum Pontificatũ euectus nomine Paulus Quintus.

Horatium Burghesium Fratrem pro Dominico Card. Pinello, die 15. Octobr. 1588.

A Iosephum Ferreriũ Ianicen. vtriusq; signaturæ Referendarium pro eodem Cardinali, 1590. Kalen. Ianuarij.

Innocentium Bubalum vtriusque Signaturæ Referendarium, anno 1594. die 3. Ianuarij, postea verò fuit à Clemente Papa Octauo Cardinalis creatus.

Dominicum Marinum Genuen. vtriusque Signat. Referend. pro eodem Card. Pinello, die 14. Septembris, anno 1594.

Horatium Matthæium Rom. vtriusq; Sign. B Referend. pro eodem Cardinali, die sexta Februarij, 1595.

Anastasium Germonium Taurin. vtr. Sign. Refer. pro eodem Card. die 12. Maij, anno 1597. vacauit ex promotione ad Archiepisc. Tarantasiæ, anno 1608.

Raymundum Ianuen. Cam. Apost. Clericũ, anno 1608. die 29. Iulij.

Alphonsum Sacratum Ferrarien. vtr. Sign. Referen. pro eodem Card. anno 1610.

Ludouicum Saregam Veronen. pro eodem Cardinali, die 30. Octobr. anno 1610.

C Paulum de Curt. Neapolitan. Esernien. Episcopum.

DE CANONICIS IN GENERE.

Caput VI.

Quid Canonici nomẽ significet.

ADHVC de huius Basilicæ Archipresbyteris, & Vicarijs peregimus. modo sequitur D tractandum de Canonicis, sed breuiter. Ante omnia est explicandum, vnde nam Canonici nomen emanet, de quo sic Azor inquit: *Vnde sint dicti Canonici. à Canonica pẽsione; hoc est ab annona ordinaria, & regulari, quæ in eos tãquam merces, & stipendium distribui solebat: hæc enim pensio canonica, & annona ijs tantum præbebatur, qui erant in Canonicorum numerum cooptati, & admissi. cæteris ministris Ecclesiæ, & inferioribus Clericis aliquid pro cuiusque merito ero-* E *gari solebat ex oblationibus piorum hominum incertis, quæ in Ecclesia fiebant; cum tamen Canonicis portio certa, & ordinaria præberetur. Hinc duo sunt orta, quorum adhuc vestigia nonnulla videmus. Vnum est, vt nemo in numerum Canonicorum recipiatur, nisi suffragijs ipsorum Canonicorum, & Episcopi delectus: nam eo ipso, quo quis erat in Canonicum admissus, ius acquirebat ad portionem illam ordinariam, & regularẽ Canonicis debitam. ius item ille habebat suffragium, & sententiam ferendi in Canonicorum Collegio in con-*

Vide Io. Azorem Institu. mor. par. 2. lib. 3. c. 11.

A *in consessu, & comitijs, habebat quoq́ inter Canonicos sedem. Alterum est, vt meritò Canones, & iura Canonicatum, à præbenda distinguant. Nam Canonicatũ appellant ius percipiendi præbendam, hoc est, portionẽ certam, & ordinariam Canonicis dari solitam, vel saltem ius ferendi suffragium, vel sententiam in ipso Canonicorum Collegio, & habendi sedem in choro, & recipiendi quotidianas distributiones, vt dicam inferius. Et præbendam vocant ipsam portionẽ fructuum, quæ Canonicis datur, vt colligitur ex Abbate, & alijs in cap. rudioribus. de præben. nu. 4. Aliquando* B *tamen hæc duo confunduntur in iure: ita ut præbẽdæ nomine ipsum ius, Canonicatũ accipiat: & voce Canonicatus, portionẽ certam fructuum Canonico obuenientium. Potest igitur quis in Canonicum recipi sine præbenda. Nam olim Canonici erant absque vllo præbendarum distincto numero, vt testantur Innoc. in cap. vlt. de Cler. non resid. Io. And. Abb. Anton. & alij in cap. cum M. Ferrarien. de constit. &c.* Hactenus Azorius. Quamquã est aduertendum plures Canonicorum ordines inueniri, ac proinde Beneficiorum, qui Canonicatus appellantur. & C quidem primum Canonici, & Canonicatus existunt in Ecclesijs Cathedralibus. Secundo in Ecclesijs Collegiatis, qui minorem dignitatem gerunt, vt per Innoc. c. fratern. extra de sepult. in fine. Tertio quædam sodalitates adsunt, qui Canonici Regulares appellantur, velut S. Mariæ Pacis de Vrbe, Saluatoris de Lauro, &c. in præsentia nec de Regularibus, nec de Collegiatis loquemur; sed tantum de illis, qui Cathedrali Ecclesiæ, immo Patriarchali ministrãt. Ergo haud præter rem duxi- D mus id, quod Azorius inquit, afferre, dum Canonicos distinguit: *Quæritur quotuplex sit Canonicus? respondeo duplicem esse, aut enim est Canonicus in Ecclesia, quæ dicitur Cathedralis, aut in ea, quæ Collegiata appellatur. Canonici in Ecclesia Cathedrali constituti sunt cæteris Clericis, & Canonicis digniores, eo quod Cathedralis Ecclesia Collegiatam honore vincit, & superat dignitate. Boerius in tractatu de ordin. grad. vtr. for. in penultima parte, numero 24. & se-* E *quentibus. Quapropter Pontifex Maximus eis causas delegare solet, non minus quàm alijs Clericis dignitate præditis, cap. Statutum. de rescript. in 6. ita Panormitanus in cap. causam quæ. de Iudic. quamuis Archidiac. Ancharan. & Domin. oppositum doceant in cap. Statutum. de rescript. in sexto.*

Quotuplex sit Canonicus. *Lib. 3. par. 2. cap. 11. quæst. 2.*

DE HVIVS BASILICAE CANONICIS.

Caput VII.

HACTENVS diximus quid sit Canonicus, differentiam indicantes. Sequitur peculiariter dicere de Capitulo, & sanctæ Mariæ Maioris Canonicis, qui ante Innocentium Papam Quartum circa annum 1254. maiori numero constabant, quàm hodie cernamus; nec fortè alia de causa, nisi ob indeterminatum numerum, qui illo tẽpore erat: quod prospiciens, quantavè damna posset afferre, ad statum numerum redegit, expressè præcipiens, ne sexdecim excedant; sic enim habetur. *Innocentius Quartus Episcopus seruus seruorum Dei. Dilectis filijs Archipresbytero, & Capitulo Basilicæ S. Mariæ maioris de Vrbe salutem, & Apost. benedictionem. Volentes Ecclesiæ uestræ, quã inter cæteras Ecclesias priuilegio amoris colimus singulari, ne superfluo grauetur Canonicorum numero præcauere: Vniuersitati vestræ præsẽtiũ auctoritate districtius inhibemus nè absque nostro speciali mandato fauente plenã, & expressam de verbo ad verbum de hac inhibitione, ac prædicta Ecclesia mentionem, aliquem in fratrem, & Canonicum recipere, vel alicui ordinato, siue ordinando in ipsa Ecclesia portionem concedere præsumatis, donec ad sextumdecimum Canonicorum numerum portionem habentium redacti fueritis, à vobis iuramento firmatum. Si quis autem vestrum contra huius nostræ inhibitionis tenorem præsumpserit aliquid attentare, nos eum ex nunc decernimus ipso facto, suspensionis, & excommunicationis sententiæ subiacere. Datum Lateran. vndecimo Kalendas Nouembris, Pontificatus nostri anno vndecimo, anno 1254.* Anno verò Domini 1265. Clemente Papa Quinto sedente, Capitulum instituit, vt Canonici sexdecim numerum non excederent, iuxta Innocentij Quarti constitutionem. etenim Otho Bonus Cardinalis, & Ecclesiæ Archipresb. ex Capituli consensu obtinuit, vt ad vigintiduos ascenderent. Quare cum reditus non satisfacerent, simul congregati statuta composuerunt, ex quibus dignosceretur, quo pacto esset deinceps dictæ Basilicæ seruiendum. Quæ omnia, vt per Clementem Pont. approbarentur, postularunt, sicuti ex his apparet: *Clemens Episcopus seruus seruorum Dei. Dilectis filijs Priori, & Capitulo Basilicæ Sanctæ Mariæ*

De Capitulo, et Canonicis ante Innocen. Papam Quartum, circa ann. 1254.

Vide manuscriptum huius Basilicæ vbi ita legitur Clemens Papa 4. anno. 1266. statuit numerum Canonicorum & Prebendarum tantum esse 16 vbi etiam sequitur tali pacto: Innocentius Sextus. de anno 1262. decreuit non teneri Canonicos supradictũ numerum quẽquã recipere, sed prouisum debere expectare vacationem. Et paulo inferius Gregorius 11. per bullas prohibet ne quis admittatur in Canonicũ qui patiatur defectum nataliũ de anno 1375. Vide etiam in eodem loco vbi per ipsum Greg. Vndecimũ de anno 1362. cõcedit Vicario Archipresbytero si presens & Sacerdos fuerit alias Priori Canonicorum vt possit Ecclesiam & Cæmiterium violatum per effusionem sanguinis vel seminis aut per excommunicationem reconciliare. Legitur etiam qualiter Capitulum & Archipresbyter per hebdomadas habet potestatem conferendi Beneficiatos & Clericatus instar aliarum Basilicarũ. Vide etiam bullam erectionis Beneficiatorum sub Pio 4. ann. 1561. die 21. Dec vbi intelligitur clare hæc historia.

Approbatio Clementis Papæ, ne numerus Canonicorum sit vltra sextodenarium.

maioris de Vrbe salutem, & Apostolicam benedictionem. Desiderijs vestris in his affectu beneuolo debemus annuere, quæ vos dignè possint à dispendijs præseruare. Sanè petitio vestra nobis exhibita continet, quod vos vltra sextodenarium Canonicorum numerum, pro Basilica vestra statutum, firmatum iuramento, & per Sedem Apostolicam confirmatum ad mandatum sedis ipsius sex inferiores, & Canonicos recepistis, ac de prouentibus ipsius Basilicæ, in qua non erat tunc præbendarum distributio portiones, sicut cuilibet ex alijs Canonicis eisdem Basilicæ assignastis eiusdem. Post modum autem vos prouide attendentes, quod negligebatur prouentus, ac reditus Basilicæ supradictæ ex possessionibus, reditibus, & prouentibus dictæ Basilicæ, de licentia, & voluntate dilecti filij nostri Domini sancti Adriani Diaconi Cardinalis prædictæ Ecclesiæ Archipresbyteri viginti duos in præfata Basilica ordinastis, & distinxistis præbendas, cum vigintiduo Canonici essent in Basilica supradictæ, & circa hoc quædam alia ordinastis, prout in litteris inde confectis, sigillatis sigillo nostro Capitulum plenius continetur. Nos itaque vestris supplicationibus inclinati, quod super hoc factum est ratum, & firmum habentes, id auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus; nihilominus statuentes, vt præmissis veris existentibus, aliquid vltra dictũ sexto denarium numerum in Basilica ipsa statutum firmatum iuramento, & per sedem confirmatum eandem, prout superius est expressum recipere, & assignare sibi præbendam minimè teneamini, donec numerus Canonicorum dictæ Basilicæ ad prædictum sextodenarium numerum sit redactus, & quod cedentibus, vel decedentibus Canonicis præfatæ Basilicæ, qui supradictum sextodenarium excedunt, præbendæ ipsorum conuertantur in com munes vsus vestros, ita quod loco eorum, nulli alij recipiantur in Basilica memorata. Tenorem autem litterarum ipsarum de verbo ad verbum præsentibus inscri fecimus, qui talis est. In nomine Domini Iesu Christi Amen. Cum Domum Domini pro diuinis mysterijs constitutam inter cætera pacis, ex quietis decorari virtutibus, eiusque statum de bono in melius reformari optemus: Idcircò nos Petrus Saxonis Prior, Bartholomæus Carantionis, Ioannes Capuccius, Philippus Alexij, Oliuerius Presbyter Montanarius, Petrus de Curia, Andreas Maccibella, Angelus Albonis, Iacobus Arcionis, Omnis sanctus, Magister Henricus, Leonardus, Presbyter Angelus, Capitulum Basilicæ S. Mariæ maioris de Vrbe, qui ibidem, licet indigni, sumus eius seruitijs specialiter deputati, diligẽtius intuentes, quod in prædictis speciales sui existimus debitores, & volentes animarum, & corporum prouidere saluti, diligenti præhabita deliberatione, de mandato, & licentia speciali nobis oretenus facto à R. P. D. Ottho Bono S. Adriani Diacono Cardinali, & Archipresbytero nostro, statuimus, ordinamus, ac etiam feruenter stabilimus, quod secundum sextumdecimum Canonicorum numerũ, per nos ordinatum in ea, & auctoritate Sedis Apostolicæ roboratum dicta Basilica sextodecimo gaudeat numero præbendarum in possessionibus consistentium, quarum quinque sint positæ, & sitæ in territorio Turris de Porcinis, prout suis finibus concludentur, &c.

A B C D E

In prædicta cõstitutione omnium bonorum catalogus Basilicæ consequitur, cum alijs ordinibus ad rectam moderationẽ adiuuantibus. Nos tantum finem ostendemus, tãquam ad rem nostram facientẽ hoc pacto. *Itaque rei certitudine, & cautela præsens scriptum fieri fecimus, & sigillo dictæ nostræ Basilicæ communiri. Actum Romæ in præfata Basilica, anno Domini 1265. Pontificatus Domini Clementis Papæ Quarti, anno primo, Indictione nona, mense Nouembris, die quinta. Nulli ergò omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, & statuti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, Indignationẽ omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Perusij, decimoquarto Kalendas Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo.* Postquam numerum Canonicorum deteximus, in præsentia ordine dispo nemus nomina, cognomina, patrias, nimirũ quo ad vires nostræ pertingent. Nihil verò addimus de tempore, quo cæperunt in hac Ecclesia esse, quando (vt antea indicauimus) creditur tempore Liberij Pontificis, vel Sixti Tertij inchoasse.

Primus igitur Canon. erit Ioannes Card. anno 1153. velut in instrumento sub Eugenio Tertio, anno Pontificatus octauo. anno verò 1193. Cælestini Tertij Pontificatu, in Archiuio hæc comperimus.

Primus Canon. Ioan. Cardin. anno 1153.

Presbyter Adematius.
Presbyter Thiodemarius.
Presbyter Raynerius.
Presbyter Romanus.
Presbyter Petrus Bonalingua.
Pincius, vel Cynthius Sabellus, qui fuit Americi filius; postea Honorius Tertius, qui in hac Ecclesia quiescit.

De hac historia vide Plat. Pannin. Ciacc. & omnes, qui de vitis, rebusque gestis summorũ Pontific. scripserunt in vita Honory Tertij.

Franciscus Viterbiensis Canonicus, qui mortuus est anno 1223.
Ioannes Perosicius Canonicus, & Sanctæ Mariæ maioris Oeconomus, anno 1224. die

In Archiuio S. Mariæ maioris, legitur in instrumento pergameno.

die ſeptima Maij, ſedente Honorio III. A
Cynthius Conſ. Canonicus.
Philippus Romanus, Vincentij filius.
In quodam inſtrumento dicti Archiuij. Stephanus Canonicus. Apparent anno Domini 1240. Gregorio Nono Pontifice.
Iacobus Petri filius.
Vide has Bullas quæ habentur in dicto Archiuio. Nicolaus Bonifatius Romanus, poſſeſſionẽ Canonicatus eſt ingreſſus, Alexandro IV. ſedente, Pontificatus anno 1. velut ex Bullà Alexandri, anno 1255. 22. die Septẽb. & ex Bulla 1. die Octobris eiuſdem anni.
Montanus Canonicus. B
Laurentius Canonicus.
Magiſter Henricus, Pontificatu Alexandri Quarti, anno Domini 1258.
Petrus Saxon Prior huius Baſilicæ, poſtea Cardinalis, & Archipresbyter.
Vide Bullam ſupracitatam ſtatutorum eiuſdẽ Eccleſiæ. Bartholomæus Carancianus.
Ioannes Capoccius.
Philippus Alexius.
Oliuerius.
Presbyter Montanarius.
Petrus de Curia. C
Andreas Buccabella.
Angelus Alzonus.
Iacobus Arcionus.
Ogniſanctus.
Henricus.
Leonardus.
Presbyter Angelus, qui ordine leguntur, prout ex Bulla ſtatutorum, & reformationis per Clementem Papam IV. an. 1266. die 19. Martij, Pontificatus anno 2.
Petrus Paulus Paparonus Romanus Canon. D vt per inſtrumentum, anno 1272. octaua die Iulij, Gregorio X. ſedente.
Ogniſanctus de Fuſcis de Berta Canonicus, ſic in inſtrumento pergameno, die duodecima Octobris, anno 1273.
Presbyter Nicolaus Frangipanus.
Presbyter Iacobus Carabellus.
Presbyter Angelus de Venanenio.
Hoc inſtrumentum habetur in Archiuio. Magiſter Pandulphus, velut hi quatuor in inſtrumẽto pergameno apparẽt, an. 1291.
Presbyter Ioannes Blaſij, vt in Archiuio, anno 1293. E
Petrus Archionus Canonicus moritur, anno Domini 1304. die 9. Auguſti.
Presbyter Silueſter de Thedaldinis.
Stephanus de Porcarijs.
Iordanus Bertuldus.
Bobonus de Columna Protonot. Apoſt.
Bartholomæus de Mancellis.
Franciſcus de Viterbio.
Nicolaus de Vellio.
Bartholomæus de Iudice.

Hi omnes in inſtrumento notantur, anno 1318. die vigeſimaoctaua Maij, à Canonicis ſanctæ Pudentianæ confecto; in quo hi octo Canonici in teſtes adhibentur.
Oddus de Palumbara.
Franciſcus de S. Alberto.
Matthæus de Columna.
Andreas Paparonus.
Ioannes Archionus in quadam ſententia notantur, anno 1321. die vigeſimaprima Februarij.
Petrus de Laurẽtijs, mortuus eſt anno 1330 decimaquarta Maij, & fuit in hac Baſilica ſepultus.
Ioannes Roambabunus, mortuus eſt anno 1335. die nona Nouembris, & in hac Eccleſia ſepellitur.
Gratianus de Perleonibus, anno 1336. die vltimo Decembris moritur, & in hac Eccleſia eſt ſepultus.
Franciſcus de Caſtro Rocchus, 1345. die decima Iulij moritur, & in hac Eccleſia ſepellitur.
Laurentius de ſancto Alberto, moritur anno 1348. die prima Septembris, & in hac Baſilica ſepultus.
Petrus...... Canonicus, & anno Domini 1354. eſt mortuus, tertia Maij, & in tali Eccleſia quieſcit.
Stephanus Paloſius Canon. & talis Baſilicæ Vicarius, Epiſcopus Tudertinus, & Presbyter Cardinalis, tituli S. Marcelli. *Vide quemdam libellum proceſſuum in pergameno in eodem Archiuio.*
Angelus Granuicia Prior.
Stephanus de Surdis, Canonicus, & Vicarius.
Stephanus, vel Stephanellus de Paulis Canonicus.
Octauianus de Vaſchis Canonicus.
Stephanus Lanuccius, vel Ranuccius de Columna Canonicus.
Petrus de S. Alberto Canonicus.
Ioannes de Scaritrilegia Canonicus.
Laurentius Theobaldus Canon.
Silueſter de Laurencellis Canonicus, mortuus eſt anno 1381. die vndecima Iulij & in hac Eccleſia humatus.
Antonius de Petro Baratta, Canonicus ſanctæ Mariæ maioris, & ſancti Agapiti, vt in teſtamento per ipſum condito, die vigeſimaquarta Aprilis, anno Domini 1390. Bonifacio Nono Pontifice. Et hi omnes Canonici pluribus inſtrumentis notantur, die vigeſimaſecunda Octobris, anno 1364. & in alijs 1393. die decimaquarta Decembris.

Antonius de Pitonibus, Martini Papæ Quinti Acolytus: moritur anno 1420. die vigesima Septembris, & in tali Basilica sepellitur.

Paulus Ioannes Baratta.

Paulus Mannus.

Antonius Palosij.

Ioannes Malagruma.

Paulus Surdus, vt per instrumentum in Archiuio sanctæ Mariæ maioris, anno 1366 die 14. Decembris.

Ioannes de Galganis.

Petrus Ioannes Pulsonius.

Paulus Ioannes Alisius, sicut in instrumento pergameno, anno 1369. die vigesima Iunij, Indictione septima, Sedente Vrbano Papa Quinto.

Petrus Paulus Scantrilegia.

Andreas de Roccha de Botte.

Angelus de Marmoribus, moritur anno 1394. die decima Ianuarij. Qui tres Canonici instrumento Archiuij cernuntur, anno 1373. die 23. Aprilis, Pontifice Gregorio Vndecimo.

Andreas Angelotti filius de Nomandris, Canonicus, extinctus est, anno Domini 1383. vltima die Septembris, & in hac Ecclesia sepellitur.

Nicolaus Antonij Paloscius.

Angelus de Tuscanella.

Ioannes de Cornetis, moritur anno 1390. die 30. Octobris. & hi tres Canonici in instrumento pergameno leguntur, anno 1387. die 25. Iulij. Vrbano Sexto Pontifice.

Nicolaus Laurentij Canonicus, & Protector Bonifacio Nono Pontifice, his verbis legitur: *Venerabilis vir, Canonicus Sanctæ Mariæ maioris, & Protector Capituli, anno 1390. die 30. Maij: fuit etiam Capituli Camerarius.*

Iacobus de Falconinis Canonicus.

Ioannes de Tybure Canonicus.

Antonius de Cotollanis Canonicus.

Franciscus Magistri Laurentij de Fabijs Canonicus, & Basilicæ Vicarius. Hi quatuor Canonici pluribus instrumentis Archiuij leguntur, sed præsertim in vno rogato anno Domini 1393. die 14. Decébris, & in alio rogato, anno 1399. die quarta Iulij.

Petrus de Surdis Canonicus, moritur anno 1400. & in Ecclesia sanctæ Cæciliæ in Transtiberim humatur die decimasexta Aprilis.

Bonnannus de Pontianis.

A Laurentius Macchabæus.

Angelus de Archionibus.

Paulus de Cancellarijs, vt in instrumento, anno 1403. die 23. Maij, Bonifacio Nono sedente. *Instrumentum habetur in Archiuio.*

Ioannes de Cincijs.

Hieronymus de Fuscijs.

Antonius de Belleonibus.

Ioannes de Caffarellis.

Baptista de Venecinis.

Paulus de Viterbio.

B Angelus Nicolai de Valle.

Baptista de Griffonibus.

Et hi octo leguntur in instrumentis, & præsertim in quodam cōdito anno 1422. 18. die Septembris, Pontificatus Martini Quinti, anno quinto.

Blasius Petri.

Iacobus Sermonetæ.

Hieronymus Ioannis Palosij. Sic in Bulla Martini Quinti, 20. die Maij, apud sanctam Mariam maiorem.

C Petrus de Anguillaria, vt ex possessionis instrumento per Ioannem Baptistam Vrsinum, Sancti Petri in Vaticano Canonicum susceptæ, anno 1432. die 30. Martij, Eugenij Quarti anno secundo.

Antonius de Bucientis Canonicus, & Prior, vt per instrumentum in Archiuio, anno 1437. die prima Ianuarij.

Ioānes de Fuccijs Canonicus, & Prior, velut ex Bulla Eugenij Quarti, eiusdem Archiuij, die 14. Februarij, 1439.

D Angelus Velitrensis, cuius sepulchrum in tali Basilica notatur, ante Cæsiorum Sacellum.

Iacobus de Aquila.

Iacobus de Sabellis.

Mutius de Marcellinis Camerarius.

Petrus de Viterbio.

Hi quinque Canonici varijs instrumētis, & sententijs cernuntur; sed præsertim in vno, condito anno 1440. die 26. Aprilis, Eugenio Quarto Pontifice, & in alio anno 1453. die vigesima Augusti, veluti in Archiuio.

E Petrus de Viterbio, anno 1468. moritur die prima Augusti.

Articuus de Panicalis, vt ex Bulla Pij Secundi, 1458. die 29. Nouembris, in qua cernitur Capellanum, & Pontificis Cubicularium extitisse.

Rubertus de Francia.

Altus de Archionibus.

Rodulphus de Galleria.

Laurentius de Sarugonibus, mortuus est anno

anno 1479. menſe Septembris.

Baptiſta de Sabellis, qui ſuum Canon. in Iulianum de Blondo reſignauit.

Petrus Paulus de Gregorijs.

Sabba de Luca.

Petrucciolus de Vulpicellis Romanus, mortuus eſt anno 1493.

Baptiſta Latinus de Benimbene.

Iacobus de Mancinis, mortuus eſt anno 1483. die decima Februarij.

Benedictus Panicalis.

Marcellus de Plãca, mortuus eſt anno 1485. die decimaquarta Iunij.

Angelus de Ciuita.

Amicus de Aquila.

Hi omnes Canonici pluribus inſtrumentis, & tabellis notantur eorum ſepulchris inſculptis; ſed præſertim in inſtrumento, anno 1463. ſexta Octobris.

Rubertus de Plenaſilua, Canonicus, moritur anno 1469. & in hac Eccleſia ſepellitur.

Iacobus de Buccabacijs Canon.

Ioannes Baptiſta de Capranica Canonicus, & Protonot.

Gregorius de Caroſinis, extinctus eſt anno 1480. die vigeſimatertia Septembris. Hic fuit Cardinalis Rhotomagenſis, Archipresbyteri familiaris.

Laurẽtius de Fabijs, mortuus eſt anno 1483. die decimaquarta Septembris.

Franciſcus de Matuccijs.

Ioannes de Guerradia Canonicus, & Prior Cameræ Apoſtolicæ Auditor, obijt anno Domini 1485. die 22. Decembris, & in hac Baſilica humatus fuit.

Iacobus de Capuccinis, qui Canonicatum Stephano de Capuccinis reſignauit, anno 1484. die 21. Octobris.

Stephanus de Caſſarijs Canonicus.

Hi omnes pluribus locis notantur, ſed præſertim in inſtrumento ſub die vigeſimaſecunda Septembris, anno 1470.

Bellus de Caranzonibus Canonicus, & Vicarius, extinctus eſt anno 1493. quarta die Iunij: adeſt etiam in Archiuio Stephanus de Caſſarijs, & Bellus de Caranzonibus, anno 1472. die 23. Septembris, Põtificatu Sixti Quarti.

Paulus Porcius poeta laureatus Canonicus, vt in Archiuio, die octaua Decembris, anno 1475.

Petrus de Thebaldinis, in hac Eccleſia ſepultus.

Carolus de Verona.

Franciſcus de Senis.

A Baptiſta de Ruſticis.

Dominicus de Reate.

Franciſcus de Iennazzano.

Chriſtophorus de Ruggerijs.

Ludouicus.......

Iacobus de Caſſarellis.

Euerſus de Comitibus Protonotarius.

Matthias de Sorcinis, ſeu Sorcijs.

Marcellus de Clodijs.

Antonius de Planca.

Vincentius de Cincijs.

B Tuccius de Ligna.

Marius de Ruggerijs.

Qui ſexdecim Canonici in Archiuio, atque Epitaphijs deprehenduntur abſque vlla temporis notatione, quod etiam nos tranſegimus.

Franciſcus de Amideis Senenſis Canonicus, mortuus eſt anno 1479. die vigeſimaſecunda Martij.

Antonius de Bubalo de Cancellarijs, moritur anno 1483. die 29. Maij.

Iacobus Ponicalius, anno 1479.

C Iulianus de Philippinis Canonicus, vt per inſtrumentum de poſſeſſione, menſe Martij ſuſcepta. 1479. extinctus eſt anno 1481. die quinta Aprilis.

Petrus de Lenis, qui Ioanni Baptiſtæ de Lenis reſignauit anno 1480.

Iulianus de Biunno, poſſeſſionem adiuit anno 1480. die 14. Decembris ex Ioannis Baptiſtæ Sabelli reſignatione.

Antonius de Cecchinis Canonicus, anno 1480. die 27. Octobris.

D Bartholomæus Ballionus de Stabia Canonicus, anno 1480. menſe Iunij, mortuus eſt anno 1483. die 11. Octobris, & in tali Baſilica eſt humatus.

Ludouicus Turra, ſicut in Archiuio.

Baptiſta de Lenis, qui poſſeſſionem adiuit ex reſignatione Petri de Lenis, anno 1480. cum à ſummo Pontifice de ſancti Petri in Vaticano fuerit Canonicatu prouiſus anno 1491. in eius locum

Lucretius de Lenis intrauit.

E Antonius de Bellhominibus Canonicus, & Vicarius, extinctus eſt anno 1487. menſe Maij.

Cinacus vel Cyriacus de Lenis Canonicus, vt ex Bulla Sixti Quarti, anno quarto 1481. die vigeſimanona Iulij, moritur anno 1485. die 12. Auguſti.

Lucas de Lenis, velut de Archiuio.

Bernardinus de Militibus, vel de Caualerijs, vt ex inſtrumento, anno 1482.

Felix de Anagnia, anno 1482. menſe Ianuarij,

nuarij, obijt anno 1483. & in tali Basilica fuit humatus in sepulchro Oliuerij Carafæ Cardinalis, velut eius cliens.

Antonius Capizuccus, anno 1483. die decima Februarij.

Ioannes Baptista Latinus, Camilli de Benimbene filius, Canonicus, anno 1483. extinctus est eodem anno, die decimaquinta Iunij.

Bernardinus de Tosciolis, die 22. Iunij.

Ludouicus de Maraschi Segobiensis Canonicus, anno 1483. die 14. Octobris, obijt 1488.

Petrus Paulus de Stephanuccijs Canonicus.

Franciscus de Mattheuccijs Canonicus, anno 1483.

Benedictus Panicalis Romanus Canonicus possessionem ingressus est die decimasexta Februarij, qui resignauit Petro de Senis anno 1517. moritur anno 1519. die 10. Nouembris, velut ex bullis.

Ludouicus de Astallis Canonicus, an. 1494. die 3. Augusti.

Paulus Iuuenalis Canonicus.

Ludouicus Pinius, vel de Pina Canonic. qui prædicti Canonici omnes possessionem adepti sunt, anno Domini 1483. vti in Archiuio.

Bartholomæus de Bencadutis Canonicus, 1485. die 27. Martij.

Paulus de Porcarijs Canonicus, anno Domini 1485.

Stephanus de Canoccijs, Canonicus, anno 1484. die vigesimaprima Octobris, ex resignatione Iacobi de Capuccinis, obijt anno 1495. die decimasexta Nouembris.

Petrus Buccaccius Canonicus.

Lucas de Lenis, vtriusque Signaturæ Referendarius, Canonicus, anno 1485. die 21. Augusti.

Bartholomæus de Benauadubus Canonicus, anno 1485. die 27. Martij, ex resignatione Ludouici Pini, moritur anno 1506. die sexta Februarij.

Isaacus Argiropilus Canonicus.

Angelus de Ciuetta Canonicus, anno 1485. die tertia Augusti.

Iulianus Blondus Canonicus, anno 1485. sepultus fuit in parua naui, ante Sacellum Pauli Quinti summi Pontificis,

Iulianus de Bonsignoribus Romanus, anno 1485. mense Martij, extinguitur anno 1509. prima die Nouembris.

Angelus Gabriel de Nespianis Canonic. anno 1485. mense Maij, obijt anno 1504. die decima Maij.

A Iulianus de Monda Canonicus.

Paulus Coronatus de Planca, Concistorialis Aduocatus, Canonicus, anno 1486. velut in Archiuio.

Antonius Coronatus de Planca, Canonicus anno 1487.

Franciscus de Barberinis Canonicus, anno 1486.

Petrus Paulus de Piccionibus Canonic. anno 1487.

Franciscus de Gracchis Canonicus, anno 1486. mense Ianuarij.

B Dominicus Agapitus de Capranica, Cameræ Apostolicæ Clericus, & huius Basilicæ Canonicus, anno 1487.

Antonius Coronatus de Planca Canonicus, anno 1487. die 18. Martij, ex resignatione Pauli Coronati de Planca.

Baptista Frācus de Bubalo Canonicus, anno 1488. die decimanona Septembris.

Petrus Paulus de Stephanuccijs, vel de Alberteschis Canonicus, anno 1488. die 4. Octobris.

C Lucretius de Lenis Canonicus, anno 1491. die 21. Aprilis.

Andreas de Gracchis Canonicus, an. 1491. die 28. Ianuarij.

Iulianus Doms Canon. an. 1491. mēse Aug.

Virgilius de Totijs Canonicus, anno 1492. ex Dominici Capranicæ resignatione, qui moritur anno 1499. die vigesimaquinta Augusti.

Ludouicus Gabriel Sclaue de Thedallinis Canonicus, anno Domini 1493. obijt anno 1535.

D Paulus Lælius Iuuenalis de Mannettis Canonicus, anno 1496, extinctus est anno 1516.

Magister Matthæus Canonicus anno 1494 mense Iulij.

Baptista Episcopus Aquinas Canonicatum Ioanni Baptistæ Casali resignauit, anno 1495. quarta die Decembris.

Prosper Buccatius de Vrsis Canonicus, anno 1495. mortuus est anno 1498.

E Euangelista de Mancinis Canonicus, anno 1498. ex resignatione Lucretij de Lenis, obijt die 18. Martij, anno Domini 1512.

Bernardinus Stephanellius Canonicus, mortuus est anno 1497. die 6. Maij.

Ioannes Augustinus de Cinellis Canonicus, anno 1497.

Euangelista de Maximis Canonicus.

Petrus Paulus de Piccionibus Canon. anno 1494. die octaua Martij, moritur anno 1502.

Andreas

Andreas de Marganis Canonicus anno 1494 die 8. Martij, extinctus est anno 1515. die sexta Iunij.

Antonius de Lũnacis Canonicus anno 1499

Augustinus de Hieronymis Canonicus anno 1499. die vigesimasexta Decembris, ex resignatione Antonij Lumnaci; obijt anno 1517. die vigesimaquinta Aprilis.

Christophorus Piccionus Canonicus anno 1499. obijt anno 1508. die decimanona Septembris.

Iacobus Episcopus Alatrinus Canonicus, anno 1499. die vndecima Octobris.

Augustinus de Magistris Canonicus, anno 1500.

Antonius Laurentius de Cincijs Canonicus anno 1500. die decimanona Martij ex resignatione Dominici Capranicæ, mortuus est 12. Nouembris, 1503.

Christophorus de Scarsis Canonicus, anno 1500.

Augustinus de Comitibus anno 1501. die 23. Decembris. mortuus est anno 1515. die septima Nouembris.

Sebastianus de Buccamatijs Canonicus, anno 1502. die decimaseptima Septembris, ex resignatione Ioannis Baptistæ de Cessaris.

Iulius Castellanus Canonicus, anno 1502. die 28. Aprilis, moritur anno 1511. die decimaquinta Iulij.

Paulus de Forniceis Canonicus, anno 1503. die octaua Iulij.

Hieronymus de Vecchia Canonicus, die 20. Nouembris, 1503.

Tranquillinus de Leonibus de Maccarotijs, Episcopus Florentinus Canonicus, anno 1504. die decimasexta Maij, resignauit Iacobo de Grassis, mortuus est anno 1547. sexta Aprilis.

Isaach Argopopulus vtriusque Signaturæ Referendarius Canonicus, anno 1506. die 12. Februarij. moritur anno 1508. die quinta Septembris.

Tiberius de Mutis, Cardinalis Cæsarini huius Ecclesiæ tunc Archipresbyteri nepos, Episcopus Tracensis Canonicus, anno 1508. die vigesimaprima Decembris, resignauit Prospero de Cincijs, anno 1521. die decimaquarta Octobris.

Laurentius Cyprianus Canonicus, an. 1508. die prima Octobris.

Franciscus de Pallauicinis Canonicus, anno 1508. ex resignatione Laurentij de Cyprianis, obijt eodem anno.

Franciscus Argentinus de Venetia Episcopus Concordiensis Iulij Secundi Datarius Cardinalis Canonicus.

Fabritius de Bonsignoribus Canonicus, anno 1509. die nona Decembris, ex resignatione Francisci Argentini Veneti, moritur anno 1541. die 21. Septembris.

Bernardinus de Viuianis Canonicus, anno 1511. die 22. Iulij.

Federicus Petruccius Senensis Canonicus, anno 1512. die 18. Martij.

Petrus Thaddęus de Zeffiris Amerinus Canonicus, anno 1513. die 12. Iulij.

Petrus Paulus de Cincijs Romanus, Canon. anno 1515. die 12. Nouẽbr. ex resignatione Ioannis Augustini de Comitibus.

Iacobus de Grassis de Palumbaria Canonicus, anno 1515. die 26. Ianuarij, ex resignatione Tranquillini de Leonibus de Maccarocijs Episcopi Florentini.

Iulius de Marganis Canonicus, anno 1515. die 15. Iunij.

Ioannes Paulus de Marchesanis de Anguillaria Canonicus, anno 1516. decimaquarta Decembris.

Petrus de Lernijs de Cortona, ex resignatione Benedicti de Panicalis.

Marganus de Astallis Canonicus, die quarta Maij, anno 1513.

Antonius de Puttinis Romanus Canonicus, anno 1517. die 12. Nouembris, ex resignatione Tiberij de Mutis.

Iulius de Magistris de Ricco, Romanus Canonicus, anno 1518. die vigesimatertia Februarij, ex resignatione Hieronymi de Vecchia.

Augustinus Fabronus Canonicus, velut ex manuscripto apud Prosperum Cincium, anno 1518.

Ludouicus Ariuabenus Canonicus, & Vicarius, anno 1519.

Gentilis Carlenus Canonicus, anno 1519. die vigesimaoctaua Iunij, ex resignatione Francisci de Pallauicinis.

Prosper Ludouicus de Cincijs Canonicus, anno 1521. ex resignatione Tiberij de Mutis.

Siluius Passerinus de Cortona Protonotarius Apostolicus, & Papæ Datarius, & à Papa Leone X. ad Cardinalatum translatus, Canonicus, anno 1521.

Gregorius de Carrarijs Canonicus, anno 1521. duodecima martij, ex resignatione Cardinalis Passarini.

Girardus Renutius Cibo Clericus Ianuensis Canonicus, anno 1521.

Federicus de Petruccijs, Canon. anno 1522.

Alexan-

Alexander de Gentilibus Canonicus, anno 1522.

Laurentius de Lenis, Canonicus.

Ioannes Paulus de Cauallerijs, aliàs de Anguillaria, Canonicus, moritur anno 1527.

Alexander de Creſcentijs, Canonicus, anno 1527. die 15. Octobris.

Pompeius de Scarſis, Canonicus, anno Domini 1529.

Dominicus Capoccius Canonicus, an. 1530. die 24. Nouembris.

Marius de Roſſellis, vel de Roſarijs Canonicus, anno 1530. die 10. Februarij.

Valerianus de Vecciarijs de Coſceris, Canonicus, anno 1531.

Vincentius Sanctinus Romanus, Canonicus, anno 1531. moritur anno 1590. die 15. Septembris.

Alexander de Gentilibus de Triuio, Canonicus, ex reſignatione Girardi Cibo, anno 1532. die 25. Ianuarij.

Nicolaus de Tanis de Prato Canonicus, anno 1535.

N....... de Saxis, Canonicus, anno 1535. Menſe Octobris.

Andreas Cyprianus, Canonicus, anno 1535. die 12. Iulij.

Ioannes Baptiſta Cyprianus Canonicus, anno 1535.

Chriſtophorus de Spiritibus, Epiſcopus Cōſenaten. Canonicus, anno 1535. die vltima Maij.

Octauius de Sanctis, Canonicus, anno 1537. die 28. Martij.

Bernardinus Maffæus Canonicus, die 20. Decembris, anno 1537.

Marius de Comitibus, Canonicus, anno 1537. obijt anno 1573.

Gabriel de Federicis, Canonicus, anno Domini 1537.

Iacobus Sabellus Protonotarius Apoſtolicus Canonicus, anno 1538. ex reſignatione Gabrielis de Federicis.

Vincentius Solinus Romanus, Canonicus, ex reſignatione Tiberij de Mutis, anno 1539. die vltima Iulij.

Leonardus Valtrinus Protonotarius Apoſtolicus, Canonicus, ex reſignatione Marij de Roſſellis, anno 1539. die vigeſima Nouembris, extinctus eſt die vltima Iulij, anno 1544.

Franciſcus Fer de Cortona, Canonicus, anno 1540. die quinta Maij.

Flaminius Palellus Canonicus, anno 1541. die 20. Septembris.

Hieronymus Recinas de Capoferro, Pauli Tertij Datarius, Canonicus, anno 1541. die 24. Aprilis.

Rocchus de Pellegrinis, Canonicus, anno 1541. die 22. Decembris.

Flaminius Palellus Neapolitanus, Canonicus, anno 1541. die decimaoctaua Decembris.

Rocchus Biancalana Lucanus Canonicus, ex reſignatione Palelli, anno 1543. die prima Decembris.

Pompeius Floridus, Canonicus, die 20. Ianuarij, anno 1543.

Bernardinus Benebeius, Canonicus.

Nicolaus de Pallis Canonicus.

Laurentius de Iacobellis, Canon. anno 1544. die 6. Februarij.

Iacobus Nona, Canonicus, anno 1544. die 22. Martij.

Iacobus Sabellus Protonotarius Apoſtolicus, Cardinalis Canonicus, ex reſignatione Bernardini Maffæi, anno 1544.

Franciſcus Pallauicinus Canon. anno 1544. die decimaoctaua Maij.

Hieronymus Martellus Canonicus, anno 1540. die 10. Auguſti.

Pompilius, aliàs Thomas Floridus Canonicus ex reſignatione Hieronymi Manelli, anno 1544. die 20. Ianuarij.

Ioannes Baptiſta Balbus, Canonicus, anno 1547.

Marcellus Creſcentius Canonicus, poſtea Cardinalis Sancti Marcelli, anno 1548.

Cæſar Iacomellus Canonicus, anno 1548. die prima Aprilis.

Ioannes Maria de Caretuſio, Canonicus, anno 1552. die 17. Septembris.

Alexander Guidottus, Canonicus, per obitum Dominici Capoccij, anno 1553. die 11. Nouembris.

Ioannes Franciſcus Binus, Iulij Secundi, Marcelli Secundi, & Pauli Quarti ſummorum Pontificum Secretarius, Canonicus, anno 1548. die prima Aprilis, obijt anno 1556.

Petrus Chriſtophorus de Spiritibus Epiſcopus Cæſenatenſ. & Hieroſolymitanus Patriarcha, Canonicus, anno Domini 1556. die octaua Auguſti, per obitum Ioannis Franciſci Bini.

Tarquinius Druſellinus, Canonicus, anno 1556.

Franciſcus Ferrus Canonicus, anno 1556. moritur anno 1557. die 22. Ianuarij.

Siluius Druſellinus, Canonicus ex reſignatione Tarquinij Druſellini, anno 1557. die 6. Februarij.

Bernar-

Bernardinus Cinellus, Hospitalis S. Spiritus in Saxia Præceptor Canonicus, an. 1556. die 15. Septembris. A

Ioannes Paulus Cerillus, Canonicus, anno 1558.

Io. Franciscus Pasqualinus Canonicus, ex resignatione Rocchi Biancalanæ, an. 1560. die 29. Ianuarij.

Gregorius de Caluis Canonicus, anno 1560. die 29. Ianuarij, per obitum Alexandri Guidotti.

Borsius Merlus Regien. Episcopus Bobiens. Canonicus, ex resignatione Valeriani de Cosciaris, anno 1560. die vigesima Decembris. B

Horatius de Victorijs Romanus Canonicus, ex resignatione Mariani de Astallis, anno 1561. die 24. Maij.

Ioannes Paulus Cirillus Aquilanus, Canonicus, Coadiutor Bernardini Cirilli cum futura successione, an. 1562. die 15. Septẽbris, in cuius locum substituitur, an. 1575. die 20. Iulij. C

Io. Franciscus Merlus Canonicus, an. 1563. die 14. Septembris.

Ioannes Petrus Mandellus Canonicus, anno 1565. die 29. Maij, per obitum Ioannis Mariæ Cantutij.

Ioannes Franciscus Pallauicinus Clericus Pisanus, Canonicus ex resignatione Iacobi de Nona, anno 1566. die decimaoctaua Maij.

Io. Daddeus Vercellensis Canon. anno 1567 die 12. Nouembris, per obitum Io. Francisci Merli. D

Marcus Antonius Piccolomineus Senensis, Canonicus ex resignatione Ioannis Petri Mandelli, anno 1569. die duodecima Martij.

Ludouicus Cerasola Canonicus, anno 1569. die trigesima Nouembris, per obitum Thomæ Floridi.

Iulius Ottonellus Firmanus, Canonicus, anno 1570. die 13. Iulij per obitum Rocchi Pellegrini. E

Alexander Victorius Romanus, Canonicus ex resignatione Horatij de Victorijs, anno 1571. die 30. Nouembris.

Thomas Sancascianus Pisanus Canonicus, ex resignatione Ioannis Francisci Pallauicini anno Domini 1572. die vigesimaprima Martij.

Lælius Pasqualinus Bononiensis, Canonicus ex resignatione Francisci Pasqualini, anno 1572. die 16. Augusti.

Ioannes Franciscus Cecchinus Sabinensis, Gregorij Decimitertij Cappellanus, Canonicus, anno 1573. die 3. Martij, per obitum Marij de Comitibus.

Petrus Paulus Iustinus de Ciuitate Castellana Canonicus, anno 1577. die vigesimasecunda Aprilis, per obitum Cæsaris Iacomelli.

Ioannes Baptista Petramellarius Bononiensis, Canonicus, ex resignatione Marci Antonij Piccolominei, anno 1577. die 20. Maij.

Eturis Mutinus Romanus Canonicus, de anno 1577. die 9. Nouembris, per obitũ Alexandri de Victorijs.

Marcellus Crescentius Romanus, Canon. anno 1578. die 25. Aprilis.

Curtius Cinquinus Romanus, Canonicus, 1578. die duodecima Octobris, per obitum Thomæ Sancasciani.

Hippolytus Scarsius Canonicus, ex resignatione Pompeij Scarsij, anno 1578. die vltima Octobris.

Iulianus Mancinus Romanus, Canonicus, anno 1581. die 6. Nouembris, per obitum Baptistæ Petramellarij.

Stephanus de Bubalo Romanus, Canonicus, de anno 1581. die 27. Nouembris, per obitum Petri Pauli Iustini.

Comes Ludouicus Boschetti, Gregorij XIII. intimus Cubicularius, Canonicus, anno 1585. die 4. Februarij, per obitum Ioannis Francisci Cecchini.

Antonius Meliorius Canonicus, an. 1585. die decimatertia Octobris, per obitum Iuliani Mancini.

Nicolaus Surretinus Mediolanen. Canonic. anno 1586. die 28. Octobris.

Christophorus de Bubalo, Canonicus, ex resignatione Stephani de Bubalo eius fratris, anno 1586. die 18. Septembris.

Dominicus Belloculus, Sixti V. Pincerna, Canonicus, anno 1586. die 21. Septembris, per obitum Andreæ Cypriani.

Benedictus Maffeus Romanus, Canonicus, anno 1587. die 21. martij.

Rusticuccius de Rusticuccijs Fanen. Canon. anno 1587. die 20. Nouembris.

Annibal Capriata Romanus, Canonicus, anno 1591. die prima Ianuarij, per obitum Vincentij Sanctini.

Sanctinus Silua Bononiensis Canonicus, anno 1591. mense Nouembris, per obitum Ludouici Cerasolæ.

Cornelius Compagnus Cremonensis, Canonicus, anno 1591. die 3. Octobris, per obitum Benedicti Maffei.

Marcel-

Marcellus Vitellescus Romanus Canonicus, anno 1591. die vigesimaprima Decembris. A

Mutius Cinquinus Canonicus, anno 1592. die decimaquinta Martij, per obitum Curtij Cinquini eius fratris.

Didacus de Campo, Clementis Papæ Octaui intimus Cubicularius Canonicus, anno 1592. die decimanona Aprilis, per obitum Comitis Ludouici Boschetti Boniensis.

Antonius Silua Bononiensis Canonicus, ex resignatione Sanctini de Silua, an. 1592. die decimaquinta Iulij. B

Laurentius de Bernardinis Lucanus Canonicus, anno 1592.

Marcus Antonius Mutus Romanus Canonicus, anno 1592.

Ioannes Dominicus Placidus Aquinas Canonicus, ex resignatione Ioannis Pauli Cirilli, anno 1593. die 11. Iunij.

Ioannes Baptista Sassatellus Clementis Papæ Octaui familiaris, intimusque Cubicularius Canonicus, anno 2593. die sexta Iulij. C

Fabritius Thedellinus Romanus Canonicus anno 1593. die 8. Nouembris.

Hieronymus Abrusca Reatinus Clementis Papæ Octaui familiaris, atque Eleemosynarius Canonicus, anno 1593. die 14. Nouembris.

Innocentius Valentinus Canonicus, ex resignatione Laurentij de Bernardinis, anno 1594. die 8. Decembris.

Christophorus Daddeus Vercellensis Canonicus, anno 1596. die 11. Aprilis. D

Laurentius Amatorius Canonicus, an. 1597 die 3. Martij.

Ascanius Sellarius Spoletanus Canonicus, anno 1596. die 8. Septembris.

Franciscus de Gaddijs de Foroliuio Canonicus, ex resignatione Ioannis Baptistæ Sassatelli, anno 1600. die decimatertia Februarij.

Franciscus de Caluis Romanus Canonicus, anno Domini 1600. die vigesimaquinta Aprilis.

Marcellus Alberinus Romanus Canonicus, ex resignatione Francisci de Caluis, anno 1600. die 22. Octobris.

Bartholomæus à Porta Romanus Canonicus anno 1601. die 7. Septembris.

Ioannes Baptista Vannius de Vrbino Canonicus, anno 1602. die vigesimaquarta Februarij.

Ioannes Baptista Thedellinus Romanus Canonicus, de anno 1602. die vigesimaseptima Octobris.

Odoardus Sanctarellus Canonicus, de anno 1603. die vigesimaquinta Maij.

Pompeius de Angelis Romanus Canonicus, anno 1604. die 18. Iulij.

Septimius Rubertus Pauli Quinti Pontificis Maximi Pincerna Canonicus, an. 1605. die 17. Iulij.

Iulius Cæsar Sterbinus Pauli Quinti Pontificis Maximi Caudatarius Canonicus, anno 1608.

Seranus Nesinus Vicentinus, Pauli Quinti Pontificis Max. intimus Cubicularius Canonicus, anno 1609.

Robertus Cinquinus Romanus Canonicus, anno Domini 1609. die vigesimaoctaua Iulij.

Pompeius Pasqualinus Bononiensis Canonicus, ex resignatione Lælij Pasqualini, anno 1610. die prima Augusti.

Ioannes Angelus Frumentius Com. Canonicus, anno Domini 1612. die vigesimaseptima Ianuarij.

Galeottus Offreducius Fanensis, Pauli Quinti Pont. Max. intimus Cubicularius Canonicus, anno 1613. die decimasexta Aprilis, in loco Serrani Nesini translati ad Canonicatum S. Petri in Vaticano.

Ioannes Baptista Costagutus Clauarensis, Pauli Quinti maior Furerius, anno sal. 1615. die 18. Ianuarij, per obitum Iulij Cæsaris Sterbini.

FINIS LIBRI TERTII.

BASI-

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER QVARTVS.

AVCTORE
ABBATE PAVLO
DE ANGELIS.

DE BENEFICIATIS, CAPPELLANIS, CLER. &c.
CAPVT PRIMVM.

Beneficiati, nec in congregationibus, nec in negocijs ad Canonicos spectantibus se admiscẽt.

Innocen. in cap. fraternit. extra de sepult.

Quod ad reditus spectat, &c.

Apostill. in glos. in c. licet extra de preb. in verb. distribut.

De offi. & dign. Cler. Io. Azor. instit. mor. par. 2. lib. 3. cap. 10. & 11.

Innoc in c. Cleric nu. 1. extra de Cler. non resid.

Cap. licet extra de preb.

Conc. Trid. Sess. 24. capit. 12. de reform.

Beneficiatos teneri ad residendum.

HActenvs de S. Mariæ Maioris Canonicis egimus: sequitur, vt dicamus de Beneficiatis eiusdem Ecclesiæ. Vt autẽ omnia probè succedát, est attẽdendũ, in Cathedralibus, & Collegiatis pręter Canonicos, etiã Clericos Beneficiatos esse, qui vnà cum Canonicis assistũt; quãquam nec in cõgregationibus, nec in negocijs ad Canonicos spectantibus se admiscent; nec in publicis functionibus sedent simul cũ Canonicis, vel cũ illis incedũt. Quod verò ad reditus spectat, quibusdã in locis, tam Cathedrales, quàm Collegiatę simul illos adunant; cũ hoc tamen discrimine, quod Beneficiatus tantum vnã portionẽ, at Canonicus duas recipit. in alijs locis fructus diuiduntur, velut in hac Basilica, in qua etiam in reditibus Canonici à Beneficiatis segregantur. Est obseruandũ dictæ Basilicæ Beneficiatos, atq; adeò aliarum teneri ad residendum, velut si Canonici essent, sic in Conc. Trid. *Obtinentibus in Cathedralibus, aut Collegiatis, dignitates, Canonicatus, aut portiones, non liceat vigore cuiuslibet statuti,* A *aut cõsuetudinis vltra tres menses ab eisdem Ecclesijs quolibet anno abesse, saluis nihilominus earum Ecclesiarũ constitutionibus, quæ longius seruitij tempus requirunt.* Et inferius: *Omnes uerò diuina per se, & non per substitutos cõpellantur obire officia; & Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti assistere, & inseruire, atq; in choro ad psallendum instituto, hymnis, & canticis Dei nomen reuerenter, distinctè, deuoteq; laudare.*

DE ORIGINE
B BENEFICIATORVM
S. Mariæ Maioris Basilicæ.
Caput II.

IN hac Ecclesia plurimi Cappellani aderant à diuersis Principibus, & alijs hominibus constituti; quorum pars non solũ obligata erat in proprijs Sacellis sacra facere, sed etiã in choro cum Canonicis adesse. Alij verò tantum ea obligatione tenebantur, vt Missas celebrarent. Hi omnes cum

ob ægestatē ex choro exēpti essent, Alexādro VI. Pont. Max. sedente, Pius IV. Beneficiatos, & Clericos instituit. Quarè S. Carolus Borromæus Card. & Archipresb. cuius precibus Pontifex id præstiterat, cernens nō omnia illo decoro, & dignitate peragi, quā ipse ad Dei gloriā optabat, Pium IV. Patruū rogauit, vt omnes reditus Cappellanorū vniret, ex quibus pars altera stato Beneficiatorū numero, altera Clericis, & ijs, qui canerēt, tribueretur: vt choro assisterent, eodē prorsus modo, quo in S. Io. Laterano, & S. Petro in Vaticano cernitur. sic ex Bulla didicimus, quā ad veritatē, & declarationem notauimus:

S. Carol. Borromæus rogauit Pium Quartum vt reditus Cappellanorum vniret.

Bulla Pij IV.

Pius Episc. seruus seruorū Dei. Ad perp. rei mem. Quarūlibet præsertim Cathedraliū insignium almæ Vrbis, et personarum in illis diuinis laudibus insistentium cōmodum, & utilitatē intendens, nonnunquā beneficia in eis consistentia ad diuini cultus, & ministrorū Ecclesiast. augmētum, ac Ecclesiarum earundē ampliorem decorem, & venustatem supprimit, & extinguit; et illorum loco alia erigit, & instituit, ac desuper disponit, & ordinat, prout cōpensatis circunstantijs in Domino cōspicit salubriter expedire. Cum itaq; sicut nobis plenè innotuit, licet alias fel. record. Alexander Papa VI. prædecessor noster attendens, quod nonnulli ex perpetuis Cappellanis in Eccl. S. Mariæ maioris de dicta Vrbe, prout tenebantur in dicta Ecclesia nō residebant, nec in illius choro deseruiebant; ac præmissis occurrere volens, inter alia statuerit, & ordinauerit, quod ex tunc de cætero perpetuis futuris tēporibus tertia pars omnium, & singulorū fructuum, redituum, & prouentuum Cappellaniarum in dicta Eccl. per illius Cappellanos, inibi non residētes obtētarum, inter residētes, ac diuinis officijs interessentes diuideretur, & illis assignaretur. Et postmodum, quod tertia pars fructuum, redituum, & prouentuum huiusmodi Cātoribus dictæ Ecclesiæ pro eorum substentatione, & salario iuxta ipsius Ecclesiæ consuetudinē daretur, & per eosdē Canonicos perciperetur, ac consuetudo huiusmodi perpetuò obseruaretur auctor. Apostol. decretum fuerit. Nihilominus tertia pars fructuū, quæ eisdem Cathedralibus integrè persoluta non fuerit, neq; persoluatur, & dicti Cappellani, prout debent, et tenentur eidem Eccl. deseruire, & apud illā residere, ac diuinis interesse nō curent; Et propterea dicta Eccl. non modicū detrimentum, & diuini cultus diminutionem patiatur. Nos attendentes, quod si dictæ Eccl. per Beneficiatos, & Clericos nuncupatos, vt Basilicæ Principis Apost. & Eccl. S. Io. Lateran. de Vrbe deseruitur, deseruiretur, et in illa beneficia etiā Clericatus nuncupata, prout in Basil. et Eccl. S. Ioannis huiusmodi existunt, erigerentur, & instituerentur; profecto in Eccl. ipsa S. Mariæ decē-

Alexandri Sexti decretum de Cappellanijs huius Templi per Cappellanos nō residētes obtentis.

Institutio Beneficiatorum, & Clericorum, prout in Basilica, & Ecclesia S. Ioannis.

A *tius, & laudabilius deseruiretur, et diuinus cultus nec nō ministrorū numerus ad diuini nominis laudem, et gloriā augeretur. Nos qui dudū inter alia voluimus, quod semper in vnionibus cōmissio fieret ad partes vocatis quorū interesset, quiq; dictā Eccl. S. Mariæ non minori deuotione, quàm Basilicam, & Eccl. S. Ioannis huiusmodi prosequimur illius diuinus cultus augmento, ac decori, et venustati consulere volentes, motu proprio, nō ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra vera deliberatione, & Apost. potestatis* B *plenitudine, Vnā de Capuccinis sub S. Laurentij, & S. Barbaræ per sex, & aliam de Vaschis sub S. Hieronymi per tres, & aliā Dōna sub SS. Angeli, & Petri ad Vincula per duos, ac aliā sub S. Francisci etiā per tres perpetuos Cappellanos regi solitas, & aliā de Rusticis sub eiusdē S. Hieron. ac aliā del Presepio, ac aliā Strigon. sub ipsius S. Hieron. nec non aliā sub SS. Iacobi, et Sebast. & aliā sub S. Nicolai, et aliā sub Visitationis, & aliā sub S. Luciæ, & aliā sub eiusdē S. Mariæ, et S. Helenæ, et aliā sub S. Andreæ, et aliā sub S. Saluatoris,* C *et aliā sub ipsius S. Mariæ, aliàs della Madōna, et aliā sub eiusdē S. Angeli, et aliā sub S. Matthæi et aliā sub S. uel eiusdē B. Mariæ della neue nuncupatā, et aliā sub S. Annæ, et aliā sub S. Ioan. decollati nuncupat. et aliā sub ipsius Cōceptionis, necnon reliquā sub SS. Iacobi, et Sebast. inuocationibus perpetuas sine cura Cappellanias in dicta Eccl. S. Mariæ, per quoscunq;, et quibusuis modis, et formis fundatas, et institutas; quorū omnium ueriores inuocationes, qualitates, denominationes, nec nō fructuum, redituū, et prouentuum secundū communē* D *æstimationem veros annuos valores, illarumq; fundatorū, & illas ad præsens obtinentium nomina, & cognomina, gradus, & qualitates etiamsi eorum aliqui S. Rom. Eccles. Cardinales fuerint præsentibus haberi volumus pro expressis etiamsi, &c. ac illarū loco in eadē Ecclesia S. Mariæ ex de Capuccinis, & Vaschis nuncupatis tria, ac ex sub S. Francisci etiā tria, & ex sub SS. Iacobi, & Sebastiani vnū, et ex sub S. Nicolai etiā unum, & ex Dōna nūcupata duo, & ex sub Visitationis similiter vnum, & ex sub S. Luciæ etiā vnum* E *Beneficiata, & ex de Rusticis nuncupata vnum. & ex sub eiusdē S. Mariæ, & S. Helenæ unum, & ex sub S. Andreæ vnū, & ex sub S. Saluatoris vnum, & in sub ipsius B. Mariæ, aliàs della Madōna vnū, & ex del Presepio vnum, & ex Strigon. nuncupatis vnū, et ex sub S. Bernardini, et ex sub S. Mariæ Magd. vnū, & ex sub S. Angeli, et ex sub S. Matthæi vnū, et ex sub S. Mariæ della neue, et ex sub S. Annæ, et ex sub S. Ioan. decollati nuncupat. & ex sub Conceptionis vnū, & ex sub S. Iacobi, & ex sub S. Sebastiani inuocationibus Cappellanijs prædictis etiā vnum alia*

Pius IV. Alexandri decretū reuocat, & nouum condit.

Cleri-

Clericatus nuncupanda perpetua simplicia beneficia Ecclesiastica pro totidē Clericis in ea perpetuis beneficiatis, Clericis nuncupandis, ac in eadē Ecclesia S. Mariæ vltra illius mensam capitularem vnā Missam omnium, & singulorū fructuum, &c. pro distributionibus Beneficiatorū in Ecclesia S. Mariæ huiusmodi auctoritate, & tenore prædictis erigimus, & instituimus, ac illa pro dote, ac substentatione, ac distributionibus quotidianis huiusmodi omnia, & singula fructus, reditus, &c. Cappellaniarum huiusmodi, ac alia earum, res, & bona etiā immobilia applicamus, & appropriamus, &c. Quodq́ collatio, & prouisio, et quæuis alia dispositio beneficiorū huiusmodi pro duabus tertijs, & pro alia partibus ad eosdē Capitulū spectent, & pertineāt. Ita quod ille pro duabus per Archipresbyterū, & pro alia hebdomadis per Capitulū prædictis fieri debeant. Hæc verò omnimoda iurisdictio, & superioritas in spiritualibus, & tēporalibus in Beneficiatos etiā Clericos nuncupatos eiusdē Ecclesiæ S. Mariæ pro tempore existentes, ac illorum correctio, & visitatio ad Archipresbyterum, & Capitulum præfatos, prout Beneficiatorum, & Clericorum nuncupatorum in dicta Basilica cōmotio, & visitatio, ac iurisdictio, & superioritas in eos ad illius Archipresbyterum pro tēpore existentem, & dilectos filios Capitulū pertinent, pertineant auctoritate, & tenore prædictis etiā perpetuò statuimus, & ordinamus, & Archipresbytero pro tēpore existenti, ac Capitulo Ecclesiæ S. Mariæ, huiusmodi ad instar Archipresbyteri, & Capituli Basilicæ S. Petri huiusmodi super præmissis omnibus, & singulis, nec non circa diuinorum celebrationē, & aliorum administrationem in eadē Ecclesia, ac qualitatē Beneficiatorum etiā Clericalium nuncupatorū, & officialiū prædictorum illorum personas, nec non distributiones fructuum, & distributionū quotidianarum, nec non dictorum Officialium, & aliorum Ministrorum salaria, & emolumenta, ac alia Beneficiatos, & Clericos nuncupatur huiusmodi cōuenientia quæcunq́ statuta, & ordinationes licitas, & honestas condendi, & promulgandi, ac prout qualitas tēporum exegerit, & expediens visum fuerit reformandi, & innouādi, eaq́ de nouo faciendi plenā, & liberā facultatē cōcedimus. Nec nō quascumq́ collationes, prouisiones, vniones, & alias dispositiones de beneficijs de nouo erectis, huiusmodi pro tempore vacantibus etiā per nos, aut Rom. Pont. pro tempore existentem, aut sedē præfatam, etiam cum præsentes renouari, suspendi, annullari, aut de surreptionis, vel obreptionis vitio in toto, vel in parte notari non posse, neq́ debere, sed validas, & efficaces existere, suosq́ effectus sortiri etiam absq́ patronorū, & Cappellanorum ipsas Cappellanias nunc, & pro tempore obtinentium consensu

Applicatio fructuum, & redituum Cappellaniarum, ac aliarum rerum, & bonorum etiam immobilium ipsis Beneficiatis, & Clericis.

A *etiam si ipsi patroni, & Cappellani iam præmissis contradixerint, vel in futurum contradicant, ac præmissa, quoquomodo inpugnauerint, seu in futurum impugnent, aut aliquam litem mouerint, vel in futurū moueant, &c. sublata eis quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, & definiri debere. Quocirca Venerab. Fratribus nostris Muran. & Amerin. ac Feltren. Episcopis, per Apostolica scripta motu simili mādamus, quatenus ipsi, uel duo, aut vnus eorum per se, vel aliū, seu alios præsentes literas,*
B *ac in eis contenta huiusmodi, vbi & quādo opus fuerit, ac quoties pro parte Archipresbyteri, & Capituli prædictorum, & aliorum, quos ipsæ præsentes litteræ concernunt, & concernent in futurum solemniter publicantes, &c. faciāt auctoritate nostra litteras, & in eis contenta huiusmodi firmiter obseruari. Nulli ergo omninò hominum liceat hāc paginā nostræ erectionis, institutionis, applicationis, appropriationis, decretorum concessionis .... cassationis, irritationis, euacuationis, declarationis, mandati, suspensionis, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autē*
C *hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorū Petri, & Pauli Apostol. eius se nouerit incursurū. Datū Romæ apud S. Petrū, anno Incarn. Dom. 1561. 12. Kal. Ianuarij, Pont. nostri anno 2.* Plura de Beneficiatis, & Clericis non trademus, ab illorū nominibus abstinentes, cùm pars Capituli nō existant.

DE CAPPELLANIS, ET EORVM MVNERE.

D

Caput III.

POSTEAQVAM ostēdimus quid sit Beneficiatus, illud consequitur, vt breuiter dicamus, quid sit Cappellanus, nonnihil de munere attingentes. Igitur est intelligendum plura esse Cappellaniarum genera, cum in Cathedralibus, tum in Collegiatis, Oratorijs, & id genus alijs. Nam quidam non solum Mis-
E sam celebrare, sed etiā statutis diebus residere debent. Alij tantum statutis tēporibus ad rē sacrā celebrandam incūbere debent. Alij aliter. De qua re vide Azoriū, qui tali pacto loquitur: *Quærat aliquis quid ministerij, & officij obeat Cappellanus? Respondeo: Cappellanos in Ecclesijs, in quibus sunt instituti, sacra facere, aut facienda curare certis hebdomadæ diebus, aut etiam singulis quibusque, vt Cappellæ institutio postulat, aut ipsa consuetudo requirit.* Huius Basilicę Cappellani olim fuerunt, vt diximus, extincti; postea an. 1587.

Azor. inst. mor. par. 2. lib. 3. c. 8. q. 5. lit. E. Gloss. in c. concedimus, de conse- crat. dist. 1. cappellam. Gloss. in Clem. 2. de decim. Gloss. in Clem. in agro de statu Monach.

E 2 Sixtus

De Sixti Papæ Quinti Sacello, vide lib. 10.

Sixtus V. Pont. in Sacello Præsepij à se constructo, quatuor Cappellanos vnà cum quatuor Clericis Sacrista, & Præposito superiori constituit, velut ex Bullæ verbis deprehenditur: *Motu proprio non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiã, sed ex mera deliberatione, & certa scientia nostra, ac de Apost. potestatis plenitudine in Cappella nostra prædicta vnam Præpositurã, quæ in ipsa Basilica, secunda dignitas existat, hoc est, prima post Archipresbyteralẽ pro vno Præposito; vtriusq; vel alterius Iurium Doctore, seu in Theologia magistro, & Presbyteratus ordine constituto, ac vnã Sacristiã pro vno Sacrista, & quatuor perpetuas sine cura Cappellanias pro quatuor perpetuis Cappellanis Presbyteris, & quatuor alia Clericatus nũcupanda perpetua simplicia beneficia Ecclesiastica pro totidẽ alijs Clericis nuncupandis perpetuis Beneficiatis, quorũ siquidẽ Sacristæ, Cappellanorũ, & Beneficiatorũ, qui Clerici nuncupantur, dictus Præpositus caput existat, ac in rebus, negotijs, & actibus per eos tractandis, & faciendis primũ, & digniorẽ locũ habeat. ibidemq; præsit, ac tã ipse, quàm prædicti Sacrista, Cappellani, & Beneficiati dictæ Cappellæ, prout inferius descriptũ erit, deseruiant, Apost. auctoritate tenore præsentium perpetuò erigimus, & instituimus.* De priuilegijs immunitatibus, reditibus & alijs ad fauorẽ pertinentibus satis dicta Bulla nos edocet: *Sixtus Episc. seruus seruorũ Dei. Gloriosæ, & semper Virg. genitricis Mariæ salutiferã fœcunditatẽ humiliter venerantes, &c. Datũ Romæ, apud S. Marcũ, anno Incarn. Dom. 1587. 5. Idus Iunij, Pont. nostri anno 3.*

Insignis Card. Toleti erga hãc Basilicã pietas, & liberalitas.

Card. Toletus heredẽ hanc Ecclesiã instituit hac conditione, vt quæcunq; habebat, venderentur, & eorũ pretio tot locis mõtis non vacabilibus coẽptis Cappellaniæ aliquot ad honorẽ gloriosæ Virg. erigerentur; ita tamen, vt quiuis ad centum aureos reditus ascenderet. Sic enim in eius testamento: *In omnibus autem, & singulis suis bonis mobilibus, & stabilibus, præsentibus, & futuris, pecuniarum summis, ac reditibus Ecclesiasticis, tã exactis, quàm non exactis, eidẽ tamen Illustris. D. testatori debitis, & deniq; vniuersa hereditate sua eius heredẽ vniuersalẽ instituit, esseq; voluit, ac ore proprio nominauit Gloriosissimã Virg. Dei genitricẽ Mariã, & eius sacratissimã imaginẽ existentẽ in Basilica S. Mariæ maioris de Vrbe, erga quã in omni sua vita peculiarem gessit deuotionis affectũ. Voluit, & mandauit, vt vniuersa eius bona vnà cum tota supellectili in eius hereditate reperienda vendantur, & redigantur in pecunijs, quæ inuestiantur in tot locis montium non vacabilium. Ex quorũ fructibus voluit, quod erigantur tot Cappellaniæ scutorum 100. monetæ in reditibus pro qualibet annuatim, ad quas præsentari debeant Clerici Sacerdotes bonæ existimationis, & famæ ad electionem, & præsentationem Capituli dictæ Ecclesiæ, absque interuentu alicuius alterius personæ, nec etiã Archipresbyteri nunc, & pro tẽpore existentis dictæ Ecclesiæ: qui quidẽ Cappellani ad prædictas Cappellanias eligendi, & præsentandi teneantur, & debeant Missas celebrare, & in Altari, ac Ecclesia dictæ B. Mariæ maioris arbitrio dictorũ Capituli, & Canonicorũ deseruire, & per seipsos quando potuerunt, vel ipsis legitimè impeditis arbitrio Capituli, & Canonicorum præfatorũ, per alios ab ipsis substituendos, & à dictis Capitulo, & Canonicis approbandos, celebrare tot Missas de B. Maria, quot idẽ Capitulũ statuerit ad honorem tamen, & laudem eiusdem B. Mariæ Virg. & pro refrigerio animarũ in purgatorio existentium, ac salute animæ ipsius Illustris. Dom. Testatoris.* Postea an. Dom. 1597. mense Maij. Capitulũ legitimè congregatũ Cappellanorũ numerũ cõstituit, vna de oneribus determinans hoc pacto: *Nos Capitulum, & Canonici Basilicæ S. Mariæ maioris de Vrbe, capitulariter in Domino cõgregati, Ecclesiæ seruitiũ ante oculos habentes iuxta Illustris. & Reuerendiss. D. Francisci Cardin. Toleti testatoris mentem, & præsentis bullæ D. nostri D. Papæ Clem. VIII. dispositionẽ, facultateq; nobis traditã infrascripta decernimus. In primis sacri Concilij Trid. decreto cohærentes, quia oportet Clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, vt per decentiã habitus extrinseci morum honestatẽ intrinsecã ostendant: Ideo statuimus, vt quilibet Cappellanus deferat tonsurã, & honestũ habitum Clericalẽ ordini, & dignitati sacerdotali congruentẽ, alioquin arbitrio nostro iuxta sacrorũ Canonũ, & Conciliorũ decreta puniatur. Itẽ statuimus, ut singuli Cappellani quolibet mẽse, saltẽ quindecim Missas ad honorẽ B. Dei genitricis, semperq; Virginis Mariæ, & pro salute Illustriss. D. Frãcisci Card Toleti, animarumq; in purgatorio existentiũ refrigerio, alternatim per hebdomadas celebrare teneantur.* Itidẽ Capizuccorũ familiæ Sacellũ, veluti accepimus, Cappellanũ habet, nec non illud S. Leonis Papæ ad Ferrerios pertinens, quod ex Bulla Sixti V. apparet. Iulia Colũna Zagarolæ Dux, Altari Annũciatæ Cappellanũ instituit. Hic omittimus Sfortiæ, atq; Cæsiæ familiæ Cappellanos; nec non illũ Patritiorũ; atque duodecim Cappellanos vnà cũ Præposito, quatuor Clericos, & alios Ministros, magnificè à Paulo V. Pont. constitutos pro B. Virg. Sacello, ab ipso à fundamẽtis extructo; nã suo loco singillatim attingemus.

Præclarum huius Basilicæ Capituli, & Canonicorũ ad Cardinalis voluntatẽ exequendam statutum.

FINIS LIBRI QVARTI.

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER QVINTVS.

AVCTORE

ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE VETERI, NOVOQVE HVIVS Basilicæ situ, ac constitutione.

CAPVT PRIMVM.

DE Archipresbyteris, atque Vicarijs, & Canonicis negocio absoluto, nec nō Beneficiatis vnà cum reliquis; succedit, vt priscam Basilicæ formam, simul cum Sacellis ostendamus, quò in delineatione deprehendantur. Postea vetera cœnobia, & Ecclesias describemus vnà cū pijs locis, qui circa hanc Basilicam extiterūt. Hinc ad præsentem illius statum properabimus, formam explanantes, ad quam Paulus Quintus Pontifex maximus redegit. & quidem primo externa quatuor partium attingemus. tum interna ingressi, ante omnia de maiori naui agemus; postea de duabus minoribus, simul Sacella ostendendo, quæ ibi reperiuntur, vnà A cum Auctoribus; quod etiam de antiquis fiet suis sub numeris, quò in delineationibus reperiantur; nec non etiam Pontificum Romanorum, atque Cardinalium sepulchra. Hic non agetur de ijs, qui fabricis hanc Ecclesiam auxerunt, sed ad eum locum reijcimus, in quo præsentis statum explanabimus.

Ergo, vt initium faciamus: Hæc Basilica Orientem versus respicit: in cuius anteriori parte celeberrimum niuis miraculum, quod Liberio Papa sedente contigit, veteris operis elegantia, multiplici colorum varietate, B auroque resplendet. ad illam per amplam porticum ingredimur, in qua ad lęuam turris sese campanarum attollit, quæ Basilicæ adiuncta, Canonicis olim, alijsque Presbyteris hospitium præbebat. Ad dextrum latus pariter ædes ad idem cernuntur. Sed olim

Anterior Templi facies.

Turris campanarum.

ampliores fuerunt, ſicut etiam circa Baſilicam. Aditus per tres portas datur, quæ omnes maiori naui reſpondent. quanquam eſt aduertendum in medio Baſilicæ, olim Portam fuiſſe nomine, Reginam, nimirum quia per multos annos ſuper ipſam glorioſæ Virginis imago à Sancto Luca depicta ſtetit, eodem in loco, quo hodie Sancti Leonis Papæ aram intuemur. Hæc Baſilica in tres naues diuiſa, quadraginta magnis columnis ex vario marmore conſtantibus exornatur: quarum venuſtatem, ac ſplendorem auget pauimentum his temporibus elegantiſſimè ſtratum. In nauis maioris medio duo ſuggeſtus extiterunt; in quorum altero Epiſtolam decantabant, in altero Euangelium, quos & ipſi vidimus; nec ab ijs diſcrepabant, qui hodie in Sancto Laurentio extra muros cernuntur; perpolitè conſtructi ex marmoribus,& porphyreticis lapidibus, quos Sixtus Quintus auferri iuſſit. Addit Honuphrius fuiſſe ab Alexandro Tertio conditos. *Pulpita in medio Eccleſiæ lapidea varijs marmoribus porphyreticis viridibus lacedæmonijs ornata pro Epiſtola, & Euangelio decantandis, Alexander Tertius Senenſis fabricauit.* Ex his ad Presbyterium ibant, olim ante aram maiorem poſitum, & maioris nauis latitudinem occupabat, atque intus duo ciboria includebat, quæ poſtea fuerunt extructa, & vſque ad hæc tempora chori ſitus apparet, qui gradu vno ſupra pauimentum ſe effert. In maioris nauis capite Baſilicæ Crux eminebat, per quam ad maius Altare ex vtraque minori naui ibāt, Tribunam vndique diuiſam relinquentes; in cuius prima parte Archipresbyteri ſedes, vel Cardinalis celebrantis perſtabat: & ex ea parte, in qua noſtra tempeſtate duo oſtia cernuntur, quæ Vrbem reſpiciunt, olim duo Altaria aderant. atque hæc ſatis ſit de veteri conſtitutione delibaſſe. Illud tamen eſt addendum ante Calliſti Tertij, & Alexandri Sexti Pontificatus, nunquam tectum habuiſſe tabulis, atque auro exornatum; nec in minoribus nauibus concamerationes apparuerunt ante Cardinalem Rothomagenſem.

Præter tres portas, quæ hodie cernuntur, quarta etiam olim fuit, cui nomen Regina.

Suggeſtus ad Epiſt. Euangeliumque decantandum.

De ſeptem Eccleſ. Vrb.

A

DE HVIVS BASILICAE ANTIQVIS SACELLIS,

Oratorijs, Aediculis, atque Altaribus.

Caput II.

LIBERIVS PAPA occaſione conſecrationis Eccleſiæ, à fundamentis Præſepij Sacellum extruxit; ſicut in antiquo libro manuſcripto legimus, cuius titulus eſt; Liber paſſionum Sanctorum Martyrum: in eo fœnum, & Præſepij partem reponens, in qua Chriſtus infans collocatus fuit. ex quo intelligitur, Præſepis Sacellum eodem tempore fabricatum eſſe, quo ædificata, & conſecrata Eccleſia fuit Ioannis Patritij, & vxoris expenſis, quod ad confirmationem ſic demonſtrant: *Quam Baſilicam præfatam idem Pontifex in honorem Dei, & Beatiſſimæ Mariæ Virginis conſecrauit; in qua quidem Præſepium, cunabula, fœnum, & pannos noſtri Redemptoris in eiuſdem Præſepis Altari miro ordine reuerenter cum multis alijs Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, atque Virginum reliquijs, quorum nomina ſuperuacaneum eſt nominare, collocauit.*

Præſepis Sacellum Liberius extruxit.

B

Poſtea circa annum Domini 498. Symmachus Oratorium ędificauit ad Martyrum Coſmi,& Damiani honorem, ſicut Anaſtaſius teſtatur: *Idem ad Sanctam Mariam Oratorium Sanctorum Coſmi, & Damiani à fundamento conſtruxit.* Hic eſt obſeruandum temporum iniuria, aliud monumentum ad nos Sacellorum, Altarium, &c. non perueniſſe vſque ad annum 1321. in quo Iacobus Cardinalis Columna floruit, qui non planè contentus, dum viueret, hanc Eccleſiam amplificare, etiam poſt mortem auxit, velut ex teſtamento deprehenditur, in quo illam omnium prorſus, quæ ſui iuris erant, heredem inſtituit: quod ex manuſcriptis in Archiuio patet: *Prædia quoque ſuburbana bona obtulit, ac vineas, aliaque bona in Vrbe, & Caſtrum Pyri in Romandiola.* Ex quibus etiam cognoſcitur varia Sacella à fundamentis erexiſſe: *Iacobus, & Petrus de Columnis Cardinales primam Eccleſiæ extructionem exprimentes, multaque Sacella, ac alia ornamenta piè extruxerunt. Tantum onus impoſuit, vt Capitulum, & Canonici perpetuò ſex Sacerdotes*

C D E

Symmacus oratorium ædificauit.

In vita Symmachi Papæ.

Iacobus Cardinalis Columna, etiam poſt mortem, auxit hanc Eccleſiam.

Vide teſtamentū Iacobi Card. in Archiuio huius Baſilic.

De vita huius Card. in vita Bonifacij Papæ Octaui.

dotes alerent; quorum quatuor sacrificium quotidie celebrarent in sancti Ioannis Sacello ab ipso constructo; reliqui quotidie sacra facerent in Nicolai Quarti Sacello ab, eodem Iacobo Cardinali condito, quod est Basilicæ Tribuna, & pro choro inseruit, qui ante in medio maioris nauis per stabat. Quę omnia distincte ex testaměto cer nuntur: *Quod præfatum Capitulum, & Canonici perpetuò in dicta Basilica habebunt, & tenebunt, & habere, & tenere teneantur sex Presbyteros, quorum quatuor teneantur quotidie celebrare Missas in Cappella dicti Domini Cardinalis. Alij verò duo celebrare quotidie teneantur in Cappella sanctæ memoriæ quondam Sanctissimi Patris Domini Nicolai Papæ Quarti, quam dictus Dominus Cardinalis ædificari fecit ob reuerentiam, & memoriam prædicti Sanctissimi Patris Domini Papæ, vt continuò celebretur ibi Missa pro anima sua. Residuum namq; quod superest ex fructibus, prouentibus, redditibus dictorum Castri Casalis detractis, & deductis ex suis beneficijs, cum fructibus, redditibus, & prouentibus, dictis sex Presbyteris distribuantur, & dispensentur pro anniuersario faciendo annuatim pro anima dicti Domini Cardinalis.*

Ciaccon. in vita Clemen. VI. à quo fuit creatus Card. in 4. Cardin. creatione, an. 1350 obijt 7. Kal. Augusti, 1368. Vrb. V. anno 6.
Nicolaus Cardinalis Capoccius ædificauit Sacellum S. Laurentij.

Nicolaus Cardinalis Capoccius, qui fundauit, & dotauit Collegium appellatum Perusina sapientia; in eadem Ecclesia Sacellum Sancti Laurentij Martyris ædificauit, nec non duodecim Cappellanis ditauit, atque alijs ornamentis diuino cultui accommodatis: velut ex testamento, quod in Archiuio conseruatur: *In nomine Domini Amen. Anno Domini 1373. die verò vndecima mensis Nouembris, Ego Ioannes Ferandi executor bonæ memoriæ D. Nicolai Cardinalis Capoccij, hic inuentarium de infrascriptis paramentis, & alijs ornamentis, quæ sunt deputata ad seruitium diuini cultus Cappellæ constructæ, siue dotatæ in hac sacra Basilica sanctæ Mariæ Maioris, sub vocabulo sancti Laurentij, per præfatum bonæ memoriæ Cardinalem supradictum, scribi feci, ad perpetuam rei memoriam.*

Agapitus Card. Columna duos Sacerdotes constituit.
Testamentum habetur in Archiuio huius Basilicæ.
De rebus gestis huius Card. vide Ciacc. in vita Vrbani VI. à quo fuit creatus Card. an. 1378. in prima creatione, obijt Idibus Octobr. an. 1380

Nec Agapitus Columna Cardinalis, tit. S. Priscæ, suorum vestigia deseruit; quando etiam ipse duos Sacerdotes Virginis Altari constituit: *Item volo, & mando, quod infrascripti mei executores, ac meæ vltimæ voluntatis teneantur, & debeant vendere de bonis meis hereditarijs tantum, quantum possent, ex pretio inde recipiendo, emere tot possessiones, & bona, quod in Altari illo, quod est subtus imaginem Virginis possint, & debeant viuere duo Cappellani perpetui, quorum quilibet habeat ad minus in redditibus annuis florenos auri quadraginta.*

A *Item volo, & mando quod præsentatio ipsorum Cappellanorum fiat, & fieri debeat per executores meos, dum viuent, & post mortem eorum præsentatio pertineat ad Priorem sanctæ Mariæ Maioris.*

Franciscus Land dus Card. Sacellum construxit.
De reb. gest. Cardin. Landi vide Ciacc. in vita Ioan xxij dicti xxiij. à quo creatus fuit Card. in prima ordin. anno 1411. obijt Romæ, 7. Kalen. Ianuarij. 1423. sub Papa Martino Quinto.

Franciscus Landus Cardinalis Venetus, tituli sanctæ Crucis in Hierusalem, pari pietate Sacellum construxit sanctissimæ Assumptioni, & sancto Francisco Confessori dicatum: *Sepulturam mei corporis, dum ab hac luce me migrare contigerit, in Ecclesia sanctæ* B *Mariæ Maioris de Vrbe eligo, sepulchrum vnum, in quo corpus meum, postquam ab hac luce decesserit, reponi iubeo, atque volo fabricari, & ædificari. & insuper potestate Apostolica prædicta desiderans, vt in ipsa Ecclesia diuinus cultus augeatur, ad laudem, & gloriam, & honorem indiuiduæ Trinitatis, gloriosissimæque Virginis Mariæ, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum, ac Francisci Confessoris prædictorum, totiusque cælestis Curiæ fieri feci vnã Cappellam, cum Altari, iuxta Altare maius di-* C *ctæ Ecclesiæ versus latus sinistrum, quo Euangelium cantatur; ipsamque Cappellam sub nomine, & vocabulo Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis, & sancti Francisci Confessoris decreui intitulandam fore, & ex nunc tenore præsentium intitulo. Pro cuius Cappellæ dote, & fundatione consensu, & voluntate similibus præcedentibus volui, & ordinaui, prout ordino, & volo ea, quæ sequuntur. Primò volo, & ordino, quod in eadem Cappella sint duæ Cappellaniæ perpetuæ per duos Cappellanos, vt infra di-* D *cetur præsentandos, instituendosque, perpetuis futuris temporibus deseruiendæ, vt in præfata Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris cultus diuinus, vt dictum est, augeatur; Pro quarum quidem Cappellæ, & Cappellaniarum dotatione concessi, & assignaui, ac præsentium tenore dono, concedo, & assigno domos infrascriptas per me emptas, videlicet vnam Domum terrenam, &c. cum cameris infra se, & Portigali cooperto ante se cum horto positam in Campo Floræ, in Parrochia Sanctorum Laurentij, & Da-* E *masi. Item vnam aliam domum terrenam solaratam, & tegolatam, cum cameris, &c. positam in loco, qui dicitur in Mercato equorum. Item vnam aliam domum in Parrochia .... in Platea Iudæorum, &c.*

Cappella sub nomine Assumptionis B. Virg. & S. Francisci.

Duæ Cappellaniæ perpetuæ per duos Cappellanos.

Sacella quatuor a Columnensibus constructa.

In quatuor Basilicæ angulis, quatuor Sacella visebantur à Colũnensibus fabricata, vt in manuscripto apparet, cũ de sepulchro Nicolai Quarti pertractat: *Nicolaus Quartus iacebat in terra propè portã minorem à latere Tribunæ: in hoc loco non erat porta, sed Sacellum Dominorum Columnensium, sicut & in alijs tribus*

Cardinalis Rothomagen. Sacellũ extruxit.

tribus angulis Basilicæ. Gulielmus Estoutevilla Cardinalis Rothomagensis, an. 1483. à fundamentis construxit Sacellum, atque dotauit, varijs historijs, & marmoribus adornans, quod etiam hodie cernitur: *Gulielmus Estouteuilla Cardinalis Rothomagensis, anno 1483. in hac Basilica Cappellam fundauit, ornauit, dotauitque.* Ioannes Archiepiscopus Strigon. instituit, & dotauit Cappellanũ pro Altari, & Sacello Sancti Hieronymi, nimirum vt perpetuò ibi sacra faceret: *Ioannes Archiepiscopus Strigonien. perpetui Cappellani dotem constituit, qui ad Altare Sancti Hieronymi celebraret.*

Ioan. Archiep. Strigon. perpetuam Cappellano dotem assignat.

Sacellum S. Hieron. dicatũ liberalitate Stephani de Vaschis extructum.

Stephanus Pauli Octauiani de Vaschis Sacellum extruxit, & dotauit sancto Hieronymo dicatum: *Stephanus Pauli Octauiani de Vaschis fundauit, & dotauit Cappellam in Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe, sub inuocatione Sancti Hieronymi, de anno circiter 1400. huius valoris scutorum centum viginti pro dote.*

Legimus pariter in hac Basilica Sacellum Sancto Michaeli, & Petro ad Vincula extitisse: *Fuit in Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe Cappella sub inuocatione Sãcti Michaelis, & Sancti Petri ad Vincula.*

Nicolaus Viuianus. In Archiuio sanctæ Mariæ ad Præsepe.

Nicolaus Viuianus Episcop. Theatinus, Sacellum fabricauit, atque dotauit ad honorem Visitationis Beatæ Virginis: *Nicolaus de Viuianis Episc. Theatinus ædificauit, & dotauit Cappellam ad honorem Visitationis Beatæ Mariæ Virginis, anno 1424. relicto Iurepatronatus familiæ suæ.*

Ioannes de Stephanis de Normandis, testamento reliquit quingentos aureos florenos, vt in tali Ecclesia Sacellum conderent Sancto Siluestro dicatum, in quo pro ipso semper celebrarent: & Thomasa eiusdem filia, eidem Sacello omnia iura dotis reliquit, velut ex Archiuio notatur: *Ioannes quondam Stephani de Normandis reliquit Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris florenos auri 500. de anno 1304. vt in ea fieret Cappella sub nomine Sancti Siluestri, in qua celebraretur per proprium Cappellanum pro ipsius anima. Et Thomasa item filia ipsius quondam Ioannis ex testamento reliquit omnia sua dotalia pro dicta Cappella, de anno 1348.*

Egregia Io. de Stephanis Normandi, eiusque filiæ, erga B. Virginem liberalitas. In Archiuio sanctæ Mariæ maioris.

Altare, in quo reliquiæ asseruantur Iacobus Ioannis Capoccij, vnà cum ciborio extruxit:

Altare vnà cum ciborio, in quo reliquiæ asseruãtur, a Iacobo Capoccio conditum.

IACOBVS IOANNIS CAPOCCII, ET VINIA VXOR EIVS FECERVNT FIERI HOC OPVS PRO REDEMPTIONE ANIMARVM SVARVM, ANNO DOMINI M. CC. LVI.

Sancti Gregorij Altare, vnà cum ciborio, in quo Seruatoris cunabula asseruantur, S.P.Q.R. condidit, vt infra.

Hactenus de veteri Basilicæ constitutione simul cum alijs ad id spectantibus, modò de cœnobijs, & cæteris dicemus, quæ olim circa hanc Basilicam fuerunt.

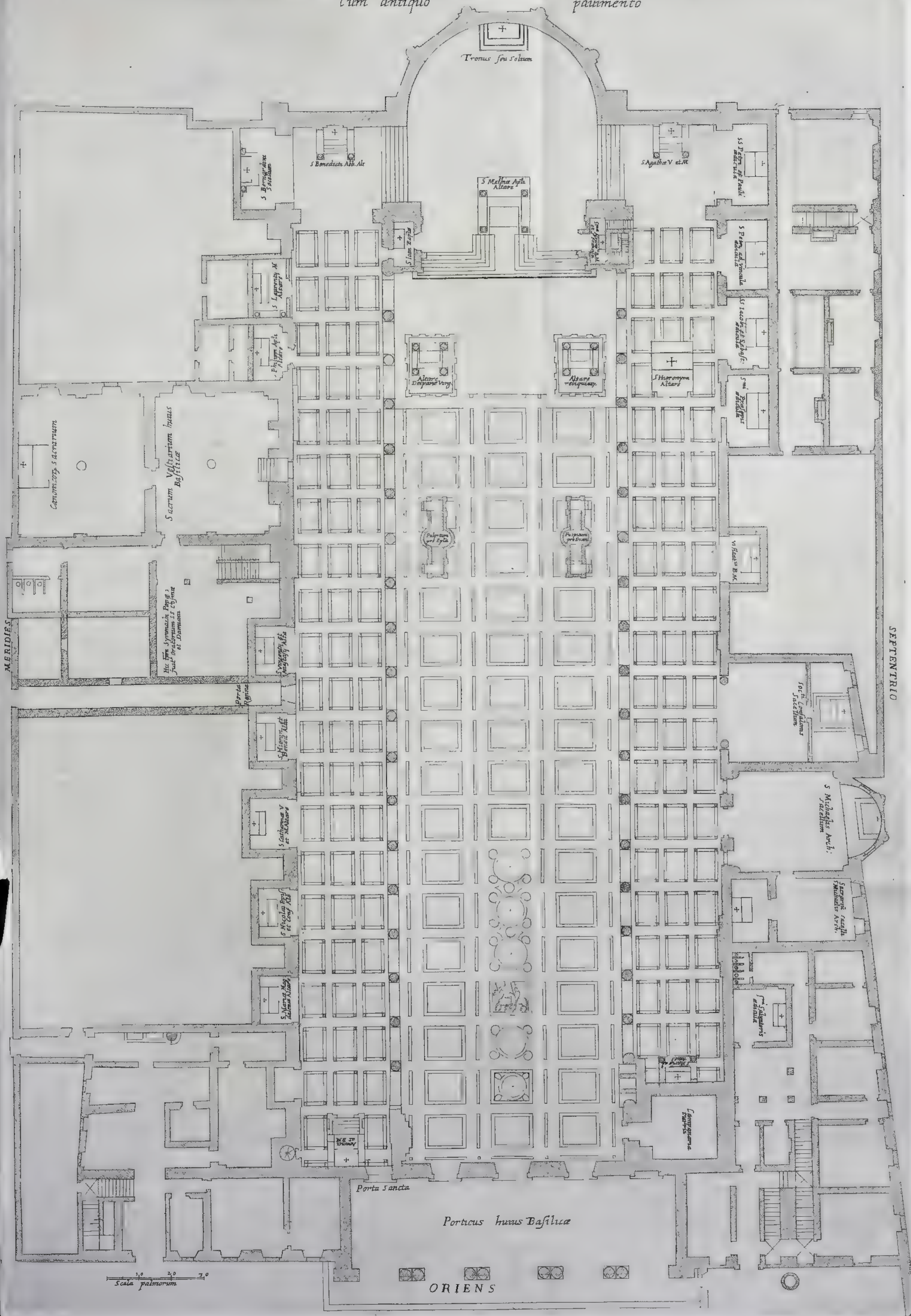

DE MO-

OCCIDENS

VETERIS LIBERIANÆ BASILICÆ ADIVNCTORVMQVE ÆDIFICIORVM VESTIGIVM

cum antiquo pauimento

DE MONASTERIIS, ECCLESIIS, ET ALIIS SACRIS, *Pijsque locis apud S. Mariæ Maioris Basilicam.*

Cap. III.

Vide Anastas. in vita Simplic. pag. 40. Onup. Platin. in vita ipsius. Baron. tō. 6. ad annos 483

Æc Basilica à multis summis Pontificibus fuit Cænobis, atque Ecclesijs vndique decorata, vna cum pluribus Sacerdotibus, qui die, ac noctu in illa laudes matri Dei canerent: quod ex Simplicio Papa primo apparet, anno 467. vsque ad annum, 483. Etenim vbi hodie S. Antonij Abbatis Xenodochium cernimus, à fundamentis Ecclesiam S. Andreæ erexit. Licet autem nihil Auctores meminerint, tamen institutum considerantes, satis probabile censemus, etiā Monasterium ædificasse, de quo Anastasius in vita Gregorij secundi, qui vixit anno 714 vsque ad 731. *Hic Gerontocomium, quod post Absidem sanctæ Dei genitricis ad Præsepe situm est, Monasterium instituit sancti Andreæ Apostoli, quod Barbaræ nuncupatur, ad nimiam deductum desertionem, in quo nè vnus quidem habebatur Monachus, adscitis Monachis ordinauit, vt vtraque Monasteria ad sanctam Dei genitricem singulis diebus, atque noctibus Deo laudes canerent.*

Anast. Onuph. Plat. & manuscript. Vatic. in vita Greg. II. Baron. tom. 9. ad ann. 716. in princ. nu. 6. Panuin. de sept. Eccl. pag. 241. de isto Monast loquens adducit Anast.

Gerontocomiū, & sācti Andreæ Monasterium.

Anast. Honuph. & Plat. in vita Hadriani Papæ. Baron. tomo 9. ann. 778.

Hadrianus Pontifex, anno 778. determinauit vt Monasteria circa hanc Ecclesiam ædificata die ac noctu diuinas laudes decantarent. exquo colligitur talem Basilicam varijs Oratorijs, & Ecclesijs circūdatam fuisse: & Anastasius in vita Hadriani designat. *Et constituit in Basilica sanctæ Dei genitricis, semperque Virginis Mariæ ad Præsepe, & in cæteris Monasterijs ibidem constitutis, Deo die, noctuque canentes solitas dicere laudes.*

Panuin. de sept. Eccl. pag. 241.

De his duobus Cænobijs vix aliquem ad huc qui meminerit inuenimus; & Onuphrius Panuinus, qui ab hinc quadraginta annis de septem Vrbis Ecclesijs scripsit, dum ad hæc peruenit, inquit nihil memoria dignum eruisse; vbi etiam vestigia ostendit his verbis: *De quibus Monachis nihil præterea memoratu dignum inueni. Horum Monasteriorum adhuc vestigia supersunt.*

At nos, haud exigua diligentia adhibita, quo magis veritas pateret, cōperimus sancti Andreæ Apostoli templum à Simplicio con-

A structum vnà cum Monasterio. Nostris temporibus cernitur locatum esse in S. Andreæ Hospitali, haud longè à Basilica, velut in Tribuna opere musiuco legitur, quamquam satis erosis carminibus. Quia verò Platina, dum viueret integra adnotauit, ex illo hic transcripsimus.

Platina in vita Simpli eß.

HÆC TIBI MENS VALIDE DECREVIT PRÆDIA CHRISTE,
CVI TESTATOR OPES DETVLIT
B ILLE SVAS.
SIMPLICIVSQVE PAPA SACRIS CÆLESTIBVS APTANS
EFFECIT VERE MVNERIS ESSE TVI.
NEQVOD APOSTOLICI DEESSENT LIMINA NOBIS
MARTYRIS ANDREÆ NOMINE COMPOSVIT
VTITVR HÆC HÆRES TITVLIS ECCLESIA IVSTIS,
C SVCCEDENSQVE DOMO MISTICA IVRA LOCAT.
PLEBS DEVOTA VENI, PERQVE HÆC COMMERCIA DISCE
TERRENO CENSV REGNA SVPERNA PETI.

Nos cum de hac Ecclesia & eius constitutione in libro Militiæ Ecclesiæ Romanæ dicturi simus, duximus prætereundum, illo tantum contenti, si ostenderimus, talem Ec-
D clesiam S. Francisci tempestate pro Xenodochio deseruisse; in quo ipse fuit humaniter vnà cum socijs exceptus, sub Innocentio III. Pontifice. Atque etiam nunc perdurat, eiusq. dominium, & regimen regulares Canonici Viennenses à Bonifacio Octauo concessum, anno 1297. tuentur.

Anast. in vita Gregorij Secundi. Onuphr. in loco citato. Card. Sirlet. in tract. huius Basilicæ.

Alterum Monasterium per Gregorium secundum Pontificem fabricatum, de quo sæpius est dictum, nostra tempestate vidimus, cuius situm partim ijdem Canonici
E Viennenses vna cum Ecclesia à Petro Card. Capoccio ædificata, partim Horti Cardinalis Montalti retinent. Fuit etiam olim Monialium Cænobium ordinis S. Damiani sub titulo S. Andreæ de frattis, circa annum Domini 1272. ab Ottobono Cardinali fundatum, cum Græcos Romam confugientes exciperet, & rebus ad victum necessarijs foueret. Sic ex publico Archiuij Instrumento, vel certè bulla erectionis huius Monasterij. *Sanctus Andreas de Frattis prope sanctam Mariam Maiorem. In hac Ecclesia fuit olim Mona-*

Monialium cœnobium ab Otho Bono Car. ædif.

Monasterium Monialium ordinis S.Damiani, quæ Moniales fuerunt ibi collocatæ ab Othobono Cardinali tit. S. Adriani, cum fugissent Romam de Romania circa ann. Domini 1272. A

Eodem anno orta est lis inter Moniales ordinis S. Damiani ac fratres minores, occasione ex regula S. Damiani desumpta; cuius exitus fuit, vt eas Gregorius X. ad illam S. Augustini transtulerit, quam S. Sixti Moniales retinebant. Instrumentum vel Bulla huius translationis in Archiuio S. Mariæ Maioris conseruatur. quo tempore itidē Monasterium fuit Othobono commendatum, & eius curæ commissum. Quare eodem tempore auctoritate Apostolica erector & protector extitit. Bullæ sententia hæc est. *Cum inter Moniales ordinis sancti Damiani & fratres minores orta fuisset lis occasione dictæ regulæ S. Damiani, fuerunt à Gregorio Decimo translatæ ad regulam S. Augustini, quam obseruabant Moniales S. Sixti, vt legitur in Instrumento reperto in Archiuio S. Mariæ Maioris, confecto de anno 1272. & constitutæ sunt sub protectione dicti Octoboni Cardinalis.* B C

Ex Instrumento seu Bulla in Archiuio S. Mariæ Maioris.

DE ALIQVIBVS ECCLESIIS, ATQVE

Cœnobijs ad hanc Basilicam spectantibus.

Caput IIII.

Ecclesiæ sanctæ Luciæ in silice, eiusque redituum concessio huic Basilicæ à Greg. XI. Auenione facta.

REGORIVS pariter Vndecimus, maxima dum viueret hác Basilicam reuerentia prosequebatur: Etenim dum Auenione esset, ei Sanctæ Luciæ in Silice Ecclesiam, reditusque concessit: *Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Romani Pontificis, prudentia circumspecta ad ea ex Apostol. seruitutis officio libenter intendit, per quæ Ecclesiarum vtilitatibus prouidetur. Cum igitur Ecclesia sine cura sanctæ Luciæ sita iuxta Ecclesiam Beatæ Mariæ Maioris, de Vrbe, quam Venerabilis frater noster Stephanus Episcopus Brixien. tēpore promotionis per nos factæ de ipso ad Ecclesiam Brixen. tunc vacātem obtinebat, per huius modi promotionem & munus consecrationis eidem Stephano de mandato nostro apud Sedem Apostolicam impensum vacauerit, & vacet ad præsens, nullusque præter nos hac vice de dicta Ecclesia S. Luciæ disponere potuerit, neq; possit pro eo quod nos diu ante vacationem huiusmodi omnes Ecclesias, cæteraque beneficia ecclesiastica, tunc apud sedem prædictam vacantia, & in antea vacatura collationi & dispositioni reseruātes, decreuimus, &c. sicut accepimus in dicta Ecclesia officia diuina minimè celebrentur, dictaque Ecclesia sanctæ Mariæ minetur ruinam, & ad eius reparationem propriæ ipsius Ecclesiæ facultates, &c. Nos dilectorum filiorum Prioris, & Capituli Ecclesiæ sanctæ Mariæ supradictæ, quæ sæcularis est, supplicationibus inclinati, prædictam Ecclesiam S. Luciæ sic vacantem, cuius fructus, reditus, & prouentus duodecim florenorum auri circiter valorem annuatim, vt asseritur, non excedunt, cum omnibus iuribus, & pertinentijs suis, ijsdem Priori, & Capitulo, ac Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris, ex nunc auctoritate Apostolica incorporamus, annectimus perpetuò, & vnimus, ita quod liceat eisdem Priori, & Capitulo corporalem possessionem Ecclesiæ sanctæ Luciæ, & pertinentiarum prædictarum per se, vel alium, seu alios auctoritate propria apprehendere, & retinere; ipsamque Ecclesiam Sanctæ Luciæ licitè in perpetuum retinere, fructusque ipsius in vtilitatem ipsius Ecclesiæ maioris conuertere, cuiuscunque licentia minimè requisita. Non obstantibus felicis recordationis Vrbani Papæ Sexti prædecessoris nostri, & alijs Constitutionibus Apostolicis contrarijs, &c. Datum Auenione, nono Kalendas Nouembris, Pontificatus nostri, anno primo.* D

Fuit huius Basilicæ etiam S. Pudentianæ Ecclesia vnà cum domicilijs ad eam spectantibus, quamquā antiquitus titulus Cardinalium esset, & si nonnullis credimus iam inde à S.Petri temporibus. & sane quod hanc Ecclesiam tenuerit vsq; ad tertium Pij Quinti Pontificis annum, id clare ex Bulla colligitur, per quam idem Pontifex à Capitulo bona, & Ecclesiam aufert, atque Pænitentiarijs adscribit: sic enim loquitur. *Vt autem ipsis sex Pænitentiarijs, & duobus Conuersis de communi, & quantum fieri possit propinqua habitatione consulatur, motu, scientia, & potestatis plenitudine similibus ædes, quæ intrantibus à dextra parte Ecclesiæ Sanctæ Potentianæ constant, & ad septentrionem spectant, quas nuper in eos vsus aptandas curauimus cum vestibulis, & viridario ad valuas dictæ Ecclesiæ, ac omnibus iuribus, & pertinentijs suis à reliqua proprietate, & rebus mensæ Capitularis prædictæ Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris, ipsiusque Ecclesiæ, & singulorum illius beneficiorum, & præbendarum pro perpetuo vsu, & habitatione prædictorum sex Pænitentiariorum, & duorum Conuersorum, seu Tertiariorum etiam sine consensu* E

Pius Quintus S. Pudentianæ Ecclesiam capitulo sanctæ Mariæ Maioris adimit.

Habetur apud Pænitentiarios huius Basilicæ.

Hæc Ecclesia S. Pudentianæ à Paulo III. Papa fuit cōcessa capitulo simul cum Ecclesia S. Euphemię, vt in bulla concessionis eiusdem Pontificis.

sensu dilectorum filiorum Archipresbyteri, & Capituli eiusdem Ecclesiæ, ac ipsis omninò contradicentibus perpetuò dismembramus, & separamus, illasque cum eiusdem vestibulo, viridario iuribus, & pertinentijs prædictis sex Pœnitentiarijs, & duobus Conuersis, aut Tertiarijs pro huiusmodi habitatione, & vsu perpetuò concedimus, &c.

Aucti huius Basilicæ reditus noua S. Bibianæ Ecclesiæ eiusque redituum accessione.

Anno Domini 1439. Eugenius Papa Tertius, cum iustis, ac pijs de causis dispo- suisset, vt sanctæ Bibianæ Cœnobium extingueretur, Sanctæ Mariæ Maiori Ecclesiam & reditus concessit; quamuis prius idem beneficium in Monasterium Sancti Sebastiani extra muros fuerit translatum. Quarum rerum hucusque possessionem conseruat. nos ad rei cófirmationem aliqua ex rescripto annotabimus: *Nos in quorum manibus hodie dilectus filius Franciscus Abbas præfati Monasterij sancti Sebastiani ex certis rationabilibus causis ad id animum suum mouentibus, applicationi, concessioni, donationi, & appropriationi possessionum, terrarum, casalium, vinearum, domorum, pratorum, bonorum, ac censuum huiusmodi illorum per eum possessione non adepta, ac translatione per Episcopum huiusmodi minimè facta, per dilectum filium Bartholomæum de Versis, Canonicum Basilicæ Principis Apostolorum de Vrbe, Procuratorem suum ad hoc ab eo specialiter constitutum in manibus nostris sponte, & liberè cessit; quique cessionem huiusmodi ducimus admittendam, tenore præsentium ex certa scientia suppressionem, extinctionem, ac reseruationem confirmantes, & in suo robore permanere debere decernentes, nec non applicationem, concessionem, donationem, & appropriationem prædictas reuocantes, ac super præmissis statui, & conuersationi dictæ Ecclesiæ sanctæ Mariæ salubriter prouidere volentes, Nicolai Cardinalis, ac Capituli præfatorum in hac parte supplicationibus inclinati, discretioni tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus dispositis circa statum Ecclesiæ sanctæ Mariæ huiusmodi dumtaxat auctoritate nostra te diligenter informes, & si per informationem ipsam vera esse reperieris, super quo tuam conscientiam oneramus, omnia, & singula terras, possessiones, casalia, vineas, domos, prata, bona, atque census, Monasterio sancti Sebastiani donata, concessa, & applicata huiusmodi; quæ omnia per eorum qualitates, quantitates, valores, vocabula, atque confines præsentibus haberi volumus pro expressis, quorumcunque centum & quinquaginta eidem mensæ Capitulari, cuius ducentorum, & quinquaginta florenorum auri de Camera, fructus, reditus, & prouentus secun-*

A *dum communem æstimationem valorē annuum vt ipsi asserunt, non excedunt, pro supplemento defectus quotidianarum distributionum Canonicis dictæ Ecclesiæ sanctæ Mariæ, &c. Ita quod liceat ex tunc præfatis Capitulo per se, vel alium, seu alios corporalem possessionem omnium, & singulorum mensæ tunc concessorum, & donatorum huiusmodi auctoritate propria liberè apprehendere, & perpetuò retinere, &c. Datum Florentiæ, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo trigesimo nono, sextodecimo*
B *Kalendas Martij, Pontificatus Nostri anno nono.*

Guido Ascanius Sforzia de huius Templi ædificatione optimè meritus.

Neque verò Guido Ascanius Sfortia Cardinalis cernens Ecclesiæ indigentiam, piam manum abstinuit. Si quidem voluit solita munificentia Archipresbyteralem Prębendam vnire, quæ illa sanctæ Pudentianæ erat. de qua re cum Paulo Tertio Pótifice patruo agens, illum precibus exorans, gratiam obtinuit, quod ex Bulla comprehenditur. *Paulus Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpe-*
C *tuam rei memoriam, &c. Conspicimus salubriter expedire sanè vt dilectus filius Guido Ascanius Sfortia sancti Eustachij Diaconus Cardinalis de sancta Flora nuncupatus, Camerarius noster, qui Archipresbyteratum Ecclesiæ Beatæ Mariæ Maioris eiusdem Vrbis ex dispensatione Apostolica obtinet, nobis nuper exposuit reditus, & prouentus fabricæ ipsius Ecclesiæ adeò tenues existant, vt ad illius reparationem, & manutentionem non sufficiant, si omnes, & singuli sanctæ Pudentianæ, & sanctæ Euphemiæ Ec-*
D *clesiarum etiam de Vrbe, & illis forsan annexorum fructus, reditus, & prouentus dudum eidem Archipresbyteratui Apostolica auctoritate perpetuò applicati, & appropriati, ab eodem Archipresbyteratu separarentur, & dismembrarentur, ac Ecclesiæ Beatæ Mariæ, & illius fabricæ huiusmodi in reparationem, & manutentionem, ac decus, & ornamentum eiusdem Ecclesiæ, ac diuini cultus in ea augmentum, nec non manutentionem Cantorum, & puerorum inibi diuinas laudes Altissimo decantantium per dile-*
E *ctos filios Capitulum, & Canonicos dictæ Ecclesiæ Beatæ Mariæ conuertendi, perpetuò applicarentur, & appropriarentur; profectò ipsius Ecclesiæ Beatæ Mariæ decori, & ornamento, ac vtilitati, & necessitatibus opportunè prouideretur; cultusque diuinus non solum in ea manuteneretur, sed etiam non modicum suciperet incrementum. Quarè cum Guido Ascanius Cardinalis, & Camerarius supplicauit, & præfati Capitulum nobis humiliter supplicari fecerunt, vt omnes, & singulos fructus, reditus, & prouentus huiusmodi, qui trecentorum ducatorum auri de Camera,*

Monasterium Monialium ordinis S. Damiani, quæ Moniales fuerunt ibi collocatæ ab Othobono Cardinali tit. S. Adriani, cum fugissent Romam de Romania circa ann. Domini 1272.

Eodem anno orta est lis inter Moniales ordinis S. Damiani ac fratres minores, occasione ex regula S. Damiani desumpta; cuius exitus fuit, vt eas Gregorius X. ad illam S. Augustini transtulerit, quam S. Sixti Moniales retinebant. Instrumentum vel Bulla huius translationis in Archiuio S. Mariæ Maioris conseruatur. quo tempore itidẽ Monasterium fuit Othobono commendatum, & eius curæ commissum. Quare eodem tempore auctoritate Apostolica erector & protector extitit. Bullæ sententia hæc est. *Cum inter Moniales ordinis sancti Damiani & fratres minores orta fuisset lis occasione dictæ regulæ S. Damiani, fuerunt à Gregorio Decimo translatæ ad regulam S. Augustini, quam obseruabant Moniales S. Sixti, vt legitur in Instrumento reperto in Archiuio S. Mariæ Maioris, confecto de anno 1272. & constitutæ sunt sub protectione dicti Octoboni Cardinalis.*

Ex Instrumento seu Bulla in Archiuio S. Mariæ Maioris.

DE ALIQVIBVS ECCLESIIS, ATQVE

Cœnobijs ad hanc Basilicam spectantibus.

Caput IIII.

Ecclesiæ sanctæ Luciæ in Silice, eiusque redituum concessio huic Basilicæ à Greg. XI. Auenione facta.

GREGORIVS pariter Vndecimus, maxima dum viueret hãc Basilicam reuerentia prosequebatur: Etenim dum Auenione esset, ei Sanctæ Luciæ in Silice Ecclesiam, reditusque concessit: *Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Romani Pontificis, prudentia circumspecta ad ea ex Apostol. seruitutis officio libenter intendit, per quæ Ecclesiarum vtilitatibus prouidetur. Cum igitur Ecclesia sine cura sanctæ Luciæ sita iuxta Ecclesiam Beatæ Mariæ Maioris, de Vrbe, quam Venerabilis frater noster Stephanus Episcopus Brixien. tẽpore promotionis per nos factæ de ipso ad Ecclesiam Brixen. tunc vacãtem obtinebat, per huiusmodi promotionem & munus consecrationis eidem Stephano de mandato nostro apud Sedem Apostolicam impensum vacauerit, & vacet ad præsens, nullusque præter nos hac vice de dicta Ecclesia S. Luciæ disponere potuerit, neq; possit pro eo quod nos diu ante vacationem huiusmodi omnes Ecclesias, cæteraque beneficia ecclesiastica, tunc apud sedem prædictam vacantia, & in antea vacatura collationi & dispositioni reseruãtes, decreuimus, &c. sicut accepimus in dicta Ecclesia officia diuina minimè celebrentur, dictaque Ecclesia sanctæ Mariæ minetur ruinam, & ad eius reparationem propriæ ipsius Ecclesiæ facultates, &c. Nos dilectorum filiorum Prioris, & Capituli Ecclesiæ sanctæ Mariæ supradictæ, quæ sæcularis est, supplicationibus inclinati, prædictam Ecclesiam S. Luciæ sic vacantem, cuius fructus, reditus, & prouentus duodecim florenorum auri circiter valorem annuatim, vt asseritur, non excedunt, cum omnibus iuribus, & pertinentijs suis, ijsdem Priori, & Capitulo, ac Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris, ex nunc auctoritate Apostolica incorporamus, annectimus perpetuò, & vnimus, ita quod liceat eisdem Priori, & Capitulo corporalem possessionem Ecclesiæ sanctæ Luciæ, & pertinentiarum prædictarum per se, vel alium, seu alios auctoritate propria apprehendere, & retinere; ipsamque Ecclesiam Sanctæ Luciæ licitè in perpetuum retinere, fructusque ipsius in vtilitatem ipsius Ecclesiæ maioris conuertere, cuiuscunque licentia minimè requisita. Non obstantibus felicis recordationis Vrbani Papæ Sexti prædecessoris nostri, & alijs Constitutionibus Apostolicis contrarijs, &c. Datum Auenione, nono Kalendas Nouembris, Pontificatus nostri, anno primo.*

Pius Quintus S. Pudentianæ Ecclesiam capitulo sanctæ Mariæ Maioris adimit.

Fuit huius Basilicæ etiam S. Pudentianæ Ecclesia vnà cum domicilijs ad eam spectantibus, quamquã antiquitus titulus Cardinalium esset, & si nonnullis credimus iam inde à S. Petri temporibus. & sane quod hanc Ecclesiam tenuerit vsq; ad tertium Pij Quinti Pontificis annum, id clare ex Bulla colligitur, per quam idem Pontifex à Capitulo bona, & Ecclesiam aufert, atque Pænitentiarijs adscribit: sic enim loquitur. *Vt autem ipsis sex Pænitentiarijs, & duobus Conuersis de communi, & quantum fieri possit propinqua habitatione consulatur, motu, scientia, & potestatis plenitudine similibus ædes, quæ intrantibus à dextra parte Ecclesiæ Sanctæ Potentianæ constant, & ad septentrionem spectant, quas nuper in eos vsus aptandas curauimus cum vestibulis, & viridario ad valuas dictæ Ecclesiæ, ac omnibus iuribus, & pertinentijs suis à reliqua proprietate, & rebus mensæ Capitularis prædictæ Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris, ipsiusque Ecclesiæ, & singulorum illius beneficiorum, & præbendarum pro perpetuo vsu, & habitatione prædictorum sex Pænitentiariorum, & duorum Conuersorum, seu Tertiariorum etiam sine consensu*

Habetur apud Pænitentiarios huius Basilicæ.

Hæc Ecclesia S. Pudentianæ à Paulo III. Papa fuit cõcessa capitulo simul cum Ecclesia S. Euphemię, vt in bulla concessionis eiusdem Pontificis.

ſenſu dilectorum filiorum Archipresbyteri, & Capituli eiuſdem Eccleſiæ, ac ipſis omninò contradicentibus perpetuò diſmembramus, & ſeparamus, illasque cum eiuſdem veſtibulo, viridario iuribus, & pertinentijs prædictis ſex Pœnitentiarijs, & duobus Conuerſis, aut Tertiarijs pro huiuſmodi habitatione, & vſu perpetuò concedimus, &c.

Aucti huius Baſilicæ reditus noua S. Bibianæ Eccleſiæ eiuſque redituum acceſſione.

Anno Domini 1439. Eugenius Papa Tertius, cum iuſtis, ac pijs de cauſis diſpoſuiſſet, vt ſanctæ Bibianæ Cœnobium extingueretur, Sanctæ Mariæ Maiori Eccleſiam & reditus conceſſit; quamuis prius idem beneficium in Monaſterium Sancti Sebaſtiani extra muros fuerit tranſlatum. Quarum rerum hucuſque poſſeſſionem conſeruat, nos ad rei cõfirmationem aliqua ex reſcripto annotabimus: *Nos in quorum manibus hodie dilectus filius Franciſcus Abbas præfati Monaſterij ſancti Sebaſtiani ex certis rationabilibus cauſis ad id animum ſuum mouentibus, applicationi, conceſſioni, donationi, & appropriationi poſſeſſionum, terrarum, caſalium, vinearum, domorum, pratorum, bonorum, ac cenſuum huiuſmodi illorum per eum poſſeſſione non adepta, ac tranſlatione per Epiſcopum huiuſmodi minimè facta, per dilectum filium Bartholomæum de Verſis, Canonicum Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Vrbe, Procuratorem ſuum ad hoc ab eo ſpecialiter conſtitutum in manibus noſtris ſpontè, & liberè ceſſit; quique ceſſionem huiuſmodi ducimus admittendam, tenore præſentium ex certa ſcientia ſuppreſſionem, extinctionem, ac reſeruationem confirmantes, & in ſuo robore permanere debere decernentes, nec non applicationem, conceſſionem, donationem, & appropriationem prædictas reuocantes, ac ſuper præmiſſis ſtatui, & conuerſationi dictæ Eccleſiæ ſanctæ Mariæ ſalubriter prouidere volentes, Nicolai Cardinalis, ac Capituli præfatorum in hac parte ſupplicationibus inclinati, diſcretioni tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus diſpoſitis circa ſtatum Eccleſiæ ſanctæ Mariæ huiuſmodi dumtaxat auctoritate noſtra te diligenter informes, & ſi per informationem ipſam vera eſſe reperieris, ſuper quo tuam conſcientiam oneramus, omnia, & ſingula terras, poſſeſſiones, caſalia, vineas, domos, prata, bona, atque cenſus, Monaſterio ſancti Sebaſtiani donata, conceſſa, & applicata huiuſmodi; quæ omnia per eorum qualitates, quantitates, valores, vocabula, atque confines præſentibus haberi volumus pro expreſſis, quorumcunque centum & quinquaginta eidem menſæ Capitulari, cuius ducentorum, & quinquaginta florenorum auri de Camera, fructus, reditus, & prouentus ſecun-*

A *dum communem æſtimationem valorē annuum vt ipſi aſſerunt, non excedunt, pro ſupplemento defectus quotidianarum diſtributionum Canonicis dictæ Eccleſiæ ſanctæ Mariæ, &c. Ita quod liceat ex tunc præfatis Capitulo per ſe, vel alium, ſeu alios corporalem poſſeſſionem omnium, & ſingulorum menſæ tunc conceſſorum, & donatorum huiuſmodi auctoritate propria liberè apprehendere, & perpetuò retinere, &c. Datum Florentiæ, Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo trigeſimo nono, ſextodecimo*
B *Kalendas Martij, Pontificatus Noſtri anno nono.*

Guido Aſcanius Sforzia de huius Templi ædificatione optimè meritus.

Neque verò Guido Aſcanius Sfortia Cardinalis cernens Eccleſiæ indigentiam, piam manum abſtinuit. Si quidem voluit ſolita munificentia Archipresbyteralem Prębendam vnire, quæ illa ſanctæ Pudentianæ erat. de qua re cum Paulo Tertio Põtifice patruo agens, illum precibus exorans, gratiam obtinuit, quod ex Bulla comprehenditur. *Paulus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpe-*
C *tuam rei memoriam, &c. Conſpicimus ſalubriter expedire ſanè vt dilectus filius Guido Aſcanius Sfortia ſancti Euſtachij Diaconus Cardinalis de ſancta Flora nuncupatus, Camerarius noſter, qui Archipresbyteratum Eccleſiæ Beatæ Mariæ Maioris eiuſdem Vrbis ex diſpenſatione Apoſtolica obtinet, nobis nuper expoſuit reditus, & prouentus fabricæ ipſius Eccleſiæ adeò tenues exiſtant, vt ad illius reparationem, & manutentionem non ſufficiant, ſi omnes, & ſinguli ſanctæ Pudentianæ, & ſanctæ Euphemiæ Ec-*
D *cleſiarum etiam de Vrbe, & illis forſan annexorum fructus, reditus, & prouentus dudum eidem Archipresbyteratui Apoſtolica auctoritate perpetuò applicati, & appropriati, ab eodem Archipresbyteratu ſepararentur, & diſmembrarentur, ac Eccleſiæ Beatæ Mariæ, & illius fabricæ huiuſmodi in reparationem, & manutentionem, ac decus, & ornamentum eiuſdem Eccleſiæ, ac diuini cultus in ea augmentum, nec non manutentionem Cantorum, & puerorum inibi diuinas laudes Altiſſimo decantantium per dile-*
E *ctos filios Capitulum, & Canonicos dictæ Eccleſiæ Beatæ Mariæ conuertendi, perpetuò applicarentur, & appropriarentur; profectò ipſius Eccleſiæ Beatæ Mariæ decori, & ornamento, ac vtilitati, & neceſſitatibus opportunè prouideretur; cultuſque diuinus non ſolum in ea manuteneretur, ſed etiam non modicum ſuciperet incrementum. Quarè cum Guido Aſcanius Cardinalis, & Camerarius ſupplicauit, & præfati Capitulum nobis humiliter ſupplicari fecerunt, vt omnes, & ſingulos fructus, reditus, & prouentus huiuſmodi, qui trecentorum ducatorum auri de Camera,*

A *Camera secundum communem æstimationem valorem annuum, vt Guido Ascanius Cardinalis, & Camerarius, ac Capitulum præfati asserunt, non excedunt, ab eodem Archipresbyteratu separare, & dismembrare, aliasque in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur, qui dudum inter alia voluimus, quod petentes beneficia Ecclesiastica alijs vniri, tenerentur exprimere verum annuum valorem secundum æstimationem prædictam etiam beneficij, cui aliud vniri peteretur, alioquin vnio non valeret; & semper in vnionibus commissio fieret ad partes vocatis quorum interesset, Capitulum præfatos, & eorum singulos à quibusuis excommunicationis, &c. Nec non fructuum, redituum, & prouentuum Ecclesiæ sanctæ Mariæ, & fabricæ prædictarum veros annuos valores præsentibus pro expressis habentes, huiusmodi supplicationibus inclinati omnes, & singulos fructus, reditus, & prouentus applicatos huiusmodi ab eodem Archipresbyteratu, Apostolica auctoritate tenore præsentium ipsius Guidonis Ascanij Cardinalis, & Camerarij ad hoc expresso accedente consensu, perpetuò separamus, ac dismembramus; ac Ecclesiæ Beatæ Mariæ, & fabricæ prædictis pro reparatione, decore, ac ornamento, ac illius, & Cantorum, nec non puerorum inibi diuinas laudes decantantium manutentione, diuinique cultus augmento perpetuò applicamus, & appropriamus, ita quod liceat Capitulo, & Canonicitis præfatis per se, vel alium, seu alios; omnes, & singulos fructus reditus, & prouentus sanctæ Pudentianæ, & Euphemiæ Ecclesiarum, & annexorum eorumdem propria auctoritate liberè percipere, & perpetuò retinere; illosque in reparationem, & manutentionem, decus, & ornamentum, nec non vtilitatem Ecclesiæ Beatæ Mariæ, & fabricæ, & Cantorum, & puerorum prædictorum manutentionem, & alios eis beneuisos vsus conuertere cuiusuis licentia super hoc minimè requisita, &c. Datum Romæ apud sanctum Marcum, anno Incarnationis Domini millesimo quingentesimo quadragesimo quinto, decimotertio Kalendas Iulij, Pontific. nostri anno vndecimo.*

DE PRAESENTI BASILICÆ LIBERIANÆ CONSTITVTIONE

Vnà cum nouis ædificijs, quibus eam hac nostra ætate Paulus Quintus Pont. Max. magnificentissimè auxit, atque exornauit.

Caput V.

PRIMVM de statu, in quo in præsenti hæc Basilica consistit, vnà cum partibus externis dicemus; nec non ijs, qui beneficijs auxerunt. Postea ad interna pergemus, de maiori naui simul cum spectantibus ad ipsam. Tertio de vtraque minori naui trademus, Sacella describentes vnà cum Auctoribus.

Præcipua Basilicæ facies ad Orientem respicit; in qua musiuo opere, vt libri initio scribere cœpimus, elegantissimè expressum niuis miraculum cernitur, ex quo huius Ecclesiæ origo effluxit; præclarum Iacobi, & Petri Columnæ Cardinalium eximiæ erga sanctissimam Virginem pietatis, monumentum: *Iacobus, & Petrus de Columna Cardinales, & alter eorum, idest Petrus Archipresbyter faciem anteriorem Basilicæ musiuo opere exornarunt.* Idem etiam ostendit vtriusque Cardinalis sanctissimam Matrem, eiusque Filium suppliciter venerantis effigies, mira arte, consuetoque Cardinalium ornatu conspicua. Sub opere musiuo amplã porticum cernimus, paulò maiori naui longiorem, octo pulcherrimis columnis suffultam, quam Eugenius Tertius fabricauit; sicuti carmina in eius coronide incisa testantur.

Liberianæ domus faciem musiuo opere Petrus & Iacobus Columna Cardinales exornãt.

Porticum ab Eugenio III. ædificatam vetus testatur Epigramma.

TERTIVS EVGENIVS ROMANVS PAPA BENIGNVS
OBTVLIT HOC MVNVS VIRGO MARIA TIBI.

QVÆ MATER CHRISTI FIERI MERITO MERVISTI
SALVA PERPETVA VIRGINITATE TIBI

ES VIA, VITA, SALVS, TOTIVS GLORIA MVNDI,
DA VENIAM CVLPIS VIRGINITATIS HONOS.

Et Ho-

Honuph. de sep. Eccl.

Et Honuphrius: *Porticum ante Basilicam cum columnis, & epistilio marmoreo fecit Eugenius Tertius Papa, Pisanus, ordinis Cistercien. sis, ex Abbate Trium fontium summus Pontifex factus, vt versiculi indicant.* Platina verò: *Eius autem iussu, & impensa extructa est porticus, vel restituta potius sanctæ Mariæ ad Præsepe, quemadmodum ex inscriptione apparet.* Anno postea 1575. Gregorius XIII. restaurauit, velut ibi legitur.

Platin. in vita Eugen. III.

Eugenij porticū prope ruentem Greg. XIII. restituēs ad Lateranum viam aperuit.

GREGORIVS XIII. PONT. MAX.
EVGENII LABENTEM PORTICVM
DEIECIT, ET MAGNIFICENTIVS
RESTITVIT, VIAM AD LATERANVM APERVIT.
ANNO IVBILEI.
M. D LXXV.

Ad læuam Porticus, Turris Campanarum se extollit, Basilicæ adiuncta, tercentum palmorum altitudinem concludens, structura, atque elegātia omnes alias Romanas antecellens. & nonnulli affirmant à Gregorio Vndecimo conditam: qui Auenione discedens Petri sedem Romam reportauit, anno Domini 1376. idibus Ianuarijs, Pontificatus sui septimo. Inter hos Platina: *Indigebant omnia aduentu Pontificis: nam & mænia, & Basilicæ, & publica, ac priuata ædificia vbique ruinamminabantur, quæ certè magna ex parte restituit; vt Turris suo iussu ædificata ad sanctam Mariam Maiorem indicat.* Et Onuphrius: *Gregorius Vndecimus Turrim Campanariam restituit.* Atque huius Pontificis etiam nunc insignia pario marmore insculpta cernuntur. Anno demum superiori, M. DC XV. cum semel atque iterum fuisset è cælo tacta, Paulus Quintus Pontifex Maximus, vt ruinæ, quam minabatur, succurreret, Liberianæ domus religione inuitatus, proprijs sumptibus eam refici, tectum, ac fastigium plumbeis laminis circuntegi, munirique imperauit. Quia verò maior Campana fuerat effracta, suis impensis restituendam curauit. Illique hæc inscripta tribus ordinibus existunt.

Plat. in vita Gregor. XI.

Turris campanarum à Greg. XI. excitata, cū bis cœlo tacta fuisset, Pauli V. prouidentia seruata fuit, ne rueret.

Illustre ac plene insigne Pauli V. in Deiparam religionis ad posteros monumentum.

✠ MENTEM SANCTAM, SPONTANEAM DEO GLORIAM, ET PATRIAE LIBERATIONEM ✠

PAVLVS V. PONT. MAX.
CAMPANAM HANC VITIO
AFFECTAM IN HONOREM MARIÆ
VIRGINIS REFICI IVSSIT,
ANNO DOM. M. DC. XIV.
PONT. X.

SANCTISSIMA DEI GENITRIX
CHRISTIANI GENERIS ADVOCATA
ORA PRO NOBIS.

Huius Turris Campanæ, omnes alias, quæ Romæ audiuntur, soni excellentia præcellunt. Ex hac Turri ad sinistrum Eugenianæ porticus, latus, noua, magnificaque sacri vestiarij facies, nouaque Canonicorum domicilia cernuntur. quæ omnia Paulus Quintus à fundamentis extruxit impensis nonaginta millium scutorum, & Capitulo donauit. Augent faciei decorem mirum in modum gentilitia Burghesiorum insignia, duobus Angelis adnixa, ex politissimis marmoribus expressa, vnà cum marmorea tabula graphicè exornata, in qua hoc breue elogium.

PAVLVS V. PONT. MAX.
PONTIF. SVI ANNO I.
SALVT. M. DC V.

F A dextro

A dextro latere, quod itidẽ in ſecunda facie A cernitur, quoddam domicilium adeſt Canonico deſeruiens; nos verò in delineatione ſic effinximus, vt ſimilitudinem illius, in qua ſacriſtia adeſt, exprimat; ſperantes, ab eodem ſummo Pontifice, vti eſt egregiè pius, aliquando præſtitum iri, vnà cum alterius Turris conſtructione, ad faciei ornamentum.

ORIENTALIS FACIES LIBERIANÆ BASILICÆ CVM ORTHOGRAPHIA TVM NOBILIS SACELLI ADIVMQVE PERELEGANTIVM AD DEXTERAM PORTICVS
CANONICORVM VSIBVS A PAVLO V PONT. MAX. ADIVNCTARVM TVM QVÆ AD LÆVAM CONSTRVENDÆ EIVSDEM SANCTISS. DOMINI ERGA DEIPARAM EXIMIA PIETATE VT SPES EST RESPONDEBVNT
MAGNIFICENTIVS RESTITVIT VIAM AD LATERANVM APERVIT AN IVBILAEI M D L XXV
PAVLVS V P M
PONTIF SVI
AN I SAL MDCX
Scala palmorum

In Plateæ medio basim fabricauit, atque columnam superposuit miræ altitudinis, & crassitiei; nimirum ex illis, quæ in templo Pacis apud Forum Romanum aderant à Tito Vespesiano ædificato, nobili Peristylio exornans, atque gloriosæ Virginis imaginem Saluatorem gestantis collocans, vndique auro nitentes. Ad columnæ basim aquam conduxit, & fontem communi vtilitati condidit. In columnæ basi, qua Basilicam respicit, hæc sunt impressa.

De hac historia Vespesiani vide *Ioseph. de bello Iud. lib. 7. c. 24. Baron tomo 1. ad annos 73.*

PAVLVS V. PONT. MAX.
COLVMNAM VETERIS MAGNIFICENTIÆ MONVMENTVM INFORMI SITV OBDVCTAM NEGLECTAMQVE EX IMMANIBVS TEMPLI RVINIS QVOD VESPESIANVS AVGVSTVS ACTO DE IVDÆIS TRIVMPHO ET REIPVBL. STATV CONFIRMATO PACI DICAVERAT IN HANC SPLENDIDIDISSIMAM SEDEM AD BASIL. LIBERIANÆ DECOREM AVGENDVM SVO IVSSV EXPORTATAM ET PRISTINO NITORI RESTITVTAM BEATISSIMÆ VIRGINI EX CVIVS VISCERIBVS PRINCEPS VERÆ PACIS GENITVS EST DONVM DEDIT ÆNEAMQVE EIVSDEM VIRGINIS STATVAM FASTIGIO IMPOSVIT.
ANNO SAL. M. DC XIV. PONTIFICATVS IX.

Ad dexteram basis partem hos iambos senarios leges.

IMPVRA FALSI TEMPLA QVONDAM NVMINIS
IVBENTE MOESTA SVSTINEBAM CAESARE
NVNC LAETA VERI PERFERENS MATREM DEI
TE PAVLE NVLLIS OBTICEBO SAECVLIS

Auersa à Basilicæ parte sic perge legere.

IGNIS COLVMNA PRAETVLIT LVMEN PIIS
DESERTA NOCTV VT PERMEARENT INVIA
SECVRI AD ARCES HÆC RECLVDIT IGNEAS
MONSTRANTE AB ALTA SEDE CALLEM VIRGINE.

Ad sinistram eiusdem basis partem hos incisos iambos spectabis.

VASTA COLVMNAM MOLE, QVAE STETIT DIV
PACIS PROFANA IN ÆDE PAVLVS TRANSTVLIT
IN EXQVILINVM QVINTVS, ET SANCTISSIMÆ
PAX VNDE VERA EST CONSECRAVIT VIRGINI.

Ad cuius honorem, atque venerationem Paulus Quintus Pontifex Maximus hanc Indulgentiam largitus est.

Paulus Papa Quintus Ad perpetuam rei memoriam. Splendor paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium de clementia eius sperantium tunc præcipuè benigno fauore prosequitur, cum deuota ipsorum humilitas Sanctorum precibus, & meritis adiuuatur. Cupientes igitur sacræ æneæ inauratæ Imagini gloriosissimæ Virginis Mariæ, quæ super marmoream Columnam de ruinis antiqui Templi Pacis, nuper à nobis in aream Basilicæ eiusdem Beatissimæ Virginis Mariæ Maioris nuncupatæ, translatam, statuta est, debiti honoris cultum exhiberi; de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus & singulis vtriusque sexus Christifidelibus, qui eandem sacram imaginem venerantes genuflexi ante illam pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione, pias ad Deum preces effuderint, quibus diebus id egerint, tres annos & totidem quadragenas de iniunctis eis, aut alias quomodolibet debitis pænitentijs, in forma Ecclesiæ consueta relaxamus. Præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Datum Romæ apud sanctam Mariam Maiorem, sub anulo Piscatoris, die 24. Nouembris M. DC. XIIII. Pontificatus nostri anno decimo.

PAVLVS V. PONT. MAX.
COLVMNAM
VETERIS. MAGNIFICENTIÆ
MONVMENTVM
INFORMI. SITV. OBDVCTAM
NEGLECTAMQVE
EX. IMMANIBVS. TEMPLI. RVINIS
QVOD. VESPESIANVS. AVGVSTVS
ACTO. DE. IVDÆIS. TRIVMPHO
ET. REIPVB: STATV. CONFIRMATO
PACI. DICAVERAT
IN. HANC. SPLENDIDISSIMAM. SEDEM
AD. BASILICÆ. LIBERIANÆ
DECOREM. AVGENDVM
SVO. IVSSV. EXPORTATAM
ET. PRISTINO. NITORI. RESTITVTĀ
BEATISSIMÆ. VIRGINI
EX. CVIVS. VISCERIBVS
PRINCEPS. VERÆ. PACIS. GENIT⁹. EST
DONVM. DEDIT
ÆNEAMQ. EIVSDEM. VIRGINIS
STATVAM. FASTIGIO. IMPOSVIT
ANNO. SAL. MDCXIIII PONTIF. IX.

Auersa a Basilica parte sic perge legere

IGNIS. COLVMNA
PRÆTVLIT. LVMEN. PIIS
DESERTA. NOCTV
VT. PERMEARENT. IN. VIA
SECVRI. AD. ARCES
HÆC. RECLVDIT. IGNEAS
MONSTRANTE. AB. ALTA. SEDE
CALLEM. VIRGINE

Ad dextram basis partem hos Iambos senarios leges

IMPVRA. FALSI. TEMPLA
QVONDAM. NVMINIS
IVBENTE. MOESTA
SVSTINEBAM. CÆSARE
NVNC. LÆTA. VERI
PERFERENS. MATREM. DEI
TE. PAVLE. NVLLIS
OBTICEBO. SÆCVLIS

Ad sinistram eiusdem basis partem hos incisos Iambos spectabis

VASTA. COLVMNAM. MOLE
QVÆ. STETIT. DIV
PACIS. PROFANA. IN. ÆDE
PAVLVS. TRANSTVLIT
IN. EXQVILINVM. QVINTVS
ET. SANCTISSIMÆ
PAX. VNDE. VERA. EST
CONSECRAVIT. VIRGINI

10 20 30
Scala palmorum

65 LATVS AQVILONARE LIBERIANÆ BASILICÆ IDEMQ. DEXTERVM AB ORTV INTRANTI CVI AB SVMMO VERSVS ORIENTEM PARS EXTERIOR PRÆNOBILIS SACRARII A PAVLO V. EXTRVCTI AB IMO AVTEM SACELLI QVOD PRÆCIPVO SPLENDORE SIXTVS V. ÆDIFICAVIT POSTERIORES PARTES INHÆRENT

Basilicæ sinistra latera Septentrionem respiciunt, ex quo Sacrarij reliquum vnà cum Canonicorum domicilijs se ostendit, & præsertim Turris, & Sixti Quinti Sacellum, quoad externa cernitur magnificè constru- A ctum; quod vnà cum Sacristia à nobis indicata atrium definit: ex quo etiam latera, & reliqui tectum lateris Basilicæ cernimus, velut ex delineatione.

Baſilicæ caput ad Occidentem reſpicit, A vnà cum duabus ianuis à Gulielmo Eſtouteuilla Cardinali Rothomagenſi patefactis, velut ibi eſt his verbis impreſſum.

GVLIELMVS EPISCOPVS OSTIEN. CARDINALIS ESTOVTEVILLA ARCHIEPISCOPVS ROTHOMAGENSIS, ARCHIPRESBYTER HVIVS BASILICAE. M. CCCC LXXIIII.

In quo perampla Area apparet, quæ dupli- B ci via Romam verſus ducit, nimirum ad eam partem, quæ magis eſt hominibus, & ædibus frequens, à Sixto Quinto Pontifice patefacta, vt in Archiuio: *De Menſe Nouembris, magno Populi Romani plauſu viam felicem aperuit à Baſilica ſanctæ Mariæ Maioris ad Eccleſiam ſanctiſſimæ Trinitatis, ac viam ſancti Laurentij in Pane, & Perna in honorem eiuſdem Virginis ab eadem Baſilica ad Columnam Traianam, quam ipſe ſummus Pontifex reiecta gentilitate S. Petro conſecrarat.*

Ex hac Area etiam Sixti Quinti Sacelli latus cernitur ad Occidentem reſpiciens, per quam oculus tranſiens vtrarumque minorum nauium extrema attingit, quæ Baſilicæ Tribunam in medio claudunt; ſicut etiã dextra latera attingit Beatæ Virginis Sacelli, à Paulo V. conſtructi. In medio huius partis in facie Pauli Quinti Pont. Max. inſignia vnà cum ijs Illuſtriſ. Cardinalis Burgheſij, & Excellentiſ. Sulmonenſ. Principis Pontificis nepotum cernuntur, cum inſcriptione in marmorea tabula.

SANCTAE VIRGINI
DEI GENITRICI MARIAE
PAVLVS PAPA V.
HVMILIS SERVVS
SACELLVM OBTVLIT
ANNO SALVTIS M. DC XI.
PONTIFIC. VI.

FACIES OCCIDENTALIS LIBERIANÆ BASILICÆ ADDITA VTRINQVE ORTHOGRAPHIA LATERIS ITEM OCCIDENTALIS SACELLORVM QVÆ MAXIMI PONTIFICES SIXTVS V AD DEXTERAM S.^MO DNI NOSTRI PRÆSEPI PAVLVS V AD LAVAM IPSI DEIPARÆ MAGNIFICO OPERE EXTRVXERVNT

In Areæ ferè capite Obeliſcus ſe attollit, A
Anno Domini 1587. erectus à Sixto Quinto Pontifice Maximo, poſt longum tempus, quo obſoletus ante Diui Rochi Eccleſiam iacuit. is vnus ex ijs exiſtit, qui in Auguſti Mauſoleo erant apud dictam Eccleſiam pluribus partibus effractus, at hodie eiuſdem Pontificis opera Crucis ſignum videmus, vnà cum Pontificis inſignibus, à quatuor baſis lateribus hæc inciſa cernuntur.

Ad Orientem.

CHRISTVS PER INVICTAM B
CRVCEM POPVLO PACEM PRAEBEAT, QVI AVGVSTI PACE IN PRAESEPE NASCI VOLVIT.

Ad Meridiem Carinas verſus.

SIXTVS V. PONT. MAX. OBELISCVM AEGYPTO ADVECTVM AVGVSTO IN EIVS MAVSOLEO DICATVM, EVERSVM DEINDE AC IN PLVRES CONFRACTVM PARTES IN VIA AD S. ROCHVM IACENTEM IN PRISTINAM FACIEM RE- C
STITVM SALVTIFERAE CRVCI FELICIVS HIC ERIGI IVSSIT,
ANNO DOMINI M. D LXXXVII.
PONTIFICATVS. III.

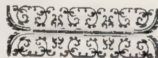
Ad Occidentem, viam felicem reſpiciens.

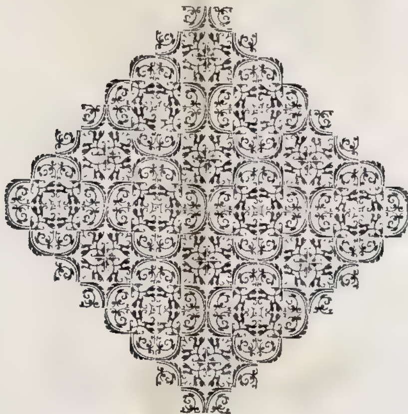
CHRISTVM DOMINVM QVEM AVGVSTVS DE VIRGINE NASCITVRVM VIVENS ADORAVIT, SEQVE DOMINVM DICI VETVIT, ADORO.

Ad Septentrionem.

CHRISTI DEI IN ÆTERNVM VIVENTIS CVNABVLA LAETISSIME COLO, QVI MORTVI SEPVLCHRO AVGVSTI TRISTIS SERVIEBAM.

Ad Obeliſci Baſim aquam Paulus Quintus Pontifex Maximus adduxit, & fontem ad communem vtilitatem extruxit.

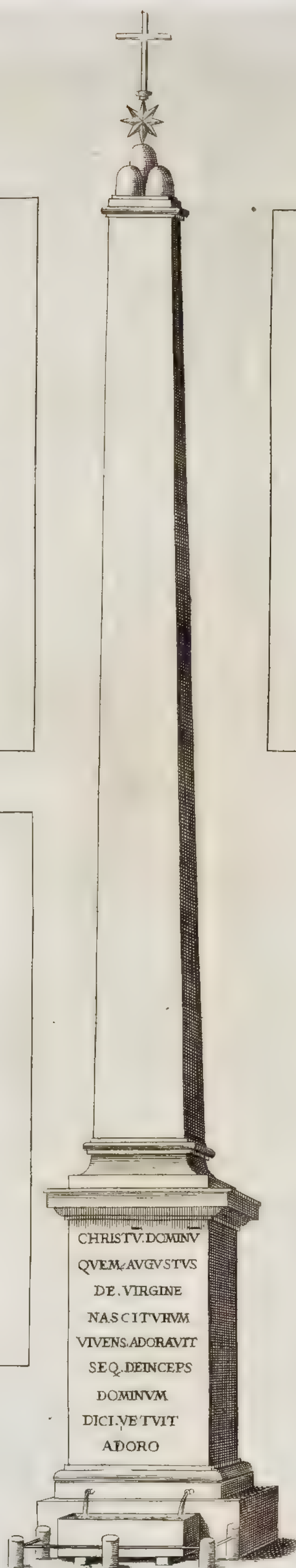
Hinc

Meridionalis pars

SIXTVS.V.PONT.MAX.
OBELISCVM
ÆGYPTO.ADVECTVM
AVGVSTO
IN.EIVS.MAVSOLEO
DICATVM
EVERSVM.DEINDE.ET
IN.PLVRES.CONFRACTVM
PARTES
IN.VIA.AD.SANCTVM
ROCHVM.IACENTEM
IN.PRISTINAM.FACIEM
RESTITVTVM
SALVTIFERÆ.CRVCI
FELICIVS
HIC.ERIGI.IVSSIT.AN.D.
MDLXXXVII.PONT.III.

Septentrionalis pars

CHRISTI.DEI
IN.ÆTERNVM.VIVENTIS
CVNABVLA
LÆTISSIME.COLO
QVI.MORTVI
SEPVLCHRO.AVGVSTI
TRISTIS
SERVIEBAM

Orientalis pars

CHRISTVS
PER.INVICTAM
CRVCEM
POPVLO.PACEM
PRÆBEAT
QVI
AVGVSTI.PACE
IN.PRÆSEPE.NASCI
VOLVIT

10
Scala palmorum

61 LATVS BASILICÆ LIBERIANÆ AD MERIDIEM SPECTANS INTRANTI PRINCIPES PORTAS SINISTRVM IN QVO POSTICÆ PARTES VISVNTVR SACELLORVM CÆSIÆ, AC SFORTIÆ GENTIVM, ET MAGNIFICENTISS. EIVS, QVOD PAVLVS V. PONT. MAX. EXTRVXIT ADDITA EST COLVMNA EXIMIA, QVAM PONTIFEX IDEM IN AREA PRO FORIBVS STATVIT

Hinc ad Basilicæ dextrum latus progredimur, ex quo cernimus Sacelli Pauli Quinti externa se attollere meridiem versus Tiburtino marmore graphicè elaborato, vbi aliquot statuæ resplendent, videlicet sancti Epaphræ Episcopi, sancti Pauli Socij sancti Matthiæ Apostoli, sancti Matthæi Apostoli, & Euangelistæ, sancti Lucæ Euangelistæ, sancti Hieronymi Doctoris Ecclesiæ.

In facie, in tabula marmorea, hæc verba incisa apparent:

A

PAVLVS V. PONT. MAX.
CELEBERRIMAM DEI GENITRICIS IMAGINEM EX MEDIA BASILICA IN SPLENDIDIOREM SEDEM A FVNDAMENTIS EXTRVCTAM TRANSTVLIT. ANN. PONTIF. VI.

Hinc etiam versus præcipuę faciei aream pergendo, posterior Sacelli pars se exerit à Sfortijs erecta; nec non quæ à Cæsijs vnà

B

cum reliquo, quod supereminet, & huius lateris est tectum ad eandem Basilicam spectans. A capite verò dum in aream ingredimur, domicilium & Basilica, de quibus antea, cernuntur.

DE HVIVS BASILICAE DOMO, VEL CANONICA

A Clemente Papa Tertio extructa, postea à Nicolao Quinto instaurata, & ampliata.

Cap. VI.

ACTENVS externas Basilicæ partes designauimus: quia verò Ædes adsunt, olim pro Canonicis inseruiẽtes, de quo nostris quoque tẽporibus nomen retinent, minus ab re duximus de his nõnihil indicare, velut ad nostrũ munus spectantibus. Igitur Clem. III. Alumnus & Ecclesiæ Canonicus dum Cardinalatum gessit, proprijs impensis ædes fabricauit, quæ hodie Canonica vocantur, Ecclesiæ adiunctas (licet nostra tempestate via interiaceat à Sixto Quinto aperta, & à Paulo Quinto ampliata) quæ postea à Nicolao Quinto fuerunt instauratę, atque propagatę, tanquam illæ, in quibus, dum viueret, permanebat, & post ipsum aliquot Pontifices: quamquam ab eodem Clemente fuerint ad huius Basilicæ vsum consignatæ, velut Cęlestinus Tertius enarrat in Bulla, per quam omnia Basilicæ bona confirmat. nos hic partem transcribemus. *Cælestinus Episcopus seruus seruorum Dei, &c. Nosque ab huiusmodi collationibus quatenus ibidem hactenus est seruatum, præsenti pagina duximus absoluendos. Ad hæc, quia felicis recordationis Clemens Papa Tertius prædecessor noster, dum minori officio constitutus Prænestinæ sedi præsideret, in Ecclesia vestra Palatium de proprio fecerit fabricari, Prænestino Episcopo, qui pro tempore fuerit, ipsum inhabitandi, aut alij concedendi, seu à vobis aliquid postulandi omnem interdixit occasione qualibet facultatem, nec quis de nostris successoribus alicui palatium ipsum concedere, aut pro eo quod ipsum de proprio construi fecerit, quidquam à vobis debeat postulare; sed ipsum ita ad vsum communem liberè habeatis in perpetuum, sicut alias domus proprias obtinetis. Præterea...... qualiter apud Ecclesiam vestram à pueritia educatus fuerit, atque nutritus plurimum in veneratione, & reuerentia locum ipsum habens, cum fel. record. Eugenius Papa Tertius, de duodecim vncijs oblationum Beati Petri, & ministeriorum tres vncias Ecclesiæ Beati Petri concesserit, ipse de consilio fratrum*

Canonicorum ædes, quas Clemens III fabricatus fuerat, Ni[illegible] Quintus, exterique Pont. augent, ac laxant.

Cælest[illegible] Pont. proprio diplomate, ædes a Clemente fabricatas Canonicis, addicit in perpetuum.

A *suorum de nouem vncijs earumdem oblationum, quæ sedi Apostolicæ remanserunt, vobis, & per vos Ecclesiæ supradictæ vnam vnciam dedit, concessit in perpetuum, & firmauit, detractis tamen consuetis expensis, quas fieri oportebit pro ipsius modulo quantitatis. Nos verò ipsius vestigijs inhærentes, tam constitutionem, & concessionem palatij, quàm etiam donationem vnciæ ipsius ratam habemus, & eam futuris temporibus illibatam manere sancimus. Decernimus ergo, vt nulli hominum liceat, &c. Datum*
B *Lateran. per manum Aegidij sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diac. Cardin. secundo nonas Ianuarij, Indictione decima, Incarnationis Dominicæ 1191. Pontificatus verò Domini Cælestini Papæ Tertij, anno primo.*

Ego Cælestinus Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.
Ego Alex. Albanen. Episc.
Ego Ioannes Prænestinen. Episc.
Ego.........
Ego..........
Ego Ioannes tit. S. Ioannis.
C *Ego....... tit. S. Eusebij Card....*
Ego Romanus tit. S. Anastasiæ.....
Ego Vgus Presb. Cardinalis sancti Matthæi, tituli Equitij.
Ego Ioannes tituli S. Stephani in Cælio monte, Presb. Card.....
Ego Gregorius S. Mariæ in Porticu, Diaconus Card.
Ego Renaldus S. Mariæ Nouæ, Diaconus Cardin.
Ego Nicolaus S. Mariæ in Cosmedin. Dia-
D *conus Card.*

Basilicæ manuscriptum de tali æde tractans sic habet: *Clemens Papa Tertius, Paulus Scolarus antea vocatus, ab ineunte ibidẽ ætate educatus Canonicus ibi fuit, Cardinalis deinde Prænestinus creatus ab Alexandro Tertio, palatium propè eam Basilicam condidit pro se, successoribusque Episcopis Prænestinis, quod postea ab eodem Pontifice cum multis alijs rebus Basilicæ donatum est.*

Nicolaus Quintus etiam ipse magna reue-
E rentia est hãc Basilicam prosecutus, vbi splendidè domicilium summis Pontificibus extruxit, quod etiam hodie intuemur, per multos annos pro Capitulo, & huius Basilicæ Clero, sic Pontificibus concedentibus. Legimus pariter in manuscriptis, idem domicilium pro Cardinali Archipresbytero constitutum fuisse. Nos verò ideò indicauimus, vt cum Pontificis pietas erga sanctam Mariam Maiorem pateret, tum quoque vt probaretur, quidquid de Clemente III. diximus ædium Auctore, quæ vsque ad Nicolai Papæ Quinti Pon-

Palatium Apostolicum apud hanc Basilicam, Nicolai Quinti liberalitate erectum.

In Archiuio sanctæ Mariæ Maioris.

Pontificatum, inter quos 259. anni intercedunt, Canonicis seruiebant, de quo Nicolaus in bulla testatur, per quam Capitulo Conclaue assignat ad habitandum, his verbis: *Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, &c. Cum itaque pro erectione, & ampliatione Palatij Apostolici, quod nuper iuxta Ecclesiam sanctæ Mariæ maioris de Vrbe magna ex parte ereximus, nonnullas domos Canonicales, siue cameras, in quibus Canonici, & Clerici dictæ Ecclesiæ residebant; fecerimus demoliri: & propterea nonnulli ex Canonicis, & Clericis antedictis residentiam nocturnam pariter, & diurnam apud memoratam Eccles. quodãmodo facere nequeant, vt tenentur. Nos igitur ipsius Ecclesiæ statui, nec non Canonicorum, & Clericorum eorumdem commoditati in præmissis opportunè prouidere volentes: motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc nobis oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, & voluntate duas domos Cappellam sanctæ Agnetis, & in altera eorum existentem in platea dictæ Ecclesiæ consistentes ad Monasterium sanctæ Praxedis, Vallis vmbrosæ ordinis, dictæ Ecclesiæ vicinum legitimè pertinentes, à dicto Monasterio separamus, & penitus segregamus, illasque cum Cappella prædicta, ac hortis iuxta eas, & omnibus alijs iuribus, & pertinentijs suis pro recompensa præfatæ Ecclesiæ ad vsum Canonicorum prædictorum applicamus, vnimus, concedimus, & etiam assignamus, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringẽtesimo quinquagesimo secundo, septimo Kalendas Maij, Pontificatus nostri anno sexto.* Et in manuscripto sæpius citato, ita legitur: *Nicolaus Quintus Papa, Palatium circa Basilicam condidit, in quo nostra tempestate magnus Magister Equitum sancti Ioannis Hierosolymitan. de consensu Canonicorum Monasterium nobilium fœminarum eiusdem ordinis instituere decreuerat, sed subita morte præoccupatus desiderium adimplere nequiuit, obijt Romæ in domo Illustrissimi Cardinalis Ferrariensis, cuius liberalitate hospitio susceptus fuerat.*

Nicolaus Quintus Sacellum S. Agnetis, aliasq; ędes Canonicis, donat.

In Archiuio huius Basilicæ.

Et vt plurima omittamus, quæ possent de controuersijs afferri pro his ædibus susceptis, anno Domini 1604. Clemens Octauus Pontifex Maximus ab Archipresbyteratu seiunxit, & mensæ Capitulari vniuit, Dominico Cardinali Pinello Archipresbytero renunciante: *Clemens Papa Octauus, Palatium apud ipsam Basilicam à Dominico Cardinali Pinello Archipresbytero ad fauorem Capituli renuntiatum, ab Archipresbyteratu dismembrat, & vnit mensæ Capitulari, anno Domini 1604.*

Palatium Apostolicum à Nicolao Quinto, extructum Mensę capitulari Clementis viij authoritate adiunctum.

Instrumentum habetur in Archiuio huius Basilicæ.

Sequitur, vt interiora Basilicæ designemus. Antequam verò id agatur, paucis est repetendum, quod tum generatim, tum speciatim libro 2. cap. 1. diximus, dum originem patefaceremus.

S. MARIAE MAIORIS
INTERIORIS PARTIS
Generalis Descriptio.
Cap. VII.

BASILICAE ingressum ampla Porticus proponit, primo capitis libro indicata, per quam, ex tribus ostijs in Ecclesiam ingredimur, quæ omnia ad Nauem maiorem ducunt. Insunt pariter alia duo ostia clausa, quorum vnum, sacrum ostium existit. Alterum in Turrim introduceret. Hanc Basilicam tres magnificæ naues conspicuam reddunt, quadraginta marmoreis columnis diuisæ, nimirum ex quauis parte viginti collocatis. Ad dextrum ingressus latus Turris occurrit, super cuius ianua Lazari miraculum cernitur egregiè depictum, dum à Christo Saluatore ad vitam reuocatur. Super Columnas musiuum opus cernitur cum veteris testamenti historijs: & illæ existunt, de quibus Adrianus Papa Primus ad Carolum magnum pro sacris Imaginibus scribens meminit. super hæc Virginis vita cernitur.

Haud procul à scala ad Chorum ducente duo Ciboria se dedunt, quorum vnum sex Columnæ sustentant musiuo opere in marmore impresso, in quo Sacræ reliquiæ asseruantur. Sub hoc, Altare cernitur vndique Cancellis clausum. In eadem Naui ad rectam lineam alterum cernitur quatuor marmoreis Columnis suffultum ex candido marmore, & materia intertextum, quæ musiuo operi est persimilis, auro perpolitè exornatum; in quo per plurimos annos Virginis Imago permansit: hodie verò à Christi fidelibus Saluatoris Cuna veneratur. Sub hoc Ciborio Altare Virginis inest, à nobis Sancti Gregorij appellatum, & cancellis vndique conclusum. Ad nauis finem confessio reperitur, & est sub maiori Altari; quo loco bipartita

partita ſcala cernitur, ipſum Altare includens, illuſtri Ciborio ex marmoribus fabricato coopertum, & varijs hiſtorijs magna ex parte inaurato; nec non quatuor porphyreticis columnis innixo. Super hoc Altare ſancti Matthiæ Apoſtolo dicatum, Maior nauis arcus ſe attollit, illam à Choro diuidens, in cuius facie muſiuum opus reſplendet, & diuerſas hiſtorias effingit ex Geneſi depromptas. in arcus capite Sixti Tertij nomen legitur. A dextra maioris Altaris naui, dum in Chorum ingredimur, organum ſe oſtentat, ſub quo muſicæ Chorus aſſeruatur. Ad rectum angulum alter Chorus ſuper Nicolai Quarti ſepulchrum adeſt, ex pario marmore vnà cum ſtatuis exculptum. Poſtquam Altare tranſiuimus, priſca Crux ſe offert, quæ medium Chorum interſecat, adhuc Clero inſeruientem; in cuius fornice quatuor Euangeliſtæ, vnà cum quatuor Doctoribus egregiè delineatis cernuntur. Hac ad Tribunam accedemus, hiſce picturis adiunctam, & priſco, ac pulcherrimo muſiuo, vnà cum hiſtorijs ad Virginem ſpectantibus inſignem.

Nicolai Quinti Sepulchrum ex pario marmore expreſſum.

Quia verò in fine libri non ſolum de his, ſed etiam de Auctore trademus, in præſenti dimittatur.

Maioris nauis pauimentum, vnà cum reliquo Baſilicæ, varijs marmoribus intertextum cernimus. Tecti Tabulatum eſt auro artificiosè diſtributo compactum, quod ad viſum pulcherrimè ſe offert. vtręque Baſilicæ minores naues concamerato opere cernuntur.

A

DE SACELLIS,

QVAE IN PRAESENTIA

In ſancta Maria Maiore conſiſtunt, vna cum fundatoribus.

Caput VIII.

ADHVC de Sacellis attingamus, quæ in vtriſque minoribus nauibus hac tempeſtate reperiuntur, vnà cum ipſorum Auctoribus. Ac vt à dextro latere ordiamur, ſancti Franciſci ſacellum eſt ſitum, & quidem, velut ex Archiuio, ad Capizucchos iurepatronatus ſpectans, olim ſancto Bernardino dicatum. Hinc ad Sacriſtiam, & glorioſæ Virginis Sacellum peruenimus, à Paulo Quinto Pontifice Maximo à fundamentis erectum: in cuius ingreſſu à dextro latere ſancti Caroli Borromæi Ædicula occurrit: à ſiniſtro autem illa ſanctæ Franciſcæ Romanæ. Nos nihil de Pauli Quinti Sacello hic attingemus, ſed velut maiorem laborem poſcente, ad librum Vndecimum remittimus. Ergo in eadem Naui Aſſumptionis Sacellum ineſt per Guidonem Aſcanium Sfortiam Cardinalem ex Michaelis Angeli Bonarotæ modulo inchoatum, vt apparet.

S. Franciſci Sacellum, ad Capizucchos ſpectans.

Sacratiſſimę Aſſumptionis Sacellum a Guidone Aſcanio Cardinali inchoatū, & ab eius fratre Alexandro Cardinali perfectū.

GVIDO ASCANIVS SFORTIA DIACONVS CARDINALIS S. FLORAE, S. R. E. CAMERARIVS HVIVS BASILICAE ARCHIPRESBYTER SACELLVM HOC PIETATIS SVAE MONVMENTVM A SE DVM VIVERET INCHOATVM MORIENS LEGATA HEREDIBVS PECVNIA ABSOLVI TESTAMENTO IVSSIT. ANNO M. D LXVI.

Deinde ab Alexandro Cardinali Sfortia abſolutum, velut his verbis deprehenditur.

E ALEXANDER SFORTIA SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE PRESBYTER CARDINALIS, HVIVS BASILICAE ARCHIPRESBYTER SACELLVM A GVIDONE ASCANIO FRATRE INCHOATVM, DE SVO PERFECIT, DIVISQVE FLORAE ET LVCILLAE GENTIS SVAE PATRONIS A SE DICATVM BONIS AD SACRA FACIENDA AVXIT ORNAVITQVE ANNO M. D LXXII.

Intra

Intra id Sacellum ſepulchra, atque Epitaphia Vidi Aſcanij Sfortiæ, & Alexandri Cardinalium legimus, de quibus ſuo loco libro nono. A

15. Eodem ordine ædicula occurrit Sancti Leoni Papæ dicata, vel potius Deiparæ, vbi olim Porta regina extitit. Sic enim in manuſcripto: *Altare dextræ nauis eſt Imago Beatæ Mariæ Virginis ſupra Portam, quæ appellatur Regina; hæc Leoni Papæ manum reſtituit: ornamento iſtius Cardinalis Ferrerius Sacellum conſtruit*. Et in libro Rationalis diuinorum: B *Hæc etiam veneranda Imago apparuit Domino Petro de Columna Cardinali, in mare periclitanti, dum Auenionem pergeret, & ſibi, ac ſuis omnibus ſalutem attulit. Hoc cum aliunde veraciter conſtet, apparet etiam ex pictura adhuc extante in vna ex columnis Eccleſiæ ſanctæ Mariæ Maioris ante Portam, quæ appellatur Porta regina, ex eo, quia eadem imago appellatur Regina. ſupra eam conſeruari conſueuerat, &c.* Et innominati manuſcriptum ſic indicat: *Hæc glorioſa Imago Petro Columnæ Cardinali Legato in Galliam proficiſcenti, ac in medio mari periclitanti apparuit, à periculo eruens, ſedauit tempeſtatem.* Et credunt conſtructam, atque à Cardinali Ferrerio dotatam, vt in Bulla dotationis Sixti Quinti pro vno Sacerdote in Archiuio ſeruata. C

Beatiſſimę Virginis Imago, cuius ſingulari beneficio Leoni manus eſt reſtituta.

6. par. ſub rubr. de Offic. diu. in die Paſcha vbi de nonnullis miraculis Beatiſſimæ Virginis.

Eiuſdem Imaginis beneficio Petrus Cardin. Columna dum grauiter in mari periclitaretur, euaſit incolumis.

Haud procul ab hac Sacellum apparet à Federico Cæſio Cardinali conditum, & Diuæ Catherinæ dicatum. Antequam verò hic Cardinalis fabricaret, erat antiquum Sacellum à Paulo Cardinali Cæſio, pro quatuor Sacerdotibus dotatum: ſic enim legimus: D *Paulus ſancti Euſtachij Diaconus Cardinalis de Cæſis teſtamento reliquit Cappellæ ſanctæ Catharinæ in Eccleſia ſanctæ Mariæ Maioris exiſtenti vnum Caſale Pretella nuncupatum, cuius fructus aſcendunt ad ſcuta annua ducenta, vt ij diuidantur inter quatuor Cappellanos perpetuos, qui duas Miſſas quotidie in dicta Cappella celebrent pro ipſius anima, ſuorumque parentum, reſeruauitque iuspatronatus, & præſentationis familiæ ſuæ de anno.* E

Cæſiorum Sacellum S. Catharinæ dicatũ.

Quid verò de Federico Cæſio ex Archiuio colligatur, ſic breuiter apparet: *Federicus Epiſcopus Portuenſis, Cardinalis de Cæſis Cappellam ſanctæ Catharinæ à fundamentis extruxit, & attribuit ei loca viginti montis farinæ, & vna cum prædictis quatuor Cappellanis, ſex omninò Cappellanos perpetuos inſtituit eodem modo, quo Paulus Cardinalis inſtituerat de anno* .... Et in Epitaphio idem adeſt.

FEDERICO CAESIO S. R. E. EPISCOPO CARDINALI PORTVENSI, QVI IN HOC SACELLVM, ET ALTERVM IN AEDE BEATAE MARIAE PACIS AC TEMPLVM DIVAE CATHARINAE VIRGINVM MISERABILIVM FVNDAVIT ET DOTAVIT ANGELVS CAESIVS PAT. POS. VIXIT ANN. LXIV. MENS. VI. DIES XVII. OBIIT QVINTO KALENDAS FEBRVARII.

ANNO SALVTIS
M. D LXV.

Eadem Naui ſacrum oſtium occurrit, 18. apud quod priſcum Altare vnà cum Ciborio aderat Virginis Annunciationi dicatum; nimirum vnum ex ijs, quæ à familia Columnenſi condita indicauimus, velut in manuſcripto: *Nicolaus Quartus iacebat in terra propè portam minorem à latere Tribunæ, in hoc loco non erat Porta, ſed Sacellum Dominorum Columnenſium, ſicut & in alijs tribus angulis Baſilicæ*, vt ſuperius in libro quarto dictum eſt. ſed nouiter erectum, atque dotatum à Iulia Columna. Hac ad maiorem nauim tendimus, & in notatis Ianuis interiori facie, vbi olim Sixti Tertij carmina legebantur, hodie Clementis Octaui inſignia cernuntur, ſub quibus illa Dominici Cardinalis Pinelli videmus cum hac inſcriptione.

DOMINICVS SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE CARDINALIS PINELLVS ARCHIPRESBYTER ORNAVIT.

ANNO DOMINI
M. D XCIII.

Dominici Pinelli Cardinalis inſignia vna cum elogio.

Hinc ad alteram minorem nauim pergimus; 20. in cuius extremo, Turris campanarum 22. cernitur: & in eius muro parua, ſed pulcherrima ædicula ſanctæ Mariæ niuis dicata, ex marmoribus magnificè diſtinctis à Siluerio Patritio ex Patritij patrui mandato conſtructa; & ex vno latere Ioannis Patritij ſepulchro adhærens, qui Baſilicam fundauit. 23. Hæc ædicula eſt patronatus Patritiorum familiæ, ab ijs pro vno Sacerdote dotata.

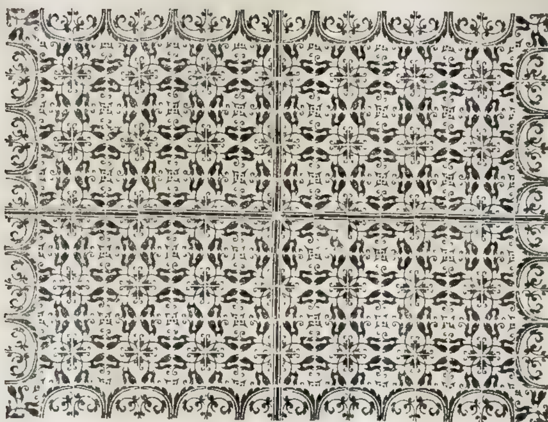
A dextro latere huius in lidio lapide auro exornata hæc inſcriptio legitur.

G D. O. M.

D. O. M.

PATRITIO DE PATRITIIS, QVI TERTIO ET SEXAGESIMO ANNO MORTEM OBIIT. DVM VIXIT SACELLVM HOC IN HONOREM BEATAE VIRGINIS ERIGI, ORNARI, AC DOTARI VOLVIT. SOLDERIVS PATRITIVS CVNCTA DILIGENTISSIME EXECVTVS P. ANNO M.DC XI.

Ex qua parte ad Sacristiæ fores peruenitur, cuius faciem hic apponimus.

In in-

INTERIOR SACRI VESTIARII FACIES A PAVLO V. PONT. MAX. A FVNDAMENTIS EXTRVCTI QVA EX IPSA BASILICA ADITVR

10 20
Scala palmorum

In ingreſſu ex Baſilicæ parte, Pauli Quinti Pontificis effigies ſedens ex ære cernitur Pontificalibus veſtimentis, populum benedicentis: quam Capitulum beneficiorum, & gratiæ memor faciendam curauit, ſicut ex ibidem annotatis patet: & nos figuram hic apponimus.

PAVLO V. PONT. MAX.
QVOD SACELLO MAGNIFICENTISS.ME AEDIFICATO
ATQVE INSTRVCTO
COLVMNA MARMOREA
PRO FORIBVS BASILICAE COLLOCATA
SACRARIO AEDIBVSQ. CANONICORVM CONDITIS
ATQ. ALIIS EXIMIAE VENERATIONIS
IN DEI GENITRICEM
EIVSQ. SACRATISSIMAM IMAGINEM
MONVMENTIS
BASILICAM HANC MAXIME AVXERIT ET ORNAVERIT
CANONICI POSVERE
PAVLVS QVINTVS
PONT. MAX.

Sacrum hoc vestiarium, atque adeò ædes pro Canonicis, & alijs Ministris à Paulo Quinto Pontifice Maximo ædificatæ, & eidẽ Basilicæ donatæ, velut ex Bulla deprehenditur, his verbis: *Paulus, &c. Dum præcelsa meritorum insignia, quibus Regina Cælorum virgo Dei genitrix gloriosa sedibus prælata sydereis, quasi stella matutina prærutilat, deuotæ considerationis indagine perscrutamur; Et dum intra pectoris arcana reuoluimus, quod ipsa, vtpotè misericordiæ mater, & gratiæ, ac pietatis amica, humani generis consolatrix, pro salute fidelium sedula oratrix, & peruigil apud Regem, quem genuit, intercedit: Nobis semper summè cordi fuit, nè dum ad ea, per quæ Ecclesiarum, & locorum in honorem sui nominis dedicatorum ornamento, & decori, verum etiam personarum in Ecclesijs, & locis ipsis diuino cultui mancipatarum, Ecclesiasticisq. ministerijs; vt ipsius Virginis laudibus assiduè insistentium commoditatibus in primis attendere, ac in ijs opem, & operam nostras, liberalitatisq. effectum magis specialem largiter intendere. Sanè cum nuper, immò iam tum ab initio huius summi Pontificatus, ad cuius regimen, & onus nos, licet insufficientia nostra id penitus recusaret, diuina voluit assumere prouidentia, ad Ecclesiam Beatæ Mariæ Maioris de Vrbe, huiusmodi titulo, ob illius inter alias similes tituli Ecclesias eminentiam non immerito insignitam, alicuius noui operis adstructione ornandam animum applicuissemus: Tandem opus aggressi, demolita veteri sacristia dictæ Ecclesiæ è conspectu Cappellæ sanctissimi Præsepij Christi, dudum à fel. recor. Sixto Papa Quinto, prædecessore nostro inibi opere magnifico constructæ, ac ad illius instar vnam aliam Cappellam sumptuosa structura, notabiliq. impensa fabricari, eamque de præsenti ad eius fastigium, penè extolli curauimus. Interim verò nè Ecclesia ipsa, in qua alias tunc in minoribus constituti per spatium quatuordecim annorum circiter Vicarij munus obiuimus, & quam, ac dilectos filios eius Capitulum singulari affectu prosequimur, ex demolitione veteris sacristiæ huiusmodi aliquod dispendium sustineret, prouidere, ac etiam commoditatibus eorumdem Capituli satagentes, à pede, & porticu eiusdem Ecclesiæ, locoq. ad id apto aliam fabricam exorsi, eam iuxta latum sinistrum dictæ Ecclesiæ vsque ad Sixtinam Cappellam firmè porreximus, & in ea vnam Cappellam pro diuinis officijs inibi celebrandis, duasque sacristias, ac diuersas Cameras, & stantias, nec non pennaria, aliaque loca, & pertinentias Archiuio construendo, atque habitationi dilectorum filiorum Canonicorum, & Ministrorum ipsius Ecclesiæ accommoda, nostro ære construi,*

Vide S. Bernard. de Virg. laudib. ser. 2. aduentus & ser. 7. de verb. Apoc. 12. & in natiuit. B. Mariæ Cant. 2. & in qua explicat antiphonam Salue regina.

A *& penitus absolui curauimus. Cupientes igitur, vt prædicti Capitulum huiusmodi fabricæ, prout illa Ecclesiæ splendori, & ornamento, nec non Canonicorum eorumdem commoditati à nobis extructa fuit, quietè, & pacificè, & absque aliqua perturbationis molestia ad illorum arbitrium perpetuò vti, frui, potiri, & gaudere queant, opportunè prouidere, ipsorumque Capituli singulares personas à quibusuis excommunicationis, &c. Motu proprio non ad eorumdem Capituli, vel alterius pro ipsis nobis desuper oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa scientia, deq.*
B *mera liberalitate nostris, eandem fabricam sic constructam, & absolutam cum omnibus, & singulis illius Cappellis, Sacristijs, cameris, stantijs, alijsq. præmissis per dilectum filium nostrum Scipionem tit. sancti Grysogoni, Presbyterum Cardinalem Burghesium nuncupatum, nostrum secundum carnem ex sorore nostra germana nepotem faciendam distributionem, & assignationem perpetuò duraturam; postquam dicta distributio facta fuerit, vsu, & habitatione habere, pos-*
C *sidere, & retinere ex tunc, & in posterum quotiescumque Cameræ, & alia loca canonicis hac prima voce assignanda huiusmodi quouis modo vacare contigerit, Canonici tunc existentes dictæ Ecclesiæ, iuxta eorum antianitatem illas optare, & prout alias domos Canonicales obtinent, habere, ac obtinere, & per se ipsos, non autem inquilinos inhabitare, aut alijs commodare liberè, & licitè valeant: Apostolica auctoritate, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, tenore præsentium perpetuò donamus, concedimus, & liberè elargi-*
D *mur, eisq. seu eorum singulorum Canonicatibus, & præbendis dictæ Ecclesiæ perpetuò adijcimus, & appropriamus. Inhibentes dilectis filijs modernis, & pro tempore futuris dictæ Cameræ Camerario, Præsidentibus, Thesaurario, Clericis, cæterisq. officialibus, ne præmissorũ occasione prædictos Capitulum super libera dictæ fabricæ eis sic donatæ possessione, & fruitione molestare, perturbare, aut inquietare, seu attento, quod nos in eadem fabrica donata magnam pecuniarum summam exposuimus, quicquam ab ipsis Capitulo,*
E *& Canonicis petere, aut postulare quoquomodo audeant, seu præsumant. Ac decernentes præsentes litteras quauis causa, etiam ex eo, quod in præmissis interesse habentes ad hoc vocati nõ fuerint, de subreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, seu intentionis nostræ, aut quopiam alio defectu notari, impugnari, inualidari, aut in ius, vel controuersiã vocari, aut aduersus illas quodcunque iuris, gratiæ, uel facti remedium impetrari, nullatenus vnquam posse, neque sub quibusuis similium, vel dissimilium gratiarum etiam effectum non sortitarum reuocationibus, suspen-*

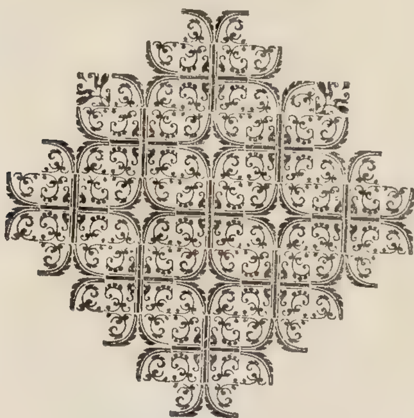
sionibus,

sionibus, limitationibus, modificationibus, aut alijs contrarijs dispositionibus, quamuis etiã Apostolica auctoritate, etiam per nos, & successores nostros Romanos Pontifices pro tempore existentes ad Sedem prædictam ex quauis etiã urgenti, & necessaria causa, etiam motu simili, etiam consistorialiter in genere, vel in specie, ac alias quomodolibet factis, & emanatis comprehendi, sed semper ab illis exceptas, & quoties illæ emanabunt, toties in pristinum, & validissimum statum restitutas, repositas, & plenariè reintegratas, ac denuò etiam sub quauis posteriori data per dictos Capitulum quandocumque eligenda & concessas, easq; nec non donationem, concessionem, & elargitionem prædictas semper validas, & efficaces esse, & fore, ac suos plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere. Sicq; per quoscumque Iudices, &c. Sublata eis, & eorum cuilibet, quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, iudicari, & definiri debere; ac irritum, & inane si secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Quocirca Vener. fratri nostro Episcopo Cæsenaten. & dilectis filijs Curiæ causarum Cameræ Apostolicæ generali Auditori, ac Præceptori Hospitalis sancti Spiritus in Saxia de Urbe motu simili per Apost. scripta mandamus, quatenus, &c. præsentes litteras, & in eis contenta huiusmodi, ubi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte Capituli prædictorum, & aliorum, quos eædem præsentes literæ concernunt, & concernent in futurum, fuerint requisiti, solemniter publicantes, eisq; in præmissis efficacis defensionis præsidio

A *assistentes, faciant auctoritate nostra ipsas præsentes, & in eis contenta prædicta firmiter obseruari, non permittentes eos desuper per quoscumq; indebitè molestari. Contradictores, &c. per sententias, censuras, &c. compescendo, inuocato etiam ad hoc si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus piæ mem. Bonifatij Papæ Octaui etiam prædecessoris nostri, qua cauetur expresse, ne quis extra suam Ciuit. vel Dioc. nisi in certis tunc expressis casibus, & in illis ultra unã dietam à fine suæ Dioc. ad iudicium euocetur, seu*

B *nè Iudices à sede prædicta deputati extra Ciuit. vel Dioc. in quibus deputati fuerint contra quoscumque procedere, aut alijs vices suas committere audeant, seu præsumant; & in Concilio generali edita de duabus dietis, dummodo ultra tres dietas aliquis auctoritate earundem præsentium ad iudicium non trahatur: ac re. me. Symmachi, & Pauli Secundi, & Pauli Quarti, de rebus Ecclesiæ non alienandis; nec non Pij etiam Quarti Rom. Pont. similiter prædecessorum nostrorum, de registrandis constitutionibus, &c.*

C *ac Ecclesiæ, & Urbis prædictarum iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis statutis, consuetudinibus, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis, &c. Quibus omnibus, &c. hac vice duntaxat motu, & potestatis plenitudine paribus specialiter, & expresse derogamus, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo decimo, nonis Nouemb. Pontificatus nostri anno sexto.*

Hinc

SACRARII QVOD AD SANCTÆ MARIÆ MAIORIS.

PAVLVS V PONT MAX

MAGNIFICO AC PERELEGANTI OPERE EXTRVXIT ORNAVITQVE SVPER-
STRVCTIS AD CANONICORVM VARIOS VSVS PEROPPORTVNIS ÆDIBVS

ORTHOGRAPHIA INTERIOR.

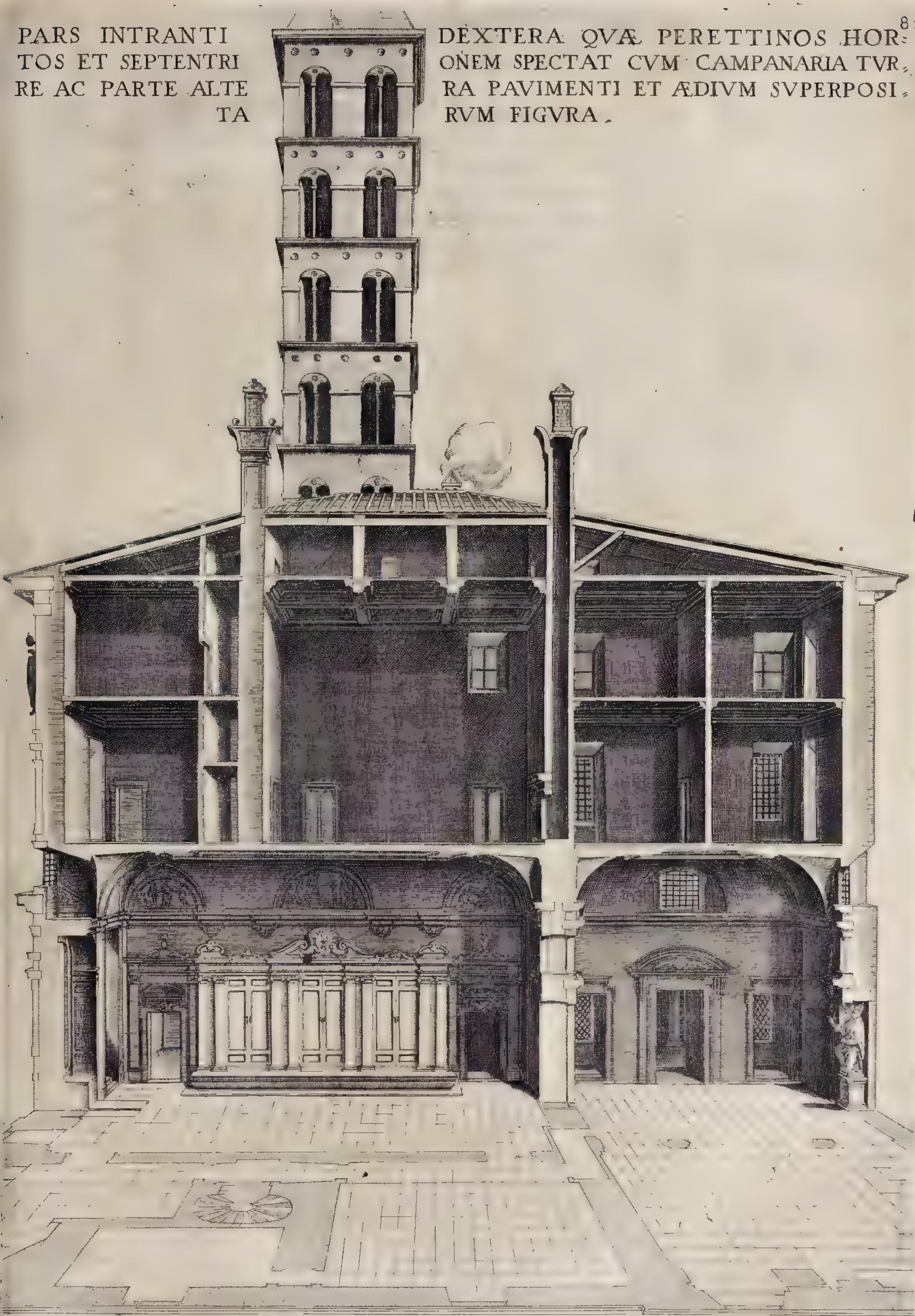
IN DVAS IN LONGITVDINEM PARTES DIVISA.

PARS SINISTRA QVÆ BASILICAM IPSAM ET MERIDIEM RESPICIT CVM CHO-
RO DIMIDIATA PARTE PAVIMENTI ET IMPOSITORVM CONCLAVIVM IMA-
GINE.

Scala palmor. X in linea diminutionum. *Scala palmor. X in linea anteriori.*

PARS INTRANTI DEXTERA QVÆ PERETTINOS HOR-
TOS ET SEPTENTRI ONEM SPECTAT CVM CAMPANARIA TVR-
RE AC PARTE ALTE RA PAVIMENTI ET ÆDIVM SVPERPOSI-
TA RVM FIGVRA.

Scala palmor. X in linea diminutionum

Scala palmor. X in linea anteriori

Hinc ad Cardinalis Rothomagensis Sa- A
cellum tendimus, olim S. Michaelis nomine
26. appellatum. *Gulielmus Estoutenilla Cardina-*
lis Rothomagensis de anno 1483. in hac Basili-
ca Cappellam fundauit, ornauit, dotauitque. Se-
27. quitur postea Societatis Confalonis Sacellum
de quo superius meminimus, & etiam hodie
idem nomen retinet. Eodem ordine Sixti
31. Quinti Sacellum refulget sanctissimo Præse-
pio dicatum. Quia verò libro decimo per-
agemus, nihil in præsenti tradetur. Prope
minorem ianuam à sinistro Tribunæ latere B
in minori naui vetus adest Altare, olim san-
34. ctæ Luciæ dicatum.

Sacella Cardinalis Rothom. Societatis Conf. & Sixti Quinti.

In Naui maiori duo Altaria cernuntur
etiam cum veteribus Ciborijs. Quia verò
restaurata apparent, ideò nonnihil memini-
mus, quamuis cum antiquis descripserimus.
Igitur illud quod ad dextrum maioris Alta-
ris latus cernimus, idest quod diximus sancto
Gregorio Papæ dicatum esse, & à Paulo
7. Quinto Pontifice maximo, dum Vicarium ageret, picturis exornatum, & olim Beatæ Virginis appellabant, nimirum quia in suo Tabernaculo eius Imago adorabatur, sicut ex Archiuio. *Tabernaculum, seu Ciborium Beatæ Virginis fecit marmoreum S.P.Q.R. In quo est Imago vetustissima gloriosæ Virginis à Beato Luca depicta.* Posteaquam Pauli Quinti Pont. Max. mandato Virginis Imaginem in eius Sacellum transtulerunt, tale Ciborium fuit à Capitulo innouatum, & à quatuor columnis marmoreis sustinetur, etiam ipsum marmore constructum ad musiui operis similitudinem, atque auro distinctum; in quo asseruantur Iesu Christi cunæ, velut infra innotescet.

Altare S. Greg. olim dicatum Paulus Quint. dum Vicarij munere fungeretur pulcherrimis ornauit picturis.

S.P.Q.R. marmoreum loculũ, in quo olim Sacrosancta Deiparæ asseruabatur effigies faciũdum curauit.

✠

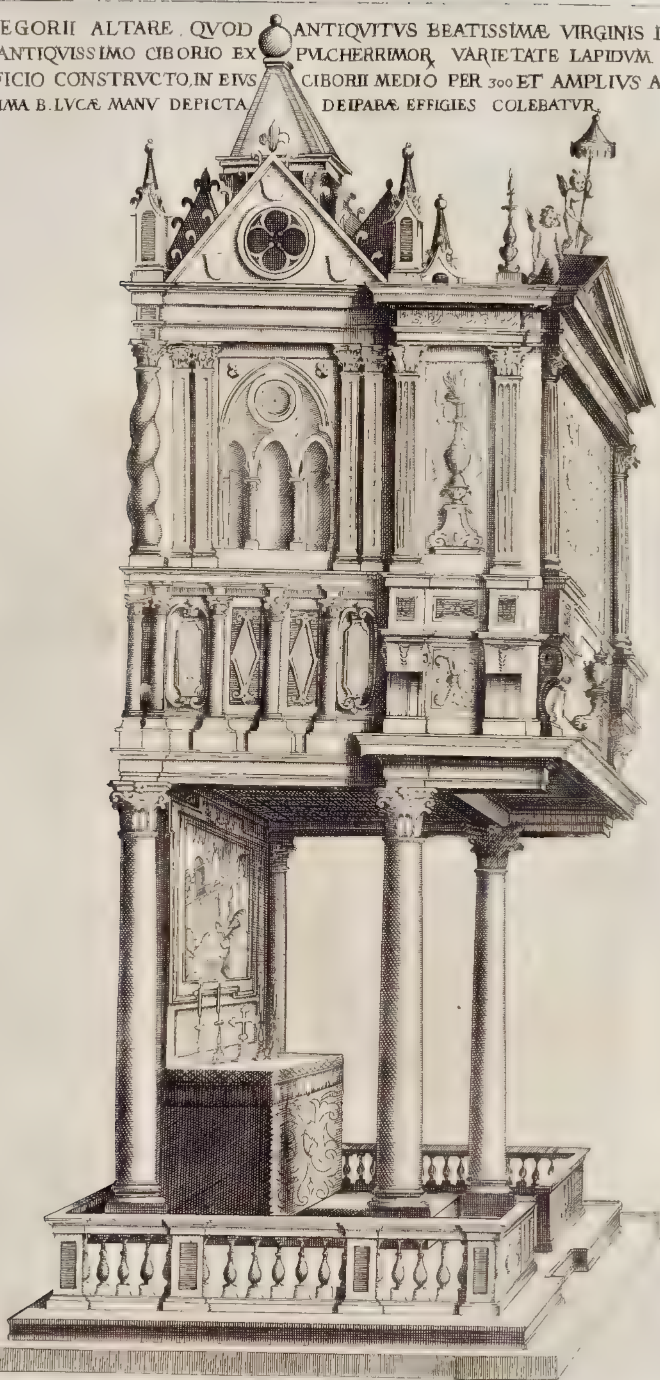

Recto

S.GREGORII ALTARE QVOD ANTIQVITVS BEATISSIMÆ VIRGINIS DICEBATVR VNA CVM ANTIQVISSIMO CIBORIO EX PVLCHERRIMORVM VARIETATE LAPIDVM MAXIMO CVM ARTIFICIO CONSTRVCTO IN EIVS CIBORII MEDIO, DOMINI N. IESV XPI CVNA ASSERVATVR

S. GREGORII ALTARE, QVOD ANTIQVITVS BEATISSIMÆ VIRGINIS DICEBATVR, VNA CVM ANTIQVISSIMO CIBORIO EX PVLCHERRIMOR VARIETATE LAPIDVM MAXIMO, CVM ARTIFICIO CONSTRVCTO, IN EIVS CIBORII MEDIO PER 300 ET AMPLIVS ANNOS VETVSTISSIMA B. LVCÆ MANV DEPICTA DEIPARÆ EFFIGIES COLEBATVR.

Recto Ara cum Ciborio adest, in quo Reliquiæ Sanctorum manent, & ad sinistrum maioris Aræ latus nititur. licet autem de ipso in veteri descriptione ob antiquitatem dixerimus, tamen cum hodie satis amplificatum cernatur, haud fuit silentio prætereundum.
6. Igitur hoc Ciborium sex Columnis innixum se attollit. & quidem quatuor porphyreticis, reliquis minoribus; albo marmore, & musiuo opere est exornatum; atque præteritis annis à Basilicæ Capitulo in meliorem formam redactum. Tale verò ciborium Iacobus Iaonnis Capoccij, atque vxor Vinia condidit, velut ex Ciborij latere apparet, in quo idem Beatæ Virgini offerũt; & nos delineationem proponimus.

[illegible] cum ferculum [illegible] sanctor. [illegible] condidit [illegible] eius [illegible]

IACOBVS IOANNIS CAPOCCII, ET VINIA VXOR EIVS FECERVNT FIERI HOC OPVS PRO REDEMPTIONE ANIMARVM SVARVM, ANNO DOMINI M. CC. LVI.

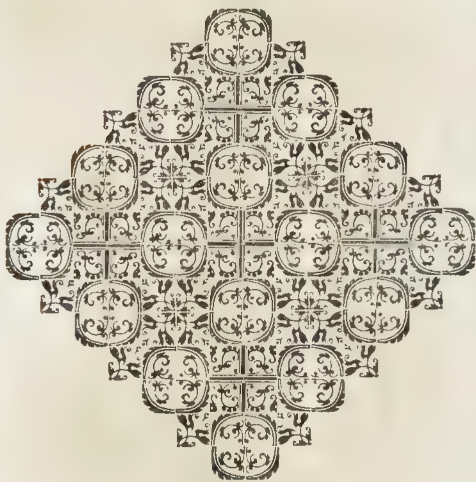
Et in Archiuio: *Tabernaculum, seu Ciborium Reliquiarum marmoreum, & Tessellatum*

A *quatuor columnis porphyreticis suffultũ, fecerunt, Ioannes Capoccius, & vxor eius Vinia, nobilissimi in Vrbe Ciues, ante annos trecentum. Extant etiam huius familiæ in hac Basilica duo Sacella. In ciborio hoc sunt Reliquiæ Sanctorum, quæ in die Resurrectionis solemniter ostenduntur.* Et Onuphrius. *Tabernaculum, siue ferculum Reliquiarum marmoreum, & tessellatum, quatuor Columnis suffultum, condiderunt Ioannes Capoccius, & vxor eius Vinia nobilissimi in Vrbe Ciues, ante annos trecentum. Quis verò id* B *ferculum, quo Beatissimæ Virginis Imago clauditur, è nobili marmore factum extruxerit, mihi incompertum est.* Atque hæc sunt, quæ de Sacellis hodie videmus vna cum fundatoribus, maiori Altari excepto, de quo simul cum Ecclesiæ benemerentibus inferius trademus.

De Sept. Vrbis Eccl.

C

✠

D E

SS. OMNIVM ALTARE CVM MARMOREO VETERE CIBORIO MVSIVO OPERE ARTIFICIOSE CONSTRVCTO IN QVO SACRÆ RELIQVIÆ RELIGIOSE COLVNTVR

Scala palmorum

DE HOMINIBVS, QVI HANC BASILICAM *Fabricis exornarunt.*

Cap. IX.

LLO stabilito, quod in secundo libro tradidimus de Ecclesiæ origine, ad Sixti Tertij Pontificatum properemus circa annũ octogesimum post niuis miraculum, vsque ad id tempus deuenientes; in quo omnes annotabimus, qui pia manu hanc Ecclesiam fabricis, & picturis amplificarunt. Omnes ferè Auctores volunt sanctæ Mariæ Maioris Basilicam post Liberij constructionem denuò ædificatam, & auctam esse: illo præsertim innixi, quod supra maius Altare legitur: XISTVS EPISCOPVS PLEBI DEI. Nec non rationibus, & auctoritatibus, quas adducunt. At nos ad veritatis robur magis solida fundamenta adinuenimus: nimirum quod Sixtus Tertius à fundamentis innouarit, vel saltem fines ampliarit musiuis historijs exornans. pro qua re carmina adducentur ex Germania ad nos allata, quæ olim illustris Bibliotheca asseruabat, & postea fuerunt impressa velut Cardinalis Sirletus, & Onuphrius affirmant. Versus quidem musiui supra portam maiorem intra Ecclesiam iam exolescẽtes, & ferè consumpti, sic: VIRGO MARIA TIBI XISTVS NOVAT. Atque id tantum alij deprehenderunt. Carmina consequentia hæc sunt:

Plat. Onuph. Anast. & cæteri de Sum. Pont. Vitis scriptores dicunt Pontif. ca[illegible] an 432. quarto Calen. May & vixisse in Pont. ann. 7. & Mens. x1. ac obijsse die 28. Aprilis, anno 440.

Bar. tom. 5. ad ann. 432. n. 37. & Card. Sirlet. ac Onuph.

Hanc Basilicam Sixti III. libera [illegible] instauratam vetus Epigramma testatur.

VIRGO MARIA TIBI XISTVS NOVA
TECTA DICAVIT
DIGNA SALVTIFERO MVNERA
VENTRE TVO.
TV GENITRIX IGNARA VIRI, TE
DENIQVE FÆTA
VISCERIBVS SALVIS EDITA NOSTRA SALVS.
ECCE TVI TESTES VTERI SIBI PRÆMIA PORTANT
SVB PEDIBVSQVE IACET PASSIO
CVIQVE SVA.
FERRVM, FLAMMA, FERÆ, FLVVIVS, SÆVVMQVE VENENVM,
TOT TAMEN HAS MORTES VNA
CORONA MANET.

A Et Anastasius sibi aduersatur, dum scribit: *Hic fecit Basilicam sanctæ Mariæ matris Domini*. Et postea: *Quæ ab antiquis Liberij cognominabatur iuxta macellum Liuiæ*. At si olim Liberij vocabatur, illud succedit, vel eandem, vel aliam Basilicam adesse; quod iam dictis se opponit. Huic tamen pro veritate respondetur; Sixtum Tertium vel iterum construxisse, vel in meliorem statum redegisse. Talem verò Anastasij stylum esse, nimirum, cum ait: *Fecit Basilicam*, vt

B insinuet, vel innouasse, vel efformasse. Beda: *Anno Domini 432. Sixtus Romæ Episcopus fecit Basilicam Mariæ matris Domini, quæ ab antiquis Liberij cognominabatur*. Et Auctor innominatus: *Vocata etiam fuit aliquando Basilica Sixti; Sixtus enim Tertius anno Domini 432. hanc Basilicam instaurauit, vt apud Bedam, multaque dona obtulit, vt in Pontificali Romano*.

Bed. in lib. Tẽpl. in vita Sixti iij.

Onuph. Pan. de septem Vrbis Eccl.

Postea anno Domini 732. Gregorio III. Pontifice clauum tenente, vti erat egregiè

C sanctus, sic præclara indicia præstitit: siquidem super columnas nauim maiorem sustinentes, vndique coronam fecit pro luminaribus apponendis, velut olim in sancti Petri Basilica Vaticana cernebatur, quæ luminaria ad sacrarum Imaginũ pedes cernebãtur, ex musiuo fictarum, velut superius diximus, & hodie cernitur sub fenestris inter interstitia columnarum. Qui mos satis vetus apud Catholicos existit. & ad rei confirmationem sic Anastasius: *Hic fecit in Ecclesia sanctæ Dei*

D *genitricis ad Præsepe, per circuitum supra columnas regulare candelabrũm ad instar Ecclesiæ B. Petri Apostoli*. Idem Pontifex tectum restaurauit, velut ex citatis Auctoribus: *Mutauit etiam trabes in Ecclesia sanctæ Dei genitricis ad Præsepe numero sex*.

Platin. Onup. & Ciacc. ac Anast. in vita Gregorij iij. Baron. tom. 9 ad annum 741 qui etiam de vita ipsius Pont. optimè prænotauit, diciturque in ipso [illegible] Gregorium creatum fuisse ad summũ Pont. anno 731 Leonis Isauri Imp. 16. & anno 741 quarto Calen. [illegible] ann. x1 [illegible] Pontif. & Constantini Copronimi Imp. r. an. 1. obijsse, cum in summo Pontif. sedisset ann. 10. [illegible] 9. dies 12 Anastasio Authore tom. 3. Concil.

Adrianus Primus circa an. 774. cernens pluribus indigere maiori opere stabiliuit. Anastasius: *Itẽ præcipuus Præsul Basilicã sanctæ Dei genitricis ad Præsepe, quæ à priscis temporibus tota marcuerat, vltrò, citroque restaurauit, & in sarta tecta eiusdem Ecclesiæ posuit tra-*

E *bes maiores viginti*.

Paschalis Papa Primus, egregiè pius, circa annum Domini 818. pręter plurima ad Basilicam necessaria, etiam marmorea ornamenta adiunxit. Anastasius, qui ijs temporibus vixit, reddens pariter rationẽ, cur hic Põtifex sedem Pontificiam in aliã partem traduxerit, illam pulcherrimis marmoribus exornans, scalamque adiungens; etiam inquit, pauimentum innouasse, & marmoribus adornasse: sex columnas erexit porphyreticas

Onuph. de sept. Eccles. pag. 236.

ante

ante confessionem; super quas. Capitulos, pario marmore collocauit ex quo conijcio nihil aliud esse, nisi maximæ Aræ ciborium, quod ante illud, quod in præsentia cernimus, constructum erat. Restituit itidem Presbyterium varijs marmoribus adornans. & ad rei confirmationem Anastasium adducemus: *Præterea idem Pontifex diuina inspiratione pulsatus Ecclesiam sanctæ Mariæ Dominæ nostræ ad Præsepe cernens tali modo constructam, vt post sedem Pontificis mulieres ad sacra Missarum solemnia stantes, propè assistere iuxta Pontificem viderentur; ita vt si quid colloqui Pontifex cum sibi assistentibus voluisset, ex propinqua valdè mulierum frequentia, nequaquam eis sine illarum interuentione liceret: largum ibidem locum inesse, in quem sedem mutare valeret, cerneret, dato operis studio sedem inferius positam, sursum ponere fecit, vt in eo facilius Domino preces effundere posset: & ornauit marmoribus, & scalas fecit, quibus ad eam ascenderetur, & pauimentum pretiosis marmoribus strauit, erexitque sex columnas purpurei coloris ante confessionem sacri Altaris, super quas candidi marmoris trabes posuit, purpureis dextra, læuaque marmoribus nectens, illas cælaturis satis commodè decorauit.*

Anast. Onuphr. & Plat. in vita Paschalis Bar. tom. 9 ad ann. 824. vbi legitur ad Pont. assumptus anno 817. 5. Cal. Februar. obijsse prid. idus May anno v 1. Mens. 3. die 16. sui Pontif.

Neque sanè Gregorius Vndecimus à prędecessoribus abfuit, cuius est indicium, quia Auenione rediens, Turrim Campanarum erexit, quæ hodie cernitur, & ex insignibus marmoreis in pluribus illius partibus variè expressis deprehenditur.

Ciacco & Panu. in vita Gregor. Vndecimi.

Hi etiã duo generosi Equites ex Illustrissima olim Paparonum familia, hodie verò, vt creditur, Matthæia, vnus Scotus nomine; alter verò filius Ioannes erga hanc Basilicam maximam pietatem ostenderunt, quod pauimentum testatur pluribus historijs ex opere tessellato, horum munificentia constratum. De qua re amplum testimonium adest eorum effigies equo super innixa, armis decorata, & signa manibus gestans, apud quos hæc verba notantur: SCOTVS PAPARONE, IOANNES PAPARONE EIVS FILIVS. Qui Eugenij Papæ temporibus vixerunt. Panuinus: *Pauimentum Basilicæ vermiculatũ fecerunt duo nobiles Ciues Romani, Scotus, & Ioan. ipsius filius Paparones ante annos quadringentos, tẽpore eiusdẽ Eugenij Tertij Papæ.*

Duo Pergulæ, quæ Gregor. XIII. Pontifice in medio Basilicæ cernebantur, similes illarum sancti Laurentij extra muros; in quarum altera olim Euangelium (in altera Epistolam decantabant) etiam ipsæ ex porphyreticis, & alijs marmoribus constructæ erãt;

A immò (si nonnullis credimus) ab Alexandro Tertio à fundamentis innouatæ, velut eius nomine cõprobatur in harum vna impresso, & Onuphrius affirmat: *Pulpita in medio Ecclesiæ lapidea varijs marmoribus porphyreticis viridibus, lacedæmonijs ornata pro Epistola, & Euangelio decantandis, Alexan. III. Senensis fabricauit.* Et hæc circa annum 1160. extitere, Gregor. XIII. & Sixtus V. Pont. abstulit.

De sept. Eccles. Pomp. Vgon. de station. pag. 67. Ciaccon. in vita Alexan. iij. qui ad summũ Pontificatũ assumptus fuit, anno 1159. nonis Septembris.

Huius Basilicæ Tribuna ex musiuo opere pulcherrimè refulget, nec solum in anteriori, B sed etiam exteriori parte pluribus figuris exornata, vel à Nicolao Papa Quarto, vel à Iacobo Cardinali Columna, mãdato eiusdem Pontificis. Quod ex musiuis carminibus penè erosis cõijcimus ab huius tribunæ dextra.

QVARTVS PAPA FVIT NICOLAVS
VIRGINIS ÆDEM
HANC LAPSAM REFECIT, FITQ;
VETVSTA NOVA.
PATER APOSTOLICVM SERVET
C FRANCISCVS ALVMNVM
PROTEGAT OMNIPOTENS
MATRE ROGANTE BEET.

In medio Tribunæ in maiestatis throno Saluator cernitur, gloriosam Virginem coronans, & pedibus Sol, atque Luna substant, multique Angeli vndique sustentant, & à dextra sanctus Franciscus vnà cum sanctis Petro, & Paulo adest, sub quibus Nicolaus Pontifex cernitur genibus flexis; quorum D nomina musiuo expressa leguntur. A læua ad horum rectum, secus Petrum Cardinalem Columnam est sanctus Ioannes Baptista, ad quem sequitur sanctus Ioannes Euangelista, & vtrumque sanctus Antonius de Padua, velut ex nominibus eodem modo impressis. Qui omnes vel palmis iunctis, vel alio pacto respiciunt, atque Saluatorem, & Deiparam Virginem adorant. Post hos vtrinque arbor se attollit, cuius propagines ad cacumina copulantur pluribus folijs, ac E auibus ad pulchritudinem resplendens, & Tribunam musiuo, & pretioso opere replens. sub Sanctorum pedibus, atque throno hæc verba leguntur:

MARIA. VIRGO. ASSVMPTA. AD. ETHEREVM. THALAMVM. IN. QVO. REX. REGVM. STELLATO. SEDET. SOLIO.
EXALTATA. EST. SANCTA. DEI. GENITRIX. SVPER. CHOROS. ANGELORVM. AD. CÆLESTIA. REGNA.

Sub coronide itidem polito musiuo mater Dei in medio apparet, dum ex hac vita migrat ab Apostolis, vnà cum Angelis circumdata, & Saluator animam in cælum portat. Quo loco etiam quidam Sancti in aere simul cum Angelis apparent. A dextro latere, Christi natiuitas adest, gloriosa Virgo humi iacens, & Angelorum miriades ouantium. Quam picturam haud dissimilem credo ab eo, quod sanctus Cyprianus affirmat. *Consuetudinem sequens, vt legi satisfaceret, quasi cum alijs mulieribus esset ei in hoc opere ratio similis (hoc est in opere partus Domini) diebus designatis recubuit, & depositi oneris lassitudinem professa, oblatæ quieti paruit, & in diebus separationis non se à thoro Ioseph, qui eam nũquam tetigit, sed ab ingressu Templi, & cæteris quæ lex prohibebat continuit.* Ad Tribunæ terminum etiam musiuo opere eximiè laborato Beatæ Virginis Annunciatio renidet, cuius latere transacto, in facie, quæ Crucem constituit, sanctus Hieronymus cernitur libro aperto prædicans, & scripturam declarans, Cardinalis habitu, atque ornamentis, quibus ea tempestate incedebant. ex quo munitur, quod aliqui Patres asseruerunt, nimirum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem extitisse, velut præclarè Ciaccon. *Hoc eodem tempore sanctus Hieronymus à Damaso Papa Presbyter Cardinalis creatur, tituli sanctæ Anastasiæ ad Platinas, deinde sancti Laurentij in Damaso, nouæ à se Basilicæ conditæ, iuxta Theatrum Pompeianum. Quod autem fuerit Presbyter Cardinalis creatus, consensit Cyrillus Hierosolymitan. Episcopus scribens ad Augustinum de vita sancti Hieronymi. Et Eusebius Cremonensis discipulus sancti Hieronymi scribẽs ad Theodomum Senatorem Romanum, & ad Damasum Episcopum Portuensem. Sanctus item Petronius Episcopus Bononiensis, qui floruit anno Christi 440. in tractatu Apophtegmatum selectorum Sanctorum Patrum, qui coæuus sancto Hieronymo fuit, vtpotè qui ex hac vita migrauit anno 472. Sanctus etiam Augustinus in sermone vigesimoquinto, ad Eremitas, vel cuiuscunque Auctoris antiqui ille sit, & omnes fermè recentiores idem testantur, quos longum esset recensere, inter quos est Nicolaus Quartus Pontifex Romanus, qui sanctum Hieronymum habitu Cardinalitio, qualis erat sua ætate, opere vermiculato fecit exprimi, ad Paulam, & Eustochium sermonem faciens. Accedit quod à Paulino Episcopo creatus Presbyter tertio anno Antiochiæ trigesimonono. Romæ creatus itidem Presbyter, nequiuit fieri nisi Romæ Presbyter Cardinalis crearetur: nam non potest idem creari Romæ & Antiochiæ Presbyter, nisi alter titulus Presbyterij fuisset ordinis, alter dignitatis; cuius rei argumentum nos peculiari libello edito, latissimè, & copiosè tractauimus, & comprobauimus Hieronymi Cardinalitium, Presbyteratum.*

De Christi operibus serm. de Natiuitate.

In vita Damasi P. [illegible]. [illegible] Hieron. S. R. E. Card.

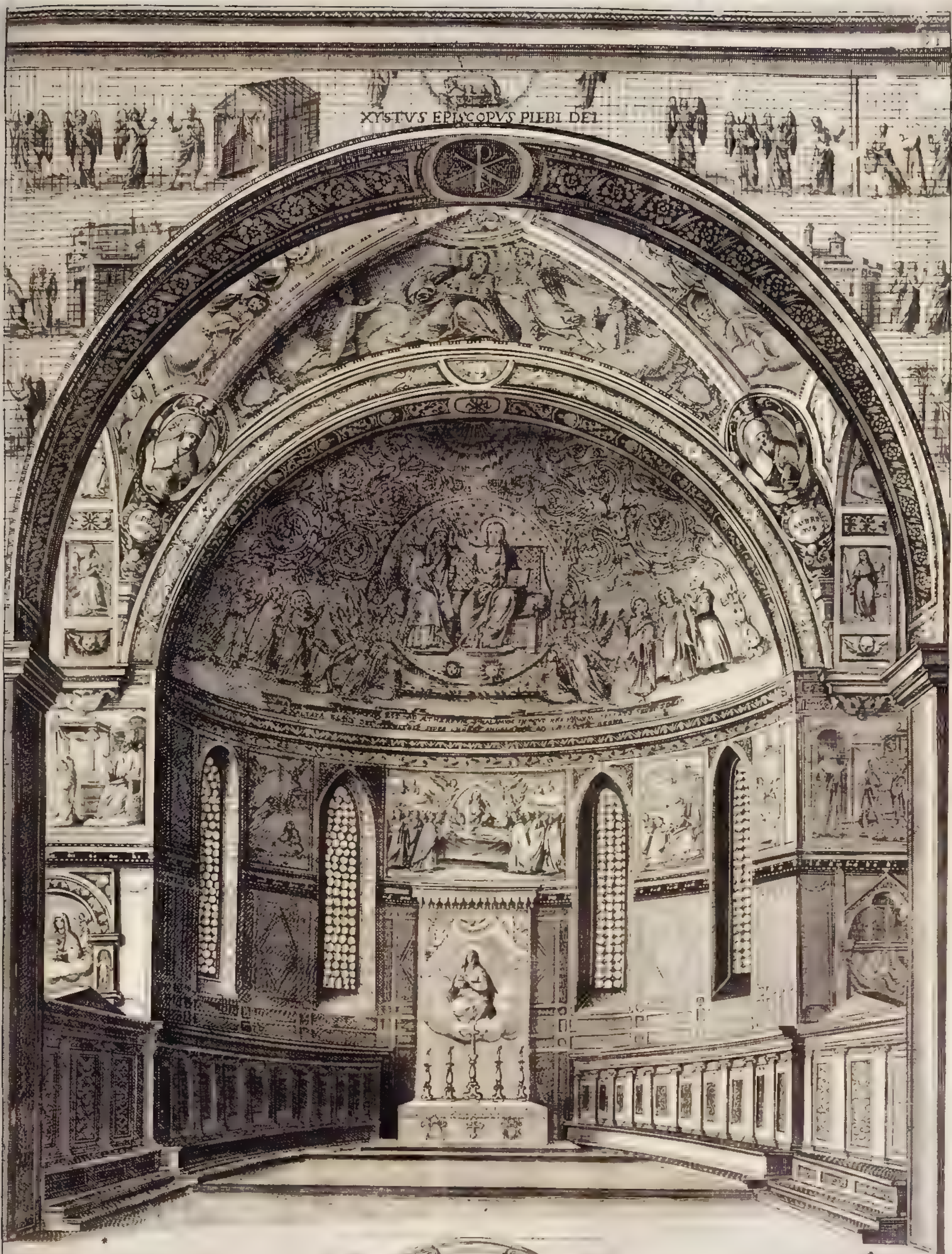
A sinistro latere inter binas fenestras Magi notantur, munera Christo Saluatori offerentes: atque prope illud Saluatoris historia cernitur, dum Simeoni offerunt, & sancta Ecclesia Virginis Purificationem vocat. In medio, dum Tribunam terminat, Sanctus Matthias cernitur Hebræis prædicans..... Quod opus anno 1295. est constructum. Sic in angulo à sinistra: ANNO DOMINI M. C. C. XC V. Et à sinistra Pictoris nomen legitur: IACOBVS TORRITI PICTOR HOC OPVS MOSAICEN FECIT. Et in Archiuio reperimus Iacobum Cardinalem Columnam non solum in interiori, sed etiam exteriori parte varijs historijs Tribunam ornasse ad gloriosam Virginem spectantibus: *Tribunam maiorem, cui superest ornatus musiuus in honorem Assumptionis Beatissimæ Virginis, solum Iacobum fecisse inspicimus.*

Matth. cap. 2.

De hac historia Onuphr. Pomp. Vgon. pag 60. Card. Sirlet. in manusc. huius Basilicæ Ciacc. in vita Nicol. 4 & dicit Nicolaũ Papatum cæpisse anno 1288. 8. Cal. Mart. & anno 1292. pridie non. April. obijsse Romæ in Patriach. S. Mariæ Maioris an. 4. sui Pontificat. mens 1. die 14. Imperante Rodulpho, & Adulpho Cæsaribus.

Pauimen-

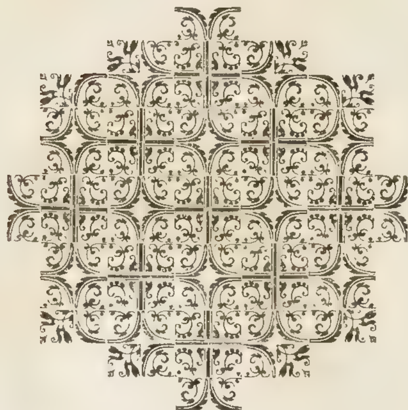

PROSPECTVS TESTVDINIS INTERIOR LIBERIANÆ BASILICÆ CVM MVSIVO OPERE PERFECTIS

Pauimentum quoque proculdubio idem A constrauit: quod tum ex eo conijcitur, quia illorum temporum modum redolet, tum quoque ex alijs indicijs apparet: in quo ipse quiescit.

Aræ maximæ Ciborium Cardinalis Rothomagensis faciendum curauit. Sic insignia declarant, quatuor Ciborij lateribus super columnarum capitulis, quæ illud substentant. id variæ historiæ pario marmore insculptæ, atque aurum exornant. In cuius fronte sub Deipara, niuis miraculum renidet; quam historiam pariter auctor innominatus aduertit: *Cardinalis Rothomagensis Ciborium super Altare maius, atque Altare sancti Hieronymi construxit.*

Onuph. & Ciac. in vita Eug. 4.

A leua

ARÆ MAXIMÆ HVIVS BASILICÆ VNA CVM NOBILISSIMO CIBORIO SACRAQVE CONFESSIONE DELINEATIO

A læua huius Altaris Basilicæ organum ſe oſtentat, à Sixto Papa Quarto concinnatum, quod ex inſignibus marmoreis colligitur, & Clemens Octauus Pontifex noſtra tempeſtate inſtaurauit: nec non etiam Muſicæ chorum, de quo inſignia fidem præbẽt.

Confeſſionem etiam ſub Ara maxima exiſtentem Cardinalis Pinellus, noſtra memoria inſtaurauit, egregiè exornans, dum ibidem ſibi ſepulchrum pararet.

Quatuor Euangeliſtarum, atque Eccleſiæ Doctorum imagines, quæ in crucis fornice ad maiorem arcum, & in chori medio ſupereminent, itidem Cardinalis Pinellus inſtaurauit, velut ab inſignibus depictis,& nomine deprehendimus.

DOMINICVS CARDINALIS PINELLVS ARCHIPRESBYTER, ANNO M.D.XCIX.

Baſilicæ tabulatum Cæleſtinus Papa Tertius auro exornare, ac ditare incæpit, & Alexander Sextus perfecit (& quidem ſi nonnullis credimus) ex primo auro, quod Indiæ tranſmiſerint.

Hac parte in minores naues pergimus; quarum vna à dextris, altera à ſiniſtris maioris ſe efferunt, opere concamerato; in quibus inſignia marmorea auro decorata pluribus locis cernuntur Card. Rothomagenſis. Ad harum nauium caput, occaſione Chori ampliandi ob beneficiatorum numerum à Pio Quarto auctum, crux, quæ per Chorum penetrabat, & ad paruas ianuas pertingebat, fuit obſtructa, velut hodie cernimus, cum pro Choro inſeruiat. Et in crucis concameratione, antequam Cardinalis Pinellus depingeret, etiam Cardinalis Rothomagenſis inſignia apparebant: & eodem tempore denuò duos parietes vſque ad Eccleſiæ medium conſtruxit, quo minores concamerationes magis perſtarent. ſic præter inſignia manuſcriptum habet: *Crucem mediam, & naues ab vtraque parte minores lateritias fecit Cardinalis Rothomagenſis huius Baſilicæ Archipresbyter.* Poſtea verò nauium dimidium, velut caſus & tempora ferunt, imperfectum manſit. Quare Capitulum ſuis impenſis ad exitum perduxit, Pauli Quarti Põtificis beneficentia adiuncta, vnà cum illa Guidonis Aſcanij Sfortię Baſilicę Archipresb. quorum inſignia quibuſdam fornicis partibus affixa cernuntur,& his verbis apparent: *Quarum alterã ſedente Paulo Quarto, collapſam reſtituerunt Canonici illius temporis, ſcuta tria millia erogantes in eius reparationem. quod reliquum fuit fecit Paulus Quartus, & Guido Aſcanius Sfortia Cardinalis Camerarius Archipresbyter; & Cardinalis extant inſignia in hac naui, Canonicorum verò nullum extat monumentum.*

Vide Onuphr in vita Sixti Papæ Quarti, vbi loquitur de Card. Rothomagen.

Atque hæc ſufficiant de ijs, qui fabricis Eccleſiam amplificarunt. Supereſt vt quatuor internas Baſilicæ partes delineatas proponamus.

FINIS LIBRI QVINTI.

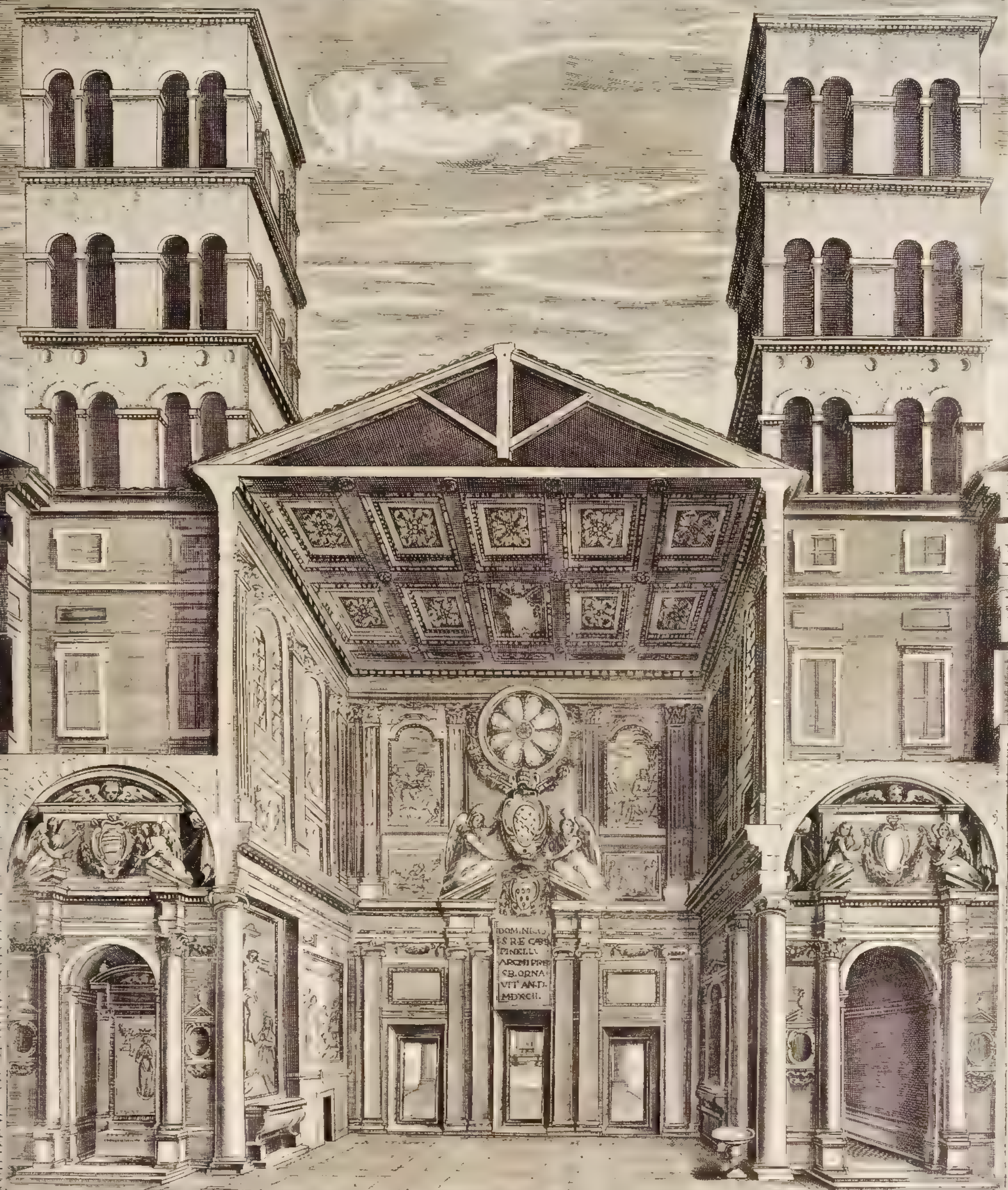

BASI-

VESTIGIVM TOTIVS BASILICÆ LIBERIANÆ ET APPOSITORVM ÆDIFICIORVM EA FORMA IN QVAM PAVLVS V. PONT. MAX. MAGNIFICE EXCVLTA ATQVE AVCTA REDEGIT.

LIBERIANÆ BASILICÆ FACIES INTERIOR QVÆ ... MAXIMÆ OBVERSA EST

Scala mensionis desumpta ex linea paralela inter + et +

*Diminutionū Scala desumpta ex linea inter * et **

BASILICÆ LIBERIANÆ PARS INTERIOR CVM TESTVDINE DISSECTA

10

ſcala menſionis desumpta ex linea paralela inter + et +

10

Scala diminutionum deſumpt ex linea inter × et ×

BASILICÆ LIBERIANÆ PARS INTERIOR, CVM DVPLICI CIBORIO ALTERO RE-
LIQVIARV̄ ALTERO SACRORVM D·N·IESV XPI CVNABVLORVM ET TESTVDINE DISSECTA

LIBERIANÆ BASILICÆ PARS INTERIOR, CVM ORGANO, ET NICOLAI PAPÆ IIII MARMOREO SEPVLCHRO IN QVO EIVS IMAGO EXTAT, ADIVNCTA TESTVDINE MVSIVO OPERE PERELEGANTER DEPICTA

10

cala menhonis desumpta ex linea paralela inter + et +

10

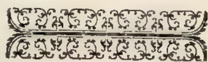
*Scala diminutionum desumpta ex linea inter * et **

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER SEXTVS.

AVCTORE

ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE INDVLGENTIIS, STATIONIBVS, Reliquijs, Pœnitentiarijs, atque Nobilitate Basilicæ Sanctæ Mariæ Maioris.

CAPVT PRIMVM.

IXIMVS antea, quomodo olim se habuerit, atque adeò in præsens se habeat, hæc Basilica. sequitur modo tractandum de Indulgentijs, Pęnitentiarijs, Reliquijs, atque huius Ecclesiæ dignitate. Et primum, diuino fauente auxilio, ab Indulgentijs, & Stationibus inchoabimus. Quanquam præsens tractatio requireret, vt prius de Statione, & Indulgētia esset actum, atque de origine, & nominibus; tamen quia hic minus ex proposito, sed ex occasione, & per accidens tractatur, nimirum ob connexionem, quam cum hac Ecclesia habent; ideò à nobis prætermittetur. Præter- A quam quod cum de his in nostra militia Ecclesiæ Romanæ accuratè agamus, haud reprehendendum duximus, si manus abstineatur. Igitur primum monstrabimus à Sixto Papa Tertio, anno 433. & alijs Pontificibus, plurimas Indulgentias concessas fuisse, sed præsertim die consecrationis Basilicæ. Sic autem Nicolaus Papa Quartus ad confirmationem testatur. *Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei. Dilectis filijs Iacobo sanctæ Mariæ in Via lata Diacono Cardinali, &* B *Archipresbytero, ac Priori, & Canonicis Basilicæ sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe, salutem, & Apostolicam benedictionem, &c. Vnde vnius anni, & quadraginta dierum à fel. recor. Sixto Tertio in die Consecrationis Basilicæ sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe. Et vnius anni, & quadraginta*

De nomine Indulgentia, & Iubilæi, vide Card. Bellarm. tom. 2. controuer. lib. 1. c. 1. de indulg. Gulielm. Altisiodoren. in sum. Theolog. lib. 4. tract. 6. c. 9. Alex. Alens. in sum Theol. par. 4. q. 23. Alber. Mag. S. Thom. S. Bonau. & cæteros schol. Theol. in comm. ad 4. lib. sent. dist. 19. art. 30. aut. 45. Panormit. tit. de pænit. & remis. in Epist. decret. in 6. extrauag. Io. de Turrecr. in comm. ad Gratia decret. de pænit. dist. 1. Cano. quis vidit §. item in leuit.

Feli. in tract. de indul. S. Anton. Archiep. Flor. in sum. par. 1. tit. 10. c. 3. Siluest. in libel. aduers. Luther. et in sum. in verb. Indulgentia. Adrian. 6. in comm. ad 4. lib. sent. in tract. de Ind. Card. Caie. in 1. tom. opusc. tract. 8. q. 10 15. & 16. Domin. à soto in 4. sent. dist. 27. Petr. Soto instit. Sacerd lect. 1. 2. & 3. de indulg. Io. Episc. Roffen. in refutatione assertionis artic. Lutheri art. 17. 18. 19. 20. 21. & 22. Martin. Ledesm. in 2. par. 4. sent. q. 27. 29. & 30.

Medin in dispu. de indulg. Ant. Cordub. in quaestio. de indulg. Io. Bapt. Paul. in lib. de Iubil. & indulg. Nauar in com. de Iubil. & indulg. Franc. Turrian. lib. 4. de dogmat. caracth. verbi D. 1. Greg. de Valent. de indulg. Iacob. Nachant. tract. 10. Card. Tolet. instit. Sacerd lib. 6. cap. 21 [illegible] Sed melius & plenius Cardin. Bellarm. loc. cit.

De stationibus vide Isid r. Polidor. Virgil. in lib. 8 de inuent. r r cap. 1.

Lib. 1. Reg. cap. 1. & 2. Euang. Io. ad 6. Acta Apostol. ad 2. cap. Panuin intra [illegible] stat. Concil. Nicen can. 20. & [illegible]

Pomp. Vgon. in histor. Station. Rom.

draginta dierum à Clemente Tertio, in solemnitate consecrationis eidem, quando lapidem Altari maiori superposuit consecratum. ac vnius anni; & quadraginta dierum ab Honorio Tertio, ab ipso festo consecrationis, vsque ad octauam Assumptionis ipsius Virginis, &c. Datum Romæ, tertio Kalendas Augusti, Pontificatus nostri anno primo.

Idem putandum est Liberium Papam fecisse; nec non Gregorium Papam Primum, quem, aiunt, quadragesimales, & annuas stationes instituisse, velut Ioannes Diaconus in Gregorij vita ait. de quo legitur, solitum esse in Euangelia Homilias scribere eo in loco, vbi erant stationes. Vnde potest credi quod Homiliam super Euangelium componens, *Exijt edictum à Cæsare Augusto, &c.* In tali Basilica die Natiuitatis Domini, quo tempore est statio; & sermonem faciens de Resurrectione Saluatoris, quo etiam statio sanctæ Mariæ Maioris, in Natali Domini, & Resurrectione, Gregorij tempore extiterit; atque etiam omnes aliæ stationes, tam Quadragesimales, quàm infra annum ab eodem Pontifice, & antecessoribus deriuarint. Quæ Basilica adeò his ornatur, vt nulla alia etiam Romana Patriarchalis (si sancti Petri in Vaticano excipias) antecellat. Etenim hęc quindecim dies stationis in anno habet, Saluatoris verò Basilica, vel certè sancti Ioannis Laterani (idem enim significat) solum septem dies. Sancti Pauli extra muros quinque. sancti Laurentij extra muros quatuor, tantum illa Apostolorum Principis in Vaticano viginti stationis dies obtinet. In tali Ecclesia est Porta sancta, quæ vigintiquinque annorum curriculo semel aperitur per totum annum à Cardinale Archipresbytero, ijsdem cæremonijs, quibus summus Pontifex illam sancti Petri aperit, & claudit. quod Gregorius Vndecimus in hac Basilica instituit, velut ex Panuino; aut Clemens Septimus, sicut in Bulla apparet. & nostra memoria fuit reserata, & clausa anno 1600. à Dominico Cardinali Pinello Archipresbytero.

Vide Panuin. de VII. Vrbis Eccles.

Stationes sunt hisce diebus.

Prima Dominica Aduentus Domini. Quarta quaque feria, quatuor anni temporũ, quibus diebus Cardinalium creatio pronunciari solebat. Vigilia Natalis Domini. Nox Natalis in sacello Præsepis ad primam Missam. In Missa maiore. Tota die in Natali Domini, quæ statio secundum aliquos antiquitus etiam sancti Petri in Vaticano erat, sed ob diei breuitatem Honuphrius credit Gregorium transtulisse; quod iam dictis aduersaretur ex Ioannis Diaconi auctoritate, nisi id ante sanctum Gregorium Papam cõtigisset; vel certè eadem die, vtroque loco extitisset, sed ex diei breuitate in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris fuerit stabilita.

Dies S. Ioannis Euangelistæ.

Dies Purificationis Beatæ Virginis.

Feria quarta Hebdomadæ maioris.

In die Resurrectionis Domini.

De quo die vide Baron. ad ann. 447. tom. 6. in vita Leonis Papæ I.

Feria secunda, nimirum tribus diebus ante Domini Ascensionem.

In festo dedicationis eiusdem Basilicæ, die quinta Augusti.

Die Assumptionis Beatæ Virginis, decimaquinta Augusti. Quibus diebus olim Põtifice adstante, vna cum sacro Collegio solemnem Missam Cardinalis canebat.

Honuph, de sept. Eccles. pag. 244. & de Station. Vrbis Romæ Libellum Cardin. Sirlet. in tract. manuscript. Huius Basilicæ.

Sed præsertim in Natali Domini, Purificatione Beatæ Virginis, Resurrectione Domini, Assumptione Beatæ Virginis solẽnem Missam Põtifex celebrabat. Et Paulus Quintus summus Pontifex, vel solemni pompa, vel priuatè sæpius sacra facit.

Et in die Purificationis. in festo S. Adriani processio ad talem Ecclesiam pergebat nudis pedibus, & candelis accensis, sicut in Natalis Domini nocte Pontifices sacra faciebãt, & etiam mane in Ara maxima, velut nostris temporibus Sixtus Quintus peregit solemni, & magnifica pompa. In hac Basilica plurimæ sunt Indulgentiæ à varijs Pontificibus concessæ; sed præsertim à Nicolao Quarto, quæ musiuo opere leguntur in sinistro cornu absidis, & Panuinus annotauit:

Honuphrius de sept. Eccles.

Primæ ad hanc sacram Basilicam omnibus deuotè venientibus à felicis recordationis Nicolao Quarto Papa inscripto Indulgentiæ sunt concessæ, & innouatæ. In primis singulis diebus annus vnus, & duæ quadragenæ. Item singulis diebus Lunæ, Mercurij, & Sabbathi centum dies. Item in Quadragesima sancti Martini singulis diebus tres anni, & tres quadragenæ. Item in Natiuitate Domini, & vsque ad octauam duodecim anni, & duodecim quadragenæ. Item ab octaua Natiuitatis vsque ad Epiphaniam octo anni, & octo quadragenæ. Item ab Epiphania, & vsque ad octauam duodecim anni, & duodecim quadragenæ. Item ab octaua Epiphaniæ vsque ad Purificationem duodecim anni, & duodecim quadragenæ. Itẽ à Dominica Septuagesimæ vsque ad xl. duo anni, & duæ quadragenæ. Item in Quadragesima singulis diebus tres anni, et tres quadragenæ. Item in festo sancti Matthiæ Apostoli decem anni, & decem quadragenæ. Item in octaua eiusdem sex anni, & sex quadragenæ. Item in Annunciatione Beatæ

Mariæ

Mariæ Virginis decem anni, & decem quadragenæ. Item in Resurrectione Domini, & vsque ad octauam duodecim anni, & duodecim quadragenæ. Item ab octaua Resurrectionis vsque ad Ascensionem duo anni, & duæ quadragenæ. Item in Ascensione, & vsque ad octauam sex anni, & sex quadragenæ. Item ab octaua Ascensionis vsque ad Pentecostem duo anni, & duæ quadragenæ. Item in Pentecoste vsque ad octauam sex anni, & sex quadragenæ. Item in festo Niuis, vsque ad octauam quatuordecim anni, & totidem quadragenæ. Item Indulgentia ab octaua festi Niuis, vsque ad Assumptionem octo anni, & octo quadragenæ. Item in Assumptione, & vsque ad octauam, duodecim anni, & duodecim quadragenæ. Item ab octaua Assumptionis vsque ad Natiuitatē Virginis octo anni, & octo quadragenæ. Item in Natiuitate Virginis vsque ad octauam duodecim anni, & duodecim quadragenæ. Item in festo omnium Apostolorum, & Euangelistarum, sancti Laurentij, & sancti Hieronymi duo anni, & duæ quadragenæ. Item in festo sanctæ Crucis tres anni, & tres quadragenæ. Item singulis diebus sabbathi vnus annus, & vna quadragena. Item singulis diebus Lunæ, Mercurij, Sabbathi ad Præsepe vnus annus, & vna quadragena. Item in singulis stationibus ipsius Basilicæ, quæ sunt omnibus diebus Mercurij, quatuor temporum; Dominica de Aduentu; Vigilia Natalis Domini; & Quarta feria maioris hebdomadæ, nouem anni, & nouem quadragenæ. Item quicunque ad reparationem, seu conseruationem ipsius Basilicæ, & alias, prout ei Dominus inspirabit, quotiescunque, & quandocunque manum porrexerit adiutricem, annus vnus, & vna quadragena.

Neque nobis ab re videtur summarium addere, in quo Bullæ designentur à pluribus Pontificibus concessæ, quæ ad huius Ecclesiæ decus, & Dei gloriam pertinent; dummodò præiudicium non fiat alijs Indulgentijs eidem Basilicæ concessis, quarum, barbarorum iniuria, memoria extincta est. Igitur in Archiuio reperimus, Anno 1223. die 23. Iulij, Honorij Tertij anno septimo, Bullam eiusdem Pontificis confirmantis Indulgentias duorum annorum, & totidem quadragenarum ab alijs summis Pontificibus concessas Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris, in festo Niuis vsque ad octauam Assumptionis; & ipsum diem Niuis festum solemnem perpetuò constituentis, & mandantis celebrari officium.

Anno 1240. die 23. Iunij, Gregorij Noni anno 13. Bullam eiusdem Pontificis confirmantis Indulgentias ab alijs summis Pontificibus concessas, & addentis Indulgentijs, aliàs concessis in aliquibus solemnitatibus, Indulgentiam vnius anni, & quadraginta dierum.

Anno 1261. die 19. Iunij, Vrbani Quarti anno primo, Bullam eiusdem Pontificis concedentis Indulgentiam vnius anni, & quadraginta dierum, in festo Dedicationis, vsque ad octauam Assumptionis.

Anno 1288. die quarta Ianuarij. Nicolai Quarti anno primo, Bullam eiusdem Papæ concedentis Indulgentiam trium annorum, & totidem quadragenarum visitantibus Ecclesiam, in die Natiuitatis vsque ad festum Purificationis, & in festo Resurrectionis vsque ad octauam.

Anno 1288. die vndecima Augusti Nicolai Quarti anno primo, Bullam eiusdem Pontificis concedentis Indulgentiam trium annorum, & trium quadragenarum, in die Natiuitatis Domini vsque ad octauam Epiphaniæ, In die Resurrectionis Domini vsque ad octauam, In festis Purificationis, Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis, & in festo sancti Matthiæ Apostoli.

Eodem anno, & die Bullam supradicti Pontificis concedentis Indulgentiam vnius anni, & quadraginta dierum visitantibus Ecclesiam sanctæ Mariæ Maioris diebus in Bulla expressis.

Eodem anno, & die Bullam supradicti Papæ concedentis Indulgentiam trium annorum, & trium quadragenarum visitantibus Ecclesiam, in festo Dedicationis, vsque ad octauam Assumptiouis.

Anno 1290. die prima Martij, Nicolai Quarti anno tertio, Bullam eiusdem Papæ concedentis Indulgentiam vnius anni, & quadraginta dierum visitantibus singulis anni diebus Ecclesiam, & secunda, & quarta feria, & die sabbathi locum Præsepis; & duos annos, & totidem quadragenas visitantibus Ecclesiam à prima die Quadragesimæ, quæ sancti Martini dicitur, vsque ad festum Purificationis: & à Dominica Septuagesimæ vsque ad festum Pentecostes diebus singulis, & in singulis sanctorum Apostolorum, Michaelis Archangeli, Laurentij, & Hieronymi festiuitatibus: & quatuor annos, & totidem quadragenas, in Natiuitate Domini, Epiphania, Resurrectione, Ascensione, & Pentecostes, ac singulis eiusdem Beatæ Virginis, & sancti Matthiæ festiuitatibus, & per octauas. Item tres annos, & tres quadrag. in anniuersario ipsius Ecclesię, & per octauā.

Anno

Anno 1373. die 27. Februarij, Gregorij A Vndecimi anno tertio, Bullam eiusdem Papæ concedentis Iubilæum anni sancti in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris, & mandat dictam Ecclesiam visitari cum alijs tribus, videlicet Sanctorum Petri, & Pauli, ac Lateranen. Ecclesijs.

Anno .... die .... Gregorij .... anno .... Bullam eiusdem Papæ concedentis Indulgentiam visitantibus Ecclesiam à die festo Niuis, vsque ad octauam Assumptionis, adest duplicatum. B

Anno 1392. die decima octaua Augusti, Bonifacij Noni anno sexto, Bullam eiusdem Papæ concedentis easdem Indulgentias visitantibus Ecclesiam in diebus, quibus aperitur, & clauditur Imago gloriosissimæ Virginis à sancto Luca depicta, quæ fuerint concessæ visitantibus Ecclesiam sancti Siluestri, in diebus, quibus sancti Ioannis Baptistæ caput ostenditur.

Anno 1392. die decima septima Septembris, Bonifacij Noni anno ..... Bullam eiusdem C Papæ concedentis eandem Indulgentiam Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris, in festiuitate, quæ est pridie Kalendas Octobris, & in festo translationis sancti Hieronymi, quæ fuit concessa à summis Pontificibus, die prima Augusti, Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Angelis Assisij.

Anno 1449. die decimanona Februarij, Bullam Nicolai Quinti confirmantis Iubilæum anni sancti in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris, aliàs concessum à Clemente Sexto, D & Gregorio Vndecimo.

Anno 1448. die 21. Ianuarij, Pij Secundi anno eius primo, Bullam eiusdem Papæ concedentis Indulgentiam plenariam, visitantibus Ecclesiam in festo trãslationis corporis sancti Hieronymi, videlicet septimo Idus Maij. adest duplicatum. Aliam Bullam eiusdem Papæ, anno 1464. die prima Iunij, anno eius sexto.

Anno 1465. die decimaseptima Maij, Pauli Secundi anno primo, Bullam eiusdem E Papæ concedentis Indulgentiam plenariam, visitantibus Ecclesiam, videlicet in die festo translationis Corporis sancti Hieronymi, nimirum in vigilia Ascensionis Domini.

Anno 1472. die quarta Maij, Sixti Quarti anno primo, Bullam eiusdem Papæ confirmantis Indulgentias ab alijs concessas, & insuper addentis Indulgentiam vnius anni, & quadraginta dierum visitantibus Ecclesiam à die Dedicationis vsque ad octauam Assumpt. & in alijs diebus in Bulla expressis.

Anno 1568. die vigesimasexta Februarij, Bullam Pij Quinti restituentis Stationem in die Dominica secunda Quadragesimæ, olim ablatam à Leone Decimo, & concessam Ecclesiæ sanctæ Mariæ in Dominica.

Anno 1572. die vigesima octaua Martij, Bullam Pij Quinti cõcedentis Stationes Archipresbytero, Capitulo, & Canonicis, Beneficiatis, Pęnitentiarijs, seruientibus, & ipsorum famulis, qui ex nunc, & in perpetuum Quadragesimalibus, & alijs anni temporibus, Altaria Præsepis, sancti Matthiæ, Beatæ Mariæ, reliquiarum, & sancti Hieronymi deuotè visitauerint, & ante vnumquodque dictorum Altarium vnum ex Psalmis Gradualibus, ipsis benè visum; ac si quis ministrorum, & famulorum Psalmos ignoret, ter orationem Dominicam, & totidem Salutationẽ Angelicam deuotè recitauerint.

Anno 1582. die prima Martij, Bullam Gregorij Decimitertij, concedentis Indulgentiam plenariam in festo S. Matthiæ.

Anno 1583. die vigesima Februarij, Breue supradicti Papæ concedentis eandem Indulgentiam plenariam in supradicta die festi sancti Matthiæ.

Anno 1586. die sexta Decembris, Breue Sixti Quinti asserẽtis de ipsius ordine translata fuisse ab Ecclesia sancti Pauli ad Ecclesiam sanctæ Mariæ Maioris, corpora sanctorum Innocentum, & concedentis Indulgentiam plenariam in sanctæ Luciæ, & sanctorum Innocentum festiuitatibus. Quæ omnia Paulus Quintus Pontifex Maximus confirmauit; atque septem Altaribus Indulgentiam concessit.

Traslatio corporum SS. Innocent. a sancti Pauli Eccles. ad hanc Basilicam anno 1586

DE POENITENTIARIIS

S. MARIAE MAIORIS.

Caput II.

HÆc Basilica habet etiam suos Pœnitentiarios, haud à cæteris Patriarchalibus dissimiles, pro communi bono, & Christifidelium salute. Etenim cum ad Indulgentias huius Ecclesię obtinendas sint dispositi, illud requirebatur, vt ij adessent, qui non solum confessionibus adiuuarent, sed etiam pia charitate modum edocerent, quo Indulgentias consequerentur. Hic fortasse aliquis requiret cognitionem de Pœnitentiarijs in genere; nimirum vt à nobis agatur de huius

De Pœnitentiarijs vide Baron. tom. 1. ad ann. 56. S. August. Epist. 54. ad Macedon. Socrat. lib. 5. c. 19. Sozomen. lib. 7. c. 16 & lib. 9. c. 36.

De numero Pœnitentiariorum vide Eu eo ni- ster lib 6. cap 29 & Sozom. n loco supra citat.

huius vocis significatu, origine, munere, &c. A Sed quia in nostra militia de Romana Ecclesia fusè tractatur, tanquam de re illuc præsertim spectante, nos hic solum delibabimus, quæ pro tali Basilica faciunt. In hac Ecclesia perpetuò Pænitentiarij residerunt, & quidem vsque ad Pium Papam Quintum semper sæculares Sacerdotes, Monachi, & alij Claustrales, iuxta temporum permutationem, sicut inferius apparebit; si antea de ijs originem trademus, qui in hac Ecclesia consistunt. B Igitur dicimus fuisse à Liberio Papa eodem tempore stabilitos, quo etiam ipsa Basilica. Cum autem nullum certum fundamentum, & proprium adsit, non est ab hac sententia recedendum, cum nihil incontrarium se opponat. sed si est verum, vti est verissimum, quod à sanctis Patribus est memoriæ consignatum, vna voce affirmantibus, Ecclesias, & Oratoria primitiuæ Ecclesiæ ad Christianorum bonum erecta esse, velut etiam nostris temporibus, illud planè consequitur in talis Ecclesiæ constitutione C à Liberio Papa Sacerdotes collocatos fuisse, qui suprema auctoritate peccata abolerent. Quod si huic sententiæ aliquis se opponat, nunquam negabit, saltem à Sixti Tertij tempore Penitentiarios in hac Basilica constare, quod mille, & ducentos annos attingit. Quod verò plures Pœnitentiarij eodem tempore hic adfuerint, & etiam diuersi ordinis, facilè tum ex auctoribus, tum quoque ex Archiuio deprehenditur: & Anastasius Bibliothecarius testatur, D Simplicium Papam apud talem Basilicam Ecclesiam erexisse sancto Andreæ Apostolo dicatam: & in vita Gregorij Secundi, his verbis: *Gerontocomium, quod post absidam sanctæ Dei genitricis ad Præsepe situm est, Monasterium instituit, atque Monasterium sancti Andreæ Apostoli, quod Barbaræ nuncupatur, ad eam deductum desolationem, vt in eo ne vnus quidem Monachus relictus esset, accitis Monachis, ordinauit, instituitque, vt horum duorum Monasteriorum Monachi in Basilica sanctæ Dei genitricis Mariæ, die, noctuque diuinas Deo canerent laudes.* E

De nomine Pœnitentiariorum & vnde oritur & quando vide Ambros. lib. 1. de pœnitent. & Cyprian. Epist. 13. & 31. Hieronym. aduersus Lucifer. Vide etiam Pamelij eruditissimas notationes in Tertull. lib. de pœniten. 53.

Ex Anast. Bibl. in vita Simplicij Papæ, & Gregor. ij. Honuph. de. 7. Eccles. pag. 241. Concil. tom. 2. in vita Simpl. Papæ Vide Anast. Biblioth. in vita Greg. Papæ ij.

Hactenus Anastasius. Ex quibus colligitur Simplicij, & Gregorij tempestate per longum temporis tractũ Monachos diuina munera exercuisse. Et ad magis confirmandũ potest priuilegium perlegi à Georg. Cesarino cuidã concessũ, & à nobis ex Archiuio erutum: *Georgius de Cæsarinis, Dei gratia Sedis Apostol. Protonotarius, officij Pœnitentiariæ Domini Papæ curam regens. Venerabilibus Viris Dominis Vicario, nec non Priori, Canonicis, & Capitulo Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe, salutem in Domino. Cum pro deuotione maxima, quam vniuersus Populus Christianus ad dictam Ecclesiam sanctæ Mariæ merito gerit, in qua ipsa Beatissima Virgo Christi mater singulari quodam miraculo præcipuum sibi in Vrbe elegit habitaculum; vtque indulgentiarum eidem Ecclesiæ per Romanos Pontifices cõcessarum, Domino coadiuuante particeps fiat Christifidelium multitudo, quæ continuè deuotionis causa confluit ad eandem, quibus summè expedit pro huiusmodi indulgentijs consequendis idoneos, & discretos ibidem reperire Presbyteros, qui aduenientes omnes pro diuinis gratijs, & Indulgentijs acquirendis in eorum confessionibus diligenter audire, eosque auctoritate Apostolicæ Sedis à peccatis omnibus absoluere valeant. Nos de religionis zelo, litterarum sufficientia, vitæ, ac morum integritate, alijsque probitatis, & virtutum meritis Religiosi viri fratris Christophori de Guarrinis de Pergamo Presbyteri professi ordinis Fratrum Prædicatorum Conuentus Pergomen. fide dignum testimonium habentes, ipsumque præmissorum meritorum suorum intuitu condignis fauoribus, & gratijs honorare volentes, in quo plenam in Domino fiduciam obtinemus, auctoritate Domini Papæ, cuius Pœnitentiariæ curam regimus, & de eius speciali mandato super hoc viuæ vocis oraculo nobis facto, eidem fratri Christophoro, de officio substitutionis Pœnitentiariæ Domini Papæ in dicta Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris gerendo, & exercendo, sicut alij Pœnitentiarij in eadem gerũt, vsque ad beneplacitum nostrum tenore præsentium prouidemus. Committentes nihilominus eidem, vt huiusmodi substitutionis Pœnitentiariæ officium in dicta Ecclesia, sicut alij substituti Pœnitentiarij exercent, fideliter, & diligenter studeat exercere. Nos enim à prædicto fratre Christophoro de officio ipso fideliter exercendo auctoritate, & mandato prædictis recepimus fidelitatis debitæ in forma solita Iuramentum. Quocirca discretioni vestræ auctoritate, & mandato prædictis committimus, & mandamus, quatenus eundem fratrem Christophorum ad exercitium dicti officij, priuilegia, honores, onera, & emolumenta, sicut vnum ex alijs Pœnitentiarijs in Ecclesia prædicta liberè admittatis, & ab alijs, prout opus fuerit, faciatis admitti, ac ipsorum numero, & consortio aggregari. In quorum fidem, & testimonium præsentes litteras fieri, nostrique maioris sigilli, quo vtimur, iussimus appensione muniri. Datum Romæ in ædibus solitæ residentiæ nostræ, sub anno Natiuitatis Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio, Die vigesima quarta mensis Decembris, Pontificatus sanctissimi*

In Archiuio S. Mariæ Maioris conseruatur.

ſsimi in Chriſto Patris, & Domini noſtri Domini Eugenij diuina prouidentia Papæ Quarti, anno decimotertio.

Et hic ritus vſque ad Pium Papam Quintum durauit, qui Pœnitentiarios ex familia, atque ordine ſancti Dominici ſelegit, cæteros dimittens; nec non domicilium propè Baſilicam ſtabiliuit. Panuinus: *Pius Quintus Pœnitentiarios ex ordine Prædicatorum in hac Baſilica, cæteris ereptis, conſtituit; quorum Collegio domum ſanctæ Pudentianæ conceſſit.* Idem ex varijs Pontificum ſcriptis apparet, & primum ex Pij Quinti Bulla, quæ ſic habet: *Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Pro muneris noſtri officio curæ nobis eſſe debet, vt de miniſtris idoneis ad conferendum fidelibus ſacramentum apud Eccleſiam ſanctæ Mariæ Maioris de Vrbe, vtiliter deinceps ratio habeatur. Poſtquam enim felicis recordationis Pius Papa Quartus, prædeceſſor noſter, antiquum numerum Pœnitentiariorum ex diuerſis nationibus, atque ordinibus in dicta Eccleſia conſtitutorum ad numerum duodecim, qui alias iuxta veterem ipſorum inſtitutionem à Romanis Pontificibus traditam, ibi perpetuo conſiſterent, motu proprio per ſuas litteras reformauit; re ipſa compertum eſt, nè hoc quidem ad prædictum officium admodum profuiſſe: ac numerum ipſum duodecim Pœnitentiariorum ad id munus in dicta Eccleſia ſubeundum nimis multum. Præterea illam ordinum, linguarum diuerſitatem non perinde ibi neceſſariam eſſe: Nos vtilius multò facturi, ſi numerus prædictus rurſus minuatur, ſimulque omnes Pœnitentiarij prædicti ex vno ordine, eodemque linguæ idiomate conſtituantur; motu proprio, & ex certa ſcientia noſtra, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine reformationem, & reductionem Pij prædeceſſoris huiuſmodi, ac etiam omnes, & quaſcunque conſtitutiones de numero, ordinibus, nationibus, & alijs qualitatibus ipſorum Pœnitentiariorum, tam per eundem Pium, quam quoſcunque alios prædeceſſores noſtros quomodolibet, & ex quibuſcunque cauſis factas, nec non facultates conſtituendi prædictos Pœnitentiarios maiori Pœnitentiario noſtro, & quibuslibet alijs, etiam per litteras Pij prædeceſſoris huiuſmodi attributas, tenore præſentium reuocamus, & abolemus predictas, & quaſcunque alias litteras deſuper confectas, quarum ſingularum tenores præſentibus haberi volumus pro expreſſis, caſſamus, & annullamus, volumuſque illas omnes, vires, & effectum de cætero non habere. Quin etiam omnes illos Pœnitentiarios, qui hucuſque in dicta Eccleſia quomodolibet conſtituti ſint, officio, vſu, & exercitio Pœnitentiarij apud illam priuamus, & amouemus: diſtrictius inhibentes maiori Pœnitentiario præfato, & quibuſlibet alijs, ac deinceps in officiorum collatione, aut Pœnitentiariorum huiuſmodi ordinatione, amotione, vel alia quacunque diſpoſitione ſe ſe audeant immiſcere. Et nihilominus in dicta Eccleſia ſanctæ Mariæ ſex duntaxat Pœnitentiarios minores, qui omnes præfatorum Prædicatorum Ordinis, Prouinciæ Romanæ iuxta morem eiuſdē Ordinis, non autem alterius poſt hac in perpetuum eſſe, ac per Priorem Prouincialem dictæ Prouinciæ, ſeu Priorem S. Mariæ ſuper Mineruam de Vrbe, tanquam eius Vicarium conſtitui debeant, &c.*

Pij Papa V. bulla Pœnitentiariorum reformatorius.

Pœnitentiariorū reformatio.

Ex quo apparet de reditibus, atque alijs ad humanam vitam neceſſarijs, vnà cum pecuniarum determinatione apud Datariam, velut ex hic annotatis. *Vt autem ipſis ſex Pœnitentiarijs, & duobus conuerſis de communi, & quantum fieri poſſit, propinqua habitatione conſulatur, motu proprio, & ex certa ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſimilibus Aedes, quas intrantibus à dextra parte Eccleſiæ S. Pudentianæ conſtant, & ad ſeptentrionem ſpectant, quas nuper in eos vſus aptandas curauimus cum veſtibulis, & viridario ad valuas dictæ Eccleſiæ, ac omnibus iuribus, & pertinentijs ſuis à reliqua proprietate, & rebus menſæ Capitularis prædictæ Eccleſiæ S. Mariæ Maioris, ipſiusq; Eccleſiæ, ac ſingulorum illius beneficiorum, & præbendarum pro perpetuo vſu, & habitatione prædictorum ſex Pœnitentiariorum, & duorum Conuerſorum, ſeu Tertiariorum etiam ſine conſenſu dilectorum filiorum Archipresbyteri, & Capituli eiuſdem Eccleſiæ, ac ipſis omninò contradicentibus, perpetuò diſmembramus, & ſeparamus; illaſque cum eiuſdem veſtibulo, viridario, iuribus, & pertinentijs, ſex Pœnitentiarijs, & duobus Conuerſis, aut Tertiarijs pro huiuſmodi habitatione, & vſu perpetuò concedimus. Ita quod liceat ipſis ſex Pœnitentiarijs Aedium, & aliorum prædictorum corporalem poſſeſſionem per ſe, vel alium, ſeu alios propria auctoritate, etiam abſque vitio ſpolij, ſeu attentatorum liberè apprehendere, & perpetuò retinere: cum eo tamen, vt alias ipſi Eccleſiæ ſanctæ Pudentianæ, quoad titulum Presbyteri Cardinalis in nihilo derogetur; vtque aliarum illius rerum, & bonorum adminiſtratio, fructuumque perceptio, & diſpoſitio ad Archipresbyterum, & Capitulum prædictos, vt prius, pertineat. Inſuper pro victu, & alijs neceſſarijs ſex Pœnitentiariorum, & duorum Conuerſorum prædictorum menſtruā prouiſionem vigintinouem ſcutorum auri in auro, ſuper pecunijs compoſitionum, quæ in officio Datariatus noſtri fiunt, eiſdem ſex Pœnitentiarijs, vel eorum Procuratori, ad id ab eis poteſtatem habenti, per pecuniarum earumdem Depoſitarium*

tarium singulis mensibus, donec illis alia idonea assignatio facta fuerit (quo casu, & non alias prædicta prouisio cessare censeatur) integrè persoluendum concedimus, & assignamus. Idem Pontifex, vt tale Collegium firmius constaret, illi vniuit Monasterium, vel Abbatiam Sanctæ Mariæ Macularum in oppido Sancti Genesij apud Camerinum; cuius possessionem tenuerunt vsque ad annum 1589. Pontificatus Sixti anno Quinto, quo tempore pijs, & religiosis rationibus aliter disposuit, & huic Collegio annuam pensionem tercentum scutorum aureorum assignauit super eiusdem Monasterij fructibus, vnà cum pensione centum aureorum in Canonicatu, & Præbenda eiusdem Ecclesiæ, sicut ex Bulla conijcitur: *Et licet ipsi Collegio Pœnitentiariorum huiusmodi, aliàs Monasterium Beatæ Mariæ Macularum nuncupatæ, sancti Benedicti, vel alterius ordinis, Terræ sancti Genesij Camerinen. Diœcesis, Apostolica auctoritate vnitum, annexum, & incorporatum fuisset, ac forsan etiam eadem auctoritate statutum, quod ipsum Collegium semper ex Fratribus Ordinis Prædicatorum ad officium Pœnitentiariorum minorum, vt præfertur, assumendis constare debeat. Nos tamen nè ex vnione, annexione, & incorporatione prædictis dictum Monasterium nimia in spiritualibus, & temporalibus detrimenta pateretur, & ex certis alijs rationabilibus causis animum nostrum ad id mouentibus, nuper vnionem, annexionem, & incorporationem prædictas dissoluerimus, dataque Pœnitentiarijs, eorumque Collegio prædictis certa compensatione, & inter alia pensione annua trecentorum ducatorum auri de Camera, super eiusdem Monasterij fructibus, reditibus, & prouentis, eis perpetuò reseruata, Monasterium ipsum tunc quouis modo vacans dilecto filio nostro Euangelistæ, tituli Sancti Matthæi in Merulana, Presbytero Cardinali Cusentino nuncupato, per eum quo ad viueret tenendum, regendum, & gubernandum dicta auctoritate commendauerimus, pro vt in nostris, & alijs forsan litteris Apostolicis super præmissis omnibus confectis plenius continetur. Hinc est, quod nos, qui hodie prædictam pensionem trecentorum ducatorum ipsis Collegio, & Pœnitentiarijs super Monasterij, ac alteram pensionem annuam centum ducatorum similium, super Canonicatus, & præbendæ resignatorum huiusmodi fructibus, reditibus, & prouentibus, ac respectiuè distributionibus quotidianis, dilecto filio Paulo Aemilio de Siluestris, Clerico Anconitano, seu Montis Alti Ciuitatis, vel Diœces. ad eius vitam dicta auctoritate reseruatam, & illarum reseruationem, aut ipsorum Collegij, & Pœnitentiariorum, ac Pauli Aemilij expressus ad hoc accederet consensus, siue non accederet, Motu proprio, & ex certa scientia nostra cassauimus, annullauimus, & irritauimus.*

Pius Papa Quintus Pœnitent. Collegio Abbatiam vnit.

A B C D E

Postea Anno Domini millesimo sexcentesimo primo, volens Clemens Octauus Pontifex Maximus, magis ad huius Collegij commodum prospicere, & vt ampliori domicilio vterentur, determinauit ædes assignare, vnà cum hortis in eiusdem Basilicæ Platea: & illud domicilium simul cum hortis, atque alijs idem Pontifex Monachis S. Pudentianæ assignauit. Sic ex Bulla: *Nos, qui vtrisque æquè debitores sumus, libenter prospicimus, prout in Domino salubriter conspicimus expedire, &c. Et habitationem ipsorum Pœnitentiariorum, & duorum Conuersorum, seu Tertiariorum pro eorumdem Pœnitentiariorum seruitijs deputatorum assignauit in præsentibus ædibus illarum viridario, & alijs membris iamdiù iussu piæ memoriæ Sixti Quinti prædecessoris nostri ob ampliationem plateæ, & viæ publicæ dirutis, haud commodam habitationem habet, quodque si eis de aliquo domicilio commodiori, & eidem Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris viciniori prouideretur. Aedes verò prædictæ, quas ipsi nunc habitant, Monachis Congregationis Fuliensis, Cisterciensis Ordinis, in alia parte versus meridiem apud Ecclesiam Sanctæ Pudentianæ ex Apostolicæ Sedis concessione habitantibus concederetur, exinde profectò, & Pœnitentiarijs, & Monachis ipsis non modicum commodum proueniret. Proinde cum nuper quædam domus cum viridario, sita propè Ecclesiam Sanctæ Mariæ Maioris versus Ecclesiam Lateranensem, ad mensam Capitularem Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris spectans, quam quondam Hippolytus Scarsa (dum vixit) eiusdem Ecclesiæ Canonicus possidebat, per obitum eiusdem Hippolyti vacauerit: Nos domum prædictam eisdem Pœnitentiarijs pro eorum perpetua habitatione, & vsu concedendam duximus. Motu igitur proprio, & ex certa scientia, & mera deliberatione nostra, deque Apostolicæ potestatis plenitudine domum prædictam, cui ab vno via publica ad Ecclesiam prædictam Lateranensem tendens, ab alio Platea versus Sanctæ Mariæ Maioris, ab alio domus, quam possidet dilectus filius Scipio Manilius Bene-*

Clemens VIII. ædes in platea sitas Pœnitentiarijs concedit.

Benatus Ecclesiæ prædictæ Sanctæ Mariæ Maioris, & à reliquo lateribus horti quidam cohærent cum viridario, ac omnibus membris, iuribus, & pertinentijs suis à mensa Capitulari prædicta etiam sine dilectorum filiorum Archipresbyteri, & Capituli eiusdem consensu, ac ipsis inuitis, & omninò contradicentibus perpetuò, auctoritate Apostolica, tenore præsentium dismembramus, ac separamus, illamque cum viridario, ac omnibus membris, iuribus, & pertinentijs suis, huiusmodi prædictis Pœnitentiarijs, nunc & pro tempore existentibus, pro eorum ac dictorum duorum Conuersorum perpetua habitatione, & vsu concedimus, & assignamus.

Hodie Pœnitentiarij ex portione, & Præbenda vnius Canonicatus viuunt, cum Monasterio, & Abbatia supra notata fuerint priuati, quod his verbis legitur: *Et sicut inter alia animaduertimus inter ipsius Basilicæ Canonicatus, & Præbendas, Theologalis quidem Præbenda, aut iuxta Concilij Tridentini Decreta, Pœnitentiaria nulla sit, sed ex vetere instituto Collegium sex Minorum Pœnitentiariorum, qui quotidie inibi Christifidelium confessiones audiant, institutum existat, quibus æquum videtur ex ipsius Basilicæ, seu illius mensæ Capitularis fructibus, reditibus, & prouentibus alimenta, & victum subministrari, vtpotè qui & Basilicæ ipsi inseruiant, & onera, quæ alioquin per aliquem ex ipsius Basilicæ Canonicis supportanda forent, sua opera, & industria sustineant.*

Conc. Trid. Sess. 24. c. 12. de reformat.

DE RELIQVIIS.

Caput III.

VETVSTVM Librum in Archiuio comperimus, in quo huius Basilicæ Reliquiæ simul cum ornamentis, atque alijs rebus sacris annotantur: quæ Clemente Septimo Pontifice à Borbonis militibus, partim auro, & alijs ornatibus spoliata, partim erepta fuere; vnum pietatis indicium iactantibus, dum sacrarum Reliquiarum nomina ipsismet Reliquijs inscripserint; quæ tamen à dextra Tribunæ parastadæ musiuo opere auro exornato leguntur.

In quodam Tabernaculo marmoreo à quatuor columnis purpureis sustentato prope Sancti Hieronymi Altare hæ reliquiæ includuntur vnà cum Sanctorum imaginibus, velut ex notatis apparet, quæ ex illis descripsimus.

A

Tabula vna laborata ex auro, & argento, & aliquibus smaltis, cum Imaginibus, & litteris græcis, ac lapidibus pretiosis, vbi reconditum est Puerperium Domini Nostri Iesu Christi: à parte verò posteriori est argentea cum signo Crucis. quæ tabula sustentatur à duobus Angelis argenteis, qui stant supra quodam solo æreo, seu rameo deaurato, cum armis familiæ de Cancellarijs, seu del Bufalo.

B

Caput Sancti Matthiæ Apostoli positum in vasculo Nihilij Calcedonij in quodam magno Tabernaculo argenteo deaurato, & smaltato cum sex columnis quadris, & cum lampadibus azurris, in summitate vniuscuiusque columnæ, & cum armis Reuerendissimi Domini, Domini Rothomagensis, & cum Ciborio, & argenteo deaurato, quod à Tabernaculo euelli, seu separari potest.

C

Brachium Sancti Matthæi Apostoli, & Euangelistæ, ornatum brachio argenteo, & manu, ac libro argenteis, cum armis Reuerendissimi Domini Rothomagensis.

Maxima Card. Rothomag. erga Sanctorũ reliquias pietas.

Brachium Sancti Lucæ Euangelistæ, ornatum & brachio, & manu argenteis, tenente calamum argenteum, cum magna fimbria ornata smaltis, pernis, & cum monili in summitate brachij, in quo est media figura cuiusdam Apostoli, & in calce est arma Reuerendissimi Domini Rothomagensis.

D

Caput S. Marcellini Papæ, & martyris, positum in ære, nunc verò in argento cum Regno Pontificali.

Brachium sancti Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis, ornatum brachio argenteo cum chirotheca argentea, tenente vnum monile cum aliquibus lapidibus pretiosis ab vno latere, ab alio stant litteræ significantes reliquias ibi existentes, cum basi etiam argentea, in qua stant litteræ dicentes, Brachium sancti Thomæ martyris Archiepiscopi Cantuariensis.

E

Brachium sancti Iuliani, martyris aliqualiter deauratum cum anulo in digito medio, & in fimbria cum media figura Sancti Ioannis Baptistæ, cum armis eiusdem Reuerendissimi Domini Rothomagensis.

Caput Sanctæ Viuianæ Virginis, & martyris, ornatum argento pro parte deaurato, cum corona argentea deaurata, quæ stat ex quinque lilijs, & sustentatur à quatuor pedibus æreis deauratis.

Vnum

Vnum vas eburneum eleuatum, ornatum argento deaurato cum pede, seu basi argentea, in quo conseruantur multæ reliquiæ diuersorum Sanctorum, videlicet Apostolorum, Martyrum, Confessorum, & Virginum.

Quoddam vasculum crystallinum paruum, ornatum argento deaurato cum lapidibus pretiosis, vbi est de cerebro, sanguine, cuculla, & cilicio Sancti Thomæ martyris Archiepiscopi Cantuariensis.

Vna capsula crystallina ornata argento deaurato cum quatuor pedibus argenteis, in qua stant quinque frusta ossium de reliquijs Sanctorum Cosmæ, & Damiani martyrum.

Os tibiæ sancti Epaphræ martyris, qui fuit vnus de septuaginta Discipulis Domini nostri Iesu Christi.

Duo digiti Sanctæ Anatholiæ virginis, & martyris in quodam Tabernaculo crystallino ornato argento, seu ære deaurato.

Mentum sancti Zachariæ Prophetæ positum in quodam vase matreperlæ, ad modum vnius nauiculæ, ornato argento deaurato cum certis lapidibus pretiosis, cum Angelo argenteo in summitate, qui tenet in vna manu thuribulum, & in altera nauiculam.

Quædam Tabula ad mensuram vnius palmi, & plus, cooperta argento deaurato, quæ in medio sui est vacua, & in vacuo est magna quantitas de ligno veræ Crucis, in medio cuius ligni est quædam Crux parua etiam de ligno veræ Crucis cum coopertorio argenteo cum Crucifixo.

Tabernaculum vnum crystallinum oblongum ornatum argento, lapidibus pretiosis, & pernis, cum paruo Ciborio argenteo deaurato, & cum lapidibus pretiosis & pernis, cum pede, seu basi quadrata, & aliqualiter eleuata, cum figuris quatuor eleuatis ex argento deaurato; videlicet, sanctæ Mariæ, sancti Matthæi, sancti Lucæ, & sancti Hieronymi ab vnoquoque latere, & substentatur à quatuor Draconibus alatis. In quo Tabernaculo seruatur de sindone, qua fuit aduolutum corpus D. N. Iesu Christi; & de sudario, quo fuit coopertum caput eiusdem in monumento; & de spongia, qua bibit fel, & acetum pendens in Cruce. ponderat libras quinque, unciam vnam.

Quinque Asseres seu tabulæ oblongæ ad mensuram vnius brachij &, plus, structæ ad mensuram quatuor digitorum, quæ sunt de cunabulis D. N. Iesu Christi, positæ in quadam capsula oblonga & stricta cooperta argento cum historia Beatæ Virginis ex figuris deauratis, & ab alio latere quæ dicunt Anno Domini. M.CC LXXXIX. D. Iacobus de Columna Cardinalis fecit fieri hoc

A *opus, & arma eiusdem sine pileo. Hodie verò in alijs cunabulis sunt inclusæ ex argento deauratis, annis præteritis à Catharina Hispaniarum Regina dono datis.*

Capsula vna crystallina cum coopertorio crystallino, & cum quatuor paruis pedibus, quorum duo deficiunt: in qua capsula est quædam Crux de argento mellato cum imagine Beatæ Virginis, & aliquorum Angelorum, & habet coopertorium de auro puro, in quo est Imago Crucifixi integra cum nouem lapidibus pretiosis paruis, & cum
B *aliquibus pernis; & intus in Cruce, quæ est vacua, stant aliquæ Sanctorum reliquiæ. In eadem capsa est vnus canulus de ære cum cooperculo, quod intra se habet canulum aureum cum lacte Beatæ Virginis: & in eadem capsa est vnum vasculum quadrum de lapide pretioso cum coopertorio æreo, vel argenteo deaurato. Et vna parua charta, quæ habet litteras. De sepulchro Beatæ Virginis Mariæ: & vna charta maiuscula cum vno frusto ligni nigri, & litteræ dicunt. De lecto Beatæ Virginis: & vnum fru-*
C *stum de sindone pauonatia, quæ habet inclusum quoddam frustum antiquissimi serici: & vnum frustum de serico laboratum ad listas rubeas, & aureas, quæ habet in se, de fœno Præsepis, quod est ad modum cartichæ.*

Vna capsa lignea depicta aliqualiter longa cũ aliquibus figuris, in qua stant reliquiæ Apostolorum, videlicet Philippi, Iacobi, & Bartholomæi. Item sanctorum Calisti, Marcelli, Sixti Papæ, & martyris. Item sanctorum Naboris, & Felicis, Nerei, & Achillei, atque Pan-
D *cratij, & Sebastiani martyrum. Item sanctarum Viuianæ, & Euphemiæ virgin. & martyr. Et aliorum Sanctorum, & lapides sepulchri Domini nostri Iesu Christi.*

Capsa vna de osse, seu ebore, in qua est quædam capsa de marmore cum cooperculo etiam de marmore, & plena reliquijs Sanctorum, cum quodam vitro desuper, vt videri possint, & non tangi. Item reliquiæ de sancta Vrsula in sindone nigra. Item vnus panniculus lineus cum lapide sancti Sepulchri. Item duæ ligaturæ in vno
E *panno lineo, & est scriptura, quæ dicit, in quadam ampulla stant reliquiæ Apostolorum Petri, & Pauli, & in alia ampulla est de lacte Beatæ Virginis Mariæ, & stant reliquiæ sanctæ Viuianæ virginis, & martyris. Et alia scriptura dicit: Hic in bambasio est inuolutum de cerebro sanctæ Viuianæ virg. & mart.*

Vna capsa de ligno cooperta osse, seu ebore, in qua stant multæ Sanctorum reliquiæ sine scriptura. Cum scriptura verò sunt hæc, videlicet: Mentum sanctæ Basilissæ: Os Beatæ Catharinæ virginis, & martyris: Os sancti Abundij: Duo

vascula vitrea parua. Vna capsula lignea, plena reliquijs. Vnus annulus vitreus, seu crystallinus. Vnũ vas vitreum ad modum saleriæ plenum reliquijs Sanctorum. Vnum vas crystallinum, longum, ornatũ argento deaurato cũ quinq; ansulis, in quibus est quædam corda serica. A

Tunicella de serico albo Sancti Thomæ martyris Archiepiscopi Cantuariensis, suo sanguine aspersa.

Planeta, stola, & manipulus de serico, quibus celebrare solebat Sanctus Hieronymus Doctor in cappella Præsepis, cum in Bethlehem moraretur. B

Vna capsula eburnea plena reliquijs Sanctorum, & Sanctarum, inter quas leguntur reliquiæ S. Praxedis.

Quidam catinus terreus, coloris viridis, in quo conseruatur multitudo sanctarum reliquiarum: & ibidem stant duæ paruæ capsulæ ligneæ cum sanctis reliquijs sine scriptura.

Vna Imago de ligno cum figuris Sanctorum Laurentij, & Stephani in medio, & cum multis, & diuersis sanctis reliquijs inclusis in quibusdam Tabernaculis vitreis: & ab vna parte est figura Sancti Francisci, & ab alia figura Sanctæ Claræ. C

Duæ Imagines Sanctarum Mariæ, & Elisabeth se mutuò amplexantium, in quarum vteris stant paruæ imagines Christi, & Ioannis Baptistæ, & crystallo inclusæ, & stant sub Tabernaculo eleuato à quatuor columnis, & desuper in medio est Christus nudus cum cicatricibus, habens supra se Ciborium: & Imago Beatæ Virginis habet breue in manu cum litteris: Magnificat anima mea Dominum. *Et alia Imago habet litteras:* Benedicta tu inter mulieres. *Ad pedes sunt arma Reuerendissimi Domini Rothomagensis, & sustentatur totum opus à quatuor leonibus, quod est de argento deaurato valde fabrefacto.* D

Vna Imago Beatæ Virginis marmorea cum basi rotunda, quæ tenet filium in brachio sinistro.

Alia Imago similis cum basi quadra, quæ tenet filium in brachio dextro. E

Tabula vna deaurata, vbi est facies tantum Saluatoris picta, cæterum deaurata.

Vna alia Tabula aliquantulum longa, vbi est picta gloriosa Virgo cum filio in brachio sinistro, & cum quatuor Angelis, & vno Fratre de ordine Prædicatorum genuflexo.

Tabernaculum vnum de argento, vbi est Christus coronans Beatam Virginem ex ambra coloris crocei: & supra est facies Saluatoris, eiusdem materiæ, & coloris: & ad pedes de ligno Crucis, & de reliquijs sanctæ Brigidæ, & retro stant arma Episcopi Carpentoraten. ponderis vnciarum viginti quinque cum dimidia.

Cuppa vna parua, rotunda, cooperta de charta, & ligata, ac sigillata sigillo paruo Capituli, sine aliqua scriptura.

Vna Tabula longa ad mensuram vnius brachij, & larga ad mensuram dimidij, in qua est affixa quædam Imago Beatæ Virginis laborata ex auro, & serico, cum filio in brachio dextro, & vna puella ad pedes, cum duobus medijs Angelis ad caput, & cum litteris græcis circumcirca, & armis Iacobi de Prouensano, qui eam donauit.

Quædam Tabula quadra, cum imagine Beati Hieronymi studentis, quam donauit Reuerendissimus Dominus Rothomagensis.

Tabula vna parua cum quodam pede, posita in quadam basi lignea, quæ habet figuram crucifixi, & Sanctæ Mariæ, & S. Ioannis in vitro, & est circundata reliquijs sanctis, retro habet arma Domini Cardinalis Venetiarum.

Vna Cona, quæ clauditur, vbi est depicta Beata Virgo habens filium in vlnis, & à latere dextro figuram vnius sancti Papæ, à sinistra figuram Sanctæ Catharinæ, supra caput Beatæ Virginis est Christus resurgens è monumento; in fenestris, quæ clauduntur à dextra est figura Sancti Pauli, à sinistra Sancti Hieronymi.

Extra verò Tabernaculum est sanctissimę Virginis Imago, in crassa tabula, ex Sancti Lucæ Euangelistæ manu depicta, perennibus miraculis illustris, & in celeberrimo sacello Pauli Quinti Pontificis Maximi, magnifica sanctitate, à fundamentis extructo collocata.

In sacello Sixti Quinti Pont. Max. Christi Pręsepe.

Corpus S. Matthię Apostoli, sub Altari maiori.

Corpus S. Hieronymi.

Quinque sanctorum Innocentum reliquiæ à Sixto Quinto ex Sancto Paulo, in suum sacellum translatæ sub Sanctæ Luciæ Altari.

QVA RATIONE
SANCTI HIERONYMI CORPVS
Ex Bethlehem in hanc Basilicam fuerit deductum.

Cap. IV.

IDEO præsentem sermonem instituimus, nè aliqui audeant corporis S. Hieronymi, historiam velut inanem contemnere: ob quam rem satis conferre censemus, si ea designentur, quæ in libro antiquissimo Archiuij S. Mariæ Maioris manuscripto sunt notata; quod etiam in alio libro legitur in S. Petri apud Vaticanum Archiuio asseruato. sic enim habetur: *Qualiter corpus Beati Hieronymi egregij Doctoris delatum est Romam, & in Basilica Beatæ Virginis Mariæ ante Præsepium deuotissimè fuit collocatum. Inter laudabiles prærogatiuas, quas reuerendæ, & Almæ Vrbi diuina clementia contulit abundè, corpora præcipuorum Apostolorum, scilicet Petri, & Pauli, Philippi, & Iacobi, Bartholomæi, atque Matthiæ, nec non preciosorum Martyrum, Confessorum, Virginum ad tuitionem firmissimam, & gloriam perpetuam possidendam sibi præbuit exultanter, quorum potentissimis suffragijs temporaliter magnificata eniteant, & ab æterna iucunditate in cælestibus perenniter gloriosa resplendeant. Inter quos Beatus Hieronymus Doctor egregius locum magnificum in prælibata Vrbe, apud Basilicam perpetuæ Virginis Mariæ, quæ ponitur ad Præsepium, meruit obtinere, vt in ipsius regali domo decentius quiesceret, quam in vita magnificis, & deuotissimis laudibus studuit excellentius commẽdare fideliter. Qualiter itaque corpus eiusdem mirabilis Doctoris in Bethlehem, vbi sepultum fuerat, ad præfatam gloriosæ Virginis aulam, Romæ delatum fuerit; sicut à sanctis, & honestis Episcopis, & ab antiquioribus Presbyteris, & Sacerdotibus Dominum timentibus assertione veridica percepimus, ad laudem ipsius Beatissimæ, breui quidem sermone cum dilectione legentibus referamus. Igitur postquam Ciuitas illa sancta Hierusalem propter peccata mortalium, sanctissimis cunctis mansit orbata reliquijs, solo venerandi Doctoris corpore in sancta Maria de Bethlehem secretius tunc, & absque decenti honore manente, volens ad magnificam Vrbem,*

Sacrum B. Hieronymi corpus è Syria in Vrbem translatum visus reseratur historia.

A *vnde prius Cardinalis recesserat, suum corpus sanctissimum reportari, & in prædicta Domo Genitricis altissimi venerabiliter collocari; apparuit cuidam sanctissimo Monacho in partibus Vltramarinis manenti, cui placido, ac dulci oraculo inquit. Frater amande, & in cælesti gloria mecum locande scias me & in auxilio Reginæ cœlestis à Deo impetrasse, vt corpus meum tuis laudibus, & expensis debeas extumulare, & Romam quanto citius integraliter, & deuotè portare: & ante ianuam illius Beatissimæ cripte, quæ Præsepe Domini appellatur,* B *in tumulo humili satagas collocare; vt corpus meum in sancta illa Basilica dulcissimæ Reginæ adhæreat, quam viuens ab infantia mea dilexi, in iuuentute quæsiui, & in senectute totis viribus licet insufficiens, prædicaui; & vsque ad finem meum pijs, & sanctis scripturarum testimonijs collaudaui. Cumque ille homo sanctus talia à Sancto Hieronymo in visione, terna visitatione audiuisset, surrexit propere, & ad locum accessit, & cautè duobus socijs comitantibus beatissimum corpus substulit,* C *mirè odoris fragrantia ibidem exuberante, occultè ad propria rediit, & nè scandalum in locis illis excresceret, secretum tenuit, donec ad Vrbem, sicut poposcerat Sanctus veniret deuotus. Et quoniam iam deuotus Monachus Christi fidelissimus à Sancto Hieronymo intellexerat, vt in talibus populares vitaret auras obsequijs, nè à Curia minorationem suarum reliquiarum aliquid pateretur, ad Basilicam sæpè dictam cum duobus illis socijs clanculo de* D *nocte veniens solis Canonicis ipsius Aulæ assistentibus, & tam corde, quàm mente, submissa voce laudes Domino, & Beatæ Virgini deuotissimas referentibus, inter columnas Basilicæ, & Ianuam Præsepis plena mentis vigilantia sepelliuit. In quo sepulturæ officio nominati quidem Canonici cum Monacho, & socijs suis duobus inenarrabilem odoris suauitatem senserunt, & claritatem immensam, quam in eadem Basilica nunquam viderant, Beati oculis conspexerant . . . . . namq; sepulturæ* E *doctissimi laudatoris, & deuotissimi Hieronymi, luna lucidior, & sole splendidior omnibus odorantis suauior rosis, & conuallium mysticis vallata pretiosis lilijs splendidissima Virgo Maria, quæ cuncta præmissa ad honorem sui fidelissimi, & ad possidendam ineffabilem, quam ipse meruerat gloriam sempiternam, dulcissima Domina monstrauit, ipsa per Salomonem de semetipsa suaue testimonium perhibente. Qui elucidant me, vitam æternam possidebunt.* Eccli. 24. *Gaude itaque Doctor beate, gaude*

& exulta Iesu Christi amice, in charitate vera fundate, quod illa dulcissima Cæli, & mundi Regina, quam viuens in sæculo immensis laudibus, & pretiosis prædicationibus elucidasti, te in tuo aduentu mirabiliter honorauit, coram Iudice nostro superno æquanimiter magnificauit, & in cælesti Palatio cum Angelis, & Archangelis perenniter coronauit, atque in hac sua regali, & aula speciosa locum idoneum tandem tibi honorabiliter præparauit. Poscimus etiam te consequenter venerande, & beatissime Christi Sacerdos nos tantæ, & gloriosæ Virginis, & tuæ sanctitatis, licet indignè, tamen assiduè, & deuotissimè laudatores, quatenus sic nos tuum sanctissimum corpus assiduis laudibus magnificamus in terris, sic tuis pijssimis, & assiduis precibus Saluatori nostro nos peccatores efficaciter recommenda in cælis. Ipso concedente, qui est super omnia Deus bonus in sæcula sæculorum. Amen.

Eadem translatio [illegible] Pij [illegible] Pont. aliorumque testimonijs comprobatur.

Ad huius Historiæ confirmationem multa alia ex vetustissimis, authenticisque manuscriptis eruta adduci possent; sed solum, quæ Pius Secundus summus Pontifex in duabus suis Bullis ait, tangemus his verbis: *Pius Episc. seruus seruorũ Dei. Vniuersis Christi fidelibus præsentes inspecturis salutem, & Apostol. benedictionem. Parua admodum, atque imbecilla sunt merita fragilitatis humanæ, nisi Sanctorum, atque electorum Christi precibus, ac patrocinijs adiuuentur. Veneranda igitur sunt Altaria, sacella, monumenta, Templaque illorum pia oratione fidelium, quo faciliores ad impetrandam nobis veniam reddantur. Cupientes autem summoperè Diui Hieronymi, vniuersalis Ecclesiæ Doctoris præcipui Aram, vbi corpus eius gloriosissimum in Beatæ Mariæ Maioris Vrbis Romæ Basilica, diuino æstiuæ niuis miraculo ædificata, requiescit, congruis honoribus frequentari, omnipotentis Dei misericordia freti, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli auctoritate, omnibus verè pœnitentibus, & confessis, qui in translationis festiuitate eiusdem sancti, septimo Idus Maij à primis Vesperis, vsque ad secundas, pijs oblationibus, suffragijs, & orationibus aram illam visitauerint, singulis quibusque annis plenariam omnium peccatorum suorum remissionem Apostolica auctoritate, præsentium tenore misericorditer concedimus, & largimur perpetuò duraturam. Datum Romæ apud sanctam Mariam Maiorem, Anno Incarnationis Dominicæ 1458. duodecimo Kalendas Februarij, Pontificatus nostri anno primo.*

Pius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Multas Sanctorum A *celebritates extra natalitios dies sancta Romana Ecclesia colendas instituit, vt eorum memoriam, vel tempore opportuniore, vel veneratione ampliore recoleret. Qua nos etiam occasione permoti solemnitatem translationis Beatissimi Hieronymi Sacerdotis, Doctorisq; præcipui, quæ olim septimo Idus Maij seruabatur, in vigiliam Ascensionis Dominicæ, qua maior populorum frequentia ad Sanctorum sacraria ex finitimis Vrbis locis confluere dignoscitur, agendam celebrandam Apostolica auctoritate statuimus:* B *atque vt ipsius gloriosi Doctoris ara in Beatæ Mariæ Maioris Vrbis Romæ Basilica constituta, apud quam, vt sacræ dormitionis hora eadem qua floruit carne quiescit, illa die fructuosius, & deuotius honoretur, plenariam remissionem pridem à nobis concessam ad eandem vigiliam transferẽtes, omnibus verè confitentibus, & confessis, qui à primis Vesperis diei præcedentis, vsque ad occasum solis eiusdem vigiliæ aram ipsam visitauerint, & pias eleemosynas, oblationesue porrexerint, singulis quibusque annis plenariam remissionem peccatorum suorum, perpetuò* C *duraturam misericorditer elargimur. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ 1464. Kalendis Iunij, Pontificatus nostri, anno sexto.* Hoc etiam Sixtus Quartus in quadam sua Bulla confirmat his verbis: *Sixtus Quartus seruus seruorum Dei, &c. Boni nobis inter cætera animabus nostris salutaria Sanctorum merita proposita sunt in his diabolicis contagijs expediti, omnipotenti Deo acceptiores, gratioresque reddamur. Hoc itaq; fel.* D *recor. Pius Papa Secundus prædecessor noster considerans, vt diligentiores, auidioresq; ad suffragia Sanctorum expetenda, impetrandaq; nos faceret; Omnibus verè pœnitentibus, & confessis, qui arã Beatissimi Hieronymi, in Basilica B. Mariæ Maioris de Vrbe, diuino æstiuæ niuis miraculo ædificata fundatam, apud quam eius sacrum corpus noscitur esse reconditum indubitanter &c. Datum Romæ apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ 1472. quarto nonas Maij, Pontificatus nostri, anno primo.* Nec præter E rem duxi ad confirmationẽ illa afferre, quæ in Romano Martyrologio leguntur die 30. Septembris. ex quo splendescit gloriosum Hieronymum in hac Basilica requiescere. Sic enim adest: *In Bethlehem Iudæ depositio sancti Hieronymi Presbyteri, & Ecclesiæ Doctoris, qui omnium studia litterarum adeptus ac probatorum Monachorum imitator factus, multa hæresum monstra gladio doctrinæ suæ confodit. Demum cum ad decrepitam vsque vixisset ætatem, in pace quieuit, sepultusq; est*

ad Præ-

ad Præſepe Domini, cuius corpus poſtea Romam delatum in Baſilica ſanctæ Mariæ Maioris digno honore ſeruatur. Quæ hiſtoria adeò vera exiſtit, vt integra volumina reperiantur, quæ id accuratè pertractant. & ſi tēpus pro huius confirmatione ponere vellemus, nec non etiam teſtimonia, ſic liber excreſceret, vt tædium Lectori afferret. Vt tamen non ſolum huic tractationi terminus, ſed etiā aliter ſentientibus imponatur, nonnulla ex Romano Breuiario proferemus. *Qui ad ſummam ſenectutem perueniens, ſanctitate, & doctrina illuſtris, Honorio Imperatore migrauit in Cælum. Cuius corpus ad Bethlehem ſepultum, poſtea Romam in Baſilica ſanctæ Mariæ ad Præſepe tranſlatum eſt, &c.*

> *Liber. paſſionum SS. Mart. apud Monaſterium S. Cæcil. in Trāſtyberim.*

Et in manuſcriptis, cuius inſcriptio eſt Paſſio Sanctorum Martyrum, in fine habetur, Liberium Papam, dum hanc conſecraret Eccleſiam, ſimul plurimis reliquijs ornaſſe cum maius Altare, tum quoque ſantiſſimi Præſepis: ita enim legitur. *Quam præfatam Baſilicam idem Pontifex in honorem Dei, & B. Mariæ Virginis conſecrauit. In qua quidem ſibi Præſepe Domini, Cunabula, fœnum, & pannos Domini noſtri Redemptoris in eiuſdem Præſepis Altari miro ordine reuerenter cum multis alijs Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, atque Virginum reliquijs, quorum nomina ſuperuacaneum eſt nominare, collocauit. In maiori ſiquidem Altari de lacte eiuſdem glorioſæ Virginis, de capillis ipſius, & canipium ſui ſacratiſſimi capitis, vnà cum veſtimento ſanctiſſimi corporis deuotiſſimè recōdidit: ante quod quidem Altare ſub lapide porphyreo Beati Matthæi corpus requieſcit, & eius caput exterius à Canonicis ipſius Baſilicæ conſeruatur.*

> *De hac hiſtoria vide Ciacc. in Vita S. Damaſi.* Fuerit ne S. Hieronymus Presb. Cardinalis.

Hic à difficultate abſtinebimus à multis agitata, ſcilicet num hic ſanctus, Presbyter Cardinalis Romanæ Eccleſiæ fuerit. ſed veritatem ſuis locis conſeruantes, tantum addemus, quod in Archiuio adeſt, hoc pacto: *Extat pictura antiquiſſima muſiua, in qua inſpicitur imago ſancti Hieronymi docentis Paulam, & Euſtochium cum mitra, quæ eſt inſigne Cardinalatus, ac certum teſtimonium, ceſſante in eo Epiſcopali dignitate.*

✻

DE PRAESTANTIA, ET NOBILITATE

Baſilicæ Sanctæ Mariæ Maioris.

Caput V.

> *Honuph. Panu. in tract. de ſept. Eccleſ.*
> Romæ quinque Eccleſiæ patriarchales.
> *Baron. tom. 11. ad ann. 1057.*

T huius Eccleſiæ excellentia appareat, eſt neceſſarium antea oſtēdere Romæ quinque Patriarchales Baſilicas inueniri, inter quas, ſancto Ioanne excepto, hæc primum locum obtinet; nec quidem tantum Romæ, ſed etiam in Chriſtiano orbe vniuerſo. Prima Patriarchalis occurrit Sancti Ioannis Laterani, olim Saluator appellata; poſtea Sanctæ Mariæ Maioris, vel certè ad Præſepe. Tertia Sancti Petri in Vaticano. Quarta Sancti Pauli in via Oſtienſi. Quinta ſancti Laurentij martyris, in via Tiburtina. Et ſanè quod hæc ſecundam ſedem inter omnes poſſideat, licet ex Baronio cognoſcere, & etiam alijs. Sic enim ſcribit. *Sunt in Eccleſia Romana, (Romæ ſcilicet) quinque Eccleſiæ Patriarchales. Prima eſt Eccleſia Lateranenſis, quæ Conſtantiniana, & Baſilica Saluatoris diuerſo nomine nuncupatur. Quæ habet ſeptem Epiſcopos Cardinales, Collaterales Epiſcopos nominatos, ſiue hebdomadarios, qui ſingula hebdomada Cappellæ Pontificiæ ſeruitio adſtabant. Eruntque hi, Epiſcopus Oſtienſis, Portuenſis, & ſanctæ Ruffinæ, vel Syluæ candidæ: Epiſcopus Albanenſis, Sabinenſis, Tuſculanus, & Praeneſtinus.*

> Inter Eccleſ. patriarch. Eccleſ. S. Mariæ Maioris primas tenet poſt Lateranen.
> *Baron. vbi ſup. Ex ſcripto antiquo ex Vaticani Codice ſanctorū rituum Romanæ Eccleſiæ.*
> *Honuph. de ſept. Eccleſ. Bar. vbi ſupra ex multorum Bibliothecæ Vaticanæ manuſcriptis teſtimonijs.*
> *Vide etiam de veritate huius hiſtoriæ Ptolom. de Luc. & Martinum Pœnitentiarium.*

Alia Patriarchalis eſt ſancta Maria Maior dicta, in qua habentur ſeptem Cardinales Presbyteri, ſcilicet Cardinalis ſanctorum Apoſtolorum Philippi, & Iacobi, ſancti Cyriaci in Thermis, ſancti Euſebij, ſanctæ Pudentianæ, Sancti Vitalis, Sanctorum Petri, & Marcellini, & Sancti Clementis.

Alia Patriarchalis Eccleſia Sancti Petri, in qua item ſeptem ſunt Presbyteri Cardinales, ſcilicet, Sanctæ Mariæ Tranſtyberim, Sancti Chryſogoni, Sanctæ Cæciliæ, Sanctæ Anaſtaſiæ, Sancti Laurentij in Damaſo, Sancti Marci, Sanctorum Martini, & Syluestri.

Alia Eccleſia Patriarchalis eſt Baſilica ſancti Pauli, in qua ſunt Cardinales ſeptem, Sanctæ Sabinæ, Sanctæ Priſcæ, Sanctæ Balbinæ, Sanctorum Nerei, & Archilei, Sancti Sixti, Sancti Marcelli, & Sanctæ Suſannæ.

Quinta

A *Quinta Patriarchalis erat Sanctus Laurentius extra muros, in qua sunt hi Cardinales, Sanctæ Praxedis, Sancti Petri ad Vincula, Sancti Laurentij in Lucina, Sanctorum Ioannis & Pauli, Sanctorum Quatuor Coronatorum, Sancti Stephani in Cælio Monte, S. Quirici.*

Harum Ecclesiarum Primates in Laterano erat Cardinalis Decanus, in sancta Maria Maiore Archipresbyter Cardinalis, in reliquis tribus Abbas Cardinalis. Et sanè quod hæc Patriarchalis secundum locum teneat, ex illo valdè cognoscitur; quia cum prima B fuerit Saluatori dicata, post ipsum altera sedes potius matri eius, quàm alicui ex Sanctis competit. Quod etiam ex Petro de Monte apparet, vbi miraculum in hac Ecclesia narrat, de quo distinctè suo loco agemus: interim sic testatur: *Illud quoque nobile, & iucundum miraculum, quod ante plures annos compertum, iam penè cum tempore mente elapsum fuerat, memoriæ sequentium mandare vltra non differam. Habetur Romæ Patriarchalis Ecclesia in honorem perpetuæ Virginis matris Domini consecrata, quæ vulgari sermone santa Maria maggiore, vocatur. Maior autem idcircò, quia post Lateranensem sanctissimi Saluatoris Ecclesiam, maior dignitate non solum Romanis, sed & totius orbis Ecclesijs est.*

Lib. 2. Petrus de Monte

Lib. 2. de miraculis pag. 27. c. 3

vide S. Petrum mirabilis, & veræ Christianæ doctrinæ Virum, & Cluniacen. Abbatem opera haud non vulgari. S. Petri de Monte. Martyrem lib. 2. pagin. 27. de miracul. clericorum Romanorũ in Eccles. Matris Domini cap 3.

Et Cardinalis Sirletus Bibliothecarius ad sanctum Carolum Cardinalẽ Borromæum scribens, in huius Ecclesiæ tractatu ordinem Romani Cleri exponens, sanctæ Mariæ Maioris Ecclesiam primo loco reponit, etiam vsque à Calisto Papa Tertio: *Obseruo in libro cæremoniali Cælestini Tertij Papæ, Clerum, & Canonicos sanctæ Mariæ Maioris in solemnibus Litanijs maioribus, quæ fiebant in die sancti Marci ad sanctum Petrum, Canonicos, & Clerum sancti Petri olim præcessisse. Primò enim ibat Crux Sancti Laurentij extra muros. Secundo Sancti Petri. Tertio Sanctæ Mariæ Maioris. Quarto Lateran. Quinto Crux Papæ.*

Canonici S. Mariæ Maioris, S. Petri Canonic. in publicis supplicationibus dignitate anteibãt

Et Cælestini liber de cæremonijs agens, apud Vaticanam Bibliothecam legitur, & alius auctor manuscriptis contradicentiam addit his verbis: *Quinque sunt Basilicæ, quæ Patriarchales vocantur, præcipuos Christiani orbis Patriarchas significantes. Lateranens. prima, quæ summum Romanum Pontificem. Secunda Sancti Petri, quæ Ephesum. Tertia Sancti Pauli, quæ Alexandrinam. Quarta Sanctæ Mariæ Maioris, quæ Antiochenam. Vltima Sancti Laurentij extra muros, quæ Hierosolymitanam repræsentat.* Et inferius: *Ranuccius Farnesius Cardinalis Sancti Angeli, Basilicæ Lateranensis Archipresbyter dicere solitus erat Canonicos, & Clerum Sanctæ Mariæ Maioris in processionibus præcedere debere Canonicos Sancti Petri. Quod etiam ex cæremoniali Cælestini Tertij colligitur. Ponit enim in Litanijs maioribus, Primo ibat Crux sancti Laurentij. Secundo sancti Petri. Tertio sanctæ Mariæ Maioris. Quarto Lateranens. Quinto verò loco Crux Papæ.*

Eadem de re Ranuccij testimonium.

De significatu, origine, progressibus harum quinque Basilicarum (Deo fauente) in nostra militia Romanæ Ecclesiæ fusè trademus; tantum hic addentes quinque Mundi Patriarchas innuere; & quidem primum, & omnium caput Romanum Pontificem, cæteros verò peregrinos, & externos, nimirum Patriarcham Constantinopolitanum, Alexãdrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum. Alij credunt quatuor orbis partes denotare, quæ Romæ summo Pontifici obedientiam præstant. Sed de his aliàs. Quod hæc Basilica maximis fuerit honoribus à Põtificibus decorata, potest ex varijs deprehẽdi, sed præ- C sertim ex Anastasio Bibliothecario, qui testatur sæpius Pontifices fuisse in ea creatos, & etiam coronatos, atque consecratos: nec non varia Concilia conuocata, & plures Pontifices habitasse. sæpius etiam in anno summus Pontifex magna Cardinalium, & nobilissimorum pompa, atque cæremonijs ad illam ibat, vbi sacrificium fiebat, velut etiam hodie obseruatur à Paulo V. Pont. Max. quæ omnia dignitatem manifestant, præterquam quod valde refert asserere præ huius Ecclesiæ fori- D bus Manicheorum libros fuisse ignibus consignatos; ita enim Anastasius: *Fuit Gelasius Papa tempore Theodori Regis, & Zenonis Augusti. Gelasij temporibus inuenti sunt Manichæi in Vrbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorum codices ante fores Basilicæ S. Mariæ maioris incendio concremauit.*

Card. Sirlet. in manuscript.
Panuin. de sept. Eccles.
Quid significent curue institutæ quinque Patriarchales Ecclesiæ non vna omniũ est sententia.
Ex manuscrip. Card. Sirlet.
Anast. in vita Gelasij Primi ann 492.
Baron. tom. 6. ad ann. 492.
In hac Basilica sæpe Pontifices creatos, inauguratosque.

Nefarij Manichæorũ lib. præ foribus huius Basilicæ igni publicè traditi.
Baron tom. 9. ad ann. 752
Platin. in vita Steph 3 Onuph. in vita eiusd. Ciacc. in vita eiusd.

Et ad magis confirmandum, quod diximus, potest afferri quod Anast. testatur vnà cum alijs: *Post hæc verò cunctus Dei populus cõgregatus est intra Venerabilem Basil. S. Dei geni-* E *tricis ad Præsepe, vbi & omnes misericordiam Domini Dei nostri petentes, & ipsius Dominæ nostræ sanctæ, semperque Virginis Dei genitricis Mariæ, bono animo, & consona voce prædictum beatissimum virum sibi eligunt Pontificem. Quem omnes sincera mente cum laudis præconijs in Basilicam Saluatoris, quæ appellatur Constãtiniana deportauerunt, et exinde intus venerunt, & in Patriarchium iuxta morem intromiserunt.* Et in 1. tomo Concil. in vita Valentini I. & apud eundem Anast. sic adest: *Collectis igitur in vnum Venerabilibus Episcopis, & gloriosis Roma-*

Anastas. in vita Valentini Primi
Baron. tom. 9. ad ann. 827.
Platin. & Honuphr. in vita eiusd.
Anastas. vult Papam Valent. vixisse tantum 40. diebus in Põtificatu vt ipse in vita eiusdem.

Romanorum Proceribus, omnique amplæ Vrbis Populo in Palatio Lateranensi, vt quod iam cordi cælitus reuelatum, æquiter omnes tenebant, in vno multorum sonitu resonaret, vnius voluntatis consensu fortiter acclamatum est, Valentinum sanctissimum Archidiaconum Sedis Apostolicæ dignum Valentini summi Pontificatus infula decorandum. His itaque mellifluè dictis, vna mox omnes pacis comunctione manentes ad Ecclesiam sanctæ Dei genitricis, semperque Virginis Mariæ, Dominæ nostræ Sacri Clericorum, & Romanorum Proceres pariter cum populo properantes, multiplices eum Domino grates ac laudes redditē more solito inuenerunt. Quem illico multum ac diutius renitentem, seque tanti regiminis fore incongruum voce strenua profitentem, almæ plebis & lætis vtriusque militiæ Romanorum electus est vocibus in Sede Pontificum, &c.

Honuph. de sept. Eccles. pag. 239. & 240.

Fuit etiam in tali Basilica ad Pontificatum euectus Syluester Papa Tertius, velut apud Panuinum: *Siluester Tertius olim Episcopus Sabinus, in schismate contra Benedictum VIII. Papa creatus fuit apud huius Basilicæ patriarchium.*

Et Adrianus Secundus, vt ex prædictis, & ex prima parte decret. Nos tantum addemus, quæ apud Gulielmum Bibliothecariū: *Ita vt lapis Angularis salua reuerentia Iesu Christi Domini nostri, quodammodo possit vocari. Quoniam per ostensionem, immo profectionem suam soluens inimicitias cordium fecit vtraque vnum. Collectis igitur omnibus tam Episcopis cum vniuerso Clero, quam Primoribus Vrbis, cum obsecundantibus sibi Populis, ab Ecclesia sanctæ Dei genitricis, semperque Virginis Mariæ, quæ appellatur ad Præsepe rapitur, trahitur, & ad Lateranen. Patriarchium certatim, ac à Procerum, & Plebis multitudine deportatur, &c.*

dist. 63. c. Adrianus In vita Pontificum manuscript in Bibliot. Vatic. sub nomine Damasi in Vit. Adrian. 2. In Anast. Gul. Biblioth. in vita. Adrian. 2. Baron. tom 10. ad ann. 867. Plat. & Honup. in vita Adrian. ij.

Apud hanc Aedem summos quoque habuisse Pontifices.

Posset etiam addi de Benedicto Nono, & alijs quamplurimis, qui in tali Basilica sunt Pontifices creati, vel certè consecrati; sed cū passim apud Auctores occurrant, tantum satis sit indicasse.

In bulla eiusd. Guliel. Bibliot. in vita Adriani 2. Honuph in Platin. annotation. in Adr. 2. Vit. Baron. tom. 20. Pontificale Romanum sub nomine Damasi in vita Hadr. 2. in Bibliotheca Vaticana.

Hæc Basilica Patriarchali Palatio iungebatur, vbi summi Pontifices morabantur, sed præsertim Adrianus Secundus, qui velut deprehēditur, etiam ibidem regios Legatos, & Imperatoris videtur excepisse; nec non Concilia congregasse, quod Gulielmus testatur: *At verò Basilius Legatus Imperatoris, & Ioannes Metropolita Cæsareæ Cappadociæ, Nicolao fuerant destinati. Hinc sanctissimo Papæ Adriano cum Episcopis, & Proceribus in Secretario sanctæ Mariæ Maioris, iuxta morem* A *sanctæ Sedis Apostolicæ residenti se satis humiliter præsentarunt, dona, epistolas obtulerunt.*

In bulla eiusd. Nicol. in Ar hi. huius basilicæ. In registro Pij Secundi & in Archiuio.

Nicolaus Quartus ibidem residebat, & pariter. Clemens Tertius, dum Romæ manerent: & plurimi credunt non solum sanctum Gregorium ibidem habitasse, sed etiam Homilias scripsisse. Sic ex Auctoribus, & Bullis cognoscitur, quæ in Vaticano asseruantur, sub data apud sanctam Mariam Maiorem.

Honuph. de sep. Eccles. pag. 24.

Solebant pariter in quatuor temporum ieiunijs Cardinales declarari, qui tunc creati B erant, quod Honuphrius affirmat: *Quatuor ferijs quatuor temporum in Statione, quæ in ea erat, Pontifex Romanus eos, quos Diaconos, & Presbyteros Cardinales creare constituerat, in hac Basilica publicè pronunciabat.*

Onuph. & Ciac. in vita Sixti IV

In hac Basilica fuit pronunciatus Card. Pompeius Columna, *Anno Dominicæ Natiu. millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio, Pontificatus secundo, die Veneris, nonis Maij, Romæ apud sanctam Mariam Maiorem, Papa Sixtus Quartus fecit secundam Cardina-* C *lium ordinationem, qua octo Cardinales Presbyteros creauit, qui fuere Philippus de Leuis Gallus Archiepiscopus Arelatensis Presbyter Cardinalis Sanctorum Petri, & Marcellini. Stephanus Nardinus Foroliuiensis Archiepiscopus Mediolanensis, Presbyter Cardinalis tituli Sancti Adriani, mox Sanctæ Mariæ Transtyberim. Auxias de Podio Valentinus Hispanus, Archiepiscopus Montis Regalis in Sicilia, Presbyter Cardinalis Sancti Vitalis, mox tituli Vestinæ, post titul. Sanctæ Sabinæ. Petrus* D *Gundisaluus de Mendozza Hispanus, Episcopus Saguntinus, Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Mariæ in Dominica. Antonius Iacobus Venerius Recanatensis, Picenus Presbyter Cardinalis, tituli Sanctorum Viti, & Modesti in Macello Martyrum. Ioannes Baptista Cibo Genuensis, Episcopus Melfitensis, Presbyter Cardinalis, tituli Sanctæ Balbinæ. Ioannes Arcimboldus Mediolanensis Episcopus Nouariensis, Presbyter Cardinalis, tituli Sanctorum Nerei, & Archilei. Philippus Vgo-* E *nuti Gallus Burgundus, Episcopus Matisconen. Presbyter Cardinalis, tituli sanctæ Luciæ in Silice* (vt ait Frater Alphonsus Ciacconus in vita Sixti Quarti) cum alijs, qui breuitati studendo omittuntur. Licet etiam huius Ecclesiæ dignitatem ex alijs comprehendere, de quibus suis locis. nos modo addemus, quod fuit prius notatum, antiquos Pontifices, & etiam nostris temporibus sæpius in anno sacrum fecisse, Cardinalium Collegio adstante. Et primum in Stationum diebus, in nocte Natiuitatis Domini, & etiam in die Purificatio-

ficationis Beatæ Mariæ Virginis, Die sancti Ioannis Euangelistæ, & alijs diebus, quos Cardinalis Sirletus in suo tractatu declarat: *Nocte Natalis Domini ad Cappellam Præsepij in prima missa, in missa maiori, &c. In die Assumptionis Beatæ Virginis. In festo Dedicationis Ecclesiæ Niuis, quibus diebus, & præsertim Natalis Domini, Purificationis, Paschæ, & Ascensionis Dominicæ, Pontifex in ea missas celebrare solebat, & die Purificationis processionem, à sancti Adriani ad dictam Basilicam candelis accensis, pedibus nudis incedebat, ibique celebrare solebat, & nocte Natalis Domini in Cappella Præsepij: Die vero in altari maiori sacra faciebat.*

In manuscript. superius citato.

Et Sixti Quinti Pontificatu, Natalis Domini nocte, nosmet vidimus Missam celebrari magna cæremonia, summo Pontifice, & Cardinalium Collegio præsentibus. Huius Ecclesiæ nobilitatem simul etiam denotat, quia Adrianus Primus circa annum Domini 779. Carolum Magnum hic excepit, vnà cum suis omnibus; ad quorum conspectum summus Pontifex sacra celebrauit die Paschæ Resurrectionis Domini. Quo peracto in Lateranum peruenerunt. Sic Anastasius: *Alio vero die, illucescente Dominico sancto in ipsa sacratissima Paschali festiuitate direxit diluculo ipse sanctissimus Præsul cunctos Iudices & vniuersa obsequia militiæ ad eundem Regem, & cum magno honore eum suscipientes, in Ecclesiam sanctæ Dei genitricis ad Præsepe prope rauit cum omnibus, qui cum eo aduenerant Franc. Et post missarum solemnia celebrata perrexit cum prænominato Pontifice in Lateranen. Patriarchium, illic ad mensam Apostolicam pariter epulati sunt. Alia verò die, secunda feria, simili modo in Ecclesiam sancti Petri.*

Anast. in vita Adriani 1. Hon. & Platin & alij Baron. tom. 9. ad ann. 779. vsque ad 795.

Nec silentio prætermittendum est, quod Baronius ad huius Basilicæ nobilitatē ostendendam hoc pacto annotauit: *Referre etiam ad Pontificem quod gestum esset, Notariorum partium fuisse, cum ex multis alijs, tum ex Romano ordine habes in officio Missæ, vbi dicitur: Die autem resurrectionis Dominicæ, procedente Pontifice ad sanctam Mariam, Notarius Regionarius stat in loco, qui dicitur Merulanas, & salutato Pontifice dicit: In nomine Domini nostri Iesu Christi baptizati sunt hesterna nocte in sancta Dei genitrice Maria infantes, masculi tot numero, fœminæ tot, &c.*

Tom 5. ad ann. 447. in vita Leon. Papæ 1.

Adest etiam in hac Basilica sacrum ostiū, pro anno Iubilæi, quod Archipresbyter Cardinalis aperit: & maiori Altari eadem priuilegia sunt concessa, quæ Lateranense habet, velut idem Sirletus his verbis: *In ea anno*

A *sancti Iubilæi est Porta sancta, quæ ab Archipresbytero aperiri solet, quod à Clemente Septimo fuit institutum. Super eius Altari maiori nemo nisi Papa vel Cardinalis, Domini Papæ licentia celebrat, vt in sancti Petri, & Lateranensis Ecclesiæ Altaribus.*

In Archiuio Capituli sancti Petri in Vaticano Cæremoniale asseruatur, cuius inscriptio est huiusmodi: *Cæremoniale Benedicti Canonici sancti Petri, &c.* Ex quo intelligitur ritus, & reuerentia, quæ apud Priscos B Pontifices de hac Basilica vigebat. Etenim sic legitur: *In Assumptione sanctæ Mariæ Dominus Papa cum omni Curia facit Vespere, & Vigilias nouem lectionum in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris.*

Archiuij S. Pet. in vaticano.

Anno Domini 865. in eadem Ecclesia, Nicolaus Primus, Concilium congregauit, anno Pontificatus octauo, in quo fuit stabilitum de restitutione Rothaldi Suessionen. Episcopi suæ Ecclesiæ. Baronius: *Post illa quæ in Vigilijs Natalis diei Domini transacta* C *fuisse in Ecclesia sanctæ Mariæ ad Præsepe tradit, quando videlicet iussus est indui sacerdotalibus indumentis, subijcit ista. Rursum expectatis aliquantis diebus, scilicet vsque ad diem Natalitium sanctæ Virginis Agnetis, quæ est duodecimo Calendas Februarij, sed nec sic quisquam adfuit aduersus Rothaldum iam restitutum Episcopum.* Hinc intelligitur quanta sit huius Basilicæ præstantia, cuius muneri septem Cardinales destinabantur, quod Ptolomæus Lucensis testatur in summorum Pontificum Chroni- D cis his verbis: *Presbyterorum Cardinalium quilibet suam septimanam seruans in Missis, & horis assistent Domino Papæ.* Postea cum numerauerit septem Episcopos, qui Altari maiori sancti Ioannis Laterani adstabant, addit septem Presbyteros Cardinales, qui Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris seruiebant hoc ordine: *Septem Cardinales Presbyteros sanctæ Mariæ Maioris sunt sanctorum Apostolorum, sancti Cyriaci in Thermis, sancti Eusebij, sanctæ Pudentianæ, sancti Vitalis, sanctorum Mar-* E *cellini, & Petri, sancti Clementis.*

De hoc Concilio vide Anast. in vita Nicol. 1 Honuph. Platin. Ciacc. in vita eiusd. Concil. 2. tom. Synod. Rom. in vita eiusd. Bar. tom. 10. ad ann. 865. in vita Nicol. 1. & Ludouic 2. Imp. & Michael. 3. Imp. ann. 24. Anast. in vita Nicol. Papæ 1.

Vide Ptolom. Lucensem in sum morum Pontificum Chronicis.

Sequitur postea ordo cæterorum Presbyterorum Cardinalium in cæteris Basilicis Patriarchalibus seruientium; vt superius retulimus. Quàre non est negandum hanc Basilicam post sanctum Ioannem Lateranensem, primum gradum occupare. Et ad huius confirmationē, vnum addemus ex veteri Cæremoniali, dum de B. Virg. Assumptione tractat, cuius festiuitatem summus Pontifex maxima pōpa, & apparatu celebrabat. Sic enim inquit: *In vigilia S. Mariæ, mane Dominus*

Papa

Ex cæremoniali Benedicti Canonici S. Petri ad D. Guidonem de Castello, qui fuit postea Cælestin. Papa II. circa annum Domini 1124. Extat Cæremon. in Archiuio Canonic. S. Petri.

Papa cum Cardinalibus discalceatis pedibus facit septem genua, & aperit Imaginem, & osculatur pedes Domini, & deponit visum cantando, Te Deum laudamus, *quod instituit Leo Papa Quartus.*

In Assumptione Sanctæ Mariæ, Dominus Papa cum omni Curia facit Vesperas, & vigiliam nouem Lectionum in Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris: cum fuerint finitæ, reuertitur Lateranum. Cardinales, & Diaconi accipiunt Imaginem Iesu Christi, & abstrahunt de Basilica Sancti Laurentij cum omni populo agentes eam per campum Lateranum iuxta Basilicam Sancti Gregorij. Crucem stationalem portat Regionarius post eam, postque processio Curiæ ordinatè procedens cantando Psalmos, Primicerius cum Schola respondit de eadem festiuitate, Præfectus cum duodecim viris accipit à Curia duodecim faculas, ostiarij verò alias duodecim portantes accensas ante Imaginem. Dum Imago transit per campum Cubicularij stant in culmine Beati Gregorij tenentes duas faculas accensas: qua Imagine transacta extinguunt faculas. cumque Imago venerit ad Sanctam Mariam Nouam deponunt eam ante Ecclesiam, & lauant pedes eius de bailico. Interim Scholæ faciunt matutinum in Ecclesia trium lectionum. Populi verò laudantes, & benedicentes Dominum, tollunt eam inde, & portant ad sanctum Adrianum, & ibi lauant pedes. Exeuntes autem de Ecclesia redeunt per viam, qua venerunt, & portant eam per arcum in lathone, quia antiquo tempore magna persecutio erat ibi Diaboli, deinde transeunt iuxta Domum Orphæi propter Basiliscum, qui tunc temporis ibi latitabat in cauerna, cuius fetore, & sibilo homines ibi transeuntes infirmabantur, & moriebantur. Idcircò Sergius Papa constituit hanc processionem in hac tanta festiuitate, quatenus per laudes tantorum populorum, & intercessionem Sanctæ Virginis Mariæ apud Deum, Populus Romanus ab his persecutionibus liberaretur. Ascendentes ad Sanctam Mariam Dominus Pontifex præparatus cantat Missam: Benedicit populum fatigatum, & omnes recedunt. Non solum in hac festiuitate Sergius hanc processionem constituit, verum etiam in festiuitate Annunciationis Sanctæ Dei genitricis, semperque Virginis Mariæ, ac sancti Simeonis, quod Hypapantem Græci appellabant, Litania exeat à sancto Adriano, & ad sanctam Mariam occurrat populus, vt ait Anastasius.

Vide Anast. in vita Sergij Papæ Primi. Et Baron. ad ann. 701. to. 8. Et Plat. in vita ipsius Sergij.

Et Platina in vita Stephani Papæ Secundi. *Litanias præterea instituit ad placandam Dei iram. Itum est primo Sabbato ad sanctam Dei genitricem ad Præsepe, secundo ad Beatum Petrum in Vaticanum, tertio ad S. Paulum in via Ostiensi.*

Et in vita Leonis Papæ Tertij. *Nec non institutis trium dierum supplicationibus ante diem Ascensionis, quibus prima die ab Ecclesia Dei genitricis ad Præsepe ad Basilicam Constantinianam, secunda ab Ecclesia Beatæ Sabinæ martyris ad sanctum Paulum, tertia à sancta Cruce in Hierusalem, ad sanctum Laurentium extra muros ibatur.*

Leo Papa Tertius Litanias ante Ascens. Dom. instituit.
De veritate huius histor. vide Anast. in vita Leonis Papæ iij.

Et in vita Benedicti Papæ Tertij. *Qui flens & Deum, ac Sanctos testes faciens, se nequaquam dignum esse, qui tantæ sedi præficeretur, dicebat. Acclamantibus itaque omnibus, & electionem approbantibus, inuitus tandem Pontificium munus suscipiens, in atrium Lateranense perducitur, & in sede Petri collocatur. Inde verò in æquo albo sedens ad Ecclesiam sanctæ Mariæ ad Præsepe ductus, ieiunijs triduo, & orationibus vacauit, Deum rogans, vt sibi liceret sanctè, & integrè Ecclesiam suam gubernare.*

Vide Plat. in vita Benedicti Papæ iij. Et Anast. Bibl.

Et in vita Gregorij Septimi Papæ. *Tum verò Gibertus soluto Concilio, & criminandi Gregorij occasionē nactus, ad Pontificatum viā quærens, Cincium Romanum, Stephani Præfecti Vrbis filium, hominem temerarium, & seditiosum, in Pontificem animat, magna ei pollicitus Imperatoris nomine, si tantum facinus ex sententia confecisset. Structis itaque insidijs Cincius, dum Pontifex media nocte Natalis Domini celebrat in templo Beatæ Mariæ ad Præsepe, quæ maior nunc dicitur, irrumpens cum satellitibus, & coniuratis, dum hostiam sacrificij committit, hominem capit, & in Regionem Parionis secum trahens, in turri quadam munitissima eum collocat. Sequenti verò die Populus Romanus cognito facinore, in Cincium arma suscipit, Pontificem liberat, ædes, ac turrim scelerati hominis à fundamentis euertit, familiamq; eius nares mutilatam ab Vrbe pellit. Ipse verò Cincius tanti mali auctor fuga salutem quærens, in Germaniam varijs tramitibus ad Imperatorem tandem peruenit.*

Vide Plat. in vita Gregor. Papæ Septimi.

Vide Sigonium, & Plat. in vita Stephani Secundi Papæ.

Populus Rom. arma suscipit cōtra Cincium seditiosum hominem.

Et in vita Adriani Papæ Sexti. *Fœdere tamen iunxit non quidem omnes, sed præcipuos Christianæ pietatis Monarchas, liberasq; Italiæ Ciuit. in primis Sedem Apost. Carolum lectum Cæsarē, Henricum Angliæ, Ludouicū Vngariæ Reges, & minores aliquot Italiæ Principes. Quorū omnium Legatis apparatissimum epulum Romæ Pompeius Columna Cardin. dedit. Tametsi causa fœderis præcipua erat tueri Italiam ab incursu Turcarū, qui à capta Rhodo feroces, à bello minimè cessaturi videbantur: quam ob causam Cæsar etiam*

Vide Onuphrium Panuin. in vita Adriani Papæ Sexti, & de vij. Vrbis Ecclesiis.

cum Venetis pacem firmauit. Vnus gallus extra ius fœderis erat, sed sic, vt inseri posset, si conditionibus oblatis stare vellet. Ac constitit fœdus illud vsque ad obitum Pontificis, à quo mox diremptum fuit: fœderi autem publicando locus constitutus, ædes Virginis matris erat, vulgo sanctæ Mariæ maioris, olim sanctæ Mariæ ad Præsepe appellata. Hic cum Pontifex per se interesse cuperet, quò res maioris auctoritatis esset, medici vetuerunt. Adhuc ostendimus deuotionem, atq; frequentiā in rebus summorū Pont. & Christianorum Principū difficillimis, erga hanc Ecclesiā præstitam, sequitur attingere, quod nostra memoria contigit, tū ad gratias agēdas de Christianæ Reip. rebus feliciter successis, tum ad opē de publicis, atque arduis implorandam; pro quibus summi Pontif. vnà cum Clero, & Populo Romano magna pompa, atq; ordine Basilicam adierunt. Et primum ostendimus Iubilæum Sixti V. initio Pontificatus, ad lumen, & auxilium pro Reipublicæ Christianæ bono implorandum, vti latius in Bulla.

Sixtus Papæ V. Iubilæum pro Reipublicæ Christianæ bono proponens a S. Maria in Aracæli ad S. Mariæ Maioris Basilicam incedit.

Sixtus Episcopus seruus seruorum Dei. Vniuersis Christifidelibus præsentes litteras inspecturis, salutem, & Apostolicam benedictionem, &c. Et nihilominus vt Deum magis propitiū nobis, & populo Christiano reddere, ipsiq; quantum nostræ tenuitati concedetur, gratias agere valeamus, & ad tantum onus substinendum vires impetremus; Nos ipsi supplicationes, processionesque vnà cum Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, omnibusque Prælatis, & Romanæ Curiæ Magistratibus, die Lunæ, qui erit xxvij. dies præsentis mensis Maij ab Ecclesia sanctæ Mariæ in Aracœli, vsque ad Basilicam sanctæ Mariæ maioris habere, atque incedere statuimus, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ. M. D LXXXV. Septimo Kalendas Iunij, Pontificatus nostri anno primo.

In vita Greg. XIV. registri.

Idem Gregorius XIV. eisdem ex causis adductus præstitit.

Gregorius Episcopus seruus seruorum Dei. Vniuersis, & singulis præsentes litteras inspecturis, salutem, & Apostolicam benedictionem.

Cum nonnulli Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, sacrarum scripturarum testimonio, antiquorumq; Patrum exemplo adducti, Catholicæ Ecclesiæ gubernacula sumentes, opem à Deo postulare, atque Christifideles ad pœnitentiam, orationes, & misericordiæ opera inuitare consueuerint, &c. Quamplura enim huic tempestati peculiaria mala nos vrgent. Flagellis diuinis vndique affligimur, fame premi-

A *mur, morbis vexamur, bellis vrgemur, in dies peiora metuimus: hominum denique frigescente charitate, aucta est iniquitas. Neque verò hæc ab instituto nos deterrent, sed ad vehementius his ipsis operibus assidua sollicitudine incumbendum potius inflammant. Propterea Dei, ac Domini nostri Iesu Christi, qui etiam cum vlciscitur misericors est, opem postulandam, publicasq; supplicationes cum Indulgentijs indicendas duximus. Præparemus itaque corda nostra Domino, magnoq; affectu precum, ianuam pulsemus*

B *Dominicæ propitiationis, voces actibus adiuuemus, exemplis vt verbis instemus, nè fiat inanis oratio, vbi praua est actio. Deus noster iustus, & pius est, & sicut in pœnitentibus districtus, ita est conuersis misericors. Ad ipsum mente contriti vigilanter curramus, ab ipso erectionis nostræ solatia postulemus, qui nouit emendatos in præsenti vita à tribulationibus liberare, & in futura ad æterna gaudia perducere. Nec si statim non exaudiamur, ab oratione deficiamus, imò assidua deprecatione insistamus. vult*

C *Deus rogari, vult quadam importunitate vinci. Quapropter ab hac alma Vrbe nostra, quam Dominus noster Iesus Christus Catholicæ Ecclesiæ suæ sanctæ caput, & primariam sedem constituit, initium sumentes, ad eiusdem Vrbis Basilicas, Principis nimirum Apostolorum in Vaticano, nec non Beatæ Mariæ maioris prima hebdomada, quæ erit post festum Epiphaniæ, ad diem nonam præsentis mensis Ianuarij, solemnes supplicationes, & processiones de more indicimus: in quibus Basilicis nos cum omni demissione, & hu-*

Gregorius XIV Iubilæum promulgans a sancto Petro in Vaticano ad S Mariam Maiorem progreditur.

D *militate mentis, & corporis, vnà cum venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, ac Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & quos in Romana Curia adesse contigerit, àc Christianorum Regum, & Principum Oratoribus apud nos existentibus, alijsq; Prælatis, & Officialibus Romanæ Curiæ, & Magistratibus Populi Romani, vniuersoq; Clero, & populo comitante, dictas supplicationes, & processiones celebrare decreuimus &c. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo nonagesimo, nonis Ianuarij, Pontificatus no-*

E *stri anno primo.*

Et Clementis Papæ Octaui temporibus ipsius Pontificatus initio, ita in bulla habemus: *Clemens Episcopus seruus seruorum Dei, Vniuersis Christifidelibus, ad quos præsentes litteræ peruenerint, salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum calamitoso hoc tempore, quo Catholica Ecclesia in magnis adhuc rerum perturbationibus versatur, diuina bonitas infirmitatem nostram, nihil minus expectantem, ad supremū eiusdem Ecclesiæ regimen assumpserit; illud præci-*

puè

A

pue nobis curandum esse agnoscimus, ut actiones nostras ab ipso inchoemus, ad quem cogitationes dirigimus; & inde omnis nostra operatio incipiat, unde eum, quem boni omnes optant, felicem exitum sortiatur, &c. Quapropter ab hac Alma Urbe nostra, in qua Dominus noster Iesus Christus, suam in terris sedem fundauit, omnium Ecclesiarum matrem, atque magistram initium sumentes, ad eiusdem Urbis Basilicas, Principis nimirum Apostolorum in Vaticano, nec non Beatæ Mariæ Maioris proxima hebdomada, quæ erit post primam Dominicam Quadragesimæ, ad diem decimam nonam, & vigesimam primam solemnes supplicationes, & processiones de more indicimus, ad quas Basilicas nos cũ omni demissione, & humilitate mentis, & corporis unà cũ Venerabb. Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, nec non Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, quos in Romana Curia adesse contigerit, ac Christianorũ Regum, & Principum Oratoribus apud nos existentibus, alijsq; Prælatis, atq; Officialibus Rom. Curiæ, & Magistratibus Populi Rom. uniuersoq; Clero, & Populo comitante, accedere, dictasq; processiones, & supplicationes habere, & celebrare decreuimus, &c. Datũ Romæ apud S. Petrum, Anno Incarn. Dom. 1591. 15. Kal. Maij, Pontific. nostri, anno primo.

Clemens Papa Octauus Iubilæum instituens à S. Petro in Vaticano ad S. Mariæ Maioris Basilicam accedit.

B

Et anno 2. Pontificatus ipsius, vt in Bulla. *Clemens Episc. seruus seruorũ Dei. Uniuersis Christifidelibus. Graue Apost. seruitutis onus nullis nostris meritis, sed diuina uoluntate nobis dudũ impositũ, cum præteritarũ calamitatum recordatio, tũ præsertim sensus, & futurarũ metus multo grauius afficiunt, &c. Quapropter in hac alma Urbe nostra ad Basilicas Principis Apost. in Vaticano, nec non B. Mariæ maioris, hebdomada, quæ erit post 2. Dominicã Quadrag. diebus per nos eligendis, solemnes supplicationes, & processiones de more indicimus; ad quas Basilicas, uel earum alterã, nos ipsi unà cum Venerabil. Fratribus nostris S. R. E. Card. nec non Archiepiscopis, atq; Episcopis qui Romæ fuerint, ac Christianorum Regum, & Principũ Oratoribus apud nos existentibus, alijsq; Prælatis, & Officialibus Rom. Curiæ, & Magistratibus Populi Romani, uniuersoq; Clero, & Populo Comitante, supplices adire, ipsasq; Processiones generales celebrare constituimus, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, millesimo quingentesimo nonagesimo secundo, tertio idus Martij, Pontificatus nostri, anno secundo.*

Clemens VIII. Iubilæum decernens ad S. Petrum in Vaticano, vel S. Mariã Maiorem adire constituit.

C

Et anno sexto eius Pontificatus. *Clemens Episcopus seruus seruorum Dei. Uniuersis Christifidelibus, ad quos præsentes litteras peruenerint, salutem, & Apostolicam benedictionem. Super custodiam Dominici Gregis, & uniuersalis Ecclesiæ stantes, in qua Spiritus sanctus, non propter merita, sed propter diuinæ bonitatis suæ abundantiam, humilitatem nostram collocauit, & in omnes Christianæ Reipublicæ partes oculos solicitudinis nostræ conuertentes, eiusque afflictum, & luctuosum statum circumquaque contemplantes, acerbissimo doloris sensu, dies, noctesque commouemur, &c. Nos, qui licet indigni, communis omnium fidelium partis personam, & eiusdem Christi uices gerimus in terris, uniuersos, & singulos Christifideles præfatos, iterum, atque iterum, paternè, & efficaciter in Domino hortamur, rogamus, & obsecramus, ut verè conuersi, ad cor redeant, & omnibus peccatis, & peccandi occasionibus relictis, Deo clementissimo Patri reconcilientur. Cupientesque pro Pastorali officio, cæteros exemplo nostro, quantum Deo iuuante possumus, permouere, initium salutaris pœnitentiæ, & unanimis orationis ab hac Alma Urbe nostra faciendum duximus. Atque ut in tam miserabili Christianæ Reipubl. statu, in primis Beatiss. Virginis Dei Genitricis Mariæ precibus, & meritis adiuuemur, quæ est mater gratiæ, & misericordiæ aduocata peccatorum, & auxilium Christianorum, Processiones solemnes indicimus ad Venerabilem Basilicam sanctæ Mariæ Maioris, & ad Ecclesiam sanctæ Mariæ de Populo nuncupatas, ad quas Ecclesias Nos ipsi, hebdomada ipsa, quæ erit secunda mensis Iulij, diebus per nos designandis, unà cum Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, in Romana Curia præsentibus,*

Clemens VIII. Iubilæum constituens ab Ecclesia S. Mariæ Maioris ad Ecclesiam S. Mariæ de Populo procedit.

D

ac Christianorum Regum, & Principum Oratoribus in Urbe commorantibus, alijsque Prælatis, & Officialibus Romanæ Curiæ, ac Magistratibus Populi Romani, uniuersoque Clero, & Populo, ac spiritu humilitatis, & animo contrito procedemus, &c. Datum Romæ apud sanctum Marcum, Anno Incarnationis Dominicæ, millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, tertio nonas Iulij, Pontificatus nostri, Anno sexto.

E

Iubilæum S. D. N. D. Pauli diuina prouidentia Papæ V. Ad diuinam opem in præsentibus Ecclesiæ necessitatibus implorandam. *Paulus Episcopus seruus seruorum Dei. Uniuersis Christifidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem, & Apostolicam benedictionem, &c. Ut autem Christifideles unanimes pro exaltatione sanctæ Matris Eccl. ueræ fidei propagatione, hæresumq; extirpatione, Principũ Christianorum concordia, & unione, cunctisq; Eccl. necessitatibus, ac pro nostra, totiusq; Christiani populi salute, eò libentius Deum precentur, quò uberius spiritualibus gratijs se refectos esse cognouerint: De*

omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli eius Apostolorum auctoritate confisi, ex illa ligandi, atque soluendi potestate, quàm Deus nobis, licet indignis, contulit, thesauros Ecclesiæ suæ copiosius aperientes, vniuersis, & singulis vtriusque sexus, Christifidelibus, in hac alma Vrbe degentibus, qui solemni processioni, quam ab Ecclesia Sanctæ Mariæ Angelorum in Thermis Diocletianis, ad Basilicam Sanctæ Mariæ Maioris nos præsenti hebdomada, vnà cum Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, ac Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis in Romana Curia præsentibus, atque vnà cum Regum, & Principum Christianorum, apud Nos, & Sedem Apostolicam Oratoribus, alijsque Prælatis, & Proceribus, vniuersoque Clero, & Populo agemus interfuerint, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, millesimo sexcentesimo sexto, decimotertio Kalendas Iulij, Pontificatus Nostri anno secundo.

Paulus V. Pōt. Max. Iubilæum proferens ab Ecclesia S. Mariæ Angelorum in Thermis Diocletianis ad S. Mariæ Maioris Basilicam procedit.

Iubilæum Vniuersale S. D. N. D. Pauli diuina prouidentia Papæ V. Ad diuinam opem in præsentibus Ecclesiæ necessitatibus implorandam.

Paulus Episcopus seruus seruorum Dei. Vniuersis Christifidelibus, præsentes litteras inspecturis, salutem, & Apostolicam benedictionem, &c. Tempus leuandi corda nostra cum manibus ad Deum, hoc est, conuertendi Nos ad illum in pœnitentiæ lamentis, in oratione, in ieiunio, in eleemosynis. Benignus est enim, & mitis, & si nos à nostris culpis emendatos viderit, in humilitate spiritus ad se confugere, potens est procellis sedatis, tranquillitatem magnam Ecclesiæ suæ facere. Vt autem diuinæ misericordiæ auxilium implorari vtilius possit, omnium fidelium vnanimes preces inuitare, ac thesauris Ecclesiæ, quorum auctore Domino, Dispensatores sumus, copiosè erogandis excitare pro Pastoralis officij munere, & Apostolicæ Sedis in huiusmodi necessitatibus vetusto more, decreuimus. Itaque ex parte omnipotentis Dei, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti; omnes, & singulos vtriusque

A *sexus Christifideles, tam in alma Vrbe nostra; quàm alibi vbique locorum constitutos, auctoritate Apostolica paternè, enixèque requirimus, monemus, & in Domino adhortamur, ad infrascripta deuotè peragendum, & adimplendum, & ad pias, ac feruidas ad Altissimum preces effundendum, vt per viscera misericordiæ suæ fidem Catholicam protegere, ab hostium conatibus, & insidijs defendere, hæresim extirpare, Principibus Christianis pacem, & veram concordiam donare, ac præsentibus Ecclesiæ necessita-*
B *tibus subuenire dignetur. Nos enim de omnipotentis Dei misericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, ex illa ligandi, atque soluendi potestate, quam nobis Dominus meritis minimè suffragantibus contulit, vniuersis, & singulis Christifidelibus in alma Vrbe prædicta degentibus, qui solemnibus Processionibus, quas ab Ecclesia Sanctæ Mariæ Angelorum nuncupata, ad Basilicam Sanctæ Mariæ Maioris, & ab Ecclesia Sanctæ Mariæ super Mineruam, ad Ecclesiam S. Ma-*
C *riæ de Anima, pariter nuncupata, Feria quarta, & sexta Nos sequenti hebdomada, vnà cum Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, Curistianorumque Regum, & Principum apud Nos, & Sedem Apostolicam Oratoribus, omnibusque Prælatis, & Proceribus, vniuersoque Clero, & Populo agemus; interfuerint, &c. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo octauo, sexto Kalen. Septembr. Pontificatus Nostri anno quarto.*

Paulus V. Pōt. Max. Iubilæum edens ab Ecclesia S. Mariȩ Angelorū ad S. Mariæ Maioris Basilicam contendit.

D Idem Paulus Quintus Pontifex, Datum apud sanctam Mariam maiorem iam obsoletum, nec ab alio Papa, à Sixti Quarti temporibus consuetum, Apostolicis litteris innouauit.

✠

FINIS LIBRI SEXTI.

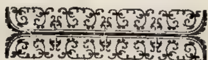

BASI-

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER SEPTIMVS.

AVCTORE ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE DONATIONIBVS IMMOBILIVM Rerum, & Mobilium.

DE IMMOBILIBVS. CAPVT PRIMVM.

POST Indulgentias, Stationes, Pœnitentiarios, & alia beneficia à summis Pontificibus huic Basilicæ concessa, sequitur Donationum designatio per sūmos Pontifices, Imperatores, Reges, & alios Principes, atque insignes Viros, nec non pios homines in hanc Ecclesiam præstitarū. Quamquam temporum, & Barbarorum iniuria, velut Vrbs Roma, sic Basilica detrimentum passa est. Nos tantum indicabimus quæ, vel à manuscriptis, vel ab Epitaphijs marmore A insculptis, vel certè à fide dignis Auctoribus eruimus. Igitur à Sixto Papa Tertio ordiemur, qui circa annum Domini 432. Romanum Pontificatum gessit, & multa prædia huic Basilicæ assignauit, & dedit, Auctore Anastasio, cuius verba hæc sunt: *Possessionem Scaurianam in territorio Gacitano præstantem omnia inibi cum adiacentibus ad tignis solidos 312. & trimisium. possessionem Marmoratam in territorio Prænestino præstantem solidos 152. Possessionem Celeris in territorio Asilano præstantem solidos 111. & trimisium. Domum Palmati* B *intra Vrbem iuxta inibi Basilicam cum balneo, & pistrino præstantem solidos 154.*

Magna Sixti Papæ III. erga hãc Basilicam liberalitas.

Vide Anast Bibliot. Honuphr. Panu. Plat. in vita Sixti Papæ III.

Neque verò Ioannes Cardinalis Columna defuit hanc Basilicam magnis muneribus fulcire, quorum etiam adhuc memoria viget; nec vllum tempus, vel occasionem omittebat, quo minus hanc Ecclesiam amplificaret, velut Honorius Papa Tertius testatur: *Honorius Episcopus seruus seruorum Dei. Dilectis filijs Romanis Archipresbytero, & Canonicis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris, salutem, & Apostolicam benedictionem. Iustis petentium desiderijs dignum est nos facilem præbere consensum, & vota, quæ à rationis tramite non discordant effectu prosequente complere. Quapropter dilecti in Domino filij vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu Monasterium Megalacio Squistuens. Diocœs. positum in Imperio Romanorum cum pertinentijs suis à dilecto filio nostro Ioanne, tituli Sanctæ Praxedis Presbytero Cardinali, cum in illis partibus legationis officio fungeretur Ecclesiæ vestræ concessum, sicut illud iustè, canonicè, ac pacificè possidetis, vobis, & per vos eidem Ecclesiæ vestræ auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo, &c. Datum Lateran. 14. Kalend. Augusti, Pontificatus nostri anno sexto.*

Illustris. Ioannis Card. Colũnæ erga hanc Basilicam liberalitas.

Vide Honorij Papæ III. Bullam in Basilica Archiuio seruatã.

Sed inter illustria, & memoriæ digna monumenta illud, quod apud Archiuium legimus effulget, nimirum Iacobi Columnæ testamentum, in quo tali Basilicæ oppida, ædes, prædia, atque bona mobilia, & immobilia relinquit, velut ex possessione comprehenditur, quam Canonici inierunt. *In nomine Domini: Amen. Anno Natiuitatis eiusdem millesimo tercentesimo vigesimo primo, Pontificatus Domini Ioannis Papæ Vigesimi secundi, Indictione quarta, mensis Februarij die vigesima secunda, In præsentia discreti, & sapientis viri Domini Presbyteri Metæ Iudicis, & mei Petri Pauli Carbonis Notarij, & testium infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum, & rogatorum. Venerabilis vir Dominus Ferandus de Montenigio Canonicus Ecclesiæ Lateranensis, & magnificus vir Stephanus de Columnis executores testamenti, & vltimæ voluntatis quondam bonæ, & sanctæ memoriæ Reuerendissimi Fratris Domini Iacobi de Columnis Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, pro seipsis nomine eorum, ac vice, & nomine Religiosi Fratris Deodati Ordinis Minorum, ad infrascripta omnia, & singula facienda licentiam, arbitrium, & potestatem, vt in publico Instrumento dicti quondam Reuerendissimi Patris scripto per Magistrum Petrum de Futia Notarium, plenius continentur. Considerantes, & inspicientes deuotionem, & nimiam affectionem, quam dictus olim sanctæ memoriæ Cardinalis vita sua gerebat ad Venerabilem Basilicam sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe, & quod statum, & conditionem ipsius Ecclesiæ magno affectu cupiebat de bono in melius augumentare. Idcircò prædicti Exequutores exequutorio nomine dicti quondam Domini Cardinalis, hac die præsenti, bonis proprijs, & spontaneis voluntatibus inter viuos donarunt cum titulo donationis irreuocabiliter, dederunt, cessit, & concessit Capitulo, & infrascriptis Canonicis venerabilis Basilicæ Sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe, videlicet Dominis Presbytero Ioanni Blasij, siue Oddoni de Palumbaria Presbytero, Francisco de Sancto Alberto, Petro, Henrico, Iacobo, Bartholomæo de Iudice, & Ioanni Oddono Bertuledi, recipientibus nomine dictæ Basilicæ pro ea, & pro se ipsis, & eorum in dicta Ecclesia conditionibus in perpetuum, pactis tamen, & tenoribus infrascriptis; idest totum Castrum, quod Collis de Prio, quod olim fuit dicti Cardinalis, cum omnibus vassallis ibidem astantibus, cum Iuribus vassallorum, & cum toto ipsius Castri tenimento, eum .... Palatijs Domibus eorum in ipso Castro incultis, Pantanis, Siluis, Pratis, Vineis, cum canapinis. Quod Castrum positum est in Romana Iurisdictione. Item Casale Salonis, quod olim fuit eiusdem Reuerendissimi Cardinalis, cum quadam pedica, quæ dicitur Cingoletta, pertinente ad dictum Casale, positum est extra Portam Maiorem, siue Portam Sancti Laurentij, ad quam possessionem capiendam auctoritate propria concessit liberam facultatem. Dantes, & concedentes dicti exequutores nomine eidem Capitulo, & Canonicis omnia iura, omnes actiones pertinentes, conditiones, & exceptiones reales, personales, vtiles, directas, & expressas, quæ, & quas dictus quondam Dominus Cardinalis, in dictis Castris, Casali, & eorum pertinentijs nunc, & in futurum contra omnem personam potest .... Hanc autem inter viuos dictam donationem, & concessionem, & omnia quæ dicta sunt, &c.*

Singularis Iacobi Cardinalis Columnæ erga Sanctæ Mariæ Maioris Ecclesiam pietas.

Nicolaus Papa Quartus, suam erga hanc Basilicam pietatem ostendit, dum cuiusdam Monasterij tunc extincti, nomine Sancti Barholomæi in Suburra, Ordinis Sancti Benedicti Abbatis, reditus concessit; quod ex Bulla deprehenditur: *Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei. Dilecto filio Gulielmo tituli Sancti Martini in Montibus, Presby-*

Illustris Nicolai Papæ IV. erga hanc Basilicam pietas.

Presbytero Cardinali sanctæ Mariæ maioris de Vrbe Archipresbytero salutem, & Apostolicam benedictionem. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilectorum filiorum Capituli, & Canonicorum Ecclesiæ sanctæ Mariæ maioris de dicta Vrbe petitio continebat, quod licet Venerabilis Frater noster Bernardus Episcopus Spoletanus, vigore quarumdam litterarum nostrarum, prout ex earum forma poterat, & sibi mandabatur dignitatem Abbatialem, & ordinem sancti Benedicti, in olim Monasterio Monialium sancti Bartholomæi in Suburra, Regionis Montium de Vrbe dicti Ordinis suppresserit, & extinxerit, illudque cum omnibus iuribus, & pertinentijs suis mensæ Capitulari dictæ Ecclesiæ, ita tamen quod Ecclesia, siue Cappella dicti Monasterij ad profanos vsus, veluti hæreditas minimè redigeretur, perpetuò vniuerit, annexuerit, & incorporauerit, ipsique Capitulum, & Canonici litterarum vnionis huiusmodi vigore pacificam Monasterij Ecclesiæ, siue Cappellæ, Iuriumque, & pertinentiarum prædictarum possessionem fuerint pacificè consecuti, & illa teneant, & possideant de præsenti, nihilominus videntes, quod ex Monasterio, & Ecclesia, siue Cappella prædictis, illorumque domibus, hortis, & vinea eidem mensæ modica prouenit vtilitas; cupiunt domos, hortum, & vineam huiusmodi cum omnibus iuribus, & pertinentijs suis vendere, & illorum habendum pretium in alijs rebus ipsi Ecclesiæ sanctæ Mariæ maioris opportunis exponere, dummodo eis super hoc per sedem Apostolicam licentia concedatur, ipsumque Monasterium, ac illius Ecclesia, siue Cappella ab huiusmodi Ecclesia sanctæ Mariæ maioris pœnitus segregentur. Quarè pro parte Capituli, & Canonicorum prædictorum nobis fuit humiliter supplicatum, vt eis dictam licentiam concedere, aliasque in præmissis opportunè prouidere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur de præmissis certam notitiam non habentes, huiusmodi supplicationibus inclinati circumspectioni tuæ, de qua in his, & alijs specialem in Domino fiduciam obtinemus per Apostolica scripta committimus, & mandamus, quatenus si ita esse, & venditionem ipsam (si fiat) in euidentem dictæ mensæ vtilitatem cedere repereris, super quo tuam conscientiam oneramus, Ecclesiam, siue Cappellam Monasterij huiusmodi ab eadem Ecclesia sanctæ Mariæ maioris, & mensa huiusmodi, &c. Quod pretium huiusmodi (si venditio ipsa fiat) in alijs opportunitatibus dictæ Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris, prout tibi videbitur quanto citius conuertatur. Datum Romæ apud sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, sexto Idus Augusti, Pontificatus nostri anno septimo.

Vide in Archiuio Bullam adductam.

A B C D E

Anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo octauo, Nicolao Quinto Pontifice, Antonius, & Nicolaus germani fratres, deuotione erga hanc Basilicam omnia iura assignarunt donatione inter viuos, quæ super Oppidum Vrbisachæ Camerini Dioecesi. obtinebant; de qua re minus inuenimus possessionem suscepisse temporum fortasse iniuria. ad eorum verò bonum, qui pro sua humanitate nostrum opus legere non grauantur, decreuimus hic annotare: *In Nomine Domini, Amen. Anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo octauo, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri Domini Nicolai diuina prouidentia Papæ Quinti, Indictione vndecima, insuper Martij trigesimaprima. In præsentia mei Notarij, & testium infrascriptorum ad hæc specialiter vocatorum, & rogatorum, &c. Antonius, & Cola fratres germani, filij quondam sancti Rubei de Alatro, & quilibet ipsorum, qui primo, & ante omnia iurarunt ad sancta Dei Euangelia corporaliter manu eorum tactis sacrosanctis Scripturis contra infrascripta omnia, & singula perpetuo non facere, dicere, vel venire ratione eorum, vel alterius ipsorum, ætatis viginti, seu vigintiquinque annorum, nec aliqua alia ratione, iure, titulo, siue causa, immò inserta omnia perpetuò grata rata, & firma habere, & tenere, ac illæsa, atque inuiolata seruare spontè, liberè, non coactè donauerunt, & titulo donationis inter viuos irreuocabiliter dederunt, cesserunt, & pro eorum & progenitorum suorum animarum salute, Venerabili Basilicæ, & Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe; nec non nobilibus, & venerabilibus viris Archipresbytero, & Capitulo, ac Canonicis dictæ Ecclesiæ, & repræsentantibus totum Capitulum huiusmodi Ecclesiæ, eiusdem Ecclesiæ nomine præsentibus, eorumque successoribus futuris, & perpetuis, & pro tempore existentibus, &c. omnia, & singula iura, nomina, & actiones reales, & personales, vtiles, & directas, tacitas, & expressas, hipothecarias, siue mixtas, ciuiles, emptorias, pignoratitias, &c. Quæ, quos, & quod eorum quilibet coniunctim, & diuisim habent, & eis competunt, habere, & eis competere possent, nunc, & in futurum, in & super Castro Vrbisachiæ cum Iure Vassallorum, ac etiam super Territorio, Iuribus, Iurisdictionibus, rebus, & possessionibus dicti Castri ipsis Dominis Antonio, & Colæ, & cuilibet ipsorum*

Donatio inter uiuos oppidi Vrbisachiæ à Nicolao, & Antonio facta Sanctæ Mariæ Maioris Basilicæ.

L 3 coniun-

coniunctim, & diuisim spectantibus, & pertinentibus, & specialiter in & super omnibus, & singulis bonis, & possessionibus, de quibus realiter, & actualiter tempore legationis Reuerendissimi Domini Cardinalis sanctæ Crucis .... vulgariter nuncupati in Marchia Anconitana Legati Apostolicæ Sedis fuerit instituti, & eorum possessionem adepti, quilibet ab vno territorium Abbatiæ Clareuallis, & ab alio tenent res Petri, &c. Nec non in & super nonnullis huiusmodi rebus, & possessionibus sitis in Castro lauri, & eius territorio Villæ maghæ supra palatium Guardiæ Ciuitatis Camerinen. & nõnullis alijs possessionibus, & bonis, ac iurisdictionibus, & actionibus situatis in districtu Serrauallis, & sanctæ Anatoliæ, & Castri, seu Terræ Montecchij, ac in districtu totius Prouinciæ Marchiæ Anconitanæ, & eorum finibus terminatis. Ad habendum, tenendum, possidendum, vtendum, fruendum, fructificandum, vendendum, donandum, obligandum, hipotecandum, & alienandum, & de prædictis omnibus, & singulis faciendum, & disponendum, prout dicto Archipresbytero Canonicis, & Capitulo dictæ Ecclesiæ huiusmodi, prout melius videbitur, & placebit. Et voluerunt prædicti Cola, & Antonius, quilibet ipsorum, perpetuò quolibet prædictorum posse cogi, compelli, & constringi in omni Curia tam spirituali, quàm sæculari, &c. Ego Christophorus de Rogerijs de Roma publicus, Apostolica, & Imperiali auctoritate Notarius, &c.

Mira Iordani Vrsini Cardinalis in hanc Basilicam p.:pemi? Vide Pan. un. & Ces. in vita Innocentij Papæ. Qui ab eodem Innocentio creatus fuit Cardin. anno 1405. Pōt. 1. pridie idus Iunij vsque ad Pōtifi. item inclu. Eugenij IV. maior Pœnitentiarius fuit Decanusque sacri Collegij. obijt 4. Cal. Iunij anno 1439 ad balnea Puteolana senē. Dioc.

Hec bulla Eugenij IV. super reformatione Vrbis dat. 1432. Cal. Aprilis anno 2. legit. in Archiuio Basilicæ.

Iordanus Vrsinus Episcopus Cardinalis, & Generalis Vrbis Romæ Visitator cernens sancti Andr[eæ] de Frattis Monasterium iam extinctum esse, quatuor quę [...]perant Moniales, alteri Cænobio assignauit, & omnia bona in hanc Basilicam transtulit, tantum nonnullis pro illis quatuor Monialibus alendis, reseruatis. Quæ omnia ex Eugenij Papæ Quarti Bulla inclarent: *Qua quidem littera, siue Bulla per nos sic recepta, volentes ad illius executionem iuxta eius formam procedere, vt tenemur, solum Deum præ oculis habentes, Monasterium Monialium Sancti Andreæ de Frattis de Vrbe ordinis Sancti Augustini propè arcum sancti Viti in macello situm, iuxta prudentiam nobis à Deo attributam, & concessam, in parte, & in toto diligenter, & fideliter visitauimus; in quo inter alia quatuor Moniales, videlicet Bartholomæam, Catharinam, Rentiam, & Vannotiam Conuentum inibi facientes, quæ secundum eorum votum, & professionem vitam decentem, & laudabilem gerere debuerunt, damnabilem potius, & animabus periculosam ducere, & duxisse comperimus: quibus ad alia Mo-*

A *nasteria de nostro Ordine translatis de dote, videlicet Bartholomeæ triginta, Catharinæ quadraginta, Rentiæ viginti, & Vannotiæ ex causa eleæmosinæ viginti florenos Romanos crescentes ad rationem quadraginta septem solidorum prouis. .... pro quolibet computand. per uos Canonicos, & Capitulum volumus indilatè responderi. Et propterea nos Iordanus Episcopus, & Cardinalis, ac Gaspar Archiepiscopus, Visitatores, & Reformatores præfati, & ex præmissis, & certis rationabilibus causis nostros ad id non*
B *immeritò animos mouentibus, cum nulla alia secundum Deum nobis salubrior, & vtilior via fuerit, moti, vobis Canonicis, & Capitulo dictæ Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris, vestræque capitulari mensæ, nè temporalium rerum inopia pressi in tam insigni, deuotaque Ecclesia vestra diuinus cultus quomodolibet diminuatur, sed potius augeatur, Vnum Casale dicti Monasterij sancti Andreæ in partibus Latij extra Portam maiorem situm inter hos fines, videlicet, ab vno latere tenet, & est tenimentum Casalis san-*
C *cti Clementis, ab alio latere tenet, & est Casalis tenimentum sanctorum Cosmæ, & Damiani, ab alio latere tenet, & est tenimentum Casalis sancti Marci, ab alio latere tenet, & est tenimentum Casalis, quod vulgariter vocatur lo quarto, Ecclesiæ vestræ spectan. Vel si qui sunt, aut esse possunt plures, aut veriores confines antiqui, vel moderni, de cuius etiam Casalis in partibus Latij, vt præfertur siti, fructibus singulis annis Archipresbytero dictæ Ecclesiæ vestræ prælibato, ac pro tempore existenti Archipresby-*
D *tero duo rubia ordei, in festo Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis, seu tempore recollectionis fructuum, iuxta solitum, & consuetum morem, prout Moniales dicti Monasterij sancti Andreæ singulis annis soluere consueuerunt, per vos volumus realiter, & cum effectu persolui, & assignari cum duobus hortis paruis extra, & apud ipsum Monasterium, præter quàm corpus ipsius Monasterij sancti Andreæ cum vinea, claustro, hortis in Clausura Monasterij existentibus, de quibus, vt infra sequitur, duximus prouidendum auctoritate Apostolica nobis in hac parte*
E *concessa, etiam ad id expresso dicti Archipresbyteri, seu eius Vicarij Ecclesiæ vestræ accedente consensu in perpetuum vniuimus, annexuimus, & incorporauimus, ac omnibus melioribus modo, via, iure, causa, & forma, quibus possumus, & debemus tenore præsentium vnimus, annectimus, & incorporamus per præsentes. Ita vt vobis liceat ex nunc realem, & actualem possessionem Casalis, & aliorum bonorum præfatorum stabilium auctoritate propria liberè apprehendere, & perpetuò retinere, omnesque, & singulos*

fructus,

fructus, reditus casalis, & bonorum huiusmodi integrè, ac pleno iure percipere, & habere, illosque in vestros, & dictæ mensæ vsus ex nunc conuertere liberè, ac licitè valeatis vobis tenore præsentium concedimus, &c.

Vide Honuph. & Ciaccon. in vita Vrbani VI.

Non minor Cardinalis Stephani Palosij pietas extitit, dimidium Casalis, nomine sancti Pastoris relinquentis: *Stephanus Palosius Presbyter Cardinalis, tituli sancti Marcelli donauit medietatem casalis sancti Pastoris, positi extra Portam Nomentanam, vt oretur pro anima ipsius, de anno circiter 1398.*

Anno Domini 1436. Antonius Cassinus Cardinalis, huius Basilicę memor sextam hęreditatis partem reliquit ea conditione, vt perpetuò lycnum accensum ante Corpus Domini conseruarent: *Antonius Cassinus Presbyter Cardinalis, tituli sancti Marcelli reliquit huic Basilicæ sextam partem hæreditatis, vt ante corpus Domini continuò ardeat vna lampas de anno 1436.*

Vide Ciacc. & Honuph. in vita Martini V. & in Archiuio huius Basilicæ.

Egregia Guliel. Estouteuil. Cardin. munificentia.

Vide Ciacc. & Honuph. in vita Eugen. IV. vsq. ad Sixtum IV. Lege etiam in Archiuio huius Basilicæ.

Nec egregia abfuit à Gulielmo Estouteuilla munificentia, qui erga hanc Ecclesiam beneficia etiam vitæ extremo voluit concludere, mille, & quingentos aureos linquens, ex quibus prædium emerent, quo pro eius anima sacrificia celebrarent, velut in Archiuio: *Gulielmus Estouteuilla Cardinalis Rothomagensis, legauit ducatos 1050. auri, ex quibus emerentur prædia, vt eorum fructus ipsius animæ suffragijs impendantur de anno 1483.*

Insignis Gregorij Papæ IV. benignitas.

Eugenius Papa Quartus, Monachos sancti Andreæ huic Basilicæ proximos alio magis opportuno loco collocās, Ecclesiam vnà cum Monasterio, & alijs bonis Capitulo sanctæ Mariæ Maioris coniunxit: *Eugenius seruus seruorum Dei, &c. Translatis Monialibus sancti Andreæ de Frattis, ad aliud Monasterium, ipsum Monasterium, & Ecclesiam sancti Andreæ suppositit proprietati Capituli, & mensæ Canonicali sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe: eidemq; Capitulo, & mensæ vnit casale situm extra Portam Maiorem, & duos paruos hortos spectantes ad dictum Monasterium sancti Andreæ, de anno 1433.*

Idem præstitit de Ecclesia, & sanctæ Bibianæ Cænobio, cum Moniales varijs Monasterijs distribuerit, & Ecclesiam vnà cum Cænobio, atque alijs bonis huic Basilicæ assignauerit: *Eugenius seruus seruorum Dei. Transtulit Moniales sanctæ Bibianæ ad alia Monasteria Vrbis, vniuit Ecclesiæ S. Mariæ Maioris earum Ecclesiam, & Monasterium & bona, de anno 1439.*

Anno Domini 1291. quidam Ricchardus testamento Capitulo 1150. florenos reliquit pro quibusdam Cappellanis, vt Deum orarent, ex quibus pecunijs Canonici Casalis dimidium emerunt, nomine Ponte di Nona, in quo Cappellanis reditus assignarunt: *Ricchardus ex testamento reliquit Capitulo sanctæ Mariæ Maioris mille centum quinquaginta florenos, vt per certos Cappellanos oraretur pro anima ipsius, ex ijs pecunijs empta est medietas casalis, dicti Ponte de Nona, pro dictis Cappellanis substentandis, de anno 1291.*

Præcellēs Eleazari Cardin. voluntas.

Postea anno Domini 1394. Eleazarus Cardinalis tercentum florenos ex testamento assignauit, quo Oliuetum emerent, ex cuius oleo semper ante Virginis imaginem lāpades replerentur. Sic in Archiuio habetur: *Eleazarus tituli sanctæ Balbinæ, Presbyt. Cardinalis suo testamento reliquit florenos tercentum, ex quibus emeretur vnum oliuetum, ex cuius oleo ardeant perpetuò tot lāpades, ante Imaginem gloriosæ Virginis, anno Domini 1394.*

Excellēs in hāc Basilicam Nicolai Quarti clementia. Hæc Bulla habetur in Archiuio.

Nicolaus Quartus etiam erga talem Basilicam reuerentiam ostendit, dum ab omnibus oneribus immunem reddidit, & præsertim à vino, vnà cum in Suburra manentibus vsque ad sancti Viti arcum, quamuis alienigenis: *Nicolaus seruus seruorum Dei, &c. Cōcedit immunitatem omnium gabellarū, præsertim vini etiam forensibus habitatoribus in Franco sanctæ Mariæ Maioris, videlicet a Suburra, vsque ad arcum sancti Viti, vnà cum vitis adiacentibus: Item quod non possint ad emendum sal vltra eorum necessitatem, nec ad vllam pœnam ob delictum soluendam, ad quam essent condemnati, excepta causa homicidij, aut læsæ Maiestatis; sed in dicto franco ab omni perturbatione securi, præstat de anno 1448.*

Præclara Pauli Tertii erga hāc Ecclesiā voluntas.

Paulus Papa Tertius parem obseruantiam præstitit, dum motu proprio immunitates confirmat à prædecessoribus præstitas: *Paulus seruus seruorum Dei, &c. Confirmat suo motu proprio immunitates à prædecessoribus datas huic Basilicæ, & addidit iurisdictionem visitandi, emendandi, & mulctandi tabernarios, & alios artifices delinquentes circa res venales, eaque Capitulo, & Canonicis tribuit, vel deputandis ab ipsis, vt Canonici Lateranenses in sua immunitate facientibus, de anno 1550.* quod vsque adhuc obseruatur.

Præstans Francisci Homodæi beneficentia.

Egregiè beneficum Franciscus Homodæus se præstitit circa annum 1324. cum huic Basilicæ Casalem reliquerit, velut ex eius testamento apparet: *Franciscus Nicolai Homodæi suo testamento reliquit Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Vrbe, Casale sancti Basilij extra Portam Nomentanam, cum vineis adiacentibus intra, & citra Pontem Nomentanum sitis, pro orna-*

ornamento, & seruitio Ecclesiæ, & vt oretur pro anima sua, & prædecessorum suorum, anno Domini 1324. A

Eximia Antonij Mariæ Saluiati Cardinalis largitas.

Antonius Maria Saluiatus, mille aureos pro legato reliquit in tot loca montis, ex quorum fructibus quouis anno eius animæ officium facerent: *Antonius Maria Saluiatus Cardinalis legauit scuta mille, vt oraretur pro eius anima, de anno 1602.*

Hieronymi Manlij beneficentia.

Hieronymus Manlius Canonicus scuta mille reliquit, ex quorum fructibus pars pro sacrarum reliquiarum ferculis instaurandis impenderetur; pars verò ad orationem pro eius animæ salute: *Hieronymus Manlius eiusdem Basilicæ Canonicus reliquit scuta mille, vt medietas eorum fructuum expenderetur in restaurationе Tabernaculorum sanctarũ reliquiarum, alia medietas in orando pro ipsius anima de anno 1602.* B

Alphonsi Noderici erga hãc Basilicam documẽtum.

Alphonsus Nodericus Hispanus in omnibus bonis hanc Ecclesiam hęredem instituit: *Alphonsus Nodericus de Villa Regali Hispanus reliquit pro testamento hæredem omnium suorum bonorum Ecclesiam sanctæ Mariæ Maioris, de anno 1457.* C

Præcellens Comitissæ Oliuares erga hãc Ecclesiam argumẽtum.

Comitissa de Oliuares Hispana, Siciliæ Viceregina, dua loca montium reliquit, vt ex eorum fructibus alba cera empta in Virginis festiuitatibus arderet: *Comitissa de Oliuares Hispana Proregina Siciliæ reliquit duo loca montium, vt ex ipsorum fructibus emantur cereæ albæ, quæ ardeant ante Imaginem Beatæ Virginis in eius festis de anno 1595.*

Iacobi de Archionibus liberalitas.

Iacobus de Archionibus Canonicus iure legati sacello DD. Iacobi, & Sebastiani partem Casalis Fiascalis reliquit, & partem Quadrarij, ex quorum pretio Cappellani constituerentur: *Iacobus de Archionibus Canonicus sanctæ Mariæ Maioris, reliquit iure legati Cappellæ sanctorum Iacobi, & Sebastiani partem Casalis Quadrarij, vt ex eorum pretio constituatur dos trium Cappellanorum in Vrbe, vel eius districtu, reseruato familiæ suæ iure patronatus, qui celebrarent pro anima sua, & suorum defunctorum, de anno 1309.* D

Butij de Archionibus largitas.

Butius de Archionibus etiam ipse reliquã partem Casalis Fiascalis Canonicis largitus est: *Butius Oddonis de Archionibus donauit aliã partẽ eius Casalis Fiascalis Canonicis, & Cappellanis prædictæ Basilicæ, de anno 1392.* E

Francisci Porti liberalitas.

Franciscus Portus Bononiensis scuta mille assignauit, vt ex horũ fructibus ad Deum preces pro ipsius anima funderentur: *Franciscus Portus Bononiensis reliquit Ecclesiæ S. Mariæ Maioris scuta mille, vt oretur pro anima ipsius, de anno 1610.*

Andreæ Scaphi erga S. Mariæ Maioris Basilicam pietas.

Andreas Scaphus Sacellum S. Hieron. in Ecclesia S. Vincentij fundauit vnà cum aliquibus Cappellanis, hac conditione, vt præsentandi Ius apud sanctæ Mariæ Maioris capitulum seruaretur: *Andreas Scaphus quondã Scaphi de Castro Mugniano fundauit, & dotauit Cappellã sancti Hieronymi in Ecclesia sancti Vincentij de eodem Castro, eiusque Cappellanos præsentandi ius perpetuum Capitulo sanctæ Mariæ Maioris reliquit; de anno circiter 1402.*

Præstabilis Alexandri Papæ VI clementia.

Alexander Papa VI. anno Domini 1494. perpetuos reditus assignauit per Cameram Apostolicam ministro delegatos, quo curam de Laquearibus habeat ad Capituli, & Archipresbyteri dispositionem: *Alexander Papa Sextus, anno 1494. Pontificatus sui anno secundo assignat salarium perpetuum ducatorum viginti quatuor de Camera, quolibet anno soluendum per Cameram Apostolicam deputato ab Archipresbytero, & Capitulo pro reparatione suffictus aurati.*

Nobile Pauli Papæ III. erga hanc Basilicam indicium.

Paulus Papa Tertius separauit Ecclesias sanctæ Pudentianæ, & Euphemiæ in Fontana, & vna cum fructibus ad hanc Basilicam adiunxit, veluti in Archiuio: *Paulus Tertius Pontifex separauit, & dismembrauit Ecclesias sanctarum Pudentianæ, & Euphemiæ, & Laurentij in Fontana, earumq. fructus ab Archipresbyt. & vniuit Ecclesiæ S. Mariæ Maioris pro eiusdem Ecclesiæ manutentione, & diuini cultus augmento, de anno 1545.*

Ioannes Capoccia dictus Mediopanis anno Domini 1309. donauit Vineam Romæ positam, nec non frumenti numerum velut ex manuscriptis apparet: *Ioannes Capoccius, dictus Mediopanis donauit Ecclesiæ decem petias vinearum Romæ sitas, & viginti rubia frumenti annua collecta ex Terris Castri Gentilis, quod si non colligeretur, nihilominus voluit ab hæredibus suis suppleri: quod si debito tempore non solueretur, post instantiam Canonicorum, voluit duplicari ad quadraginta, de anno 1309.*

Petri Senatoris benignitas.

Petrus Senator anno 1369. ædes vnà cum suorum bonorum dimedia largitus est, inter quę Casale extitit Turrismensa nuncupatum. *Petrus, aliàs Senator de Regione montium donauit Basilicæ sanctæ Mariæ maioris de Vrbe, & Capitulo domum sitam in Regione montis, & medietatem omnium suorum bonorum, inter quæ erat casale dictum Torremesa situm extra Portã Maiorem, & alia tenimenta in loco dicto Valle Barbara, de anno 1369.*

Expressa Philippi Boncompagni Cardin. pietas.

Philippus Boncompagnus Cardinalis Casale pro Capitulo emit, illud cum ædibus permutans: *Philippus Boncompagnus Cardinalis sancti Sixti, & sanctæ Mariæ maioris Archipresby-*

chipresby-

A *chipresbyter emit ad fauorem Capituli Casale dictum Salonicinum, & illud cum palatio permutat, vt palatium rouinosum restauret, quod non fuisset à Cardinali sancti Sixti restauratum.*

Anastasia Christophori Nuccij Vxor de Capizucchis testamento domum reliquit: *Anastasia vxor quondam Christophori delli Nuccij de Capizucchis, suo testamento reliquit domũ in regione Arenulæ pretij ducatorum quingentorum, de anno 1467.*

Tutia de Corneto domum vnà cum Vinea reliquit: *Tutia de Corneto donauit Basilicæ, & Capitulo sanctæ Mariæ maioris domum sitam ad Puteum album, & vineam extra portam Pertusam, de anno 1467.*

B

Insignis Gregorij XI. clementia.

Gregorius Papa XI. anno 1377. Cameræ Apostolicæ Collaterali in Ciuitate Beneuenti, mandat vt termille florenos Romano Vicario persoluat, pro sanctæ Mariæ Maioris Turri Campanaria: *Gregorius Papa Vndecimus, de anno 1373. per litteras Apostolicas mandat, vt soluantur floreni 3000. Vicario Vrbis pro reparatione Campanilis Sanctæ Mariæ maioris.*

C

Præclara Guidonis Ascanij Sfortiæ beneficentia.

Vido Ascanius Sfortia quàm fuerit huic Basilicæ addictus, eò potest comprehendi, siquidem possidens, velut Archipresbyter S. Pudentianæ Prioratum, illum spontè renunciauit, atque ad canentium leuamen Ecclesiæ adiunxit: *Quanta fuerit pietas erga hanc Basilicam Guidonis Ascanij Cardinalis Camerarij ex hoc facilè inspici potest, quod Ecclesiam sanctæ Pudentianæ, cuius reditus, & emolumenta quæcunque ad ipsum, tanquam Archipresbyterum pertinebant, perpetuò vniri curauit Basilicæ sanctæ Mariæ maioris ad substentationem puerorum, & Cantorum adseruiendum in diuinis, nè deessent, concentus musices, vt in Bulla plumbata à Paulo Tertio summo Pontifice.*

D

Excellens Pauli Papæ V. in hãc Basilicam voluntas.

Paulus Quintus attendens lites in Capitulo ob Præbendarum diuersitatem oriri, eiusdem Capituli consensu mensæ Capitulari vniuit, ex quo perennis pax orta est: *Paulus Papa Quintus ad tollendas lites, & discordias, quæ ex diuersitate præbendarum oriebantur, eas omnes de consensu Capituli extinxit, & vnuit mensæ Capitulari, vt earum fructus æqualiter inter omnes partirentur, de anno 1609.*

E

Idem Pontifex à fundamentis nobile sacrarium excitauit, vnà cum Conclauibus ad habitandum, pro quibus nonaginta millia scuta impendit.

DE DONATIONIBVS MOBILIVM.

Caput II.

Invita Sixti iij. Platin. in vita eiusdem pag. 57.

Honuph. Epit. sum. Pontif. & Card. pag. 17.

Baron. tom. 5. ad ann. 440.

Card. Sirlet. in tractat. manuſ. huius Basilicæ.

PERPLVRA in hanc Basilicam Sixtus Tertius munera contulit; velut per Anastasium, dum ait: *Et obtulit hæc. Altare argenteum purissimum pensan. libras 300. Patenas argenteas tres pensan. libras sexaginta. lamas argenteas quatuor pensantes libras sexaginta. Scyphum aureum purissimum pẽsantem libras quinquaginta. Scyphos argenteos quinque, pensantes libras quinquaginta. Calices ministeriales argenteos decẽ pensan. singulos lib. tres. Aquæmanіles argenteos pensantes singulos libras octo. Coronam faram ante Altare argenteam pensantem libras triginta. Coronas argenteas farales triginta quatuor pensantes libras decem. Candelabra argentea quatuor, pensantia libras viginti; Thimiamaterium argenteum pensantem libras quinque. Canthara cerostata auricalca viginti quatuor pensantia libras quindecim. Ceruum argenteum in fonte fundentem aquam pensantem libras triginta. Omnia vasa baptismi sacrata argentea libras quindecim, Cœnacula regiè gradorum adhæren. Basilicæ, vel quicquid videtur esse intrinsecus.*

Anast. in vita Ioannis pag. 50. Baron. tom. ad ann.

Anno 524. Ioannes Papa egregiem pietatem prætulit, cum preciosa vasa ab Imperatore Iustino missa tali Basilicæ dono dedit: *Item huius temporibus Iustinus Imperator obtulit patenam auream cum gemmis pensantem libras viginti. Calicem aureum cum gemmis pensantem libras quinque. Scyphos argenteos quinque pallio aureo texta quindecim, quæ ipse Ioannes detulit Apostolis Beatissimo Petro, & Paulo, & ad sanctam Mariam, &c.*

Anast. in vita Vitaliani I. Baron. tom. 8. ad ann. 663. Rutil. Benzon. de ann. Iubil. fol. 395.

Constantinus Tertius Imperator circa annum 663. Romam veniens Vitaliano primo Pontifice, postquam Diuum Petrum inuisit, simulque munera obtulit, ad hanc Basilicam properans pariter beneficentiam præstitit, nec indonatam reliquit, Anastasius: *Die sabbathi ad sanctam Mariam, itemque donum obtulit.*

Anast. pag. 75. vsque ad 79. Honuph. Epit. pag. 32.

Platin. pag. 88. Baron. tom. ad ann. 681.

Circa annum 681. Agatho Papa peculiarem huius Basilicæ memoriam conseruans, etiam donum obtulit: *Hic dimisit omni Clero rugam vnam, & ad luminaria Apostolorum, & sanctæ Mariæ ad Præsepe solidos duo mille centum, & sexaginta.*

Anno

Anaſtaſius. In vita Gregor. III. Baron. tom. 9. ad ann. 741.

Anno Domini 732. Gregorio III. ſedente, poſt quamplurima inſtaurata, munera argentea, aurea, & pretioſis gemmis ornata obtulit, ſicut Anaſtaſius expreſſit: *Fecit & ibidem in Oratorio ſancto, quod Præſepe dicitur, Imaginem auream Dei Genitricis amplectentem Saluatorem Dominum Deum noſtrum cum gemmis diuerſis penſan. libras quinque.*

In vita Adriani Primi. Platin. & Honuph. in vita eiuſd. Baron tom. 9 ad ann. 772. vſque ad 795.

Anno Domini 774. velut ex Anaſtaſio, Adrianus Pontifex, quo tempore Romam Carolus magnus pedibus venit, inſignem pietatem oſtendit, ob inſignia munera data: *In Eccleſia ſanctæ Dei Genitricis ad Præſepe fecit veſtes duas ſuper Altare maiore, vnam ex auro puriſſimo, atque gemmis habentem Aſſumptionem ſanctæ Dei Genitricis, & aliam de ſtauracio ornatam in circuitu blattis. fecit in ea Eccleſia, & cortinas maiores ex pallijs quadruplis ad ſimilitudinem, quam in Eccleſia ſancti Petri fecit. Sed & per diuerſos arcus eiuſdem Baſilicæ ſanctæ Dei Genitricis ſimili modo ex pallijs quadrapolis fecit vela numero quadraginta duo.*

Idem Anaſtaſius teſtatur, Præſepis ſacellum ab eodem Pontifice fuiſſe pretioſis ornamentis illuſtratum: *Enimuerò in Baſilica ſanctæ Dei Genitricis, quæ eſt ad Præſepe in Altari ipſius Præſepis fecit laminas ex auro puriſſimo, hiſtorijs depictis, penſantes libras centum quinque. ex argento intus ſupraſcriptæ confeſſionis tabulas duas, penſantes ſimul libras quindecim. Item Beatiſſimus vir fecit in Eccleſia ſanctæ Dei Genitricis Mariæ ad Præſepe patenam, & calicem ſanctum ex auro obrixo, penſantem libras viginti. Et paulò poſt. In Baſilica Beatæ Dei Genitricis ad Præſepe fecit delphinos argenteos per diuerſas coronas, penſantes libras vigintiquatuor.*

De vita Leonis III. vide Plat. Ciacc. Honuph. & Anaſtaſ. Baron. tom. 9. ad ann. 796. vſque ad 816. Anaſt. in vita eiuſd.

Circa annum Domini 795. Leone III. Pontifice moderante plura auri, & argenti munera obtulit. Anaſtaſius: *Fecit autem & in Baſilica Beatæ Dei Genitricis, quæ appellatur ad Præſepe Ciborium ex argento puriſſimo, quod penſ. libras ſexcentas, & vndecim. Simul & rugas argenteas in ingreſſu Presbyterij penſan. libras ſexcentas, & vndecim. Simul & rugas argenteas in ingreſſu Presbyterij, penſan. libras octuaginta, atque cortinam maiorem ſericam albam habentem periclisin, & crucem de fundata, & alia Alexandrina de periclisi de ſtauraci, nec non intra regias maiores, atque ante ſecretarium numero duodecim, & intus Præſepe fecit veſtem de alithino cum chriſoclauo.*

Idem Pontifex inueſtiuit faciem Altaris ſanctæ Dei Genitricis ad Præſepe ex argento mundiſſimo deaurato penſan. libras octuaginta ſex. A *Fecit ibi coronas duas ex argento puriſſimo penſantes libras quinquagintaquatuor. Cortinam maiorem Alexandrinam oloſericam ornatam de fundato vnam. In Baſilica ſanctæ Dei Genitricis ad Præſepe ſimiliter fecit coronam ex argento puriſſimo penſantem libras treſdecim.*

Fecit idem Pontifex in Baſilica ſanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur ad Præſepe cortinam roſatam cum periclisi de fundato. Canthara de argento puriſſimo duo, penſantia libras viginti tres. columnas duas penſantes libras vigintiunã, B *vncias quinque. Crucem cum Gabatha ex argento mundo penſantem libras quinque.*

Fecit etiam in Baſilica ſanctæ Dei Genitricis, quæ vocatur ad Præſepe cortinam de fundato, & in circuitu ornatam de Blathri, quæ pendet in pertica ſuper ſedem mirificè decoratam. Vela promiſcua, tam de fundato, quàm de ſtauraci, & quadraplo ornata in circuitu de platijs numero quadraginta.

Fecit verò vbi ſupra ante ingreſſum Præſepis, pharum in modum retis ex argento puriſſimo, C *cum caniſtris quinque ex argento puriſſimo, penſan. ſimul libras triginta ſeptem, & ſemis.*

Item fecit ſanctiſſimus Pontifex in Baſilica ſanctæ Dei Genitricis ad Præſepe Thetrauila alba oloſerica roſata ornata in circuitu de chryſocla uo, & intra Præſepe idem fecit veſtes albas roſatas numero quatuor, ornatas in circuitu de Tyrio.

Baron. tom. 9. ad an 816. adducit Valfrid. Strab. in lib. de rebus Eccleſ. & Anaſt. in vita Leonis iij. Vide Pontificale Rom. manuſcriptum in Bibliotheca Vaticana ſub nomine Damaſi.

Idem vero protectus à Deo Venerabilis, & præclarus Pontifex in Baſilica ſanctæ Dei Genitricis, quæ appellatur ad Præſepe, ob nimium amo- D *rem ipſius Dominæ noſtræ fecit pharum ex argento puriſſimo cum lucerna, & cerapto ſuo penſante ſimul libras quadraginta, & ſemis. Et conſtituit eius Beatitudo, vt in Dominicis diebus, vel in ſacris ſolemnitatibus iuxta lectorium conſiſteret, & ad legendum ſacras lectiones luminis ſplẽdore fulgeret.*

In Baſilica ſanctæ Dei Genitricis, ſemperque Virginis Mariæ Dominæ noſtræ, quæ eſt ad Præſepe fecit coronas argẽteas cum delphinis duodecim penſantes libras centum, & duas, & vn- E *cias quatuor. Et Phara Canthara argentea cum delphinis numero....... penſantia libras octuaginta, & ſemis.*

Item fecit in Baſilica Beatæ Dei Genitricis ad Præſepe Regnum ex auro puriſſimo ſpanocliſto diuerſis in circuitu de chryſoclauo ornatum lapidibus pretioſis penſan. libras quatuor, & vncias ſeptem.

Paſchalis Papa Primus S. Mariæ Maioris Eccleſiã reſtaurauit.

Paſchalis Papa Primus, poſteaquam talem Baſilicam reſtaurauerit, varijſque marmoribus decorauerit, plurima etiam dona aurea, & argentea eidem contulit, velut Anaſtaſius:

ſtaſius: *Propitiatorium verò ſacri Altaris, ſeu confeſsionem interius, exteriuſque cum iugulis ſuis ex auro puriſſimo mirificè decorauit penſan. libras centum ſeptuaginta quatuor, & vncias ſex. Similiter, & Altare ipſius Baſilicæ ex argenteis laminis cum hiſtorijs diuerſis pulcherrimè compſit, atque deaurauit, penſantibus libras trecentas octuaginta, & quinque. Benigniſſimus etiam, præclaruſque Præſul obtulit ibi gabathas ex auro puriſſimo cum diuerſis gemmis numero ſex penſantes libras viginti, & vncias ſex. Et hoc conſtituit, vt ſemper diebus, ac noctibus ante ſacroſanctum Altare lucernæ ardere debeant. Hic diuina inſpiratione fultus obtulit in iam dicta Baſilica arcus ex argento numero octo cum columnis ſexdecim penſantes inſimul libras ducentas decem, & octo, & vncias octo. Fecit etiam, & ante Veſtibulum Altaris rugas maiores ex argento penſantes libras ſeptuaginta octo. Obtulit etiam & Canthara vbi ſupra, ex argento numero ſex penſantia inſimul libras ſexaginta, & ſemis. Pari modo, & per arcus maiores ſæpe dictæ Eccleſiæ fecit calices maiores ex argento pendentes, numero quadraginta, & duos, qui omnes inſimul penſant libras ducentas octuaginta, & vnam. Venerabilis etenim Præſul ob amorem eiuſdem Virginis Dominæ noſtræ obtulit ibidem coronas ex argento numero quatuor, penſantes libras ſexaginta, & duas, & ſemis, & vncias tres. Item vbi ſupra caniſtra ex argento, numero duo, penſantia libras treſdecim. Fecit etiam ibidem Imaginem ex argento deauratam cum vultu Beatæ Dei Genitricis Mariæ, penſantem libras decem, & ſeptem, & vncias tres. Chriſti quoque omnipotentis Domini famulus obtulit in ſacroſancto Altari ſæpè dictæ Baſilicæ veſtes de chryſoclauo duas habentes hiſtoriam Dominicæ Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum periclyſi diuerſis ornatas gemmis, atque margaritis mirificè decoratas. Obtulit etiam ibi ipſe aliam veſtem de chryſoclauo, habentem hiſtoriam, qualiter Dominus noſter Ieſus Chriſtus à Ioanne in Iordane baptizatus eſt, cum periclyſi de chryſoclauo mirificè exornatam. Item vbi ſupra compſit veſtem de chryſoclauo habentem hiſtoriam Dominicæ Reſurrectionis Domini Noſtri Ieſu Chriſti cum periclyſi de chryſoclauo, diuerſis ornatam margaritis. Beatiſſimus, & Venerabilis prænominatus Pontifex, diuino amore ductus, fecit ibidem in iam præfato Altari veſtem ſimiliter de chryſoclauo, habentem hiſtoriam, qualiter Beata Dei Genitrix Maria corpore eſt aſſumpta, cum periclyſi de chryſoclauo, ſeu diuerſis margaritis comptam, atque decoratam. Fecit enim benigniſſimus Præſul, ibi ipſe aliam veſtem de chryſoclauo, habentem hiſtoriam Dominicæ Aſcenſionis Chriſti Domini noſtri ritè decoratam. Item vbi ſupra, ob amorem eiuſdem Virginis, conſtruxit aliam veſtem de chryſoclauo, habentem hiſtoriam, qualiter Spiritus Sanctus venit ſuper Apoſtolos, diuerſis ornatam margaritis, & decoratam. Immò ibidem aliam muniuit veſtem de chryſoclauo cum hiſtoria palmarum modeſtè comptam, atque decoratam. Nec non & vbi ſupra aliam compſit iam nominatus Pontifex veſtem de olouero cum periclyſi de fundato. Pariter quoque, & pro quotidianis diebus obtulit veſtes de fundato duas cum periclyſi de quadrapulo pulcherrimè exornatas. Hic diuina inſpiratione pulſatus fecit ipſe Sanctiſſimus Præſul per arcus maiores iam præfatæ Baſilicæ vela de fundato quatuordecim. Domini noſtri Ieſu Chriſti famulus, ob amorem eiuſdem Dominæ noſtræ per arcus Presbyterij iam dictæ Eccleſiæ fecit vela de chryſoclauo, habentia hiſtoriam Domini noſtri Ieſu Chriſti, atque Natiuitatem, ſeu Aſſumptionem eiuſdem intemeratæ Virginis, numero viginti, & ſex. Pariter & per ipſos arcus obtulit vela de quadruplo diuerſis hiſtorijs circumſuta, numero vigintiquatuor. Chriſti namque omnipotentis famulus obtulit ſurſum in aſpectu abſidæ pannum Alexandrinum mirificè decoratum. Obtulit etiam in trabem maiorem ipſius Baſilicæ velum maius de fundato habens trabes de chryſoclauo ſeptem, & periclyſim de blattin byzantea. Fecit etiam ad ornatum ipſius Baſilicæ in ipſam trabem vela de quadrapulo, numero ſex, & de imizilo vela numero quatuor. Ipſe quoque Pontifex fecit iuxta veſtibulum Altaris in abſidam vela de quadrapulo numero duodecim, ibidem de blattin vela numero ſex. Venerabilis quoque Præſul fecit in ingreſſu iã dictæ Baſilicæ cortinam maiorem Alexandrinam cum diuerſis hiſtorijs comptè decoratam. Simili modo, & pro quotidianis diebus, aliam ibidem obtulit cortinam Alexandrinam mirificè exornatam. Benigniſſimus, & præclarus Pontifex obtulit prænominatæ Baſilicæ vela albà holoſerica in trabem maiorem cum periclyſi de fundato, numero ſex. Vela alia quatuor de blattin byzantea alba, ibidem conſtituit mirificè. Item in abſida ipſius Baſilicæ poſuit vela alba cum periclyſi de fundato, numero ſex.*

Et quia idem ter Beatiſſimus Paſtor tantam curam, tantamque vigilantiam erga ſtatus Sanctarum Dei Eccleſiarum frequenter impendebat: etiam Altare Præſepij iam dictæ Baſilicæ, ſeu Venerabilem confeſſionem vltro, citroque ex auro puriſſimo cum diuerſis hiſtorijs mirificè compſit, atque decorauit penſantibus libras centum trigintaquatuor, & vncias quatuor: ſimiliter ex argento deaurato cum varijs hiſtorijs ibidem

A B C D E

ibidem vncias decem pensantibus libras ducentas A
quinquaginta quatuor, & vncias quatuor.

Item ibidem obtulit præfatus Pontifex gabathas ex auro purissimo cum gemmis diuersis numero tres, pensantes libras octo, & vncias decem. Porrò & vela de abythino cum periclysi de blattin byzantea ibidem posuit.

De his omnibus, vide Baron. tomo 9 ad annos 824. qui etiam adducit Anast. in vita dicti Paschalis dicētem cœpisse Pontificatum anno 817. quinto Kal. Februarij, & vixisse ann. 7. mēs. 3. dies 16 moritur pridie idus Maij 824. imperante Ludouico anno xi. & Michaele Balbo anno 4.

Benignissimus etenim Præsul fecit in Basilica Beatæ Dei Genitricis Virginis semper Mariæ Dominæ nostræ ad Præsepe gabathas ex auro diuersis gemmis ornatas numero duas, pensantes libras sex. Item ibi ipse obtulit gabatham Apostolicam ex B
auro purissimo, pensantem libras quinque.

Item vbi supra fecit phara cāthara ex argento numero octo pensantia insimul libras octuaginta duas. Ob amorem quoque eiusdem Dominæ nostræ obtulit in iam dicta Basilica columnas 4. & arcum vnum, pensantes insimul libras sexaginta. Sæpè nominatus etenim Pontifex fecit in Venerabili Altari ipsius Ecclesiæ vestem albam habentem in medio Crucem de chrysoclauo diuersis gemmis circumfusam, & pulchritudine exornatam. aliam quoque ibidem adnectens vestem C
de blattin byzantea simili modo, cum Cruce de chrysoclauo diuersis lapidibus honestissimè decoratam. Fecit etiam ad ornatum præfatæ Ecclesiæ vela de chrysoclauo per arcus Presbyterij habentia historiam Dominicæ Passionis, atque Resurrectionis Domini nostri Iesu Christi.

Nec non & in trabem maiorem sæpius dictæ Ecclesiæ obtulit vela alia cum periclysi de quadrapulo numero sex. Item in trabes ipsius Basilicæ fecit vela de fundato, numero septem. Obtulit etiam vela holoserica in circuitu Altaris iam di- D
ctæ Ecclesiæ habentia periclysin de quadruplo, numero quatuor.

De vita huius Pont. vide Anastas. Plat. Ciac. Baron to 9. ad ann. 827. v̄ que ad 843. qui adducit Anast. in vita d. Gregor. IV. qui ad Pōt. assumptus fuit, anno 827. 24. Septembr imperante Ludouico filio Caroli Magni, & Michaele Balbo, in Pontifi. vixit ....

Gregorius, etiam Quartus Pontifex Max. qui circa annum Domini 828. Sedis Apostolicæ clauum tenebat, suorum prædecessorum vestigiji inhærens, quamplurima dona auri, & argenti tali Basilicæ contulit, velut ex Anastasio: *Simili modo etiam in Ecclesia Beatæ Dei Genitricis, semperq; Virginis Mariæ Dominæ nostræ ad Præsepe fecit vestem auro textilem habentem Natiuitatem, baptismum, præsen-* E
tationem, & resurrectionem: habentem in capite ipsius historiæ gemmas albas trecentas, & octoginta, hyacinthinas quinquaginta, prasinas vigintiduas, & in circuitu Aluauiras legente de nomine Domini Gregorij Quarti Papæ, & alia.

Anast. in vita Sergij 4.

Anno 844. Sergius Secundus Pontifex etiam ipse erga hanc Basilicam reuerentiam ostendit, velut ex Anastasio, & Vaticana Bibliotheca cognoscitur: *Ipse verò à Deo protectus, & præclarus Pontifex pro remedio, & futura animæ suæ retributione, Cameram Præsepij Domini nostri Iesu Christi, quod Basilicæ Beatæ Dei Genitricis Dominæ nostræ cōnectitur, quæ maior ab omnibus nuncupatur, argenteis tabulis, ac deauratis, habentibus historiam Beatæ Dei Genitricis Mariæ, magnificè, atque præcipuè perornauit.*

Nicolaus Papa Primus fuit pariter huic Basilicæ maximè addictus, quod per Bibliothecarium apparet, dum quædam ornamenta recenset à tali Pontifice præstita: *Et in Ciborio Constantinianæ Basilicæ optimos de sifori, & de fundato quatuor pannos appendit, deinde Regni Cœlorum Clauigero paris in ciborio numeri pannos optimos obtulit. In Ecclesia sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe pari modo æternæ pro retributionis præmijs egit.*

Anast. in vita Nicolai I. Baron. tom. 10.

Anno Domini 885. sedente Stephano Papa Sexto, æqualis pietas effulsit, vt per Guilelmum Bibliothecarium, qui eodem tempore vixit: *Idem autem sacratissimus Præsul pro sui sempiterna memoria cum conspiceret nocturnis vigilijs in Ecclesia maiori, quæ vocatur sanctæ, & superexaltatæ Dei Genitricis Mariæ ad Præsepe lampades consuetudinarias deesse, gabathas argenteas, cum lampadibus obtulit, & continuatim vigilijs ardere præcepit. Nec non idem mitissimus Pontifex fecit nauem pro dicta Basilica, vela quatuor in circuitu Altaris maioris, quorum duo sunt de serico pigacio, tertium pauonatile, quartum de Alexandrino, ornatum totum in circuitu de olouero.*

Guliel. Bibl. in vita Steph. VI. Baron. tom. 10.

Sanctus Carolus Borromæus vti maximè erga hanc Virginem reuerentiam seruabat, sic præclarè muneribus ostendit: nos tantum quædam indicabimus: *S. Carolus Cardinalis Borromæus donauit candelabra argentea duo cum suis insignibus lib. 25. Itē duo paramenta integra; unū cum planeta, pluuiali, dalmatica, & tunicella è Damasco albo aureis floribus distinctum; alterum è Damasco rubeo cū planeta, dalmatica, tunicella, & cobella, quæ Altari Chori impendet, quæ omnia ex suilecti canopruo facienda curauit.*

Iulius Secundus huic Basilicæ integrum apparatum auro intertextum pro sacris faciendis largitus est: *Iulius Papa Secundus donauit integrum paramentum è broccato ad Missam solemnem cum Diacono, & Subdiacono decantandam.*

Iulius quoque Tertius auream rosam dedit solemni pompa, postquam prius solemni pompa benedixit: *Iulius Papa Tertius donauit Beatissimæ Virgini rosam auream, in quarta Dominica Quadragesimæ solemniter benedictam.*

Pius Quintus plures āpparatus faciendos cura-

curauit; sed præsertim auro intertextos, velut ex Archiuio: *Pius Papa Quintus donauit paramentum integrum è broccato albo, & rubeo, cum pallio Altaris, planeta, dalmatica, tunicella, pluuiali.*

Gregorius Decimustertius Pontifex apparatum ad sacra facienda præstitit album, auro compactum, nec non calicem argentum: *Gregorius Papa Decimus tertius donauit paratum Altaris è broccato albo, & calicem argenteum deauratum cum patena lib. unius, & unc. 4.*

Gregorius Decimusquartus Pallium sericum album dedit, & argenteum calicem vna cum patena: *Gregorius Papa Decimusquartus donauit pallium Altaris album, sericum, aureis flosculis ornatum, & planetam similem, Calicem argenteum cum patena libr. 1. & unc. 4.*

Magnus Hetruriæ Dux, ipse quoque munificentiam in hanc Basilicam prætulit, dum Pallium insigniter ornatum donauit: *Magnus Dux Hetruriæ donauit pallium Altaris è broccato.*

Alexander Farnesius Cardinalis apparatum Altaris largitus est: *Alexander Cardin. Farnesius donauit Pallium Altaris è broccato.*

Cardinalis Sfortia, qui Ecclesiæ huius Archipresbyter extitit Candelabra argentea donum dedit: *Cardinalis Sfortia de S. Flora nuncupatus, donauit duo candelabra argentea, lib. 5. cum dimidia.*

Petrus Aldobrandinus Cardinalis, anno 1596. Pallium perpulchrè ornatum tradidit: *Petrus Cardinalis Aldobrandinus, de anno 1596. donauit pallium Altaris è tela argentea uiolacea aureis sericis folijs conspersa.*

Franciscus Cardinalis Toletus è Societate Iesu, primus qui ad hanc dignitatem est euectus; præter vniuersalem institutionem peculiaria sui sacelli bona reliquit: *Franciscus Cardinalis Toletus, omnia suæ Cappellæ bona donauit Ecclesiæ, inter quæ erant multa pretiosa, & præcipuè Calix è solido auro cum patena librarũ trium. Calices argentei duo, cum patenis deauratis librarum decem. Candelabra argentea duo: donauit præterea lampades argenteas duodecim eiusdem operis, & magnitudinis librarum 128. quæ cum essent ab incerto ad Ecclesiam illam allatæ, idem Cardinalis declarauit deinde se eas occultè submisisse: numerantur etiam in eis donis, pallia Altaris pretiosa sex, & patenæ tres, & hic etiam est insignis Ecclesiæ benefactor.*

Garzias de Aro Episcopus Calicensis lampadem argenteam tradidit hac conditione, vt assiduè ante Præsepium arderet: *Garzias de Aro Episcop. de Calice Hispanus donauit Ecclesiæ lampadem argenteam fabrefactam, quæ ante Præsepe arderet, libr. 35.*

A

Andreas Fernandus de Corduba Episcopus argenteam lampadem dedit: *Andreas Fernandes de Corduba, Episc. Badacotius, donauit lampadem argenteam, quæ ante imaginem Beatæ Virginis arderet, lib. ....*

Marcellus Sanctacrux anno 1587. 1589. 1590. & 1592. tria pallia altaris tradidit, atque vnam planetam: *Marcellus S. Crucius dedit de anno 1589. 1590. 1592. tria pallia Altaris pretiosa, & planetam unam.*

B

Franciscus Scappuccius Voti compos tria pallia dedit ad magnificentiam exornata: *Franciscus Scappuccius dedit pallia Altaris pretiosa tria, auro, margaritis, gemmisque distincta, ob gratiam B. Virginis intercessione receptam, ut ex uoto delato apparet.*

Oliuares Comitissa ijs temporibus pro Hispaniarum Rege legata Altaris pallium, & planetam donauit: *Comitissa de Oliuares legata, donauit de anno 1585. pallium, & planetam pretiosam.*

C

Cornelia Vrsina Ducissa duo Pallia pulcherrimè ornata dedit: *Cornelia Vrsina Ducissa Caietana, de anno 1585. & 1608. donauit B. Virgini duo pallia pretiosa Altaris.*

Iulia Vrsina Ducissa, bina Altaris Pallia tradidit: *Iulia Vrsina Ducissa Cæsarina dedit B. Virgini duo pallia Altaris pretiosa.*

Constantia Sfortia Boncompagna Ducissa anno Domini 1596. Altaris pallium vna cum platena dedit egregiè exornata: *Constãtia Sfortia Ducissa Soræ donauit pallium Altaris pretiosum, totum folijs, ac serico ..... descriptum, & planetam pariter pretiosam, de Anno 1596.*

D

Olimpia Vrsina Ducissa Altaris pallium mirè fabricatum donauit: *Olimpia Vrsina Cæsia Aquæspartæ, donauit pallium Altaris pretiosum Beatissimæ Virgini, miro artificio elaboratum.*

Pulcheria Vrsina Altaris pallium tradidit: *Pulcheria Vrsina Cæsia donauit huic Basilicæ Sanctæ Mariæ Maioris Altaris pallium pretiosum.*

E

Beatrix Caietana duo pallia illustria dedit, & dum vixit vestes linteas ad Basilicam spectantes dealbari curauit: *Beatrix Caietana Cæsia, fecit duo pallia pretiosa Altaris huius Beatissimæ Virginis, & vestes lineas Sacerdotales, dum vixit, ob deuotionem Beatiss. Virginis domi suæ dealbari, & curari uolebat.*

Fuluia Sfortia duo lintea pro gloriosæ Virginis Altare tradidit, quæ solemnibus diebus adhibentur: *Fuluia Sfortia donauit lintea duo, auro, argento, ac sericis diuersorum colo-*

rum folijs, ac floribus elaborata, quæ lateribus Altaris Beatæ Virginis diebus solemnibus apponerentur.

Philippus Boncompagnus Cardinalis, & Gregorij Decimitertij nepos sex aurea candelabra tradidit, Christum cruci affixum, tres argenteos calices vnà cum Patenis, &c. velut ex Archiuio: *Philippus Boncompagnus Cardinalis sancti Sixti donauit 1586. Candelabra argentea sex. Item Crucem argenteam cum Christo. Item Calices argenteos deauratos cum patenis. Item thuribulum, & nauicellam argenteam, omnia sunt librarum 88. Item candelabra quatuor cum cruce, & orichalco. Item pallia Altaris preciosa, numero octo. Pluuialia pretiosa tria. Planetas pretiosas quinque; multaque alia bona sua mobilia legauit.*

Siluius Cardinalis Antonianus testamento reliquit Bacile, & Vrcellum argenteum, &c. *Siluius Cardinalis Antonianus suo legato testamentario reliquit Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe bacile, & vrcellũ argenteum librarum quatuor cum planeta violacea auro, argentoque contexta.*

Clemens Octaus Pontifex plura varijs temporibus beneficia in hanc Basilicam contulit velut anno 1594. in sancti Lucæ festo Planetam tradidit, & anno 1595. pariter aliam planetam omnibus cum vestibus ad sacerdotem spectantibus, quibus ad Beatæ Virginis Altare celebrauit; dedit etiam Dalmaticam, &c. anno 1596. die Natiuitatis Virginis sericam Planetam albam dedit auro vndique splendidam, quam dum celebraret induit, & apparatum argenteo, atque auro ornatum, & in Vigilia Natiuitatis Domini aliam planetam auro magnificè amplificatam, vnà cum pluuiali. Anno Iubilæi 1600. cernens populi frequentiam quatuor Altaris apparatus ex auro, & argento ditatos donum dedit, velut his verbis deprehenditur: *Clemens Papa Octauus, in die Sancti Lucæ dedit planetam serico rubeo, floribus aureis, argentoq; detextam, anno Domini 1594. Item dedit etiam aliam planetam de damasco albo aureis floribus, argenteisque ornatam. Item pluuiale altum sericũ aureis ornamentis decoratum, de anno 1596. Item anno 1595. donauit planetam cum omnibus alijs indumentis Sacerdotalibus, quibus ipsemet Sanctissimus Pontifex ad Altare Beatissimæ Virginis celebrauerat; dedit etiam dalmaticam, & tunicellam eiusdem operis. Et anno 1596. in die Natiuitatis Beatæ Virginis donauit iste Sanctissimus Pontifex planetam etiam aliam serico, argentoque contextam, & auro ornatam, qua indutus celebrauerat. Et in Vigilia Natiuitatis Domini eodem anno dedit aliam planetam argentea tela, varijs floribus, auro, sericoque contextam. De anno etiam 1596. donauit paramenta Altaris de tela argentea, aureis, sericisque floribus ornata. De anno postea sanctissimi Iubilæi 1600. Ipse Sanctissimus summus Pontifex donauit huic Basilicæ Sanctæ Mariæ Maioris Altarium paramenta quatuor argento, & auro elaborata, quibus præcipuè Ecclesiæ Altaria ornarentur, vt Ecclesia concurrentibus populis ornatior appareret.*

Dominicus Cardin. Pinellus anno 1611. Planetam ditissimè ornatam tradidit: *Dominicus Cardinalis Pinellus, de anno 1611. graui infirmitate pressus donauit planetam ex lamina argentea, auro, argentoque exornatam.*

In Basilicæ manuscriptis apparet plurima vasa argentea, & Ecclesiasticos apparatus possedisse, sed Clementis Septimi Pontificatu dum Roma vastaretur, fuit omnibus spoliata: *Hæc enim Basilica cum alijs multis, vasis argenteis gauderet, ex quo milite Cæsareo Vrbs direpta fuit, penitus fuit orbata, nec quicquam erat argenteum, nisi thuribulum cum nauicula, ac duo candelabra argẽtea à Guido Ascanio Cardinali Camerario dono data.*

Argenteum ciborium, in quo sancti Matthiæ Apostoli caput asseruatur Manilius Canonicus fecit: *Caput Sancti Matthiæ Apostoli in tabernaculo argenteo à Canonico Manilio fuit ornatum.*

Sanctæ Lucæ Euangelistæ brachium, velut hodie cernitur, Canonicus Valtrinus exornauit: *Brachium Sancti Lucæ Euangelistæ à Canonico Valtrino ornatum fuit.*

Nos tantum indicabimus hanc sancti Lucæ reliquiam vna cum brachio sancti Andreæ Apostoli à sancto Gregorio magno Romam è Costantinopoli delatam esse, quod ab antiquis monumẽtis Bibliothecæ Vaticacæ hoc pacto percepimus: *Temporibus Tyberij pijssimi siquidem Imperatoris Beatus Gregorius Diaconatus officiũ gerens à Sancto, & Venerabili Papa Pelagio in Constantinopolitanam Vrbem legationem suscepit, quem cum magno honore, & reuerentia suscepit, & velut Ecclesiæ Romanæ legatum pura deuotione tractauit. Venerabilis inquam Leuita Gregorius in eadem Regia Vrbe constitutus nouam hæresim de statu nostræ resurrectionis per Eutychium eiusdem Ciuitatis Episcopum natam ratione veritatis, & exemplo Dominicæ resurrectionis attriuit, & alia multa quæ ad decorem Romanæ Ecclesiæ pertinebant, in melius reformauit. Quibus omnibus ritè perfectis organo dulci, & ore mellifluo, qua de causa iuerit Imperatori exposuit. Et cum reuerten-*

Vide Bar. tom. 7. ad an. 581. & 186. qui de capite D. Lucæ mẽtionem facit, & non de brachio.

uertendi licentiam vellet impetrare à Tiberio Cæsare humiliter petijt, vt pro reuerentia beati Petri Apostolorum Principis brachium venerabilis Andreæ Apostoli secum Romam deferendum ei concedere dignaretur. Et quamuis Cæsari grauissimum videretur, piæ tamen petitioni concessit, & brachium Apostoli beato Gregorio exhiberi præcepit. Surgens ergo Patriarcha cum Episcopis, & alijs religiosis personis perrexit ad locum, vbi corpus Apostoli iacebat, & cum omni veneratione accepit brachium beati Andreæ sine diminutione, iuxta imperiale mandatum, & beato Gregorio tradidit. Quanta verò auctoritate mysterium apocrisiatus impleuerit, quantæ reuerentiæ apud Augustos extiterit, in epistolis sui antecessoris Papæ Pelagij apertè inuenitur. Tanto, & tam sacratissimo munere ditatus, charitatis ardore coactus, cœpit anxiè cogitare si de reliquijs beatissimi Lucæ, vel particulam posset inuenire: verebatur enim suum desiderium Cæsari aperire. Monitus ergo ab Angelo, charitate feruenti iterum accessit ad Tyberium Imperatorem, & quod eum in hoc etiam exaudire dignaretur, cum magna humilitate supplicauit, videlicet vt de reliquijs Euangelistæ Lucæ, brachio beati Andreæ sua benignitate sociaret. Imperator autem cum hoc audisset cœpit tristari, & esse mæstissimus, cum id, quod Domini Leuita petebat absque grauissima difficultate fieri non posset. Erat enim sarcofagus, in quo Euangelista iacebat marmoris durissimi ad instar adamantis ferro, & plumbo arctissimè colligatus. Verebatur etiam Imperator, nè tumultus inde fieret in Ciuitate, si corpus tanti, & tam pretiosissimi Apostoli, & Euangelistæ aliquo ingenio moueretur. Quomodo ergò sanctissimo Gregorio satisfaceret, inuenire non poterat. & ait beato Gregorio, Dominum Iesum Christum more solito deprecare, quatenus viam perficiendi opus desideratum misericordiæ dono tibi aperiat. Caue tamen, vt quod feceris cautè, & sine vulgi rumore patretur. Hoc itaque audito Leuita beatus sibi, & suis ieiunium septem dierum indixit. Quo cum multo fletu peracto, & lacrymis accessit octauo die ad locum, in quo Euangelista quiescebat, & flectens genua sua orauit, vt auctor mirabilium Deus eum suo desiderio non fraudaret. Deprecabatur etiam beatum Lucam, vt si eius deuotio esset honesta daret ei posse perficiendi quod volebat, aliàs autem frustaretur quod desiderabat. Et dum ante sepulchrum incumberet Leuita beatus, plumbi duritia versa est in liquentis ceræ mollitiem, & ferrum, quo sepulchri marmora ligabantur con-

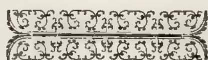
A tritum ante beatum Gregorium cecidit: sarcophagus verò absque humano suffragio diuinitus apertus est. Beatus itaque Gregorius ab oratione surgens vidit sepulchrum reseratum, & ecce gloriosus Euangelista proprium erexit brachium, & Beato Gregorio tribuit. Quod cum magna reuerentia recepit Leuita Beatus, & diligenter vna cum brachio Beati Andreæ in argentea capsula cum aromatibus collocauit. Tempore igitur opportuno ascendit in nauem, & confestim surgente vento secundo Romam cum suauitate peruenit, pignoribus Sanctorum in Ostia Ciuitate relictis. Quo audito Pelagius Papa venerandus, gaudio repletus, illicò surrexit, & conuocatis Episcopis, & Cardinalibus, Diaconis, & Subdiaconis, omnibusque Curiæ ordinibus vnà cum Beato Gregorio, quem honorificè iam susceperat, Ciuitatem Ostiam gradu concito adiuit, & inclinato capite accipiens brachia Sanctorum Lucæ, atque Andreæ cum psalmis, & hymnis, omnique veneratione Romam deuenit, quæ intra palatium suum in Ecclesia S. Laurentij scholæ Basilicæ cum Missarum solemnitate deposuit, in quo loco quieuerunt vsque ad tempora Pontificatus B. Gregorij. Hic etenim Papa beatus sui præsulatus anno secundo, in festiuitate S. Andreæ accepit manum præfati Apostoli, & tradidit eam Venerabili Abbati S. Andreæ, Fratribusque eius, quæ veneranda Ecclesia constructa est, & ædificata ab eodem sanctissimo Papa Gregorio iuxta Ecclesiam Sanctorum Martyrum Ioannis, & Pauli, proprio suo videlicet loco, vbi dicitur Cliuus Scauri. In quo Venerabili Monasterio meritis Sanctissimi Apostoli dæmonia ex obsessis corporibus repelluntur, & innumerabiles aliæ virtutes à Domino quotidie operantur. Brachium verò Euangelistæ Lucæ, atque brachium S. Andreæ Apostoli absque manu, quam honorificè recondera in suo præfato Monasterio, & absque quadam parte brachij in basterna deaurata, & cicladibus cooperta poni præcepit, & deportari ad Ecclesiam Beati Andreæ iuxta Basilicam Principis Apostolorum in Vaticano, non longe à sepultura Iulij Cæsaris, ibiq; vigilijs tota nocte celebratis, posuit ea in Altari, quod idem Pontifex consecrauit: partem verò brachij gloriosi Andreæ Apostoli, de qua superius mentionem fecimus, dedit religioso Abbati S. Sabæ, quæ Ecclesia posita est prope portam B. Pauli Apostoli, vbi quotidie fiũt mirabilia, ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei, cui est honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER OCTAVVS.

AVCTORE ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE CRVCIBVS, ALIISQVE REBVS SACRIS, ex auro, & argento, quæ olim in hac Basil. aderant.

CAPVT PRIMVM.

DIximvs adhuc de donationibus immobiliũ, atque mobilium à summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsque Principibus, ac insignibus viris, nec nõ pijs hominibus huic Basilicæ maxima cum liberalitate factis: sequitur modo tractandum de sacris mobilibus, quæ in Inuentarijs reperimus apud Basilicæ Archiuium reseruatis, eisdem planè verbis appositis. Primũ autem de antiquis, tum de ijs trademus, quæ nostris temporibus ad diuinum cultum adhibentur. Et primò.

Crux vna magna de ligno cooperta argento, quæ portatur per litanias, in medio ipsius ab vno A *latere est imago Virg. Mariæ, ab alio latere est Crucifixus, & cum nonnullis reliquijs in pede, & quibusdã imaginibus in capite, pede, & lateribus.*

Crux vna de diaspro rubeo duplex, idest, quæ habet quatuor brachia ornata argento deaurato cum aliquibus sanctis reliquijs, & cum pede ligneo, ornato argento cum tribus armis.

Crux vna de crystallo cum pomis, & de crystallo ornata argento, cuius in medio ab vno latere est Crucifixus, ab alio latere est imago Saluatoris, cum pede ligneo ornato modico argento: B *cuius in medio ab vno latere est Crucifixus, ab alio latere est imago Saluatoris cum pede ligneo, ornato modico argento, & aliquibus lapidibus.*

Vna Crux argentea cum Crucifixo eleuato ad vsum mortuorum, & cum canuno argenteo unciarum viginti duarum cum dimidia.

Vna

Vna Crux de argento inaurato cum Crucifixo in medio, & cum quatuor Euangelistis de smiraldo ab vno latere, ab alio latere sunt Imagines B. Mariæ Virginis, sancti Ioannis Euangelistæ, & sancti Angeli.

Crux vna parua cum pede eleuato, & pomo quæ potest aperiri, & est vacua, ab vna parte habet Crucifixum eleuatum cum quatuor Euangelistis non eleuatis: ab alia parte Imaginem Beatæ Virginis non eleuatam. est ponderis vnciarum octo.

Vna Crux ex argento deaurato, cum Crucifixo eleuato in medio, & in extremitatibus cũ quatuor Euangelistis de smalto ab vno latere, ab alio latere in medio est B. Virgo cum filio in dextro brachio, & cum figura Angeli in summitate, ad pedes est figura S. Augustini, à lateribus sunt mediæ imagines duorum sanctorum, in calce est arma Reuerendiss. D. Rothomag. omnia ex smalto pulcherrimè facto, ponderis librarum trium, vnciarum sex cum dimidia.

Vnus canulus duorũ palmorũ, habens in summitate vnũ grossum pomum, cum sex rosis deauratis, & smaltatis, & desuper aliud paruum pomum rotundũ, sed ad longitudinẽ tendens, in quo innittitur dicta Crux cum vite, omnia ex argẽto, cum arma Reuerendiss. Rothomagen. ponderis librarum duarum, vnc. 2. cum dimidia.

Vna . . . . . . est argentea cum quinque nodis, seu annulis auratis, longitudine 11. palm. quæ infigitur in dicto annulo pro portanda cruce.

Calix vnus argenteus deauratus, cum patena sua, & cum certis smaltis in pomo, & cũ armis Martini Papæ Quinti, ponderis vnciarum 33. cum dimidia.

Vnus Calix argenteus deauratus cum smaltis in pede, et in pomo, & cũ signo S. Antonij T & cũ patena sua, cuius in medio est figura S. Antonij Abbatis, pond. vnc. 37. minus quarta vna.

Calix vnus argenteus deauratus cum certis smaltis in pomo, & cum litteris in pede, quæ dicũt Nicolaus Presb. & cum patena sua, pond. vnciarum decem, & septem.

Vnus calix argenteus deauratus cũ smaltis in pomo, & cum tribus armis D. Pauli de Planca in pede, & cum patena sua, ponderis vnciarum decem, & octo, minus quarta vna.

Calix vnus argenteus deauratus, cum pomo smaltato, in tribus smaltis est imago B. Virg. in duobus est imago S. Petri, & in vno imago sancti Pauli, cum patena sua, ponderis vnciarum quindecim cum dimidia.

Vnus calix argenteus deauratus cum smaltis in pomo, & cum columnis subter, & desuper, cum patena sua, ponderis vnc. 9. cum dimidia.

Calix vnus argenteus deauratus cũ pomo rotundo, & cũ rosis in pomo, et cũ patena sua, imago Populi Rom. subtus in pede, & in patena, ponderis vnciarum tresdecim, minus quarta vna.

Vnus calix argenteus deauratus, cum pomo laborato ad modum unius mali, & cum patena, cuius in medio est designata vna mans. ponderis vnciarum decem, & quartæ vnius.

Calix vnus argenteus deauratus, cũ pomo rotundo, & cum armis D. Zachæi in pede, & cum patena sua, ponderis vnciarum octo cum dimidia. Nunc est in Ecclesia S. Viuianæ, fuit ex ea de furto sublatus.

Vnus Calix argenteus deauratus cum smaltis in pomo, & cum certis litteris in pede, quæ dicunt pro anima Antonij, & A. cum patena sua ponderis vnciarum decem, & quar. vnius.

Calix vnus argenteus deauratus cum pomo rotundo, & cum pede æreo deaurato, & cum armis Iacobæ Vxoris quondam Butij Sasæ, in pede, & cum Imagine Virginis Mariæ, & cum patena sua, ponderis vnciarum sexdecim minus quarta vna.

Vnus Calix argenteus deauratus, cum certis smaltis in pomo, & cum armis de familia de Particappis in pede pomo, & cum pede, & patena æreis deauratis, ponderis vnciarum sexdecim.

Vnus Calix argenteus, cum pomo smaltato cũ Imagine Saluatoris, & aliorum sanctorum, & sanctarum, & cum patena sua, ponderis vnciarum duodecim.

Vnus Calix argenteus deauratus cum pomo smaltato, cum arm. Reuerendissimi D. Cardinalis S. Marcelli in pede, cum patena sua, cuius in medio est Crucifixus cum stellis azzurris, pond. vnc. viginti cum dimidia.

Calix vnus de argento deaurato, cum pede laborato ad flores, cum pomo smaltato, cum Imaginibus pietatis Beatæ Virginis, & quatuor Euangelistarum, cum patena sua, relictus per Dominum Iustum. in pede est arma de smalto Papæ Sixti, & Regis de Bosona, pond. vnciarum viginti quatuor.

Calix argenteus deauratus, cum patena & pede argenteis, signatus signo Populi Romani, cum pomo smaltato, & figura Pietatis, & aliorum Sanctorum, ponderis vnciarum decem & octo.

Calix argenteus deauratus, cum pomo cum sex smaltis, cum figuris sanctorum, & intus sub pede sunt tres montes cum Columbella, cum patena sua, ponderis vnciarum vndecim, cum dimidia.

Calix argenteus deauratus cum patena sua signatus signo Romano, cum pomo smaltato, cum figuris sanctorum, & sub pede signum argentei in tribus locis, ponderis vnciarum vndecim.

Calix argenteus deauratus cum patena sua, cum pomo rotundo, in smaltis adfictas, & cum signo litterarum S. P. in patena, ponderis vnciarum tresdecim.

Calix argenteus deauratus, cum patena sua, & pomo in medio perforato, cum armis de familia de Saluectis ponderis vnciarum duodecim cum dimidia.

Calix vnus paruus cum pomo ad fictas, qui habet in pede litteras de smaltis, quæ dicunt Presbyter Angelus Simonis, ponderis vnciarum vndecim.

Calix vnus argenteus paruus, cum patena sua, & cum rosis in pede, & cum armis Domini Stephanelli Canonici huius Basilicæ in pede, ponderis vnciarum 12.

Vnus calix argenteus deauratus, qui in pomo habet rosas de smalto, & vnā mitram ad scaccos, cum patena sua ponderis vnciarum 13.

Calix vnus argenteus deauratus, qui in pede habet arma Episcopi Carpentoracten. cum patena sua, ponderis vnciarum 13.

Vnus calix argenti deaurati, cum rosis in pomo, & in pede habet arma Reuerendiss. Dom. Card. Venetiarum, cum patena sua, ponderis vnciarum 13. cum dimidia.

Calix vnus de argento aurato cum armis videlicet, duobus pomis, & duobus ramis cum patena sua, quæ donauit Dominus, Altas Laurentius Prior Alcaincij.

Calix vnus argenti, cum pede æreo, cum capitibus smaltatis, in pomo, & in pede cum armis, videlicet cum manibus tenentibus baculum cum pallis, cum patena de argento aurato.

Vna patena argentea deaurata, &c.

Memoriam facio ego Bellus de Caranzonibus Prior Canonicorum Ecclesiæ sanctæ Mariæ Maioris, qualiter Dominus Franciscus de Matuzis præsentauit Dominis de Capitulo xxviij. Martij vnum calicem valoris xij. duc. aur. quos receperat per eleemosynam.

Vna rosa aurea cū vno zaphiro in capite, cum pede argenteo deaurato, quam donauit Ecclesiæ Magn. D. Carolus de Malatestis, sub anno Domini 1428. Pontificatus sanctiss. in Christo Patris, & Dom. nostri Domini Martini Papæ V. quæ rosa est ponderis vnc. xi. minus quarta 1. pes verò est ponderis vnc. 16. minus quarta 1.

Duæ ampullæ argenteæ modicum deauratæ in capite, in medio, & in pede ponderis vnc. 15.

Vnum pomū argenteum, quod ponitur in asta, vbi est suuculum, seu vmbraculum pond. vnc. 15. minus quarta 1. nunc ponderat libras duas, & vnc. 11. quia Reuerendiss. D. Rothomagen. fecit illud refici de suo deauratum,

Vnum vasculum, seu caldarotium argenteū
A *pro aqua benedicta, deauratum, cum armis Domini Martini Papæ Quinti, in Cap. & cum armis D. Xantes Episcopi Tiburtini, in pede, & cum smarago, seu aspersorio argenteo, ponderis vnciarum 38. cum spargulo argenteo, nunc est librarum trium, & vnc. 5.*

Duo magna candelabra ærea deaurata, quæ portantur ad funeralia, cum smaltis argenteis in pomis, & cum certis Imaginibus, & armis.

Duæ ampullæ argenteæ antiquæ deauratæ, in capite, in medio, & in pede cum smalto, in cooper
B *torio cum duabus imaginibus Virginum, ponderis vnciarum 10.*

Duo candelabra argentea, cum D. Armandi Douerch. Protonot. Papæ, cum pomo in medio, ponderis libr. 6. vnc. 10. cum ferris.

Duo candelabra mediocria argentea, cum pomis rotundis in medio, cum pedibus æreis, ponderis libr. 5. & vnc. 11.

Diadema, seu camaldum Pontificale tribus coronis argenti deaurati ornatum, cum quo fuit coronatus Calistus Papa Tertius, qui illud Ec-
C *clesiæ donauit.*

Mitria relicta per Reuerendiss. D. Card. sancti Marcelli, cum capsa sua, quæ est ornata pernis, & lapidibus, & est anulus ornatus pernis, & lapide rubeo, quem donauit R. D....... & est vna crux parua, cum nouem lapidibus, ad vsum Antistitis celebrantis; nunc est alia, nunc ponderat crux vnc. 3. cum anulo.

Vnus anulus Pontificalis antiquus, quære in ca capsula lignea parua, sigillata sigillo Capituli.

Vna nauicula cum B. Virgine smaltata, cum
D *armis Reuerendiss. D. Card. Rothomagen. ponderis vnc. 19. cum cocleari argenteo.*

Vnum turribulum argenteum, pond. libr. 5. idest quinque cum dimidia, cum armis Reuerendiss. D. Rothomagensis, qui illud fieri fecit, & donauit Ecclesiæ.

Lampades argenteæ numero septem, quarum vna maior habet arma Reuerendiss. D. Angeli de Capranica, Cardin. S. Crucis, alia minor non perforata, nullam habet imaginem; cæteræ verò sunt vniformes, videlicet cum smaltis, & ima-
E *ginibus B. Virginis, quarum quinque vniformes ponderant libr. 6. & vna, quæ habet prædicti Domini Cardinalis S. Crucis, cum alia minore non perforata, ponderant libras duas, vnc. 8. quar. 3.*

Vnum monile cum crystallo oblonga, in qua videtur imago Beatæ Virginis, cum filio suo, ornatum argento deaurato aptum ad portandum in pluuiali ante pectus, cum quo solemus dare pacem Prælatis.

Duo candelabra crystallina, videlicet de crystallo, ornata argento deaurato, cum pomo in medio

medio, & de crystallo, quæ donauit Reuerendiss. Dom. Arelaten. primo anno, quando D. sua fuit assumpta ad Cardinalatum. A

Item duo candelabra argentea cum ferro intus in medio smaltata, cum rosis, & auibus pondere libr. 10. & unc. 11.

Vna pila rotunda de ære deaurato ad calefaciendum manibus Prælati celebrantis.

Vnum frustum ligni, seu asseris minus quam vnius palmi, coopertum argento, quod est de capsa vbi seruatur cunabulum.

B *Vnum tabernaculum de argento deaurato, ad tenendum corpus Christi, quod potest aperiri, & habet ab vno latere B. Virginem sedentem cum filio in vlnis, & ab alio vitrum, seu crystallum, & supra habet Crucifixum cum sancta Maria, & S. Ioanne: lateribus, & in pede vnū signum, quod uidetur esse tale ✠ donauit quædā mulier Teuthonica, ponderis vnciarum decem cum dimidia.*

Vnum brachium de ære deaurato, sine manu, in quo solebat seruari brachium sancti Matthæi Apostoli.

C *Et vna capsula parua oblonga, plena ex lapidibus, seu vitris, quæ solebant esse in mitria, & in alijs reliquijs, seu locis. Item et cum frustis argenti ex diuersis ornamentis, quæ est sigillata sigillo Capituli.*

Vna statua parua de argento, in figuram vnius mammotti, cum capillis deauratis.

Vnum tabernaculum rotundū paruum deauratum, & laboratum in medio, ab vno latere est Annuntiatio Beatæ Virginis, & ab alio Trinitas de matreperlis.

D *Vna parua figura de argento.*

Vnum frustum argenti, cum imagine Virginis coronatæ.

Vnum frustum argenti, cum imagine Virginis, cum duobus sanctis à lateribus.

Et vnum aliud frustum argenti, cum vna parua statua.

Vnum frustum argenti rotundum, cum aliquibus lapidibus.

Vnum cor de argento.

E *Et duo paria oculorum cum parua cruce, & cum sonaliis de argento, & cum tribus alijs paruis frustibus de argento modici valoris, quæ omnia supradicta A tali signo ✠ infra sunt similiter ligata.*

Duæ tabulæ eburneæ, cum multis figuris.

DE SACRIS APPARATIBVS, ET RELIQVIS MOBILIBVS.

Caput II.

VNVM *Pluuiale rubeum figuratum, de serico, foderatum de boccaccino rubeo, cū optimo frisio, cuius à sinistris est passio Domini, à dextris verò est resurrectio, retrò in capputio est imago Saluatoris tenentis orbem in manu.*

Vna planeta rubea, figurata, de serico, foderata de boccaccino rubeo, cum optimo frisio, cuius in pectore in medio est assumptio B. Virg. à dextris eadem B. Virgo, à sinistris est S. Ioannes, retro verò est natiuitas B. Virginis.

Vna dalmatica rubea figurata, de serico, foderata de boccaccino rubeo, cum fimbrijs aureis diuersorum colorum.

Vna tunicella rubea, de serico, foderata de boccaccino rubeo, cum fimbrijs aureis diuersorum colorum.

Vnum pluuiale violatū, figuratum, de serico, foderatum de boccaccino azurro, cum optimo frisio, cuius à dextris est sanctus Paulus, cum duabus alijs figuris Apostolorum, à sinistris est sanctus Petrus, cum duabus alijs figuris, retrò vero in capputio est Beata Virgo cum filio, & cum duobus Angelis.

Vna planeta violata figurata de serico, fodorata de boccaccino azurro, optimo frisio, cuius in pectore in medio est annuntiatio Beatæ Virginis, à dextris est Sanctus Petrus, à sinistris est sanctus Paulus cum nonnullis alijs figuris, & historijs Domini Nostri, & Beatæ Virginis, retro, & ante.

Quæ omnia supradicta paramenta reliquit Ecclesiæ, olim bonæ memoriæ D. Franciscus Cardin. Venetiarum fundator Cappellæ S. Francisci, quæ est sub organis.

Vna planeta de serico azurro, stellis aureis, foderata de panno cum frisio, cuius in pectore in medio est Imago Saluatoris cum duobus angelis, & quatuor alijs figuris, retro vero sunt septem figuræ cum duobus armis.

Vnum pluuiale de serico viridi, cum diuersis figuris aureis, & in parte deauratis, foderatum serico crocei coloris, cum frisio, in quo sunt XVI. figuræ videlicet Apostolorum, & Angelorum, quod donauit Ecclesiæ olim bonæ memoriæ D. Philippus Card. de laconio vulgariter de francia, & capputio est arma dicti D. Card. nunc est foderatum de tela

de tela rubea, & habet alium frisium, & in capu tio habet aliqua lilia.

Vnũ pluuiale de serico rubeo soderatum de boccaccino albo, figuratũ nonnullis figuris aureis viridibus de serico cum frisio aureo cum armis D. Iacobi Carpentoratens. & in Caputio est contexta solemnitas Pentecostes, quod reliquit Ecclesiæ dictus Episcopus, nunc est aliqualiter laceratum.

Vna planeta de serico, tota ornata folijs aureis, soderata friso rubeo, cum frisio deaurato, cum certis figuris, & in pede dictæ planetæ sunt contextæ certæ historiæ Beatissimæ Virginis Mariæ.

Vna planeta de serico azurro deaurata, cum certis fontibus, & leonibus, & floribus contextis, soderata de boccaccino rubeo, & cum frisio aureo antiquo.

Vna dalmatica ex amito, soderata de serico viridi, cum fimbrijs aureis diuersorum colorum, & cum appendalis de serico viridi, aliquantulum deauratis, est aliqualiter consumpta.

Vna planeta ex amito azurro, soderata de serico viridi, cum frisio deaurato, & diuersorum colorum, nunc autem soderata de boccaccino azurro.

Planeta vna crocei coloris, dissoderata, ad vsum quotidianum cum frisio aureo, cum certis figuris, est quasi consumpta.

Vna dalmatica crocei coloris, dissoderata ad vsum quotidianum, cum frisio aureo, cum certis figuris, est quasi consumpta.

Vna tunicella crocei coloris, dissoderata, ad vsum quotidianum, cum fimbrijs aureis diuersorum colorum, nunc est quasi consumpta.

Vna planeta de velluto viridi dissoderata cum frisio aureo diuersorum colorum, nunc est soderata de boccaccino azurro.

Vna planeta rubea de ciambellotto azurro.

Vna planeta de velluto rubeo.

Vna planeta rubea antiqua.

Vna planeta ad vsum quotidianum.

Alia vigintinouem pluuialia ad vsum quotidianum, quorum nunc inueniuntur viginti duo.

Vnum pluuiale de serico nigro cum frisio aurato, in quo est historia Beatæ Mariæ Virginis; in caputio est imago Sancti Nicolai, cum armis Domini Pauli de Planca, qui illud donauit Ecclesiæ, nunc habet imaginem Sancti Nicolai.

Vna planeta aureata, tota cum auibus grifonibus, &c.

Vna planeta violata, soderata.

Vna planeta cum auibus viridibus.

Vna planeta de damaschino azurro soderata.

Vna planeta cum folijs aureis soderata.

A *Vna planeta, & vnum pluuiale coloris violati.*

Vna dalmatica, & tunicella eiusdem cũ armis Reuerendiss. D. Card. Rothomagen.

Vnum pluuiale de purpura rubea cum aureis floribus.

Vna planeta de serico rubeo raso.

Vna planeta rubea, cum &c.

Vna planeta rubea de serico raso.

Vna planeta rubea de serico rubeo.

Vna planeta de velluto, coloris bisci, cum frisio, & imagine Saluatoris, & S. Ioan. & aliorũ B *Sanctorum. Fuit bis scripta.*

Vna planeta de serico albo, & habet imaginẽ Saluatoris, & sanctorum Petri, & Pauli, & aliorum imag.

Vna planeta, tunicella, dalmatica violati.

Vna planeta de serico rubeo raso soderata.

Vnum pluuiale de damaschino violato in broccato ad flores aureos, cum frisio aureo, in quo sunt imagines integræ Beatorum Apost. & in caputio retro habet coronationem, seu assumptionem C *gloriosissimæ Virg. Mariæ, quod pluuiale factũ fuit de centũ scutis auri, quæ misit Illustriss. Dux Burgundiæ dono huic Basil. Anno Dom. 1472. & ideò est in eo eius arma: reliquum verò vltra prædicta centum scuta, quod expositum fuit, prædicto pluuiali imposuit R. D. Rothomag. & sua solita deuotione, & liberalitate.*

Vna planeta de serico viridi figurato cũ frisio, & fimbrijs deauratis, cũ armis dicti Reuerẽdiss. D. Rothomagen. Archipresb. huius Basilicæ, anno 1473. mensis Septembris, & ex sua solita beni- D *gnitate illam donauit Ecclesiæ cum dalmatica, et tunicella, & pluuiali infrascriptis, & præcepit illis diebus Dominicis vteremur.*

Vna dalmatica de serico viridi.

Vna tunicella de serico viridi cum armis prædicti R. D. Card.

Vnum pluuiale de damaschino albo in broccato, habet arma bon. mem. Card. S. Sixti.

Vna planeta de damaschino albo, habet arma R. D. Card. Rothomag. quam donauit huic Eccl.

Vna dalmatica eiusdem serici.

E *Vna tunicella eiusdem. & habent arma R. D. Card. Rothomagen.*

Vna planeta de damaschino, figurata R. D. Card. Rothomagen.

Vna dalmatica R. Card. Rothomagen.

Vna tunicella eiusdem item cum armis Rothomagensis.

Vna planeta de velluto rubeo, cum vna dalmatica, tunicella, & armis D. Rothomagen.

Vnum pluuiale cum vna planeta, cũ dalmatica, tunicella, et armis D. Rothomag. cũ pluuiali.

Item vnum pluuiale eiusdem.

Vna

Vna planeta de velluto albo imbrocchato ex auro.

Vna dalmatica cum tunicella, eiusdẽ cum pluuiale eiusdem velluti inbrochato.

Item vnum pluuiale eiusdem velluti inbrochato cũ figuris Iesu Christi, S. Thomæ, cũ frisio aureo, quod à latere dextro habet figuram Trinitatis, sancti Pauli, & aliorum sanctorum, à latere sinistro habet figuram beatæ Virginis tenentem filium figuratum, sancti Petri, & aliorum sanctorum diuersorum colorum, & in fine vtriusque lateris arma Episcopi Nicolai Papæ, videlicet claues cum mitria, qui Nicolaus donauit prædicta cum similibus paramentis, & in scapulari habet assumptionem Beatæ Virginis cum sancto Thoma recipiente cingulum eiusdem.

Pallium unum de auro ornatum de serico cum armis D. Francisci Card. Venet. foderatum de boccaccino rubeo, quod reliquit Eccles. dictus D. Card.

Item vnum pallium de auro, ornatum de serico viridi, cum armis D. Archiepiscopi Strigonen. foderatum de boccaccino azurro, quod reliquit Eccles. dictus Archiepiscopus, quod fuit per R. D. Rothomagen. reaptatum, quia ablato illo ornamento viridi, impositæ sunt fimbriæ serici rubei sine aliquibus armis.

Item unum Pallium rubeum cum folijs aureis ornatum de serico viridi, foderatum de boccaccino azurro, cum armis D. Philippi de Lingottis: quod vt dictum, fuit sublatum ab organis multis annis.

Item vnum pallium de serico azurro cum folijs, & leonibus deauratis, ornatum de serico nigro cum armis de Anguillaria disfoderatum: nunc est ornatum de serico rubeo, sine armis, quasi consumptum.

Item vnum Pallium de serico azurro cum folijs, & leonibus sine armis disfoderatum: nunc est similiter ornatum, & quasi comsumptum, vt supra proximum.

Item vnum pallium de serico rubeo cum floribus aureis, quod habet in medio rosulas uirides, & azurras, cum fimbrijs de serico azurro, cum armis Reuerendiss. D. Rothomagen. foderatum de boccaccino azurro.

Item vnum pallium de damasco azurro, foderato cum floribus aureis per totum cum fimbrijs de taffetta cremisino, foderatum de boccaccino azurro cum armis R. D. Arelaten. in cuius exequijs fuit donatum huic Basilicæ.

Item vnum pallium paruum de velluto cremisino plano, cum figura Annuntiationis, & aliorum sanctorum, & sanctarum, foderatum de tela rubea, quod ponitur cum quodam baculo ante Imaginem beatæ Virginis.

Item vnum pallium paruum de cremisino fi- A *gurato, cum fimbrijs viridibus, & francia diuersorum colorum, ad vsum, & ornamentum eiusdem Imaginis.*

Item fimbriæ magnæ de serico viridi lacerato, cum armis Archiepiscopi Strigoniẽsis, foderato de boccaccino azurro, quæ fuerunt remotæ de pallio aurato aliter ornato, vt supra patet.

Item tria frusta Zennati rubei similiter duorum brachiorum pro quolibet.

Item duo frusta gialli coloris, quorum vnum est listatum.

B *Item vnum frustum Zennati viridis, duorum brachiorum, listati listis diuersorum colorũ.*

Item unum frustum Zennati azurri, duorum brachiorum, combustum in medio ab igne.

Item vnum frustum Zennati albi, duorum brachiorum. quæ omnia frusta suprascripta R. D. Rothomagensis emit pro festo assumptionis Virginis Mariæ.

Item vnum frustum, quatuor brachiorum de saria intexta serico rubeo, quod solet poni retro reliquias in altari.

C *Item unum palliũ de imbrocchato aurei, cum floribus, & serico rubeo pulchrum, & nouum, cum fimbrijs de velluto cælestino, seu damaschino, foderatum totum de boccaccino viridi cum armis R. D. Rothomagensis, quod illud huic Basilicæ donauit.*

Item vnum pallium de imbrocchato aureo, cum cordonibus, & serico albo, cum fimbrijs diuersis circum circa, quæ habent Imaginem Beatæ Virginis, & arma Papæ Xixti, & Regis Neapolitani, qui illud donauit huic Basilicæ, quando D *venit Romam, cum hastis sex ligneis auratis, foderatum totum de tela alba, quod dicitur, lo baldacchino.*

Item unum pallium de imbrochato aureo, cum serico rubeo adcandos cũ fimbrijs azurris, raso, foderatum de boccaccino azurro, sine armis, quod donauit R. D. Rothomagensis.

Item vnum pallium de imbrocchato deaurato mixto, & serico albo ad florones, foderatum de boccaccino albo cum fimbrijs de taffettà rubeo cum francijs viridibus, cum quibus sunt quatuor ar- E *ma R. D. Rothomagensis, qui illud donauit huic Basilicæ.*

Item vnum pallium de serico rubeo cum leonibus aureis, & cum fimbrijs de serico azurro raso, totum foderatũ de boccaccino azurro, quod donauit R. D. Rothomagensis, vt eo in mortuarijs vteremur. nunc non inuenitur.

Doxale vnum deauratum, in medio ipsius est Imago Virginis Mariæ cum filio suo, à latere dextero est sanctus Paulus cum tribus alijs figuris, in capite sunt certi angeli cum vna tobalea alba de lino.

Item

A *Item vnum doxale rubeum de serico, in medio ipsius in capite est imago Saluatoris, à latere dextero est imago Virginis Mariæ, cum quinque Angelis, à sinistro est sanctus Ioannes Baptista, cum quinque Angelis; in medio est Sanctissima Trinitas cum duodecim Apostolis, in pede sunt quatuordecim figuræ diuersorum Sanctorum, foderatum de boccaccino azurro, cum vna tobalea antiqua.*

Item vnum doxale album de serico, cuius in medio est imago Saluatoris cum Virgine Maria, & à latere dextro est Natiuitas Christi, &
B *historia Niuis; à sinistro est repræsentatio, & Ascensio, & obitus Virginis Mariæ cum armis de comite, foderatum de bocaccino azurro cũ vna tobalea antiqua, & laceratum.*

Item vnũ doxale rubeum, cũ floribus, & auibus deauratis, in medio ipsius est imago Virg. Mariæ cũ certis literis græcis, foderatum modicum, in medio de panno lineo cum vna tobalea antiqua, est quasi consumptum.

Item vnum doxale cum vna textura de au-
C *ro ad modum retis, in medio cuius est imago Beatæ Virginis, cum filio in vlnis integra, & circum circa sunt litteræ græcæ, quod est valde antiquum.*

Item vnum doxale de panno lineo ad vsum quotidianum, cuius in medio est S. Hieronymus cum certis floribus, foderatum de panno lineo, quod est quasi consumptum.

Item vnum doxale imbrocchatum de auro, cum imaginibus Iesu Christi, Sancti Thomæ, ponentis digitum in latere eius, & quibusdam
D *figuris solis, foderatum ex boccaccino albo, cum vna tobalea, quod donauit Nicolaus Papa Quintus.*

Item vnum doxale de velluto paonatio imbrocchato, seu contexto cum floribus ex auro contextis, cum fimbrijs ad latus de velluto viridi figurato, & cum frisio de auro, cum francia viridi: sunt contextæ figuræ mediæ Iesu Christi in medio, & Apostolorum ad latus, cum Sancto Hieronymo, & Ambrosio in extremitatibus, foderatum de tela rubea, quod portauit
E *Magister Rubertus Prædicator egregius, de Ordine Minorũm, Cappellanus in dicto Altari, nunc Episcopus de Aquino, ex Venetijs, Altari Sancti Hieronymi.*

Item vnum doxale gannato rubeo, sutum ad modum coopertorij lecti, cum fimbrijs paruis circũ circa de serico albo, nigro, & viridi, foderatum de tela alba, cum quodam frisio giallo, cum francia rubea, in medio cuius est arma familiæ de Mutis, videlicet duo baculi.

Item unum doxale de imbrochato azurro, cum floribus aureis R. D. Rothomagensis in medio, cum frisio de auro, & cum francia azurra, cui à duobus lateribus sunt duo frusta imbrocchati rubei cum fodera de boccaccino azurro.

Item vnum doxale rubeum de serico cum rosis aureis, & floribus, cui in medio est arma R. D. Rothomag. foderatum de tela alba de serico.

Item vnum doxale violatum de serico, cum rosis, & floribus deauratis, cui in medio est arma R. D. Rothomag. foderatum de tela alba.

Item vnum doxale de purpura album cum rosis aureis, & cum arma R. D. Rothomagensis, foderatum de tela alba.

Item vnum doxale de purpura album cum rosis aureis, & aliquibus listis de auro, cui in medio est arma R. D. Rothomagensis, foderatum de tela alba.

Item vnum doxale de purpura album cum armis R. D. Rothomagensis, & est positum ante Imaginem Virginis Mariæ.

Item vnum doxale de purpura cum Rosis de auro, & cum armis in medio R. D. Rothomag. & cum frisio, & francia viridi.

Item vnum doxale de purpura, cum rosis de auro, & armis in medio dicti R. D. Rothomag. cum frisio, & francia viridi.

Item vnum doxale de purpura, cum floribus aureis, seu purpuræ, cui in medio est Iesus litteris aureis pro vsu Reliquiarum in Altare maius.

Item unum doxale de imbrocchato aurei, cum cordonibus aureis, cum francia alba aurea, cum tribus armis R. D. Rothomag. dicti Vicecancellarij, foderatum de boccaccino albo.

Item unum doxale imbrocchatum aurei coloris, cum floribus, seu cordonibus aureis, cui in medio est arma Domini Vicecancellarij, foderatum de tela alba.

Item unum doxale, seu pallium do imbroccha. to aurei coloris cũ floribus, seu cordonibus aureis, cum francia de auro à duobus lateribus pro vsu scabelli Altaris maioris, vbi ponuntur reliquiæ, cum tribus armis R. D. Vicecancellarij, foderatum de tela alba.

Item vnum rubeũ cum uno Sancto in medio, & cum leonibus argẽteis, & duobus ceruis deauratis, cũ francia de serico diuers. colorum, & cum vna tobalea, fuit positum in doxali, ubi est Saluatoris imago, & multorum Sanctorum.

Item vnum frisium deauratum, cum facie Saluatoris in medio, & cum multis Sanctis alijs à dextris, & à sinistris, cum francia de serico diuersorum colorum, cum tobalea vna.

Item vnum frisium album cum certis sanctis deauratis, & cum crucibus rubeis, & cum francia de serico viridi, cum vna tobalea antiqua, cuius in medio est vna Crux rubea cũ alijs quatuor crucibus paruis.

Item

Item vnum frisium de auro contextum cum folijs viridibus, & vndecim figuris sanctorum, & ab vno latere sunt arma Papæ Nicolai, videlicet claues.

Item vnum frisium antiquum cum quindecim scolis historiarum Christi, & Beatæ Virginis, quarũ prima est Annuntiatio, vltima transfiguratio vel iudicium, fuit positum cum doxali conuentuali.

Item vnum frisium quod alias fuit vnius pluuialis, quod habet tresdecim scolas historiarum prima est historia Lazari resuscitati, vltima Sammaritanæ loquentis cum Christo, quod fuit positum in quodam pluuiali crocei coloris.

Item vnum frisium, quod olim fuit vnius pluuialis de serico deaurato diuersorum colorum in medio cuius est vnus sanctus cum libro in manu, & est antiquum.

Item vnum frisium de serico cum modico auro diuersorum colorum antiquum.

Item vnum frisium cum Annunciatione, & omnibus Apost. cum francia viridi, & cum armis R. D. Rothom. foderatũ de boccaccino azurro.

Ceruicalia duo de auro, quæ habuimus in Exequijs D. Francisci Cardinalis Venetiarum, fuerunt posita in pluuiali.

Item duo alia de cannato nigro, quæ habuimus in dictis exequijs, non inueniuntur.

Item vnum ceruical paruum de serico rubeo deauratum pro Altari.

Item duo alia ceruicalia de velluto nigro, quæ habuimus in exequijs D. Normãdi sunt consũpta.

Item vnum ceruical de serico de cetani viridi lacerato, & quasi consumpto.

Item vnum paruum ceruical de serico croceo seu giallo diuersorum colorum quasi consumptum.

Item vnum ceruical intextum serico grosso diuersorum colorum cum rosis, & alijs lineamentis est consumptum.

Item vnum ceruical de serico croceo quasi consumptum.

Item vnum de serico rubeo cum floribus azurris laceratum.

Item vnum de serico rubeo figuratum cum capreis aureis, & lunis radiantibus nouum.

Item duo de serico violato, seu paonatio cũ octo pomis aureis in angulis, & cum serico rubeo sunt antiqua.

Item duo ex panno de rassa, in quibus est una auis cum aliquibus folijs, foderata de corio rubeo quæ fuerunt Magistri Rubini Canonici huius Basilicæ.

Item vnum ceruical de tela alba sine aliquo coopertorio.

Item vnum scacchatum diuersorum colorum.

Item quatuor de serico azurro cum floribus A *aureis, cum foderis taffettai rubei.*

Item vnum de serico cum floribus, & auibus albis.

Item quatuor ceruicalia de velluto aureato cum floribus, seu cordonibus deauratis cum quatuor bottonibus auratis in vnoquoquo.

Coopertorium vnum corporalis magnũ deauratum cũ Imagine sancti Matthæi cum corona ornata perlis, ornatum de uelluto rubeo cum quatuor Crucibus aureis, & cum francia de serico viridi, ab alio latere est de serico rubeo.

B *Item vnum coopertorium de serico azurro cum Annuntiatione aurea, ornatum de brocato cum francia de serico uiolato, ab alio latere de brocato rubeo est quasi consumptum.*

Item vnum coopertorium corporalis de serico azurro, cum duobus Angelis tenentibus vnã crucem in campo argenteo, cũ certis floribus aureis, et diuers. colorum de serico, ab alio latere de serico azurro cum crucibus aureis paruis.

Item vnum coopertorium aureum cum Christo quando illuminauit cæcum, & cum sancto C *Petro, & cum vna lampade, ab alio latere est de serico azurro.*

Item vnum coopertorium corporalis de velluto nigro cum Cruce aurea in medio, & cum armis de Cerronibus cum francia de serico diuersorum colorum, ab alio latere est similiter de uelluto nigro cum cruce, est consumptum.

Item vnum coopertorium de serico nigro cum quinque armis de Archionibus, & duobus lilijs deauratis, ab alio latere est de serico rubeo cum aliquibus lilijs, & stellis aureis, non inuenitur.

D *Item vnum coopertorium de uelluto picciolato cum vna cruce in medio cum quinq. pomis, & francia rubea, & alba foderatum ex serico viridi.*

Item vnum coopertorium de serico rubeo contexto ex auro cum francia azurra, in medio est crux viridis, ab vtraque parte foderatum de serico viridi non inuenitur.

Item unum coopertorium corporalis antiquum cum vna rota aurea cum aliquibus aureis, alijsq; circulis aureis.

Item vnum coopertorium cum Imagine sancti E *Hieronymi cum libro, & leone ante se.*

Item vnum coopertorium de velluto rubeo foderatum de tela viridi.

Item vnum coopertorium de serico viridi totum cum armis habẽtibus leonem cum vna sbarra non inuenitur.

Item vnum coopertoriũ totum de serico azurro

Item vnum scaccatum ad scaccos virides, & rubeos foderatum de rubeo.

Item vnum de serico azurro cum rosa, & stellis aureis.

Item vnum de velluto rubeo figurato cum 4.

bottonis

bottonis viridibus in angulis, foderatum de damaschino rubeo cum duobus bottonis viridibus in medio ad claudendum.

A *Item vnum antiquum ex auro cum B. Virgine de serico azuro cum filio stante ante se, non inuenitur.*

Item vnum antiquum cum stella in medio, quæ habet in medio sui Iesus.

Item vnum cum figura S. Gregorij interficientis draconem.

Item vnum antiquum de veluto rubeo foderatum de tela rubea.

B *Item vnum antiquum de serico violato cum listis albis, & croceis.*

Item vnum de imbrochato de argento cum Cruce in medio, & cum francia rubea circũcirca in medio foderatum de purpura alba cum Cruce.

Item xi. coopertoria antiqua diuersorum colorum de serico.

Item septem corporalia, quæ fuerunt donata, cum quibusdã tobaleis, quarum duo habent Cappellani S. Hieronymi.

C *Camisia vna ornata veluto azurro cum stellis aureis, & cũ amictu, stola, & manipulo eiusdem coloris cum frisis aureis, & cum cingulo suo.*

Itẽ una ornata broccato vetusto cum amictu eiusdem coloris, cum stola, & manipulo de velluto serico rubeo cum Crucibus aureis, & cingulo de serico viridi, inuenitur sola camisia.

Item vna ornata in pectore serico rubeo cum duabus figuris aureis, & cum quatuor Euangelistis, cum perlis, & vno smalto, & cum frisis aureis, in pede verò ornamenta pãno aureo diuersorum colorum, cum amictu ornato serico rubeo,
D *cuius in medio est Christus, cum tribus Apostolis ab uno latere, & 3. ab alio, cum aliquibus perlis, cum stola, & manipulo contextis aliquantũ auro, & argento, cum cingulo de serico violato, sola camisia inuenitur.*

Item vna camisia ornata damaschino uiolato cum amictu eiusdem coloris, cum stola, & manipulo de serico azurro, cum aliquibus folijs aureis, & cingulo suo albo, stola, manipulus non inueniuntur, nec amictus, sed in loco suo est alius amictus cum septem figuris.

E *Item vna camisia ornata broccato rubeo cum amictu cum stola alba purpurea deaurata cum aliquibus floribus, foderata serico rubeo, & cum manipulo albo deaurato cum cingulo diuersorum colorum, non inuenitur nisi camisia.*

Item vna ornata broccato azurro cum amictu, cum aliquibus litteris V. M. rubeis, & albis deauratis, & cum una Cruce similiter rubea, & deaurata, cum stola de broccato rubeo, cum manipulo albo deaurato, & cum cingulo, inuenitur camisia tantum.

Item vna ornata de serico rubeo cum amictu, stola, & manipulo, inuenitur camisia tantum.

Item una ornata de scacchis cum uno amictu.

Itẽ una, quæ à parte ante, & post ad fimbrias habet sericum paonatium, & circa manus sericũ rubeum cum uno amictu cum serico rubeo, & cũ Cruce deaurata, & cum cingulo longo, quæ omnia donauit Catherina Bizocha, die 16. Ianuarij, 1473. nunc loco serici paonatij, est positum cælestinum sericum.

Item tres camisiæ.

Item tres camisiæ.

Item tres camisiæ.

Item duæ camisiæ.

Item una camisia.

Item una camisia.

Item una camisia.

Item una camisia.

Item una camisia.

Item una camisia.

Item una camisia.

Item una camisia antiqua.

Item vna camisia, cum fimbrijs de serico rubeo.

Item una camisia cum fimbrijs ex vtraq; parte serici azurri cum floribus aureis pro vsu quotidiano.

Item tres amicti cum frisis, uelluto rubeo, cum Cruce de auro in medio, non inuenitur.

Item vnus amictus cum frisio de velluto rubeo, cum tribus Crucibus de auro.

Itẽ vnus amictus cum frisio de damasco uiolato, cum vna Cruce de auro in medio.

Item duo amicti cum frisio.

Item vnus amictus cum frisio de serico rubeo, cum tribus figuris Sanctorum, & certis frondibus aureis.

Item vnus amictus de serico nigro cum vna Cruce argentea in medio.

Item vnus amictus cum frisio antiquo, cum quinque figuris Sanctorum.

Item vnus amictus.

Item amictus unus sine frisio.

Item vnus amictus cum frisio vili, ubi sunt septem figuræ Sanctorum,

Item unus amictus sine frisio.

Item unus amictus cum frisio rubeo uili, cum Cruce de auro.

Item unus amictus.

Item duæ stolæ de zetani rubeo foderatæ de tela uiridi.

Item vnum cinctorium de filo malfetano cum sex manipulis sericis, donauit Catherina Bizocha.

Item una camisia cum amictu ornata serico rubeo cum stola, & manipulo rubeis.

Item

Item tres camisiæ.

Item vna camisia ornata serico rubeo.

Item septem amictus variorum colorum.

Item decem stolæ diuersorum.

Item sex frusta serici azurri tota imbroccato aureo.

Item die decima octaua ...... 1485. donauit Ecclesiæ Dom. Maria de Porphyrio pro Domina Locarella vnum camisum cum amictu.

Item die 6. Iunij, 1485. Dom. Fia vxor Ianutij Gratiani, donauit Ecclesiæ vnum camisum, & vnum amictum.

Item camisiæ, seu camisi sunt omnes tã Canonicales, quã Conuentuales, & feriales cũ fimbrijs ornatis de serico diuersorum colorum, sine fimbrijs aliqui, num. 38.

Item amictus Canonicales, conuentuales, et feriales cũ ornamentis de serico diuers. colorum, de quibus sine ornamento sunt num. 41.

Item stolæ Canonicales, & feriales, ac conuentuales de purpura, velluto rubeo, & diuersorum colorum, de serico sunt num. 38.

Item manipuli canonicales, conuentuales, & feriales diuersorũ colorum de purpura velluto, & serico sunt nu. 40.

Item cinguli canon. & conuen. sunt num. 23.

Tobalea vna de serico pulcherrima tota listata listis deauratis, & diuers. colorum, & cũ aliquibus auibus, est quasi consumpta.

Item duæ simul de serico contextæ floribus deauratis, & auibus rubeis, & azurris bonæ memoriæ Domini Francisci Cardin. Venetiarum, quas donauit Ecclesiæ dictus D. Card. quarum non inueniuntur, nisi vna.

Item vna de serico cum listis aureis, et diuersorum colorum, listis rubeis, & azurris.

Itẽ una tobalea de serico cum listis aureis, & diuersorum colorum, & duabus crucibus aureis.

Item vna tobalea de lino cum aliquibus floribus aureis, rubeis, & viridibus, cum francia de serico viridi.

Item vna tobalea de serico cum listis aureis, & de serico diuers. colorũ, cum armis D. Antonij Episcopi Senensis, & nunc Cardinalis non inuenitur.

Item vna de serico cum listis aureis ab vno latere.

Item 4. de serico cum listis aureis, & de serico diuersorum colorum.

Item vna de serico cum listis rubeis, & azurris de serico.

Item una de bombice cum listis rubeis, et azurris de serico.

Item 18. tobaleæ magnæ pro Altari maiori sutæ trine, nunc non inuenitur nisi vnum frustũ valde consumptum.

A *Item vna tobalea magna cũ lista de bombice ad usum Altaris maioris est quasi consumpta.*

Item quinque tobaleæ cum lista de bombice pro Altari maiori.

Item quinque tobaleæ cum listis de bombice, pro Altari conuentuali.

Item 4. tobaleæ ad usũ Altarium, quarũ quælibet habet duas alias primas cũ listis diuersorum colorum, non inueniuntur eo modo.

Item vna tobalea longa, & stricta.

Item 28. tobaleæ sericatæ.

B *Item duæ tobaleæ sericatæ ad vsum Altaris maioris.*

Item duæ tobaleæ sericatæ ad usum B. Virginis

Item una tobalea sericata pro litterali.

Item septem panni listati listis aureis de bombice, inueniuntur quinque.

Item vnus pannus listatus listis albis.

Item vna vunapa de serico viridi non inuenitur.

Item duæ vunapæ longæ ad vsum imaginis B. Virginis.

C *Item sex vunapæ pulchræ.*

Item xij. vunapæ ad vsum quotidianum.

Itẽ 8. vunapæ antiquæ positæ in quadã capsa.

Item octuaginta duæ tobaleæ antiquæ, & diuersorum generum.

Item duæ aliæ tobaleæ.

Item 4. tobaleæ magnæ pro vsu Altaris, quarum duæ sunt mediæ.

Item una alia tobalea de serico cũ listis rubeis, azurris, & deauratis.

Item vna tabolea linea cum auibus.

D *Item vna tobalea de serico alba cum listis albis, fuit donata.*

Item vna tobalea cum listis rubeis, azurris, & deauratis.

Item vna tobalea linea.

Item unus panniculus, quem donauit quidam miles Sancti Ioannis, in domo Reuer. Dom. Vicecancellarij, qui est de serico cum aliquibus texturis aureis.

Item una tobalea de lino subtili, cum crucibus de velluto paonatio.

E *Item vna tobalea cum crucibus rubeis, et viridibus in medio, & in lateribus, ad ponendum supra calicem.*

Item vna tobalea magna pro Altari magno cum Cruce vna in medio de serico paonatio laborata cum bombice nigra ad ceruos, quam donauit Catherina Bisochia.

Item vna tabolea magna, pro Altari magno laborata cum bombice nigra cum vna Cruce in medio de serico rubeo, & cum armis Dominæ Sabæ de Peticolis, quæ eam donauit Ecclesiæ.

Item vna tabolea linea, cum vna Cruce nigra,

gra, in medio laborata, cum serico magno ad coronas, & ad fontes, & aues, quam donauit Catherina Bizocha.

Item una tobalea pro Altari Sancti Hieronymi cum una falda, quia erat nimis longa, cum duabus Crucibus rubeis laborata cum bombice nigra ad Agnus Dei, & homines chorizantes, quam donauit eadem Catherina Bizocha.

Item una tobalea pro Altari Beatæ Mariæ cum duabus Crucibus, rubea, & paonatia, laborata cum bombice nigra, laborata ad Agnus Dei, & leones, & castra, in medio est una lista cum crucibus, & auibus, quam donauit etiã dicta Bizocha, die ultima mensis Decẽb. 1472.

Item una tobalea parua cum listis azurris, cum auibus, & rosis, donata prima die Maij, 1473.

Item tobalea una parua pro manibus cum listis aureis.

Item una tobalea laborata ab utraq; parte cũ filo albo laborata, & cum foraminibus, fuit donata in die Assumptionis 1473.

Item una tobalea magna noua laborata ab una parte cum aquilis cum duobus capitibus, & equitibus, qui tenent auem in manu, ab alia parte homines corizantes, & pauones de bombice nigra, quam donauit D. Antonia Siluata, ab uno latere sunt aquilæ, uelut aues albæ, nigræ, & azurræ, & aliorum colorum, in alio sunt rosæ albæ, quæ donata fuit 23. mensis Martij 1474.

Item una tobalea laborata ad flores de serico nigro.

Item unus pannicellus de panno raro, & habet Crucem de serico in medio, cuius medietas est rubea, & medietas est nigra, donauit Franciscus de Fundes Mansionarius huius Basilicæ.

Item unus pannicellus, listatus cum tribus listis.

Item una tobalea pro Altari magno, cum Agnus Dei, & ceruis de serico nigro, & cum aliquibus litteris, quæ dicunt, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi misere nobis, donauit Catherina Bizocha, die 7. Decembris. 1475.

Item una tobalea silicata cum serico rubeo, quæ est antiqua, fuit oblata à quadam muliere, die 11. Iunij *1476.*

Item una tobalea grossa de lino.

Item unus pannus de bombice.

Item unus pannus listatus subtilis.

Item una tobalea pro Altari cum leonibus, et litteris, quæ dicunt Aue Maria cum 3. crucibus.

Item tobaleæ duæ insimul sutæ, pro Altari magno.

Item duo tobaleoli noui similiter texti cum pauonibus.

A *Item 13. tobaleæ de serico siricatæ cum listis rubeis aureis totæ quasi similes.*

Item una tobalea longa, & stricta de serico tota alba ad rugas.

Item duæ tobaleæ de bombice.

Item quatuor tobaleæ de serico, quarum duæ habent listas nigras, aliæ habent listas aureas.

Item unus pannus lineus totus quasi pilosus, seu uilosus circum circa laboratus ex rubeo, & nigro.

Item unus tobaliolus laboratus à lateribus ex B *serico nigro, cum bottonibus, & traforibus.*

Item unus pannus listatus lineus cum tribus crucibus uiridibus.

Item unus pannus pro uultu cum listis maris duabus.

Item 18. panniculi de serico, & panno lineo pulchro, & diuersis modis laborati.

Item unus panniculus de serico uiridi, totus laboratus.

Item unus panniculus de serico rubeo totus.

Item duo panniculi, ut pongularij.

C *Infrascripti panni fuerunt donati quando Imago B. Virginis fuit delata per Urbem tempore pestis, anno 1476. in primis.*

Tobalea una magna cum listis azurris, & tribus crucibus de uelluto rubeo.

Item unus panniculus de serico, cum una aquila deaurata in medio, & in lateribus cum quatuor animalibus, & auibus.

Item unus pannus de serico albo cũ listis aureis ab una parte, cum fimbrijs nigris.

Item una tela ortichellæ duorum brachiorum D *sine listis aliquibus.*

Item unum nasitergium de bombice.

Item unum nasitergium de bombice cum aliquibus fimbrijs.

Item unum frustum de uelluto nigro, cum aliquibus pomis granatis de auro.

I*tem una tobalea de lino, laborata ad rosas albas de serico.*

I*tem una tela unius brachij de ortichella.*

I*tem una tela duorũ brachiorum de ortichella.*

I*tẽ unus pannus cũ quibusdã litteris magnis.*

E I*tem una tobalea silicata, ab uno latere habet aquilas de serico, cum armis de Vrsinis, ab alio latere est silicata ex serico glauco, azurro, & uiridi.*

I*tem una tobalea antiqua de bombice.*

I*tem unum magisterium antiquum.*

I*tem una tobalea de serico cum listis rubeis.*

I*tem una tobalea de lino laborata.*

I*tem una tobalea de bombice cum listis.*

I*tem media tobalea ferè tota silicata in medio est.*

I*tem unum nasitergium de serico cum sex listis.*

I*tem*

A Item una tobalea cum aliquibus costis rubeis, magnis, & paruis.

Item vnum pannum nasitergium de serico.

Item vna vampa de ortichella duorum brachiorum.

Item vnus pannus villis circum circa laboratus.

Item vna tobalea de serico cum listis magnis & amplis.

Item vnum nasitergium totum laboratum ex serico rubeo.

B Item vna stola longa de serico albo cum francis viridibus à duabus partibus.

Item vnum nasitergium de ortichella subtile.

Item vnũ pannum nasitergium de serico cum listis diuersorum colorum,

Item vnum quadrum nasitergium de serico albo.

Item vnum nasitergium, cum vna parua bursa laborata ex serico.

Item vnum nasitergium quadrũ de ortichella.

Item vnum nasitergium de serico laboratum rubeo.

C Item vna tobalea sericata ex serico albo.

Item vnum nasitergium cum aliquibus listis.

Item duo panni de bombice.

Item vnum nasitergium de ortichella.

Item vna tobalea silicata cum tribus listis magnis de paonatio.

Item vna tobalea de bombice grossa.

Item vna tobalea de bombice subtili.

Item vna tobalea silicata, cum sex listis rubeis.

D Item vna tobalea de serico albo cum listis sex de auro.

Item vna vimpa de ortichella vnius brachij.

Item pannus vnus antiquus.

Item vna tobalea ex ortichella antiqua glauca.

Item vnum pannum nasitergium de serico cum sex listis glaucis,

Item pannus lineus vnius brachij quadrus, cum duo Agnus Dei.

E Item vnus pannus vnius brachij totus laboratus ad lilia.

Item vnum nasitergium de bombice.

Item vnum pannum nasitergium de serico.

Item duo nasitergia antiqua de bombice.

Item vna tobalea duorum brachiorum de ortichella.

Item vna vimpa de ortichella duorum brachiorum.

Item vna vimpa vnius brachij, vel circa de ortichella cum listis albis paruis.

Item vna vimpa vnius brachij, vel circa de ortichella cum listis albis paruis.

Item una vimpa de ortichella antiquã, vnius brachij, vel circa, cum listis.

Item vnus panniculus antiquus de ortichella.

Item vna tela de bombice subtili stricta, & longa.

Item duo panniculi de ortichella simul cum listis albis.

Item vna tela longa de ortichella sine listis.

Item vna longa tela de ortichella subtili, cum listis paruis albis.

Item vnus panniculus de ortichella.

Vnus panniculus de bombice paruus.

Item una tela de ortichella longa, cum aliquibus listis.

Item vna tela de ortichella cum listis albis, longa, & alba.

Item duo panniculi de bombice simul texti.

Item vna tela de ortichella subtili, sine listis.

Item vna tela etiam de ortichella, cum listis albis.

Item vna tela de bombice cum vna fimbria circum circa de albo.

Item vna tela de bombice extrema, sine listis.

Item una tela de bombice, cum listis albis in medio, & extremitatibus.

Item una tela antiqua de bombice extrema.

Et panni suprascripti conseruantur per Camerarios in quadam capsula in Sacristia.

Item Vna tobalea de cortina quadrata, unius cannæ, uel circa cum fimbrijs nigris sericeis à duobus latibus, & cum tribus Crucibus paruis, & nigris, quam donauit Domina Paulina soror Domini Belli de Caranzonibus nostri Canonici, die ultima Mensis Iulij, anno 1478.

Item quatuor panniculi, seu nasigia ad ponendum supra Calices, qui fuerunt donati.

Item unus panniculus de serico, cum uillis qui fuit etiam donatus.

Item die decima octaua Septembris, 1480. fuit donata una uimpa de serico albo subtili, cum rosis albis, habet aliqua foramina.

Item una tobalea magna cum listis azurris, & tribus crucibus uiridibus, quam donauit Lucretia soror Gabrielis Cappellani.

Item una tobalea longa, cum octo ordinibus listarum nigrarum per totam tobaleam, quæ fuit donata die 6. Aprilis, 1484. à quadam muliere Ungara, quæ uocatur Anna.

Item vna tobalea sericata, cum costis diuersorum colorum, cum ornamentis de auro consignata post obitum Domini Marcelli, quæ est pulcherrima.

N 2 Item

Item vna vimpa cum listis rubeis, & litteris deauratis, consignata, vt supra proximo.

Item quatuor panniculi ad ligan. calices consignati, vt supra, & positi sunt vna cum duabus tobaleis proximè descriptis in capsa, in introitum Ecclesiæ Sacristiæ secretæ.

Item tobalea vna cum duabus leonibus, & crucibus donata per Mag. Ianotium Gratianum.

Hæc omnia fuerunt redacta ad certum numerum, vt patet, quia multa erant confusa, & non reperiebãtur. Ideò auctoritate Capituli, omnia sũt abbreuiata, & redacta in certas perticulas, vt facilius possint inueniri, & inprimis.

Tobaleæ magnæ, & nouæ pro Altari maiori cũ listis nigris de bombice, cum leonibus, alicornis, & fontibus, & alijs diuersis signis, num. 18.

Item tobaleæ magnæ, & quasi consumptæ, pro vsu quotidiano cum listis nigris, quæ ponuntur in die Veneris sancti.

Item tobaleæ sericatæ cum listis deauratis diuersorum colorum, num. 34.

Item tobaleæ de bombice paruæ, pro vsu Altaris cum listis de auro pro parte, & de serico diuersorum colorum, num. 22.

Item tõbaleæ listatæ de serico; diuersorum colorum pro vsu quotidiano Altaris, & choro, numero 31.

Item vimpæ bonæ pro vsu Corporis Christi, numero 3.

Item panniculi de serico cum floribus aureis de serico, & diuersorum colorum cooperien. calices, numero 5.

Item panniculi cum diuersis listis num. 10. ad ligandum calices.

Item multa fragmenta, quæ remanserunt de vimpis, & tobaleis de serico diuersorum colorum, quæ posita sunt in armario.

Missale vnum conuentuale in carta pergamena, & bona littera, & incipit Verè dignum, & iustum est.

Item vnum Missale antiquum, de littera antiqua.

Item octo quaterni magni, in quibus sunt scriptæ passiones Martyrum.

Item aliud volumen magnum, vbi sunt scriptæ passiones Martyrum.

Item vnus liber altus in charta pergamena, sermones Sanctorum, & Prophetæ.

Item vnus liber in pergameno, vbi sunt sermones Dominicales, & passiones Sanctorum, & alij sermones, & est ligatus assibus.

Item vnum volumen cum assibus, vbi sunt expositiones Euangeliorum, & aliquæ Homiliæ Sanctorum.

Item aliud volumen cũ assibus, vbi sunt passiones Sanctorum, & aliæ Homiliæ, & sermones.

A *Item vnũ volumen cum assibus, vbi est liber Iob, & seq. vsque ad librum Macchabæorum.*

Item vnum pastorale Sancti Gregorij, cum assibus.

Item vnus liber in pergameno, vbi sunt Orationes totius anni.

Item vnus liber Homiliarum, qui inscribitur Visio, quam vidit.

Item dialogus S. Gregorij in antiquissima, & grossa littera.

Item quædam pijssima volumina, vbi sunt B. *capitula, & orationes totius anni.*

Item vnum Graduale in paruo volumine, cum antiquissimis notis.

Item aliud Grad. in bona charta, quod incipit Ad te Domine leuaui.

Item quoddã paruũ volumen, vbi sunt Epistolæ, & Euangelia, & incipit, Fratres scientes.

Item quoddã paruum Grad. antiquum, quod incipit, Ad te leuaui, in littera minuta,

Item quidam paruus libellus, vbi sunt quædã expositiones Euangeliorum, & Epist. & in fine C *quædam tractatus de affinitate.*

Item paruus libellus, vbi sunt lectiones, responsoria, & orationes, & est sine assibus.

Item quoddam Psalterium antiquum, in cuius principio est Kalẽdarium, & in fine est quoddam officium Beatæ Virginis.

Item vnus liber sine assibus, in bona littera antiqua, vbi sunt lectiones, & responsoria notata, & homiliæ super Euangelijs.

Item vnum Antiphonarium, notatum nota antiqua.

D *Item vnus liber antiquus, sine assibus, vbi sunt expositiones Euangeliorum.*

Item vnus liber magnus in pergameno, vbi sunt sermones Sanctorum, & primus est sermo S. Augustini de repræsentatione.

Item 12. quaterni magni, vbi sunt passiones Sanctorum, & prima est passio S. Iuliani.

Item quidam libellus sine asibus, vbi sunt orationes, & capitula.

Item quidam libellus, qui incipit, Ad te leuaui ad modum Gradualis, cum nonnullis antiquis.

E *Item quidam alius libellus sine asibus, vbi est quædam expositio super quarto sententiarum, & incipit, qui producit ventos.*

Item quoddam Graduale valde paruum, & cum litteris valde minutis.

Item quoddam Antiphonarium, valdè antiquum sine asibus.

Item aliqui quaterni antiqui, vbi sunt aliquæ Homiliæ.

Item quidam libellus sine asibus, vbi sunt Homiliæ, & Euangelia in bona littera antiqua.

Item qui-

Item quidam libellus, in quo sunt antiphonæ, & responsoria, ita consupta, quod non possint legi.

Item quidã libellus sine assibus insunt quædam Missæ votiuæ, & incipit Rorate cæli.

Item regula S. Augustini, quæ incipit, Ante omnia sorores, in paruo volumine.

Item quidam libellus sine assibus, vbi est tractatus Isidori de dignitate Ecclesiæ.

Item vnum Antiphonarium valdè antiquũ.

Item quoddam annarium antiquum.

Item aliud annarium antiquum.

Item aliqui quaterni, vbi sunt aliqui tituli de- B *cretalium.*

Item vnum digestum nouum, cum assibus fractis.

Item quædã lectura super Infortiatum, & incipit, & ita supra tractatum nostrum.

Item *aliud nouum cum vna tabula.*

Item *liber Codicis sine assibus.*

Suprascripti libri sunt valdè antiqui, et reconditi in Sacristia, & raro sunt in vsu.

In*frascripti libri quinque, & xi. rotuli sunt, quos habuit Ecclesia ex hæreditate Magistri Ro-* C *bini de Frãcia cantoris eximij, & Canonici istius Basilicæ, in primis.*

Liber vnus de papiro cũ assibus in magno volumine, dicitur esse speculum musicæ, incipit Angelorum distinctionem, quamuis sit in principio, videlicet quaternus inscriptus.

Item *alius liber in musicis in volumine magno in papiro cum assibus rubeis, incipit Kyrie, de primo tono, est quasi consũptus, et modici valoris.*

Itẽ vnus libellus paruus in perg: cũ assibus rubeis, in quo est Beth de musica, & sunt aliquæ can D *tilenæ notatæ, incipit Omnium.*

Item *vnus liber mediocris, in pergameno sine assibus, dictus Boetius de Musica, incipit in dandis, accipiendisq́ muneribus.*

Item *liber vnus papiro antiquus sine assibus de cantu, vbi sunt multa accumulata in musicis.*

Item xi. rotuli in pergameno aduoluti cum diuersis Hymnis, quibus vtuntur pueri cum pergunt cantando processionaliter.

Et Missale vnum nouum, quod incipit annus habet menses cum signo X.

Item *vnum Euangelistariũ eisdem litteris, quod incipit liber Euangeliorum.*

Item *vnum Epist. eisdem litteris, quod incipit liber Epistolarum.*

Item *vnum Missale, quod incipit Missale continuum, cum signo B.*

Item *vnũ Euangelistariũ, quod incipit Euãgelistarium per anni circulum.*

Item *vnũ Missale cum prima littera aurea, quod incipit Annus habet Menses xij. quod fuit Reuerendiss. D. Card. S. Marcelli, cũ armis scil. 6.* A *stellis, & quadam Cruce cum littera C.*

Item *vnũ Euangelistariũ coopertum argento, cũ Crucifixo ab vno latere, alio latere est annuntiatio, quod incipit in festo S. Matthiæ Apost. quod positum est in capsa, vbi stant Calices.*

Item *vnũ Missale, quod incipit Ianuarius habet dies 31. habent illi de Societate non inuenitur, loco illius dederunt illud, quod habemus.*

Item *vnum Missale, quod incipit Ianuarius habet dies 31. signatum D.*

Item *vnũ Missale, quod incipit. Incipit ordo Missalis, & ante habet Kal. cum signo E.*

Item *vnũ Psalterium, cum commune Sanctorum.*

Item vnũ Psalteriũ, quod incipit Beatus uir, in paruo uolumine sine assibus, in vlt. carta habet Nunc dimittis, & post, vnam orationem.

Item *vnum Psalterium, quod incipit Hymnus, vel primo dierum.*

Item *vnum Psalterium, quod incipit, Beatus vir, habet Dom. Iacobus Capoccius.*

Item *vnum Capitulare cum Martyrologio.*

Item *vnum Hymnariũ notum, quod incipit, Conditor alme syderum, vbi est officium Corporis Christi.*

Item vnum Homiliariũ paruum, quod incipit Dominica prima de Aduentu.

Item *vnum Homil. quod incipit, liber Basilicæ sanctæ Mariæ Maioris magnum.*

Item *vna Biblia cum duobus voluminibus.*

Item *vnũ passionariũ, quod incipit mẽse Iulij.*

Item *vnum passionarium, quod incipit pridie Kalendas Decembris.*

Item *vnum annarium, quod incipit, Rorate cæli desuper.*

Item *vnũ Antiphonarium, quod incipit. Incipit officium nouæ solemnitatis.*

Item *vnũ Graduale magnũ, quod incipit, Ad te leuaui animam meam.*

Item *vnum Graduale magnum, quod incipit Dominus in littera magna, in parua verò incipit Rorate cæli.*

Item *vnum Graduale paruum, quod incipit Asperges me Domine, est indutum albo, ha-* E *bent Cantores.*

Item *vnum Breuiarium, quod incipit Annus habet menses xij. & est oculi omnium in te sperant Domine.*

Item vnus liber, in quo est officium, Annus & officia Conceptionis, & Visitationis, cum rubricis nouis.

Item *vna alia Biblia in duobus Voluminibus.*

Item *Epistolæ B. Pauli in magno volumine, cum glosis cooperto corio albo.*

Item *liber institutionum cum glosis.*

Item vna Summa super Infortiato, aliàs lectura antiqua. A

Item vnus liber Cronicarum, qui incipit, Sanctissimo Patri.

Item quartus liber sententiarum cum certis sermonibus, in fine coopertus cum assibus rubeis.

Item quarta pars Moralium sancti Gregorij super Iob.

Item vnum Psalterium, quod donauit Ecclesiæ Honorius Papa Tertius.

Item quædam parua expositio super 4. libris sententiarum. B

Item vnum Breuiarium finit in vna oratione, quæ incipit Beatorum Martyrum.

Item vnum volumen Bibliæ, quod continet totum Esdræ magnum in pergameno, quod reliquit Dominus Donatus Zuccarelli, Canonicus Teruisanus, qui iacet in naui Altaris sancti Hieronymi, in Cappella Apostolorum Petri, & Pauli.

Item vnum Missale, quod ante se habet Kalendarium, & incipit in Nomine Domini nostri Iesu Christi, quod dicitur Missale de Societate, quod habuerunt illi de Societate signatũ F. C

Item vnum Missale, quod stat in Ecclesia Sanctæ Viuianæ signatum G. & incipit ordo Missarum, cum oratione in fine Confiteor.

Item vnum Missale, quod incipit, Ordo Missalis, & retro se habet Kalendarium signatum H.

Item vnum Missale, quod incipit, Ordo Missalis, & ante habet vnam cartam cum Gloria in excelsis, & Credo, & retro se habet Kalendarium, ante quod est benedictio aquæ signatum I. D

Item vnum Missale paruum, quod habet Kalendarium, & in fine habet quandam orationem quæ incipit, Confiteor te Domine omnipotens, & misericors Dominus, signatum K.

Item vnus liber, in quo est Officiũ Niuis notum, quod donauit Reuerendissimus Dominus Rothomagensis.

Item vnum Psalterium, quod incipit, Primo dierum omnium, & in fine habet Kalendarium cum vna imagine Beatæ Virginis. E

Item vnum Capitularium nouum, quod incipit in Nomine Domini, & ante se habet Kalendarium, retro habet, Te Deum laudamus, quod donauit Reuerendissimus Dominus Rothomagen.

Et Psalteria duo noua, & magna in pergameno cum Kalendario ante, & cum Beatus uir, & cum multis floribus miniatis de auro, & azurro, & cum armis, in quibus est depictus vnus scorpio.

Item vnum Missale, quod incipit Ordo Missalis cum Kalen. post se signatum L,

Item liber Iob, Tobiæ, Esther, Iudith, Niniuæ, & Machabæorum, in vno volumine est antiquus, & pro parte consumptus.

DE REBVS ARGENTEIS,
AVREIS, ATQVE ORICHALCHIS

Quæ adhuc in sacra Basilica reperiuntur.

Caput III.

DIXIMVS superius de sacris antiquis mobilibus huius Basilicæ; sequitur modo tractandum de ijs, quæ nostra tempestate ad diuinum cultum adhibentur.

Magna Crux argentea, cuius pondus lib. 27. vnc. 10. non magis materia, quàm arte miranda.

Alia Crux argentea, maxima cum arte elaborata, cuius pondus lib. 20.

Alia Crux, cuius pondus libr. 5.

Alia Crux ex hebano cum Christo argenteo deaurato.

Alia Crux argentea, quæ in processionibus adhibetur, cuius pondus libr. sexdecim, & vnc. 9.

Alia Crux argentea parua pro processionibus, libr. 3. vnc. 10.

Alia Crux ex hebani ligno cum Christo ex argento.

Alia Crux ex iaspide translucido, cum pede deaurato metallico, inseruiebat pro Altare Papali.

Alia parua Crux argentea deaurata, granatis, ac perlis, alijsque lapidibus pretiosis ornata pro Episcopo celebrante.

Alia parua sacrarum reliquiarum Crux aurea misteria Christi Domini passionis impressa gerens, cuius pondus vnc. vna cum quinto, pro Episcopo solemniter celebrante.

Annulus aureus cum precioso lapide viri discoloris, pro Episco po celebrante.

Nonnulli alij annuli ex alia materia deaurati, & rubri, ac crocei coloris lapidibus pretiosis illustrati.

Sex Candelabra argentea, cuius pondus ad 13. libras, & vnc. 3. ascendit.

Sex Candelabra argentea cum sanctorum Petri, & Pauli, & Ioannis Euangelistæ effigie, cum S. Sixti Cardinalis insignibus.

Bina Candelabra argentea libr. 25. cum S. Caroli Borromæi insignibus.

Duo parua Candelabra argentea cum Cardinalis Cassani, insignibus lib. 6. & vnc. 9.

Bina parua Candelabra argentea, libr. 1. vnc. 6.

Prigia argentea ponderat vnc. 8.

Duo parua candelabra ex translucido iaspide.

Lampas argentea artificiosè formata, ponderat libr. 35. vnc. 3.

Octo lampades argenteæ cum Cherubinis, harum pondera ad 99. libras cum dimidia perueniunt.

Quatuor lampades argenteæ, cum Angelis egregie conditæ, harum pondera ad triginta octo libras cum dimidia perueniunt.

Pix pro sacra Eucharistia seruanda, libr.......

Pix pro Altare Præsepij, vbi sacra Eucharistia seruatur.

Tabernaculum argenteum deauratum, libras 5.

Ancilia argenti cum spargulo, ponderat lib. 4. vnc. 4.

Acera cum nauicula argentea deaurata cum Cardinalis S. Sixti insignibus ponderat lib. 6. vnc. 8.

Aceria cum nauicula argentea ponderat lib. 5. & vnc. 2.

Pax aurea cum Natiuitate D.N. Iesu Christi exculpta.

Pax argentea deaurata ponderat lib. 1. vnc. 3.

Polubrum ouati speciem referrens cum aquali, cum baptisterio S. Ioannis exculpto in medio vna cum Cardinalis Antoniani insignibus ponderat lib......

Vnum paruum Polubrum argenteum cum duabus ampullis, cuis pondus lib. vna vnc. 10.

Polubrum paruum argenteum deauratum duabus cum ampullis cum Papæ Gregorij Decimiquarti insignibus ponderat lib. 1. vnc. 8.

Paruum polubrum argenteum, ponderat lib. 1. vnc. 1.

Calix aureus cum patena cum Cardinalis Toleti insignibus ponderat lib. 2.

Calix argenteus cum Patena cum sancti Sixti Cardinalis insignibus ponderat lib. 4. vnc. 2.

Calix argenteus cum patena ponderat lib. 3. vnc. 5.

A Calix argenteus cũ patena, põderat libr. 2. vnc. 9.

Calix argenteus deauratus, atque artificiosè elaboratus cum Patena, & cum sancti Sixti Cardinalis insignibus ponderat lib. 2. vnc. 8.

Calix argenteus cum patena ponderat lib. 2. vnc. 2.

Calix argenteus deauratus, maximaque cum arte compositus vna cum patena ponderat lib. 2. vnc. 1.

B Calix argenteus cum patena ponderat lib. 2.

Calix argenteus deauratus mirificè conflatus cum patena ponderat lib. 1.

Calix argenteus deauratus cum patena lib. 1. vnc. 1. ponderat.

Calix argenteus deauratus summa arte elaboratus cum Casali insignibus ponderat lib. 2. vnc. 2.

Calix argenteus cum patena Papæ Iulij de montibus, & etiam cum nonnullis alijs C insignibus ponderat lib. 2. vnc. 1.

Alij XIII. Calices argentei, quibus in dies vtuntur, qui ponderant lib......

DE SACRIS BASILICAE

VESTIBVS, ET PALLIIS,

Atque alijs Mobilibus.

Cap. IV.

D

PALLIVM album, & rubrum auro intertexto, aureis tænijs exornatum, in medio Pij Papæ V. insignia gestans.

Pallium vnum album auro intertexto, in medio Gregorij Decimitertij Papæ insignia gestans, aureis tænijs exornatum.

Pallium vnum rubrum auro intertexto E aureisque tænijs exornatum, & in medio magni Etruriæ Ducis insignia gestans.

Pallium auro intertexto aureis tænis exornatum, in medio Cardinalis Farnesij insignia gestans.

Pallium auro intertexto, aureis tænijs exornatum.

Duo Pallia rubra, & viridia, auro argentoque intertexto, in eorum medio Illustrissimi Cardinalis Pinelli insignia gestant.

Pallium auro atque argento intertexto aureis tænijs ornatum, in medio Deiparæ

Imago,

Imago, in vtraque verò parte Sermonetæ Ducis insignia gestans.

Pallium ex ferico, albo colore ex argenteis floribus, atque aureis tænijs exornatum, in cuius medio B. Virginis Imago, ab vtraque verò Gregorij XIV. Papæ insignia.

Quatuor Pallia argentea intertexta aureis tænijs maxima cum arte elaborata, in medio Deiparæ Imaginem, vtraque verò parte Clementis Papæ Octaui insignia gestantia.

Pallium ex ferico villoso argento intertexto, in medio Antonij Tassi insignia gestans.

Pallium argento intertexto aureis tænijs exornatum.

Pallium album pro ara maxima argento auro, perlis, & granatis mirificè intertextum, in medio Deiparæ, nonnullarumque sanctarum Imagines gestans vnà cum Francisci Scappuccij insignibus.

Pallium rubrum auro, atque argento intertexto, aureis tænijs exornatum, in medio Marcelli sanctacrucij insignia gestans.

Pallium argento intertexto aureis tænijs exornatum.

Pallium ex serico vngulato, colore rubro, & albis sericis tænijs exornatum.

Pallium sericum album cum sericis tænijs, in medio Clementis Papæ VIII. insignia gestans.

Pallium sericum album sericis tænijs.

Pallium album argento intertexto ex diuersis coloribus artificiosè formatum, in medio Deiparæ Imaginem vna cum Soræ Ducis insignibus gestans.

Pallium sericum album vngulatum sericis, atque aureis tænijs, in medio Cardinalis Toleti insignia gestans.

Pallium sericum album vngulatum in medio Gregorij XIII. insignia gestans.

Pallium album argento intertexto maxima cum arte elaboratum.

Pallium sericum album vngulatum aureis tænijs.

Pallium sericum album vermiculatum aureis tænijs.

Pallium argento intertexto, purpureis floribus, aureisque tænijs exornatum, in medio Ducissæ Cæsiæ insignia gestat.

Pallium sericum album aureis tænijs, in medio Cæsij Ducis insignia gestat.

Pallium auro, atque argento intertexto aureis tænijs splendide elaboratum, in medio Cæsiæ Ducissæ insignia gestat.

Pallium sericum argento intexto aureis

A tænijs, in medio Pauli V. Pont. Max. insignia gestat.

Pallium sericum album, & aureatum, sericis tænijs, in medio mortis figuram gestans.

Pallium sericum vngulatum aureo colore.

Pallium sericum vngulatum rubeo colore, sericisque tænijs.

Pallium argento intertexto, aureis, sericisque ex rubeo colore tænijs exornatum.

Pallium argento intertexto, sericis, atque

B aureis ex albo colore tænijs.

Pallium sericum vngulatum albis floribus ornatum.

Pallium sericum vngulatum album aureis floribus ornatum.

Pallium sericum vngulatum sericis tænijs ornatum, in medio sanctæ Crucis signum, & sancti Sixti Cardinalis insignia gestans.

Pallium argento intertexto, aureis tænijs ornatum, in medio Deiparæ Imaginem ge-

C stans.

Pallium argento intertexto aureis tænijs ornatum, in medio sanctissimi Præsepis Imaginem gestans.

Pallium sericum album auro, atque serico intertexto, aureis tænijs, in medio nomen Iesu gestat.

Pallium argento intertexto sericis floribus ornatum, aureis, atque sericis rubeis tænijs, in medio Marchionissæ ab Altæmps insignia gestans.

D Pallium argento intertexto, aureis, atque sericis lunis, & stellis ornatum, in medio Deiparæ Imaginem gestans.

Pallium sericum villosum rubeum argento intertexto, aureis, atque sericis rubeis tænijs maximo cum artificio elaboratum.

Pallium auro atque argento intertextum aureis, atque sericis cæruleis tænijs, in medio Marci Antonij Muti insignia gestans.

Pallium ex serico vngulato rubeo, ex au-

E ri ac serici rubri coloris fascijs ornatum.

Pallium Ciambellottum vndosum ex rubro colore, in medio Capizucchorum insignia gestans.

Pallium sericum vngulatum rubeum in medio sanctissimæ Crucis signum gestat vna cum Cardinalis Sancti Sixti insignibus, aureis, & sericis rubro colore tænijs exornatum.

Pallium rubeum ex retibus coopertum mira arte efformatum, in medio familiæ Montium insignia gestans.

Pallium

Pallium rubeum ex retibus coopertum, A perceleganter elaboratum, in medio Carpineæ Comitissæ insignia gestans.

Pallium rubeum, & album auro intertexto, aureisque, atque sericis tænijs ornatum, in medio Marcelli sanctæ Crucij insignia gestans.

Pallium sericum villosum rubeum aureis tænijs ornatum, in medio Cardinalis Toleti insignia gestans.

Pallium sericum vngulatum rubeum sericis tænijs ornatum. B

Pallium rubeum, & album, auro, & argento intertexto, aureis tænijs ornatum, in medio Deiparæ Imaginem gestat.

Pallium sericum villosum rubeum aureis atque argenteis tænijs ornatum, in medio S. Augustini imaginem gestans, vna cum Vercellensis Cardinalis insignibus.

Pallium sericum vngulatum rubeum aureis tænijs ornatum, in medio Sixti Papæ V. insignia gestans.

Pallium sericum rubeum auro intertexto C maxima cum arte elaboratum.

Pallium sericum rubeum pro sancti Leonis Papæ Altare.

Pallium rubeum auro intertexto, aureis stellis, & sericis rubeis, atque aureis tænijs ornatum.

Tria Pallia serica vngulata rubea aureis fascijs adornata, in medio Pauli V. Pont. Max. insignia gestantia.

Pallium sericum viridi colore, aureis tænijs, atque fascijs ornatum, in medio Deiparę D Imaginem, & ex vtraque parte Cardinalis sancti Sixti insignia gestat.

Pallium sericum vngulatum viridi colore sericis tænijs eodem colore exornatum.

Pallium sericum vngulatum viridi colore aureis tænijs adornatum.

Pallium viridi colore auro intertexto, aureisque sericis eodē colore tænijs exornatum, in medio Marcelli sanctæ Crucis insignia gestans.

Tria pallia serica viridis coloris aureis tæ- E nijs exornata.

Pallium sericum vngulatum viride, sericis tænijs ornatum, in medio Cardinalis Toleti insignia gestat.

Pallium sericum villosū viride, tænijs ornatum.

Pallium sericum vngulatum viride, sericis, aureis que tænijs exornatum, in medio Flaminiæ Cæsiæ insignia gestat.

Tria Pallia serica vngulata, colore viridi, aureis tęnijs exornata, in medio Pauli V. Pōt. Max. insignia gestantia.

Duo pallia serica villosa colore puniceo, aureis tænijs exornata.

Pallium sericum vngulatum colore puniceo, aureis tænijs exornatum, in medio familiæ Capizucchæ insignia gestans.

Pallium colore puniceo auro intertexto, aureisque fascijs ornatum, in medio Iuliæ de Cæsarinis insignia gestans.

Pallium sericum puniceo colore, in cuius medio Crucis signum adest.

Pallium sericum villosum leonatum vermiculatum, in medio D. N. Iesu Christi passionem gestans.

Tria pallia falsa serica.

Pallium sericum vngulatum, aureis, atque sericis tænijs, in medio Marci Antonij de Piccolomineis insignia gestat.

Pallium auro intertexto ex colore violaceo, folijs aureis ornatum, in medio Card. S. Sixti insignia gestat,

Pallium ex colore violaceo, argento inter texto, folijs aureis, atque sericis ex varijs coloribus maxima cum arte ornatum, in medio Petri Cardinalis Aldobrandini insignia gestans.

Pallium ex camelotto violacei coloris, fascijs sericis ornatum.

Pallium sericum vngulatum ex colore violaceo, fascijs, & tænijs sericis varij coloris ornatum.

Tria pallia serica vngulata ex colore violaceo, tænijs aureis ornata Pauli V. Pontif. Max. insignia gestantia.

Pallium sericum vngulatum coloris violacei, fascijs, & tænijs aureis ornatum.

Pallium sericum villosum nigrum fascijs aureis, atque tænijs ornatum.

Palliū ex camelotto nigro, in medio Crucis signum, vnà cum insignibus familiæ Columnensis gestat.

Pallium sericum villosum nigrum fascijs & tænijs sericis, & aureis ornatum, in medio insignia familiæ de Cæsis gestans.

Pallium sericū villosum nigrum, in medio Crucis signum, cum insignibus familiæ Burghesiæ gestat.

Alia etiam pallia quotidie inseruientia, quæ breuitatis causa omittimus.

Duæ planetæ ex serico rubro, atque albo, argento intertexto, auro exornatæ, pluuiale, & tunicellæ, fascijs ex auro ornatæ, cum Pij Papæ Quinti insignibus.

Planeta ex serico albo, auro intertexto, cū fascijs ex auro elaboratis, cum Iulij Papæ Secundi insignibus.

Plane-

Planeta ex ſerico violaceo, auro intermixto, cum Cardinalis Azzolini inſignibus.

Planeta ex ſerico violaceo, auro, argentoque intertexto, cum Cardinalis S. Sixti inſignibus.

Pluuiale ex ſerico rubro, auro intertexto duabus cum faſcijs à Capitulo donatum.

Pluuiale ex ſerico rubro, auro inſerto, cum faſcijs.

Planeta ex ſerico vngulato albo, cum aureis floribus, atque faſcijs elaborata, pluuiale, atque tunicellæ à Sancto Carolo Borromæo B. Virgini donatæ.

Planeta ex ſerico albo vngulata, pluuiale, & tunicellæ aureis faſcijs ornatæ, à Capitulo donatæ.

Planeta, dalmatica, atque tunicella ex ſerico argento intertexto, aureis faſcijs, varijque coloris floribus à Clemente Papa Octauo donatæ.

Tres aliæ planetæ ex ſerico, auro intermixto, cum aureis faſcijs à Clemente Papa Octauo donatæ.

Duæ aliæ planetæ ex ſerico, argento intertexto, cum aureis faſcijs, atque aureis floribus, à Capitulo donatæ.

Planeta ex albo, & rubro ſerico, argento, atque auro internitente, aureis floribus, mira arte elaborata, & ab Oliuaræ Comitiſſa Beatæ Virgini donata.

Planeta ex ſerico, argento intertexto cum aureis pinis, atque faſcijs à Dominico Cardinale Pinello donata.

Planeta ex ſerico, argento inſerto, cum aureis faſcijs à Michaele Angelo Tonto Cardinale donata.

Planeta ex ſerico albo, cum aureis faſcijs pluuiale, dalmatica, & tunicella à Clemente Papa Octauo donata.

Planeta, & tunicella ex ſerico vngulato albo, cum aureis faſcijs à Capitulo donatæ, nec non aliæ planetæ ex diuerſis ſericis albis.

Veſtis ex ſerico villoſo rubeo, planeta, dalmatica, tunicella, Capizucchorum cum inſignibus.

Veſtis ex ſerico ermiſſino rubeo, planeta, dalmatica, tunicella.

Veſtis ex ſerico vngulato rubeo, planeta, dalmatica, tunicella, & pluuiale à Sancto Carolo Borromæo donata, dum Archipresbyteratum geſſit.

Veſtis ex ſerico auro intertexta, planeta, dalmatica, & tunicella à Dominico Cardinali Pinello donatæ.

A Planeta ex ſerico villoſo rubeo Glorioſæ Virginis Imaginem habens.

Planeta ex ſerico rubeo, aureis floribus depicta à Clemente Papa Octauo donata.

Planeta ex ſerico rubeo, auro intertexto, cum Sanctæ Crucis Familiæ inſignibus atque permultæ aliæ ex eiuſdem coloris ſerico.

Veſtis ex ſerico viridi, planeta, dalmatica, tunicella à ſancti Sixti Cardinale donatæ.

B Veſtis ex ſerico vnguloſo viridi, planeta, dalmatica tunicella, & pluuiale à Capitulo donata. Atque aliæ planetæ ex eiuſdem coloris ſerico.

Apparatus ex ſerico vngulato, punicei coloris, auro intertexto, ideſt tres planetæ pro Aduentu, & Quadrageſima, duæ tunicellæ, & pluuiale à Capitulo donata.

Tres planetæ ex ſerico villoſo punicei coloris.

C Planeta ex ſerico punicei coloris, aureis atque argenteis floribus exornantibus à Cardinali Antoniano donata.

Planeta ex ſerico, argento, atque auro intertexta à Cardinali Camerino donata.

Planeta ex ſerico, auro, & argento intertexto, à Cardinali Pinello donata. Atque Aliæ planetæ ex eiuſdem coloris ſerico.

Apparatus ex ſerico villoſo nigro; ideſt planeta dalmatica, & tunicella.

Veſtis ex ſerico villoſo nigro, planeta, duæ Dalmaticæ, & duæ Tunicellæ, D ideſt binæ ex ſerico villoſo, & binæ ex ſerico ermeſſino in exequijs Ioannis Baptiſtæ Burgheſij Pauli Quinti, Papæ germani fratris, donatæ. Atque aliæ ex eiuſdem coloris ſerico.

Duo pluuialia ex ſerico vngulato albo cũ aureis faſcijs à Galeotto Offreduccio donata.

Hic eſt obſeruandum, Romanos Pontifices in Paſchali ſolemni Chriſti Reſurrectionis, ſolitos tribus Patriarchalibus, nimirum Lateranenſi, Liberianæ, & Vati- E canæ ſtragula largiri, opipare ornata Pontificis cum inſignibus. Quamquam ſolum à Pauli Tertij ætate temporum iniuria exſtant.

Nos in ſanctæ Mariæ Maioris ſacrario ſeptuaginta inuenimus, quæ feſtiuis diebus pro Baſilicæ ornatu inſeruiunt.

Et quidem quadraginta duo ſtragula ex ſerico, auro intertexto, cum faſcijs viridibus.

Septem ſtragula ex ſerico vngulato albo, aureis floribus inſertis cum faſcijs rubeis.

Sex

Sex ſtragula ex ſerico vngulato rubeo cum faſcijs viridibus.

Duo ſtragula ex ſerico puniceo.

Duo ſtragula ex ſerico viridi, auro intertexto, atque floribus, cum faſcijs rubeis.

Duo ſtragula ex ſerico, auro intermixto, A cum faſcijs nigris, vnum pro exequijs Pij Quinti; Alterum verò pariter pro Sixti V. Pontificibus exequijs deſeruientia.

Plurimas alias res mobiles ad diuinum cultum ſpectantes, quæ quotidie adhibentur, breuitatis cauſa omittimus.

FINIS LIBRI OCTAVI.

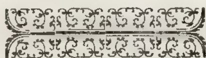

BASI.

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER NONVS.

AVCTORE ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE ILLVSTRIBVS HOMINIBVS, qui ex hac Basilica prodierunt.

CAPVT PRIMVM.

ACTENVS de supellectilibus, & rebus sacris huic Basilicæ donatis. Sequitur, vt de Principibus viris, qui ex illa effluxerunt attingamus. Nulli dubium esse debet, quamplurimos insignes Viros ex hac Ecclesia deriuasse; nec solum litteris, sed etiam dignitatibus præstantes; atque adeo egregijs Virtutibus æterna memoria dignos. Sed temporum culpa sic memoria extincta est, vt vix aliquos extraxerimus. Nos missis pluribus Episcopis, Archiepiscopis, & alijs; tantum Pontifices, & S.R.E. Cardinales indicabimus.

Clemens Papa III. fuit in tali Basilica nu- A tritus, nimirum in eiusdem Canonica, & per omnes huius Ecclesiæ dignitates pertransiuit, velut Ciaccon. *Romæ honosto loco, familia Regionis Pineæ, quæ scholaris uocabatur, patre* Ioanne, *matre Maria ortus, in Canonica S. Mariæ Maioris educatus, & edoctus fuerat; cuius & ipse Canonicus aliquando fuit, ab Alexandro Tertio paulò ante obitum suum adhuc iuuenis in Patrum Collegium adscitus; maximæ in Ecclesia Romana auctoritatis ob doctrinam, & prudentiam, vitæ integritate adiuncta vir* B *euasit, & à prædecessorum suorum Lucij, Vrbani, & Gregorij latere nunquam dimisit; creatus Pisis à 22. Cardinalibus, sedit Imperatoribus Federico Aenobarbo, & Henrico Sexto eius filio Augustis, annos tres, menses duos, dies 20.*

Ciaccon. Plat. & Honuphr. in vita ipsius.

Honorium III. à pueritia pariter hæc Basilica

S. Anton. Archiepisc. Flor. & Paul. Cortes. in lib. de Cardinalat. gent. Sabel. Ciacc. Platina, Honuph. & manuscript. Vatic. in vita ipsius Honorij Tertij.

silicâ aluit, cuius Canonicatum possedit, velut ex ijs, qui de summis Pontificibus tradiderunt, & Ciaccon. *Qui adolescens in Ecclesia Patriarchali S. Mariæ Maioris educatus eiusdem etiã Canonicus primum fuit. An. 1227. 15. Kal. Aprilis nocte sequenti, feria sexta hebdomadæ quintæ Quadrages. obijt Romæ Honorius Papa Tertius sepultus ante aram Præsepij in Basilica S. Mariæ Maioris, anno Pontif. sui 10. mens. 8. vitam egit, vt bonum Pastorem decebat. vacauit sedes diem vnum.*

Honuph. et Ciac. in vita Innoc. III. à quo creatus fuit Cardin. anno 1206. Põt. sui 6. & in vita Honorii III.

Petrus Saxo Anagninus, Cardinalis tituli sanctæ Pudentianæ Canonicus extitit, sic initio Missalis cuiusdam Angeli de Tuscanella: *Petrus Saxo Canon. S. Mariæ Maioris.*

Ciacc. & Honuph. in vita Vrbani VI.

Stephanus Palosius Canonicatum tenuit, exin Tudertin. Episcopus, talis Basilicæ Vicarius, & Cardinalis tit. S. Marcelli, atque eiusdem Archipresbyter est creatus: *Stephanus Palosius Normandus, Romanus ex Canonico S. Mariæ Maioris Episcop. Tudertinus, Papæq; in Vrbe Vic. Presb. Card. tit. S. Marcelli, post S. R. E. Camerar. & S. Mariæ Maioris Archipresb. Obijt Romæ 3. Kalen. Maij, anno 1398. Pontif. Bonif. IX. humi ad S. Mariam Maiorẽ sepultus, cum tabula marmorea, eius insignia, & inscriptionem habente. Hic iacet, &c.*

Ciacc. & Honuph. in vità Iulii II in sua 6. Card. ordin.

Franciscus Argentinus Venetus, Episcopus Cõcordien. Iulij II. Datarius, talis Eccl. Canon. tenuit, anno verò 1511. ab eodem Pont. Card. effectus, eodẽ anno est mortuus.

Hon. & Ciacc. in vita Leonis X. vsq. ad Clem. Papam 7.

Siluius Passerinus Cortonens. Protonot. Apost. & Papæ Datarius, fuit huius Basil. Canon. & à Leone X. Card. creatus tit. S. Laurẽtij in Lucina anno 1517. obijt anno 1529. in cuius sepulchro hæc perleguntur:

SILVIVS PASSERINVS ARCHIEPISC. COSENT. IPSIVS CARD. EX NICOLAO PASSERINO, ET FRANCISCA HIERONYMI BORBONII MARCHIONIS MONTIS S. MARIAE, FILIA CONIVGIBVS PRONEPOS PATRVO MAGNO BENEMERENTI, ATQVE SIBI ADHVC VIVENS, AC DE MORTE COGITANS FACIENDVM CVRAVIT ANNO DOMINI. M. D LXXXVII.

Ciacc. & Hon. in vita Pauli 3. vide. & Io. Ant. Petramell. in vita Sixti V.

Iacobus Sabellus Diaconus Cardinalis sanctæ Luciæ in Silice, postea Sanctorum Cosmi, & Damiani, huius Basilicæ Canonicatum retinuit, velut ex Archiuio, anno 1538. & Paulus Papa III. ad Cardinal. euexit anno 1539. extintus est anno 1587.

Honuph. et Ciac. in Vita Pauli Papæ III.

Marcellus Crescentius Romanus, Rotæ Auditor, Episcopus Marsi, fuit sanctæ Mariæ

A Maioris Canonicus, & à Paulo Tertio Cardinalis creatus, mortuus est anno 1552.

Innocentius Bubalus Romanus, Vtr. Sig. Referendarius, & Episcopus Camerinensis apud Regem Christianissimum pro Sede Apostolica Nuncius, & huius Ecclesiæ Vicarius, tandem à Clemente Octauo Pont. Max. est Cardinalis creatus, & ex hac vita migrauit anno......

B Camillus Burghesius Romanus, Vtr. Sign. Referẽdarius, Bononiæ Gubernator, Cameræ Apostolicæ Auditor, & à Clemente VIII. in Hispaniam Nuncius Apostolicus missus, postea ab eodem Pontifice ad Cardinalatum traductus, tituli sancti Eusebij, postea tituli sancti Chrysogoni, ex quo etiam ad Pontificatum nomine Paulus V. talem Ecclesiam circiter duodecim annos Vicarius moderatus est, & in suo felicissimo Pontificatu apertum testimonium tulit erga hanc Basilicam pietatis, velut partim ex dictis, partim ex dicendis patebit.

C

DE ILLVSTRIBVS HOMINIBVS,

Qui in hac Basilica requiescunt.

Caput II.

De hoc Benedicto vide Platin. Honuph. & manuscri Vatic. in vita Nicolai II. qui in Pontific. vixit ann. 2. Mens. 6. & dies 2.

ILLVD modo consequitur, vt de Principibus Viris, qui in illa obdormiũt eodem pacto indicemus. D Cardinalis Sirletus in sanctæ Mariæ Maioris tractatu narrat ex libro Vaticano desumpsisse Benedictum Decimum Antipapam in hac Basilica humatum esse. Sic enim scribit: *Vetusto quodam libro Bibliot. Vatic. de Vitis Pont. legi Benedictum X. pacificata causa priuatũ apud hanc Basilicam obijsse, & in ea sepultum esse anno Domini 1059. iacet in terra inter Altaria Præsepis, & Diui Hieronymi.*

Lege etiam Leon. Hostron. historiæ Cassinatis lib. 62. cap. 102. & Ciacc. in vita Nicol. 2. & in vita dicti Benedicti, & Ciacc. loquitur de ipsius sepult. anno 1059. 5. Idus Aprilis Vide etiã Pet. Dam. qui eo temp. vixit.

Quod in manuscriptis Archiuij ante Sir- E letum apparet: *Benedictum X. Pontificem iam priuatum apud hãc Basilicam obijsse, extat in uetusto libro in Bibliot. Vatic. & in ea sepultum prope Altare Præsepis anno Domini 1059.*

Nimirum ante Sacelli Sixti Quinti ingressum in Pœnitentiariorum Naui, idem Ciaccon. in eiusdem Benedicti Vita: *Apud Eccles. S. Mariæ Maioris sacerdotio priuatum manere iussit vbi paulo post 5. Idus Aprilis animi dolore confectus ibidem moritur, & sepellitur:*

Necnon Petrus Damianus Cardinalis ad Mediolani Archiepiscopum scribens.

Plat. et manusc. Vatic. de Vitis sum. Pont. sub nomine Damasi quidicunt cepisse Pontif. an. 1216. 17. Cal. Aug. & vixisse ann. X. Mens. 8 obijt apud S. Mariã Maiore an. 1227. 15. Cal. Aprilis. S. Ant. Archiep. florent. & Paul Cortes. in lib. de Cardinalat.

Honorius Papa Tertius in tali Basilica est A sepultus vt per Ciaccon. *Anno Dom. Natiuit. 1227. 15. Calen. Aprilis, nocte sequenti feriam 6. hebdo. 5. Quadr. obijt Romæ Honor. Papa III. sepultus ante Aram Præsepis, in Basil. S. Mariæ maioris. Anno Pontif. sui x. mense 8.*

Nicolaus Quartus Pontifex etiam ipse ante paruum ostium humi quescit versus sanctam Pudentianam respiciens, sic Cardinalis Sirletus: *Nicolaus IV. iacet in terra prope Portam minorem, exeundo à Basilica versus sanctam Pudentianam, habetque iniectum epitaphium, quod ita legitur.* B

HIC TVMVLVS TVMVLAT HVMILEM QVI FASCIBVS AVCTVS,
SIC MORIENS STATVIT OSSA MANERE SVA.
HVNC FRANCISCVS ALIT CARDO VT SIT, ALMAQVE PETRI
SEDES MAGNIFICAT GRATIA DEI BEAT
QVARTVS PAPA FVIT NICOLAVS VIRGINIS AEDEM C
HANC LAPSAM REFECIT, FITQ. VETVSTA NOVA.
PETRVS APOSTOLICVS SOCIVM FRANCISCVS ALVMNVM
PROTEGAT OMNIPOTENS MATRE ROGANTE BEET.

De translatione corporis Nicolai Papæ IV, in archiuio pulchrũ instrum. conser. vide etiam Honuphr. de Cam. c. 12. in fin. vbi hæc verba leg. ad S. Mariam maiorem conditi sunt Bened. X. Honor. III. prope Præsepe, & Nicolaus IV.

Ex quo loco Cardinalis Montaltus, postea Sixtus Papa Quintus, ad Aræ maximæ dextrum cornu traduxit, vbi pulcherrimum sepulchrum cernitur, cum talis Pontificis effigie ex pario marmore, nec non alijs statuis eadem materia, & arte exculptis, & hæc verba sunt impressa. D

NICOLAO IV. ASCVLANO PICENO PONT. MAX. CVM IN NEGLECTO DIV SEPVLCHRO FERE LATVISSET, FR. FELIX PERETTVS CARDIN. DE MONTEALTO IN ORD. ET PATRIAM PIETATE POSVIT. M. D LXXVIV. E

NICOLAVS IV. ORD. MIN. PROFESSVS PHILOSOPHVS, ET THEOL. EGREGIVS, CONSTANTINOPOLIM A GREGORIO X. MISSVS, GRAECOS AD ROM. ECCL. COMMVNIONEM, TARTAROS AD FIDEM REDVXIT, POST S. BONAVENTVRAM GENERALIS SANCTITATE, ET DOCTRINA ORDIN. PROPAGAVIT. HIC. III. NVNCIVS INTER FRANCORVM, ET CASTELLAE REGES PACEM CONCILIAVIT, S. PVDENTIANAE CARD. LEGATVS HONORII IV. IN GALLIAM SENATORIAM P. R. DIGNITATEM SEDI APOST. RESTITVIT. FACTVS PONTIFEX REMPVBLICAM SVBLATIS DISCORDIIS COMPOSVIT, CHRISTIANOS PRINCIPES SACRO FOEDERE IVNXIT. PTOLEMAIDEM COPIIS ADIVVIT, PROBOS, ET ERVDITOS IN COGNATORVM LOCO TANTVM HABVIT. LATERANENSEM, ET HANC BASILICAM STRVCTVRIS, ET OPIBVS AVXIT. TANDEM IVSTITIA, ET RELIGIONE ORBEM TERRÆ MODERATVS, MAGNA SANCTITATIS OPINIONE OBIIT PRIDIE NONAS APRILIS. M. CC XCII. PONTIFICATVS SVI ANNO QVINTO.

Qui locus prædicto Cardinali Montalto concessus fuit, velut ex Instrumento apparet: *Die sabbathi tertia Ianuarij 1573. Cum diebus proxime elapsis in alma Basilica B. Mariæ Maioris, opus fuerit de mandato, vt quidam postea asseruerunt, Illust. ac Reuer. Dom. Caroli Card. Borromæi eiusdem Basilicæ tunc temporis Archipresbyteri effodere, & exeplanare quandam partem pauimenti existentem in ingressu portæ ante, & prope Cappellam S. Francisci illorum de Capizucchis, ad effectum adæquandi ipsam superiorem partem cum planitie partis inferioris ipsius Basilicæ, & inibi humatum repertum fuerit corpus felicis, & sanctæ recordationis Nicolai IV. Pont. max. existens in quadam antiqua Vrna cum sui nominis inscriptione, & titulo. Nec non prope ipsum sarcophagum cadauer recolendæ memoriæ Illustriss. & Reu. D. Petri Card. de Columna. Hac re cognita Illustriss. ac Reu. D. Felix Card. Montaltus personaliter in eadẽ Basil. se contulit, & intendens ex rationabilibus causis animum suum mouẽtibus, suis sumptibus, & expensis marmoreum monumentum eidem Pontifici erigere, & honorificè construi facere, maxima cũ instantia petijt à DD. Canonicis, & requisiuit sibi aliquem decentẽ locum assignari pro tam pio, & laudabili affictu adimplendo. Hinc est, quod præsente die suprascripti RR. DD. Canonici capitulariter congregati, videlicet, Admodum R. D. Bernardinus Cyrillus Canonicus, & Vicarius, & cæteri alij, absente tamen D. Marco Antonio Piccolomineo ægrotante, habitoque desuper colloquio vnanimiter, & nemine discrepante decreuerunt eidem Illustriss. ac Reuer. D. Cardin.*

assignan-

assignandum fore, & etiam locum ad petitum effectum sub organo dictæ Basilicæ à fronte, iuxta Altare maius, prout de præsenti assignant, accedente tamen beneplacito Illustriss. & Reuerendiss. D. Alexandri Sfortiæ, eiusdem Basilicæ Archipresbyteri, pro quo habendo deputauerunt Dominos Marcum Antonium Piccolomineum, & Iulium Ottinellum, qui & eidem Domino Cardinali Montalto præsens decretum intimarent, & gratias de tam laudabili animi affectu, ac liberali largitione referrent.

Et Basilicæ manuscripta magis distinctè locum annotarunt, vbi Nicolaus Quartus fuit conditus: *Nicolaus Quartus iacebat in terra, prope portam minorem à latere Tribunæ. in hoc loco non erat porta ad sacellum Dominorum Columnensium, sicut & in alijs tribus angulis Basilicæ.*

Ciacc. de Vita sum. Pont. Ioan. Ant. Petra mel. de sum. Pont. Io. Ant. Gabut. lib. 5. cap. vlt. vitæ Pij V.

In hac Basilica etiam Pius Quintus Pontifex sepultus est; nimirum à Sixto Quinto ex Vaticano magnifica pompa translatus, & in eiusdem sacello repositus; in quo à dextera cernitur (quamquam præter consuetudinem, cum viuentes Pontifices soleant præcedere) cum effigie ex pario marmore egregiè exculpta, & historijs, atque talis Pontificis gestis exornata; cum hac inscriptione porphyreticis lapidibus impressa.

PIO QVINTO PONT. MAX.
EX ORDINE PRÆDIC.
SIXTVS QVINTVS PONT. MAX.
EX ORDINE MINORVM
GRATI ANIMI MONVMENTVM
POSVIT.

Altera illi subiungitur his verbis.

PIVS QVINTVS GENTE GISLERIA BOSCHI IN LIGVRIA NATVS, THEOLOGVS EXIMIVS, A PAVLO TERTIO IN INSVBRIA HÆRETICÆ PRAVITATIS INQVISITOR, A IVLIO III. S. INQVISITIONIS OFFICII COMMISSARIVS GENER. A PAVLO IV. EPISCOPVS SVTRINVS, DEINDE S. R. E. TIT. S. MARIAE SVPER MINERVAM PRESB. CARD. ET A PIO IV. ECCLESIAE MONTISREGALIS IN SVBALPINIS ADMINISTRATOR FACTVS, EO VITA FVNCTO, SVMMO CARDINALIVM CONSENSV PONTIF. MAX. CREATVR, QVI VETERES SANCTOS PONTIFICES ÆMVLATVS, CATHOLICAM FIDEM PROPAGAVIT, ECCLESIASTICAM DISCIPLI-

A NAM RESTITVIT, TANDEM GESTARVM RERVM GLORIA CLARVS DVM MAIORA MOLITVR, TOTIVS CHRISTIANAE REIPVBLICAE DAMNO NOBIS ERIPITVR. KAL. MAII. M. D LXXII. PONT. ANN. VII. ÆTATIS SVÆ LXVIII.

Ad dexteram hoc narratur elegio.

B SELINVM TVRCARVM TYRANNVM, MVLTIS INSOLENTEM VICTORIIS, INGENTI PARATA CLASSE, CYPROQ. EXPVGNATA, CHRISTIANIS EXTREMA MINITANTEM, PIVS V. FOEDERE CVM PHILIPPO HISPANIARVM REGE, AC REPVBL. VENETA INITO, M. ANTONIVM COLVMNAM PONTIFICIAE CLASSI PRAEFICIENS, AD ECHINADAS, HOSTIBVS XXX. MILL. CAESIS. C X. MILL. IN POTESTATEM REDACTIS, TRIREMIBVS CLXXX. CAPTIS. XC. DEMERSIS. XV. MILL. CHRISTIANIS A SERVITVTE LIBERATIS, PRECIBVS, ET ARMIS DEVICIT.

Ad sinistram verò.

GALLIAM, CAROLO IX. REGE PERDVELLIVM, HAERETICORVMQVE NEFARIIS ARMIS VEXATAM, D VT DE REGNO, DEQVE RELIGIONE ACTVM VIDERETVR, PIVS V. SFORTIAE COMITIS S. FLORAE DVCTV, MISSIS EQVITVM, PEDITVMQVE AVXILIARIBVS COPIIS, PERICVLO EXEMIT, HOSTIBVSQVE DELETIS VICTORIAM REPORTAVIT. REGI REGNVM CVM RELIGIONE RESTITVIT, SIGNA DE HOSTIBVS CAPTA AD LATERANENSEM BASILICAM SVSPENDIT.

E

Ad rectum nobile sepulchrum Sixti V. Pontificis, Sacelli auctoris cernitur, cum statua ad viuum pario marmore effecta, nec non eiusdem Pontificis gestis, sub quo in lydio marmore, auro insculpa hæc verba notantur.

SIXTO QVINTO PONTIF. MAXIMO
EX ORDINE MINORVM
ALEXANDER PERETTVS S. R. E.
CARDIN. VICECANCELL.
EX SORORE PRONEPOS PERFECIT.

Et inferius.

De reb. gest. Sixti Quinti respice per totam Vrbẽ præcipuè in Vaticano, Laterano, Quirinale, & in tali Basilica.

SIXTVS QVINTVS PONT. MAX. CVPRIS AD LITTVS SVPERI MARIS IN PICENO NATVS, MONTALTI EDVCATVS, F. FÆLIX PERETTVS EX ORD. MINOR. THEOLOGVS, ET CONCIONATOR INSIGNIS, HAERETICAE PRAVITATIS INQVISITOR, SVI ORD. PROCVR. ET VIC. GEN. A PIO IV. PONT. MAX. CVM VGONE BONCOMPAGNO CARD. LEGATO APOSTOL. IN HISPANIAM MISSVS. PIO V. PONT. MAX. OB SPECTATAE FIDEI ZELVM EXIMIE CARVS, AB EO EPISC. S. AGATHÆ, ET S.R.E. CARD. FACTVS, MAGNISQVE NEGOTIIS ADHIBITVS, SVMMO SACRI COLLEGII CONSENSV PONT. MAX. CREATVS, TOTO PONTIFICATV IVSTITIA, PRVDENTIA, ANIMIQVE MAGNITVDINE FLORVIT.

A dextris.

BEATVM DIDACVM HISPANVM EX ORDINE FRATRVM MINORVM PHILIPPO REGE CATHOLICO SVPPLICANTE IN SANCTORVM NVMERVM RETVLIT, CAPTIVIS REDIMENDIS PAVPERIBVS IN CVSTODIAM INCLVSIS AD AES ALIENVM DISSOLVENDVM, VIRGINIBVS DOTANDIS FRVCTVS ANNVOS ATTRIBVIT, VICTVM PER VRBEM OSTIATIM QVÆRENTIBVS DOMVM, IN QVA ALERENTVR ÆDIFICAVIT.

A sinistris.

HIPPOLYTO CARD. ALDOBRANDINO LEGATO IN POLONIAM MISSO CONTROVERSIAM INTER AVSTRIACAM DOMVM, ET SIGISMVNDVM POLONIÆ REGEM COMPOSVIT. EXVLVM, ET PERDITORVM HOMINVM LICENTIAM COERCVIT PVBLICAM TRANQVILLITATEM RESTITVIT. VRBEM ÆDIFICIORVM MAGNIFICENTIA, INPRIMISQ. VATICANA TESTVDINE ORNAVIT, AQVAM FAELICEM OPERE SVMPTVOSO ADDVXIT.

Clemens Papa Octauus, quamuis in præsenti in sanctæ Mariæ Maioris Basilica non quiescat, tamen ob Illustre sepulchrum illi à Paulo Quinto Pontifice Maximo conditum, velut alibi trademus, cum inscriptione, in quod breui est transferendus, etiam ipse inter hos locum sibi vendicat.

A CLEMENS VIII. PONT. MAX. PATRIA FLORENTINVS, EX ALDOBRANDINA FAMILIA, HIPPOLYTVS ANTE NVNCVPATVS, A PIO V. PONT. MAX. INTER ROM. ROTAE AVDITORES ADSCRIPTVS, POSTEA DATARIAE A SIXTO V. PRAEFECT. EXIMIAE ERVDITIONIS, SVMMÆQ. INTEGRITATIS LAVDEM PROMERVIT: AB EODEM SVMMO PONT. IN AMPLISS. CARDIN. ORDINEM B ADLECTVS EST, MAIORISQ. POENITENTIARII HONORE AVCTVS. LEGAT. ETIAM AD SIGISMVNDVM POLONIAE REGEM MISSVS, GLISCENTEM INTER IPSVM, ET RODVLPHVM ELECTVM IMPERATOREM DISCORDIAM SEDAVIT. INNOCENTIO IX. PONT. MAX. VITA FVNCTO AD ECCL. CATHOL. REGIMEN VOCATVS, PRVDENTIA, PIETATE, VIGILANTIA, CAETE- C RISQ. VIRTVTIBVS CHRISTI VICARIO DIGNIS EXCELLVIT, OMNIVMQ. CONSENSV PONTIFICIBVS VERE MAXIMIS ADNVMERATVS EST.

PACEM INTER POTENTISSIMOS CHRISTIANI NOMINIS REGES, IAM AD DECERTANDVM ARMIS PARATOS COMPOSVIT.

FERRARIAM, QVAMQVAM MAGNO EXERCITV COMPARATO, SI- D NE VLLA SANGVINIS EFFVSIONE APOSTOLICAE SEDI RESTITVIT.

HYACINTHVM POLONVM, ET RAYMVNDVM HISPANVM DOMINICANAE SODALITATIS MVLTIS MIRACVLIS CLAROS IN SANCTORVM NVMERVM RETVLIT.

COPIAS SEMEL, ITERVM AC TERTIO IN HVNGARIAM AD TVRCARVM IMPETVM COMPESCENDVM CHRISTIANIS EXTREMA MINI- E TANTIVM MISIT.

De hoc Cardin. manuscr. Vatic. in lib. de censib. Card. Sirlet. loco citato.

Stephanus de Fossanoua Cardinalis, & velut Sirletus testatur, D. Dominici amicissimus, in hac Basilica requiescit: *Stephanus de Fossanoua Romanus, Presbyter Cardinalis sanctorum duodecim Apostolorum, amicissimus sancti Dominici, ab Innocentio Tertio creatus, iacet in terra, ante sacellum Cardinalis sanctæ Floræ.* Et in Archiuio: *Stephanus de Fossanoua Rom. Card. SS. duodecim Apost. amicus B. Dominici, ab Innocentio Tertio creatus, iacet in terra in hac Basilica S. Mariæ Maioris.*

Hic

Hic etiam fuit ſepultus Petrus Capoccius Cardinalis, de quo hæc legimus. A

Petrus Capocc. Card. ab Innoc. Quarto creatus anno 1244. fuit Archipresb. huius Baſilice. Ciaccon. in vita Innoc. IV.

CARDINE PRAELATVM GENITVM
DE STIPITE CLARO,
QVEM REA MORS RAPVIT, INFIMA BVSTA TENET
CVLTOR IVSTITIÆ RIGIDVS SERVATOR HONESTI
QVÆQVE DARI VOLVIT PAVCA RETENTA TVLIT
GENTE CAPOCCINVS PETRVS, DATVS EST SIBI DVPLEX B
ENSIS AB ECCLESIA, QVOD TVEATVR EAM.
PRÆTVLIT ARMA LEGI, FEDERICVM SCHISMATE PLENVM
BELLI IVRE FVGAT, VNDIQVE CLERVS OVAT.
DONAT OPES LARGVS, LARGO DE PECTORE FVSVS
GRATIS IN HAC ÆDE VIRGO MARIA TIBI. C
AVRVM VESTIS OPVS, SCVLPSIT MANVS ARTE MAGISTRA.
MIRA COLVMNA LEVAT, ISTE MINISTRAT OPES,
CONDIT OPVS, SACRA CONDAS ANIMAM PRECOR HVIVS
SEDIBVS AETHEREIS INTEMERATA PARENS.

In manuſcripto huius Baſilicæ, ita legitur: *Petrus Capoccius Romanus, Cardinalis Sancti Georgij, ab Innocentio Quarto creatus, iacet in marmoreo tumulo, retro in ſacello gentis ſuæ.* D

De hoc Cardin. Petro vide Ioã. Villamella. lib. 7. cap. 118. & lib. 8. cap. 21. & 22. Ciaccon. & Honuphr.

In Chori pauimento ad dextrum cornu Aræ maximæ, Nicolai Quarti pedibus Petri Cardinalis Columnæ Sepulchrum cernitur.

D. O. M.

Nicol. 4. bulla ann. 1288. Bonif. viij. ann. 1296. In manuſcript. legitur: Petrus Columna Card. Sancti Euſtachy à Nicol. iv. creatus, iacet prope ſepulchrũ ipſius Pont. iuxta quem Lugduni moriens apponi voluit. Cum poſt 300. annos ferè trãslatis oſſibus Nicol. iv. de loco ad locũ Card. etiam oſſa transferrẽtur, inuenti ſunt capilli rubei in eius capite.

PETRA PETRVM TEGIT HÆC, ANIMAMQVE FOVET E
PETRA CHRISTVS SIC SALVVS RETINET VTRVMQVE PETRA CHRISTVS
TRANSLATVS ROMAE DECESSIT AVENIONE
ANNIS MILLENIS TRECENTVM BISQVE DECENIS
LENIS ADIVNCTVS CVM SVSPIRIIS QVOQVE MVLTIS
ET LACRIMIS OSSA SVNT HAC CONDITA FOSSA
STIRPE COLVMNICENA FVIT HIC SIBI VITA SERENA.
LÆTITIIS PLENA SIT CVM SANCTIS ET ANIMA AMEN.

De hoc Cardin. vide Ciaccon. in vita Bonif. viij. & manuſcr. huius Baſilica.

In hac Baſilica Gonſaluus aliàs Guntiſaluus Rodericus Cardinalis, & Archiepiſcopus Toletanus quieſcit; nimirum ſecus organum in ſepulchro marmoreo eleganter fabricato, cum hac inſcriptione.

HIC DEPOSITVS FVIT QVONDAM DOMINVS CONSALVVS EPISCOPVS ALBANENSIS ANNO DOMINI M. CC. LXXXXIX. HOC OPVS FECIT IOANNES MAGISTRI COSMAE CIVIS ROMANVS.

Et in Archiuio hæc annotantur: *Conſaluus Hiſpanus Epiſcopus Cardinalis Albanenſis à Bonifacio Octauo creatus, iacet in monumento tumulo retro organa.*

Nicolaus Capoccia etiam Cardinalis hic obdormit, & in marmorea tabula effigies cernitur cum inſcriptione, quæ illam circundat.

Hic Card. fuit creatus à Clem. vi. an. 1350. Lege Matth. Villan. lib. 8. cap. 100. & Ciacc. in vita Clementis Sexti.

NOBILIS DOMINI NICOLAI CAPOCCIAE VIRI HIC IACET CORPVS EXORTVM DE CAPVCCINIS, QVI SPERNENS VITIA, CHRISTO VIXIT AB EIVS ORTV. ITAQVE CONTINVANS AD MORTEM VSQVE PEREGIT. ECCLESIAM ROMANAM OMNIMODO IVSTE DEFENDENS TAM CONTRA BAVARVM, QVAM CONTRA IMPIOS OMNES. VNDE AVDEMARI B. PRAEPOSITVRAM IN QVA CAPPELLANIAS MAGNIFICE TRES DITAVIT, ET EPISCOPATVM VERCELLI, ET CARDINALATVM TITVLI S. VITALIS, ET ALMI, ET PRAESVLAREM SANCTAE CARDINALATVM OBTINVIT TVSCVLANAE, PERVSIOQVE FVNDAVIT MONACHORVM XXV. CONVENTVS, ET SCHOLAS SCHOLARIVM BIS PRAEFATORVM. IN AVENIONE LITIGANTES REGEBAT IN AEDE IVVENIS ABSTINENTIA, PORTAVIT CILICIVMQVE. IN ECCLESIA FVNDAVIT HANC CAPPELLAM CAPPELLANORVM TER, QVATER DE SVIS PATERNIS, ATQVE BONIS.

Teſtamentũ huius Card. adeſt in Archiuio.

A

Et ad extremum hæc carmina legimus.

HIC VT IN SACRIS DOCTVS, VTROQVE IVRE PERITVS
HABERE QVOD POTERAT PAVPERIBVS IPSE DABAT.
SED MIGRAVIT AD CHRISTVM EIVS ANIMA SIC BEATA.
MILLE TRECENTENO ANNO SEXAGINTA, ET DVO QVATER.
MARMORE CONSCRIPTVM FIRMAT HOC SE SCIVISSE MATREM,
PICTOR QVARE PER DICTA LAVDETVR OPERA DEVS.

In Archiuio talis Cardinalis Testamentum asseruatur, in quo iubet, vt in sanctæ Mariæ Maioris Ecclesiam reponant: *Corpus meum si in Urbe, vel prope me obire contigerit, volo ad ipsam deferri, & sepelliri in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris de Urbe in Cappella, seu loco bonæ memoriæ, D. Petri Capoccij, sancti Georgij ad velum aureum Diacon. Cardin. fuit sepultus.*

De hoc Card. vide Ciacc. & Honuphr. in vita Nicolai III. à qu fuit creatus Cardinalis. Nicolai IV. bullam, an. 288. & Bonif. viij. an. 1296. Ioan Villan. lib. lib 6 cap. 118. & lib. 8. c. 21. & 22.

Iacobus Cardinalis Columna in Chori pauimento est repositus ad aram maximam velut ex Testamento Agapiti Columnæ apparet: *Corpus autem meum volo tradi Ecclesiasticæ sepulturæ secundum loca, & tempora mihi incerta, iudicio tamen certo. Si verò Romæ, vel in Romana Prouincia decessisse contingat in Ecclesia Beatæ Mariæ Maioris de Urbe eligo sepulturam ad pedem D. Iacobi patrui mei, qui est sepultus ante Altare maius.*

Et Basilicæ manuscripta sic habent: *Iacobus Columna Cardinalis, iacet ad Altare maius in terra.*

De hoc Cardin. vide Platin. in vita Vrbani VI. Honuphr. in epi. in vita eiusdem Vrbani VI. Hic Card. obijt Romæ 5 Idus Octobr. 1380. Ciaccon. in vita Vrbani VI. fuit creatus Card. ab Vrbano V. an. 1378. 14. Kal. Octobr.

Agapitus Cardinalis Columna in Naui Maiori est humatus propè aram, in qua matris Dei Imago colebatur, quod testamento cautum est: *Corpus autem meum volo tradi Ecclesiasticæ sepulturæ secundum loca, & tempora mihi incerta, iudicio tamen certo. Si verò Romæ, vel in Romana Prouincia me decessisse contingat in Ecclesia Beatæ Mariæ Maioris de Vrbe, quæ dicitur de Niue, meam eligo sepulturam in naui illa propinqua imagini Virginis gloriosæ, vel ante tabernaculum Virginis depictæ manu Beati Lucæ, dum tamen sit possibile, vel in Cappella, vbi est sepultus D. D. B. M. D. Petrus de Colũna Card. vel ad pedes D. Iacobi patrui mei, qui est sepultus ante Altare maius.*

Cernitur etiam eodem loco eiusdem Agapiti marmorea tabula vnà cum Insignibus, ex qua vix hæc fragmenta eruimus.

.... TENVI REQVIESCIT AGAPITVS VRNA
.... EGREGIORVM DECVS ALTVS ARMORVM
.... ÆTATIS APEX SPECIMENQ. VERENDVM.
.... CARDINAL NATVS HONOREM.
.... PER ADITVS, VARIOSQVE RECVRSVS
B .... LVSTRAVIT, ET ÆQVORA MILES
.... ET FLVITANIS IVRA TEGENTEM
.... NAS RAPVERVNT FATA SVB VMBRAS.

Et ex manuscriptis sic habetur: *Agapitus Columna Cardinalis sanctæ Priscæ, ab Vrbano Papa Sexto creatus, iacet in terra sub lapide marmoreo ad imaginem gloriosæ Virginis, habet con-*
C *sumptum Epitaphium, qui obijt anno 1379. die nona Decembris.*

Bartholomæus Mezzauacha Cardinalis humi iacet, haud procul à Beatæ Virginis Altari, vbi hodie D. Leonis Papæ Sacellum adest, & in marmorea tabula id Epitaphium notatur.

Ciaccon. in vita Vrbani VI. à quo fuit creatus Card. an. 1388. 14. Kal. Octob.

HIC REQVIESCIT CORPVS BONÆ MEMORIÆ REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRIS D. D. BARTHO-
D LOMAEI DE BONONIA, TITVLI S. MARTINI IN MONTIBVS PRESBYTERI CARDINALIS, QVI OBIIT ANNO DOMINI M. CCC XCIII. DIE XX. MENSIS IVNII.

Et in Archiuio hęc apparēt: *Bartholomæus Mezzauacha Bononiensis Cardinalis Reatinus ab Vrbano Sexto creatus, iacet in terra ad imaginem Beatæ Mariæ.*

Ciaccon. in vita Vrbani VI. à quo fuit creatus Card. in 4. creatione, an. 1384. 19. Kal. Ian.

Stephanus Palosius Cardinalis, prope Pręsepium iacebat, in præsenti in naui sacelli
E Præsepis quiescit, vbi in marmorea tabula sic legitur:

HIC IACET REVERENDISS. IN CHRISTO PATER D. STEPHANVS PALOSIVS TIT. S. MARCELLI S. R. E. PRESB. CARD. ARCHIPRESB. S. MARIAE MAIORIS, QVI OBIIT ANNO DOMINI M. CCC LXXXVIII. MENSE APRILIS DIE XXIX. CVIVS ANIMA REQVIESCAT IN PACE. AMEN.

Et in

Et in Archiuio: *Stephanus Palosius Cardinalis Sancti Marcelli Rom. ab Vrbano Sexto creatus, iacet in terra ante Altare sancti Hieronymi.*

Ciaccon. in vita Innoc. vij. à quo fuit creatus Card. in prima creatione, anno Dom 1405. pridie idus Iunij. Sirlet. in manuscript.

Antonius Archionius Cardinalis in Præsepis naui est repositus propè locum, in quo olim D. Hieronymi Altare apparebat, & hæc inscriptio legebatur:

QVEM PIA ROMVLEO GENVIT NATVRA FAVORI
B TEGMINA CARDINEOS DEDIT HOC ANTONIVS ARTVS
HIC APICE EVECTO, SACRIQVE AD VINCVLA PETRI
SEMPER . . . . VS VRBIS SOLAMEN AMICVM
LVMINA VT EXTINXIT TERRA GERMANA PROFVNDO
SPIRITVS HOSPITIVM MVNDI MELIORIS ADIVIT.
ANNO D. M. CCCC V. MENS. IVLII, DIE XXVI. OBIIT ANTONIVS
C CARDINALIS DE ARCHIONIBVS.

Ex Archiuio hæc notantur: *Antonius Archionus Roman. Cardinalis sancti Petri ad Vincula ab* Innocentio *Septimo Papa creatus, iacet in terra ad Altare sancti Hieronymi.*

Franciscus Landus Cardinalis à tribunæ leua est collocatus in Præsepis naui, & sepulchrum marmoreum apparet cum his Carminibus.

D LAVDIBVS ÆTERNVM SENIOR CELEBRANDVS IN ÆVVM
HIC FRANCISCVS HABET CINERES, QVEM CLARA CREAVIT
LANDA DOMVS VENETÆ GRANDISSIMA GENTIS
ÆTHERAE VIRTVTE NITENS IVS NACTVS VTRVMQVE
DOCTOR ERAT CLARI LVMINIS GRAVIS AVTHOR HONESTI
E IVSTITIAE SVBLIMIS APEX EXPERTVS HONORES
ECCLESIAE MERITOS GRADI SIBI MERITA SEDIS
HINC CONSTANTIAE PATRIARCHAE APPOSITVS VRBI
HIERVSALEM SACRI TITVLVM POST CARDINIS ALTVM
CRVX DEDIT HIC SVMMA PISANI LAVDE PEREGIT
CONCILII FOEDVS GRADI TVNC SCEPTRVM TENEBAT
A FERVIDA CONSTANTI LENIVIT CORDA FVRENTIS
HIC POPVLI, MONVITQVE ABIENS MORTIQVE PARATVS
INDE SABINENSEM TITVLVM DVM PRAESVL AGEBAT
SPIRITVS AETERNVM CLARVS MIGRAVIT IN ORBEM
SEPVLTVS IN ECCLESIA SANCTAE MARIAE MAIORIS.

B In Archiuio sic adest: *Franciscus Landus Episcopus Sabinensis Cardinalis à* Ioanne *Vigesimosecundo creatus, in marmoreo sepulchro iacet prope tribunam maiorem.*

Ex tractatu Card. Sirlet. huius Basilicæ fuit creatus Card. à Ioan. xxij in 1. creatione, anno 1411. 8 idus Iun. Romæ Auctore Ciacc. in vita Ioan. xxij. Ex dicto tractatu fuit creatus Card. à Martino Quinto. Ciaccon. ait an. 1426. 9 Kalen. Ian. in 2. Cardin. creatione.

Antonius Cassinus Cardinalis, vir summus, à Martino Quinto, & Eugenio Quarto Pontificibus, maximis obeundis occupatus, etiam hic quiescit, velut ex Archiuio: *Antonius Casinus Senensis Cardinalis S. Marcelli à Martino Quinto creatus, iacet in terra in medio Ecclesiæ.*

Hic Card. fuit creatus à Sixto Quarto in secunda creatione, anno 1473. nonis Maij. Ciccon. in vita Sixti Quarti.

C Philippus de Leua Cardinalis, & Eustachius frater à sinistris parui ostij Sanctæ Pudentianæ quiescunt, vbi pulcherrima sepulchra cernuntur, statuis ornata, atque insignibus marmoreis, his cum Elogijs.

PHILIPPVS DE LEVIS TIT. SANCTI PETRI, ET MARCELLINI CARDINALIS ARELATENSIS E GALLIA ORTVS ILLVSTRIS MORIBVS, VIRTVTE ILLVSTRIOR ROMANO PONTI-
D FICE EX CHRISTIANIS FRANCORVM REGIBVS MAGNO IN PRETIO HABITVS IN SENATVM APOSTOLICVM PROBITATE ADSCITVS, OBIIT SVO NATALI MAGNO SVI DESIDERIO. RELICTO QVIPPE QVI CORPORIS, ET ANIMI BONIS PRÆDITVS, SVMMAQVE AVCTORITATE POLLENS PROFVIT, QVIBVS POTVIT, OBFVIT NEMINI. VIXIT ANNOS XL. OBIIT ANNO
E M. CCCC LXXV. PRIDIE NONAS NOVEMBRIS.

Ad alterum Sepulchrum, hæc sunt annotata.

DVO FRATRES IACENT EODEM CLAVSI SEPVLCHRO PHILIPPVS ET EVSTACHIVS PRESBYT. CARDINALIS FVIT, SED ARCHIEPISCOPVS ARELATENS. VTERQVE.

Et in-

Et inferius.

SEDENTE INNOCENTIO OCTAVO PONTIFICE MAXIMO, EVSTACHIVS NATIONE GALLVS NOBILI LEVORVM GENTE ARELATENSIS ARCHIEPISCOPVS HIC SITVS EST, ANTEQVAM FVIT IN HOC ANTISTITE FIDES, PIETAS, RELIGIO, SANCTITAS, OB QVAE EVM MERITO PONTIF. MAX. INTER SACROSANCTOS SIBI DIVINARVM CÆREMONIARVM ADSISTENTES CONNVMERARI VOLVERVNT, QVI FRATREM PHILIPPVM S.R.E. CARDINALEM, QVI IVXTA SE CVBAT VNICE DILEXISSET IN VITA, IN MORTE QVOQVE, VT TVMVLO ILLI INIVNGERETVR MANDAVIT. VIXIT ANNOS XLII. OBIIT M.CCCC LXXXIX. DIE XXII. MENSIS APRILIS.

Ciac & Onuph. in uita Leon.X. à quo purpuratus fuit in illa maxima omniũ Card creatione, qua 31. Card. creauit, & fuit anno 1551. Kalen. Iu.y.

Et in minori naui à dextris Tribunæ, Cæsiorum Sacellum apparet, in quo Paulus, & Federicus Cæsius pulcherrimis Sepulchris quiescunt, & effigies à dextra, & læua cernuntur cum his inscriptionibus.

A dextris.

D. O. M.
PAVLO CAESIO S. EVSTACHII DIACONO CARDINALI A LEONE DECIMO ELECTO LIBELLIS GRATIAE SIGNANDIS PRAEFECTO A CLEMENTE VII. AD PRAECIPVAS RES AGENDAS ADHIBITO BASILICÆ ARCHIPRESBYTERO, FEDERICVS CARD. FRATRI BENEMERENTI POSVIT. VIXIT ANN. LVI. OBIIT ANN. SAL. M.DXXXVII. QVINTO NONAS AVGVSTI.

Et in Archiuio: *Paulus Cæsius Romanus Cardinalis Sancti Eustachij à Leone Decimo creatus Archipresbyter iacet in archa gentis suæ.*

A sinistris.

D. O. M.

Ciacc. & Honuphrius in vita Pauli iij. à quo fuit creatus Cardin. in 13. creatione an. 1544. 34. Kal. Ian.

FEDERICO CÆSIO S.R.E. EPISCOPO CARDINALI PORTVEN. QVI HOC SACELLVM, ET ALTERVM IN AEDE BEATAE MARIAE PACIS
A AC TEMPLVM D. CATHARINAE VIRGINVM MISERABILIVM FVNDAVIT, ET DOTAVIT ANGELVS CAESIVS PATRVO OPT. POS. VIXIT ANNOS LXIV. MENS. VI. DIES XVI. OBIIT QVINTO KAL. FEBRVARII, ANNO SAL. M. D. LXVI.

Et in Archiuio: *Federicus Cæsius Romanus Episcopus Portuensis, à Paulo Tertio creatus iacet prope sacellum suum in archa marmorea cum*
B *statua cærea.*

Honuphrius, & Ciaccon. in vita Pauli iij. Baron tom. 10. ad ann. 996. de familia Crescentia loquens.

In minori naui secus organum Crescentij Cardinalis sepulchrum apparet ex marmore perpolitè constructum, cum hac inscriptione.

D. O. M.
MARCELLO CARDINALI CRESCENTIO, QVI OB INSIGNEM PRÆSTANTISSIMI INGENII LAVDEM XXV. ANN. NATVS A CLEMENTE
C SEPTIMO ROTAE AVDITOR, DEINDE EPISCOPVS FACTVS A PAVLO TERTIO S.R.E. PRESBYT. CARD. CREATVS PRINCIPVM VIRORVM, REGVMQVE INPRIMIS GRATIA, ET BENEVOLENTIA FLORVIT SVB IVLIO TERTIO BONONIAE PERPETVVS TRIDENTINI CONCILII SOLVS APOSTOLICAE SEDIS LEGATVS IN ORTHODOXÆ FIDEI CAVSA CVM TOTVS INCVMBERET GRAVI
D MORBO CONSVMPTVS, VERONÆ DECESSIT, ANNO AETATIS SVAE LII. SALVT. M.DLII. V. KALEN. IVNII. ALEXANDER CRESCENTIVS SVI BENEMERENTI M. ET SIBI, ET POSTERIS SVIS T.F.F. MARIVS CRESCENTIVS HIPPOLYTI FIL. ALEXANDRI NEP. MARII PRONEP. FECIT. M.DLXXXIX.

Ciacc. & Honuphrius in vita Pauli iij. à quo fuit creatus Cardin. in 1. Cardin. creatione, anno 1534. 21. Maij.

In quo Guido, & Alexander Sfortia Car-
E dinales requiescunt, & duo marmorea sepulchra miræ pulchritudinis cum imaginibus cernuntur.

A dextris.

D. O. M.
GVIDONI ASCANIO SFORTIAE CARDINALI, PAVLI TERTII PONT. MAX. NEPOTI BONONIÆ, ET FLAMINIAE LEGATO, ATQVE HVIVSCE BASILICAE ARCHIPRESBYTERO.

ALE-

ALEXANDER CARDINALIS SFORTIA FRATRI DESIDERATISSIMO. VIXIT ANNOS XLV. MENSES DECEM, DIES DVODECIM. OBIIT ANNO M. D LXIV. NONIS OCTOBRIS.

In Archiuio: *Guido Aſcanius Sfortia Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Camerarius, Archipresbyt. à Paulo Tertio creatus, iacet marmoreo ſepulchro in eius ſacello.*

A ſiniſtris.

Ciacc. & Honuphrius in vita Pij IV. à quo fuit creatus Cardin. in 4. Card. creatione, anno 1565. 12. Martij.

ALEXANDER SFORTIA S. R. E. CARDINALIS, PAVLI TERTII PONTIFICIS MAXIMI NEPOS, BONON. ET FLAMIN. SVB PIO QVINTO, ET GREGORIO XIII. LEGATVS SIGNATVRAE IVSTITIAE FRAEFECTVS, HVIVSQVE BASILICAE ARCHIPRESBYTER SIBI MORTIS MEMOR POSVIT, ANNVM AGENS XLVII.

In Archiuio: *Alexander Sfortia Cardinalis à Pio Quarto creatus, Baſilicæ huius Archipresbyter, viuens ſibi ſepulchrum poſuit in ſuo ſacello.*

Guido Ferrerius in eadem naui conditur marmoreo ſepulchro, effigie exornato cum hac inſcriptione, ex qua etiam Petrum Franciſcum Ferrerium Cardinalem humatum eſſe deprehenditur.

D. O. M.

Honuphrius, & Ciacc. & Petramell. in vita Pij Quarti, à quo fuit factus Card an. 1565. die 12. Martij, in 4. creatione.

GVIDO FERRERIVS TITVLI SS. VITI, ET MODESTI, S. R. E. PRESBYTER CARDINALIS, VT VIVENTI PATRVO PETRO FRANCISCO CARDINALI, ET DIGNITATE, ET VOLVNTATE CONIVNCTISSIMVS FVIT, ITA MORIENS CORPORE AB ILLO NOLVIT ABESSE, CVM QVO ETIAM SVMMA DEI BENIGNITATE FRETVS CAELESTI, AC SEMPITERNA FELICITATE SE FRVITVRVM SPERAT. OBIIT DIE XVI. MAII, ANNO M. D LXXXV.

Vide dict. auctores in vita Pij Quarti, à quo fuit creatus Cardina. ann. 1561. 4. Kal. Martij in 2. creatione.

Petri Franciſci Cardinalis inſcriptio hæc eſt.

D. O. M.

PETRO FRANCISCO FERRERIO TITVLI S. ANASTASIAE, S. R. E. PRESBYTERO CARDINALI, IOANNIS STEPHANI BONONIEN. ET BONIFATII PORTVENS. CARDIN. EX FRATRE NEPOTI PHILIBERTI EPORIDIENS. CARDIN. FR. GVIDO CARDIN. VERCELLENS. PATRVO OPTIMO, ATQVE OPTIME DE SE MERITO POSVIT. VIXIT ANNOS LIV. OBIIT ANN. SALVT. M. D LXVI. PRIDIE IDVS NOVEMB.

Et de Guidone ita in Archiuio: *Guido Cardinalis Ferrerius à Pio Quarto creatus, viuens ſibi ſepulchrum poſuit propè ſacellum Cardinalis Cæsij cum effigie,*

Ciaccon. & Petramel. in vita Sixti Quinti.

In maiori naui ab Aræ maximæ læua haud procul Præſepis Sacellum, Decij Azolini Cardinalis ſepulchrum adeſt, vnà cum effigie ad viuum exprimente, vbi hæc annotantur.

D. O. M.

DECIO AZOLINO FIRMANO S. R. E. CARDINALI, QVI FIDEM, ET INTEGRITATEM SVAM SIXTO QVINTO PONTIFICI MAXIMO, IN CARDINALATV PRIMVM, DEINDE IN PONTIFICATV ITA PRÆBVIT, VT ANNI SPATIO AD SVMMAS DIGNITATES MERITO EIVS SIT EVECTVS, MAIVS IN DIEM PROBITATIS SVAE DATVRVS SPECIMEN, NISI IMMATVRA MORTE PRAEREPTVS IN MEDIO VITAE CVRSV DEFECISSET. VIXIT ANNOS XXXVII. MENS. III. DIES IX. OBIIT AN. M. D LXXXVII. IOANNES BAPTISTA CARDINALIS CASTRVCCIVS MEMOR AMICO OPTIMO POSVIT.

Et ibidem in pauimento.

D. O. M.

DECIO AZOLINO FIRMANO S. R. E. CARD. ET HVIVSCE BASILICÆ ARCHIPRESB. A SIXTO V. PONT. MAX. CVI A SECRETIS ERAT OB PERPETVAM FIDEM, ET IN REBVS AGENDIS PRVDENTIAM AD CARDINALATVM ASSVMPTO. ET POST XXI. MENSES EXTINCTO ÆTATIS SVÆ ANNO XXXVIII. M. D LXXXVII. P. D. M. PII, GRATIQVE ANIMI SVI MONVMENTVM BENEMERENTI POSVERE.

Cardi-

Quinti, fuit creatus anno 1565. 12. Martij, 4. creatione à Pio Quarto.

Cardinalis Sanctacrucius in eadem naui conditur in pulcherrimo ſepulchro, varijs marmoribus egregiè conſtructo, & his verbis inſignito.

D. O. M.

PROSPERO SANCTACRVCIO S. R. E. CARDIN. EPISCOPO ALBANENS. QVI OB EXIMIAS ANIMI, INGENIIQ. VIRTVTES, POST PRIMARIA PALATINA OFFICIA, ET ECCLESIASTICAS DIGNITATES A PIO QVARTO PONTIFICE MAXIMO CARDINALIS CREATVS, LEGATIONIBVS GERMANICA, LVSITANICA, HISPANICA, ET GALLICA, FLAGRANTE INTESTINO BELLO PROVINCIA EGREGIA CVM LAVDE FVNCTVS, MAXIMISQVE TOTO VITAE CVRSV PRO REPVBLICA SVSCEPTIS LABORIBVS, OBIIT AETAT. ANN. LXXVI. M.DLXXXVI. MARCELLVS EX FRATRE NEPOS POSVIT.

In maiori naui, qua minori ianuæ adiungitur ad ſacrum fontem, ſepulchrum Cardinalis Toleti videmus cum Imagine, & inſignibus, nec non elogio porphyreticis impreſſo.

D. O. M.

FRANCISCO TOLETO CORDVB. S. R. E. PRESBYTERO CARDINALI, SVMMO THEOLOGO, VERBI DEI PRAEDICATORI EXIMIO, IN REBVS MAGNIS AGENDIS CONSILIO, ET PROVIDENTIA SINGVLARI, QVI OB EXCELLENTEM VIRTVTEM, ET MERITA PRÆCLARO CLEMENTIS OCTAVI PONTIFICIS MAXIMI IVDICIO PRIMVS IN SOCIETATEM IESV AMPLISSIMAM DIGNITATEM INTVLIT. VIXIT ANN. LXIII. MENSES XI. DIES DECEM. OBIIT ANNO M.DXCVI. DIE XIV. SEPTEMBRIS.

Ciacc. & Petramelar. de hoc Cardinali tractant.

SANCTA DEI GENITRICE HAEREDE INSTITVTA PRESBYTERIS QVI AD EIVS ALTARE MISSAS CELEBRAVERINT, CENSVM PERPETVO ATTRIBVI IVSSIT. BENEDICTVS IVSTINIANVS, ET PETRVS ALDOBRANDINVS CARDD. EXECVTORES TESTAMENTARII COLLEGAE OPTIMO, ET CAPITVLVM, ET CANONICI HVIVS BASILICAE VIRO AMPLISSIMO, ET OPTIME DE SE MERITO POSVERVNT.

Philippus Boncompagnus Gregorij XIII. nepos, & Cardinalis, etiam hic quieſcit, & ante Ciborium vbi Deiparæ Imago colebatur, humi marmorea tabula cum epitaphio cernitur.

PHILIPPO BONCOMPAGNO S.R.E. CARDINALI S. SIXTI, GREGORII XIII. PONT. MAX. EX FRATRE NEPOTI, MAIORI POENITENTIARIO, ATQVE HVIVS BASILICAE ARCHIPRESB. BONCOMPAGNVS PATER. ET CHRISTOPHORVS ARCHIEPISC. RAVENNAS, HIERONYMVSQ. FRATRES FACIENDVM CVRARVNT. VIXIT ANNOS XXXVIII. OBIIT VII. IDVS IVNII. M.DLXXXVI.

De Card. Dominico Pinellio, vide Ciaccon.

Dominicus Pinellus Cardinalis, in hac Baſilica eſt conditus, & ſepulchrum ante Aræ maximæ confeſſionarium adeſt.

DOMINICVS PINELLVS CARDIN. ARCHIPRESBYTER VIVENS NOVISSIMA COGITANS SIBI FIERI MANDAVIT. ANNO IVBILÆI M.DC ÆTATIS LX. OBIIT ANNO DOMINI M.DCXI. QVINTO IDVS AVGVSTI.

Marianus Perbenedictus Cardinalis in Baſilica quieſcit, marmoreo ſepulchro vna cum effigie conſtructo ...... in minori naui haud procul Sixti V. ſacellum hæc notantur.

D. O. M.

MARIANO BERNEDICTO S.R.E. CARDINALI DE CAMERINO EPISCOPO TVSCVLANO, QVI AVITAM NOBILITATEM MVLTIPLICI DOCTRINA, VITAE INTEGRITATE, SCELERVM ODIO, REI CATHOLICAE, ECCLESIASTICAE LIBERTATIS, ET PVBLICI BONI ACRI STVDIO ILLVSTRAVIT. A GREGORIO DECIMOTERTIO ABBAS, ET EPISCOPVS MARTIRANI. A SIXTO QVINTO PRAEFECTVS VRBIS, ET CARDIN. CREATVS. A GREGORIO DECIMOQVARTIO AMPLIORI

CVM

CVM POTESTATE AB INNOCENTIO NONO, CLEMENTE OCTAVO, LEONE VNDECIMO, TRIBVNALIBVS ECCLESIASTICAE DITIONIS, ET POLITICIS CONSVLTATIONIBVS PRÆPOSITVS. A.S.D.N. PAVLO QVINTO, DONEC SCIPIONEM BVRGHESIVM NEPOT. VOTIS COMMVNIBVS CARDINALEM DARET. NEGOTIIS OMNIBVS ECCLESIASTICI STATVS ETIAM MILITARIBVS PRAEFECTVS, QVIBVS ALIIS MVNERIBVS PRAECLARE GESTIS OBIIT ANNO ÆTATIS LXXII. SALVTIS CIↃ. IↃ. CXI. DECIMOTERTIO KALENDAS FEBRVARII. MARINVS PERBENEDICTVS NEPOS, ET HAERES PATRVO DE SE BENEMERITO, MOESTISS. P. C.

Petramellar. ait fuisse creatum Card. an. 1589 13. Cal. Ian.

A

Neque verò prætereundus videtur Ioannes Patritius, qui vt viuens tali Basilicæ semper animo hærebat, sic moriens corpore testatus est, dum in illa humatum audimus, his verbis porphyretico monumento insculptis.

B

IOANNIS PATRITII HVIVS BASILICAE FVNDATORIS SEPVLCHRVM.

FINIS LIBRI NONI.

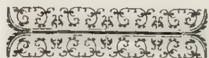

BASI-

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER DECIMVS.

AVCTORE ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE SACELLO, IN QVO CHRISTI Saluatoris Præsepe religiosè colitur.

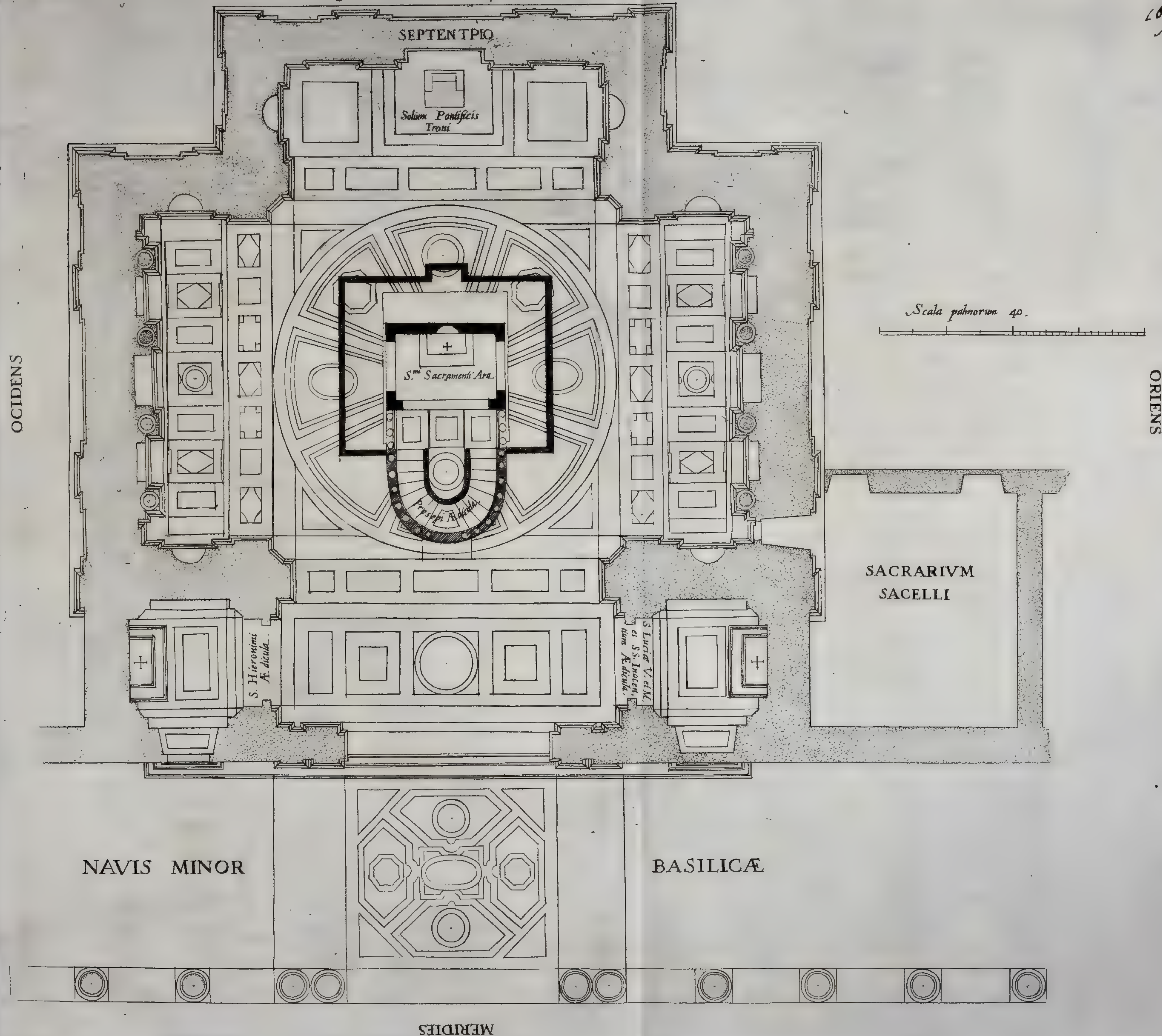
CAPVT PRIMVM.

IRORVM illustrium negocio absoluto, qui ex hac Basilica prodierunt, & in ea requiescunt; sequitur Præsepis sacellum designare à Sixto V. à fundamentis extructũ. Quamuis fuerit nonnihil de hoc superius dictum, tamen ob eius excellentiam operæpretium duximus, illi peculiarem tractatum assignare, atque in plura capita distribuere: nimirum, primo generatim significando, deinde peculiariter quæque attingendo. Igitur ante omnia de fabrica tradetur. Tum de picturis, atque marmoreis ornatibus. Tertio de Indulgentijs, atque reliquijs ibidem manentibus, & per Sixtum V. collocatis. Quarto res mobiles, atque sacros apparatus significabimus. Quinto Beneficiatos, de quibus antea fuit insinuatum. Hoc sacellum Sixtus V. Pontifex velut futuram dignitatem præuideret, pauper Cardinalis inchoauit. Modulus Crucem imitatur, vndiq. arcubus extantibus, atque amplo spatio; tholo plumbeis laminibus induto cooperiente, quem laternula in apice consequitur. Plures ædiculas continet, de quibus distinctè suo loco. Nobile pauimentum, tectoria opera, auro illustrata; perplura marmora varijs coloribus inserta, nec non egregiè picturis decoratur; inter quas, Reges, atque Patriarchas cernimus, ex quibus Dei mater est deriuata. Angelorum legiones ad Christi Præsepium respicientium in sacelli medio collo-

Præsepis sacellũ Sixtus V. dũ esset Card. exorsus est. Vide bullã fundationis, & Stringam in vita Sixti V.

SACELLI D.N. IESV CHRISTI PRÆSEPI A SIXTO PAPA V. CONDITI VESTIGIVM, ET PAVIMENTVM

collocatum. Vndique etiam perplures ſacræ A hiſtoriæ circundant candido marmore cælatæ, atque ſepulchra mira præſtantia, & arte conſtructa, de quibus ſuo loco.

DE VESTIGIO, ET SACELLI PAVIMENTO.

Caput II.

Ost generalem deſcriptionem, peculiaris conſequitur; nimirum breuiter veſtigiũ, pauimentum, & omnia ad ſacellum ſpectantia ſignificando. Exin ad Aram maximam properabimus; poſtea primaria eius pars ſignificabitur, quod erit prima ſacelli pars interna; cui ſecunda ſuccedet, nimirum dexterum latus. Tertia pars ad aditum cum clathris ſpectabit. Quarta verò, & vltima erit ſiniſtrum latus ſacrario adiunctum. Vt autem à primo inchoemus, Pauimentum variis marmoribus eſt conditum, in cuius medio ſanctiſſimi Præſepis ædicula adeſt, Altare ſupereminente, ex porphyreticis, ſerpentinis, atque aliis miri pretij lapidibus ad Pontificium ſacrificium optimè diſpoſito. Præſepium, atque vetuſta ædicula, è loco vbi prius inerat, fuit ſub hanc Aram inſigni arte translata, nihil partes diuidendo, ſed omnia coniuncta ſeruando. Illa ſpatium B continet vndique circundans, picturis ornatum, quò poſſint homines incedere, & per aliquot gradus duabus ex partibus locatos progredimur. In Ara maxima quatuor Angeli ænei deaurati cernuntur, altera manu æneum tabernaculum ſuſtinentes, varijs loculamentis, figuris, Paraſtadis, capitellis, & baſibus ordine Corinthio egregia arte fabricatum. Altera verò luminare aſſiduè die, ac nocte accenſum. Pro qua re Sixtus Quintus Pontifex peculiares reditus aſſignauit.

Præſepe, atque ædicula à loco, vbi prius erant, ſub Sixti V. ſacelli aram traducta.

In Præſepis ſacello die, ac nocte iugiter luminaria reſplendent.

De ordine Corinthio, atque compoſito, vide Vitruuium, lib. 4. cap. 1.

SACRATISSIMI XPI CORPORIS ARA IN MEDIO SIXTI V. SACELLO POSITA, IN EA ÆNEVM INAVRATVM TABERNACVLVM, QVATVOR ÆNEORVM ITEM ANGELORx INNIXVM MANIBVS, SVB EADEM SACRVM CHRISTI DOMINI PRÆSEPE.

DE PRIMARIA INTERNA SACELLI PARTE.

Cap. III.

De marmore & varietate, atque præstantia lapidum. vide Plin. lib. 36. c. 6. 7. 8.

AEC principalis pars meridiem versus respicit. Primus soccus sacellum circundans ex coruina est compositus. Bases ex albo marmore. Parastadæ diuersis lapidibus incrustantur, nimirum aureo textili simillimis, alabastritis, lincurijs, porta sancta, glarea lapide vario, &c. magno pretio atque excellentia. Epistylia corynthium ordinem repræsentant ex Tiburtino marmore, tectorio, atque auro cooperta; quibus Cymatium, Zophorus, & corona inhærent, eodem modo constructa, diuersa Sixti Pontificis gesta exprimentia. Fornicum Arcus, etiam tectorio inaurato, atque picturis magnificè exornantur. In huius partis medio per tres gradus ad solium peruenitur, in qua Pontificia sedes consistit. A læua, Sanctus Petrus Apostolorũ Princeps cum nonnullis ex suis discipulis, coloribus est expressus, dum Romam ingrederetur. A dextera eodem pacto Sanctus Paulus, & Sanctus Lucas Euangelista vtrique scribentes proponuntur. Supra talem sedem in quadrato, tectorio aureo exornante, Domini natalitia apparent, mirificè coloribus delineata, cui Capitellorum medio Sixti Quinti insignia superstant à binis Angelis sustentata; & à dextris in quadrato ex deaurato tectorio historia annotatur, dum Beata Virgo vnà cum Iosepho tributum ad Cæsarem portant. A sinistris verò persimili quadrato Angeli præ lætitia gestientes, Christi natiuitatem Pastoribus denuntiant. A læua in Parastadarum spatio, quod primariam huius Arcus faciem proponit, loculamentum cernimus, in quo Sancti Francisci effigies marmorea adest, cui quadratum ex varijs lapidibus egregiè compactum ad ornamentum subest. Supra effigiem in Parastadarum interuallis in quadrato, tectorio condito historia est depicta Angeli Iosephum in somnijs admonentis, vt puerum cum matre acciperet, & in Aegyptum migrarent, velut Sanctus Matthæus sic enarrat. *Surge,*

S. Luc. cap. 2. Leo Papa in ser. de Natiu. Dom.

S. Gregor. Papa in homilia 8. in Euang. S. Luc. cap. 2. Ambr. opusc. in cap. 2. Lucæ.

A *& accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum:* A dextera huius principalis partis, in Parastadarum medio, primæ partis faciem dextris proponentium, loculamentum cernitur, in quo ex albo marmore Sancti Dominici effigies inest, egregia arte formata, cui quadratum ex varijs marmoribus adornatum, insertis subest. Supra hanc in Parastadarum spatio in quadrato, tectorio inaurato formato, Beatæ Virginis ad sanctam Elisabettham Visitatio est depicta, B quam Sanctus Lucas sic enarrat. *Exurgens Maria abijt in montana, &c.* Super primam coronidem in partis medio fenestra inest, à cuius dexteris in quadrato tectorio, atque auro exornante, colores, duos Reges exprimunt, infra quos in schedula legitur: ABIA, ET ASA.

S. August. serm. 10. de Sanctis, append. 72. Hieron. libr. 1. cõmen. in Matthæum cap. 2.

Matth. c. 1.

A fenestræ læua itidem duos alios Reges eodem modo formatos, cum his verbis: IOSAPHAT, ET IORAM. *Matth. c. 1.*

C

In Arcus medio figura apparet, ouatam speciem imitans, tectorio deaurato extructa, cuius medium Angelos continet ob Seruatoris natalem exultantes, cum his verbis adiunctis: SIXTVS QVINTVS PONTIFEX MAXIMVS.

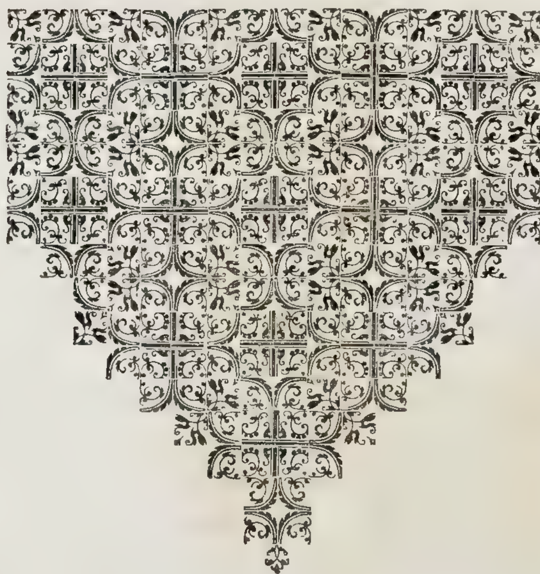
Infra intersectos arcus supra coronam ad rectam lineam Parastadarum spatij, in quadrato tectorio deaurato duo Reges apparent, D his verbis adiunctis: MANASSES, ET AMMON. *Matth. c. 1.*

Ex alia parte à dextra super coronidem, duo Reges in quadrato insunt, eadem materia, atque arte conflato, quod hæc verba declarant: OBED ET RVTH. *Matth. c. 1.*

In binis coronidis angulis bini Angeli insistunt, eadem materia perpolitè compositi, quos inter arcus in triangulo quatuor Reges E supereminent, nimirum ex vtraque parte duo, sub quorum pedibus talia legimus. A dexteris, IESSE, ET DAVID REX. A læua. ACHAZ, EZECHIAS. *Matth. c. 1.*

Supra hos arcus Corona, & Zophorus comparet gyrum efformantes, vniuersum sacellum præcingentes. Super coronam socci, & Parastadarum Cymatia fenestras continentia, & tympanum formantia nituntur. Supra Parastadas Epistylia insunt, in quo-

rum ſpatio Zophorus extenditur, & ſupra corona erigitur; ex quo tholi coſtæ ſe attollunt, & ad laternulam pertingunt. Inter coſtarum ſpatium Angeli triumphantes ex coloribus exprimuntur; & in coſtis, deaurato tectorio conditis plura Eccleſiaſtica geſta notantur. Super tholi fornicem laternula A conſiſtit, in qua Deus Pater patente cælo eſt depictus, benedicendi actionem repræſentans. Supra quem extrinſecus tres montes ænei exiſtunt, quibus ſtella innititur, ex qua Crux ſe attollit, eadem materia conflata. Et hæc omnia ex delineatione inclarent.

DE

SACELLI CHRISTI D. SALVATORIS AD N. PRÆSEPI IN LIBERIANA BASILICA A SIXTO PAPA V. OPERE MAGNIFICO EXTRVCTI QVATVOR INTERIORES PARTES.

PRIMA PARS IN AVSTRVM RESPICIENS: IN CVIVS MEDIO PONTIFICIS SOLIVM, SVPRAQ. ET CIRCA PER TOTVM PARIETEM ELEGANTES PICTVRÆ AD B. VIRGINIS STIRPEM, EIVSDEMQ. ET PRÆSEPIS HISTORIAM PERTINENTES.

DE SECVNDA INTERNA SACELLI PARTE.

Caput IIII.

SECVNDA pars ad Orientem respicit, in cuius medio Pij V. nobile sepulchrum re- B nidet, nonnullis illo Pontifice gestis, in marmore exculptis. Quia verò celebre existit, id caput ei assignabimus; in sequenti reliqua ad hanc partem spectantia tradentur. Ac vt à pauimento ordiamur, huic primi socci nituntur ex coruina compositi. Alter verò ex lapide aureum textile referente, bases, Parastadæ, & Cymatium ex pario marmore; spatium alabastritis occupat. Inter parastadas interuallum ex indice lapide C constat, velut etiam quadrati spatium, vbi talia adsunt.

PIVS QVINTVS GENTE GISLERIA BOSCHI IN LIGVRIA NATVS, THEOLOGVS EXIMIVS, A PAVLO TERTIO IN INSVBRIA HÆRETICÆ PRAVITATIS INQVISITOR, A IVLIO III. S. INQVISITIONIS OFFICII COMMISSARIVS GENER. A PAVLO IV. EPISCOPVS SVTRINVS, DEINDE S.R.E. D TIT. S. MARIAE SVPER MINERVAM PRESB. CARD. ET A PIO IV. ECCLESIAE MONTISREGALIS IN SVBALPINIS ADMINISTRATOR FACTVS, EO VITA FVNCTO, SVMMO CARDINALIVM CONSENSV PONTIF. MAX. CREATVR, QVI VETERES SANCTOS PONTIFICES ÆMVLATVS, CATHOLICAM FIDEM PROPAGAVIT, ECCLESIASTICAM DISCIPLINAM RESTITVIT, TANDEM GE- E STARVM RERVM GLORIA CLARVS DVM MAIORA MOLITVR, TOTIVS CHRISTIANAE REIPVBLICAE DAMNO NOBIS ERIPITVR. KAL. MAII. M.DLXXII. PONT. ANN. VII. ÆTATIS SVÆ LXVIII.

SELINVM TVRCARVM TYRANNVM, MVLTIS INSOLENTEM VICTORIIS, INGENTI PARATA CLASSE, CYPROQ. EXPVGNATA, CHRISTIANIS EXTREMA MINITANTEM, PIVS V. FOEDERE CVM PHILIPPO A HISPANIARVM REGE, AC REPVBL. VENETA INITO, M. ANTONIVM COLVMNAM PONTIFICIAE CLASSI PRAEFICIENS, AD ECHINADAS, HOSTIBVS XXX. MILL. CAESIS. X. MILL. IN POTESTATEM REDACTIS, TRIREMIBVS CLXXX. CAPTIS. XC. DEMERSIS. XV. MILL. CHRISTIANIS A SERVITVTE LIBERATIS, PRECIBVS, ET ARMIS DEVICIT.

B GALLIAM, CAROLO IX. REGE PERDVELLIVM, HAERETICORVMQVE NEFARIIS ARMIS VEXATAM, VT DE REGNO, DEQVE RELIGIONE ACTVM VIDERETVR, PIVS V. SFORTIAE COMITIS S. FLORAE DVCTV, MISSIS EQVITVM, PEDITVMQVE AVXILIARIBVS COPIIS, PERICVLO EXEMIT, HOSTIBVSQVE DELETIS VICTORIAM REPORTAVIT. REGI REGNVM CVM RELI- C GIONE RESTITVIT, SIGNA DE HOSTIBVS CAPTA AD LATERANENSEM BASILICAM SVSPENDIT.

Columnarum Basæ ex pario marmore conditæ; quadratorum verò tæniæ ex lyncurio. Zophorus ex rubra glarea; fastigium, parium marmor constituit. At Pij V. statua pernobili loculamento reposita, ex Carrariensi marmore est condita ad 12. palmorum altitudinem, sedentis speciem propo- D nens, illustri arte fabricata, sub qua hæc verba præfulgent.

PIO QVINTO PONT. MAX.
EX ORDINE PRÆDIC.
SIXTVS QVINTVS PONT. MAX.
DE ORDINE MINORVM
GRATI ANIMI MONVMENTVM
POSVIT.

Ab huius dextera Marcus Antonius Co- E lumna cernitur, è Pij V. manibus Vexillum naualis Præfecti aduersus Turcas, pro Ecclesia suscipiens, quibus deuictis Romam triumphans rediit, ex albo marmore in quadrato loculamento, atque cælato opere. A læua in persimili loculamento Pius V. apparet sanctæ Floræ Comiti Generalis Præfecti sceptrum prębens pro Caroli Noni Francorum Regis aduersus Vgonottos defensione de quibus postea triumphans Romam est reuersus, eadem materia, atque opere composita. Supra Pij V. statuam Zophorus vna cum corona monumenti latitudinem amplecti-

Io. Ant. Gabut. 4 cap. 2 in vita Pij Quinti, et lib. 5. cap. 8. & 15.

Gabut. lib 2. c. 9. & lib. 5. c. 15. Vide etiã Stringam, & Onuph. in vita Pij Papæ Quinti.

 plecti-

Gabut. lib. 1. c. 9 Marc. Ant. Muret. Orat. 20. in reditu ad Vrbē Marc. Ant. Col. post Turcas nauali prælio vict. Io. Ant. Gabut. in vita Pij V. l. 5. c. 4. Gabut. l. 2. c. 9.

plectitur; huic nobile quadratum adhæret duabus Cariatidis conclusum secundam Coronam sustinentibus, quibus aliæ duæ succedunt eodem modo conditæ, & in sepulchri extremis collocatæ, & historiam continet Pij V. coronam suscipientis die XVII. Ianuarij, S. Antonij Abbatis festiuitate, anno 1566. A dextra huius historiæ victoria naualis cernitur, quam Christiani de Turcis reportarunt, nunquam similis perspecta. Quę omnia ex albo, & cælato marmore diligenter confecta existunt. A læua persimili qua- A drato Vgonottorum strages Carolo Nono regnantę à sanctæ Floræ Comite edita; quorum insignia fuerunt in S. Ioannis Laterani Basilica suspensa super maius ostium, quòd vsque ad nostram ætatem cernebatur. Has tres historias Coronis consequitur ex iam descriptis marmoribus; super cuius medio Zophorus ex albo marmore adest, cui Pij V. insignia cum ornamentis nituntur. In extremis verò monumenti, bina marmorea vasa se efferunt, totum opus determinantia.

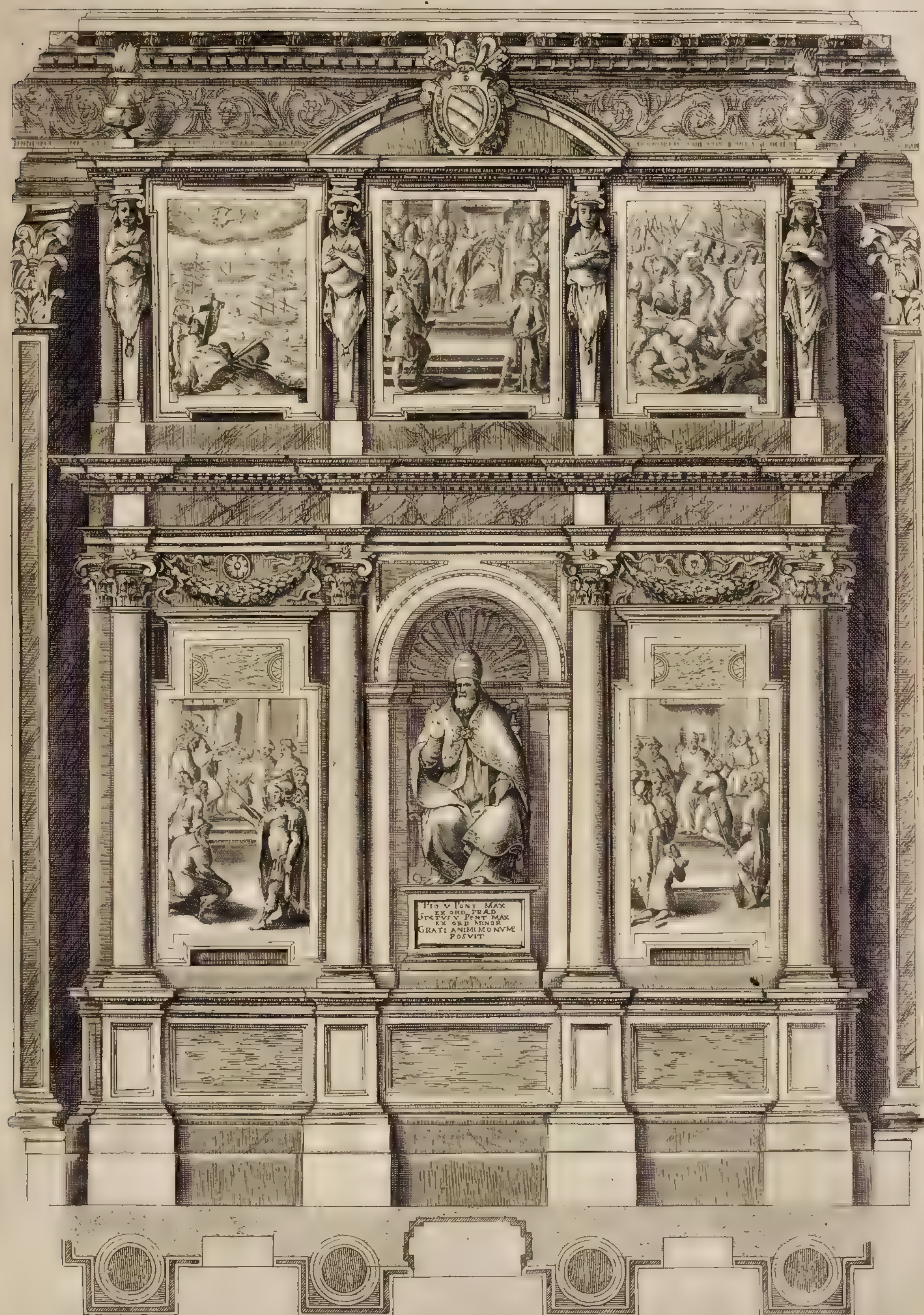
RELI-

TERTIA PARS AD SEPTENTRIONEM VERSA. ADITVS IN SACELLV̄ DESCRIBITVR INAVRATI ÆRIS PERMVNITVS CANCELLIS: ET AD LATERA VTRINQ. ÆDICVLÆ, HINC S. HIERONYMI, INDE S. LVCIÆ V. ET M. ET SANCTORVM INNOCENTIVM. SVPERNE APPICTA AD MAIORES VIRGINIS SPECTANTIA ARGVMENTA

Gab
Mar
ret.
redi
Mar
post
uali
Io.
in v
5 c.
Gab

MONVMENTVM PII PAPÆ V. IN QVO, ET EFFIGIES, ET RES EIVS PONTIFICIS PRECLARE GESTÆ ELEGANTER IN MARMORE EXPRIMVNTVR.

RELIQVVM SECVNDAE PARTIS INTERNAE PROPONITVR.

Caput V.

PATIVM inter membra, & Pij V. monumentum intercedens vtrinque marmora varij coloris incrustant; socci, basæ, & parastadarum tæniæ ex eadem materia, atque opere constant, qua altera parte tradita. Parastadæ ex amatistis lapidibus aureum textile imitantibus; alabastritis, lyncurijs, insistis, camibus, onichinis, lapide porta sancta, glarea lapide vario. Supra primam coronidem spatium intra fornicis curuaturam quatuor Reges occupant, qui à fenestræ dextris consistunt. AMINADAB NAASSON. A sinistris verò. SALMON BOOZ DE RAHAB.

Matth. cap. 1.

In coronæ angulis, duo Angeli pedibus innixi apparent, arcum continentes, ad quos in quadrato, opere tectorio, atque auro exornante quatuor Reges succedunt à S. Matthæo in Beatæ Virginis, & Saluatoris genealogia numerati. Quia verò sinistra arcus pars propè alteram iam descriptam, vtriusq. partis angulum participat, necessarium videtur ad rem perfectè tenendam, eosdem Reges iterare. Igitur ab angulorum læua egregiè Iesse, & Dauid Rex picti cum nominibus renident, hoc pacto. IESSE, ET DAVID REX. A dextera persimili triangulo, atque tectorio. PHARES, ZARAM DE THAMAR.

Matth. cap. 1.

A lęua versus Pontificiæ sedis solium in sinistro spatiorum latere à parastadis arcus dissecti fictorum, loculamentum videmus sancti Pauli effigiem stantem conseruans, ex albo marmore diligenter formatam. Id quadratum supereminet ex tectorio inaurato infra primam sacelli coronam situm, in quo est coloribus expressa Angeli ad S. Iosephum præceptio, cum Beatam Virginem deserere cogitaret, dicentis: *Ioseph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam, &c.* supra hanc historiam eodem parastadarum ordine Coronis occurrit, cui huius partis arcus nititur; in facie verò quadratum ex tectorio inaurato formatur; in quo duo Reges depicti notantur, SALAMON, ROBOAM.

Matth. cap. 1.

Ab huius partis dextera est D. Hieronymi ædicula, supra quam in parastadarum medio dissectum arcum sustinentium quadratum existit eadem materia conditum Beatæ Virginis historiam proponens, cum ab Angelo nuncium recepit. Huic sacellum ambiens prima corona succedit, atque arcum sustinet. Supra coronam ad sectum arcum, quadratum ex tectorio adest, in quo coloribus notatur IACOB, ET IVDAE CVM FRATRIBVS HISTORIA.

S. Bern. homil. 3 sup. verb. missus est.
S. Amb. lib. 2. in luc.
Matth. cap. 1.

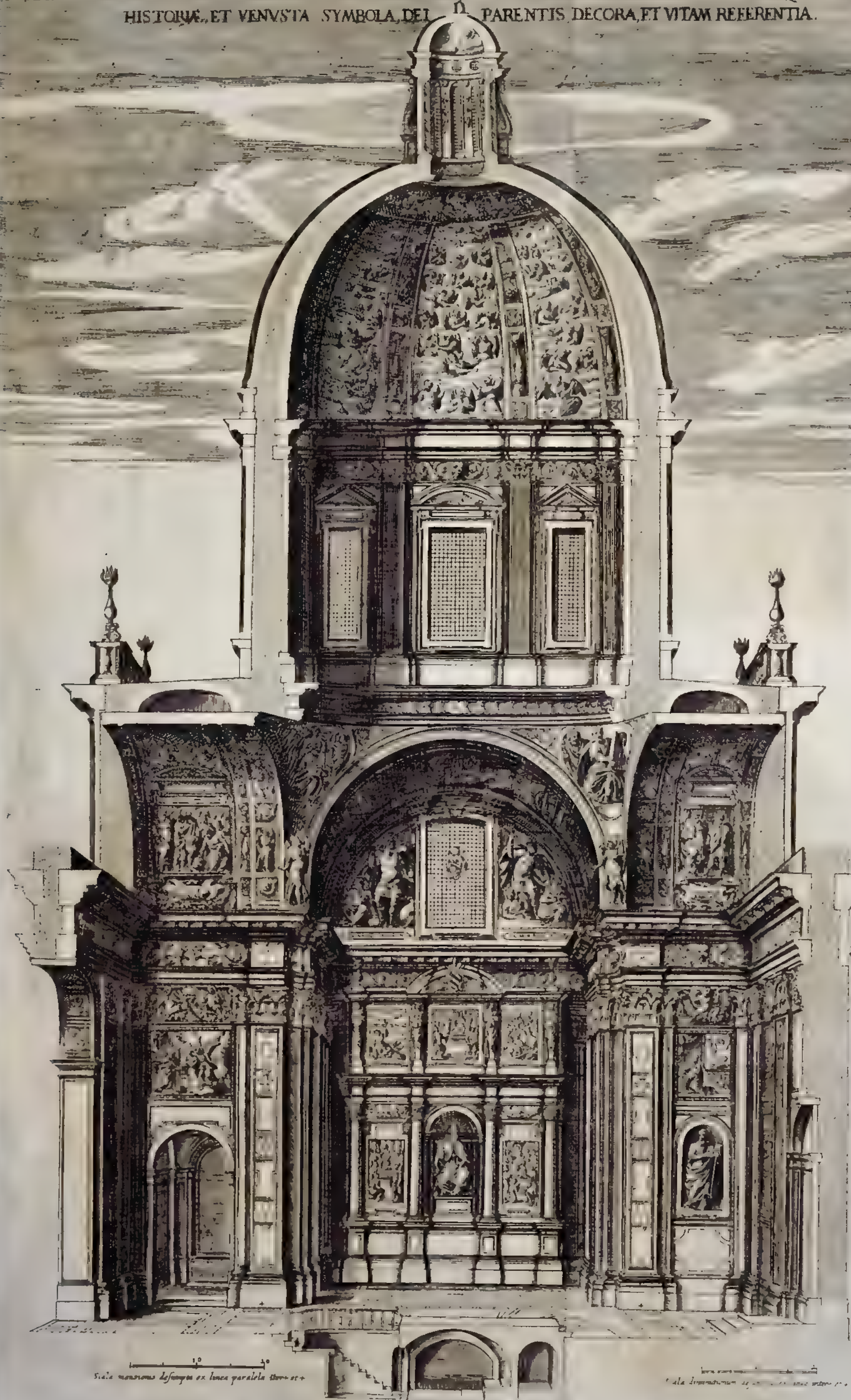
Integri arcus fornice in medio est figura ouatam speciem repræsentans, & Angelorum Choros canentium ob Seruatoris natalitia, continet. Super tres arcus secunda corona se diffundit; huic parastadæ, atque parastadarum bases nituntur cum capitellis ordine corinthio, & fenestras concludunt, atque Tholi tympanum efformant. Ex vno ad aliud capitellum Zophorus pertingit tectorio conflatus, varia Sixti V. gesta continens. Supra tertiam coronam epistyliorum antistholi costæ se erigunt inaurato tectorio, atque ecclesiasticis emblematis ornatæ. in medio verò amplum vanum superest, Angelorum legionibus plenum ob Christi natiuitatem exultantium. Super tholi apicem laternula comparet, cui tres montes cum stella inhærent, quæ Sixti Quinti insignia ex parte proponunt. Ad hæc Crux consequitur ex deaurato metallo conflata. Atque hæc de tali parte sufficiant, quæ magis ex delineatione comprehendentur.

✠

DE

SECVNDA PARS ORIENTI SOLI OPPOSITA, IN QVA PII V. PONT. MAX. STATVA, ET RES IPSIVS GESTÆ CONTINENTVR EX PARIO MARMORE NOBILI CÆLATVRA. MONVMENTVM QVOQVE A SIXTO V. PONT. MAX. MAGNIFICE ILLI CONDITVM. AD HÆC S. HIERONYMI ÆDICVLA, SACRÆQ. SPARSIM HISTORIÆ, ET VENVSTA SYMBOLA, DEI PARENTIS DECORA, ET VITAM REFERENTIA.

Matth. cap.

Matth. cap.

Matth. cap

ctorio inaurato formatur, in quo duo Reges

DE

DE TERTIA INTERNA SACELLI PARTE.

Caput VI.

DHVC ſecundam internam partem deſcripſimus dexterum latus continentem, modo ad tertiam accedamus. Hæc pars ad Septentrionem reſpicit, & aditum comprehendit. Igitur ante ſacellum, nobile pauimentum adeſt ex marmoribus egregiè elaboratis diſtinctum. Super id fornix aſſurgit, quadratam figuram quatuor cum arcubus repræſentans. Primus ſupra cancellos extat ex tectorio opere, varijs Angelis, atque Seraphynis auro exornante, cælatus; in huius apice ſchedula his verbis apparet. XISTVS QVINTVS PONT. MAX.

Paraſtadæ Arcum ſuſtinentes diuerſi coloris marmoribus incruſtantur, quibus Clathri ſe adiungunt, ſacellum concludentes. Alter Arcus minoris nauis latitudinem comprehendens, ex parte, qua maiorem nauim reſpicit, duobus nauis columnis innititur: ex parte verò, qua ſacellum, paraſtadæ Cancellos ſuſtentant. talis Arcus itidem eſt ex tectorio varijs hiſtorijs auro illuſtribus cælatus; tertius Arcus eadem ratione ſe habet, & prorſus huic eſt perſimilis. Quartus maiorem nauim verſus, obſtructus exiſtit, ac proinde clauſum Arcum efformat; in cuius interiori parte ad ſacellum, quædam Sybillæ cernuntur coloribus expreſſæ, cum ſchedulis, Virginis partum vaticinantes: & quidem prima, FOEMINA CIRCVNDABIT VIRVM. Altera, ORIETVR IN BETHLEHEM. Tertia, IACEBIT IN FOENO. Reliquæ clauſos libros habent.

Fornix ſupra dictos Arcus tectorium opus mira arte ex auro cælatum oſtentat, cum quatuor Angelis, à quibus quatuor Euangeliſtæ præclarè depicti continentur.

Ad ſacelli ingreſſum tres gradus aſcendimus ad clathros perducentes, partim ex ære, partim ex orichalco conſtructos, octo columnis interpoſitis vuæ racemos, atque vitis folias imitantibus, cum auibus, ac ſeptem candelabris ex eadem materia conflatis, in quibus dum ſacra, Pontificia pompa ce-

A lebrantur ſeptem cereos collocant. A dextera propè cancellos eſt ſancti Hieronymi ædicula, velut antea tradidimus. A læua ſanctæ Luciæ Virginis, & martyris, in cuius Aram Sanctorum Innocentum reliquiæ, Sixto Quinto iubente è ſancti Pauli Baſilica extra muros deductæ fuerunt. Supra Cancellorum arcum partis internæ eſt prima Coronis, vndique ſacellum ambiens. Hanc feneſtra conſequitur in medio arcus ſpatio alijs perſimilis; à cuius læua in ſpatio
B intra fornicis curuaturam Abraham, & Iſaac hiſtoria eſt picta cum Angelo è cælo deſcendente, his verbis appoſitis. ABRAHAM, ISAAC. *Io. Chriſ. homil. 4 imperf. tom. 2 in 5. Matth. cap. 1.*

A ſiniſtro latere Beata Virgo, Chriſtus, & ſanctus Ioſeph cernitur Angelis comitantibus, quibus hæc verba ſubſtant. IOSEPH MARIA, CHRISTVS.

In arcus circulo, figuram ouata ſpecie
C notamus, auro illuſtrem, quamplurimis Angelis redundantem, & Chriſti natiuitate exultantibus. In primæ Coronæ angulis duo ſtant Angeli ex tectorio compoſiti, quos arcuum angulus efformat, eadem materia conſtructus. A dextera tres Patres apparent, de quibus Beatæ Virginis genealogia. AZOR, SADOCH, ACHIM.

In anguli læua ab arcubus, pariter conſtituti ex eodem opere, atque coloribus.
D PHARES, ET ZARAM DE THAMAR.

In integri arcus medio figura comparet, ouatam ſpeciem imitans ex inaurato tectorio, cui magnus Angelorum numerus coloribus exprimitur, ob Chriſti natalitia exultantium. Ad ſiniſtrum ſacelli latus in paraſtadarum interuallo, haud procul à Pij V. ſepulchro loculamentum adeſt, quod ſancti Petri Martyris effigiem continet, ex albo marmore inſigni arte effictam. Supra lo-
E culamentum in eodem ſpatio à binis paraſtadis conſtituto, quadratum ex eadem materia cernitur, in quo hiſtoria notatur per ſanctum Lucam tradita, cum Beata Virgo vnà cum ſancto Ioſepho ſanctam Eliſabettham inuiſit. Super id quadratum prima Sacelli coronis occurrit, in qua itidem quadratum nitet eodem modo compactum, & duos Patres continet coloribus expreſſos, ESRON, ET ARAM. A dextero interno latere non procul ſacrarij oſtium, paraſtadarũ

ſpatio

ſpatio loculamentum concluditur cum Sancti Antonij de Padua ſtatua ex albo marmore fabricata; ſuper quam in eodem ſpatio opere tectorio quadratum inauratum adeſt, cui hiſtoria eſt picta Angeli Ioſephum admonentis, vt ſurgeret, & acciperet puerum, & matrem eius, & fugeret in Aegyptum: quo loco etiam Chriſti mater, & infans apparet. Hanc corona conſequitur cum quadrato eodem modo condito, in cuius medio ABIVD, ET ELIACHIM manent, Beatæ Virginis, & Chriſti affines. Supra tales arcus corona ſe diffun- A dit vnà cum Zophoro, cui ſocci, & paraſtadarum baſes nituntur, mira arte excauatarum cum aureis tænijs, & Sacelli tympanum efformant feneſtras comprehendẽdo. capitellorum medio Zophorus ex tectorio adeſt, ad quem tertia corona cum Zophoro ſuccedit; ſupra quam inantistholi coſtæ ſe attollunt ſpatijs Angelorum miriades continentibus ób Chriſti natalem exultantium; extra tholi cacumen laternula comparet cum montibus, ſtella, atque Cruce, velut de alijs diximus.

DE QVAR-

DE QVARTA INTERNA SACELLI PARTE.

Cap. VII.

HÆc pars, Aræ maximæ sinistrum latus comprehendit, & ad Occidentem respicit. In medio prima corona cernitur, sub qua Sixti Papę Quinti monumentum refulget, varijs ipso Pontifice gestis cælato marmore expressis, de quibus peculiariter inferius tradetur. Igitur huius ornatus illi est persimilis, quem de Pio Quinto diximus; nec solum quo ad lapides, sed etiam modulum. Quia vero id monumentum sinistri lateris sacelli pars existit, haud alienum duximus illud describere. Ac vt à vestigio ordiamur. Soccus ex coruina constat, cui alter inhæret ex lapide Porta sancta; basis, Parastadis, & cymatium ex Carrariensi marmore; Cauum ex Orientali alabastriti; inter Parastadas spatia sub Sixti Quinti statua à lateribus ex aspilati, vbi elogia auro designata legimus.

SIXTVS QVINTVS PONT. MAX. CVPRIS AD LITTVS SVPERI MARIS IN PICENO NATVS, MONTALTI EDVCATVS, F. FÆLIX PERETTVS EX ORD. MINOR. THEOLOGVS, ET CONCIONATOR INSIGNIS, HAERETICAE PRAVITATIS INQVISITOR, SVI ORD. PROCVR. ET VIC. GEN. A PIO IV. PONT. MAX. CVM VGONE BONCOMPAGNO CARD. LEGATO APOSTOL. IN HISPANIAM MISSVS. PIO V. PONT. MAX. OB SPECTATAE FIDEI ZELVM EXIMIE CARVS, AB EO EPISC. S. AGATHÆ, ET S.R.E. CARD. FACTVS, MAGNISQVE NEGOTIIS ADHIBITVS, SVMMO SACRI COLLEGII CONSENSV PONT. MAX. CREATVS, TOTO PONTIFICATV IVSTITIA, PRVDENTIA, ANIMIQVE MAGNITVDINE FLORVIT.

Vide Bullam Sixti Papæ V. par. 2. const. 14. const. 21. BEATVM DIDACVM HISPANVM EX ORDINE FRATRVM MINORVM PHILIPPO REGE CATHOLICO SVPPLICANTE IN SANCTORVM NVMERVM RETVLIT, CAPTIVIS REDIMENDIS, PAVPERIBVS IN CVSTODIAM INCLVSIS AD AES ALIENVM DISSOLVENDVM, VIRGINIBVS DOTANDIS FRVCTVS ANNVOS ATTRIBVIT, VICTVM PER VRBEM OSTIATIM QVÆRENTIBVS DOMVM, IN QVA ALERENTVR ÆDIFICAVIT.

HIPPOLYTO CARD. ALDOBRANDINO LEGATO IN POLONIAM MISSO CONTROVERSIAM INTER AVSTRIACAM DOMVM, ET SIGISMVNDVM POLONIÆ REGEM COMPOSVIT. EXVLVM, ET PERDITORVM HOMINVM LICENTIAM COERCVIT PVBLICAM TRANQVILLITATEM RESTITVIT. VRBEM ÆDIFICIORVM MAGNIFICENTIA, INPRIMISQ. VATICANA TESTVDINE ORNAVIT AQVAM FAELICEM OPERE SVMPTVOSO ADDVXIT. *Vide Sixti Papæ V. bullam par. 2 const. xxxv.*

Columnarum basæ ex Carrariensi marmore constant, columnæ ex glarea marmore viridi, cum epystilijs ex albo marmore, quadris ex isisto adiunctis. Zophorum rubra glarea cōponit, fastigium marmor parium; in cuius medio ex eadē materia Sixti Quinti insignia effulgent. Eiusdem Pontificis effigies ipsum egregiè referens flexis genibus, & palmis iunctis, Præsepium adorantem ex Carrariensi marmore est composita, sub quo in lydio lapide auro insculpta hæc verba notantur.

SIXTO QVINTO PONTIF. MAXIMO
EX ORDINE MINORVM
ALEXANDER PERETTVS S. R. E.
CARDIN. VICECANCELL.
EX SORORE PRONEPOS PERFECIT.

Supra verò eiusdem coronationis historia ex cælato marmore, anno 1585. velut ij affirmant, qui Romanorum Pontificum gesta tradiderunt. *Anno Domini 1585. die natali Sanctorum Apostolorum Philippi, & Iacobi, Kalendis scilicet Maij, in gradibus ante fores Basilicæ Vaticanæ, &c.* A dextris Didacus apparet inter Sanctos ascriptus, quod apud Sanctum Petrum in Vaticano fuit actum in veteris Ecclesiæ parte ijs temporibus superstite; postea verò à Paulo Quinto Pontifice diruta, & magnificentius restituta. Hoc autem solemne frequenti, & Catholica pompa Sixtus Papa, secunda die Iulij, anno 1588. Pontificatus sui quarto, agitauit, velut ex Bullario. *Sancti Didaci de Sancto Nicolao, Prouinciæ* *Ciacc. in vita Sixti Quinti.* *Par. 2. Bul. 14.*

uinciæ Beticæ Hispani, Ordinis Minorum A *Sancti Francisci canonizatio, & in Sanctorum Confessorum numerum, & in Cathalogum relatio, illiusque festi, anno quolibet die xij. Nouembris celebrandi præfinitio, cum officij pro eo, sicuti pro vno Confessore recitatione, ac Indulgentiarum elargitione, &c.* A læua ex cælato marmore pax designatur inter Rodulphum Imperatorem, & Sigismundum Poloniæ Regem per Pontificem consecuta, cuius gratia legatum à latere Hippolytum Aldobrandinum Cardinalem misit, qui postea ad Petri B sedem euectus, Clementis Octaui nomen seruauit, sicut ex Bulla. *Sixtus Episcopus seruus seruorum Dei. Dilecto filio Hippolyto tituli sancti Pancratij, Presbytero Cardinali Aldobrandino nuncupato, maiori Pœnitentiario, nostro ad Regem Poloniæ, ac omnes illius Prouincias, dominia, ciuitates, oppida, & terras, eorumque, nec non illis adiacentia, & quæcumque alia loca, ad quæ te declinare contigerit, nostro, & Apostolicæ Sedis de latere Legato, salut. &c.* Cernuntur etiã Sancti Ioannis Laterani C ædes cum alijs heroicis gestis. A statuę dextera quædam piæ, & religiosæ actiones occurrunt eadem materia, atque opera impressæ, velut Hospitalium fundatio, Templorum erectio, sed præsertim Sancti Petri in Vaticano tholi, triremium ad Christiani nominis securitatem constructio, puellarum coniugia, velut ex elogio deprehenditur. *Captiuis redimendis, pauperibus in custodiam inclusis ad æs alienum dissoluendum, virginibus dotandis, victum per vrbem ostiatim quærenti-* D *bus domum, in qua alerentur, ædificauit.*

Vide Bull. Papæ Sixti Quinti, par 2. const. 25. & Stringam in vita eiusdem

A sinistro latere eodem pacto designantur aduersus latrones acta, obeliscorum erectiones diuino numini dicatorũ; ac vt à Lateranẽsi inchoemus, sic ad meridiem legitur:

CONSTANTINVS PER CRVCEM VICTOR, A S. SILVESTRO HIC BAPTIZATVS CRVCIS GLORIAM PROPAGAVIT.

E

Ad Orientem verò.

F. CONSTANTINVS AVG. CONSTANTINI AVG. FIL. OBELISCVM A PATRE LOCO SVO MOTVM, DENIQVE ALEXANDRIÆ IACENTEM, TRECENTORVM REMIGVM IMPOSITVM NAVI, MIRANDAE VASTITATIS PER MARE, TIBERIMQVE MAGNIS MOLIBVS ROMAM CONVECTVM IN CIRCO MAXIMO PONENDVM S. P. Q. R. D. D.

Ad Occidentem.

FL. CONSTANTINVS MAX. AVG. CHRISTIANAE FIDEI VINDEX, ET ASSERTOR OBELISCVM AB AEGYPTIO REGE IMPVRO VOTO SOLI DEDICATVM SEDIBVS AVVLSVM SVIS, PER NILVM TRANSFERRI ALEXANDRIAM IVSSIT, VT NOVAM ROMAM AB SE TVNC CONDITAM EO DECORARET MONVMENTO.

Ad Septentrionem.

SIXTVS V. PONT. MAX. OBELISCVM HVNC SPECIE EXIMIA, TEMPORVM CALAMITATE FRACTVM CIRCI MAXIMI RVINIS, HVMO, LIMOQ. ALTE DEMERSVM MVLTA IMPENSA EXTRAXIT, HVNC IN LOCVM MAGNO LABORE TRANSTVLIT, FORMAEQVE PRISTINAE ACCVRATE RESTITVTVM CRVCI INVICTISSIMAE DICAVIT. ANNO DOMINI M.D.LXXXVIII. PONT. IV.

In illo verò Vaticani hæc adsunt. Et primum in Obelisco S. Petrum versus.

SANCTISSIMAE CRVCI SIXTVS V. PONTIF. MAXIMVS CONSECRAVIT E PRIORI SEDE AVVLSVM, ET CÆSS. AVGG. AC TIB. I. L. ABLATVM M. D. LXXXVI.

In Parastade verò ad Occidentem.

CHRISTVS VINCIT. CHRISTVS REGNAT. CHRISTVS IMPERAT. CHRISTVS AB OMNI MALO PLEBEM SVAM DEFENDAT.

Ad Meridiem.

SIXTVS QVINTVS PONT. MAX. OBELISCVM VATICANVM DIIS GENTIVM IMPIO CVLTV DICATVM AD APOSTOLORVM LIMINA OPEROSO LABORE TRANSTVLIT. ANNO M.D.LXXXVI. PONT. II.

Ad Orientem.

ECCE CRVX DOMINI FVGITE PARTES ADVERSAE, VINCIT LEO DE TRIBV IVDA.

Ad Septen-

Ad Septentrionem.

SIXTVS QVINTVS PONT. MAX. CRVCI INVICTAE OBELISCVM VATICANVM AB IMPIA SVPERSTITIONE EXPIATVM IVSTIVS, ET FELICIVS CONSECRAVIT. ANNO M. D. LXXXVI. PONTIFICATVS II.

A Idem in Obeliſco legitur in ſanctæ Mariæ Populi area, qui lateranenſi eſt perſimilis. Quàm verò integrè iuſtitiam ſeruauit aduerſus latrones, qui illo Pontifice vixere, poſſunt rectè meminiſſe, & adhuc memoria viget, velut ex bullario. Quod verò ad vias, fontes, atque id genus alia pro communi bono tam Romæ, quàm in Elcceſiaſtica ditione patrata, ſpectat, & prædictis marmoribus cælata notantur, ſplendidè in Bullario apparent.

Conſtit. 6. & 7.

Conſtit. 64.

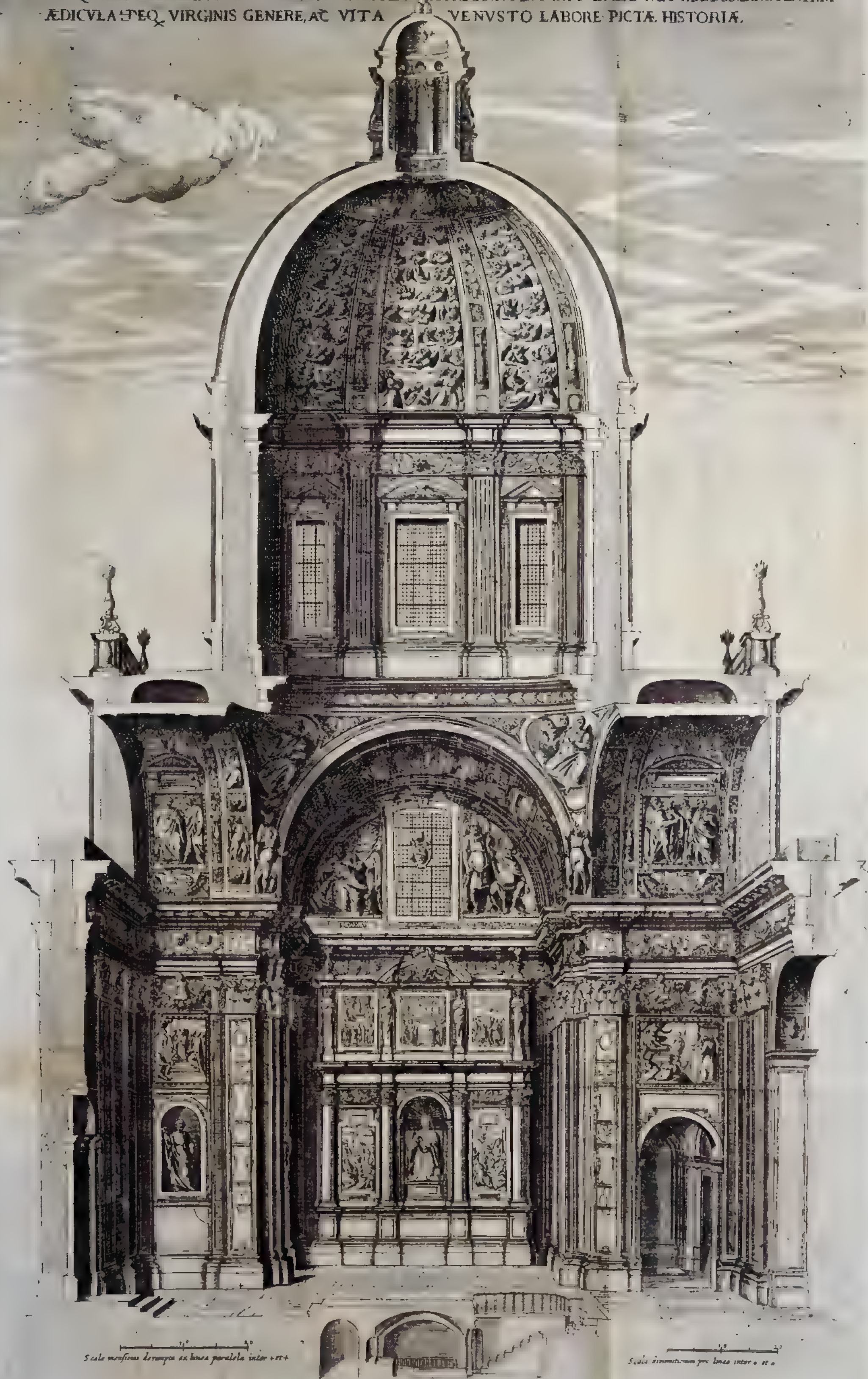

SIXTI V. PONT. MAX. EFFIGIES VNA CVM RERVM AB EO PRÆCIPVE GESTARVM MONVMENTO SCITE ELEGANTERQ. IN PARIO MARMORE AD IPSIVS SEPVLCHRI ORNATVM EXCVLPTA

Scala palmorum

83 PARS QVARTA AD OCCIDENTEM RESPICIT IN HAC. SIXTVS PAPA V. CERNITVR E PARIO MARMORE NIXVS GENIBVS, PALMISQ. IVNCTIS AD PRÆSEPE CONVERSVS. CIRCA QVÆDAM DE REBVS AB EO GESTIS CÆLATA EX MARMORE. TVM S. LVCIÆ V. ET M. ET SS. INNOCENTIVM ÆDICVLA DEQ. VIRGINIS GENERE, AC VITA VENVSTO LABORE PICTÆ HISTORIÆ.

Scala palmorum

RELIQVVM PARTIS INTERNÆ SACELLI DESCRIBITVR.

Cap. VIII.

B VTROQVE monumenti latere socci, bases, parastadæ, spatia inter membra, tæniæ, atque alia huiusmodi ex varijs, & nobilibus lapidibus sunt constructa, velut de cæteris diximus. Ob quam rem ad primam coronam properabimus. Igitur supra Sixti V. monumentum prima coronis comparet vndique sacellum circundans. hanc fenestra consequitur in arcus medio locata, à cuius dextera in quadrato coloribus expressi Iosias, & Iechonias Reges cōsistunt his verbis appositis. IOSIAS, ET IECHONIAS, & sanctus Mattheus in geneologia commemorat. A fenestræ læua eodem pacto cernūtur Salathiel & Zorobabel, quibus talia adhærent. SALATHIEL ET ZOROBABEL. In medio arcus fornice in figura ouatam speciem referente tectorio formata, quamplurimi Angeli habentur eodem modo depicti ob Christi
A natiuitatem exultantes. In duobus angulis supra primam Coronidem bini stant Angeli ex tectorio egregiè constructi. Ad hos duo trianguli inter arcus succedunt ex eadem deaurata materia compacti, in quorum medio à fenestræ dextera Achaz, & Ezechias cum his verbis: ACHAZ, ET EZECHIAS. A læua, Azor, Sadoch, Achim, quos talia sequuntur: AZOR, SADOCH, ACHIM. A monumenti dextera in Parastadarum interuallo Pontificum so-
B lium respicientium loculamentum adest, cum sancti Petri statua ex albo marmore perpolitè constructa. Ad hoc in quadrato ex tectorio coloribus expressa historia succedit de tribus Magis Herode præsente, dum stellam omiserant. Superiùs corona adest, supra quam eodem ordine, atque materia Ozias, & Ioathan apparent. A monumenti læua sacrarium occurrit. cancellos autem versus Sanctæ Luciæ est ædicula, quam historia in quadrato ex tectorio Innocentium
C præstat coloribus designata. Super hanc corona se attollit, quam quatuor figuræ in quadrato eodem modo condito exornant, talibus verbis annexis, ELIVD, ELEAZAR, MATHAN, ET IACOB. atque hæc satis sit de internis sacelli partibus indicasse nunc ad reliqua pergemus.

DE INDVLGENTIIS, ET RELIQVIIS,

In hoc Sacello exiſtentibus.

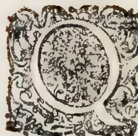
Cap. IX.

VAMVIS ſummi Pontifices Prçſepis ſacellum quamplurimis Indulgentijs decorarint; tamen temporum iniuria ſunt obrutæ. Nos tantum notabimus Præſepis Altare pro defunctis priuilegiatum: In nocte Natalis Domini cum ſequenti die Plenariam eſſe Indulgentiam, atque alias libro ſexto traditas. Sacræ Reliquiæ in hoc Sacello repoſitæ tales exiſtunt. Sub Præſepis Altare fœnum veneramur, ſuper quod Chriſtus naſcens, primò recubuit, vnà cum alijs ſacris Reliquijs. Illud verò mirum exiſtit, eodem modo conſeruari, ac ſi adhuc è prato reciſum eſſet, cum tamen amplius mille ſexcentum annis permanſerit. Sub ſanctæ Luciæ Ara quædam Innocentum corpora aſſeruantur.

DE SACRIS SACELLI MOBILIBVS.

Cap. X.

VAMPLVRIMA ex argento condita ad Dei cultum in hoc Sacello reperiuntur, ab Alexandro Peretto Cardinali Montalto inſigni pietate fabricata. Et primum vna Crux, candelabra magna, atque mediocria, lampades magnæ, & mediocres, polubrum, & aqualis. Ampullæ, & Patinæ ad ſacrificium, plures calices. Acerra cum nauicula egregiè formata. Idem plures ditiſſimos apparatus, Planetas, & alias ſacras veſtes tradidit; nimirum varia Aræ maximæ pallia ex rubris ſericis auro, & argento intertextis. Pallium album pro eadem Ara argento, atque auro mirificè inſerto.

Pallium pro eadem Ara ex ſerico villoſo colore puniceo.

A Pallium pro eadem Ara, colore viridi, auro intertexto ditiſſimè compoſitum.

Pallium ex ſerico villoſo, colore nigro, aureis tænijs exornato.

Pallium ex ſerico vngulato, colore puniceo.

Pallium auro acubus inſerto, miri pretij, & pulchritudinis.

Pallia ex varijs coloribus, quæ etiam eidem Aræ inſeruiunt.

Alia Pallia pro tribus minoribus Aris;
B ideſt Sanctiſſimi Præſepis, Sancti Hieronymi, & S. Luciæ.

Primum Pallium album, & rubrum auro intertexto, in medio Peretti Principis inſignia geſtans.

Pallium alterū ſericum argenteum auro exornatum, cum alijs Pallijs ex varijs coloribus, quæ breuitatis cauſa omitto.

Duorum Altarium, nimirum S. Hieronymi, & S. Luciæ pallia.

Primum ex ſerico vngulato colore viridi
C pallia quinque.

Pallia exin alba, argento intertexto, nec non alia ex diuerſis coloribus optimè exornata.

Pretioſæ Sacerdotum veſtes ſunt hæ.

Quædam ex ſerico, argento intertexto auro exornatæ.

Quædam ex baſilico viridi, rubro, atque albo, cum faſcia ex auro acubus in-
D ſerto.

Aliæ ex ſerico viridi.

Aliæ ex ſerico villoſo, auro ornatæ, cum Pluuiali, atque Tunicellis.

Aliæ ex ſerico raſo, colore nigro, auro exornatæ.

Aliæ ex ſerico vngulato, colore puniceo, auro deornatæ.

Aliæ quotidie inſeruientes, quas omittimus.

Adſunt etiam magnæ Arcæ, quo hæc cū
E reliquis mobilibus aſſeruentur.

DE FVN-

DE FVNDATIONE,

DOTATIONE,

Cappellanis, Clericis, & Sacelli Ministris, nec non priuilegijs.

Cap. XI.

CVM hæc possint ex Bulla dignosci, satis in præsentia duximus quædam ex ipsa eruta annotare. *Ad Præsepe Iesu Christi in Basilica sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe cum annuorum redituum assignatione, & Iurispatronatus, ac priuilegiorum concessione. Sixtus Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Gloriosæ, & semper Virginis Dei Genitricis Mariæ salutiferam fœcunditatem humiliter venerantes, intra cuius castissima viscera, virtute Altissimi mirabiliter obumbrante, diuina sapientia sibi domum ædificauit, summas illius laudes, & præclara in vniuersum genus humanum, sed in nos potissimum merita, & verbis, & factis quantum pro humana imbecillitate possumus libenter prædicamus. Hanc enim Beatissimam Virginem gratiæ, & misericordiæ parentem, ab ipsa penè infantia nobis Aduocatam delegimus, cuius patrocinio, & intercessione, multis periculis erepti fuimus, multa beneficia à bonorum omnium largitore Deo accepimus. Itaque cum alias eiusdem sanctæ Virginis nomine, & miraculorum splendore, Illustres Ecclesias semper in honore habuimus, tum in primis erga celeberrimam eius in Alma Vrbe Basilicam ad Præsepe Domini, quæ sanctæ Mariæ Maioris appellatur, præcipua quadam, & pia deuotione affecti sumus. Cumque consideremus sanctum Dominici Præsepis sacellum, in eadem Basilica situm, ob sacras illius Præsepis reliquias, in quo Rex gloriæ nasci non abhorruit, & infans iacuit, magna in veneratione merito habitum, minus decenter pro loci dignitate, & sanctitate ornatum, & extructum esse: Nos cupientes tam eximium, & religiosum monumentum debito cultu, decentique ornatu augere, ac nobili ædificio circumsectum communire, opus sanè viribus nostris, & facultatum nostrarum illo quidem tempore tenuitate maius, freti ope eiusdem Deiparæ semper Virginis, & animo suscepimus, & re ipsa* A *gressi sumus. Nam iam pridem cum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalatus honore fungeremur, loco à dilectis filijs Capitulo eiusdem Basilicæ, interueniente etiam auctoritate felicis recordationis Gregorij Papæ Decimitertij prædecessoris nostri, nobis concesso, insignem Cappellam, & spatij amplitudine, & substructionis magnificentia, Templi instar, cæpimus à fundamentis ædificare. Cumque ædificatio feliciter procederet, eccè diuina sic disponente clementia, nullis nostris meritis, sed ipsius Beatissimæ Virgi-* B *nis precibus in Apostolicæ sedis fastigio locati sumus. Quare inchoatum opus tantò impensius vrgentes, nullisque quamuis maximis sumptibus parcentes, Cappellam ipsam testudine sublimi plumbi laminis extrinsecus tectam, & preciosis crustis, & tegmentis marmorum, atque opere tectorio marmorato, egregijsque picturis, & sacris Imaginibus, & loco ipso congruentibus exornatam, ita demum benedicente Domino perfecimus, atque omni ex parte absoluimus, vt ipsa antiqua venerandi Præsepis ædicula, multis ca-* C *tenationibus, colligationibus, & facturis circum adhibitis, ne parietes dissolui, neuè opus vlla ex parte labefactari posset, magna ergatarum, & tractoriarum machinarum vi, ingenti labore, atque artificio tota simul solida, ac prorsus integra, quod factu difficillimum videbatur, veteri sede conuulsa, & in altum sublata in medium ipsius nouæ Cappellæ gremium, sub eius pauimento, in locum subterraneum translata, atque asportata fuerit, vbi, & specus circum circa humili fornice concameratus, per quem* D *circuiri possit, extructus est gradibus ad commodum descensum in eandem sacri Præsepis ædiculam, & dictum specum, hinc inde aptè positis, vt Christifideles viri tantum, laudes, & preces Deo offerre, & Presbyteri in Altari ibidem sito missas deuotè celebrare valeant. Altare item supra ipsius ædiculæ fornicem constituto ad missas Pontificias celebrandas. Duo præterea minora, sed tamen insignia Altaria, siue sacella, nostra itidem impensa ædificata eodem modo picturis, & orna-* E *mentis magnificè exculta ad ipsius Cappellæ limina ab vtraque parte adiunximus; vnum videlicet sub sanctæ Luciæ Virginis, & Martir. inuocatione dicatũ, cuius festus dies, idem natalis noster est, & quam ab ineunte ætate omni studio venerati, vt pro nobis apud Deum intercederet magna cum fiducia assiduè precati sumus. Sub cuius etiam Altari in Arca marmorea duo sancta Beatorum Innocentium corpuscula à Basilica sancti Pauli extra Portam Ostiensem nostro iussu translata, ritè recondi curauimus, vt ad*

Sanctissim. iste Pontifex ab eius infantia B. Virginem sibi aduocatam delegit, eiusque patrocinio multa pericula euasit.

Eius ideò Ecclesias, et maximè Basilicam S. Mariæ Maioris de Vrbe deuotè admodum coluit.

Præsepis itaque sacellum in dicta Basilica minus decenter extructum, et ornatum esse videns ipse dum Cardinalis erat B. Virginis ope fretus insignem ibi cappellam ædificauit.

Interim eiusdem Beatæ Virginis precibus ipse fuit Pontif. creatus, dictamque exornauit et perfecit.

Altareque maius super ædicula d. Præsepis ad missas Pontificales celebrandas constituit.

Alia etiam duo Altaria ad limina dictæ cappellæ adiunxit.

Vnum sub inuocatione S. Luciæ cuius dies festus etiam natalis ipsius fuit, et sub eo duo sanctorũ Innocentiũ corpuscula eius iussu à Basilica sancti Pauli translata recondi iussit.

Christi infantis cunabula ijdem sancti Innocentes (flores ac primitiæ Martyrum, Deoque gratissimæ uictimæ) quodammodo excubare videantur.

Alterum verò sub inuocatione S. Hieronymi, cuius titulus in assumptione ad Cardinalatũ, ei assignatus ab eo perpetuò retentus fuit.

Alterum vero in honorem, & memoriam sancti Hieronymi præstantissimi Ecclesiæ Doctoris, cuius titulus in Ecclesia Illyricorum fuit nobis in nostra assumptione ad Cardinalatus honorem assignatus, & perpetuò retentus, quique Præsepe Domini ita viuens coluit, vt ex hoc mundo decedens, per illud tanquam vitæ ianuam ad cælestem patriam commigrauit. Cum igitur, Deo fauente, pium huiusmodi opus iam absolutum, & ad tectum perductum foret, compertum est tandem relatione, ac testimonio fide dignorum virorum,

Post perfectum opus huius Cappellæ comperta est eam esse similẽ veteri cappellæ ad Præsepe Domini in Eccles. Bethlehemitana quod ex inspiratione diuina id Pontificem fecisse videtur.

qui ex peregrinatione Terræ sanctæ nuper in Vrbem aduenerunt, nobis nihil tale vnquam cogitantibus, non humano consilio, sed planè diuino instinctu ita contigisse, vt hæc nostra Cappella, veteri Cappellæ ad Præsepe Domini positæ in Ecclesia Bethlehemitana, quæ est in Palæstina, ædificio, structione, ac præcipuis suis partibus admodum similis euaserit: nam & à sinistra parte Ecclesiæ vti hæc nostra sita est, & habet ædiculam Præsepis Dominici subterraneam, nostræ consimilem, tectam testudine, opere vermiculato ornatam, sicuti & hæc est, ad quam & per gradus descensus patet: habet quoque illa Cappella marmoreum, vti & hæc nostra, pauimentum. Altaria etiam prima in memoriam sanctorum Innocentium, & sanctæ Catherinæ Virginis, & martiris, & sancti Hieronymi extructa, quemadmodum & nostra, vnum in sanctæ Luciæ cum reliquijs sanctorum Innocentium, & alterum in eiusdem sancti Hieronymi memoriam pariter erecta, ita vt ipsa gloriosa Virgo, quæ olim primis sanctæ huius Basilicæ fundatoribus certos fines, & locum niuibus, quarum memoria in hodiernum vsque diem religiosè colitur, mirabiliter præscripsit, ac designauit: nunc etiam in nostra Cappella, quasi dictæ Basilicæ appendice extruenda, diuinitus mentem nostram inspirauit, simulque suæ, ac diuinæ voluntatis, & prouidentiæ admirabilem minimèque obscuram dederit significationem.

In eadem cappella idem Pont. duo sepulchra magnificè extruxit, alterum Pio Papæ V. de se, et Rep. Christ. benem. à dextris cappellæ posuit, alterum sibi à sinistris reseruauit, aliud etiã in uestibulo dictæ Cappellæ pro suis consanguineis sepeliendis assignauit.

Demum verò nos ad Dei omnipotentis, & intemeratæ Virginis partus gloriam, fidelisque populi erga Cœlorum Reginam deuotionem augendam, eandem Cappellam solemni ritu consecrari, & dedicari curauimus, atque in ea duo sepulchra conquisitissimis columnis, & lapidum varietate, opere sumptuoso, ac magnifico extruximus: quorum alterum sanctæ memoriæ Pio Papæ V. nostro etiam prædecessore, de Christiana Republica, deque nobis optimè merito, à dextris eiusdem Cappellæ posuimus, vt perpetuum nostri erga eum grati, & pij animi apud posteros monumentum extet. **A** *Alterum à sinistris, ad nostram sepulturam reseruauimus. Tertium verò separatim in vestibulo dictæ Cappellæ, & in ipsa naui Basilicæ illi contigua pro nostris duntaxat consanguineis sepelliendis assignauimus. Vt autem in eadem Cappella nostra ad ipsum sanctum Præsepe, vbi Angelorum chori, Deo gloriam, & hominibus pacem annuntiantur, & vbi nos anno præterito cum Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, ac alijs Episcopis, & Prælatis in Na-* **B** *talis Domini nocte Missarum solemnia celebrauimus, assiduè incruentum salutaris Hostiæ sacrificium pro nostra, & totius populi Christiani salute offeratur, & diuinæ laudes, atque officia persoluantur, ob eam causam certos Presbyteros, & Clericos, qui in Cappella, duobusque ei coniunctis sacellis, seu Altaribus prædictis Deo inseruiant, constituere decreuimus. Cum itaque sicut accepimus, sancti Ioannis de Pyro Policastren. & sancti Leonardi Salernitan. Ciuitatum, vel Diæc. Monasteria or-* **C** *dinum sancti Basilij, & sancti Benedicti, quæ bonæ mem. Petrus Episcopus Caietanus, & quondam Ludouicus Blanchettus Clericus ex dispensatione, & concessione Apostolica in commendam dum viuerent respectiuè obtinebant, vtraque commenda huiusmodi per obitum Petri Episcopi, & Ludouici prædictorum, qui apud sedem prædictam diem clauserunt extremum, cessante adhuc eo, quo ante commendam ipsam vacabat modo uacauerint, & vacent ad præsens, & dilectus Filius noster Philippus tituli sanctæ Sabinæ,* **D** *Presbyter Cardinalis Spinula nuncupatus, qui monasterium sancti Nicolai de Butramo, dicti Ordinis sancti Basilij, Hieracensis Diœcesis, ex simili concessione, & dispensatione in commendam ad eius vitam nuper obtinuerat, posteriori commendæ huiusmodi, ac omni, & cuicunque iuri sibi in dicto Monasterio sancti Nicolai, illiusque regimine, & administratione, vel ad illa quomodolibet competenti, hodie in manibus nostris spontè, & liberè cesserit. Nos cessionem huiusmodi admittentes, ac Cappel-* **E** *lam nostram prædictam ad eiusdem Redemptoris nostri laudem, & honorem, & gloriosissimæ illius Genitricis, dictique sancti Præsepis memoriam, & venerationem, ac diuini cultus incrementum, competenti beneficiorũ, & ministrorum Ecclesiasticorum numero stabilire, annuisque redditibus pro congrua eorum substentatione, & manutentione, onerumque illis, ac dictæ nostræ Cappellæ, nec non illius fabricæ, & sacristiæ pro tempore incumbentium supportatione necessarijs dotare volentes; verumque, & vltimum di-*

ctorum

ctorum monasteriorum vacationis modum, etiã si ex illo quæuis generalis reseruatio etiam in corpore iuris clausa resultet præsentibus pro expressis haben. Motu proprio non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex mera deliberatione, & certa scientia nostra, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine in Cappella nostra prædicta vnam Præposituram, quæ in ipsa Basilica secunda dignitas existat, hoc est, primã post Archipresbyteralem pro vno Præposito, vtriusque, vel alterius Iurium Doctore, seu in Theologia magistro, & in Presbyteratus ordine constituto, ac vnam Sacristiam pro vno Sacrista, & quatuor perpetuas sine cura Cappellanias pro quatuor perpetuis Cappellanis Presbyteris, & quatuor alia Clericatus nuncupanda perpetua simplicia beneficia Ecclesiastica pro totidem alijs Clericis nuncupandis perpetuis Beneficiatis, quorum siquidem Sacristæ, Cappellanorum, & Beneficiatorum, qui Clerici nuncupantur dictus Præpositus caput existat, ac in rebus, negocijs, & actibus per eos tractandis, & faciendis primum, & digniorem locum habeat; ibidemque præsit, ac tam ipse, quàm prædicti Sacrista, Cappellani, & Beneficiati dictæ Cappellæ, prout inferius descriptum erit, deseruiant, Apostolica auctoritate tenore præsentium perpetuò erigimus, & instituimus, ac eidem Cappellæ nostræ, illiusque fabricæ, & Sacristiæ, nec non communi massæ ipsorum Præpositi, Sacristæ, Cappellanorum, & Beneficiatorum pro eorum manutentione, & substentatione, ac onerum illis incumbentium supportatione singula Monasteria prædicta, quæ Conuentu carent, ac quorum fructus, reditus, & prouentus sancti Ioannis ad quadraginta, Sancti Leonardi verò ad quinquaginta florenos auri in libris Cameræ Apostolicæ taxati reperiuntur, ac Sancti Nicolai autem, ac illi perpetuo annexorum Sanctæ Mariæ de Pigliano, & eiusdem Sanctæ Mariæ de Canicis quingentorũ quinquaginta ducatorum auri de Camera secundum communem æstimationem valoris annui, vt etiam accepimus, non excecedunt, quibusuis modis, & ex quorumcumque personis, seu per liberas quorumuis cessiones, de illorum regiminibus, & administrationibus in Romana Curia, vel extra eam, etiam coram Notario publico, & testibus spontè, factas vacent: etiam si tanto tempore vacauerint, quod eorum prouisio iuxta Lateranen. statuta Concilij, aut Canonicas sanctiones ad sedem prædictam legitimè deuoluta existat, & illa ex quauis causa ad sedem eandem specialiter, vel generaliter pertineat, & de illis Consistorialiter disponi consueuerit, seu debeat, ac super regiminibus, & ad-

Et modo ad laudem eiusdem B. Virginis et d. Præsepis venerationem vnam Præposituram, vnam sacristiam quatuor Cappellanias, et quatuor Clericatus in dicta Cappella erigit et instituit.

Pro illorumque substentat. reditus beneficiorum hic descriptorum eis assignat.

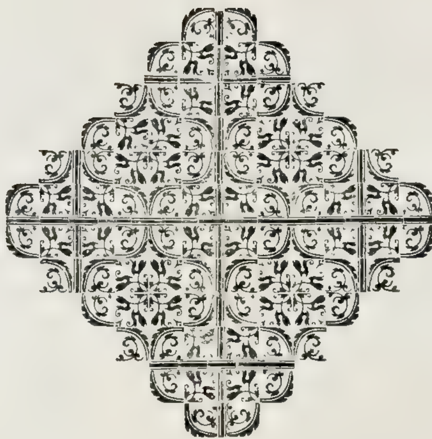
A *ministrationibus Monasteriorum huiusmodi inter aliquos lis, vel eorum possessorio molestia, cuius litis statum etiam præsentibus haberi volumus pro expresso pendeat indecisa, cum prædictis, & forsan alijs, illis annexis, eorumque membris, Grangijs, prædijs, possessionibus, decimis, primitijs, vineis, terris, agris, censibus, reditibus, prouentibus, iuribus, obuentionibus, emolumentis, pertinentijs, rebus, & actionibus vniuersis, cæterisque bonis mobilibus, & immobilibus, ac se mouentibus cuiuscumque qualitatis, pretij, & valoris annui existen. ac*
B *vbique locorum consisten. eorumque proprietate, & dominio. Ita quod liceat Collegio Præpositi, Sacristæ, Cappellanorum, & Beneficiatorum huiusmodi per se, vel alium, seu alios eorum, & dictæ nostræ Cappellæ, illiusque fabricæ, & Sacristiæ, suæque mensæ, seu massæ communis nominibus corporalem, realem, & actualem possessionem Monasteriorum, annexorum membrorum, Grangiarum, prædiorum possessionum, decimarum, primitiarum, vinea-*
C *rum, terrarum, agrorum, censuum, iurium, pertinentiarum, rerum, actionum, & bonorum huiusmodi, propria auctoritate absque spolij, & attentatorum vitio, ac cuiuscunque Iudicis decreto, vel ministerio liberè apprehendere, & perpetuò retinere, illaque regere, & administrare, nec non fructus, &c. eorumdem percipere, exigere, & leuare, illaque in suos secundum ordinationem inferius per nos descriptam, & dictæ Cappellæ nostræ, illiusque fabricæ, & Sacristiæ vsus, vtilitatem, & necessitatem om-*
D *ninò conuertere, Diœcesani loci, vel cuiusuis alterius licentia desuper minimè requisita, auctoritate, & tenore prædictis, etiam perpetuò vnimus, annectimus, & incorporamus, ac in eisdem Monasterijs sic vnitis, eorumque Ecclesiis annexis membris, & grangijs dignitates Abbatiales, illarumque titulos, nomina, & denominationes eisdem auctoritate, & tenore similiter perpetuò supprimimus, & extinguimus, &c.* De priuilegijs verò hæc sunt formalia verba.

E *Ad hæc Præposito, Sacristæ, Cappellanis, & Beneficiatis, Clericis nuncupatis prædictis, illorumque Collegio, vt omnibus, & singulis priuilegijs, immunitatibus, exemptionibus, libertatibus, præeminentijs, prærogatiuis, fauoribus, facultatibus, indultis, & alijs gratijs tam spiritualibus, quàm temporalibus, quibus alij, Dignitates, Cappellanias, & alia beneficia in dictæ Sanctæ Mariæ Maioris, & alijs eiusdem Vrbis Basilicis, & Ecclesijs pro tempore obtinen. eorumque Collegia de iure, vel consuetudine,*

Priuilegiaq. alijs in Ecclesijs vrbis dignitates huiusmodi habentibus concessa prædictis etiã concedit.

tudine, aut ex priuilegio, vel alias quomodolibet vtuntur, potiuntur, & gaudent, ac vti potiri, & gaudere possunt, & poterunt quomodolibet in futurum, non solum ad eorum instar, sed æque principaliter, & pariformiter in omnibus, & per omnia vti, potiri, & gaudere liberè, & licitè valeat, auctoritate, & tenore prædictis indulgemus, &c.

FINIS LIBRI DECIMI.

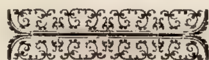

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER VNDECIMVS.

AVCTORE

ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE ORDINE RETINENDO in Beatæ Virginis Sacelli deſcriptione.

CAPVT PRIMVM.

POST Sacellum Chriſti Præſepis expreſsũ, vnà cum ad ipſum ſpectantibus, ſequitur Beatæ Virginis Sacellũ à Diuo Luca depictæ, per Paulum Quintum Pontificem Maximum à fundamentis cõſtructum, eidemque Virgini dicatum. Quia verò in externa Baſilicæ deſignatione libro quinto peracta, ſatis huius ſacelli externa fuerunt indicata, in præſenti ſolum interna delibabimus, modo etiam quædam ex externis intacta, & ad noſtrum munus ſpectantia annotentur. Primùm igitur, diuino fauente numine, modulum, fabricam, & marmorea ornamenta generatim, mox ſingillatim A narrabimus, nimirum in quatuor partes diſtribuendo, quæ quatuor facies exiſtunt, & in quauis hiſtoriæ deſcribentur coloribus impreſſæ, vnà cum menſuris; fine verò deſcriptionis, delineatio, & figura ſe efferet illi parti conueniens. Præterea auri, argenti, & metalli ornatus, atque adeò ſacros apparatus. Tertiò de Indulgentijs ad id ſacellum attinentibus tradetur. Quarto de ſacris Reliquijs ibidem collocatis. Quinto de Beneficiatis, ſeu Cappellanis, & Clericis commorantibus, atque priuilegijs. B Demum reditus proferemus, quos Paulus V. pro ſacelli commoditate, atque vſu aſſignauit.

DE SO-

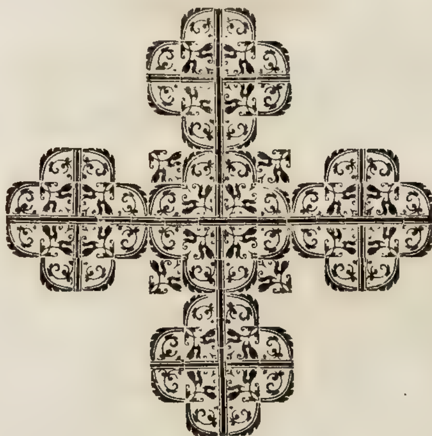
DE SOLO, ET PAVIMENTO,

Cum alijs nonnullis in genere.

Caput II.

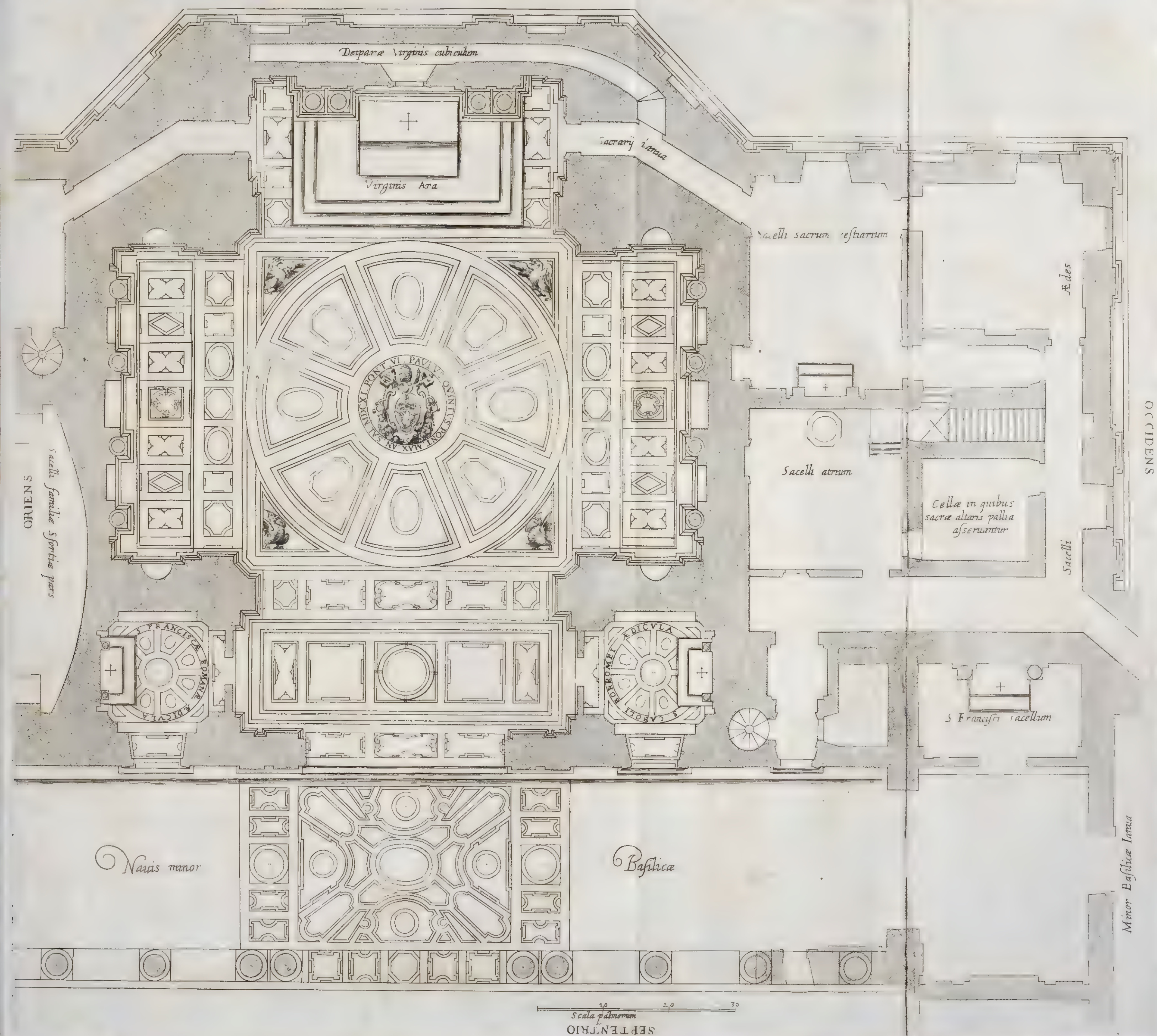
T autem à fundamentis exordiamur, licet affirmare tale Sacellum, mundi durationem æquaturum, nè dicam æternitatem, siue fundamentorum profunditatem excellenti materia repletorum, siue situm respicias profunda platea excauatum, in qua hæc fabrica se attollere incepit, quæ mundi miraculum videtur. Præterquam quod eodem tempore parte externa marmora locabantur Tiburtina cum soccis, basibus, parastadis, capitulis, cymatijs, zophoris, coronidis, clathris, &c. velut libro quinto indicauimus, & ex delineatione de-
A prehenditur. Modo ad interna redeamus, illa vniuersa attingentes. Antequam verò vlterius pergatur, pauimentum occurrit summa cura in distributionibus imitatum. Tholi altitudo suis cum testudinibus; pars media Pauli Quinti insignia gestans diuersorum colorum lapidibus distincta, tantaque arte insertis, vt picturæ opus omninò exprimat, cum testudinis spatijs, varijs marmorum orientalium coloribus, vt alabastris orientalibus, lyncurijs, caloritis orientali-
B bus, & cæteris quamplurimis lapidibus vnà nigris, croceis, & rubeis, fascis alligatis, prout res ipsa, & lapidum conditio, eximia diligentia ornatorum poscebat, & qui aspicientium oculos perbellè oblectant. Adsunt etiam binæ ædiculæ, pauimento insigni, cancellis, atque sacris ferculis; nec non maior Ara cernitur, nobile sacelli Sacrarium, murorum crassities, & ante ingressum, pauimentum, fornicis supereminentis, ornamentis satisfaciens, velut ex delineatione deprehenditur.

DE PRI-

MERIDIES

SACELLI SANCTÆ MARIÆ MAIORIS A PAVLO PP. V. CONDITI ADIVNCTARVMQ
AD VARIOS VSVS ÆDIVM VESTIGIVM CVM SACELLI EIVSDEM PAVIMENTO

DE PRIMARIA INTERNA SACELLI PARTE;

Et primum de Ara maxima ibidem existente.

Caput III.

HÆc pars Septentrionem versus respicit, in cuius medio principalis Ara effulget magnificentissimè constructa, pretiosis lapidibus, ac gemmis, & inaurato metallo rutilans: quia verò maximum valorem continet, & quodammodo Ecclesiæ thesaurum, peculiare caput illi assignabimus. Et vt à pauimento ordiamur, per tres gradus ad Altare ascenditur, albo marmore, atque pernobili conditos, super quos Beatæ Virginis Ara se attollit; à cuius lateribus socci super pauimentum nituntur rubro iaspide, & croceo, atque translucido, & deaurato metallo formato. Hisce soccis Parastadarum bases adhærent, vtræque ex aurato metallo conflatæ, & ambas Parastadas cum cymatijs æs format, eadem materia, atque auro exornante. Facies, & Parastadarum latera quadratum imitantia ex pretiosissimo iaspide sunt constructa, roseum colorem albo intermixto cum sanguineis lineis, atq; translucido, exprimente, adamantisque duritiem superante. Huius cymatium ad Parastadas vnà cum socco superposito, vel potius zophoro, pertingit, croceo iaspide sanguineis venis interstincto, in quo bases quatuor columnarum nituntur ex metallo, insigni artificio conflatæ, thoris lauri folia exprimentibus adornatæ. Hinc quatuor columnæ se efferunt ex roseo iaspide constructæ, albis, & nigris maculis intermixtis, quas tæniæ ex deaurato metallo exornant. Epistylia ex metallo partim inaurata, atque egregiam artem exprimentia, compositum ordinem referunt. Pro huiusmodi columnis dedolandis magna argenti summa est erogata, quando ob duritiem ferrum omne eludebant, tantumque hysmeri aqua intermedia cedebant. Oppositæ Parastadæ, quæ secus columnas cernuntur, etiam ex deaurato metallo vnà cum oppositis capitellis existunt. Spatium inter hæc ex indice lapide simul cum mem-

A bris repletur, imo ad summum pertingentibus, pariter inaurato metallo exornatis. Super epistylia cymatium progreditur itidem inaurato metallo formatum, cui zophorus nititur ex nobili iaspide, atque translucido, & croceo colore, & sanguineo, coronidem ex eodem inaurato ære, atque nonnulla membra gestans. Super hanc fastigia inter secta cernuntur itidem metallo, atque auro condita, sub quibus triangulum formatur
B ex pellucido iaspide rosei coloris, albo, atque nigro distinguentibus. fastigijs superimpositi bini Angeli apparent ex ære, summo artificio, conflato, quorum vestes aurum depingit. Inter hæc fastigia quadratum continetur, in quo niuis miraculum inaurato metallo cælatum, cum loculamento ex zumemellazuli, vulgo lapide lazuli, resplendet; nix autem ex præcellenti marmore est expressa. Coronæ vndique historiam circundantes, ex nobili iaspide constant, quem
C inauratũ metallum ambit. his soccus subest itidem ex iaspide maculoso, ac perillustri. In lateribus verò binæ schedulæ ex ære nituntur ad maiorem quadrati ornatum; supèr quo coronis comparet, fastigium ex metallo deaurato gestans. Fastigio tres Angeli inhærent, omnes ex metallo deauratis vestibus egregiè fabricati, qui tale opus definiunt. Hinc ad aræ loculamentum redeamus, nimirum quatuor columnarum interuallum. id verè potest affirmari mundi miraculum
D esse, cum vndique ex iaspide nitenti ad coronæ modum formatum constet, cum fascis, atque ornamentis ex deaurato metallo. Ingens verò spatium interceptum lapide lazuli incrustatur, cæruleo colore, & auri micis velut stellis internitentibus coruscante; in cuius medio cellula adest, cum marginibus ex amatista: atque illam varia inaurato metallo designata circundant, vbi Beatæ Virginis effigies à sancto Luca depicta conditur. Prædictas margines zona consequitur ex gē-
E mis in deaurato metallo insertis, nempè topatijs, granatis, rubinis, smaragdis, atque alijs magno pretio dignis; quæ sola duodecim aureorum millibus æstimatur: & id ornamentum septem Angeli ex deaurato ære formati sustentant. Super hoc Spiritus sanctus cernitur ex eadem materia, atque auro effulgens. Illud est obseruandum, omnes Iaspides à nobis enumeratos, adeò præcellere, vt inter gemmas sibi locum vendicent. Atque hæc sufficiant de Ara maxima Sacelli delibasse. Quæ omnia poterunt ex delineatione dignosci.

INSIGNE ALTARE A PAVLO V. PONT. MAX. IN MAGNIFICENTISSIMO SVO BASILICÆ LIBERIANÆ SACELLO EX INAVRATO DVNTAXAT ÆRE PVLCHERRIMAQ. VARIETATE PRETIOSORVM LAPIDVM ATQVE GEMMARVM AD ORNATVM AVGVSTÆ IMAGINIS SANCTÆ MARIÆ A B. LVCA PICTÆ CONSTRVCTVM

10

Scala palmorum

DE RELIQVA PRINCIPALI SACELLI PARTE.

Cap. IV.

POSTQVAM Aram explicauimus, ſequitur ea indicare, quæ ad reliquam partem ſpectant. Igitur laterum B Altaris partes ſe cum membris cöiungentes ex orientalibus lyncis ſunt compoſitæ. Paraſtadarum ſoccus, quæ ex parte tribunam ſuſtentant, & ex recto hanc partem reſpiciunt, ſuper pauimentum nitens, ex lapide vario conſtat, cocleola appellato, & vndique Sacellum circundat. Baſis ex Carrarienſi marmore conſtat, cui Paraſtadæ inhærent eodem marmore excauato, atque marmore auro textili perſimili inſerto, vndique nigris quadris ambientibus. C ſupra Paraſtadas capitelli reſident ordine corinthio, ex marmore oliuæ folias exprimentes. Duo membra à latere exiſtentia, haud procul à Clementis Octaui ſepulchro eodem marmore conſtant itidem excauato, & alio, auro teſtili ſimili, vulgo brocatello, componuntur vnà cum quadris circundantibus ad Paraſtadarum ſimilitudinem. Nunc ornatum, ſiue interuallum inter membra comprehenſum, quod præcipuam arcus faciem effingit, attingamus. Supra Baſi, fundamen exiſtit ex lapide Porta ſancta, vbi corona cernitur, quadratum exprimens ex pretioſo marmore, vndique glarea crocea inſerta, in cuius medio quadratum ineſt ex alabaſtrite flaueſcente, atque orientali, miræ nobilitatis. Huic Cherubin ſuperſtat cum loculamento ex lapide Porta ſancta incruſtato, ſuper quod Aedicula ſe attollit crocea coronide. Aediculæ verò interna varijs lapidibus veſtiuntur, & Aaron ſtatua pedibus nitens aſſeruatur perpolito marmore, & erudito artifice formata. ſuper Aediculam Cherubin ſe effert binis velis marmoreis, & pariter lapide Porta ſancta intertextis, huic Abacus coronatus apparet ex pario marmore, cui ornamentum croceo colore itidē coronatum adhæret, & inferius poſito reſpondet, atque in media parte alabaſtritis cotoneaceus orientalis includitur. Inter epiſtylia thorus ſe extendit, his Paraſtadarū perſimilis, in quo ornamentum ex marmore adeſt perpolitè exculptum, cui puer ex ea-

De ord. corinthio, & compoſito vide Vitruuium lib. 4. c. 1. vbi agitur de tribus generibus columnarū, earumque origine, & inuentione.

A dem materia inſidet. Super capitella, atque ornamentum, vndique Sacellum à limine ſuperiori circundatur ex pario marmore, atque nonnullis membris mirè inſculptis, formato; ſupra quod zophorus perſtat ex aſpide ſummæ nobilitatis. Paraſtadarum verò Antis Cherubin inſidet ſchedulam geſtans, in qua Pauli Quinti Pontificis nomen ſic notatur, P. V. P. M. Zophoro corona nititur ex Carrarienſi marmore, roſis, mutulis, echinis, & verticellis inciſis, atque egregiam artem repræſentant. Super hanc arcus ſe attollunt, qui tympanum, & vniuerſum Sacelli tholum ſuſtentant. De huius arcus lateribus Aram ipſam in medio concludentibus, diſtinctè ſuo loco trademus. Ab Aræ maximæ dextra ijdem ſocci exiſtunt Baſes, Paraſtadæ, membra, loculamenta cum Cherubinis; alabaſtrites, atque eiuſdem ordinis epiſtylia, in quorum medio pariter ornatum cum Puero ſe oſtendit, nec non trabs marmorea, zophorus, atque coronis eadem materia, atque opera conſtructa, quę paulò ante de alia parte deſignatis, ęquātur. Illud tantum reſtat, quod in huius faciei loculamento membrorum medio compacto Regis Dauidis ſtatua continetur, Goliam pedibus calcans, & Puerum prope ſe habens. A læua huius primariæ partis, pars Sacrarij ſacelli cernitur, & à dextra conclauium partes eidem ſacello coniunctorum, nec non murorum craſſities. Hic ſequitur eorum deſcriptio, quæ ſuper primam coronam talis partis habentur. D Primum autem hiſtoriam depictam attingemus, quæ in ſpatio intra curuaturam fornicis ſupra Aram maximam conſiſtit. Et in eo Beata Virgo eſt depicta, Sanctus Ioannes Euangeliſta, & ſanctus Gregorius Thaumaturgus cum his verbis pernobili ſchedula à Puero ſuſtentata delineatis. FORMVLAM FIDEI S. GREGORIO THAVMATVRGO CONTRA HÆRETICOS TRADIT.

De hac hiſtoria vide Baron. tomo 2. ad annos 233. vbi multos ſanctos Patres adducit.

Ad cuius principalis arcus angulos ſuper E coronam bini Angeli apparent. Nimirum in quauis parte ſinguli; ſupra quos bini Prophetæ in triangulo depicti mirè exornato exiſtunt, à dextra parte Iſaias cernitur ſchedulam retinens, his verbis deſignatam: ECCE VIRGO CONCIPIET, ET PARIET FILIVM.

A læua, in qua epiſtola decantatur imminenti Hieremias egregiè depictus conſpicitur, ſchedulam retinens his verbis expreſſam. FOEMINA CIRCVNDABIT VIRVM.

Hierem 31.

Hi arcus ſumma arte diſtributi tectorio, A atque auro ornantur, nec non perpluribus figuris, & Eccleſiaſticis emblematis ad glorioſam Virginem ſpectantibus. Quia verò nequeunt deſcribi intrinſecus contenta, illa exprimemus, quæ diſtinctè poterunt cerni. Hic tamen obſeruabimus in præcipui arcus medio pernobilem figuram eſſe, ouatam ſpeciem repræſentantem, in cuius medio Sanctus Lucas Euangeliſta mira diligentia depictus conſpicitur, & Beatiſſimæ Virginis Altari ſuperſtat, his verbis delineatis. VIRGI- B NEM DIVINIS LAVDIBVS EXTOLLIT.

A dextro arcus latere ad rectum ſanctus Dominicus pictura expreſſus, adeſt vnà cum duobus ſocijs in quadrata figura, opere tectorio, atque auro exornata: & in vtraque parte varij alueoli continentur, tectorio, eodem modo decorati, in quibus Angeli, Cherubim, atque alia apparent. Sub ſancti Dominici pedibus Illuſtris ſchedula exiſtit, his verbis annotatis. FILIVM HVMANO C GENERI INFENSVM DEIPARA RECONCILIAT VIRTVTES S. DOMINICI OSTENDENS.

Huius historia veritas ex ipſius ſancti rebus geſtis apparet.

A ſiniſtro arcus latere, ad Papæ Clementis Octaui ſepulchrum in quadrata figura opere tectorio magnificè coronata, auroque exornata, ſancti Cyrilli Epiſcopi effigies reſplendet, vnà cum duobus Epiſcopis ab vtroque latere, atque ſub pedibus hæc inſcriptio legitur. VIRGO SANCTVM CYRILLVM MONENS ORIENTIS, ET D OCCIDENTIS EPISCOPOS OB SANCTVM IOANNEM CHRYSOSTOMVM DISCORDES RECONCILIAT.

De veritate huius historia vide Nicephorum ex Niceta lib. 14. cap 28. & Bar. tom. 5. ad ann. 412.

Supra hos Arcus vndique coronis procedit, cui ſocci, & Paraſtadarum baſis nititur, tectorio auro exornato conſtructa. In talis coronidis zophoro hæc verba apparent vniuerſam peripheriam comprehendentia.

Apocal. 12.

SIGNVM MAGNVM APPARVIT IN COELO, MVLIER AMICTA SOLE, ET LVNA SVB PEDIBVS EIVS, ET E IN CAPITE EIVS CORONA STELLARVM DVODECIM.

Supra zophorum Paraſtadæ ſe attollunt, in quarum medio feneſtræ inſunt; Paraſtadarū verò capite epiſtylia ordine corynthio, inter quæ tympanum circundans zophorus egregiè formatus decurrit, folijs, atque emblematis ad Paulum Quintum Pontificem Maximum ſpectantibus illuſtratus, ſupra epiſtylia cymatium cum zophoro, & corona nititur auro exornante, quæ tertia eſt corona. Supra coronæ cymatium paruæ Paraſtadæ cernuntur, quibus accenſa candelabra adhærent, vndique circumferentiam ambientia, clathris comitantibus. Supra quos in tholi medio Virgo ouans cernitur, cum Angelorum myriadis deuotionem, atque inſignem lætitiam præferentibus. Ipſa verò ſceptrum geſtat, ſtellarumque duodecim corona in capite præfulget, & ſub pedibus Lunam retinet, ſub qua etiam ſerpens adeſt. Circa tholum præter Angelos, mira arte depictos, etiam Apoſtoli apparent. quæ pictura illud repræſentat, quod ex Apocalypſi indicauimus. Supra tholum laternula conſpicitur, internè egregijs coloribus depicta, in cuius medio Deus cum Angelorum militia miram artem exprimens eſt delineatus. Circum verò coronidem, vbi paruus tholus nititur, talia verba legimus. MARIÆ CHRISTI MATRI SEMPER VIRGINI, PAVLVS V. PONT. MAX.

Hęc laternula extrinſecus Tiburtino marmore conſtat perpolitè, atque egregiè inſculpto, & fornicem plumbi laminæ veſtiunt. In ſumma laternulæ parte æris pilea inaurata apparet, quam tres Dracones ſuſtentant, quibus totidem Aquilæ ſupereminent: hiſque omnibus triumphantis Crucis ſignum. Et hæc omnia ex delineatione, quam hic apponimus, magis comprehendentur.

SACELLI DEIPARÆ VIRGINIS IN LIBERIANA BASILICA A PAVLO V. PONT. MAX. OPERE MAGNIFICENTISSIMO CONSTRVCTI QVATVOR INTERIORES PARTES
PRIMA PARS SEPTENTRIONI OBVERSA TERGO IN AVSTRVM VERGENTE PRETIOSISSIMA HIC INEST MAXIMAQVE ARA CVM DEIPARÆ EFFIGIE A SANCTO LVCA DEPICTA ET ELEGANTISSIMAE PICTVRÆ AD IPSIVS DEIPARÆ HISTORIAM PERTINENTES.

DE SECVNDA SACELLI PARTE INTERNA.

Caput V.

RIMA parte expedita, sequitur breuiter alteram explanare sinistrum latus continentem, versus Orientem respiciens. Vt autem ordine agamus, primum de Clementis Octaui magnificentissimo sepulchro tradetur in huius partis medio existente. Quia verò dignum est memoria, peculiare caput illi assignabimus. Postea reliqua huius partis lustrare properabimus. Igitur primò pauimentum occurrit, in quo totum ornamentum nititur. Primus soccus ex coeleola lapide vario constat, & vndique Sacellum, vt diximus, circundat. Secundus soccus primo innixus ex lapide auro textili simile, vulgo brocatello. Parastadarum Basis huic socco inhærens ex albo marmore Carrariensi est constructa perpolitè exculpto, velut etiam Parastadæ, quibus alabastrites orientales ipsis cum tænijs sunt impressi. Inter Parastadas extantia ex indice pernobili componuntur, atque Zophorum habent ex alabastrite cotoneaceo, & fascijs continentur ex pario marmore ad visum pulcherrimis, in quorum spatijs indice constructis, hæc elogia auro insculpta annotantur. Et primum in medio Clementis vita, sic paucis indicatur.

Vide Stringam in vita Clemen. Papæ Octaui. CLEMENS OCTAVVS PONTIFEX MAXIMVS PATRIA FLORENTINVS, EX ALDOBRANDINA FAMILIA, HIPPOLYTVS ANTEA NVNCVPATVS, A PIO QVINTO PONTIFICE MAXIMO INTER ROMANAE ROTAE AVDITORES ADSCRIPTVS, POSTEA DATARIAE A SIXTO QVINTO PRAEFECTVS, EXIMIAE ERVDITIONIS, SVMMAEQVE INTEGRITATIS LAVDEM PROMERVIT. AB EODEM SVMMO PONTIFICE IN AMPLISSIMVM CARDINALIVM ORDINEM ADLECTVS EST, MAIORISQVE POENITENTIARII HONORE AVCTVS. LEGATVS ETIAM AD SIGISMVNDVM POLO- A NIAE REGEM MISSVS, GLISCENTEM INTER IPSVM, ET RODVLPHVM ELECTVM IMPERATOREM DISCORDIAM SEDAVIT. INNOCENTIO NONO PONTIFICE MAXIMO VITA FVNCTO AD ECCLESIAE CATHOLICAE REGIMEN VOCATVS, PRVDENTIA, PIETATE, VIGILANTIA, CAETERISQVE VIRTVTIBVS CHRISTI VICARIO DIGNIS, EXCELLVIT, OMNIVMQVE CONSENSV B PONTIFICIBVS VERE MAXIMIS ADNVMERATVS EST.

A dextra, pax indicatur inter Galliæ, & Hispaniæ Reges per Clementem Octauum consecuta, nec non Ferrariæ recuperatio tali pacto.

PACEM INTER POTENTISSIMOS CHRISTIANI NOMINIS REGES, IAM AD DECERTANDVM ARMIS C PARATOS COMPOSVIT. FERRARIAM QVAMQVAM MAGNO EXERCITV COMPARATO SINE VLLA SANGVINIS EFFVSIONE APOSTOLICAE SEDI RESTITVIT.

A læua Beati Raymundi, & Hyacinthi inter Sanctos connumeratio ab eodem Pontifice præstita, nec non Strigoniæ liberatio ex Turcarum manibus; quæ omnia aureis litteris exculpta hoc pacto.

D HYACINTVM POLONVM, ET RAYMVNDVM HISPANVM DOMINICANAE SODALITATIS ALVMNOS, MVLTIS MIRACVLIS CLAROS IN SANCTORVM NVMERVM RETVLIT, COPIAS SEMEL, ITERVM, AC TERTIO IN HVNGARIAM AD TVRCARVM IMPETVM COMPESCENDVM, CHRISTIANIS EXTREMA MINITANTIVM MISIT. *Vide String. in vita Clem viij. Pont. Max.*

E Cymatium supra Parastadas, atque inscriptiones, ex pario marmore constat egregiè fabricatum, atque echinis insculptum; à cuius medio Parastadæ assurgunt marmoreo loculamento, cum Basi, atque Cymatio inclusæ, vnà cum quadris ex lapide lynci. quadratum verò ex pretioso indice componitur, vbi hæc verba auro insculpta legimus.

A

CLEMENTI OCTAVO PONTIFICI
MAXIMO,
PAVLVS QVINTVS PONT. MAX.
ROMANVS
GRATI ANIMI MONVMENTVM
POSVIT.

Super hoc, & in amplo loculamento eiuſdem Pontificis effigies adeſt in ſede Pontificia, atque benedictionem impartiens, ex Carrarienſi marmore egregiè conſtructa. B Hinc ad quatuor columnarum baſes redeamus eodem marmore formatas. Inter Baſes Abacus interiacet ex glarea lapide rubro. Columnæ ex pulcherrimo calorite Orientali conſtant, capitellos ordine compoſito geſtantes, & oleæ folia exprimentes. membra ad columnarum latera exiſtentia ex glarea lapide croceo conſtant, & capitellos ordine compoſito habent. Inter quos Cherubin apparet duobus cum ornamentis ex marmore formatis. Columnæ tria interualla conſtituunt, C in quorum medio ſuperiùs traditum loculamentum cernitur, vbi Clementis Papæ Octaui ſtatua continetur. A dextera, hiſtoria de Ferrariæ recuperatione per Petrum Cardinalem Aldobrandinum, ex albo marmore, & ſummo artificio inſculpta, quam corona circundat ex nigro, ac croceo marmore, & quadratum vnà cum ſuis alueolis ex lynci lapide conſtituit. Quod magnificentiſſimè S. P. Q. R. ad grati animi memoriam in Aræcæli Templo tali modo D atteſtatur.

PETRO CARDINALI ALDOBRANDINO SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE CAMERARIO, CIVI, DOMI, FORISQVE CLARISSIMO, QVOD CLEMENTIS OCTAVI PONTIFICIS MAXIMI SAPIENTIA EIVS LEGATIONVM DVCTV, ATQVE INDVSTRIA, BIS DISCESSVM AB ARMIS DVCATV FERRARIENSI IN POTESTATE E SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE RECEPTO, ET PACE INTER SVMMOS PRINCIPES CONSTITVTA, PVBLICAE SECVRITATIS, INCOMPARABILIS VIRTVTIS MONVMENTVM POSVIT.

Vide etiā Stringā in vita Clementis Papæ Octaui.

S. P. Q. R. M. DC. II.

Et in magna etiam Conſeruatorum Aula tali pacto legitur.

PETRO. CARDINALI. ALDOBRANDINO. SANCTAE. ROMANAE. ECCLESIAE. CAMERARIO. CIVI. PVBLICAE. SALVTIS. ET QVIETIS DEFENSORI. QVOD. DVABVS. LEGATIONIBVS. CLEMENTIS. OCTAVI. PONTIFICIS. MAXIMI. FORTITER. ET FELICITER. PERFVNCTVS. DVCATV. FERRARIEN. SINE. CAEDE. RECVPERATO. ET RECONCILIATIS. MAXIMORVM. PRINCIPVM. ANIMIS. ITALIAM. ET VRBEM. INGENTI. CVRA. LIBERAVERIT. GRATI. ANIMI. MONVMENTVM. POSVIT.

LAERTIO. CHERVBINO. V. I. D. ANTONIO. MATTHAEIO. MARIO. ACCORAMBONO. CONSS. OCTAVIO. ROBERTO. CAP. REG. PRIORE.
M. DC. I.

A dextera verò ſimili quadrato cum duobus columnis extante, etiam corona adeſt adhuc indicatæ ſimilis, & Strigoniæ vindicatio apparet Ioannis Franciſci Aldobrandini opera, ex Carrarienſi marmore ab excellenti artifice deſignata. Sic autem S. P. Q. R. pari beneficentia declarat.

IO. FRANCISCO ALDOBRANDINO ECCLESIASTICAE MILITIAE SVMMA CVM POTESTATE PRAEPOSITO CLEMENTIS OCTAVI IVSSV, CVIVS FRATRIS FILIAM HABEBAT IN MATRIMONIO, LATROCINIIS PAVCOS INTRA DIES LATIO TOTO DEPVLSIS, LEGATIONE AD PHILIPPVM II. HISPANIAE REGEM MAXIMIS POPVLI CHRISTIANI DE REBVS AEQVE SAPIENTER, AC FELICITER OBITA, HVNGARIA, CROATIAQVE TVRCARVM E FAVCIBVS, HAVD SEMEL EREPTA, EXPVGNATO STRIGONIO, PAPPA, ET VICEGRADO RECEPTIS, DEMVM IN OBSIDIONE CANISSAE PARI CVM PIETATIS, AC FORTITVDINIS LAVDE VITA FVNCTO ANNO DOMINI M. DC. II.
S. P. Q. R. DVCI CLARISSIMO CIVI OPTIME MERITO, P. P.

Vide etiā Stringā in vita Clemen. Papæ viij.

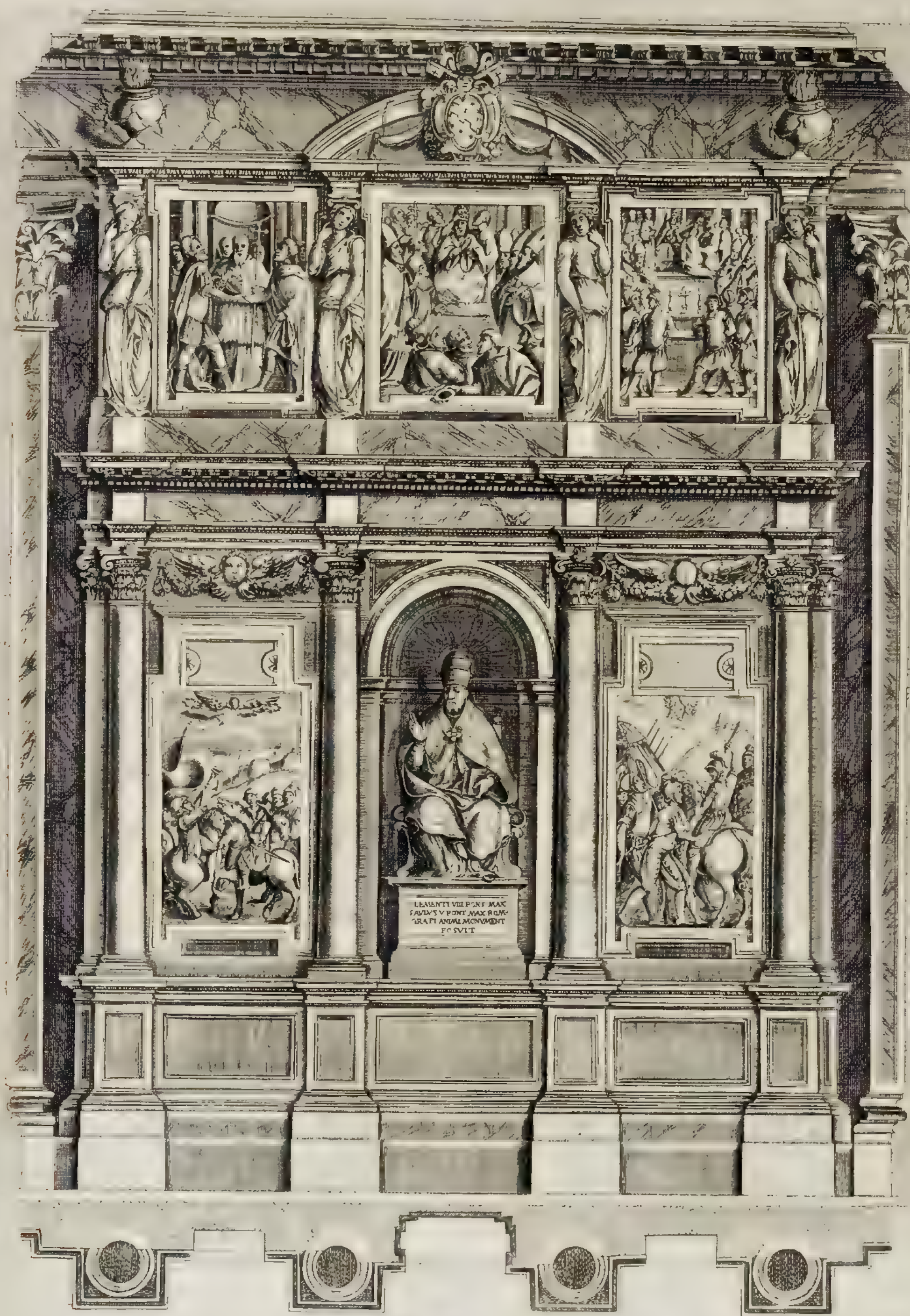
Super Epiſtylio Cymatium ſe effert ex albo marmore variè inſculptum cum arcunculis,

culis,& verticillis; ſupra quod Zophorus extenditur ex flaueſcente alabaſtrite, cui coronis eſt innixa ex Carrarienſi marmore, roſis, mutulis,& verticillis impreſſa. Abacus ſupra coronidem ex glarea lapide rubro,atque albo conditur. Super Abacum quatuor Cariatides inſiſtunt, & trium hiſtoriarum vana efformant, nimirum Clementis VIII. incoronationis in medio exiſtentis anno Domini 1592. die 9. Februarij ex pario marmore cum corona ex iſiſto, quod iucundum aſpicientibus viſum oſtendit. Ab huius hiſtoriæ dextera, illam pacis intuemur inter Francorum, & Hiſpaniarum Reges per A Alexandrum Medicem Cardinalem, poſtea Leonem XI. nec non inter eundem Galliæ Regem, & Sabaudiæ Ducem per Petrum Cardinalem Aldobrãdinum abſolutæ, itidem ex pario marmore, atque corona, ex iſiſto formatam. A læua ij proponuntur quos Clemens VIII. inter ſanctos aſcripſit. ſuper hæc coronis extenditur pario marmore concinnata: à cuius medio faſtigium ſe extollit eodem marmore compoſitum, & Clementis inſignia complectens, binis vaſis à lateribus locatis, quæ tale opus determinant, quod Zophoro, & maiori coronæ coniungitur, vndique ſacellum ambienti.

Vide String. in vita Clem. viij. Pont. Max.

CLEMENTIS VIII·PONT. MAX. MONVMENTVM QVOD PAVLVS V. PONT. MAX. GRATI IN EVM PONTIFICEM ANIMI ERGO IN SVO SACELLO MAGNIFICENTISSIME EXTRVXIT, TVM APPOSITA EIVS EFFIGIE, TVM REBVS AB EO EGREGIE GESTIS IN MARMORE EXPRESSIS, ET INCISIS.

RELIQVVM PARTIS INTERNÆ EXPLICATVR.

Caput VI.

OSTQVAM id monumentum descripsimus, sequitur secundæ partis reliqua indicare. Laterum partes cum membris se coniungentes ex lynci orientali constant summa cura fabricatæ, atque expolitæ. Binæ parastadæ magnum arcum efformantes, & rectò hanc partem respicientes ex parte sacellum sustentant.

Nos pro viribus designabimus, quæ autem nequibunt ex verbis deprehendi, delineatio repræsentabit. Vt autem à dextro monumenti latere ordiamur, soccus supra pauimentum nitens ex cocleola lapide vario constat; atque vndique sacellum, vt diximus, circundat. parastadarum basis est ex Carrariensi marmore, huic parastadæ nituntur eadem materia confectæ, vndique ex cauatæ, atquæ lapide aureo textili simili inserto, vnà cum tænijs nigris vndique ambientibus, velut de prima interna parte significauimus. Super parastadas capitella se efferunt ordine Corinthio ex Carrariensi marmore, oleæ folia exprimentia. Duo membra à sinistro Aræ maximæ latere eodem marmore sunt composita iridem lapide aureum textile referente inserto cum nigris tænijs. Inter hæc membra spatium existit, quod præcipuam arcui faciem constituit alteri lateri persimile.

Vt autem à pauimento ordiamur, in tali spatio ostium adest, per quod ad sacelli sacrarium pergimus; cuius limen superius supra se Cherubinum habet, limen loculamenti inferius sustinentem, in quo sancti Iosephi Confessoris, & B. Virginis socij statua continetur ex marmore Carrariensi egregiè confecta. Super loculamenti fornicem duo mutuli extra apparent cum Cherubino ex albo marmore, atque ornamentis eadem materia constructis, quibus clathri ex varijs, & pretiosis lapidibus decorati insistunt; & columnæ ex lapide aureo textili persimili constant; atque cauum retinent quod chorũ constituit. Super parastades atque membra, epistilia ordine Corinthio locantur, in quorum medio super chori cymatium ornamenta extra apparent, quibus Puer inest: omnia ex Carrariensi marmore confecta. His cymatium

A sustentatur, in quo zophorus consolidatur ad coronam vnitus, quæ est sacelli primaria, cui magnus arcus adhæret. A monumenti læua ijdem lapides cernuntur, idest socci, Bases, Parastadæ, membra suis cum epistylijs, Cymatia, Zophori, coronidis ornamenta, & pueri ex capitellis se exerentes eis persimilia, quæ antea descripsimus. Nos ne idem sæpius agatur, tantum indicabimus quod spatio continetur, quod membra efformant, vel præcipue huius faciei parastadæ, in quo
B S. Caroli Borromæi Aedicula est sita nobilibus cancellis ex Carrariensi marmore præcincta, cum marmoreis columnis aureum textile imitantibus. Interna verò parte ijsdem lapidibus exornatur, de quibus supra diximus, egregiam Aram continens ex magni pretij marmoribus, atque lyncis columnis fabricata, cum sancti Caroli effigie coloribus expressa. Ab hoc Altari ditissimum ferculum se attollit, à quo sancti Reliquiæ asseruantur. Hic etiam pauimentum adest va-
C rijs, & nobilibus lapidibus, nec non egregia opera confectum. A dextero latere dum ædiculam ingredimur præcellentes cancelli occurrunt ære deaurato conditi, Pauli V. insignia seruantes, idest Excellentissimæ familiæ Burghesiæ, super sacelli Arcum duo mutuli extra apparent, Cherubinos, & ornamenta in medio retinentes, ex Carrariensi marmore mirificè exculpto, Et ibidem cancelli nituntur, qui vnum Chorum formant, omnia varijs marmoribus composi-
D ta, & columellis aureum textile referẽtibus. Atque hæc breuiter satis sit indicasse, quæ infra primam coronidem continentur. Hinc ad sacras historias pictura expressas properabimus, tectoria auro exornata, atque adeo ad reliqua supra primam coronidem existentia. Primum autem in huius alteræ partis medio super primam primariam coronam fenestra cernitur, cui huius lateris magnus Arcus est superadditus. A dextra vel potius in spatio intra fornicis curuaturam S. Ioannes Dama-
E scenus coloribus est expressus, sub quo hæc verba legimus. REDDIDIT TRVNCAM MANVM S. IOANNI DAMASCENO, QVA SCRIBENS PRO IMAGINIBVS EIVS PVGNARAT.

A læua autem, & in eodem spatio intra fornicis curuaturam nobilis pictura se effert S. Ildephonsum repræsentans, sub quo talia annotantur. SANCTVM ILDEPHONSVM QVI HAERETICOS PRO GLORIA VIRGINIS CONFVTARAT, SACRA VESTE ORNAT.

Hanc historiam scribit Io. Patr. Constant. & legit. etiam apud Sur. to. 3. de vit. sanct. & Lip. to. 5.

Hanc historiam scribit Iulian. Pomer. & legit. in tract. tom. 9. Biblioth veterũ Patr. habetur etiam apud Sur. tom. 1. die 23. Ianuarij seru. adhuc vestis in Eccl. Toletana mira ait Iulian. subtilitatis atq; candoris.

Totus

Totus arcus opere tectorio est distinctus A auro exornante, quãplurimis Angelis, Cherubinis, & Ecclesiasticis emblematis coruscantibus. In huius medio figura ouata specie formatur, eadem materia, atque auro pernobilis, & in ea Spiritus sanctus instar columbæ apparet. In duobus præcipui arcus angulis ad coronæ extremum, vbi ijdem arcus coniuncti proprium angulum constituunt, bini Angeli pedibus innixi existunt, vnus à dextris, alter verò à sinistris. Supra in eisdem angulis ab arcubus deriuatis, coro B nide, atque inaurato tectorio exornatis duo Prophetæ cernuntur de Beata Virgine loquentes cum schedula in manibus. Et quidem à dextera est Hieremiæ effigies coloribus expressa; cuius verba quamuis fuerint superius allata, tamen ad maiorem Prophetæ cognitionẽ iterabimus, eorum interpretationem omittentes. Etenim necessarium creditur eos repræsentare pro absoluta Sacelli partium internarum excellentia. talia verò sunt verba. FOEMINA CIRCVNDA- C BIT VIRVM.

Hierem. 31.

Ab huius arcus læua Daniel apparet in quadrata figura, vndiq; corona tectorio deaurato circundante; infra quem in schedula eius materię talia legimus. ABSCISSVS EST LAPIS DE MONTE SINE MANIBVS, QVI FACTVS EST MONS MAGNVS.

Daniel.
Vide Iren. et Damascen orat. 1. de dormit. Virg. lib. 3. adu. her. c. 28.
Iustin. in Dial. cum Triphone. August. in tract. 4. & 7. & 9 in Ioan Cyr. Hier. cap. 2.

A dextera huius secundæ partis supra sacrarij ostium, recto intercisum arcum respiciens super primam primariam coronidem in quadrato, tectorio cum auro exornante D Sancti Irenęus, & Cyprianus Episcopi cernuntur, sub quibus in schedula talia sunt annotata. SS. IRENAEVS, ET CYPRIANVS EPISCOPI HAERETICOS VIRGINIS HOSTES DEBELLANT.

Lege ipsorum scripta cont. hæretic. à nobis superius adduct. & præcipue lib. 3. c. 28. aduers. hæreses.

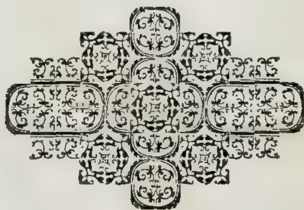
A sinistra huius partis supra sancti Caroli ædiculam ad rectum, arcum supra principalem Sacelli coronam in quadrato opere tectorio, atque auro decorato, miroque artificio exculpto Constantini Copronymi historia depingitur, his verbis in schedula rem exprimentibus. CONSTANTINVS COPRONYMVS IMPERATOR FLAMMIS ARDENS, ET EIVLANS VIRGINEM PLACARI EXPOSCIT.

Vide Zonar. to. 3. an. se viuent. in ignem cõiect. esse dicebat.

Super hos arcus altera corona cum zòphoro se extollit, in qua illorum verborum pars legitur, quæ sanctus Ioannes protulit, nosque antea attulimus, & vniuersum periphериæ Sacelli zophorum circundant, hoc pacto. APPARVIT IN CAELO MVLIER AMICTA.

Apoc. 12.

A coronæ lateribus Cancellorum externa cernuntur, vndique Sacellum circundantium. Super hanc coronam Parastadarum bases nituntur fenestras diuidentium, ad quas zophorus, cymatium, & tertia coronis progreditur, nec non paruæ Parastadæ; supra quas candelabra insistunt; in medio verò clathri, velut in prima parte de Sacelli internis diximus. Supra clathros, quos tympanum determinat huius secundæ partis tholus continetur, in cuius spatio quidam Apostoli cernũtur lętitiam pręseferentes, nubibus innixi, quibus Angelorum exercitus supereminet ob gloriosæ Virginis triumphum ouantium. à tholi fastigio laternula se extollit ad hanc partem pertinens, vbi etiam externa tholi comparent plumbo contecta. Super laternulam dracones cernuntur pileam continentes, ex qua Crux duabus Aquilis comprehendentibus se effert. Atque hæc de secunda interna Sacelli parte sufficiant.

DE TER-

SECVNDA PARS ORIENTI SOLI OPPOSITA IN QVA CLEMENTIS VIII PONT. MAX. STATVA
ET RES GESTÆ CONTINENTVR CANDIDO MARMORE FIGVRATÆ, MONVMENTVM QVOQ.
A PAVLO V. PONT. MAX. ILLI POSITVM ET SANCTI CAROLI ÆDICVLÆ ET SACRÆ HISTORIÆ PERELEGAN-
TER DEPICTÆ AD BEATISSIMAM DEI MATREM ET SANCTOS PERTINENTES

DE TERTIA SACELLI PARTE INTERNA;

Cum omnibus, quæ ibi existunt: & primum de his, quæ extra apparent.

Caput VII.

ACTENVS primam, & secundam partem internam descripsimus, adhuc tertia consequitur ad meridiem respiciens. Quia verò in huius partis medio aditus ad Sacellum adest, operæpretium erit, si caput assignabimus, simul indicantes, quæ intrinsecus, atque extrinsecus videntur. Igitur ad Sacellum per secundam Basilicæ nauem pergimus ab Aræ maximæ dextra, & amplus arcus aditum præbet, in cuius fornice tholus se attollit cum laternula, historijs hic attingendis exornantibus. & quidem in tholi apice perpolitè depictus Sanctus Spiritus apparet cum Angelorum myriadis: in circunferentia verò hæc annotantur. ASTITIT REGINA A DEXTRIS TVIS IN VESTITV DEAVRATO: CIRCVNDATA VARIETATE.

Ioan. Damasc. orat. 1. Greg. lib. 1. Reg. cap. 1.

Ex altera parte Sanctus Hieronymus cernitur, sub quo talia verba leguntur. VIRGO PERPETVA. MATER, ET VIRGO.

Hieron. in Apolo. ad Pamac.

A Ab alia Sanctus Athanasius, cui hæc adhærent. EX VIRGINE SOLA CORPVS CHRISTI ORTVM TRAHIT.

Athan. hom. de Incarnat. verb. & corporali ad nos Aduentu.

Ex altera Sanctus Gregorius Nazianzenus, infra quem hęc apparent. QVI SANCTAM MARIAM DEIPARAM NON CREDIT, EXTRA DIVINITATEM EST.

Greg. Nazian. epist. ad Cled. Presbyt. seu in orat. 51.

In quatuor figuris huius fornicis, oui speciem referentibus, quatuor Summi Pontifices sunt depicti, nimirum Sanctus Gregorius Magnus, Sanctus Martinus Primus, Sanctus Gelasius Papa, & Sanctus Leo Quartus. A maiori naue, dum ad Sacelli aditum tendimus, amplus arcus erigitur quatuor marmoreis columnis innixus, supra quem Beatæ Virginis transitus historia notatur, vbi etiam Pauli Quinti Pontificis Maximi insignia adsunt, cum schedula his verbis impressa.

PAVLVS QVINTVS PONTIFEX MAXIMVS.

Atque hinc ad paruum tholum est iter, velut adhuc significauimus. Pauimentum ex vario marmore construitur, velut albo alabastrite flauescenti, aureo textili persimili, lynci glarea lapide vario, tænijs nigris, atque alijs pretiosis lapidibus, & miram artem exprimit fornicem repræsentans.

RELI-

SACELLI PAVLI V. PONT. MAX. PROSPECTVS INTERIOR CVM EA BASILICÆ LIBERIANÆ PARTICVLA, EX QVA AD ILLVD ADITVS EST.

RELIQVVM TERTIÆ PARTIS INTERNÆ INDICATVR.

Cap. VIII.

N medio nobiles cancelli existunt Sacellum concludentes ferro conditi, atque ære vestiti egregijs delineationibus, auro, & Pauli Quinti Pontificis insignibus decorati, septem candelabris accedentibus, in quibus septem cerei nituntur, dum Pontifex in Sacello sacrificium præparat. A dextera ad Sacelli ingressum sancti Caroli Borromæi ædicula occurrit, de qua in secunda parte diximus. A læua illa sanctæ Franciscæ Romanæ, quam in quarta Sacelli parte, fauente Deo, describemus. Supra cancellos arcus adest, cui cymatium est innixum, vndique Sacellum ambiens, & Zophorum sustentat orientali carolite constructum. Cui ampla corona superstat graphicè insculpta. In medio supra coronam ampla schedula se offert, cum his verbis decorata.

INIMICITIAS PONAM INTER TE ET MVLIEREM, ET SEMEN TVVM, ET SEMEN ILLIVS, IPSA CONTERET CAPVT TVVM.

Gen. 3. ac apud multos Patres legitur ipse conteret caput tuum, & sic transtulerunt septuag. interpretes, sed in vulgata editione ipsa legitur, & ab Amb. de fug. secul. c. 7. Chrisost. in hæc verba. August. de Genes. contra Manich. libr. 2 cap. 18. & in Psal. Greg. lib. 1. moral. cap. 38. &c.

Super schedulam ornatui innixam tria insignia præfulgēt. Et quidem maiora Pauli Quinti Pontificis existunt. A dextris verò & inferius Illustrissimi Cardinalis Burghesij. A sinistris illa Excellentissimi Sulmonēsis Principis. Quod restat tertiæ partis Sacelli, nimirum à prima coronide vsque ad pauimentum egregijs marmoribus constructa est tam in socco, basi, Parastadis, membris, quadratis, capitellis, ornamentis, pueris, cymatijs, Cherubinis, Zophoris, corona persimile, quàm in lapidibus; nimirum cocleola, lapide vario, marmoribus albis, alabastrite, lapide porta sancta, lyncis, caloritis, &c. Quæ omnia cum in prima parte satis fuerint insinuata, inane hic esset repetere; solum illa addemus, quæ ibi fuerunt omissa. Igitur in huius partis dextra in membrorum medio spatium videtur, in quo loculamenta formantur, in quorum vno Sancti Dionysij effigies Sacerdotis habitu, & pedibus innixa cernitur, puerum ad pedes habens ex albo marmore constructa. Ab huius statuæ læua Sfortiani Sacelli pars se ostendit. A dextera in secundo loculamento Sācti Bernardi Ab-

Baron. in mart. Niceph. histor. l. 8. cap. 10.

A batis effigies cernitur, sub pedibus dæmonē continens, vbi etiam in muri crassitie porticus adest. A superioribus Sacristiæ conclauibus, ad Chorum super Sancti Caroli ædiculam ducens, arcus tali coronidi superemimentes, omnes ex deaurato tectorio, & egregiè distributi existunt, Angelis, Cherubinis, & alijs Ecclesiasticis emblematis ornantibus velut in prima Sacelli parte. In binis angulis, vel primæ coronæ lateribus, vbi arcus B nituntur, duo Angeli apparent pedibus nixi ad visum pulcherrimi. In huius arcus circulo, idest in medio ipsius arcus, in figura ouata specie, tectorio deaurato formata, Iulianus Apostata est expressus à Sanctis Artemio, & Mercurio spiculis confossus, vbi etiam hæc verba legimus. VIRGO MANDAT VT IVLIANVM TELO TRANSFIGANT.

Historia hæc refertur ab Helad. successore sancti Basilij in sede Achiepiscopali apud S. Io. Damasce. orat. 5. de Imaginib. Zonar. duos fuisse asserit qui occiderint Iulian. Niceph. eos exprimit fuisse SS. Mercur. & Artem. mart. quæ narrat Bar. ad ann. 363. tom. 4.

A dextra in triangulo versus sancti Caroli ædiculam opere tectorio, auro, exorC nante Daniel occurrit, summa arte depictus, de quo in altera parte diximus; cui hæc verba adhærent. ABSCISSVS EST LAPIS SINE MANIBVS DE MONTE, QVI FACTVS EST MONS MAGNVS.

In læuæ triangulo eodem modo constructo Ezechiel se effert coloribus mirificè expressus, his verbis adiunctis. DEVS ISRAEL INGRESSVS EST PER EAM.

Ezech. 44. De Virginitate Sanctiss. Mariæ portā in hanc, quæ clausa fuisse dicitur intelligunt Patres Chrisost. homil. de Ioan. Babpt. Ambr. de instit. Virg. ad Euseb. cap. 8 & epist. ad Syric. Papam. Hieron. in comment. in Ezech. August. in serm. 2. de Natal. Dom.

Eodem ordine ad dissectum arcum supra primam magnam coronam in quadraD to, tectorio, atque auro magnificentissimè distincto Sanctus Franciscus inest vnà cum duobus socijs, sub quo schedula eodem modo constructa cernitur, his verbis impressis. VIRGO IRATVM TOTI MVNDO CHRISTVM PLACAT, MERITA SANCTI FRANCISCI PROPONENS.

In eius vita.

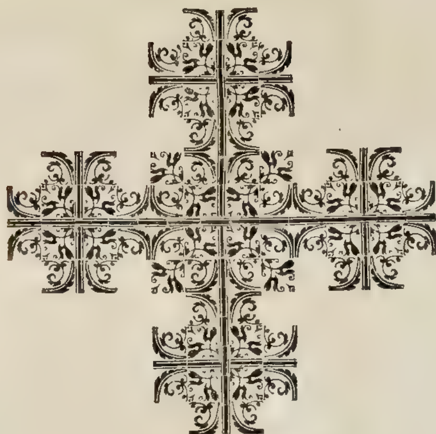
Ex altera intersecti Parastadis parte in facie supra coronidē quadratum videmus, varijs tectorijs deauratis amplificatum, & in eo Sāctam Pulcheriam Imperatricem duabus cū E Reginis, & schedulā hæc inscriptio exornat. SANCTA PVLCHERIA IMPERATRIX EDILTRVDES REGINA ANGLIÆ, B. CHVNEGVNDIS REGINA POLONIÆ VIRGINITATEM IN MATRIMONIO SERVANT.

Euagr. libr. 2. cap. 1. Niceph. lib. 15. cap. 58. Martyrol. Rom. 4. Idus Septēbr. Beda lib. 4. hist. gent. Angl. cap. 19. & 20. Martyr. Rom. 9 Kal. Iuly. Sur. tom. 2. Trithe. de virg. illustr. ord. S. Bened. li. 3. c. 159. Martyrol. Rom. 5. nonas Martij.

Super tales amplos arcus, quorum duo intersecti, alter integer manet, corona extenditur, quæ est secunda, in cuius Zophoro verborum pars ante allatorum hoc pacto legitur: SOLE, ET LVNA SVB PEDIBVS EIVS.

Supra hanc secundam partis externæ co-

ronam clathri ſe attollunt, vndique tholi A tympanum circundantes. In coronæ interna parte ſoccus, & Paraſtadarum baſis nititur, tympanum efformantium, & eiuſdem feneſtras diſtinguentium. In Paraſtadis verò capitelli ſunt innixi ordine corinthio cõpoſiti; in quorum ſpatijs ex vno ad aliud Capitellum pertingens zophorus diffunditur inaurato tectorio conditus, quem cymatium ſupereminet; poſtea planus zophorus, cui coronis ſuccedit, quæ tertia exiſtit; ſuper quam cancelli cernuntur, vna cum paruis Paraſtadis candelabra aſſeruantibus. Super talem coronidem tholus aſſurgit eximijs picturis, atque Angelorum myriadis illuſtratus; infra quos quidam Apoſtoli cernuntur, velut de alijs partibus diximus, lætitiam præſeferentes. Tholo laternula ſuccedit; in cuius apice extrinſecus tres dracones exiſtunt ex inaurato metallo, pilam eadem materia compoſitam, aſſeruantes. hanc tres Aquilæ ſupereminent, è quibus Crux ſe oſtentat. Quæ omnia pariter aurum exornat. Atque hæc de tertia Sacelli parte ſufficiant.

DE QVAR-

PARS TERTIA IN AVSTRVM RESPICIENS ADITVS IN SACELLVM DESCRIBITVR
INAVRATI ÆRIS PERMVNITVS CANCELLIS ET AD LATERA VTRINQVE ÆDICVLÆ
HINC SANCTI CAROLI BORROMÆI INDE SANCTÆ FRANCISCÆ ROMANÆ SVPERQ HÆC
ARGVMENTA DEIPARÆ ET SANCTOR APTA HONORIBVS SVBTILI OPERE PICTA

A

DE QVARTA SACELLI PARTE INTERNA.

Cap. I X.

CVM ad huc internæ ſacelli partes fuerint explicatæ; ſequitur quarta pars, quam ob eius nobilitatem in plura capita diſtribuemus. In primo celebre monumentum Pauli Quinti declarabimus, hiſtorias comprehenſas, atque ornatus. In altero huius partis reliquum cum cæteris ad illam ſpectantibus. In tertio legatos à remotis, nec cognitis locis exprimemus à potentibus Regibus ad Paulum Quintum Pont. Max. miſſos; quod pro hiſtoria deſeruiet, quæ in ſepulchro exprimitur. Igitur hæc quarta pars interna ad orientem reſpicit; in cuius medio Pauli V. Pont. Max. monumentum aſſurgit, quod pro viribus, in præſenti deſcribemus. Tale monumentum illi Clementis VIII. aſſimilatur, non ſolum in marmoribus, columnis, & ornamentis, ſed etiam in modulo; ob quam rem non omnia minutatim deſignabimus, ſed tantum ea, quæ à primo diſcrepant. Primum autem Pauli V. Pont. effigies occurrit, quam nobile loculamentum continet ſupra paraſtadas locatam, genibus flexis, atque manibus iunctis Virginem reſpicientem, & orantis ſpeciem præferentem, ex albo marmore artificioſe conſtructam. Sub hac in indice lapide, auro hæc legimus ab eodem Pontifice compoſita.

B

C

D

PAVLVS V. PONT. MAX. MORTIS MEMOR VIVENS SIBI POSVIT.

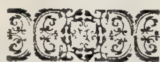
A læua in loculamento, quadrata figura Ferrariæ arx cernitur à Clemente VIII. pro populi tutela ædificata, vbi Paulus Sabellus Albanen. Princeps, & Sedis Apoſtolicæ Generalis Viceſgerens, & Pontifici Arcis modulum aperiens multis Cardinalibus aſtantibus, pro cuius munitione Paulus V. quingentos mille aureos nummos impendit, hodie verò prima Italiæ Arx reputatur; & maiori porta Pauli V. inſignia cum his verbis renident.

E

PAVLVS V. PONT. MAX. ARCEM FERRARIÆ A CLEMENTE VIII. PONT. MAX. INCHOATAM IN OPPORTVNIOREM FORMAM REDEGIT ATQVE PERFECIT ANNO SAL. M.DCXI.

A dextra in altero loculamento ex candido marmore hiſtoria adeſt auxilia continens primis Pontificis annis ad Cæſarem in Vngariam adducta aduerſus Turcas Chriſtiani nominis hoſtes, per Iacobum Cardinalem Serram tunc Cameræ Clericum, & Sedis Apoſtolicæ Commiſſarium. Super hæc quatuor Cariatides inſiſtunt, & perſimili loculamento ſanctæ Franciſcæ Romanæ, & ſancti Caroli Borromæi inter Sanctos annumeratio apparet à Paulo Quinto celebrata, ex albo marmore, nobili arte conſtructa. Super Pauli V. Pont. Max. effigiem ſuæ coronationis hiſtoria eſt in albo marmore exculpta, quæ anno 1605. 29. Maij mira vrbis, & orbis lætitia celebrata fuit per Franciſcum Sfortiam primum Diaconum Cardinalem tit. ſanctæ Mariæ in via lata, & Alexandrum Perettum Cardinalem Montaltum tit. S. Laurentij in Damaſo S. R. E. Vicecancellarium. Ab huius læua eodem ordine perplurium Principum legationes repreſentantur ad Chriſtianæ, & Catholicæ Religionis bonum ſpectantes, ad Paulum V. miſſæ ex ignotis, & à Romana Societate alienis locis. Nos cum vel nihil ab alijs dictum, vel quædam fuerint omiſſa paucis infra ſignificabimus. Super has, coronis extenditur pario marmore deducta; à cuius medio faſtigium ſe effert eodem marmore conſtructum, & Pauli Quinti Pontificis Maximi inſignia complectens, binis vaſis à lateribus locatis, quæ tale opus determinant.

Vide Stringã in Cronol. Eccleſ.

PAVLI V. PONT. MAX. EFFIGIES CVM LOCVLIS, IN QVIBVS MONVMENTA RERVM AB EO EXIMIE GESTARVM GRATI POSTERI COLLOCABVNT.

RELIQVVM PARTIS

INTERNÆ EXPLICATVR.

Cap. X.

RAEDICTI monumenti latera ex lynci orientali constant, socci, Parastadæ, Cymatia, tæniæ, Epistylia, & reliquum ornamentum illi est persimile, quod de cæteris Sacelli partibus insinuauimus. Supra monumentum Zophorus adest ex calorite Orientali, cui corona ex Carrariensi marmore adhæret, velut antea diximus. Supra coronam fenestra apparet Arcus gyro circundata, qui hic totus cernitur. A talis fenestræ dextera in spatio intra fornicis curuaturam Heraclij Imperatoris historia proponitur ab egregio Artifice egregiè depicta; infra quam schedula deaurato tectorio formata, hæc verba includit. HERACLIVS AVGVSTVS COSRHOE PROFLIGATO, PERSIS DEVICTIS REGEM DEDIT.

Baron. ad ann. 618 tom. 5 Theophan. in miscel. euangel. lib. 4. c. 23. Niceph. lib. 17. c. 13. Bar. tom. 7. ad ann. 577.

A læua altera pictura inest Narsetis historiam significans, & schedula his verbis est impressa. NARSETEM VIRGO DOCET QVOMODO TOTILAM VINCENS, ITALIAM LIBERET A GOTHIS.

In Arcus apice figura eminet ouatam speciem repręsentans deaurato tectorio constructa, in qua Deus ira permoto similis cernitur, & Sanctorum Dominici, atque Francisci precibus sedatur. In Angulis ex arcubus enatis, vbi inter se iunguntur, bini Angeli pedibus nixi supra primæ coronæ latus apparent. Super hos ex vtraque parte, trianguli ex tectorio deaurato conditi assurgunt. In quorum dextero versus S. Franciscæ Sacellum Ezechiel est pictus, his verbis annotatis. DEVS ISRAEL INGRESSVS EST PER EAM.

Ezech. cap. 44. Isai. cap. 7.

In sinistro Isaias cum his verbis. ECCE VIRGO CONCIPIET, ET PARIET FILIVM.

Super hos tres Arcus, nimirum Vnum integrum, reliquos verò intersectos, secunda coronis locatur vna cum Zophoro, in cuius medio Sacellum ambientis, verborum Apocalypsis pars legitur. ET IN CAPITE EIVS CORONA.

Apocal. c. 12.

A A dextra sanctæ Franciscæ Romanæ ædicula collocatur ex varijs, & nobilibus marmoribus, atque picturis decorata, vna cum clathris circūdantibus. In huius altari, tabernaculum adest ex illustribus lapidibus compactum, atque inaurato ære exornatum; in quo eiusdem sanctæ, reliquiæ asseruantur. Hanc organi chorus supereminet. Parastadæ Aediculam comprehendentes, & reliqua ad ipsas spectantia ex eadem materia atque modulo constant, quæ antea
B tradidimus. Super primam coronidem, in intersecti arcus medio, quadratum inest opere tectorio deaurato, explicatis persimile, & Leonis Armenij historiam continet in sacrario interfecti, his verbis in schedula delineatis rem exprimentibus. DEIPARA MATRI LEONIS IMPERATORIS ARMENI OSTENDIT SANGVINE TEMPLVM REPLETVM, ET LEONIS NECEM.

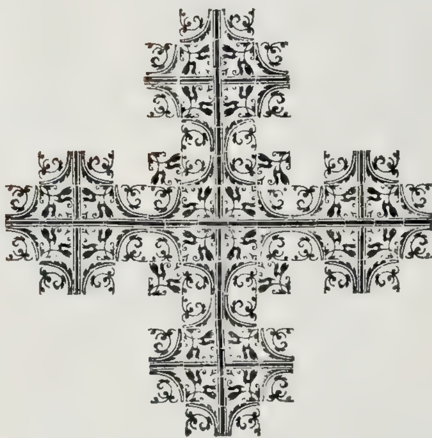
Zonar. tom. 3.

A læua Aram maximam versus, inter
C parastadas, atque membra ex marmore, in eo lapidibus auro textili similibus, & varij coloris insertis, condita, spatium concluditur, in quo Ostiū adest ad conclauia ducens, a dextro sacelli latere sita. Hinc etiā ad omnes tam internas, quàm externas partes licet pergere. Super ostium nobili marmore, atque polito conflatum, loculamentum cæteris notatis simile comparet, & S. Ioannis Euangelistæ effigiem continet ex albo marmore structam, egregie artem, expri-
D mentem. Hoc clathri supereminent haud descriptis dissimiles, qui quartum sacelli chorum efformant. Supra chorum ornamenta cum Pueris marmoreis apparent, ex Parastadarum epistylijs, erumpentibus. Ad hæc Zophorus consequitur ex orientali calorite, quem corona comitatur accuratè confecta. Super hanc primam coronam in intersecto arcu, Virginis Aram supereminente, quadratum se offert opere tectorio deaurato constructum, Angelis, atque ec-
E clesiasticis emblematis ornatum, in cuius medio sanctorum Ignatij, & Theophili Antiocheni Patriarcharum, effigies adhærent, cum his verbis in schedula tectorio deaurato condita, impressis. SANCTI IGNATIVS, ET THEOPHILVS PATRIARCHAE ANTIOCHENI MARIAM CONTRA HAERETICOS DEFENDVNT.

Vide S. Hier. de Script. Eccl. & Euseb. in Chron. & Histor. lib. 3. cap. 16 & lib. 4. cap. 19.

Supra hos Arcus Cancellorum partem videmus cum candelabris impositis. Huic

ſecundæ coronidi, Paraſtadarum Baſes nituntur, quæ timpanum conflant, & feneſtras diuidunt, atque interualla componunt, ex quibus tertia corona conſtituitur, cui clathri adhærent, velut de alijs diximus. Super hanc coronidem tholus ſe attollit; in A cuius ſpatio Beata Virgo, Angeli, Cherubini, & quidam Apoſtoli adſunt nubibus innixi, & in Cœlo ouantes. Ad tholi apicem laternula ſe effert ijsdem ornamentis, atque inſignibus illuſtrata.

208
QVARTA PARS OCCIDENTI OBIECTA SOLI IN HAC PAVLVS IPSE V·PONT·MAX·CERNITVR
E PARIO MARMORE NIXVS GENIBVS PAL MISQ IVNCTIS CONVERSO AD VIRGINEM
ORE HABITV VENERANTIS CIRCA QVADAM DE PRÆCLARIS EIVS OPERIBVS ITEM MARMORE PARIO AFFABRE EX
PRESSA TVM CELLA SANCTÆ FRANCISCÆ ROMANÆ HISTORIÆQ DEIPARÆ ATQVE SANCTIS ACCOMODATÆ
ET IN CAPITE EIVS CORONA
Scala mensionis desumpta ex linea paralela viter+ et+

secundæ coronidi. Parastadarum Bases ni. A cuius spatio Beata Virgo, Angeli, Cherubi

DE LE-

DE LEGATIONIBVS AD PAVLVM QVINTVM PONT. MAX. MISSIS.

Cap. XI.

Gitvr prima legatio in marmore expressa Christiani Regis existit. Altera vero potentissimi sed Mahumetanę religionis. Tertia Patriarchę. At quarta potentitissimi quidem, ex incognitis partibus, & catechumenis. Igitur primus Regis Gonghi singulari liberalitate, ac pōpa exceptus in Vaticanas ædes se recepit, in quibus graui febri adortus, non solum à Pontificis familiaribus mira charitate curabatur, sed etiam ipse Pontifex solita pietate inuisere dignatus est. Cum autem ex humanis excesserit, solemni pompa, atque cereorum immenso numero funeralia decorauit, Romano Clero, & Pontificis familia, nec non populo Romano ad sanctæ Mariæ Maioris Basilicam cadauer comitantibus. Dum autē eius serui Romæ morabantur, splendidè, ac magnificè Pontifex tractauit; discedentes verò litteris, atque pretiosis muneribus est prosequutus.

Regis Persarum ad Paulum V. Pont. Max. legatio. *Vide Stringam in crono l. Eccles.*

Anno Domini MDCIX. Romam à Persarum Rege ad Paulum V. Legati venerunt, ea comitate, splendore, ac liberalitate excepti, quam magis animo complecti, quam verbis exprimere valemus. Etenim Aedes in D. Petri ad Vaticanum area egregiè ornatas, atque omnibus bonis affluentes vnà cum ministris assignarunt. Postea ad Pontificem pergentes pro Regis mandatis exponendis, tunc in Quirinalibus existentem, Pontifex coram duodecim Cardinalibus excepit. Vbi vero litteras, atque Regis mandata declararunt, & ad ædes redibant apertè testabantur summo iure Pontificem à Rege Patrem appellari: etenim ad Pauli V. pedes genibus innixi ex eius ore diuinitatis radios, ac splendorem se efferre vidisse. Quod etiam ex nomenclatore potest deprehendi, adhuc Romæ permanente, & nos huic rei adfuimus. Per multos dies singulari munificentia ab Illustrissimo Cardinali Burghesio decorati quamplurimis egregijs picturis, vestibus, atque alijs muneribus amplificati fuerunt; prēter pecuniæ summam, atque impensas in reditu factas, cum ex Pontificis

Apostolicæ, atq; Regis Persarum litteræ.

A mandato homines pro hac re Bononiam vsque perrexerint, quod etiam Benedictus Iustinianus Cardinalis Bononiæ Legatus eiusdem ordine vsque ad Tridentinam Ciuitatem præstitit. Inde Carolus Madrutius Cardinalis vsque ad Pragam, perpetuo summi Pontificis, & Apostolicæ sedis impensis.

Tertia legatio nullo pacto prætereunda videtur ob expressam Dei bonitatem, atque vigilantiam, præsertim erga eos, qui rectam voluntatem conseruant. Igitur primis Pauli V. Pontificis annis, (B) nonnulli ex orientis partibus Romæ aderant, potius ignorantia, quam pertinacia, erroribus immersi, velut etiam alij ijsdem locis commorantes. Hi egregiam Pontificis magnificentiam, atque pietatem cernentes, præsertim verò die Iouis sancto, dum post pauperum pedes dilutos illorum mensæ deseruit, in patriam reuersi, vndique tantam charitatem prædicabant. Ex qua re Babylonius Patriarcha commotus, protinus Romā legatos mittit, nec non ipsas (C) leges ijs locis asseruatas, implorando, vt sicut ipsi se Romanæ Ecclesiæ subditos fatebantur sic leges ab erroribus purgarentur, & ad Romanam normam dirigerentur. Ob quam rem quidam Cardinales sæpius congregati, atque omnibus abstersis libris, & alijs rebus sacris prouisis, domum sunt reuersi. Cuius negotij curam Petrus Stroza habuit insigni pietate, ac doctrina Vir, & Pauli V. Pont. Max. ab epistolis Apostolicis secretis ad Principes, qui omnia diligenter, & piè confecit (D) velut etiam Commentarios, id totum eruditè exprimentes. Nos cum illi sint iam editi, tantum quædam ex ipsis eruta apponemus.

Patriarchæ Babylonis ad Paul. V. Pont. Max. legatio.

Apostol. atque Patriarchæ Babylonis literæ.

Contigit (ita disponente diuina prouidentia) vt inter eos pauperes, quibus anno primo sui Pontificatus Sanctissimus D. N. Pavlvs Qvintvs *solemni ritu pedes lauit quinta feria Maioris hebdomadæ; duo reperirentur Chaldæi, vnus Monachus, alter Laicus, qui sanctorum Apostolorum limina visitaturi, paulò ante* (E) *Romam venerant. Hi postea domum reuersi, cum renunciassent Eliæ Babylonis Patriarchæ, cuius obedientiæ subiacebant, quanta paterni amoris significatione eos Summus Pontifex excepisset, eiusque nomine nonnulla munera illi attulissent; & libellum reddidissent professionis Fidei, quæ Orientalibus ad Vrbem venientibus credenda, confitendaque proponitur; ipse tanta in se, suosque commotus charitate, quamprimum legatos ad Sumum Pontificem decreuit, qui ei gratias agerent; vtque communem pa-*

*trem, ac dominum agnoscerent; & illius obedien- A
tiæ subiectum se esse significarent. Profitebatur
enim Patriarcha vnum, idemque cum sancta
Romana Ecclesia de Fide sentire. Nam Chal-
dæi Sedem Babylonis ab Apostolica Sede consti-
tutam; & subinde Fidei doctrinam ab eadem
accepisse; constanter asserunt. Et quamquam
manifestissimis implicati sint Nestorij erroribus,
atque hæresibus; ostendere nihilominus omni stu-
dio contendunt, differentiam inter nos, & ipsos
consistere in verbis tantummodo, non autem in
sensu verborum. Legati statim, ac iter ingressi B
sunt, in latrones inciderunt, itaque alios decer-
nere oportuit. Multis, & hi quoque calamita-
tibus afflicti, etsi Romam peruenerint; nihil
egerunt, immò legationem suam suspectam red-
diderunt. Perterriti enim quia audissent, quam
execrabile esset, & quàm odiosum apud nos Ne-
storij nomen; vt Nestorianæ hæresis inuidiam
declinarent, nonnullas abstulerunt paginas ex
libris, quos ad recognoscendam doctrinam fidei,
quam profitentur, & Ecclesiasticos eorum ritus;
obtulerant; ita persuasi à subdolo quodam inter- C
prete neophyto antea hebræo; propterea dimissi re
infecta abierunt. Quod cum in eorum reditu Pa-
triarcha postea intellexisset; & ex his, quæ lega-
tis in Vrbe acciderent; cognouisset, negocium im-
prudentia eorum perturbatum, inuersumq; fuis-
se; statuit, inito cum Episcopis suis consilio; de-
nuò legatum mittere, qui non tantum officia obe-
dientiæ, atque obseruantiæ Summo Pontifici de-
bita præstaret; sed rationem Fidei, quam Chal-
dæi profitentur; redderet, ac si error aliquis in
eorum professione reperiretur, correctionem hu- D
militer ab eo postularet. Legatio demandatur
Adæ Archidiacono Cameræ Patriarchalis Mo-
nachorum Chaldæorum Archimandritæ, viro
docto, & prudenti. Is ad Vrbem anno tertio à
discessu priorum legatorum venit, & Sanctissi-
mo Domino Nostro literas Patriarchæ sui reddi-
dit, & cum illis Fidei professionem, atque com-
mentarium à se iussu Patriarchæ sui compositum
de conciliatione dogmatum Chaldæorum,
cum Fide Catholica; postulauitque
summa animi demissione, vt E
cuncta diligenter exa-
minarentur, ex-
penderen-
turq;
& pro necessitate saluti
eorurum consule-
retur.*

EPISTOLA
PATRIARCHAE BABYLONIS.
AD SANCTISS. D. N.
PAVLVM PAPAM QVINTVM.

*AB humili Elia Orientali, qui
per gratiam Dei Sedi sanctæ
Babylonis inseruit, adoratio-
nes continuæ, & inclinatio-
nes perpetuæ, genuflexiones-
que sempiternæ ante sanctos
pedes tuos, ò Pater benedicte, & caput Patrum,
Sol Christianitatis, & nomen, in quo situm est
ædificium Ecclesiæ Ecclesiarum. Dominus meus,
& Pater meus Papa, Dominus Pater Pa-
triarcharum omnium, qui in vniuerso sunt.*

*Sciat tua erga nos Charitas, quòd peruene-
runt ad nos literæ, & Fides tua firma, & be-
nedictiones, quas misisti humilitati meæ, &
accepi benedictionem simul cum populo meo, &
gratias Christo egi, eo quòd dignus benedictioni-
bus Sanctitatis tuæ, atque memoria illustri fa-
ctus sum, & numerasti me inter filios tuæ Pa-
ternitatis præter mea merita. Ego verò statim
misi gratiarum actionem, & literas, & Fidem
meam. Sed obuiam venerunt legatis meis pes-
simi homines, & omnia abstulerunt ab eis, &
euacuati reuersi sunt ad me, & iterum misi
alios, nec etiam hi venerunt ad tuam Sancti-
tatem, quod ægre tuli simul cum Episcopis, &
Archiepiscopis meis, & dixi: Quid faciam? non
possum ire, quoniam non relinquunt me Princi-
pes oppressores nostri, neque etiam Ierusalem
adire, tenent nos tanquam seruos, & non re-
linquunt nos facere voluntatem nostram. Tan-
dem misi tuam Fidem, literasque tuæ puritatis
cum filio meo fideli, consiliorumq; meorum con-
scio Patre Ada, vt ostenderet eas in omnibus re-
gionibus nostris, vt videremus quid nobis Orien-
talibus faciendũ esset: et permansit in his regioni-
bus per annum integrum, & simul omnes consu-
luimus, & misimus ad tuam Sanctitatem hunc
ipsum Patrem Adam, & misi cum eo Fidem, li-
terasq; meas, & dixi de his, vt coram Paterni-
tate tua extra ea, quæ scripta sunt ageret; quo-
niam ipse est caput Patrum, & Abbas Mona-
chorum Orientalium, & neminẽ habemus eo no-
biliorem, vt tota pars Orientalis fatetur. Atque
nunc, ò Pater, submisso capite adoramus ante Se-
dem tuam sine fraude, & dolo, & præceptum
tuum à me est receptum ex præcepto illius, qui
claues tradidit tibi. Neque negabo illam vocem
dictam Petro, quod tibi tradidi claues Regni, &
quod ligabis in terra, sit ligatum in cœlis, et quod
solueris*

ſolueris in terra, ſit ſolutum in cœlo. Et non obſi- A *ſtam, ſicuti reliqui hæretici contra præceptum ſanctorum Apoſtolorum; & Patrum Orthodoxorum, qui affirmauerunt, quòd Sedes Romæ Magnæ teneret principatum; & ipſa eſt caput omniũ ſedium; abſit à me; ſed fateor, quod Eccleſia Romana ſit Mater Eccleſiarum. Et qui hoc non ita fatetur, ſit anathema. Et ſedes noſtra Babylonica non ex ſe electa eſt, ſicut aliorum hæreticorum, qui ſine lege multiplicauerunt Patriarchas in mundo, ſine ſede Eccleſiæ Magnæ Romæ; ſed ex præcepto Papæ, & ex conſilio Eccleſiæ Rom. electa eſt ſedes* B *Babylonis, & ita ſcriptum inuenitur apud nos in annalibus; quod videlicet Patres Orientales Romæ ordinabantur. Sed factum eſt poſtea, vt cum mitterent homines propter confirmationem, in itinere interficerentur: & cũ diù hoc feciſſent omnes peribant. Hoc autẽ Eccleſiæ, et Pontifici narrato, Pontifex conſilio inito decreuit, & dixit: Ordinemus eis Patriarchã, & permittamus, ut Patriarchas ſibi eligant, nè in via intereant propter confirmationẽ, neq; eis mala accidant, & nos peccemus, aut ipſi ſint extra ouile Romæ. Sic itaq; acce-* C *pimus poteſtatẽ vſque adhuc, & non à nobis ipſis aliquid fecimus, vt reliqui, qui Apoſtolorũ canones conculcauerunt, & leges Patrum; & impleuerunt terram Patriarchis ſine neceſſitate. Propter hoc uocata eſt Sedes Babylonis quinta, propter quattuor Sedes quattuor Euangeliſtarum; & ex eo quòd electus eſt Patriarcha cum confirmatione Romana, & dedit nobis facultatẽ, vt conſtituamus paſtores, tũc vocata eſt ſedes Babylonis, quæ quattuor comitatur ſedes, & quinta numerata eſt, ſicut vna ex his* Etenim, ò Pater, ecce Fi- D des mea peruenit ad tuam Sanctitatem cum epiſtolis, & videas ſi eſt dolus in profeſſione noſtra, aut eſt error, aut receſſio quædam à Matre noſtra Eccleſia Romana; ADMONE, ET FACIEMVS, DOCE, ET OBEDIEMVS. *Et ſi in omnibus veri ſumus ante Sedem tuam, & nõ eſt dolus in Fide noſtra; petimus à benignitate tua, nè paupertatis ſeruorum tuorum obliuiſcaris; quoniam multi ex profeſſione noſtra, pericula tulerunt, cum apud uos venerint. Aliqui enim ex his mortui ſunt; alij interfecti ab* E *hoſtibus; & pauci reuerſi ſunt, & peruenerunt ad nos. Et hoc ſufficiat Sanctitati tuæ à noſtra humilitate, quòd ex vltimis Orientis partibus ſuper capita, & oculos noſtros, præcepta tua feramus, & venimus cõtra omnes nationes ſanguine noſtro, & ſuſtinemus calamitates, vt ante excellentiam veſtram adoremus, & benedictionem a Matre Eccleſia Magna Pauli, & Petri accipiamus nos humiles, & ſubditi. Quis vrget nos, vt hoc faciamus, niſi Fides Chriſtiana, & amor veſter erga humilitatem noſtram? Et hoc, quod veſtræ ſapientiæ indicauimus, ſufficiat. ſed hunc totum laborem ſuſtinemus propter Romanam Eccleſiã. Et miniſtri ueſtri Ieruſalem tenent omnes, qui ſunt ex profeſſione mea tanquã exteros, atque rebelles ab Eccleſia Romana; & nõ gratificantur nobis ſicut antea; quoniam interpretes eorum ſunt ex profeſſionibus, quæ nos habent odio, & ipſi miniſtri veſtri non inquirunt veritatem. Petimus à Sanctitate tua, vt admoneas eos, vt tanquam eos, qui ſunt ex profeſſione tua, nos teneant, & beneuolos ſe reddãt ijs, qui ſunt ex profeſſione noſtra. Ego verò litteras miſi ad præceptores veſtros, vt dominarentur in Ieruſalem ijs, qui ſunt ex profeſſione noſtra, quoniam apud nos ſcriptũ eſt in annalibus, quòd Archiepiſcopus noſter, qui erat in Cypro, & ijs, qui ſunt ex profeſſione noſtra, qui habitant Ieruſalem, & Clerus, qui erat in Monaſterio S. Iacobi Niſibi, inter filios Eccleſiæ Rom. numerantur, propter amorem Paternitatis ueſtræ erga humilitatẽ noſtram. Et nunc qui ſum ego, omnes mei, & omnis pars Orientalis? Nos tãquam balbutientes corã Sãctitate tua, ſed tanquã ſerui obedientes tuæ Dominationi ſubdimur, & intellectu à ſciſſionibus alieno pedes ſanctos tuos deoſculamur, & ſumma cupiditate ſalutem Sanctitati tuæ deſideramus, & ad orationes veſtras, & conſeruorum tuorum Petri, et Pauli confugimus, vt digni efficiamur peccatorum remiſſione in die Iudicij terribilis Dei Verbi; cui & Patri ſuo, & Spiritui ſancto ſit honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.*

S. D. N. PAVLI PAPÆ QVINTI, EPISTOLA AD ELIAM BABYLONIS PATRIARCHAM.

PAVLVS PAPA QVINTVS.

ENERABILIS *Frater, Salutẽ, et Apoſtolicam benedictionem. Duplici affectu, lætitia, atque commiſeratione, nec ſanè leui, commouerunt charitatis noſtræ viſcera literæ, quas à Fraternitate tua Nobis reddidit dilectus filius Adam Archidiaconus, vt ſcribis, (cameræ tuæ Patriarchalis, & Monachorum tuorum Archimandrita, quem ad Nos miſiſti. Lætabamur quidem ſummoperè, ex reuerentia, ac deuotione, quam profiteris ſummã erga ſanctam Beatiſſimi Petri Principis Apoſtolorum Sedem; eoq; magis, quia hoc verè Chriſtianæ pietatis ſtudium perpetuò viguiſſe in Eccleſia tua ſcribis. Miſerabamur autem, uel potius angebamur, quòd cum hac veneratione Apoſtolicæ Sedis,*

non

non eandem doctrinam Catholicæ Fidei, quam ipsa profitetur; reperiebamus. Sed misericordiarũ Patri Deo gratias agimus, quia te quoque vehementer commotum fuisse ob hanc diuersitatem vidimus: in quo diuitias ineffabilis eius clementiæ agnoscimus, & peculiarem quandam erga te immensæ misericordiæ suæ gratiam. Nam tametsi ex diligentia, atque sollicitudine, qua rationem tantæ discrepantiæ exquisiuisti; te valdè prudentem, & accuratum in pastorali tuo munere deprehenderimus; nihilominus cum nimis compertum sit, quantum referat non modo in his, quæ ad Fidem pertinent; sed in qualibet doctrina, quomodo quis educatus fuerit; fatendum planè videtur, totum hoc miserentis Dei opus fuisse; vt dum omnes antecessores tui, ac nationis vestræ Doctores, semper existimauerunt, vt dicis, se rectè de Fide sentire, nec ab Ecclesia sancta Catholica, & Apostolica Romana in alio, quam in modo loquendi differre; primus dubitare cœperis; sedulò veritatem quæsieris; nec temerè tuorum responsioni, quamuis desiderio tuo congruerit, acquieueris; sed piè, ac sapienter Nos, ac sanctam hanc Sedem consulere volueris. Peramanter itaque Archidiaconum tuum excepimus; professionem Fidei vestræ, & quo pacto tam diuersa dogmata componi, & ad vnum sensum redigi posse existimaret; audiuimus. Sed mutauit ille suam sententiam: etenim cum nullam prorsus haberet notitiam sacrorum Conciliorum, vt manifestè apparebat ex Commentario, quem de hac compositione, & consensu, scriptum à se, mandato tuo ad Nos attulerat; & ex disputationibus, quas habuit satis diuturnas, ac frequentes cum viris pietate, ac doctrina præstantibus, quibus ut illum docerent Catholicam veritatem, mandauimus; & ipse quoque ingenuè fatebatur: posteaquam ostensum illi fuit, damnatum fuisse Nestorium à sanctis Patribus in Concilio Ephesino, ob has nefarias blasphemias, nempè quia impiè asserebat, Christum Dominum nostrum fuisse purum hominem; & Verbum Dei inhabitasse in eo, tanquam in templo; ita vt diuinitatem, & Humanitatem diceret in ipso accidentaliter coniunctas, & non substantialiter, & hypostaticè vnitas; & Beatissimam, immaculatamq; Virginem Mariam hac de causa non Matrem Dei, sed tantum Matrem Christi appellandam: similiter duas in vno Filio fuisse personas, puri scilicet hominis, ac Verbi Dei; Hominem à Deo assumptum, ob assumentis coniunctionem, non autem propriè, dicendum esse Deum; eguisse propitiatione, sicuti ceteri homines egent; paulatim ad Pontificiam dignitatem euectum esse; & non minus pro se, quàm pro nobis sacrificium Deo obtulisse; à Spiritu sancto tanquam ab aliena virtute glorificatum; ac demum non aliter, quàm Moyses dictus fuit Deus Pharaonis, Dominum nostrum Iesum Christum existimandum esse Deum. Quibus omnibus diligenter, ac sedulò recognitis, post annum elapsum, & amplius; Nestorium tandem, & omnes, qui cum eo hæc, & similia sentiunt; alacri animo damnauit, & anathematizauit. Pari quoque pacto fuit illi demonstratum ex determinatione sextæ Synodi vniuersalis, quæ tertia est Constantinopolitana, Duas esse in Christo Domino voluntates, ac duas operationes, sicut duæ sunt in eo naturæ: contrarium autem, tanquam blasphemum, & hæreticum, à sanctis Patribus fuisse reprobatum; qui synodali decreto Macarium Patriarcham Antiochenum Episcopali dignitate propterea priuauerunt, & à communione Ecclesiæ sanctæ Catholicæ separauerunt; quia ausus fuerat impiè asserere cum Theodoro Episcopo Pharantiano, Sergio, & Petro Episcopis Constantinopolitanis, Cyro Episcopo Alexandrino, damnatis hæreticis, vnam tantum esse in Christo voluntatem, atque vnicam operationem. Vidit similiter Decretum in Concilio Florentino vniuersali, à felicis recordationis Eugenio Quarto prædecessore nostro factum, de processione Spiritus sancti à Patre, & Filio; cui Patres omnes Ecclesiæ Latinæ, ac Græcæ pariter subscripserunt, ipso Græcorum Imperatore præsente; qui ad remouendum Græcorum schisma, Synodi vniuersalis congregationem curauerat; & ex Regia Vrbe Constantinopolitana in Italiam venerat. Ex quibus omnibus Archidiaconus tuus Orthodoxa veritate percepta, quam Ecclesia sancta Catholica Apostolica Romana docet, de altissimis mysterijs Incarnationis Verbi Dei, & processionis Spiritus sancti, errores suos proprios, atque nationis vestræ communes agnouit; quos spontè, & ingenuè coram dilecto filio Magistro Commissario Officij sanctæ Inquisitionis confessus, ac detestatus est; illosq; auctoresq; illorum, Nestorium, Theodorum Mopsuestenum, Diodorum Tarsensem Macarium Antiochenum, ceterosq; omnes hæreticos, atque hæresiarcas ab Ecclesia sancta Romana damnatos, cum eorum hæresibus, & impietatibus abiurauit, damnauit, & anathematizauit. Et quia venerabilis Frater à Nobis efficaciter postulasti, vt tibi errores significaremus, quos in Fide vestra reperiissemus, illosq; corrigeremus; paratum quippè te exhibeas cum Archiepiscopis, & Episcopis obedientiæ tuæ subiectis, ad correctionem recipiendam; iusto, pioque tuo desiderio satisfacere cupientes, ac simul vt adimpleremus præceptum, quod à Domino in Beati Petri persona accepimus, vt videlicet confirmaremus fratres nostros in fide: mãdauimus,

cuncta,

cuncta, quæ dilecto filio Adæ Archidiacono tuo A *ostensa fuerunt de sacrorum Conciliorum Decretis, diligenter describerentur, & in Chaldæum idioma fideliter verterentur; & ad fraternitatem tuam mitterentur. Igitur accipies cum his nostris literis descriptionem errorum, immò blasphemiarum impij Nestorij, vt in Concilio coram Patribus recitatæ fuerunt; cuius initium tale est:* Petrus Presbyter Alexandriæ, Notariorum Primicerius dixit: Habemus præ manibus Reuerendissimi Nestorij blasphemiarum commentarios, &c. *Accipies pariter* B *epistolam à Beato Cyrillo Episcopo Alexandrino, atque Synodo Alexandriæ congregata, ad Nestorium scriptam; qua fraternè illum erroris sui admonent; atque duodecim capitibus, quid de ineffabili mysterio Incarnationis tenendum Catholicè sit, declarant. Incipit autem sic:* Cum Saluator noster apertè pronuntiet, &c. *Monuerat Beatus Cælestinus Primus, prædecessor noster Nestorium; & de illius salute sollicitus, correctionem eius curandam Beato Cyrillo mandauerat: ea ratione, vt nisi ad præfinitum tem-* C *pus resipuisset; illum auctoritate Apostolica, ab Ecclesiæ communione separaret. Itaque Cyrillus coacta Alexandriæ Synodo; epistolam, cuius exemplum tibi mittimus, scripsit. Sed Nestorius ex admonitione deterior, ac magis contumax, detestabiliores semper euomens blasphemias; grauiores turbas in Ecclesia excitabat. Quarè Synodus vniuersalis Ephesi conuocatur, cui Cyrillus vices Cælestini Papæ gerens, auctoritate eius Apostolica præfuit: in qua recognitis, examinatisque erroribus Nestorij, cum ipse noluisset sistere se* D *Concilio; vnanimi Patrum sententia Synodali decreto damnatus fuit: cuius damnationis exemplum tibi quoque mittimus, quod ita incipit:* Sancta Synodus dixit: Cum præter cetera, &c. *Sed damnato, depositoq; Nestorio, atque in exilium ad Libyæ deserta deportato; scriptisque suis vbique locorum concrematis; nihilominus ignis hæreseos extinctus omninò nō est; sed flamma tantum compressa, quæ longè, latèque diffusa erat. Nam scintillæ vnde hoc incendium initium habuerat, latitantes permanserant: scri-* E *pta nempè Theodori Episcopi Mopsuesteni, qui Nestorij magister extiterat. Neque enim à Patribus antea animaduersa fuerant, vel quia non satis vulgata, vel quia Theodorus ob grauissimam pugnam, quam susceperat, atque sustinuerat de mysterio Incarnationis aduersus Apollinaristas, tantam sibi doctrinæ, ac pietatis famam comparuisset, vt nè dum suspensus non esset, immò verò inter Orthodoxos, grauissimosque Ecclesiæ Patres haberetur. Igitur Hæretici, quod Nestorij nomine amplius profiteri non*

Disput. cap. vij. pag. 65.

Disput. cap. vij. pag. 69. b.

Disput. cap. vij. pag. 79.

poterant, Theodori auctoritate docere, ac tueri nitebantur. Hinc temporis progressu adeò magna perturbatio exorta est in Ecclesia Dei, vt post Chalcedonensem Synodum, quartam videlicet vniuersalem, iterum sancti Patres coacti fuerint conuenire Constantinopolim ad vniuersale Concilium; in quo Theodori Mopsuesteni dogmata recitata, diligenterq; animaduersa, & examinata, ac demum damnata, & anathematizata fuerunt. Huius autem examinis, atque damnationis exemplum, nec non Fidei sceleratum Symbolum Theodori Mopsuesteni, ex actis eiusdem quintæ Synodi vniuersalis descriptum tibi mittimus, cuius initium est: Sancta Synodus dixit: Ad longum tempus extensis quæ de Theodoro mouentur, qui Mopsuestenæ Sanctæ Ecclesiæ fuit Episcopus, &c. *Quibus omnibus existimauimus, fore vt satis innotescere fraternitati tuæ possent errores, qui cū Nestorio, atque Theodoro Mopsuesteno vobis communes sunt: & quàm execrabile, atque Catholicæ Fidei contrarium sit, negare Beatissimā, semperq; Virginem Mariā esse verè matrē Dei; & in Christo duas personas ponere. Pari pacto tibi mittimus Decretum sextæ Synodi vniuersalis Constantinopoli celebratæ; quo sancti Patres actione decima octaua definierunt, eadem ratione confitendum esse duas in Christo esse voluntates, atque operationes, quà credimus, duas eius esse naturas, in vna eius radiantes subsistentia; nec vlli licere aliam Fidem profiteri, aut docere. Incipit autem:* Præsens sancta, & vniuersalis Synodus, fideliter suscipiens, &c. *Ex quo non tantum quid Catholicè credendum sit, intelliges; verum etiam cognosces, quàm grauiter peccent, qui importunis interpretationibus contrariam sententiam, damnatamq; impietatem tueri student. Postremò mittimus tibi Decretum à felicis recordationis Eugenio Quarto etiam prædecessore nostro, in Synodo vniuersali Florentina factum, de processione Spiritus sancti; cuius initium est:* Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam, Lætentur cœli, &c. *Apertè in hoc Eugenij Decreto videbis, omnes pariter Latinæ, & Græcæ Ecclesiæ Patres confessos fuisse, Spiritum sanctum à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio procedere: & quamuis Græci à Patre per Filium procedere Spiritum sanctum dicant, non ob id tamen, qui rectè sentiunt, processionem hanc aliter, quàm ab vtroque æqualiter intelligunt. Nullo autem modo dicendum, Spiritum sanctū à Patre solo procedere; hoc enim hæreticum, atque damnatum est. Ideò sancta Romana Ecclesia, omnium aliorum Mater, & Magistra, diuinitus illustrata; ad euitandam omnem suspicionem*

Istos errores inuenies cap. 11. pag. 95.

Disput. cap. 20. pag. 159.

Post Epilogum pag. 188.

cionem huius impietatis, opportunè declaratura eiusmodi processionem; non addens, sed exponens, posuit in Symbolo illud: Filioq; procedit. *De incomprehensibilibus igitur mysterijs salutiferæ Incarnationis Verbi Dei, atque æternæ processionis Spiritus sancti, sic definitum fuit à Sanctis Patribus; & ita credat, oportet, quicunque profitetur Catholicam Fidem. Declarationes, expositiones, conciliationes omnes, quæ vel contrarias sententias defendunt, vel eas ad sensum Orthodoxæ veritatis redigere conantur; non modò vanæ, ac superfluæ; sed damnatæ, ac reprobatæ. Sunt enim hæreticorum commenta, quibus eorum impietatem, quam profiteri amplius manifestam non poterant; fucatam defendere conabantur. Nam sectatores Nestorij nefaria eius dogmata, ex commentarijs, vt diximus, Theodori Mopsuesteni, à quo virus perditissimæ hæresis hauserat; & ex his, quæ ab eius fautoribus contra Beatum Cyrillum, sanctamque Ephesinam Synodum scripta fuerunt; callidè instaurare, atque in vulgus serere studuerunt. Vnde magna Orientis pars postmodum infecta fuit, præcipuè Chaldæi, qui hac de causa deinceps Nestoriani dicti sunt. Propterea monemus fraternitatem tuam, atque efficacissimè hortamur, vt Theodori Mopsuesteni scripta, pariterque Diodori Tarsensis, qui cum eo pessimè sentiebat; lethalis huius messis infausta semina, si, vt accepimus, apud vos reperiuntur; delere, effringere, penitusque ex vestra natione exterminare omninò studeas. Quippè Theodorus tanquam hæreticus, ac pessimæ doctrinæ auctor, à Sanctis Patribus in quinta vniuersali Synodo, vt videre poteris, secunda videlicet Constantinopolitana, damnatus est. Remoto autem hoc obstaculo, facilè vt confidimus, cooperante diuina gratia, Catholicam veritatem contra aduersariorum mendacia tueberis, præsidio auctoritatis sanctorum vniuersalium Conciliorum, quorum decreta tibi mittimus. Quibus sicut fraternitatem tuam, cæterosque venerabiles Fratres Archiepiscopos, & Episcopos, atque eruditiores Monachos, & Sacerdotes vestræ nationis instruere aduersus hæreticos curauimus; ita & reliquorum necessitati, quantum cum Domino possumus, consulere cupientes; quamplurimos libellos professionis Catholicæ Fidei, & Christianæ doctrinæ typis Arabicis excusos, eidem Adæ Archidiacono tuo, perferendos ad vos dedimus. Abundè satisfecisse nos hactenus tuo desiderio credimus, venerabilis, ac dilectissime frater. Habes namque à Nobis certissimam doctrinam Catholicæ Fidei, & firmissima fundamenta, quibus ipsa nititur. Docere igitur tuos veritatem, aduersariorum mendacia, atque malitiam redarguere sufficienter poteris. Reliquum modo est, vt eodem zelo, quo veritatem cognoscere concupiuisti, cures, nitaris, efficias, vt ipsam nunc vobis declaratam, & patefactam, ceteri quoque recipiant. Nos autem alacri animo pios labores, atque conatus tuos in propagatione Orthodoxæ Fidei semper adiuuabimus: & quò maiores progressus vestros in recta doctrina audierimus, eò magis prompti, ac parati erimus ad nostrum auxilium vobis subministrandum; sicut Archidiacono tuo vberius declarauimus. A quo particulam salutiferi ligni sanctissimæ Crucis Domini nostri, inclusam parua Cruce aurea, ornata lapidibus cælestis coloris, in maioris Crucis formam; atq; librum sanctorum Euangeliorum, Arabico idiomate typis excusum; & cum his argenteum calicem, & patenam, atque thiaram, ac vestes Pontificales pro solemni celebratione incruenti sacrificij, diuinorumque officiorum; nec non duos alios libros ijsdem characteribus Arabicis impressos, vtiles ad medicinæ corporalis doctrinam, & ad intellectus acumen augendum: nam fore illos tibi valdè gratos, ipse communis noster filius Adam Nobis ostendit. Quæ omnia fraternitati tuæ ex benedictionibus sancti Petri mittimus; vt signum aliquod à Nobis habeas sinceræ, ac perfectæ dilectionis, qua te in visceribus Christi complexi sumus. Quem tuum Archidiaconum valdè tibi commendamus; & pro peculiari nostro in eum amore, tanquam filium Nobis valdè charum, vt præcipuè diligas, desideramus. Toto enim tempore, quo apud Nos mansit, piè admodum vixit; monasticæ vitæ suæ institutum religiosè obseruauit, zelum veritatis agnoscendæ eximium prætulit; assiduus in expeditione negotij sibi à te commissi, fuit; in exponendis vestris de Fide opinionibus diligens, & accuratus, sed minimè peruicax; in recipienda vestrorum errorum correctione docilis, atque morigerus: demum ita se in omnibus gessit, vt meritò beneuolentiam omnium, qui aliqua de causa cum eo egerunt, sibi conciliauerit. Quare si rem Nobis gratissimam facere desideras, virtutem, & probitatem ipsius, omni honorificentia maiori, qua poteris, nostra causa augebis, non enim dubitamus, quin optimè collocaueris quicquid honoris, ac dignitatis in eum contuleris; ac præterea debitum laboribus suis tàm magnis, tamq; laudabilibus præmium tribues, quod maximè desideramus. Deum misericordiarum, ac Patrem luminum oramus, vt opus, quod ineffabilis sua clementia cœpit in te; perficere per humilitatis nostræ ministerium, ad sanctissimi nominis sui gloriam, ac vestrarum animarum salutem dignetur: & ex intimis nostri cordis visceribus tibi, dilectisq; filijs nationis vestræ, qui Fidei Catholicæ*

tholicæ notitiam verè, & ex animo concupiscunt; A benedictionem nostram Apostolicā impartimur. Datum Romæ apud S. Petrum, sub Anulo Piscatoris, die sanctissimæ Annunciationis B. Virginis Mariæ. viij. Kalendas Aprilis, 1614. Pontificatus Nostri Anno nono.

Petrus Stroza.

ILLVSTRISS. DOMINO

PETRO STROZAE

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI A SECRETIS.

Frater Thomas Nouarienſis. S. P. D.

VONIAM *ex qua die Babylonem contendens, profectus sum Aleppo, hæc prima se mihi dat occasio, cùm testificandi meum per literas in Dominationem vestram Illustrissimā officium, & obsequium, tum de Patriarcha Babylonico certiorem eam faciendi, nunc opportuna ferente commoditate, simul cum læto nuntio breuiter suorum laborum fructus, & quasi carptim proferam, quòd temporum angustiæ, & iā iam Tabellarij præfestinum iter ita flagitent.*

Cum ergò anno proxime elapso 16. Kalendas Ianuarij Aleppo discessissem, 10. Kalendas Ian. Vr Chaldæorum (Nunc Orfam vocant) propè accessi: quo in itinere P. Petrum Metoscitam, secundò ab illo Patriarcha redeuntem offendi, à quo cum post mutuam salutationē, D ubinam esset Patriarcha, quærerem; vbi Timothæus, & quo se modo res haberet: versari eos respondit Merdinum propè in deserti illius cœnobio, quod Mar Bettican vocitant: tum, i porrò inquit, lepus te certò manet. Ego me leporum captādorum non venisse subijcio, nec vt ipsorum rebus me implicarem, sed Chaldaicæ linguæ, cuius eram percupidus, ediscendæ gratia, i, subiungit ille, certò lepus te manet: si ita est, inquam ego facilius capietur; certè quicquid erit, officio canum fungemur. tum discedentes, atque amicè officia mu- E tua offerentes, quisque iter cœptum carpit.

Ipso Natali Christi Domini Orfa profecti, et post aliquot dies Merdinum versus ire coacti, vt quos commemoraui supra inuiseremus, multa vadosa loca non sine præsenti periculo, diuina freti ope, prætergressus, post laboriosum dierum 14. iter Patriarcham adij, & ab illo, atque à D. Gabriele Decano Archiepiscoporum humaniter exceptus sum; cum diceret Patriarcha, dolere sibi non parū, quod eo in loco tum essemus, in quo non posset lautius, & commodius hospitem excipere. Profectus erat ijs diebus D. Timothæus, vt dies Domini Natalitios cum grege suo duceret. Interea Patriarcha Priorem cœnobij, vt Eliam accerseret, miserat, quem expectabat, etiam vt cum illo Natalem Christi suo more celebraret: sed intercluserant niues aditum. Itaque soli, dies illos festos egimus, & ego singulos suis munusculis donaui, Patriarcham præcipuo anulo aureo, eleganti arte perfecto, & in modum Crucis lapillulis pretiosis distincto; Dominū etiam Gabrielem suo, sed pretio minori. Quieti per hos dies dege- B bamus, & læti, cum ecce 23. Ianuarij præsentis anni, Merdini gubernator ad istud Monasterium Ianissarium, qui me, & Patriarcham iunctos in carcerem rapiat, mittit. Ego tum diuino quodam fauore eram in sylua, cum irrupit barbarus, cuius mentem cum seruus meus Franciscus turcica lingua intellexisset, monuissetque de periculo, nocte in tempesta, in vetera quædam antra abscondi me me, ibique sex dies egi: Patriarcha sequenti die à truculento milite in custodiam pedes inhumanè ductus est. Sex illi C dies fluxerant, cum aduentat ille tandem expectatus Elias, cum duobus Archiepiscopis, Sacerdotibus aliquot, & Monachis, quorum causa antris eductus, cum ad salutandum eos venissem, ille me incredibili amoris significatione prosecutus, vna cum alijs ad cœnam vi coegit; & post eā cum ad eos, qui aderant Archiepiscopos, & Religiosos chaldaicè uerba fecisset, interiorē vestē, quā nigra tectā de more Archiepiscopi gentis illius gestat, exuens, mihi donat; vtq, induā illam, omninò iubet; Ego inquiens Elias uestē hanc Rabbano Thomæ dono, vt intelligant omnes, velle me ijs omnibus obsequi, quæ ille Sanctiss. D. N. Papæ nomine imperabit, vtq, ita faciatis omnes in primis volo In sequenti die Emetum, vt equis suis veherer, curauit, vbi Patriarchā expectaremus, qui post multas, & graues ærumnas, in pretium deniq, liberationis suæ 60. aureos persoluens, è carcere euasit. Mea quæ sors futura fuisset, Deus bonè, si in illos prædones captiuus incidissem?

Vigesimo Ianuarij, Monasterio egressus, vltimo eiusdē mensis Emetū veni, cūq, aduentum meū D. Timothæus Archiep. audisset, is cum uniuersis Sacerdotibus, cæreisq, accensis ad ipsū vsq, primū templi uestibulū obuius mihi prodit, et cum cātu in tēplum induxit, actisq, suo more Deo gratijs, osculati omnes manus meas, eūdem mihi, quē Patriarchæ postea, nisi quod Crucē, & pastoralē baculū non prætulerunt, honorem detulere. Omnes item Chaldæi, qui Emetum incolunt, vesperi salutandi mei causa domum nostras venere, & vt manus oscularentur, quorum pars præcipua in cœna mecum fuerunt pro more gentis apparatissima, cum interim ad singula pocula pias laudes Sanctis-

Sanctissimo Domino Nostro canerent, eique longam, beatamque vitam apprecarentur. Stantes honoris causa, & capitum tegmina magno cum reuerentiæ argumento deponentes. Denique eò loci, quam comiter habitus audiui demum Patriarcham cum Archiepiscopis tertio Februarij ad proximum pagum nomine Ceruchiam venisse, ac post triduum propius ad Aintanur Ciuitatem accessisse. Hic ille dum subsistit. Elias Ciuitatem adit, vt quosdam Turcas amicos suos muneribus ornaret. Ego interim qua ratione ista Eliæ subdi posset Ecclesia, animo cogitabam. Ipse verò de admittendo Patriarcha Babylonico, qui legitimus ipsorum esset, deque concordia, & vnione nationis suæ agebat. Simonem Persam, quòd esset in summum Pontificem benè affectus, & quòd illius causa Templum Hierosolymis ædificaretur; ibi relinquendum existimaui. Magnæ sunt exortæ in hoc negotio, & impeditæ difficultates; primorum tamen eò inclinauit animus, & sententia, vt Patriarcha acceptaretur. Restiterunt quatuor Sacerdotes duntaxat, quorum pertinacia indignatus Elias, ad Patriarcham proximè sequenti luce redit, comminatus, nisi Patriarcham admitterent, eos se se Archiepiscopo priuaturum, deserturumque, vt erant promeriti. Quare statim proposita etiã anathematis, nisi pareret, pœna, Archiepiscopo mandat, confestim excedat inde. quod ille cum fecisset, magni facti sũt motus animorum; & diuersi inter eos, qui perstabant in excludendo Patriarcha obstinati; & eos, qui Templi causa Hierosolymitani, & Timothæi, quem summus Pontifex miserat, gratia, excipiendum dicebant. Ego cum ex ea dissentione, ne quid grauius exoriretur, vehementer timerem, præcipuum è Sacerdotibus accersitum ad me sum hortatus, vt quoniam Pontificem venerarentur; quem idem summus Pontifex ad eosdem mittebat, ipsi nè aspernarentur. Tum discedens, ad Patriarcham quamprimum contuli; quo discessu illi territi, & ne ego quoque ipsorum discordia offenderer, veriti id demum effecerunt, vt duodecim illi omnes Presbyteri cum Elia de suo Patriarcha admittendo, tabellis etiam consignatis consentirent, ea conditione, vt proximo Septembri Hierosolymitana illa fabrica, & Monasterium item, cui ædificando emendum solum destinant, perficiat. Atque ita Patriarcha Ciuitatem eorumdem rogatu, cum tribus Archiepiscopis, & mecum ingressus, solitis & ritibus, & honoribus sacram in ædem quoque deductus ab ijs est.

Sequenti Dominica, quæ prima fuit ipsis in Quadragesima, nobis secunda erat, solemni ritu, & pompa admissus Patriarcha est; faciente Timothæo sacrum, & Elia concionem habente; qua peracta, Pontificali veste, nostro more, modoque Patriarcha indutus est, indutique eodem more Elias, Ioseph, & Timothæus, totidem enim ornamentis pulcherrimis locupletata Ecclesia illa est, primis quidem à Gregorio, secundis à Sixto, tertijs à Camera Apostolica, quartis à Sanctissimo Domino Nostro. eadem ratione induti Sacerdotes, nec non & Diaconi, omnes supplicationẽ instituerunt solemnem, concinentes Patriarchæ laudes: qua transacta, sede sua collocatus ille, manuum oscula vtriusque sexus excepit. Tum quatuor Sacerdotes solium attollẽtes, à primo vsque ingressu Templi ad summum Altare Patriarcham cruce, quam manu gestabat, populum signantem, humeris portauere. Sacrum ergò peragitur; & postremò Patriarcha, omnem sexum, & ætatem populi, qui aderat, Sacratissima corporis Christi communione impertit; nec cum summo mane hæc celebritas cœpisset, ante serum diei completa est.

Proximè sequenti die indicta Synodus, primo Martij, conuenit, in qua post sacras preces, obseratis Templi portis, sedente primo loco Patriarcha, assidenteque illi à dextris Gabriele, à sinistris Elia, tum ordine suo Iosepho, Timothæo, Abrahamo, & quotquot aderant, Elias (cui partes hæ demandatæ erunt) paucis præfatus, me vniuersi cœtus nomine compellare cœpit, peteretq́, vt quæ Sanctissimus Dominus Noster ab ijs expeteret, quid fieri vellet, quid imperaret, quid Legato ab se ad eum misso responderet, edissererem, ac explicarem. Tum ego, & monitis Dominationis Vestræ Illustrissimæ, & libello summi Pontificis ad Patriarchã conscripto (cuius exemplum mihi P. Adamus Aleppi reliquerat) instructus, expeditè satisfeci. Primò ergo summum Pontificis in Patriarcham, & vniuersam eorum nationem amorem, & qua humanitate Legatũ eorum ad se missum excepisset, exposui; tum munera publica, ac nominatim ad Patriarcham ab eodem missa recensui; sed præsertim, quòd eum maxime locum promendum, & id beneficij exaggerandum scirẽ, singularem fauorem in Tẽplo illo ab ipsis exoptatissimo Hierosolymitano, quo tandiù fuerant orbati, iam concesso; multis amplificaui. Subieci demũ habere eos libellum Chaldaica lingua ad ipsos à Sanctissimo Domino Nostro destinatum, ex quo quænam suæ sit Sanctitatis voluntas, & quid ab illis optet, siue expectet, facilè intelligant. Proferatur ille, Respondit Elias, vt hoc sciamus. Ego ad Timothæum mihi proximum versus, illum vt exhiberet, italicè monui; quo ille dicto nonnihil, vt visus est, commotus, tu, inquit, articulos Fidei modo propone, libello non est opus: Quin libellus ò Timothæe, inquam ego, summus Pontifex tibi, vt il-

lum

lum solus habeas, seruesque reconditum, haudquaquam dedit, sed vt cum Patriarcha, & Synodo communices. Demum eò res deuenit, vt verbis certaremus quod Elias cum vidisset, Produc, inquit, Codicem illum Timothee, benè monet Thomas, Nosque Sanctissimo Pontifici, nisi libellum videamus, haud respondebimus. Et inter illos quoque rixa verborum, quam meridianæ orationis tempus dissoluit, cœtus enim cum ea sententia, vt libellus palam legeretur, dimissus est.

Vrgebat proxima die Patriarcha, vt libellum proferendum curarem, ego demissè respondi, posse illum facilius Timotheum, vtpote sibi subditum, ad officium cogere. Enimuerò non ignoras, inquit, Timotheum Ciuibus Emetianis charum esse, cui si molestiam vllam facessam, illi, qui me in Patriarcham suum nuper adsciuere, per quam facilè turbarum aliquid, & tumultus ciebunt. Sanè Patriarcha vir est antiquæ probitatis, integer vitæ, iniuriarum patiens, modestique animi, & minimè fucati. Timotheus libellum detinebat & munera; an quia Emeti promiserat se illa Ecclesiæ daturum, si in Archiepiscopum ab ea deligeretur, vel vt Hierosolymam deferat, vel etiam vt retineat sibi, prorsus ignoro. Ego quidem atrocius in illum eo die præsens ipse sum inuectus, quibus etiã minas grauissimas addidi, quanquam possem grauiores; cum plus illi mali, quam quod minabar, inferre possem. Quare ille commotus, ac sibi timens, præsertim cum ad eam obiurgationem meam alia non leuior accesserit Eliæ viri planè prudentissimi, cuique Timotheus Archidiaconum suum, legationem ad Pontificem, Archiepiscopatum Emetianum, & alia debet quãplurima: is, vt mihi satisfaceret, ad me adijt, veniaque petita, facturum se quicquid ego imperarem, recepit. Tum post amplexus mutuos, ego omnes illi officij, atque amoris partes obtuli, tantum Patriarchæ mandata Pontificis ex libello traderet, ne res cœpta perturbaretur.

Itaque luce proxima, tertio Martij, cum post orationem solito more in Templo consedissemus, ego de vnione animorum, atque amore cœpi maxima cum omnium voluptate dicere: Timotheo præsertim placuit Oratio, cuius ego diligentiam in exequendis Romæ bonis partibus Legati Patriæ suæ, & Patriarchæ plurimum commendaui. Inde ad articulos fidei proponendos oportune delabor. Vt intelligam, inquam ego, qui Oratoris munus cum fide sustinere vehementer cupio, num vos ijs omnibus, quæ vester ad Pontificem Nuntius detulit, plenè consentiatis; ita exordiar. Creditis ne Illustrissimi, ac Reuerendissimi Patres Romanam Petri sedem,

A *in qua in præsentiarum Paulus Quintus Pontifex Maximus sedet, supremam esse Christianarum omnium; cuius auctoritas tanta sit, vt quicquid in terris ligauerit, ligatum sit & in cœlis; & quicquid in terra soluerit, & in cœlis solutum sit; cuique aliæ omnes obedientes esse debeant? Omnes aperto capite dixere, Naam, idest, ita; cuius in argumentum ipsi libros aliquot suos, in quibus hæc omnia continerentur, proferre parati erant. Quæro ego, benedicitis ne vos cuicunque illa benedicit? & cui maledicit, maledicitis?* B *Respondent, etiam, ijsdem verbis. Vos quicquid illa de fide Christi Domini docet, & acceptat, docetis, & acceptatis? ita inquiunt. Benè habet, inquam ego, hæc generatim proposita sunto. Nunc speciatim quædam distinctè inquiramus. Vos duas in Christo personas, an sicut Ecclesia Catholica credit, vnam duntaxat admittitis? Nobis, respondit Elias, re vera hac in parte imponitur, quasi duas in Christo personas esse dicamus; hoc enim fuit hæresis Nestorij, non Theodori. Quamobrẽ nos vnã, inquit,* C *tantum personam in Christo Domino credimus. Cumque dum prolixius rem ille totam explicat, ad vocem, Parsopa, ventum fuisset, statuit, eam verbo Chnum, quod arabicè personam significat, respondere; nec esse Chnumain, quod duas denotat personas; sed tantum vnam. Inde ad gloriosæ Virginis veræ Matris Dei rationem venimus, & Elias aperto capite, stansq; magna dicendi vi, motusque animi, Audi, inquit, Rabban Thoma; Nos hic confirmamus, credimusque ea omnia, & ijs subscribimus, quæ* D *Legatus noster Romæ ad Sanctissimi Papæ pedes transegit; atque ita vlterius quærendi de articulis omnem mihi rationem, & viam interclusit. Tum Timotheus, quod res ipsi tam benè, feliciterque verteret, lætus, confestim Pontificis libellum Caldaicè, & Latinè conscriptum, offert Patriarchæ, qui eum osculatus reserans, primò vtramque, & quæ initio, & quæ in fine posita est, figuram contemplatur: deinde Pontificis Epistolam, & nonnulla secretò cum perlegisset, postulauit Elias, palam, & publicè, al-* E *taque voce, vt legeretur. Quare oblatum sibi à Patriarcha cœpit ipse, contentèq; legere vsque à principio, nonnunquam ad errores Nestorianos interspirando, dicendoque, Stagforlà, idest parcat nobis Deus. Nos non ita credimus. Defatigatus verò legendo, Timotheo tradidit, qui ad Symbolum vsque Theodori percurrit. Et cum ego oportunum iam esse existimarem, Vnum, Illustrissimi, ac Reuerendissimi Patres, aio, superest, plenè vt sit hodie mihi, planèque satisfactũ. Quæro ergò, si duo sint, quos inter concordia, & pax sit sancienda, num poterit, qui cum illis gerit*

inimicitias, pacis illius arbiter, atque effector esse? Minimè gentium, inquiunt illi; ergò neque Nestorius, inquam ego, nec Theodorus nunc inter nos fœdera pacis, & vnionis componere possunt, quos nobis inimicos, atque hostes esse non dubitatis, quos & Christo Domino exosos, & à Sanctis Patribus excommunicationis sententiæ toties subiectos in Concilijs Oecumenicis, & præsertim à Sancta Sede Apostolica per Legatos, qui Synodo aderant, anathematis iudicio damnatos. Bellè, inquit ad hoc Timotheus, me compellans italicè; potuit vno die Deus Orbem condere, & tamen sex dierum opus esse voluit. Sed Gabriel Episcoporum, qui aderant, antiquissimus simul, & peritissimus. Si hæc docent Nestorius, ac Theodorus, quæ in libello suo notat summus Pontifex, & nos illis diras, inquit, imprecamur; & excommunicationis, si iam illam non non subijssent, pœnam imponimus, ac infligimus. Hæc ille, & similia, tanto animo, ardoreque, vti mihi piarum lacrymarum, ex singulari gaudio copiam de tam felici rerum successu excuteret.

Atque ita statutum est, Sanctissimo Domino Nostro respondendum in hunc modum, se nec ijs erroribus assentiri, nec alijs quibuslibet in fide, quippè qui eandem planè, quam Pontifex omnium Pater, ac Magister in credendo, Christianorum, siue assentiendo, siue dissentiendo præscriberet, legem, ac normam fidei perfectè sequi vellent. Hoc prorsus opus Excelsi, Illustrissime Domine, non verò opis humanæ. Nec vlla à principio tam felicis, ac prosperi euentus spes affulgebat. Nunc autem Patriarcha nullum finem facit amplexandi memet singulari charitate, dicendiq; alia se longè maiora, atque ardentius præstituros, nisi metu Turcarum, qui eos fieri dubitant Italos, qui Romanæ vniuntur Ecclesiæ, prohiberentur.

Nunc expectatur modò tertia sessio, in qua eorum literæ ad Sanctissimum Dominum Nostrum scribantur, & obsignentur, ad quod illi se se frequentibus inter se consultationibus strenuè, & perfectè exequendum comparant. Ego quidem vt primum conscriptæ erunt, ad Illustrissimam Dominationem Vestram exemplum mittam, vt certius ea cognoscat, quæ nunc paucis, & quasi cursim delibo. Hæc, vt dixi, gesta sunt hac in parte, & Deus scit, quod non mentior.

Hoc postremò non omittam; Eliam, hominem, vt dixi, vndequaque præstantissimum, ab Archiepiscopis delectum esse, vt profectus Hierosolymam, extrinsecam Monasterij habitationem coemat. Is secretò mihi dixit, velle se cum diuina ope ire Legatum Romam ad Sanctissimum Dominum Nostrum obedientiæ causa, Patriarchæ nomine, confirmandiq; ea omnia, quæ modo peracta sunt. Quod si ita fiat, cum Eliæ auctoritas sit apud omnes magni ponderis, & nutus quasi pro imperio, spes est, futuram multò faciliorem plebeculæ culturam, vt ex eorum animis omnes errorum fibræ, & radices penitus (si qui id peritè faciant, erunt) euellantur, & extirpentur. Interea dum ista scriberem, horæ quadrans fermè elapsus est, ex quo Græcus ad me Monachus venit, qui cum mecum græcè, & turcicè, ego cum illo agere arabicè, nec inuicem intelligeremus, per seruum meum cum illo interpretis vice colloquentem, audiui, quærere illum, qui sim, quid agam, quid moliar, an non ego ea de causa venerim, vt Nestorianos facerem franchos. Suspicor, speculatorem illum esse, & linguæ nostræ non imperitum: iamq; adstat scribenti; & me notat, ac designat oculis, ita vt hacce domo hodie migrandum esse mihi iam constituam. Deus à falsis fratribus eruat me auiculæ instar laqueos aucupum, & technas fugitantem. Quod ni me Sanctissimus Dominus Noster præsenti eripiat periculo, atque liberet, actum erit. Hoc vnum deerat, vt Illustriss. Dominationi Vestræ molestiam procreem; sed parcat, obsecro, & condoleat.

Monui Eliam de puerulis pro Collegio, librisque Ammonij, & Sixti Papæ: ille se præstiturum omnia, largè spopondit.

Narrat seruus, audisse se, dum inter illos, vt fit, familiariter agit; cupere eos, vt à Paschate cum Elia Aleppum proficiscar, atque inde ad Hierosolymam; tum illius, quod ante dixi, negotij gratia, tum vt, quod imminet periculum deuitem, atque demum ad illos redeam diutius, & securius commoraturus. Ego me inutilem Iesu Christi seruum scio, & sanctæ Sedis Apostolicæ; sed qualis qualis sum, nihil eorum, quæ mihi ad Domini mei gloriam, & animarum salutem conducibilia videntur esse, omittam vnquam: Et si mihi quidem erat in optatis, Monasterium aliquod, in quo linguarum studio liber vacarem: veruntamen fiat voluntas Domini.

Duo sunt, quæ Dominationi Vestræ Illustrissimæ affirmare verè possim. Alterum, Timotheum esse verum, fidelemque Sanctissimi Domini Nostri Papæ Pauli Quinti discipulū; non, vt erat antea Nestorij: quandoquidem in veritate prædicat verbum, & verbum bonum: instat oportunè, & importunè; arguit, obsecrat, increpat in omni patientia, & doctrina; ac vt paucis dicam, ministerium suum implet, nec fructus fert exiguos. Vnum hoc optandum esset, ne se rei struendæ, & colligendæ tam esse aui-

dum

dum significaret. Sed nemo perfectus, nisi solus Deus.

Alterum, quod affirmare ausim, illud est, magnam esse, & singularem huius gentis erga sanctam Sedem Apostolicam pietatem, & propensionem. Quatuor propè annos ipsos in Oriente versatus, cum præcipuis huiusce tractus, & nationibus, & hominibus nonnunquam de fide disputaui: nullus, si Maronitas excipias, populus melius in Pontificem affectus mihi visus est: Et cum tridui ipsorum interessem ieiunio, quod in memoriam illius celebrant, quo Iona prædicante Niniuitæ Deum placarunt, audiui concinentes alterno choro Emeti inter preces alias plus cētum versiculis pro Romano Pontifice: à quibus cum quæsissem, & quid singulis annis tale quid factitarent, facere se dixerunt quotannis idem pro Sede Romana Apostolica, & Romano Pontifice, idemque sæpè alias in celebrioribus huiusmodi tēporibus. Ego Deo gratias egi, quod plures, quam putaremus, haberemus amicos. Sanè quàm optarem, vt Sanctissimus Dominus Noster aliquem ex ista Curia sua Prælatum huc mitteret, qui veniens ipse in rem præsentem, vt dicitur, agnosceret, & quam sit alba regio isthæc ad messem, si cum animarum cura, etiam corporibus nonnihil adiumenti suppeditari posset.

Nolo Illustrissimæ Dominationi vestræ longiora conscribendo fastidia afferre. Quare cum humili meo delato obsequio, & bonorum omnium à Domino Iesu Christo exoptata illi, & exorata abundanti copia finem facio. Emeto decima Martij, millesimo sexcentesimo decimo sexto.

Postquam hæc essent edita, vnum ad nos peruenit, nullo pacto, vt credimus, prætereundum. Nos hic apponere audebimus, nihil adhuc ordinem attendendo, modo historia pro viribus sit completa. Igitur Paulus V. Pont. Max. ad animorum salutem, atque Apostolicę Sedis augmentum incumbens, post has legationes ab Oriente missas, cōstituit binos Sacerdotes è Societate Iesu ad Patriarcham dirigere, vt rei veritatem attingendo, fidenter comprehenderent, num Romæ per legatos exposita, ex mente eiusdem essent. Id onus Patri Ioanni Antonio Marietto, & Patri Petro Metoscitæ est impositum, qui multis periculis, ac laboribus diuino auxilio, liberati, tandem Niniuem deueniunt, hodie Mussol appellatam, in Mesopotamia positam, vbi a Patriarcha humaniter excepti, Pontificis Breue reddentes, longum sermonem cum illo habuerunt, qui etiam ad Pontificem propria manu scriptis litteris, respondit. Romam reuersi,

A atque summo Pontifici a Patriarcha munus offerentes, benigne, atque hilariter fuerunt auditi; nec non verbis charitate plenis laudati, ob negocium nauiter pro Sede Apostolica gestum. His postea Frater Thomas Nouariensis successit, ex sancti Francisci de obseruantia, familia, tunc sui ordinis monachorum Aleppi Gubernator, qui etiam cum Patriarcha coram agens, modo allatam epistolam conscripsit.

Quarta legatio Regis Voxu ex Japponis, Regis Voxu ad Paulum V. Pontif. Max. legatio
B catechumenis. Hanc solum indicabimus, cum omnia fuse Scipio Amatus Romanus legati interpres conscripserit. Hæc legatio mense Septembris Romam ingrediens anno 1651. ad eam magna Curruum, & equorum multitudo obuiam occurrit; cum vero Pontificis maximi pedes sunt deosculati, Illustrissimum Cardinalem Burghesium inuiserunt & Sulmonæ Principem: tum in ædes Apostolicas Aræ Cœli Cœnobio adiunctas peregregiè adornatas venerunt, vbi omnia mi-
C nistrabantur, quæ poterant ad victum requiri, Pontificis familia semper deseruiente. Post aliquot dies solemnem ingressum præpararunt, velut magnorum Principum, ac Regum legatis concedi est solitum, quem per Vaticanam Portam susceperunt, innumera equitum multitudine, Pontificis, & Cardinalium familijs, ac Romanis Patritijs comitantibus. Quia verò Rex, cuius nomine venerant, salutari aqua non erat expurgatus, sed catechumenus; Consistorium
D in Aula propè Clementinam habuerunt, ab Aula Regia exclusi, quæ tantum Christianis Principibus asseruatur. Quo facto totū Cardinalium Collegium Regis nomine visitarunt, à quibus etiam ipsi idem humanitatis indicium receperunt. Post septuaginta dies de reditu cogitantes, summus Pontifex pecunias pro itinere ministrando, Arcas sacrarum imaginum plenas tradendo, argentea, & aurea toreumata, coronas, cruces aureas, reliquijs repletas, nec non
E quamplurima alia tanto Pontifice digna, Genuam triremibus traijci curauit. Quia verò diligenter de his Scipio Amatus, nihil amplius addemus.

Sedente Paulo Quinto Pontifice Maximo in Aula contigua Aulæ Clementinæ, Cardinalibus pro Consistorio, & alijs publicis actibus destinata, die tertia Nouembris 1615. Vesperti- nis horis, in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium consessu, & magna Principis Sulmonæ, & Antistitum, & Prælatorum, nobiliumque virorum frequentia, summo, & celeberrimo comi-

 tatu

tatu introducti Legati duo Regis Voxu Iaponi, Frater Ludouicus Sotelus, &c. et Don Philippus Franciscus, &c. post solemnem summi Pontificis adorationem, & beatorum pedum oscula, ab eodem eximia cum significatione beneuolentiæ, & charitatis accepti, in locum à designatore præstitum, magna cum modestia secesserunt. Post hæc allatæ ab ijs Regis literæ, publicè recitantur ex Iaponico in latinũ sermonem conuersæ, in hæc verba.

Apostol. Atque Regis Voxu ad Paulum V. Pont. Max. litteræ.

Magni, & vniuersalis, sanctissimiq; totius orbis P. Dñi Papæ Pauli V. pedes cũ profunda sũmissione, & reuerẽtia osculando Idate Masamune in Imperio Iaponico Rex Voxij, suppliciter dicimus. Cũ venisset P. Fr. Ludouicus Sotelo Ord. S. Francisci religiosus ad meũ Regnum, & in eo Christianã legem prædicasset, me inuisit, ab eoque eã audiui, & mysteria multa, quæ de ritu sunt, et ceremonia Christianorũ, aperuit, quæ sanè in corde recondẽs, & perscrutans, cognoscens vera esse, & salubria, susciperem profitẽda, nisi me aliqua negotia deturbaret, & inexcusabiles causæ detinerent, si tamen pro nunc ego non valeã, cupio saltẽ meas gentes, & subditos populos Christianos fieri; hoc ut feliciter eueniat, ad me mittas quæso, Beatissime Pater, Religiosos Ord. S. Francisci, qui de obseruantia nuncupantur; hos enim præcipuè dili. go, & obseruo; tua verò Altitudo ipsis amplè concedere non horreat omnes licẽtias, fauores, et quæcunq; alia ad id necessaria. Ego autẽ iam terram hanc ingressos adiuuare nõ desistã, sed in Monasterijs ædificandis, & in alijs rebus, quibus potero beneficijs inseruiã. similiterq; expostulo, vt in meo Regno disponas, gubernes, instituas omnia ea, quæ ad propagandã sanctam Dei legem vtilia tibi fore placuerint: præcipuè, ut in eo instituas, & crees quendã magnum Prælatum instanter supplico, cuius obseruantia, & sollicitudine omnes, qui in eo habitant, quã primum Christianos fieri non dubito; de ipsius autẽ expẽsis, et redditibus ne quæso anxius sis, quia vt copiosè fiat, nostræ sollicitudinis, & curæ propriũ esse volumus. Cuius rei causa ad te mitto præfatum Fr. Ludouicum Sotelo legatũ meum, à quo possis de corde meo, quæ tibi visa fuerint sciscitari; optimè namq; nouit, quæ circa prædicta in eo sunt, et hæc, vt effectũ habeant ipsi roganter misso beneuolas aures concedat, & honorem præbeat tua Beatitudo, cui etiam comitabitur quidam nobilis eques domus, qui Faxecura Rotuyemon nominatur, qui similiter legatus meus existit, vt ambo mei vices agentes, obsequij, & obedientiæ causa ad sanctissimam vsque Romanam Curiam peruenientes, tuos beatissimos pedes pro me osculentur, & si fortè prædictus Pater Frater Ludouicus Sotelo in via fuerit vita functus quilibet alius ab ipso designatus, vt legatus à te admittatur tanquam si ipse viueret.

A *Cognoui præterea; quod meum à nouæ Hispaniæ Regnis, quæ potestati, ac ditioni potentissimi Regis Hispaniæ Philippi subsunt, non multum distat; quapropter cum desiderio communicandi cum ipso, & cum illis Christianorum Regnis, eius amicitiam exopto; quod equidem sic fore confido, si tua auctoritas interueniat. precibus humiliter peto, vt hoc Altitudo tua incipiat, & ad finem vsque perducat, maximè quia necessaria uia religiosis à te missis est. Præ omnibus pro me orabis omnipotentem Deum, ut ad eius amicitiam valeam peruenire.* B *Si verò in hoc Regno aliqua videris tuo obsequio, & voluntati gratiosa, iubeat Altitudo tua, quoniam, vt voluntati tuæ respondeamus, totis viribus adimplebimus. Nunc autem licet exigua sint dona, quia tamen ex longinqua regione adueniunt, cum reuerentia, & timore, pauca, ex Iapone tibi offero. In omnibus alijs nos remittimus ad prædictum Patrem Sotelo, & equitem Rotuyemon, & ea qua ex parte nostra tractauerint, ac rata fecerint, ipsa & rata esse volumus. Ex Ciuitate, & Curia nostra Fendai,* C *anno decimooctauo ætatis Quccho quarto, die Lunæ nonæ, idest anno salutis millesimo sexcentesimo tertio decimo. Pridie nonas Octobris.*

Cognomen dignitatis,

Mateundayra Mutcunocami.

Nomen, & cognomen Regis.

Idate Masamune.

Dies inscriptionis, vt supra.

Recitatis litteris, & silentio indicto, ipsorum Legatorum, & Regis nomine sequens oratio est habita à R. P. Gregorio Petrochæ D Mantuano, Ordin. Minorum Obseru.

ORATIO F. GREGORII PETROCHÆ Mantuani, Ordin. Min. de Obseru.

Zelus pietatis, eò tandem his diebus peruenit (Summe Pont.) vt per tuos filios, ac famulos Christi nomen, & annuncietur in Gentibus, & Regna fructificet. Dominus, et Saluator noster suum obsequentem, diligentem, & confitentem Petrum, insigni notione indigitans, E *Beatum, illum vocetenus nominauit. Beatus es Simon Bariona, cui concordans Ecclesia, & pro suo Pastore intercedens, dicit; Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra. Qui fastigium Apostolatus ægrè ferunt, indignantes sedenti in ista Cathedra, sanctissimi nomen tribuere, te, num beatissimum inficiari audebunt? Pro sanctitatis appellatione, nosse, pro nũc, sufficiat, cuius in terris vices geras; pro beatitudinis autem titulo meminisse sat erit, hic quem excipias, quando excipias, quorsum excipias. Idatem Masamunem, Voxij Regem, intra Iaponem; in*

duobus

duobus legatis, Philippo, scilicet Francisco Faxecura, apud Gentilitios clarissimi nominis, Regio sanguini coniuncto, Christi milite, & Ludouico Sotelo, minorita ex obseruantibus, Christi sacerdote excipis, & excipis tui felicissimi Pontificatus anno undecimo, & ad fœdus reuerentiæ, beneuolentiæ, obedientiæ, ac fidelitatis excipis: Gentilem quidē Christo, eiusq́ sponsæ Rom. Ecclesiæ acquiris, sed Regē, & potentissimū, & voto Christianum, Petro, cuius es successor, quàm lætum, ex Gentilibus Cornelium excipere? Paulo, cuius nomine honestaris, quàm lætum, nosse quod Macedones verbum veritatis excepissent, & in eo, persecutione quamuis reclamante, perstitissent? Dei Genitrici, cuius deuotione ferues, quā lætū Tharsis, Arabum, Sabæq́ Reges, filij sui pedibus obuolutos inspicere? Domino ipsi, cuius Vicariū exerces, quàm lætum ex nationibus Regulū, & Centurionē militē in suam sortem adscribere? non tibi lætum Regem gentiū excipere? Pater in filijs laudabilis, non laudandus B. Franc. in suis hodie filijs, quibus tuæ beatitudini, tantū lætitiæ adijcitur? Seraphicus feruor sub hisce cineribus delitescens, en hodie quomodo erumpit in caumata? igneos radios exsufflans, exterarum nationum viscera, en quomodo calefecit? Dulci Christianæ charitatis incendio, en quomodo flagrare, fragareq́ facit? lex Domini immaculata, conuertens animas, testimonia sua nimis credibilia reddidit; non ferreis viribus, non aureis illicijs, sed specie sua, & pulchritudine sua: His gētium illarum nepharijs legibus inualuit; his incedens prosperè; processit; his regnat; his abbominandæ Iucæ, Iotoches, Camis, & Amidæ, cunctorumq́ Idolorum culturæ se se opponens, Dæmonē lacessiuit, profligauit, strauit: Horum qui astant relatu nunciatur, à prædicto Rege, cælesti, veroq́ numine aspirante, auditum per Fr. Ludouicum Sotelum, quem intueris, Romanum Catechismum; Christi legē, legem perfectæ libertatis agnitā, ab omni vitiorum, sordiumq́ seruitute immunem, iugum suaue; onus leue, celebratam; Diras illas inhumanæ feritatis incisuras, quibus in gratiam defunctorum Principum cariores sese exenterare tenebantur, Regia auctoritate vetitas, atque damnatas; impietatem apud Populos ab immemorabili præteritarū historiarum recordatione inolitam, abolitam; Templa dæmonum euersa: Matauaximam, hoc est phanum insigne præ multis, expurgatum, & Christo dedicandum reseruatum: Breui spatio octingenta inanium numinum simulachra, comminuta; sacrificales eorum lingua Bonzios nuncupatos, in Christi mancipia conuersos, reluctantes, Idate vltore, & Faxecura, quem intueris executore, trucidatos; Morum prauitates, corruptelas, asperitates, in bonam frugem mutatas; so-

A *lidis edictis fidem iuxta S. Rom. Ecclesiam, extra quam non est salus, publicitus commendatā; & vt quicunque baptizari vellent, impunè, & absq́ Regis indignatione possent; baptizādis præmia sunt proposita; baptizatis præcipui Magistratus collati sunt. Quid amplius à Catechumeno? tot præstitit Ezechias. Si sic per Salomonem, de ipsius salute nulla nunc lis superesset. Exulto sanctissime Pater, in tuæ Beatitudinis iucunditatibus, non modo, quod Regē excipias, sed quòd nunc excipias. Duobus mensibus nondum elapsis,*
B *de tua in Beatū Franciscum (non præter morem tuum, sed supra modū) propensione mirabamur; concessisti enim cunctis fidelibus per vniuersum orbem, vt 17. die mensis Septembris sacrorum Stigmātū Seraphici Patris officium ritu solēni celebrari posset: Huius affectus ratio ignorabatur, nunc explorata habetur. Par pari referre satagentis est; quia Franciscus, sacris tuis felicitatibus inclinatus, tibi mel, & apem comparauit; fidē scilicet Gentium, & earum Regem sine aculeo, tu ei gloriā pro gloria retulisti. Triginta tribus abhinc*
C *annis ex eisdem plagis ab Occidente, meminimus Franciscum Regē Bungerum, Prothasium Regē Arimæum, & Bartholomæum Ormuciæ Principem, Christo appositos, ad Gregorium XIII. Oratores misisse, qui tertio anno postquā à Iapponia discesserant, ad vrbē applicuerunt: Vrbs rei nouitate, & causæ pietate, in cælestium deliciarū hortis esse videbatur. Decebat, vt quo tempore Rom. Pontificio, Romanus præsidet, ab Oriente earumdē plagarum deliciæ ingeminarentur. Et si aliquādo Roma ciuē suum re fortiter gesta romanitatē as-*
D *secutum, Paulum doctorem gentium habuit, aliquando etiam nobilem, & natiua romanitate, et rebus optimè gestis, Paulum ductorē gentium haberet: Viderunt oculi nostri, quàm magnifice Dominus vltra Idumæam extendat calceamentum suum. Lætare, quia tibi datum est, in hoc calceamento pedē suauiter admouere. Sed dicet fortè aliquis; lætandum vtiq́ lætandū; sed magis si prius baptizatus Rex, nuncios direxisset; lætandum, sed magis si citius ad Christianam Religionē properasset: De primo, non est meum definire; In mora*
E *periculū esse scie; scio non quēlibet esse omnium horarum hominē: scio tamen etiam, Arcam Domini ex lignis leuigatis ædificandam; vnū præ alio comptiorem leuigationem non postulat? in cælandis pretiosis, studia maiora nōne sunt adhibenda? æque ne porphireticus, ac tyburtinus lapis inciditur? æquène elaboratum opus in adamante, vt in topatio? Elegantia non quandiu, sed quàm bene sint expolita, primò disquiritur. In re tanti ponderis, quo maior Catechismus in capite, eò maior species, maiorq́ venustas in mēbris. Principi in summa natandū est aqua, ei non sufficit peritum*

haberi, oportet insignitè peritum esse. Eximiam fidei eruditionem in Principe Christiana religio postulat. Hæc autem, & ratione, & vsu comparatur; persistendo discet Rex alios persistere docere. Nonne sollicitì est pro ritu sacrorũ omnia parare, nè ad Arã, ut vulgo dicitur, in consultando cunctari contingat? non differt baptizari Idates, baptismum pertæsus, sed alto quodam intuitu, in vberiorem segetem agri salutaris. De secundo; tẽpestiuum laudarẽ accessum, sed serotinũ non miror. Sol omnia lustrans ab Oriente incipit, in Occidente desinit. Bungeri, Arimæi, Omurcij, in capite Iaponicæ regionis (nisi me geographia fefellit) ab occasu solis degũt; Voxij in alio extremo ab oriẽte; Christus lux mundi nouo usurus ordine, primos nouissimos, et nouissimos primos, esse uoluit, ac proinde ab illis, ad Voxios festinauit. Lœtemur quod 33. annorũ curriculo, vidimus Angelũ ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, per suos annunciaße Christum Nangasche, ad Occidentalem regionem, & Euãgelium, sanguinis rubrica confirmasse, & nunc, per eosdem suos, annũciari videmus ad Orientalẽ, atq; laudari. A Solis ortu vsq; ad occasũ, laudabile nomen Domini. In linteo illo, in quo Apostolorũ Cephas, conuertendo Gentiles, mysticis sub enigmatibus inspexit, sacra referente historia, erant volatilia, quadrupedia; & serpentia terræ; Volatilia citius, quàm serpentia mouentur; Draco, licet alatus, nõ ita uelociter sicut Aquila prouocat pullos suos. Video per misericordiã Dei, et incõprehensibilia iudicia eius ex remotissimis orbis partibus ad Christũ cõuenisse uolatilia: video conuenire serpentia, et ex enigmatibus, quæ considero, à fine usq; ad finẽ ueritas attingit; uix linea mediat; Christus utrumq; iunget, et vterq; polus seruiet uni; Venient, venient ad te sic à meridie, & aquilone, sicut ab Occidente, & Oriente, Reges, & Populi, & puluerem pedum istorum lingent. Syren Amicum nunciat. Totius habitabilis loci, longitudo, octingentarum leucarum describitur, latitudo, angusta, supra cẽtum leucas perparum; fides prædicata per longũ, est etiam prædicata per latum. Processus religionis ab Oriẽte superat processum eius ab Occidente per centum leucas. Totius Imperij conuersionem videlicet; & lætabitur cor tuum. Quamuis autem in negotio salutis præpropera nulla sit cura, dicã tamen, venire nunc Idatẽ, in meditullio dierũ suorum, idest annorũ 49. Dei inscrutabili cõsilio, in hac enim mensura perfecta ætatis, apud suos, (si tibi sapientes uidentur) non uidebitur, (nisi temerè) eius conuersio animi esse in re Christiana non exercitati; non abiecti; qua censura primi fideles ab infidelibus despiciebantur. Regis ad exemplũ Regnum vniuersum, ipsum Iaponicũ Imperium componendum, spero; Multæ prudentiæ Principẽ

A *esse Idatẽ, inter regni suppressæ discordiæ insinuãt; strenuissimum Ducem, bella gloriosè peracta; Ditissimum, octuaginta millium armatorum continuata, & quotidiana stipendia; Fœlicissimum, subditorum, ac finitimorum beneuolentia; Potentissimum, vincula duplicis coniugij, cũ filio, scilicet, ac filia summi* Iaponiorum *Imperatoris: quo fit (& ad postremum dicendorũ attinet) vt eũ eò libentius excipias, teq; beatissimum orbi uniuerso demonstres. Quorsum enim ad te mittit? quorsũ excipi postulat? fortè, vt ingruente necessitate, il-*
B *lum subsidiarijs copijs adiuues? Vt hostium eius insolentes impetus cohibeas? vt suæ ditioni rebelles compescas? Regium suum (audite Patres purpurei) Regium suũ diadema, sceptrum, amictũ, sacris his pedibus Idates inclinat. Sacrum (si fieri potest mecũ à lachrymis temperatè) sacrum regenerationis lauacrũ ibi proficere petit; benedictiones in spiritualibus deposcit, sua viscera maternis uisceribus S.R.E. & Paternis Rom. Pontificis iungi exoptat; Christũ in Paulo V. & Paulum V. in Christo genuflexus, & pronus adorat. Regularem*
C *propterea ad te venire rogauit; & Principem sibi subiectum, iuxta cor suum misit, nondũ quidem tunc baptizatum, sed in itinere baptizandum, prout 17. Februarij, præsentis anni, Madriti coram Catholica Maiestate, solemniter baptizatus est, vt eius nuncij spiritu pleni, spiritum redolerent, spiritũ eructarent; spiritualia requirerẽt, spiritualia referrent. Auis ex Auibus; qualis futuris sit Idates Christianus; Idates Catechumenus indicat. In catechizandis rudibus regula fuit Beati Augustini ad suum Deo gratias primitus*
D *explorandam accedentis intentionem, fictè nè, an ex corde, spiritu, an leuitate accedat: Qualis intentio Idatis? intentio pietatis: Rex enim iste à 12. annis cœpit Christo affici; à 4. in Christo refici; breui curriculo multũ profecit; Christianos excipiens, factus est eorũ hospes; Ex hospite, amicus ex amico, discipulus; ex discipulo tutor; ex tutore, propagator; ex propagatore, norma, & exemplar Principibus Iaponicis ad Christum adeundum. Apud Principem sibi proximum, qui Chrstianos in suo principatu admissos, vix pa-*
E *tiebatur, accidit vt ille se ab eis læsum censeret; qui tanta indignatione in eos efferbuit, vt mille cum octingẽtis in carcere simul haberet, morti destinatos; ex quibus aliqui ad securim, aliqui ad suspendium adducebantur; Sacerdos verò, & Concionatores ad ambustionem. Vna dierũ maximus numerus horũ, et illorũ expectabatur ad necẽ. Iam rogus paratus, iã imminenti spectaculo popularis multitudo conuenerat, iã flãma uorax ad pabulũ extorquebat; Idate, rei cõscius; ab auctore martyrij sola in Christũ pietate, omniũ animas sibi donari poposcit, obtinuit, eripuit, nõ Christo, sed morti, octo*

supra

supra uiginti exceptis, quos Dei sapientia, vt æque fortiter, ac suauiter sua disponeret, perignem, & gladium sibi in odorem suauitatis assumpsit. Nec propterea illum à grauioribus pietatis argumentis, non dum suscepta regeneratio, frigescere, non tepescere permisit. Sed cum Anglorum Batauorumq; oratores, ad Iaponicum Imperatorem eius amicitiam postulantes, accessissent, sanctæ huius sedis beatitudinem inuadentes, inuidentes ei saltem, insidiantes, aduersantes; Idates Imperatorē admonet solam Romanam Ecclesiam esse Christi legitimā vxorem, non habentem maculam, neque rugam; cuius consilio illis dimissis, ad ineundam societatē, cum Ppilippo Hispaniarum Rege catholico, huius matris legitimo filio, deflectere maluit: consequentia vestro iudicio, Patres amplissimi, conijcienda relinquo. Roma cogitandum tibi qualis fueris; qualis sis. S. Leonem tantisper audiamus; Quæ eras magistra erroris, facta es discipula ueritatis: Datur ne aliquid apponere? Quæ eras discipula veritatis, facta es Magistra & mater veritatis; Columna; firmamentū fidei: Iaponia in errore tibi soror, in ueritate fit tibi obsequētissima famula: fiat, eia, fiat dilect. filia. Huc vsque zelus pietatis apud Iapones peruenit: Hucusq; apud nos peruenire uideamus, vt Idatem Regem catechumenum tuorum numero aggreges. Optimum, Maximum, summum, sanctissimum te confitemur; beatissimū ex eo quem excipis, quando excipis, & quorsū excipis uix indicare potui; contristor linguam meā, cordi meo non sufficere, tuam beatitudinem penè à limine venerari potui. Prospice tuis supplicibus Mundi Redempt. qui Ecclesiam tuam B. Francisci meritis fætu nouæ prolis amplificas, famulum tuum Idatem, quē Voxijs Regem præesse voluisti: inter filios adoptionis adscribe, & Apostolicum tuum Paulū, quem Pastorem Ecclesiæ tuæ præesse voluisti, fac semper præesse fæliciter, conserua eum, beatū facias eum in terra; beatum facturus in Cœlis, et sicut in dimidio militaris clamidis festiuus, et fælix aliquādo dixisti, Martinus ad huc catechumenus, hac me veste contexit; Ita in Regia huius, quem suscipis, clamide, per Paulum tuū festiuè, ac fæliciter dicere audiamus. Idates ad huc catechumenus hac me gloria superuestiuit, &c.

Ad hanc orationem à Reuerendiss. D. Petro Stroza, summi Pontificis nomine, in hęc verba responsum est.

PETRI STROZAE S. D. N. SECRET. Apostol. Domestici responsio.

IVcundissimum S. D. N. nuncium attulistis, oratores, pie, ac religiose Dei sacerd. Ludouice, & Eques generose Philippe Faxecura Idatē Masamunē Regem Voxij, cuius tā latum inter Iaponicos Imperium, tā amplæ, ac ualidæ copiæ, atq; vires, adeò firma præsidia, cum ex continuo, expeditoq; belli apparatu, tum ex arctissimo, ac duplici cum summo Iaponiæ Rege affinitatis vinculo; succensum diuini amoris ardore, christianā fidem recepisse, & ad huc catechumenum, fidei propagationem, uerumq; Dei cultū apud suos summo zelo curauisse, ac vos eadē de causa ad S. Apost. Sedem legauisse. Gaudet summopere sanctitas sua, & Deo gratias ingentes agit, quòd ministerij sui Apost. tempore, Christi Domini Euangelium fæliciter audiri in orientalibus Iaponiæ partibus cœperit, eiusq; rei Nuncium allatum esse trigesimo tertio anno postquā ex occidentalibus illius ampl. Insulæ regionibus primi Christianorum ad summum Pontificem legati Nauem conscenderunt.

Quasi uero spes, quæ affulserat absoluendi per totum terrarum orbem prædicationis euangelicæ circulum, adimpleri, ac perfici debuerit mysteriosa annorum periodo, qua humani generis Redemptor in terris peregrinari dignatus est.

Diuina igitur misericordia fretus S. D. N. utiq; sperat, Regem Idatem quantocyus candidam ex fonte sacri baptismatis vestem sumpturum, sicut ad eius animæ salutem illū efficacissimè hortatur.

Qua fiducia amantissimè recipit unà cum his uenerabilibus fratribus suis S. R. E. Car. hanc eius piæ voluntatis declarationem, delatūq; per vos sibi, ac S. Apost. sedi obsequium, ac venerationem.

Et Deum toto cordis affectu precatur, vt per immensam eius bonitatem perficiat, quod per ineffabilem suam clementiā in Rege Idate incepit, nihil & ipse interea prætermissurus, vt quantū cum Dño fieri poterit, ipsius Regis pijs, ac iustis desiderijs satisfaciat, subiectorūq; ei populorū spirituali solatio opportunè prospiciat. Sic me uobis respon. ius.

Post hæc denuò legati accesserunt pedes sanct. iterum osculaturi, quibus reuerenter & deuotè osculatis Pont. benignè eos excepit, præcepitq; vt subtus Baldachinum, et supra scabellum, in quo sedes Pont. existebat ad dextrum latus persisterent, donec Religiosi Comites præfati Reuerendiss. Patr. Ludouici Soteli Legati, ac omnes de familia excellentissimi Domini sæcularis Legati singillatim numero vigintiquinque beatissimos Domini Nostri pedes oscularentur. Quo facto, Pontifex stola dimissa, Legatis beneuolè inspectis, benedictionem largitus, in Palatio se recepit, & Legati sacrum Cardinalium Collegium venerantes, ac singula singulis deuota oscula præbentes hilariter, ac magno pietatis affectu ab ipsis excepti, honoratique fuere. Deinde deposito regio indumento, magno cum comitatu, & vniuersali congratulatione Ecclesiam Principis Apostolorum ingressi, ibi singulari pietate, ac deuotione Deo gratias agentes, Beatorum Apostolorum Petri, et Pauli sacra corpora venerati, ad Conuentum Aracæli, cum eodem comitatu egressi sunt.

Hic

Aliæ legationes ad Paulum V. Pontif. Max.

Hic possent addi Sultani Saguæ, vulgo Prete Gianni, Aethiopiæ Regis legationes; Iaponensium Christianorum, Armeniæ Patriarchæ Don Melchisedechi; atque adeò aliorum; sed quia ad viuum depictæ in Regia Quirinalis Aula Apostolici Palatij cernuntur, celeberrimo Sacello coniuncta, per Paulum Quintum Pontificem Maximum, à fundamentis magnificè constructo, opere tectorio, auro, atque magni precij lapidibus exornato, prætermittere decreuimus; solum pauca ad Aulam, & Sacellum spectantia attingentes. Igitur peramplo, atque nobili atrio excepti, insignem scalam ascendimus in duas partes distinctam, & quidem vna ad Septentrionem, altera ad Orientem ducit, nimirum ad Regiæ Aulæ portas, in quarum medio Pauli Quinti insignia se offerunt, his verbis in marmore exculptis.

PAVLVS QVINTVS PONT. MAX.
SACCELLVM PONTIFICIVM
EXTRVXIT.
PALATIVM AVXIT, ET IN
MELIOREM FORMAM
REDEGIT.
ANNO DOMINI M.DCXV.
PONT. SVI XI.

Huius Aulæ pauimentum ex varijs coloris marmoribus mirificè compactum existit, cui laquearia ex auro ornata cum Pontificis insignibus correspondent. Sub laquearibus pernobilis zona renidet pluribus historijs expressis; sed præsertim octo legationibus ad Paulum Quintum è remotissimis gentibus missis, velut antea indicauimus. In externa Sacelli facie binæ insignes portę ex varijs marmoribus adsunt. Quarum vna perpetuò clausa, altera ad ipsum deducit. Supra Zophorum in lydio lapide, hæc aurea verba legimus.

PAVLVS QVINTVS PONT. MAX.
ANN. SAL. M. DCXVI.
PONT. SVI XII.

Supra coronam Christus cernitur Apostolis pedes lauans ex cælato marmore, insigni arte exculptis. Fastigio bini Angeli insident, quibus Pontificis insignia nituntur. Sacelli interna, etiã portã habent diuersis marmoribus ornatã, ad visum pulcherrimã. Apici corona succedit auro illustris, vndiq; Sacellũ circundans, cui ex tectorio quadratũ inhæret talia in marmore impressa gestans.

PAVLVS QVINTVS PONTIFEX
MAXIMVS
SACELLVM IN HONOREM
ASSVMPTIONIS
BEATÆ MARIÆ VIRGINIS
DICAVIT.
ANNO DOMINI M.DCXVI.
PONT. SVI XII.

Super quadratum Pauli Quinti Pontificis Maximi insignia videmus Angelorum in medio, marmoribus formata. Sacellum vnicam nauim continet ad 180. palmorum longitudinem, sexaginta verò ad latitudinem. Super coronam septem fenestræ Orientem; totidem Occidentem respiciunt, mira arte dispositæ, varijsque historijs ex cælato tectorio conditæ. E spatio inter fenestras compræhenso Parastadę se attollunt fornicẽ componentes, quem inaurata tectoria egregiè digesta, diuersis figuris exornant. mediũ Pauli Quinti insignia complent. Pauimentũ distinctũ coloris marmora consternunt Pauli V. cũ insignibus. Tali sacello clathri præeunt, inferiori parte ex pulcherrimis, ac præcellentibus lapidibus, superiori, ex ære constructi; atque octo columnis interstincti ex lapide portasancta; quos basæ, ac capitella deaurato ære formata determinant. Super hæc cymatium se effert ex pario marmore, cum zophoro, lydio lapide, composito, vbi sunt talia verba insculpta.

PAVLVS V. PONT. MAX. ANNO
M. DC XVI. PONTIF. SVI XII.

Zophorũ corona insequitur ex albo marmore, cui septem candelabra nituntur Papali Cappellæ deseruientia. In cancellorum medio ostium ex cineritio marmore existit. A dextro ingressus latere, musicæ chorum cernimus cum cancellis, Parastadis, & Zophoro, varij coloris lapidibus mirificè ornatum. Post hæc Cardinalium sedilia occurrunt ambulacrũ formantia. Vlterius gradus apparent, qui ad Aram, & Pontificium thronum deducunt. Super Aram fenestra adest meridiẽ respiciens. Dextero Aræ cornu Pontificis solium, atque thronum videmus. Sinistro verò Ianuam ad Sacrarium ducentem.

DE SACELLI SACRARIO

Caput XII.

QVARTA sacelli parte interna explicata, minus sacrarium prætereundum videtur, præsertim ob eximia in illo contenta, admirabile. Ab Aræ maximæ dextera ad ipsum proceditur, quod perpulchrum Altare in se retinet alabastritis columnis

lumnis, & alijs egregijs lapidibus insigne; in cuius medio Christi effigies cernitur coloribus expressa dum fœminis, se extulit, & præsertim Matri Virgini. Id sacrarium vndique Armaria nucea circundant, sacra mobilia, & reliquias conseruantia. Fornicem opera tectoria deaurata exornant, nec non variæ picturæ in spatijs seruatæ ad Virginem spectantes, velut adhuc indicabimus. Et quidem in fornice Dauid apparet stellam contemplans, his verbis annotatis. ORIETVR STELLA EX IACOB, ET CONSVRGET VIRGA DE ISRAEL.

Basil. de hum. Christi. gener. Nicen. orat. de Christ. natiuit. Leo magn. serm. de Epiph.

Num. 24.

Nabuchdonosor, cui hæc verba substant, ABSCISSVS EST LAPIS DE MONTE SINE MANIBVS, ET PERCVSSIT STATVAM.

Daniel. 2.

Nec procul Moyses, & Aaron cernuntur insignibus coloribus, atque arte depicti cum talibus verbis. ARCAM DEI LIGNIS SETIM COMPINGES, ET DEAVRABIS EAM AVRO MVNDISSIMO.

Exod. 25.

Noeus post terræ alluuionem cum hac inscriptione. RECORDATVS EST DEVS NOE CVNCTORVMQVE ANIMANTIVM QVI ERANT CVM EO IN ARCA.

Genes. 8.

Sanctus Augustinus vnà cum propria familia, quem hæc verba consequuntur. VIRGO ET SANCTVS AVGVSTINVS ÆGRVM B. NICOLAVM TOLENTINATEM SANANT.

De S. Nicolao hoc refertur in eius rebus gestis à Membrisio fuse descriptis tom. 2. &c.

In figura ouatam speciem referente S. Robertus Cisterciensis simul cum socijs, & hanc inscriptionem habet. CISTERCIENSIS ORDO A S. ROBERTO AVXILIO VIRGINIS INCHOATVS MIRE PROPAGATVR.

Baron. annot. Martyr. die 29. April Sur. in vita S. Roberti.

In fornicis angulo, in quadrato, tectorio auro exornato, sanctus Albertus Carmelita, & socij sunt depicti, cum his verbis: OPERA VIRGINIS S. ALBERTVS CARMELITANORVM ORDINEM INGRESSVS ILLVSTRAT.

Multa traduntur de S. Alber. & etiam hæc referuntur ab auctore vitæ ipsius qui putatur Io. Mar. Politian. apud Sur. tom. 4. die 7. Aug. vide Sur. in tom. 5. die 6. Octob.

In alia figura ouatam speciem repræsentante S. Brunus inest cum socijs, & in schedula talia leguntur. CHARTVSIANI QVOTIDIE OFFICIVM RECITANTES IN SVO INSTITVTO CONFIRMANTVR.

A duobus lateribus nobilia quadrata apparent tectorio inaurato condita: & quidem in dextris collocato Emanuelis Portugalli Regis historia templũ ædificantis, vbi schedula, hæc verba comprehendit. REX LVSITANIAE EMANVEL ORIENTALES

Osor. de reb. ab Em. gest. lib. 2. ad ann. 1499. Io. Ma. hist. In diar. lib. 2. initio.

A INDIAS MARIÆ TEMPLO EXTRVCTO ACQVIRIT.

In sinistris verò Theutonicæ militię equites Vrbem construentes, cum schedula sic impressa. MILITES THEVTONICI OPE VIRGINIS PRVSSIA, ET LIVONIA SVBACTIS MARIÆ BVRGIEM CONDVNT.

Cum antea de celeberrimo B. Virginis sacello, à Paulo V. à Fundamentis extructo, & peculiariter cum omnibus ad illud spectãtibus dixerimus; Adhuc pro historiæ confir- B matione, & claritate, ipsius Pontificis Bullæ fundationis initium videamus, quæ tali pacto legitur: *Paulus Episc. seruus seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam, immensæ bonitatis creator omnium Deus, cuius admirabili prouidentia cuncta reguntur; cum ita dilexisset mundum, vt pro illius redemptione dare decreuisset filium vnigenitum, ad tam magnum, & ineffabile implendum mysterium ex omni creatura Mariam Virginem purissimam, atque sanctissimam de* C *Regia stirpe praelegit: hanc Spiritus sancti virtute, ei sicut pluuia, quæ de rore cœli in vellus descendit obumbrante, fecit vnigeniti sui Genitricem, vnaque cum vberrima fœcunditate florem virginitatis illibatum perpetuò conseruauit, cuius virtutem, & pulchritudinem Sol, & Luna mirantur, natura obstupescit, infernus quoque contremiscit: ipsa enim tot figuris, tot Prophetarum visionibus, ac vaticinijs antea præmostrata, & à sanctis Patribus diu expectata, tandem veniens splendore virtutum, & gratiarum omniũ ornata, salutifera fœcunditate sua liberauit nos a capti-* D *uitate, ac serpentis capite contrito, Sole amicta, Lunam habens sub pedibus, victrix, & triũphatrix, duodecim corona stellarum coronari, ac super Choros Angelorum exaltata, Regina Cœli, & terræ appellari promeruit. Igitur dum præcelsa merito rum insignia, quibus ipsa Virgo Dei Genitrix gloriosa sedibus illata sydereis, quasi stella matutina refulget, nos piæ considerationis indagine perscrutamur; dum etiam intra pectoris arcana reuol uimus, quod ipsa vti mater misericordiæ pro Chri-* E *stiano populo sedulò exoratrix, et peruigil ad Regem, quem genuit, intercedit; quodq; eandem sanctissimam Virginem in omnium rerum difficultatibus, ac operibus nostris semper inuenimus adiutricem, ac innumera, quæ largitor Altissimus nobis cõtulit beneficia, pijs illius precibus credimus accepisse, dignum, quin potius debitũ arbitramur, ut sicuti Redẽptor noster, & Deus ipsam sanctissimam Virginẽ sublimauit in Cœlis; ita eam nos quantũ possumus honoremus in terris, atq; ut Religionem, quã semper erga ipsam Dei Genitricẽ animo inclusam tulimus, externi quoq; cultus insigni testi-* monio

Aeneas Siluius in hist. rer. vbiq; gest. de Europ. c. 18. & seq. Polid. Virg. de inuent. rer. lib. 7. c. 5.

Ioan. 3. Luc. 1. Ruper. Abb. lib. 1, c. 1. Can. tom. 2. Hieron. in Epist. tom. 9. de Nat. B. Mar. ad Cró. & Eliodor. Epis. Ambr. lib. instit. Virg. cap. 7. Bernar. de Virg. laud. ser. 2. aduent. & serm. 7. de verb Apocal. c. 12. & in Nat. B. Mar. Cant. 2. Et in serm. in quò explicat Antiph. Salue Regina. Et in serm. 3. in ead. exposi.

Causæ erectionis & constructionis Sacelli.

monio aperiremus, cum alias eiusdem sacratissimæ Virginis nomine, & miraculorum splendore illustres Ecclesias semper in honore habuimus, tum in primis erga celeberrimam eius in Alma Vrbe Basilicam S. Mariæ Maioris appellatam, & illius sacratissimam imaginem, quæ inibi venerabiliter asseruatur, præcipua quadam, & pia deuotione affecti sumus; etenim Imaginem hanc Christifideliũ Religione semper claruisse, pluraq; & insignia ex ea miracula prodijsse antiqua monumenta testantur; ipsius verò Basilicæ fundamenta ab eadem Virgine præclaro niuis miraculo designata fuisse, vetus traditio docet, plurimis item priuilegijs, & gratiarum tam spiritualium, quam temporalium titulis, & prærogatiuis ipsa Basilica, ipsaque imago a B. Gregorio Magno, & alijs summis Pontificibus prædecessoribus nostris decorata reperitur, ac frequens ad eam non modo Romani populi, sed exterarum nationum deuotus concursus accedit. Itaque vbi primum ad Apostolatus apicem euecti fuimus singulari erga hanc gloriosissimam Virginem, & illius sacratissimam imaginem prædictam deuotione, & diuina quadam inspiratione permoti, in illius honorẽ insignem Cappellã a fundamentis extruere, &c.

Constructio cappellæ à fundamentis.

DE ARGENTI,

ATQVE AVRI,

Et orichalchi supellectilibus ad id Sacellum pertinentibus.

Cap. XIII.

AGNA Crux argentea, cuius pondus ad centum vigintiocto libras, & dimidium ascendit, & duobus millibus centum quinquaginta aureis æstimatur.

Sex candelabra cum argenteis aqualibus ponderant libras 156. duobus millibus, & tercentum scutis æstimantur.

Bina magna candelabra argentea, quibus magna cerea nituntur, & ponderant libras 114. mille, & 400. aureis æstimantur.

Sex varia sanctorum capita argentea, horum pondera, ad libras 114. perueniunt, æstimantur duobus millibus, & triginta aureis.

Duo fercula argentea, cum Parastadis, ponderant libras 23. & dimidium, quingentis nummis æstimantur.

Duo brachia argentea, cum Parastadis, ponderant libras 23. tercentum septuaginta nummis æstimantur.

A Lampas argentea, ponderat libras 31. nummis quingentis æstimatur.

Pix pro sacra Eucharistia seruanda, ponderat libram vnam, & dimidium, triginta nummis æstimatur.

Sanctæ Agnetis ferculum, cum Parastadis ex inaurato argento, octo rubinis circundantibus ad stellæ figuram, ponderat libras septem, tercentum nummis æstimatur.

Sex vascula argentea, cum Parastadis pro B floribus asseruandis, ponderãt libras 24. quatuorcentum triginta nummis æstimantur.

Calix aureus, cum patena, adamantibus, rubinis, zaphiris, & smaragdis illustratus, ponderat libras tres, vncias octo, nummis octingentis æstimatur.

Calix argenteus, cum patena, ponderat libras duas, vncias decem, sexaginta nummis æstimatur.

Calix argenteus, cum patena, ponderat libras duas, quadraginta nummis æstimatur.

C Calix argenteus, cum patena, ponderat libras duas, triginta nummis æstimatur.

Calix argenteus, cum patena, ponderat libram vnam, & vncias nouem, quadraginta nummis æstimatur.

Calix paruus argenteus, cum patena, ponderat libram vnam, & dimidium, viginti quinque nummis æstimatur.

Calix cum argentea pixide, decem nummis æstimatur.

Pollubrum cum aquali ex argento, folias D exprimente, ponderat libras nouem, & dimidiam, centum triginta nummis æstimatur.

Pollubrum ouati speciem præferens, cum aquali, Hispano more conditum, ponderat libras quinque, septuaginta quinque nummis æstimatur.

Duo parua pollubra argentea pro sacrificijs, ponderant libras tres, nummis quadraginta æstimantur.

Binæ argenteæ ampullæ pro sacrificijs, E ponderant libram vnam cum dimidia, viginti tribus nummis æstimantur.

Pax argentea deaurata, ponderat libram vnam, viginti nummis æstimatur.

Duo parua candelabra argentea, ponderant libras tres, nummis quadraginta quinq; æstimantur.

Parua crux argentea inaurata, tribus nummis æstimatur.

Bugia argentea, ponderat vncias octo, nummis sex æstimatur.

Antlia argenti cum spargulo, ponderat libras

libras duas, nummis triginta quinque æstimatur.

Planta rosarum auro constructa, quingentos aureos nummos æstimatur.

Sanctæ Emerentianę Virg. & Mart. ferculum ex montano crystallo maximo artificio elaboratum, gemmis mirificè exornantibus.

Quatuor candelabra argentea, vna cum cruce, & lampade, pro sanctæ Franciscæ Romanæ ædicula.

Binæ coronæ insignibus gemmis compactæ ad Matris, & Filij honorem.

Secunda planta rosarum auro conflata, ad quingentos aureos nummos ascendens.

Sanctæ Cæciliæ Virginis, & martiris sacrum ferculum mira arte fabricatum, & multis, ac varijs gemmis, atque adamantibus ornatum, quod bis mille aureos nummos æstimatur.

Manus argentea pro S. Gregorij Septimi Papæ reliquia conseruanda.

Præter hæc bina magna candelabra, quibus duo magna cerea adhærent, perpetuò accensa ante Beatæ Virginis imaginem ex orichalco.

Crux cum Crucifixo ex eadem materia formata.

Sexta magna candelabra prædictam Crucem comitantia.

Candelabrum maximum, cui Christifideles candelas accensas apponunt, propè Diuæ Franciscæ ædiculam positū ex orichalco.

Lampas magna quinque lycnis adiunctis assiduè ardentibus, diligenter eadem materia condita.

Quatuor candelabra, pro sancti Caroli Altare, vna cum lampade, atque Cruce, ex eodem confecta.

Quatuor candelabra hisce similia, cum lampade, atque Cruce pro sanctæ Franciscæ Altari ex eodem confecta.

Quatuor candelabra hisce similia, cum Cruce pro sacrarij Altare ex eodem cōfecta.

Neque verò dictis Pontifex contentus, illustrem Arcam egregiè ornatam ex inaurato ære conflauit, mille aureorum pretium continentem, in qua Virginis Imago conseruaretur; atque adeò omnis occasio, deinceps illam amouendi cessaret.

Paulus Quintus etiam splendidè pro Papali Cappella faciendum curauit sedilia, thronum, thalamum, vestibulum, scabella, atq; gradus, cum alijs ad hoc spectantibus.

Duo pretiosa pallia mira arte penitus acu elaborata, vndique auro nitida, in medio cum sancti Caroli Borromæi imagine, vtraque verò parte Pauli Quinti Pontificis Maximi insignibus, è Mediolano ad Paulum V. missa pro Diui Caroli magnifica pompa, dum inter Sanctos annumeraretur.

Duo lintea pro Altare cooperiendo, auro vndique exornata, quæ pro apparatu deseruierunt cum sanctus Carolus Borromæus in Sanctorum numerum fuit à Pontifice Maximo adscriptus.

Duo sancti Caroli pallia antea notata; planeta, tunicellæ, faldistorium, & cætera ad Pontificiam Missam requisita, auro splendidè acu inserto, composita, & quæ pallijs assimilantur, cum Pauli Quinti Pontificis Maximi insignibus.

Vna dalmatica, & tunicella ex serico, Diacono, & Subdiacono græco inseruientes, omni ex parte auro definitæ, & Pauli Quinti insignibus illustres.

Vnum pallium cum planeta ex serico albo, flores exprimente, multo auro decorata binis Cardinalis Burghesij cum insignibus, in medio verò cum Beatæ Virginis imagine, quæ in S. Mariæ Maioris Basilica asseruatur.

Vnum pallum, & planeta ex serico; vasa, & flores adumbrante cum aureis fascijs, atque tænijs, duobus Sulmonæ Principis cum insignibus, in medio autem cum Beatæ Virginis imagine, quæ in S. Mariæ Maioris Basilica continetur.

Vnum pallium ex serico, auro, atque argento intertexto, dracos, & aquilas exprimente, duabus cum planetis, & tunicellis.

Vnum pluuiale, & duo stragula pro Missali, cum theca corporalis, atque binis puluinaribus, vndique auro exornata, Pauli V. Pon. Max. cum insignibus.

Vnum pallium ex serico, auro, atque argento inserto, flores adumbrante, cum planeta, dalmatica, & tunicella, atque pluuiali, &c. Pauli Quinti Pontificis Maximi cum insignibus.

Vnum pallium ex serico albo vndas exprimente, cum duabus planetis, dalmatica, & tunicella, binis pluuialibus, &c. omni ex parte auro splendidis, Pauli Quinti cum insignibus.

Plurima etiam alia pallia adsunt eorundem colorum, atque ornamentorum.

Vna planeta ex argenti lamina cum drachis, & aquilis mira arte contexta.

Plurimæ etiam aliæ planetæ adsunt ex serico albo, rubro, viridi, & puniceo, omnes auro deornatæ, nec non ex serico vngulato, Pauli V. cum insignibus.

Adsunt

Adſunt pariter omnes apparatus ex ſerico, auro illuſtres, omni tempore neceſſarij pro Epiſcopis conſecrandis.

Adeſt magnus corporaliũ numerus egregiè acu pictorum; atque albæ veſtes lineæ: nec non pro altaribus lintea, vna cum ingenti rerum copia ex lino fictarum ad quotidianum ſacrarii vſum.

Duo pallia pro paruis Sacelli aris, cum faſcijs ex auro, atque argento intextis, Pauli Quinti cum inſignibus.

Duo pallia ex ſerico, dracos, & aquilas exprimente, auro decorata, Pauli Quinti cum inſignibus.

Plura etiam alia ex diuerſi coloris ſerico vngulato, vndique auro circundata, Pauli Quinti cum inſignibus.

Binæ Cruces aureæ in pectore geſtandæ, vna zaphiris, altera rubinis pernobilis.

DE INDVLGENTIIS.

Caput XIV.

Pauli V. Pont. Max Breue.

AVLVS *Papa Quintus. Vniuerſo Clero, & Populo Romano ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Ad Apoſtolicæ dignitatis faſtigium, cum primum à Domino nullo ſuffragio meritorum, ſed eius inſcrutabili conſilio fuimus euocati, illud in maximis habuimus, vt perexcelſæ Virgini Dei Genitrici aduocatæ noſtræ debiti honoris, & venerationis à nobis extaret inſigne, & quam ſenſimus in humilitatem noſtram multiplici patrocinij beneficio clementiſſimam, eidem præſtaretur de acceptis bonis oblationis obſequium. Cum itaque eiuſdem ſanctiſſimæ Virginis venerandam, maximèque vetuſtam, ac celebrem imaginem, quæ in Baſilica Sanctæ Mariæ Maioris nuncupata huius Almæ Vrbis religioſiſſimè colitur, decentiori loco collocari poſſe cerneremus, ac noſtra in eandem ſacram imaginem præcipua deuotione ad eam collocandam incitaremur, diuina fauente clementia, nouum in eadem Baſilica Sacellum in honorem Beatiſſimæ Virginis Mariæ, quanto cum ornatus ſplendore in Domino poſſemus, excitare decreuimus, & quamprimum fieri potuit inchoauimus: quo autem magis illud honoraremus vnà cum Cæli Regina, duos etiam cæleſtes Ciues Sanctorũ honoribus à nobis in terris illuſtratos, in eodem Sacello venerari voluimus. Quãobrem S. Confeſſoris Caroli, ſanctæq; Viduæ Frãciſcæ nominibus Altaria erigi iuſſimus, eiſdemq; Altaribus vnam eiuſdem ſancti Caroli coſtam,* A *aliasq; ſanctæ Franciſcæ reliquias deſtinauimus. cuius ſacelli opus, quando Spiritus ſancti gratia iam eſt conſummatum; neque aliud reſtat, quàm vt ſacra Dei matris imago, ac Sanctorum huiuſmodi reliquiæ eò tranſferantur, quo tranſlatio hæc cum honore, & fidelium ſpirituali fructu peragatur, cæleſtibus Eccleſiæ theſauris ad eandem concelebrandam Chriſtifideles inuitandos duximus. Quamobrem de omnipotentis Dei miſericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, auctoritate confiſi, omnibus, &* B *ſingulis Chriſtifidelibus, qui eiuſdem tranſlationis proceſſioni cum Clero, & populo agendæ interfuerint, ſiue die, qua illa agetur, aut aliquo ex ſeptem ſequentibus diebus Sacellum, & Altaria prædicta, confeſſi, ac ſacra communione refecti, deuotè viſitauerint, & ibi pro Chriſtianorum Principum concordia, hæreſum extirpatione, ac ſanctæ Matris Eccleſiæ exaltatione, pias ad Deum preces effuderint, plenariam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam, & remiſſionem, quæ tamen ſemel tantum acquiri poſſit, miſericorditer* C *in Domino concedimus, & indulgemus: præſentibus dictis octo diebus, dumtaxat valituris. Datum Romæ, apud S. Marcum, ſub anulo Piſcatoris, die 22. Ianuarij. M.DCXIII. Pontificatus Noſtri anno octauo.*

Locus ✠ Sigilli

Scipio Cobellutius.

PAVLVS PAPA V. Vniuerſis Chriſtifidelibus præſentes litteras inſpecturis, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Ad augendam fide- Pauli V Pont. Max. Breue.
D *lium religionem, & animarum ſalutem cæleſtibus Eccleſiæ theſauris, pia charitate intenti. Omnibus vtriuſque ſexus Chriſtifidelibus verè pænitentibus, & confeſſis, ac ſacra communione refectis, qui ſancti Caroli, in eiuſdem ſancti Caroli, ac ſanctæ Franciſcæ Altaria, ſita in Capella à nobis extructa in Eccleſia ſanctæ Mariæ Maioris de Vrbe, in eiuſdem ſanctæ Franciſcæ feſtis diebus, à primis Veſperis vſque ad occaſum ſolis, dierum huiuſmodi ſingulis annis reſpectiuè, deuotè viſitauerint, & ibi pro Chri-* E *ſtianorum Principum concordia, hæreſum extirpatione, ac ſanctæ Matris Eccleſiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, quo die prædictorum id egerint, plenariam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam, ac remiſſionem miſericorditer in Domino concedimus, præſentibus, perpetuis futuris temporibus valituris. Datum Romæ apud S. Marcum, ſub anulo Piſcatoris, die vigeſimaſexta Octobris. M. DC. XII. Pontificatus Noſtri anno octauo.*

Locus ✠ Sigilli.

Scipio Cobellutius.

Paulus

Pauli V. Pont. Max. Breue.

Paulus Papa V. Ad perpetuam rei memoriam. Splendor paternæ gloriæ, qui sua mundum illuminat ineffabili claritate, pia vota fidelium de clementissima eius maiestate sperantium tunc precipue benigno fauore prosequitur, cum deuota ipsorum humilitas sanctorum precibus, & meritis adiuuatur. volentes igitur Basilicam sanctæ Mariæ Maioris nuncupatam de Vrbe, nec non septem Altaria infrascripta aliquo spirituali munere illustrare, de omnipotentis Dei misericordia, & Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi, omnibus vtriusque sexus Christi fidelibus, qui Præsepis Domini Nostri Iesu Christi, nec non Beatæ Mariæ Virginis à nobis extructum, ac B. Mariæ de niue nuncupatum sub ciborio, vbi olim eiusdem Beatæ Mariæ sacra asseruabatur Imago, similiter Beatæ Mariæ assumptæ familiæ sfortiæ, sanctæ Annæ seu sacrarum reliquiarum, nec non sanctorum Michaelis Archangeli, ac Petri in vinculis, ac sanctæ Catherinæ familiæ Cæsiæ Altaria deuotè visitauerint, & pro Christianorum Principum concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, qua die id egerint, vt eas omnes, & singulas indulgentias, & peccatorum remissiones ac pænitentiæ relaxationes, quas visitando septem Altaria in Basilica S. Petri de Vrbe ad id deputata consequentur, consequi possint, & valeāt concedimus, & indulgemus in forma Ecclesiæ consueta, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Non obstante regula nostra de non concedendis Indulgentijs ad instar, ac constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis cæterisque contrarijs quibuscunq. Datum Romæ apud sanctā Mariam maiorem sub anulo Piscat. die VII. Sept. MDCXIII. Pont. nostri anno nono.

Locus ✠ sigilli.

Scipio Cobellutius.

Paulus Papa V. Ad perpetuam rei memoriam. Sanctorum sacras Imagines præsertim sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ semper Virginis super omnes exaltatæ cælitum ordines debito indies magis honorari cultu, ac fidelium erga eas antiquam fouere, & augere deuotionem pro nostro pastoralis officij debito procuramus, eosdemque fideles Ecclesiæ thesauris libenter ad hæc inuitamus. Sanè cum diuina clementia abundantioris gratiæ dono humilitatem nostram respiciens ad summum Apostolatus gradum nullo nostro merito euexit, gratijs adiungēs gratias, dignata est etiā indulgere vt de insignibus, & innumerabilibus in nos eiusdem gloriosæ Virginis aduocatæ nostræ beneficijs aliquo licet tenui pro illius meritis oblationis obsequio agnoscendis cogitaremus. cum uero S. Deiparæ Virginis celeberrima, & antiqua Imago Basil. S. Mariæ maioris nuncupatæ, quā à S. Luca miraculosè pictam fuisse pie creditur, perangusto loco eiusq; dignitati longè impari coleretur, Nobisq; Dominus in eam peculiarem deuotionem iamdudum elargiri dignatus fuisset, eidem sacræ Imagini quanto decentiorem nobis ex alto concederetur sedem statuere decreuimis. Quamobrem nouum in eadem Ecclesia sacellum erigere diuina fauente gratia absque mora aggressisumus eiusque honorē augere cupientes vnà cum Regni Cælorum Regina, duos eiusdem Regni Ciues nostri Apostolatus ministerio sanctos declaratos, sanctum videlicet Confessorem Carolum, & sanctam Viduam Franciscam, venerationem in eo habere voluimus, eorumque nominibus duo altaria constitui iussimus.

DE SACRIS RELIQVIIS

Cap. XV.

N nomine Domini Amen. anno à Natiuitate eiusdem MDCXI. Indictione nona, die verò martis xxix. mensis Martij, Pontificatus S. D. N. D. Pauli diuina prouidentia Papæ Quinti anno VI. Illustr. & Reuer. D.D. Federicus tituli S. Mariæ Angelorum S. R. E. Presbyter Cardinalis Borromæus S. Mediolanensis Ecclesiæ Archiepiscopus comitantibus perillustri, & multum R. D. Antilocho Archangelo Iuris vtriusque Doctore, Prothonotario Apostolico, & ipsius Illustr. & Reu. Dom. Vicario Generali, nec non Illustr. & multum RR. DD. Octauiano Abbiato Forrerio Archipresbytero, Alexandro Marenta Archidiacono Hieronymo Castano Canonico ordinario, & Antonio Besutio similiter Canonico ordinario Metropolitanæ Ecclesiæ Mediolani, accessit post horam primam noctis ad subterraneum locum, quem scurolum appellant ante imos gradus chori eiusdem Metropolitanæ Ecclesiæ constructum, in quo religiosè, & honorificè seruatur venerandum corpus sancti Caroli Cardinalis Mediolani Archiepiscopi in Arca cupressina intus & extra sericis pannis, & aureis ornamentis ornata, ibique flexis genibus ante sanctum corpus fusis ad Deum precibus exteriorem arcam nuceam duabus Clauibus munitam, tum interiorem etiam cupressinam aperiri mandauit, sublatoq; argenteo reticulo, & vitrea custodia, cum apparuisset sacrum corpus, prout erat Pontificalibus indumentis eleganter uestitum, adhibito supradictorum multum RR. DD. consilio, ac etiam Excell. D. Ioannis Antonij Montij Medici chirurgi, & Anoto-

V mes

mes peritissimi Mediolani eiusdem Montij opera ministrantibus omnibus supradictis, & R. D. Horatio Casato Magistro cæremoniarum dictæ Metropolitanæ, & alijs Sacerdotibus summa cũ industria, & diligentia ambas inferiores costas mendosas nuncupatas, dexteram scilicet, & sinistram, cum nonnullis particulis membranarum, seu fibrarum circa easdem costas inferius existẽtes de sacro corpore eiusdem S. Caroli sustulit, cũ prius Pontificalium indumentorum impedimenta decenter amota fuissent, & ipsum corpus patefactum fuisset, quibus sic peractis cum iam ferè quarta noctis hora instaret, iterum flexis genibus ante sanctum corpus idem Illustriss. præcans mandauit prædicto perillustri, & multum R. D. Vicario, dictisq; multum RR. DD. vt vna cũ dicto Montio paratis aromatibus, & alijs necessarijs sub Vesperum sequentis diei ad dictum subterraneum locum accederent, corpusque vt antea complerent, & Pontificalibus indumentis vestirent. Et de prædictis idem Illustrissimus, & Reuerendiss. D. mandauit mihi Notario, & Cancellario Archiepiscopali infrascripto, vt publicum conficiam Instrumentum. Actum vt supra; &c. Præsentibus Illustri, & multum R. D. Ioanne Antonio Aliprando familiare eiusdem Illustriss. & Reuerendiss. D. Card. Archiepiscopi, R. D. Bartholomæo Malaspina, Sacrista eiusdẽ Metropolitanæ, &c. R. Presbytero Hieronymo Batalea Not. Curiæ Archiep. Mediol. Testibus, &c.

In nomine Domini, Amen. Anno à Natiuit. eiusdẽ 1591. Indictione 9. die Lunæ 27. mẽsis Iunij, Pontif. Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Pauli diuina prouidẽtia Papæ V. anno 7. Cum sanctissimus idẽ Dominus pro singulari deuotionis affectu, quo S. Carolum Card. S. Praxedis Mediolani Archiepisc. à se nuper Sanctorum numero adscriptum prosequitur eiusdem sancti sacrarum reliquiarum partem aliquã sibi gratissimam fore significauit. Quapropter Illustriss. & Reuerendiss. D. Federicus Card. Borromæus, Mediolani Archiepiscopus tam pio, & religioso sanctitatis suæ desiderio quantum potest satisfacere cupiens costam vnam eiusdem Sancti Romã mittere decreuit, vt eidem sanctiss. Domino ipsius Illustriss. Domini Card. & Archiepiscopi nomine ab admodũ Illustr. & R. D. Antonio Seneca Episcopo Anagnino reuerenter deferatur, et tradatur; idcircò præmissorum causa in mei Cancellarij Archiepiscopalis, & publici Notarij, & testiũ infrascriptorum specialiter vocatorum, & rogatorum præsentia constitutus admodum Ill. & R. D. Antilocus Archangelus iuris vtriusq; Doctor Prothonot. Apost. et prædicti Illustriss. & Reuerendiss. Card. Federici Vicar. gener. costam vnã sacri corporis eiusdem S. Caroli pelle, et carne vestitã,
A *eam scilicet, quæ vltima est, ex mendosis nũcupatis à latere sinistro extractam per eundem Illustriss. in præsentia mei Cancellarij Archiepisc. infrascripti, prout latius apparet in instrumẽto extractionis prædictæ, per me recepto, die 26. mensis Martij proximè præteriti, ad quod, &c. decẽter, & reuerenter includi curauit per manus Illustr. & multum R. D. Iacobi Terrachi I. V. D. & Decani Metropol. Ecclesiæ Mediolani in vasculo ex christallo candida, & pellucida Cylindri striaci formam præseferente cum paruula Cruce*
B *in summitate, pedeq; pariter christallino tornatili fulcito, decenter elaborato; & exornato. Et quo tutius, & securius vasculum Romam deferri, & de costæ identitate apparere possit, in præsentia pariter infrascriptorum, eius Reuerendiss. Vicarij generalis iussu, idem vasculum cũ introclusa costa coopertum fuit theca serico villoso rubei coloris intro, extra verò corio nigro aureis, & argenteis notulis distincto vestitutũ, thecaq; ipsa demũ papyro inuoluta in arcula lignea aptè collocata, quæ etiam clauiculis ferreis operculo prius firmato vi-*
C *cta alba circumligata duobus in locis sigilli Archiepisc. Mediolani impressione in cera rubea munita fuit, & de prædictis, &c. Actum in studio prædicti Reuerendiss. D. Vicarij generalis sito in ædibus solitæ suæ residentiæ, in Palatio nempè Archiepiscopali. Præsentibus Ill. & multum R. D. Antonio Aliprando Clerico Mediol. familiare prædicti Illustriss. D. Cardinalis, Bartholomæo Floreno Notario coadiutore Cancellariæ Archiepisc. Mediolani, & Hercule Caresana P. R. P. Sancti Nazarij in Brolio Mediolani, testibus*
D *omnibus idoneis, &c. Locus ✠ sigilli.*

Ego Ludouicus Barbauaria Canonicus ordinarius, & Cancellar. Archiepisc. subscripta duo instrumenta rogatus confeci, & apposito mei tabellionatus solito signo pro fide me subscripsi.

Antilochus Archangelus iuris vtriusq; doctor, Prothonot. Apost. & Curiæ Archiep. Mediolani Vic. gen. &c. Vniuersis, &c. præsentis inspecturis fidem facimus, & attestamur suprascriptum Ill. multum R. D. Ludouicum Barbauariam, qui se, vt supra manu propria pro fide suscripsit,
E *fuisse, & esse, prout se nominauit, eiq; ac eius instrumentis, scripturisq; in munere suo fidem indubiam adhibitam fuisse, in diesq; adhiberi in iudicio, & extra. In quorum, &c. ex Palatio Archiepiscopali Mediolani, die sexta Mensis Iulij. 1611. A. Archang. Vic. gen.*

Locus ✠ sigilli

In nomine Domini Amen. Hoc præsenti publico instrumento cunctis pateat euidenter, & sit notum, quòd anno à Natiuit. eiusdem D. N. Iesu Christi 1612. Indictione decima, die verò vncima mensis Septẽbris, Pontif. sanctiss. in Christo

Patri

Patris, & D. N. D. Pauli diuina prouidentia Papæ V. anno viij. admodum Ill. & Reuer. D. Lælius Biscia Cam. Apost. Clericus Præses dedit, & consignauit mihi Not. publ. infrascripto, & sacrarum Cæremoniarũ sanctiss. D. N. Magistro, coram infrascriptis sanctas reliquias de mãdato eiusdẽ Sanctiss. D. N. per eum extractas, et habitas à RR. Monialibus, seu oblatas, earumq; superiore Monasterij, seu domus Turris speculorum ad effectum illas per me consignandi eidem S. D. N. Papæ, videlicet partem vestis S. Frãciscæ Rom. nuper ab eodem S. D. N. canonizatæ. partem subuculæ laneæ eiusdem Sanctæ, partem circuli ferrei, quem gestabat super nudo eadem sancta. de velo eiusdem sanctæ, super quo se posuit, & stetit Dominus noster Iesus Christus, quando apparuit eidem Sanctæ, et de cilitio, quod similiter deferebat dicta S. Francisca. quas quidem reliquias illa, qua decuit reuerentia accepi ad effectum prædictum omni meliori modo, &c. Super quibus omnibus, & singulis fuit petitum à me eodem Not. infrascripto, vt de prædictis publicum conficerem instrumentum. Acta fuerunt hæc Romæ, in Pal. Apost. in monte Quirinali. Præsentibus ibidem audientibus, & intelligentibus ijsdẽ admodum Ill. DD. Alexandro Mutio, & Laurentio Alterio nobilibus Romanis, testibus ad prædicta omnia, & singula vocatis, & rogatis. Ego Paulus Alaleo Presb. Rom. sacrarum Cæremoniarum Magister, & Sedis Apost. Not. hoc præsens publicum instrumentum aliena manu fideliter scriptum, manu mea subscripsi, signoq; meo solito muniui in fidẽ, & testimoniũ omnium præmissorum rogatus, & requisitus. Loco ✠ sigilli.

Sanctissimo in Christo Patri, ac DD. Paulo diuina prouidentia Papæ V. Antonius Dei, & Apost. Sedis gratia indignus Episc. Vigiliarum obedientiam, & debitam reuerentiam.

Episcopi Vigiliarum literæ.

Beatissime Pater significauit mihi S. V. pergratum sibi fore, vt ex sancto hoc reliquiarũ ærario aliquas ad nouum suæ Beatitudinis Sacellum exornandum transmitterẽ, ijs enim non secus decorabitur, ac cælum stellis, aut Salomonis Templum Arca fœderis, & propitiatorio, in quibus Deus habitauit, & per quæ tam multa operatus est. verum rem difficilem postulauit, nam huius gentis optimè noui ingeniũ, sunt enim auaris persimiles, qui quo magis ditescunt, eò tenacius diuitias retinent; ita planè isti quo magis reliquijs affluunt, eò ægrius eas distrahi patiuntur: putant enim aliquid sui splendoris detractũ, si ab eorum thesauro aliquid reliquiarũ extrahatur. Veruntamen cum V. B. voluntatem instar legis apud me semper habuerim, omnem moui lapidem, vt sine strepitu, & clamore, vel vlla istorum offensione, quas potui compararem, quod quidem Deo benè iuuante fæliciter successit: nam aliquas ex illis, tanquam à faucibus leonum, vt Samson, fauum mellis eripui; alias verò ex ipsissimet hæreticorum Prouincijs redemi, sacraq; pignora à carceribus, & tyrannide inimicorum postliminio libertate donaui. Accipiat igitur Beatitudo Vestra has certas, & indubitatas sanctarum animarum exuuias, sacra quondam Spiritus sancti habitacula, in futura resurrectione beatitudinis consortes. Accipiat eas, inquam quasi debiti officij, atque obsequij mei erga Beatitudinem Vestram exiguum indicium. accipiat, vt sinceri affectus mei sponsores, ac testes. Accipiat demum eas, quæ vitam dederunt pro Christo, in testimonium illius, qui paratus est vitam effundere pro Vicario Christi.

Nomina Reliquiarum Aquisgrano.

Caput S. Cypriani mart.
Caput S. Christinæ virg. & mart.
Dens S. Stephani Prothomart.
Particula S. Vrsulæ virg. & mart.
Particula S. Elisabethæ matr. S. Ioannis.
Particula S. Gregorij Pont. mart.
Particula S. Reginæ Virg. & mart.
Particula S. Syluestri Papæ.

Marcodura.

Brachium S. Gereonis mart.

Iulia Cliuia.

Mandibula S. Gregorij Episcopi Traiectensis.

Ex Monasterio Veteris Montis Ducatus Montensis.

Particula S. Cæsarij mart.
Particula S. Antonij magni.

Colonia.

Caput S. Ethiniæ Virginis, & mart. ex socijs S. Vrsulæ.
Particula S. Otiliæ Virg. & mart.
S. Aemilianæ Virg. & mart.
S. Petronillæ filiæ S. Petri.
S. Romani mart.
S. Erasmi Episcopi, & mart.
S. Gertrudis Virg.

Ex Monasterio Monialium in Seien.

Caput S. Florentij mart.
Caput S. Victoris mart. Romani.

Ex Monasterio Sancti Ioannis ad S. Cordulam.

Spina dorsi sancti Laurentij martyris.

Locus ✠ sigilli.

Particula S. Cæciliæ Virg. & mart.
Particula S. Agnetis Virg. & mart.
Particula S. Emerentianæ Virg. & mart.
Particula S. Andreæ Apostoli.
Reliquia S. Gregorij Papæ Septimi.

DE PRIORE, SACRISTA, ET CAMERARIO;

Necnon Cappellanis, Clericis, & Sacelli Ministris; atque priuilegijs.

Caput XVI.

Ex bulla fund. & dot. huius sacelli.

POTEST de his omnibus ex Bulla erutis cognosci, cuius hæc sunt verba: *Quoniam verò maximè censuimus, vt in hac Cappella noua, ipsa Beatissima Virgo, & illius imago prædicta, non solum in marmoribus, lapidibus, figuris, picturisq; imaginibus, & ornamentis prædictis, sed etiam, & multo magis in Missæ sacrificio, veraque, & actuali corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi filij sui oblatione, diuinisque officijs iugiter honoretur, diuinusque cultus non temporalibus modo, sed spiritualibus quoque ornamentis, & rebus augeatur; in eadem Cappella noua vnum Prioratum, pro vno Priore, & duodecim Cappellanias pro duodecim Cappellanis perpetuis, ex quibus vnus Sacrista, & alius Camerarius etiam sint, nec non quatuor Clericatus pro quatuor Cappellanis amouibilibus ereximus, & instituimus, ac etiam Cappellæ nouæ diuersa sæcularia, & forsan regularia beneficia Ecclesiastica vniuimus, illorumque fructus, redditus, & prouentus, ac emolumenta in dotem assignauimus, Litanias quoque certis præscriptis diebus decantandas instituimus, ac ipsam Cappellam nouam, & illius Sacella, Altaria, eorumque Sacristiam diuersis Sanctorum, & Sanctarum reliquijs argento tectis, nec non paramentis, ornamentis, ac Ecclesiastica supellectile, alijsque vtensilibus necessarijs abunde instruximus, priuilegijs, & gratijs temporalibus, & spiritualibus decorauimus, & alia etiam vnire, applicare, dare, & concedere (Deo dante) intendimus.* Et infra. *Vt autem tam Prior, Cappellani, Sacrista, Camerarius Clerici, quam alij dictæ Cappellæ Ministri quicunque certò sciant, quæ, & qualia sint eorum seruitia, munia, onera, & instituta, ac in illis à quoquam quouis prætextu minimè impediantur, seu ab illis distrahantur, motu, scientia, & potestate similibus declarauimus, statuimus, & ordinauimus quod Prior, & Cappellani prædicti omnibus diebus Dominicis, ac etiam omnibus ipsis Beatæ Mariæ Virginis festiuitatibus singuli singulas Missas, & intra quamlibet hebdomadam singuli alias duas Missas per seipsos, non autem per alium, seu*

Seruitium incumbens Priori Sacristæ, Cam. & Clericis in Cappella.

A *alios Sacerdotes celebrare, ac in solemnitatibus, in quibus Capitulum, & Canonici dictæ Basilicæ, in dicta Cappella horas Canonicas, & alia diuina officia, vt infra celebrabunt, cotta superinduti Missis, & horis Canonicis, alijsque diuinis officijs, tam diurnis, quàm nocturnis in scamno, & loco per Cardinalem Protectorem instituto designando personaliter interesse teneantur; ac tam Prior, quàm Cappellani prædicti insimul vnum Collegium cum arca, mensa, & sigillo communibus, alijsq; Collegialibus insignibus ad in-*

Prior & Cappellani faciunt Collegiũ, habentq. insignia collegialia, & possunt deferre habitum aliorum Cappellanorum.

B *star aliorum similiũ Collegiorũ, tam in prædicta, quàm in alijs quibuscũque dictæ Vrbis Basilicis, & Ecclesijs institutorum constituant, inibique habitum per alios Cappellanos deferri solitum, deferre possint, &c.* Et infra: *Nos enim dicti Cardinalis de Toleto, & quamuis aliam dispositionem quatenus opus sit, quoad hæc sufficienter commutamus. Clerici autem prædicti, qui honestæ, & bonæ indolis, à pro tempore existente Patrono dictæ Cappellæ, ac ad eius nutum amouibiles deputentur; Priori Cappellanis, & Sacri-*

C *stæ in diuinis inseruire, & obsequia, & onera ipsis pro tempore imposita præstare teneantur. Porrò ex fructibus, redditibus, & prouentibus dictæ Cappellæ pro eorundem Prioris, Cappellanorum, & Clericorum dote, & substentatione, vt præfertur, assignatis, scilicet ex massa Ecclesiæ suppressæ prædictæ tantum annis singulis Prior trecenta, singuli verò Cappellani centum, & qui fuerint Sacrista, vel Camerarius alia quinquaginta pro quolibet, singuli verò Clerici sexaginta scuta monetæ habeant, atque percipiant, & Clericis*

Ex massa communi Prioris, & Cappell. dentur quolibet an. scu. 300 Priori, & scu. 100. singulis Capp nec non scu. 50. pro sacrista & alia 50. pro Cam. & 60. cuilibet ex Clericis.

D *singulis mensibus præcisè, Priori verò, & Cappellanis etiam menstruatim, si pecuniæ promptæ fuerint, sin autem in terminis inter eos statuendis illa persoluantur, & quicquid ex eorum dote, & mensa singulis annis solutis summis prædictis supererit in fine anni in duas æquales portiones diuidatur, quarum vna inter ipsos Priorem, Cappellanos, & Clericos pro virili distribuatur, & altera doti, & mensæ propriæ ipsius Cappellæ, ac illius fabricæ, & Sacristiæ ad Patroni prædicti omnimodam, et liberam dispositionem augeatur,*

E *& consignetur. ac tam Prior, quàm Cappellani, & Clerici prædicti ad verè, & personaliter, continueque in Vrbe residendum, ac debita seruitia, & obsequia præstandum; Sacrista verò cum duobus saltem ex quatuor Clericis prædictis ad continuò in mansionibus dictæ Cappellæ habitandum, interdicta omninò Priori, & Cappellanis, & Clericis huiusmodi ab Vrbe absentia, ac sacristæ, et Clericis prædictis extra mansiones d. Cappellæ pernoctatione sub amissionis fructuũ, alijsq; pœnis per Card. Protectorem in statutorũ editione irrogandis, & declarãdis obligati existant, &c.*

DE SA-

DE SACRAE IMAGINIS
BEATÆ VIRGINIS MARIÆ TRANSLATIONE.
Cap. XVII.

Iacobo Serræ S. Rom. Eccl. Card. Imaginis B. Virg. translationis cura committitur.

OSTQVAM Paulus V. Pont. Max. sacellum extruxit, ornauit, atque pretiosis mobilibus, & ministris instruxit, tempus adesse credidit, gloriosam Imaginem ex antiqua sede in hoc sacellum transferēdi. Quare Iacobo Serræ Cardinali, tunc verò Sedis Apostolicæ pro Thesaurario, onus imposuit; qui sæpius cum Canonicis de hac re agens, nec non Congregationem consulens, fuit constitutum vltima Ianuarij Dominica peragendum; nimirum die 27. anno 1613. Pontifex in hac solemnitate plenariam Indulgentiam impartitus est; qua publicata, omnia disponere cæperunt, & quidem Præsidenti, ac Ædilibus, vt vias curarent, mandarunt, per quas Processio incedere debebat: Populi Romani Conseruatoribus vt easdem sericis adornarent. Die Iouis 14. in prima noctis vigilia Canonici sanctam Imaginem ex antiqua sede magno ordine, atque pompa hymnis, & psalmis gratias agendo in nobilissimi sacrarij Aediculam ab eodem Pontifice conditam deduxerunt, vbi in Cupressi arca auro exornata fuit posita; litanijsque decantatis in armario conclusa, in quo Domini nostri cunę seruabantur, & hæc cærimonia vsque ad secundam noctis vigiliam durauit. Sequenti die ad omnium aures penetrans, maior Cardinalium pars, Principum Legati, atque Patritij Romani accurrerunt, tanta populi frequentia, vt vix posset verbis efferri. Quare die sabbathi in sacrarij ara velut ampliori loco collocarunt. Eadem die Cardinalis Serra Canonicis S. Caroli Borromęi, & S. Franciscæ reliquias tradidit, duobus ex crystallo vasis egregiè formatis inclusas, quo simul cum Virginis effigie in pompa ducerentur; nec non etiam Virginis Imaginem, qui simul cum Vicario secunda noctis Vigilia eam in Arca collocauit super ferculum ex serico ermesino coopertum, aureis tænijs atque lemnitis eadem materia conditis; huic duas tabulas addiderunt, quibus in anteriori parte Reliquias disposuerunt, & quidem S. Caroli à dexteris, S. verò Franciscæ à sinistris: posteriorem arcę partem cum argenteo serico contegentes. quo facto illam clauserunt multis luminibus in sacrario accensis, post litanias decantatas. Die Dominico ante lucem Vicarius atque Canonici, & alij Ecclesiæ ministri sacram Imaginem in Basilicæ medio Altari posuerunt cancellis circundato à duabus tensis conclusā, vbi Pontificis milites custodierunt, & frequens populus veneratus est, donec fuit inde sublata. Hora processiones aduentante monachi, & sodalitates vniuersę simul cum Romana Clero & Pontificis musicis se obtulerunt miram pietatem præseferentes, quibus albos cereos satis prægrandes tradiderunt. Hæc Processio à maiori Basilicæ Porta egressa est, & ad sinistram vergens per aream progressa, quæ Vrbem respicit. Tum ante sanctam Pudentianam ad patritiam vallem dirigens, ad suburram deducta, versus sanctam Luciam in silice conuersa est. Hinc infra S. Martinum de montibus, & S. Praxedem præter grediens ad viam peruenit à Laterano ad talem Basilicam ducentem, quam Gregorius XIII. publicæ vtilitati intendens, magnificè aperuit anno Iubil. 1575. Hanc viā ditissimi apparatus, atque aulæa omnē exornabāt nonnullis Altaribus egregiè, & splendidè erectis. Et quidem vnum ante S. Pudentianam adstabat, vbi sacram effigiē primò collocarunt: alterum ad Suburram, in quo secundo loco: tertium in S. Lucia in Silice, vbi itidem posuerunt paululum requiescentes.

B. Virg. Imaginis dispositio, quā in Processione deferebant.

Processionis via.

Tria Altaria pro sacra Imagine in itinere reponenda.

DE PROCESSIONIS ORDINE.
Cap. XVIII.

VM esset hora procedendi, Monachi, & sodalitates descriptum iter susceperunt, quos Clerus insequebatur, cui Pontificis musici adhęrebant; ad hos Romanus Senator, & Conseruatores succedebant, Priores, & Capitolij Collaterales pro thensis per totam Ecclesiam ferēdis; nam per reliquum viæ id onus sacti Petri, & Pauli Equites subierunt. Post hæc vigintiquatuor Canonici ex tribus Patriarchalibus comitabātur mirificè exornati, nimirū octo S. Mariæ maioris, octo S. Petri ad Vaticanum, octo S. Ioannis Laterani; ex quibus octo semper sacram effigiem gestabant, Collegij Germani alumnis adminiculantibus. Postquam Hierosolymitanus

Patriárcha ſacræ Imagini, & Reliquijs thura combuſſit, Canonici S. Mariæ Maioris ad hoc diſpoſiti Imaginem ſuſceperũt, & vſque ad S. Pudentianam deduxerunt; quo cum peruenifſent, ante aram collocarunt, D. Petri Canonicis aſſignantes, qui vſque ad S. Luciam in Silice deduxerunt: ex hoc loco reliqui S. Ioannis Canonici in S. Mariæ Maioris Baſilicam, atque intra Sacellum Virgini addictũ reportarunt, & ante aram collocarunt. Hos omnes ſacrum purpuratorum Patrum Collegium inſequebatur cerea accenſa geſtantium; tales autem extitere.

Cardinales, qui cum Proceſſione ſac am Imaginem comitabantur.

Euangeliſta Pallottus Epiſcopus Tuſcul. Card. Cuſentinus.

Paulus Sfondratus Epiſcop. Alban. Card. S. Cæciliæ.

Benedictus tituli S. Laurentij in Lucina, Card. Iuſtinianus.

Franciſcus Maria tit. S. Mariæ trans Tyberim Card. de Monte.

Octauius tit. ſanctæ Sabinæ Cardinalis Bandinus.

Bartholomæus tit. S. Mariæ in Porticu Card. Cæſius.

Bonifacius tit. S. Priſcæ Card. Beuilacqua.

Franciſcus tit. S. Mariæ de Populo Card. Mantica.

Dominicus tit. ſancti Honuphrij Card. Tuſcus.

Robertus tit. S. Mariæ in Via Card. Bellarminus.

Antonius tit. S. Crucis in Hieruſalem Card. Zapata.

Ioannes tit. S. Marci Card. Delphinus.

Carolus tit. S. Clementis Card. de Comitibus.

Dominicus tit. SS. Duodecim Apoſtolorum Card. Gymnaſius.

Iacobus tit. S. Stephani in Cælio monte Card. Samnesyus.

Ferdinandus tit. ſancti Euſebij Card. Taberna.

Scipio tit. ſancti Chryſogoni Card. Burgheſius.

Ioannes Garſias tit. SS. Quatuor Coronatorum Card. Mellinus.

Marcellus tit. SS. Quirici, & Iulitæ Card. Lantes.

Ioannes baptiſta tit S. Sixti Card. Lenus.

Fabritius tit. S Auguſtini Card. Verallus.

Iacobus tit. S. Georgij in velabro Card. Serra.

Gaſpar tit. S. Suſannæ Card. Borgia.

Horatius tit. S. Saluatoris in lauro Card. Lancellottus.

F. Felix Centinus Ord. Min. tit. S. Hieronymi Illiricorum Card. Aſculan.

Franciſcus de S. Flora S. Mariæ in via lata Card. Sfortia.

Alexander Perettus S. Laurentij in Damaſo Card. de Montealto S. R. E. Vicecanc.

Odoardus S. Euſtachij Card. Farneſius.

Andreas S. Angeli in foro piſcium Card. Perettus.

Aloyſius S. Agathæ Card. Capponius.

Proceſſionis initio Tibicines militum Pontificis cum ijs Capitolij aderant, nec non Arcis Tibiæ in ſacelli clathris externis, lætitiam excitantes. Dum ſacra Imago ex Baſilica exiret centum mortaria igne turgente perſonarunt; totidem verò dum in eandem regrederetur. Pſalmo Te Deum abſoluto, Blondus Patriarcha annotatam orationem cantauit, & populum benedixit. Pontifex poſt Sacrificium diluculo in Vaticano peractum, ad ſanctam Mariam Maiorem perexit, vt his ſolemnibus adeſſet, & vſque eo permanſit in Sacrarij ſacelli conclauibus, in Choro ſupra S. Caroli Aediculam genibus flexis, donec omnia eſſent abſoluta. Tanta verò populi frequentia extitit, vt nunquam noſtris temporibus maior apparuerit. Etenim non ſolum Proceſſionis via multis hominum millibus replebatur, ſed etiam montes, valles, planities, & cætera; ita vt centum millia hominum numerum excederent, velut paſſim affirmabant. Summus Pontifex plenariam Indulgentiam per octo dies perpetuo conceſſit; qui dies tum mira pompa, atque apparatu, & magna Principum frequentia, tum ſermonibus ab inſignibus viris, habitis fuerunt illuſtrati. Ego ijs temporibus rem obſeruaui, quam, nec ingratam, nec memoria indignam exiſtimo. In menſe Ianuarij dum hyems ingruebat, nec frigora, nec imbres dominabantur, ſed aeris tranquillitas ver imitantis: quod vſque ad totam octauam perdurauit; qua abſoluta, protinus imbres ceciderunt, & tempus ſe immutauit: nimirum vt Chriſti fideles, cognoſcerent quàm grata B. Virgini hæc ſolẽnia extiterint. Quę omnia in Bulla fundationis ſacelli his verbis attinguntur: *Sacriſtiam quoque eidem Cappellæ nouæ annexã ad illius vſum, nec non plures manſiones ad maiorem commoditatẽ adiunximus, & deinde Cappellam nouam prædictam eiuſdem Beatiſſimæ Virginis ope adiuti plurium annorum Pontificatus noſtri curriculo omni adhibita diligentia nullis parcentes expẽſis abſoluimus, atque perfecimus. & ad ipſius Dei omnipotentis, & eiuſdẽ glorioſiſſimæ*

Paulus V. Pont. Max. etiam B. Virginis ſolemnibus adeſſe uoluit.

Mirus hominũ concurſus ad B. Virg. Imaginis traslationem.

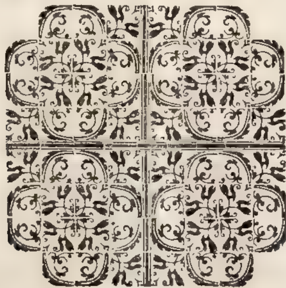
ſsſſimæ Virginis laudem, & honorem, ac erga eã fidelis populi deuotionem augendam ſolemni ritu ſexto Kalendas Februarij eiuſdem Pontificatus noſtri anno octauo, ſanctam Imaginem prædictam omnium S. R. E. Cardinalium cœtu, & Prælatorum Rom. Cur. Capituliq; dictæ Baſilicæ, & ferè totius Romani Cleri interuentu, ac fidelium vtriuſq; ſexus multitudine aſtante, ac etiã nobis ipſis, in Cappella noua prædicta, in vna ex quatuor ad chori vſum deſtinatis manſionibus, ſacris cæremonijs præſentibus, pioque affectu cuncta accipientibus debita cum reuerentia, & religione diligenter à loco, vbi prius aſſeruabatur amoueri, & ſolemni proceſſione extra ipſam Baſilicam per vias, & loca publica deſignata omnibus oſtendendam, hymnis, & laudibus decantatis, Clero vniuerſo pſallente circumferri, moxque in eandem Baſilicam reportatam, ad eãdem Cappellam nouam transferri, & ſupra Altare in loco, ſeu Tabernaculo, vt præfertur, in muro altè exciſo, & ad id decenter aptato inibi ſub diligenti cuſtodia, clauſuraque religioſiſſimè ſeruandam collocari etiam mandauimus.

Paulus V. Pont. Max. organum faciendum, muſicosq; aſſignandos curauit.

Hiſce ſic peractis minus Pontifex quieuit, ſed eadem pietate perſeuerans, Organum conſtruendum curauit, muſicos aſsignans trecentumnummorum dote in ſingulos annos, hac conditione, vt in ſabbatis, Vigilijs, & Virginis feſtiuitatibus, in quibus magna populi frequentia cernitur, litanias Virginis decantent, prout in bulla fundationis huius Sacelli, ex qua hæc hiſtoria his verbis intelligitur. *Inſuper ad diuinum cultum, & piorum deuotionem in eadem Cappella quantum poſſumus, augendum, ſingulis ſabati diebus,*

A *ac Beatæ Mariæ feſtiuitatibus, illarumque vigilijs, ac in feſtiuitate tranſlationis primo dictæ Imaginis, quam vltima die Dominica menſis Ianuarij cuiuslibet anni in eadem Cappella celebrari iuſſimus, ſingulis quibuſque annis perpetuis futuris temporibus, Litanias cum Antiphona pro tempore currenti eiuſdem Beatæ Mariæ Virginis cum organo, armonia, & cantu figurato alternis Choris decantandas, iterato inſtituimus, & ordinamus. Ac pro Cantorum, & aliorum Miniſtrorum ad arbitrium Patroni pro tempo-*
B *re exiſtentis eligendorum, & ad eius nutum amouibilium, ſalario annua trecenta ſcuta, iuxta prouidam dicti Patroni pro tempore exiſtentis circumſpectionem, & ordinationem Cantoribus, & Miniſtris prædictis diſtribuenda, & erogan da de pecunijs propriæ dotis, & menſæ ipſius Cappellæ fabricæ, & Sacriſtiæ ſoluenda aſſignamus, quibus Litanijs Prior, & ſinguli Cappellani, cum eorum cottis ſemper ſaltem alternatim in loco, modoque, & ordine per Scipionem Cardinalem Protectorẽ antedictum præſcribendis, debeant in-*
C *tereſſe. Verum quia Cappellani Toletani nuncupati ad primodictam Imaginem, & illius Altare inſtituti ex eorum inſtitutionis huiuſmodi præſcripto, ſeu alias Litanias ipſius Beatæ Virginis ſingulis ſabati, & forſan alijs diebus, etiam recitare tenentur, nè ipſorum concurſu Litaniæ à nobis, vt præfertur, inſtitutæ quoquomodo impediantur, ſtatuimus, & ordinamus, quod Cappellani Toletani prædicti de mane ſtatim poſt Miſſarum ſolemnia iniunctas eis Litanias huiuſmodi recitare debeant, prout hactenus conſueuerunt, Litaniæ verò à nobis inſtitutæ poſt Veſperas decantentur.*

FINIS LIBRI VNDECIMI.

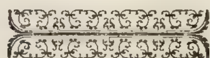

DE BASI-

BASILICAE S. MARIAE MAIORIS DE VRBE A LIBERIO PAPA VSQVE AD PAVLVM QVINTVM PONTIFICEM MAXIMVM DESCRIPTIO, AC DELINEATIO.

LIBER DVODECIMVS.

AVCTORE ABBATE PAVLO DE ANGELIS.

DE ORIGINE, ATQVE VSV SACRARVM Imaginum, & præsertim de illa S. Mariæ Maioris à Sancto Luca depicta.

CAPVT PRIMVM.

VM antea non solum de Basilica in genere & peculiariter cum omnibus ad ipsam spectantibus dixerimus, sed etiam de celeberrimo sacello beatissimæ Virgini à Paulo Quinto summo Pont. à fundamentis constructo, atque dicato; illud est conueniens, vt primum de origine, & vsu sacrarum Imaginum agamus, postea de illa gloriosæ Virginis à S.Luca depicta, vnà cum aliquibus miraculis, qui erit vltimus nostri operis, & laboris liber. Igitur quanti semper fuerint sanctæ Imagines æstimatæ apud A priscos Patres, ex diuinis litteris cognoscitur, in quibus apparet Initium ex Deo sumpsisse, cum ordinauerit vt in Templo depingerentur. Hinc Moysi commisit, vt propitiatorium ex purissimo auro conderetur ad longitudinem duorum cubitorum, cum dimidio, & latitudinem vnius, & dimidij, cum duobus Cherubin: *Locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filijs Israel, &c.* Et inferius: *Et propitiatorium de auro mundissimo, duos cubitos, & dimidium tenebit* B *longitudo eius, & cubitum, & semisse latitudo; duos quoque Cherubin aureos, & productiles facies, ex vtraque parte oraculi Cherubin unus sit in latere uno, & alter in altero, vtrũque latus*

Exod. 25. Initium sacras Imagines pingendi ex Deo manauit.

Et idem Deus ad adiuuandum Israeliticam gentem, non Angelicam Imaginem, sed Aeneum serpentem adhiberi voluit pro ijs sanandis, qui à virosis serpentibus offendebantur, quod magno, ac singulari mysterio contigit, velut in Numeris legitur. Cap.21. *Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt ad Moysen, atque dixerunt. Peccauimus: quia loquuti sumus contra Dominum, &c. Ora, vt tollat à nobis serpentes. Orauitque Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum. Fac serpentem aeneum, & pone eum pro signo, quo percussus cum aspexerit, viuet. Fecit ergò Moyses serpentem aeneum, & posuit eum pro signo, quem cum percussi aspicerent, sanabantur.*

De Ciuit. Dei. Steph. Durant de ritib. Eccles. cathol. lib. 1. c. 5. De hoc serpente diuinè sanctus Augustinus his verbis declarat. *Serpentum morsus mortiferi immissi ad poenam iustissimam peccatorum in ligno exaltato, atque prospecto aeneo serpente sanati sunt.* Quod verò sacrarum Imaginum institutio ex Deo manarit, vndique Scriptura testatur. Nos tantum quaedam attingemus. Et quidem in Paralipom. lib. 2. c. 3. intelligitur, quàm gratae Deo Imagines extiterint in Salomonis Templo constitutae. Posset etiam addi, quod Zacharias affirmat, Cap.41. dum Salomonis Templum describit, de Cherubinis agens, &c. & ab eodem Propheta id designatur, Cap.1. quod Catholica Ecclesia in quatuor Euágelistis repraesentat. Sic enim legitur: *Et in medio eius similitudo quatuor animalium, & hic aspectus eorum similitudo hominis in eis, quatuor facies vni, & quatuor pennae vni, &c.* Et paulò inferius sic Ecclesia canit: *Similitudo autem vultus eorum facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bouis à sinistris ipsorum quatuor, et facies Aquilae desuper ipsorum quatuor, &c.* Posset etiá indicari, Cap.18. quod in Genesi habemus de tribus Angelis in hominis forma corá Abrahamo constitutis. *Apparuit autem ei Dominus in Conualle Mambrae, sedenti in ostio Tabernaculi sui in ipso feruore diei. Cumque eleuasset oculos apparuerunt ei tres viri stantes prope eum, &c.* Sed vt ad Euangelicam scripturam transeá apud S. Matthaeum visionem Angelorú notamus Cap.28. albis vestibus ornatorum, ad ostiú sepulchri Saluatoris, quae etiá ab alijs Euangelistis confirmatur. *Angelus enim Domini descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum; Erat autem aspectus sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix, &c.* Cap.16. Et S. Marcus sic eandem historiam describit. *Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida.* Et Sanctus Ioannes. *Dum ergò fleret inclinauit se, & prospexit in monumentum, & vidit duos Angelos in albis, sedentes vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu, &c.* Cap.20. Et Sanctus Lucas. *Dum mente consternatae essent de isto; Ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.* Cap.24. Possem addere id, quod scribit Apostolus. Ad hebr. c.9. *Et virga Aaron, quae fronduerat, & Tabulae Testamenti, super quam erant Cherubin obumbrantes Propitiatoriú, &c.*

Quae omnia indicauimus pro ijs confutandis, qui ausi sunt sacrarum Imaginum Institutionem, & vsum denegare, quae opinio, vti est falsa, sic etiam saepius in Concilijs, & decretis est damnta. Et ad confirmationem huius veritatis, illud indicabo, quod Franciscus Turrianus contra Magdeburgenses testatur; quo loco vetusta manuscripta affert à sancto Pamphilo martyre, ex Synodo Antiochena Apostolorum tempore congregata; nimirum partem Canonis illius Synodi, quod in Origenis Bibliotheca est repertum; & in Concilio Niceno eadem veritas relucet per S. Germani epistolam. In quo Concilio apparuit vnde nam haec pestis, & sacrarú Imaginum contemptus effluxerit. Etenim primò vult à Iudaeis, deinde à saracenis emanasse: sic Baronius adducit: *Caeterum idem sanctus Germanus de prima origine agens erroris huius, à Iudaeis primum, inde à Saracenis manasse docet.* Et inferius: *Vt fraterna approbatione mentem nostram aperiamus, breuibus, quae de ea re nobis cognita sunt, dicemus. Illud in primis subijcientes oportere nos omnèm vanam nouitatem considerare, & maximè cum in fide in Christi populo discordiae, tumultus, & scandali argumentum suboritur, deinde in Ecclesijs consuetudo longi temporis tenenda est. quod autem ad consuetudinem spectat in principio nascentis Ecclesiae viguisse vsum sacrarum Imaginum pluribus docet, eumq; firmatum non subsequenti vsu tantum, sed etiam sententijs sanctissimorum Patrum, quos citat. quod autem ad contradicentes, & hoc improbantes pertinet, ista subijcit.*

Et manuscripta à nobis reperta in Vaticana Bibliotheca de sacratissima Mariae Maioris Imagine tractant. ac licet prima fronte praeter rem videantur, tamen cum tria Imaginum genera diuidant, nos duo indicare constituimus, tertium ad alium locum remittentes, vbi magis ad rem nostram facit. Lib. man. sign. 3921. Trium generum Imagines.

Agè ab imaginè inchoemus. Quod vt lucidius inferá paulò remotiora, ad ré tamé necessario expedientia conquirá. Imagines, seu simulachra triú esse

esse, vt ita dicam, generũ comperio, quorũ unum sancta Mater Eccl. respuit, et execratur; aliud per patientiã tolerat: reliquum verò ob id, quod repræsentat, veneratur, et colit. Quibus omnibus distinctè explicitis, apparebit; Imaginẽ de qua loquimur, tantum cæteras omnes dignitate anteire, quantũ ipsa Dei Genitrix, per eã significata simplices omnes Creaturas antecellit. Velim tamẽ ab hoc nostro Imaginũ sermone illam exceptã facere, de qua scriptum est. Fecit Deus hominẽ ad Imaginẽ, & similitudinem suam: cum enim constet per memoriam, intelligentiã, et voluntatem, quæ in nobis sunt, diuinitas, idest Pater, Filius, et Spiritus sanctus figurari, ac Trinitatis mysterium denotari, non est, quod ad rẽ nostram attineat. Dixi primum esse Imaginum genus, quod Ecclesia respuerat, id ex Idolis constitit, quæ Gentilium vanitas pro Dijs adorarunt. Ea inuenta sunt, prout ex temporum supputatione colligitur anno post conditum orbem 1184. tempore quo, & natus est Abraham, ante Natiu. Christi circiter 2015. rationemq; horum inueniendorum ait Lactãtius fuisse, vt posset hominũ memoria retineri, qui uel morte subtracti, vel absentia fuerint separati. Primũq; qui has fingere similitudines cæperit, sunt qui dicunt fuisse vnũ Assyriorum Regẽ Beli, patris sui extincti desiderio, cum quibus idẽ Lactantius consentire videtur; cum dicat à Belo initium harum fuisse superstitionum. Belo itaq; cum Ninus simulacrum dedicasset, uenerareturq; illud, et venerari mandaret, immunitatemq; ad id fugientibus concederet, eò itum est, vt diuinos statuæ illi honores deferrent. Postea verò errore ad incrementa adaucto, tanta Idolorũ multitudo succreuit, vt penè innumerabilia fuisse colligantur. Nã, vt taceam Iunonis, Monetæ, Palladis, & Fortunæ notissima cũctis simulachra Romæ in foro 12. stabant aureæ Imagines Dijs consecratæ, sex maribus, et fœmininis totidẽ, & Iouis simulachri faciem legimus ...... diebus festis liniri solitã, & Veneris duo simulachra traduntur. Vnum Romæ eximiæ pulchritudinis Phidiæ opus. Alterũ apud Gnidũ immensa pecunia emptũ opus Praxitelis, tantam fingens uenustatẽ, ac decorem, vt paulò minus quàm Venus ipsa ad libidinẽ homines prouocaret. Solis quoq; Colossus Rhodi memoratur tantæ magnitudinis, ut vix possit à quoquã hominũ pollex eius amplecti. Mitto cætera huiusmodi abhominamenta; nã si & porcis, suillisque pallori, & pauori simulachra exculpere, eademq; venerari non erubescebant, quod putemus facturos suos Deos; vel propter beneficia præstita, vel propter virtutes putabant. Varro est Auctor suis, porcorumq; de quibus ait Virgilius.

Triginta capitum fœtus enixa iacebat.
Alba solo, recubans albi circum vbera nati.

Vide lib. sap. c. 14.

Romano in Foro 12 olim aurea simulachra stant.

A *Simulachra apud ædẽ Ioannis in publico spectari, carnesq; (ut suis utar uerbis) in salsura recõditas, nonnisi à Sacerdotibus demonstrari. B. quoq; August. ac Lactan. testantur pallori, pauoriq; figuratur diuinũ honorẽ fuisse impensũ. Has execrandas imagines Patres veteris Testamẽti, tũ ex primo legis mandato edocti, tũ etiã ex crebris Prophetarum cõminationibus vsq; adeò execrati sũt, vt nullius animãtis figurã pictam, seu fictã, aut sculptam fas esset in Tẽplo aspicere. Vnde Hebræi scribentes Salomonis dicũt præuaricationis illud fuisse nunciũ, cum æneos Boues mari æneo subijceret,* B *et soliũ suum leonibus adornaret. Quod intelligens Abrahã quantum Deo earũ cultus esset exosus Ismaelẽ cum Isaach imaginibus ludentem, eamq; à uero Deo auertere molientẽ cũ matre eiecit, et Iacob Idola, eorumq; ornamenta sub Terebyntũ infodit, quæ, ut quidã suspicantur, Dauid in materiã Templi conflauit, & 23. millia Israelitici populi fabricãtes iussu Moysis confossa sunt gladio. Salomoni quoq; ob Idolorũ culturam Regnum diminutum est, indictaq; posteritati suæ bella, nec nõ* C *& Ieroboam ob id ipsum diuinas comminationes indignabũdus audiuit, manumq; sensit arescentẽ, Rursusq; ob statuã Idolorum combustam, comminutamq; promissum est Hioræ, quod gratum Deo fecisset, Regnum in Israel ad quartam vsq; generationẽ. Et Ezechias serpentẽ æneum à Moyse in deserto erectũ cum ....vt Idolo thura darentur cõfregit. Contra filius eius Manasses, quod Idola cõflasset, adorassetq; uinctus cathenis in Babylonem deducitur. Multiq; Iudæorũ nè Idolis coinquinarentur sub Antiocho Rege trucidati sunt. Insuper* D *& multi de Exercitu Iudæ Machabæi corruerũt ob hanc tantum causam, quod donaria Idolorum penes se habuissent. Nostri verò Patres, quo pacto à perniciosis his imaginibus abhorrerent, testantur eorũ pro Christo inita certamina, tormẽtaq; nè ijs sacrificarent, perpessa. Hæc igitur Idolorũ portenta nostra cũ imagine cõparare nefarium est, et Christianorum auribus prorsus indignum.*

Secundum genus, quod Ecclesia tolerat, constat ex picturis, tabulis, signisque, ac statuis, quæ diuersis ex causis, & construebantur olim, E *& construuntur. Interdum enim cum quis Prouinciæ præfuisset, eamque benè rexisset, pingebatur eius imago, vel ad memoriam, vel ad decorem. Ex quo illud axioma M. Cic. in Q. Fr. habetur. Frater meus dimidius maior est, quàm totus. Interdum ea ad ornatum ædificiorum facta accepimus. Vnde & Seneca Libertinorũ balnea statuis, colũnisq; nil sustentantibus adornari conqueritur. Et Corinthios propter hanc maximè causam, tantum habuisse statuarum crediderim, vt ex Ciuitatis incendio æs, vasaque Corinthia pereuntis nomen assumpserit, nonnunquam ab ipsis*

scripti-

Scriptoribus, vt artis, ingenijque ipsorum monumenta extarent facta fuisse, & legimus, & vidimus; Mausolei enim Regis sepulchrum, quod ex æmulatione artificum constat esse perfectum, tale opus memoratur, vt inter septem miranda Plinius annumerauerit, & cuncta sepulchra ab eo in posterum nomen acceperint. Romæ quoque in Monte Quirinali adhuc Phidiæ, & Praxitelis statuaria opera quasi de fama concertantia aspiciuntur. Sæpius etiam signis, tabulisq; non aliud quærebatur, quam voluptas oculorum, & inane quoddam nomen munificentiæ. Qua ex re Marcus Agrippa rusticitati, vt quidam dixit, propior quàm delitijs, orationem luculentam habuit de tabulis omnibus, signisq; publicandis. Adhuc satis fortasse est dictum de institutione, & sacrarum Imaginum vsu, atque adeò de reuerentia, qua mater Ecclesia illas est prosequuta. Quia verò non est nostri instituti plurimum in his immorari, nec illos prorsus attendere, qui mordicus se opponũt, sed potius contemnere, & ad illos mittere, qui de industria id onus susceperunt; Ideò poterunt legere Maiol. & Duran. nec non Cardinalem Bellarminum; nobis tantum satis erit ostendere sanctum Lucam Euãgelistam aliquas Imagines depinxisse, & præsertim Beatæ Virginis contra Magdeburgen. dum negat illud, quod apud verè pios alacriter excipitur, exponens metaphoricè sanctum Lucam pinxisse; nimirum dum sacra Euangelia, & Apostolorum acta descripsit.

Histor. totius orbis de reb. Eccl. cath.

QVOD S. LVCAS PLVRES IMAGINES DEPINXIT,

Et præsertim sanctissimi Saluatoris, gloriosæ Virginis, & Apostolorum ex quo deprehenditur pictorem fuisse.

Caput II.

EMPER apud fideles est receptum, & à Concilijs approbatum sanctum Lucam quasdam Imagines pinxisse; quod passim Authores testantur, & præsertim manuscripta nobis in Vaticana Bibliotheca reperta. Nos ad confirmationem vnum ex græca lingua translatum primò adducemus: *De Imagine Deiparæ, quam pictura expressit Sanctus Lucas. Diuinus Lucas, qui & summus*

E Greco ignoto Auctore.

De Imagine Deiparæ quam pictura expressit S. Lucas.

A *Grammaticus, & Rhetor eloquentissimus, & Philosophus cum in naturalibus, tum supernaturalibus excellens fuit, qui virtute sui Euangelij vniuersum orbem vniuit, qui spiritualium gratiarum animata tabella, pietatisque exemplar extitit, qui inter alias animi dotes etiã pingendi artem diligentissimè exercuerat, & coloribus scitè adaptandis operam dederat; Imaginem Deiparæ in tabella perbellè, ac diligenter expressit, rem pulcherrimam, & imitatu perdifficilem describere conantibus. Ipse tamen Ideam*
B *exemplarem valdè subtiliter, atque adeò exactè ad viuum effinxit, vt quasi ex altera parte ars cum natura certaret, & eam superare contènderet. Non erit autem res ingrata si picturam oratione descripserimus, neque enim historiæ sermo id prætermisit, vt non solum habeamus, quod nostrum aspectum oblectet, sed etiam auditum pascat.* Idem Nicephorus testatur, his verbis: *Fertur his quoque Lucas primus Christi, & quæ eum ita (vt Deus dicebat) genuit matris, atque item Principum Apostolorum effigiem pingendi*
C *arte adumbrasse. Vnde in omnem, deinde habitabilem orbem tam venerandum, & pretiosum opus est allatum.* Et alibi de Augustæ pietate agens: *Templum, quod τῶν ὁδηγῶν, hoc est via Ducum cognomine clarum est, in quo diuinam illius imaginem, quam Lucas Apostolus tabulæ depictam reliquit, sacrumque pensum, & Saluatoris ipsius fascias seruãdas curauit.* Et Diuus Thomas sic ait: *Vnde Damascenus dicit, quod Lucas depinxit Imaginem Christi, & Beatæ Virginis.* Et idem Nicephorus: *Cum & san-*
D *ctorum Apostolorum Petri, & Pauli, ipsiusque adeò Christi, & quæ eum supra naturæ captum mirificè genuit Virginis matris coloribus adumbrauit Imagines plurimas ad hunc vsque diem conseruatas esse nouimus, ac Lucas quidem Apostolus prius ipsas, accuratè opus id exorsus manibus suis depinxit, &c.* Et Metaphrastes: *Sanctæ Mariæ varias imagines sanctum Lucam manibus suis ad viuum pinxisse.* Et ab eodem Nicephoro de quibusdam sacris Imaginibus habetur à sancto Luca depictis, & ab Eudo-
E xia Augusta varijs Ecclesijs, collocatis. Sic enim legitur: *Secundum Templum, ὁδηγῶν, viæ ducum est, vbi Antiochia missam Verbi matris Imaginem dedicauit, quam Diuus Apostolus Lucas suis ipse manibus depinxit illa adhuc viuente, & tabulam ipsam vidente, gratiamq; adeò illi formæ suæ immittente. Hæc imago primum in loco, qui Tribunal dicitur, fuit, vbi ea, quæ nunc quoque fiunt, miracula peracta sunt.* Philippus Bergom. addit: *Propter familiaritatem, quam iugiter Lucas cum Beata Virgine habuerat, Damasceno testante, eius imaginem*

Lib. 2. c. 24. & lib. 6. cap. 15. & 16. & 33.

S. Lucas primus Christi, atq. B. Virginis, et D. Petri Apostoli Imaginem coloribus expressit.

Luc. 14. 6. 2.

Lib. 6. c. 15. & 16.

In vita S. Lucæ Lib. 15. c. 14.

Alanus Copus dial. 4. contra summ. Pont. oppugnat. histor. à Nicephoro tradita.

De S. Lucæ Eu. picturis vide Io. Steph. durant. de rit. Eccles. cath. lib. 5. c. 5. pag. 13 Maiol. histor. tot. orb. omniumque temporum pro defensione sacrarum Imaginum cap. 12.

Canis. de Deipara lib 5. cap. 22.

Bellarm. de controuer. Christ. fid. tom. 2. lib. 2. cap. 10. de imaginibus sanctis.

ginem sibi depinxit, apud se habere voluit? Et in Vaticano manuscripto, ex quo duo Imaginum genera indicauimus, tertium relinquentes, quod hic optimè quadrat. Restat, vt tertij generis Imagines explicemus, easque pari modo ab hac superari demonstremus. Imagines itaque de quibus in præsentiarum loquendum est, hæ sunt quæ præ se ferunt, vel Saluatorem Iesum, eiusuè Genitricem, vel Apostolorum, Martyrum, seu Sanctorum quempiam. Has Romana Ecclesia semper venerata est. Nonnulli verò inconsiderato zelo succensi putauerunt eas nullo pacto adorandas, quin potius confringendas, comminuendasque, vnde Epistolam legimus Gregorij ad Massiliensem Episcopum, quod talia perpetrasset corripiens. Græci quoque Synodo celebrata sanxerunt Imagines adorare non esse fas, quã Synodum Stephanus Tertius execratus est, coactóq; ex Gallis, Italisque partibus Concilio fauente Carolo Francorum Rege illam penitus abrasit; sed quia Græci proposito eorum persistebant, Hadrianus Primus Stephani eiusdem proximus successor, Legatos ad Constantinum tunc Imperatorem, matremque eius Irenem transmisit; hortans eos nè errorem hunc valescere paterentur. Qui trecentorum quinquaginta Episcoporum consessu, in Nicæna Vrbe celebrato sacrarum Imaginum venerationem suscipiendam fore decreuerunt. Quod quidem gratum Deo esse, quod his Imaginibus reuerentia impendatur ex miraculis, quæ per inobseruatas Imagines perpetrantur patere potest. Quorum illud non est minimum, quod graues Scriptores prodiderunt. Imaginem scilicet Saluatoris nostri à Iudæis per opprobrium fixam Cruci, & lancea compunctam mox aquã, & sanguinem verum emisisse, qui ægrotis corporibus, membrisque debilitate torpentibus delibutis sanitatem, integritatemque præstitisset, eiusque sanguinis particulam aiunt in Basilica Laterani nostris etiam temporibus conseruari. Harum igitur Imaginum per Christianum Orbem innumeram esse multitudinem nemo est, qui dubitet. Videmus enim ijs non modo Basilicas, Ecclesias, Oratoria, ac Sacella omnia adornari, sed plerumque ædes, porticusque ac Domunculæ salutaribus lineamentis decorantur. Verum plurimæ harum sunt, quæ nullam præ cæteris populi sibi celebritatem vendicant; nonnullæ verò, vel propter beneficia inuocantibus præstita, vel propter quãuis aliam deuotionis causam, maximam sortiuntur hominum reuerentiam, affluentiamque. Nominatissimas ergò, celeberrimasque harum, quæ ad meam notitiam peruenerunt, si recenseam, satisfactum rei nostræ putabo, quibus per nostram Imaginem facilè superatis, cæteras omnes procul-dubio succumbere erit necesse. Ducibus enim bello

Sacris Imaginibus reuerentiam tribuendam Patrum consensu determinatum.

corruentibus nihil est, quod gregarij milites resistendum putent. Septem vulgò traduntur Imagines Dei Genitricis à Beato Luca pictæ fuisse, quarum quatuor Romæ esse firma est opinio. Prima hæc est, quæ in sacra Maria Maiore asseruatur. Secunda illa esse dicitur, quæ 12. ab Vrbe milliario, in loco, qui dicitur, spelunca ferrata, à Græcis religiosis continetur, quam magna in reuerentia Accolæ, finitimique omnes habent, maximoque concursu circum vndique bis in anno ad eam confluunt. Tertia in Templo, quod Aracæli nuncupatur, inspicitur, quæ magna Romani Populi deuotione frequentatur, si quidem gradus, quibus ad eam scanditur, piarum oblationum suffragio marmore stratos fuisse, qui illic habitant Religiosi asseuerant. Quarta veneratur in Ecclesia sanctæ Mariæ de Populo, quæ tunc maximè reuisitur, cum sacris diebus amoto velamine videndi cunctis fit copia. Hanc in Ecclesia sancti Petri antea asseruatam, Paschasius summus Pontifex ad locum dæmoniaco incursu obsessum adduxit, vbi Ecclesia, quã nunc videmus constructa, & Imagine in ea dimissa locum ab omni aduersitate liberauit. Ex qua populi liberatione nomen, quod tunc sortita est, adhuc retinet. Præter has Beati Lucæ Imagines habemus, & Romæ nonnullas non parum celebres. In Ecclesia namque, quæ sancta Maria in Porticu nuncupatur, quædam habetur Imago, quæ in zaphireo lapide dicitur mirabili opere sculpta. Hæc (vt aiunt) miro splendore in Cella quadam vinaria fulgentem se se tanto maiore omnium splendore prodidit, quantò incertum, quo ex loco vel prodierit, vel aduecta fuerit, & à populo non ociosè veneratur. Nuper alia ingenti mulierum celebritate adorari est cœpta, & ex musiuo picta ante fores sancti Pauli Apostoli, in sublime aspicitur. Dicunt enim gratiam quamcunque iustam media illa Imagine postulatam, si frequentetur orationibus obtineri, mihiq; compertũ est mulieres nonnullas beneficia ab ea Imagine flagitata impetrasse. Florentiæ quoque Imago Virginis Angelico salutata congressu, quam multis sit nota, quamque miraculis reuerenda ex cereis Imaginibus in Ecclesia sua, quasi trophæis pro impetrata cuiusque salute appensis, patere potest; quarum tam crebra est expositio, vt cum sæpius amoueantur, semper Ecclesia sit eis referta. In Agro Piceno celeberrimam Imaginem sanctissimæ Virginis, quam vocant de Laureto, nemo est, qui nesciat, quem enim ad illam adeundam non mouit deuotio, attraxerunt nundinæ. Hanc coruscare miraculis omnes, qui ex ea redeunt affirmant. Recensui Imagines Beatæ Virginis illustriores, quæ ad meam notitiam deuenerunt. Sed & Saluatoris nostri fertur maxima vene-

Septem Deiparæ Imagines traditur B. Lucam pinxisse.

B. Virginis Imago In S. Mariæ Populi Ecclesia conseruata, nomen ex Populi absolutione retinet.

venerationis Imago, quæ in Oratorio, quod sub vocabulo Sancti Laurentij dedicatum Sancta Sanctorum sibi nomen vendicauit, magno honore à sæcularibus interdum reclusa ostenditur. Hæc putatur humanis manibus; id est Beati Lucæ, pingi fuisse cæptam, primisque duntaxat lineamentis superductis, opus, quod videmus diuinitus esse perfectum. Quod ideò existimant, quia cum opifex ad inchoatum opus rediret, absolutum reperisse dicitur, quod inceptum altera die dimisisset. Imagines omnes explicui, quæ poterant mentes hominum ad suspicandum inducere, nè primus esset inter simulachra omnia nostræ Imagini locus. Nunc verò operæpretium erit comparatione adhibita discutere, in quo excellentia ista deprehendatur. Et primum quidem si ex opifice, constructo operi laus aliqua comparatur, huic nostræ tanta est, vt nulli earum, quæ retulerim maior adueniat. Quis enim Artifex ita sublimis, qui Beato Lucæ Euangelistæ cedendum esse non putet? Quod autem de nonnullis fertur Imaginibus, quæ non sine admiratione hominum repertæ dicuntur, non consentio: non enim ob id, quod artifex ignoratur, a cælo eas descendisse crediderim, & immortalem Deum, assumptis Vulcani, Dedalique Instrumentis ad eas peragendum se se tunica succinxisse: Quin potius puto per hominum manus fuisse fabricatas, & casu aliquo à mentibus, oculisque hominum seclusas, demum volente Deo in lucem restitutas. De Saluatoris verò Imagine, quàm in Sancta Sanctorum esse diximus, dicamnè quod sentio, an tacebo? Si tacuero, veritatem fortasse offendero, quæ nequit sine crimine reticeri. At si proloquar, vereor nè vulgus offendam, qui ita opinionem illam imbibit, vt si quis eam refellere audeat, mox eum malignum, sacrilegumque appellent. sed cum hæc eo stylo differantur, vt non facilè in notitiam vulgi venire possint (irreligiosum quippè esset illud à sua credulitate auertere) dicam quod sentio. Cum sæpenumero vulgarem hanc opinionem de Imagine Saluatoris; sed quod incerto sit Authore, completa, mecum ipse reuoluerem, non poteram Imaginem illam contemplatus in eam communem credulitatem adduci, vt existimarem diuini quidquam in ea operis fuisse impensum: meamque hanc incredulitatem quodammodo auxit libellus quidam, qui nuper in manus meas incidit, isque apud Sanctam Mariam Maiorem habetur, qui dum vulgarem hanc opinionem corroborare intendit, iudicio meo prosternit. Securius enim creditur, quod incerto, quam leui Auctore per ora hominum versatur. Dicit namque quod post gloriosam Domini Ascensionem mater eius, Apostolique omnes, ac Discipuli Hierusalem consistentes, nimio mærore ex subtracta Christi conuersatione affecti, Beato Lucæ imposuerunt, vt per picturam Saluatoris effigiem qua consolarētur, exprimeret, quod cum adimplere inchoasset, interposita mora, dum repetitur; opus cernitur absolutum. Demum Hierusalem euersa, Temploque expoliato, in triumpho Titi, & Vespasiani Imaginem illam vnà cum Candelabro, Arca, et cæteris in templo consistentibus fuisse adductam, & per Constantinum Imperatorem loco, in quo nunc est, collocatam.

Hactenus Vaticanum manuscriptum, & Alanus aduersus Pontificum oppugnatores. *De Imagine Beatæ Mariæ à Luca Euangelista depicta a calumnijs hæreticorum defendit.* Et Sebastianus Banad. *Tertius Euangelista Lucas est, natione Syrus, ex nobili Ciuitate Syriæ Antiochia, vt testatur Diuus Hieronymus in proœmio Matthæi, & alij, Medicus antea corporum, post conuersionem etiam animarum: quippè qui eximiam mundo medicinam: Euangelium Christi græcè confecerit. Pictor præterea egregius, vt tradit Nicephorus libro secundo, capite quadragesimotertio: Lucas, inquit, Medicus, & pictor egregius, pro corporum curatione, animarum medicus factus est. Fertur primus Christi, & quæ eum ita, vt Deum decebat, genuit, matris, atque item Principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrasse; vnde in omnem deinde habitabilem orbem, tam venerandum, & pretiosum opus est allatum.*

Lib. 1. c. 20. de reliquijs duorũ Euangelistarũ Lucæ, & Ioannis.

Possent infiniti Authores deduci, qui hanc veritatem expressè attestantur; sed ne sæpissimè acta ab alijs, iterum agamus, tantum sufficient ij, qui à Canisio recensentur. Igitur primus ponitur Simon Metaphrast. in vita Sancti Lucæ: Theodorus lector in collect. de doctrina Christiana: Iacobus Bill. Ioãnes Damascenus de orthodoxa fide, &c. Atq; manuscripta, quæ in Vaticana Bibliotheca asseruantur; in quibus satis fusè, & doctè pertractatur.

Lib. 1.

Lib. 4.

Cap. 17.

Ex bibl. Vatic. lib. man. num. 3121.

✠

QVOD SACRA IMAGO SANCTÆ MARIÆ MAIORIS

Fuit à Sancto Luca depicta.

Caput III.

NVSQVAM ferè legimus aliquem, qui hanc rem deneget, sed potius omnes vno ore testantes: Vidimus etiá in huius Ecclesiæ Archiuio plurimas Bullas, & summorum Pontificium rescripta, atque adeò alia, quæ id expresè confirmant, sicut etiam in Vaticana Bibliotheca, velut nos ad huc ostendemus. Primus igitur Io. Steph. Duran. sic loquitur: *Altera ab eodem Luca effecta, & expressa Romæ in Basilica sanctæ Mariæ Maioris multis iam sæculis religiosè obseruatur.* Et Canisius aliquot in testimonium adducit, *Imaginem Beatæ Virginis à Sancto Luca depictam seruari in Basilica sanctæ Mariæ Maioris, vbi de miraculo per eandem edito tempore Sancti Gregorij Papæ.* Panuinus ait Hanc imaginem fuisse à Sancto Luca depictam, his verbis: *Brachium cum alijs reliquijs sancti Lucæ Euangelistæ, qui depinxit Imaginem Beatæ Mariæ Virginis in hac Basilica existentem.* Et Pompeius Vgonius de reliquijs huius Basilicæ agens, Primam talem Imaginem recenset his verbis: *Et gloriosissima Imago Virginis miraculis illustris à Sancto Luca depicta.* Idem etiam alibi testatur Alphonsus Ciaccon. *Quibus rebus permotus Gregorius ad cætera cœlestis uiæ piacula, postero anno 593. religiosam in die resurrectionis supplicationem instituit, atque solemni in pompa sanctam Dei Genitricis imaginem extulit. Hæc ex Lucæ Euangelistæ manu ad viuum expressa, tantum in æde Beatæ Virginis ad Præsepe in Exquilijs sita eximia Populi religione conseruatur.*

De ritib. Eccles. lib. 1. cap. 5.

In tract. de sept. Eccles.

De station.

De Vitis summ. Pont. & Card. in Vita S. Gregor. 1

Idem etiam ex manuscriptis, atque apostolicis rescreptis stabilitur, quæ in Archiuio asseruantur, vel certè in Vaticano. & primum adest Agapiti Cardinalis Columnę testamentum anno 1380. *In Ecclesia Beatæ Mariæ Maioris de Vrbe, quæ dicitur de Niue, meam eligo sepulturam, in naue illa propinqua Imagini Virginis gloriosæ, vel ante tabernaculum dictæ Virginis depictæ manu Beati Lucæ, dum tamen sit possibile.* Et alio libro vetustissimo. *Imago gloriosæ Virginis Mariæ depicta in* A *quadam grossa tabula, cum imagine sui filij in brachio sinistro, quam depinxit Sanctus Lucas Euangelista.*

Plura possem addere ad idem confirmandum; cum vsque à sancti Gregorij temporibus perpetuò semper fuerit æstimata, atq; adorata, velut S. Lucæ pictura; sed ne nimium in re certa morer, ad alia properabo, Hanc Imaginem semper venerans, atq; credens illam esse, quæ à Romanis muris pestem expulit, quod S. Antoninus Florentiæ B Archiepiscopus affirmat: *Quia verò adhuc pestis Romam vastabat, more solito processionem cum Litanijs per circuitum Ciuitatis persequi Paschali tempore mandauit, & Imaginem Beatæ Mariæ semper Virginis ante processionem portari ordinauit. Hæc Imago dicitur esse Romæ in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris, & fuisse depicta à Luca Euangelista non solum medico, sed & pictore egregio. Quum autem deferretur imago: tota aeris infectio, & turbulentia Imagini cedebat, quasi eam fugeret, & præsentiam eius* C *ferre non posset. Vnde & mira serenitas, & aeris puritas, post eam remanebat. Tum iuxta Imaginem (vt fertur) auditæ sunt voces Angelorum canentium. Regina cæli lætare alleluya, &c. statimque Gregorius, qui processionē sequebatur, addidit. Ora pro nobis Deum, &c.*

Par. 2. c. 3. tit. 12.

Et Bonifacius Pontifex Nonus, hoc pacto: *Bonifacius Episcopus, &c. Uniuersis Christifidelibus præsentes literas inspecturis salutem, &c. Cum itaque, vt tam dilecti filij nostri Stephani tituli Sancti Marcelli, Presbyteri Cardinalis,* D *& Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris Archipresbyteri, quàm Capituli ipsius Ecclesiæ, & nonnullorum Ciuium ipsius Vrbis, relatione percepimus, & in ipsa Vrbe communis opinio habetur Imago Beatæ Virginis Mariæ, Beati Lucæ Euangelistæ miraculosè, vt pie creditur, & communiter fertur depicta, quæ in dicta Ecclesia venerabiliter asseruatur, in quibuslibet anni temporibus aperiatur, & claudatur, quibus ad dictam Ecclesiam causa apperitionem, & clausionem huiusmodi videndi confluit populi* E *multitudo, &c.*

Dum putabam, hic capiti finem imposuisse, illud subuenit, quod aliquis posset opponere, quasi hæc Imago Gloriosæ Virginis similitudinem non seruet, sicut à sanctis Patribus designatur; ex quo posset collegi minus à sancto Luca effluxisse, qui optimè Virginem cognouerat. Quare dicimus præteritis annis accuratè cominus inspexisse, & per aliquod tempus, nec non etiam eius similitudinem per insignem Pictorem desumpsisse,

desumpsisse, qui ad viuum effinxit occasione translationis ad celeberrimum sacellum à Paulo Quinto Pontifice Maximo conditum: quo tempore notauimus talem Imaginem esse mediocris staturæ, modestissimis vestibus, & ornamentis satis persimilem ijs, quæ sancti Patres de illa scriptis consignarunt, & præsertim Epiphanius: *Erat Maria in rebus honesta, & grauis, pauca admodum, eaque necessaria loquens, ad audiendum facilis, et perquàm affabilis, honorem suum, & venerationem omnibus exhibens, statura mediocri, quamuis sint qui eam aliquantulum mediocrem longitudinem excessisse dicant, decenti dicendi libertate aduersus omnes homines vsa est, sine risu, sine perturbatione, & sine iracundia maximè, colore fuit triticum referente, capillo flauo, oculis acribus subflauas, & tanquam oliuæ colore, pupillas in eis habens, supercilia ei erant inflexa, & decenter nigra, nasus longior, labia florida, & verborum suauitate plena, facies non rotunda, & aucta, sed aliquanto longior, manus simul, ac digiti longiores.* Cedranus: *Erat (inquit) statura mediocri, subfusca, flauo crine, oculis fuluis, ac mediocribus, manibus, ac digitis longis.* Sanctus Anselmus: *Fusos habebat oculos, rectos aspectu; nigra supercilia, mediocrem nasum, vultus eius longus, longæ manus, longi digiti, mediocris statura, perseuerans in orationibus, ferens pannum proprij coloris, lectioni, ieiunijs, & labori manuum, & omni bonæ, virtuosæque operationi se dederat.* Et in Vaticana Bibliotheca Græcus auctor ait: *De Imagine Deiparæ, quam pictura expressit Sanctus Lucas. Diuinus Lucas, qui & summus Grammaticus, & Rhetor eloquentissimus, & Philosophus cùm in naturalibus, tum supernaturalibus excellens fuit, qui iucunditate sui Euangelij, vniuersum orbem vniuit, qui spiritualium gratiarum animata tabella, pietatisque exemplar extitit; qui inter alias animi dotes, etiam pingendi artem diligentissimè exercuerat, & coloribus scitè adaptandis operam dederat: Imaginem Deiparæ in tabella perbellè, ac diligenter expressit, rem pulcherrimam, & imitatu perdifficilem describere conantibus. Ipse tamen ideam exemplarem valdè subtiliter, atque adeò exactè ad viuum effinxit, vt quasi ex altera parte ars cum natura certaret, & eam superare contenderet. Non erit autem res ingrata si picturam oratione descripserimus, neque enim historiæ sermo id permittit, vt non solum habeamus, quod nostrum aspectum oblectet, sed etiam auditum pascat. Depinxit igitur egregius pictor Ideam castissimæ*

Lib. de Deipara cap. 13.

Ex Vaticana Bibliotheca.

A *Dominæ, corporis quidem proceritatem, mensuram mediam, ætatis parum excedentem, oris verò descriptionem non ad perfectam rotunditatem elaboratam, sed aliquatenus protractam, nasum directum æqualiter in ambabus partibus faciem diuidentem, oculos valde pulchros velut humidum distillantes: initium probitatis, morum honestatem, & grauitatem longè diuiniorem in ipso residentem pupillas videlicet oculorum præseferētes, pupillas planè more regio intus velut in thalamo se continentes, & ce-*
B *ruleis ornamentis ritè admodum fulgentes, ceruleis quoque superciliјs subsidentes, similiter autem & palpebris inumbratas; Castissima labia coccino modestè rubescentia, digitos dominico, ac diuino copori adnatos, gracilitate quidem æqualiter ornatos, ad prolixitatem verò mediocriter extensos. Capillos quoque subflauos diuini capitis. Talem natura supra naturam, matrem, talem ars eius imaginem: illa quidem effecit; hæc verò imitata est. Conijcere autem possumus imaginis artificem successu operis gauisum pictricem manum*
C *ori admouentem exosculatam fuisse. Vel si non hoc, & artis datori pro beneficijs acceptis sacrificasse. Quomodo autem non sacrificaret? Non propterea, quod spumam, quam equus ex ore expuerat, fortuna vsus fautrice ad viuum pinxisset, sed quod gratia quidem artem, ars uerò manum, atque adeò ipsam picturam, vel vt totum dicam pictorem gratia mouens adeò spirantem, & parum non viuam exemplarem Dominā expressit. Talem igitur imaginem cum composuisset S. Lucas, eā affert Deiparæ; ipsa uerò oculos in eā conij-*
D *ciens; iterum vaticinatur, seu proprij vaticinij reminiscitur. Et quam edidit vocem in principio admirandi partus; hanc etiam num in admirabilem Imaginis picturam religiosè simul, ac remissè protulit. En rursus (inquit) ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et ò animā religiosam, ò vocem veracem, quæ cum libertate dicendi Dominæ ac Reginæ conuenit, subiūgit, mea gratia cum ipsa esto. Et verbum res fit æterna, immobilisque. Quippe Dei matris erat cum Imago, tum vox Gratia plena, inquit, ego sum super*
E *omnem creaturam mater facta creatoris. Et quemadmodum sanctitatis, & gratiarum fontem ego accepi ex eo, qui in me conceptus est, præter omnem rationem, ita ex me etiam Imago accipiet influxum miraculorum. Quisque per me operatus est, quæ omnem captum superant, per eam quoque effector erit admirabilium. Naturas transmutaui ego, expellet morbos, & omnes passiones ista mea Imago, ab ea fugient Dæmones, terga vertent, eaque apparente euanescent.*

QVA RATIONE HÆC IMAGO SIT *In hac Basilica collocata.*

Caput IV.

QVo pacto beatæ Virginis Imago in tali Ecclesia reperiatur, satis arduum videtur stabilire ob varias incursiones, ex quibus memoriæ deficiunt. Nos paucis rem attingemus, pro viribus comprobantes. Igitur in manuscripto huius Ecclesiæ legimus talem Imaginem ante sanctum Gregorium extitisse, his verbis. *Tabernaculum, seu Ciborium Beatæ Virginis facit marmore im S.P.Q.R. in quo est Imago vetustissima gloriosæ Virginis à Beato Luca Virgine depicta, à nostro Pontifice hæc imago ibi fuit collocata, antequam Sanctus Gregorius Papa orans pro tollenda peste, quæ Vrbem vexabat Antiphonam illam edidit. Regina cæli lætare, &c.*

B.Virginis Imago in S. Mariæ Maioris Basilica à Christi fidelibus pie obseruata, vel ex Hierosolymis, vel ex Constantinopoli deducta.

Nos quidem credimus ex Hierosolymis venisse vnà cum illa Saluatoris, vel certè (vt quidam volunt) à quodam Imperatore Constantinopoli Romam euectam, deinde à Liberio Papa, qui circa annum Domini 336. vixit in hanc Basilicam translatam esse, ve- D lut à Basilicæ Authore; cum præsertim satis congruat tali reliquia ab hoc Pontifice illam Ecclesiam ornatam esse, quam ex stupendo niuis miraculo construxit. Alij credunt Sixtum Tertium qui anno 432. Ecclesiam gubernauit, in hac Basilica locasse, tanquam illum, qui Ecclesiam resarciuit; & musiuis atque picturis ornauit; quod Adrianus Primus ad Carolum magnum scribens testatur: *Beatus Xistus Papa Basilicam Sanctæ Dei Genitricis cognomento maiorem, quæ ad Præ-* E *sepe dicitur, tam in metallis aureis, quam in diuersis historijs, sacrisque decorauit Imaginibus.*

Quibus verbis colligunt à Sixto tertio in tali Basilica fuisse repositã. nam cum hic Pontifex pluribus ornamentis, & Imaginibus sacris talem Ecclesiam illustrarit; satis probabile videtur etiam Beatæ Virginis Imagine à S. Luca depicta decorasse. His tamen respondemus certissimum esse hanc Eccle- A siam à Liberio ædificatam, & consecratam Virgini fuisse. Quia verò recens memoria extabat quarumdam sacrarum Imaginum à Luca Euangelista pictarum, ac proinde maior fortè ijs, quam nostris temporibus reuerentia vigebat, cum Ecelesiam construxerit; valde probabile videtur hanc Imaginem conquisiuisse, & hic collocasse, tanquam in Ecclesia quæ Liberij nomen per multos annos retinuit: velut etiam de corpore sancti Matthiæ, quod alijs cum reliquijs in Altari B maiori collocauit; sicut in manuscriptis monialium Sanctæ Ceciliæ habetur: *Quam præfatam Basilicam idem Pontifex, idest Liberius Papa Primus, in honorem Dei, Beatæ Mariæ Virginis consecrauit, in qua, in maiori si quidem Altari, de lacte eiusdem gloriosæ Virginis, de capillis ipsius, & canipium sui sacratissimi capitis, vnà cum vestimento sui sacratissimi corporis deuotissimè recondidit. Ante quod quidem Altare sub lapide porphyretico Beati Matthiæ Apostoli corpus requiescit.* Neque C tamen plurimum ijs resistimus, qui à Sixto Tertio hic positam volunt, quod confirmat, dum inquit: *Virgo Maria tibi Sixtus noua tecta dicauit.* Quare vtramque opinionem probabilem credimus: quamquam magis ad illam Liberij vergimus. Hoc tamen pro comperto est retinendum à Gregorij Magni temporibus vsque ad hæc nostra perpetuò talem Imaginem in sanctæ Mariæ Maioris Basilica extitisse, maxima Christifidelium veneratione; quando sic omnes testantur; veluti quam plurimis miraculis illustrem.

Liberium Papã Deiparæ Imaginem in S.Mariæ Maioris Ecclesia valde probabile collocasse.

De hac historia vide Petrũ Antonium spinellũ è societate Iesu in 2 par tract. de fest. ac templ Deipar. Rutil. Benzon de anno Iubilæi lib. 3. c. 16.

✠

DE

DE NONNVLLIS MIRACVLIS

Per hanc Imaginem Christifidelibus impertitis.

Caput V.

SI Omnia miracula, & beneficia per hanc Virginem fidelibus concessa narraremus nimium volumen excresceret: tantum pauca referentur in eorum gratiam, qui gloriosæ Virgini sunt addicti. Primum autem exordiemur à Leone Papa primo, tanquam eo, qui proximus Liberio extitit. Hic Pontifex, velut e scriptoribus cognouimus, cum propriam manum obtruncasset, vt libidinis ignem restingueret, per hanc Virginem recuperauit. Sic præsertim Dionys. Chartus. enarrat. Naucler. S. Antonin. Quamquam id Baronio durum videtur, nec valet credere, sanctum Pontificem, singularibus donis ornatum eò deuenisse, vt semet mutilaret; & sanè nulla alia ex causa, nisi quia tentationem præsentit ob sacram Eucharistiam mulieri porrectam, sic Baronius: *Leo Papa tentationem sentiens ex eò, quod mulier quædam manum ei osculata fuisset, dum communionem præberet populo in Paschate, sibi ipsi manum præcidit, vt tentationem superaret, sed cum populus conquereretur de ipso, quod solita exercitia pietatis non perageret, Beatam Virginem orauit, eiusque intercessione manus ipsi reddita est, vt solito more diuina officia perageret: cuius rei rationem populo frequenti reddidit.* Et sanctus Gregorius Primus, anno 592. quo tempore Romanam Ecclesiam moderabatur, dum omnem Italiam, & præsertim Romam acris pestilentia agitaret, constituit Dei auxilium implorare, illa recordans: *Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat:* Quare cœpit dicere. *Leuemus igitur corda, & præsumamus nos iam percepisse quod petimus. Ditius ad precem Iudex flectitur, si à prauitate sua petitor corrigatur. Imminente ergò tantæ aduersitatis gladio nos importunis fletibus insistamus: ea namque quæ ingrata esse hominibus importunitas solet, Iudici veritatis placet: quia pius, & misericors Deus à se vult veniam precibus exigi, qui quantum meremur non vult irasci. Hinc etenim per Psalmistam dicitur: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & corripiam te, & magnificabis me, &c.*

In annot. B. Mariæ tom. 2. Par. 4. summ. tit. 14. §. 1.

Tom. 6. ad ann. 461. num. 8.

Ezech. 18. To. 3. regist. lib. 11. c. 1

Psal. 49.

A Qua peracta oratione, vnà cum illa, quæ sequitur ad pænitentiam exhortans, quasdam preces, vnà cum Litanijs disposuit Populo, & Clero, cum omnibus Ecclesiasticis ordine distributis ad sanctam Mariam Maiorem procedentibus, Deumq; laudantibus; quorum ordinem, & distributionem haud exprimemus, cum optimè per Baronium habeatur. Missæ sacrificio peracto, & Gregorio Papæ adhærentes, vnà cum Beatæ Virginis Imagine, solemni atque religiosa processione B versus sanctum Petrum in Vaticano viam sumpserunt. Quo deducti, in sancti Angeli Ponte, Dei, & Beatæ Virginis meritis Gregorius, & Populus sunt exauditi: quando licuit glorioso Pontifici cælestem Angelum corporeis oculis cernere nudatum gladium in vagina recondere, ex quo cognosceretur adeò preces apud Deum peruenisse, vt confestim pestis cessarit. Hanc historiam plurimi enarrant, sed prçclarè Baronius his verbis: *Habent veteres rituales libri, vt vidimus, vltimis Litanijs esse proces-* C *sum ad Basilicam Apostolorum Principis Petri, atq; ab eodem Gregorio sanctam imaginem Deiparæ magna veneratione delatam: fuisse autem illam traditur, quæ hactenus extat in Basilica sanctæ Mariæ ad Præsepe, & à Populo honorifico cultu frequentatur, eam tunc à sancto Gregorio in processione delatam: Ordo Romanus, quem pluribus exemplaribus Vaticana Bibliotheca custodit, affirmat, quibus maior proculdubio adhibenda fides est, quam cusis haud pridem Vene-* D *tijs. Tunc verò & mirandum illud accidisse tradunt, vt cum peruenisset procedendo Gregorius ad molem Hadriani Tyberi adiacentem, in signum reconciliati numinis visus fuerit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque Symbolo morbum cessasse, significare voluisse, &c.*

Tom. 8. ad ann. 590.
De origine pestis in Vrbe Roma vide Greg. Dial lib. 4. 19. et Greg Turon. lib. 10. histor. Franc. c. 1 & Io. Diac. in vita S. Gregor. lib. 1. cap. 34. & Petr. Ant. Spinel è Soc. Iesu c. 20. de Deiparæ miraculis.
Ciac. in vita Greg. Papæ qui dicit hanc historiam fuisse in die Resur. 593.
Manusc. in Arc. S. Mariæ maior.
Ration. diuinor. officiorum in die Paschatis.
Baron tom. 8. ad ann. 590. qui plurimos auctores adducit.
Antonius Spinellius 2. par. de fest. ac Templ. Deiparæ.
Legitur etiam hæc historia in tabula scripta apud Altare B. Virginis in hac Basilica.
Ration. diuin. offic. 6. par. rubr. de septem dieb. post Pascha.

Quidam addunt ad hoc miraculum fuisse è cælo vocem auditam. *Regina cœli lætare alleluya. Quia quem meruisti portare alleluya.* Quo cognito Gregorius per spiritum sanctum E edoctus statim responderit: *Ora pro nobis Deum, alleluya.* Et hæc est ratio, cur talem Antiphonam è cælo delapsam, lætitiæ ergò sequentibus temporibus Ecclesia Paschali tempore decantarit, sicut hodie videmus. apud Cardinalis Sirleti tractatum aliud miraculum legitur, quod Sancto Gregorio in hac Basilica contigit, & fortasse ad huius Imaginis Altare, dum sacrificium celebraret. Etenim sic habet. *Vidimus apud Chronicarum scriptorē satis auctoritatis Gulielmum nomine, qui Marcelli Secundi in Bibliotheca*

Canis. lib. 5. c. 22. de hoc miraculo, qui alios adducit Simon. Mefrad. in vita S. Lucæ.
Theod. lect. in collect. lib. 1.
Iacob. Bill. lib. 4. Fr. Dam. orthod. fidei cap 17. vbi adducit S. August. de doc christ. Sigon. de regno ital. lib. 1 pag. 31.
Card. Sirl. in manuscr. tract. de hac Basilica qui adducit cronicam Gulielmi Ang.
Rutil. Benzon. de anno S. Iubilei lib. 3. c. 16.

theca aderat, quod Gregorius Magnus Missam in sancta Maria Maiore celebrans, simulatque dixit: Pax Domini sit semper vobiscum, responsum ab Angelis accepit: Et cum spiritu tuo. Quare ab eo tempore sacra peragens in ea Ecclesia ob reuerentiam, & facti memoriam nihil ab alijs ad illa verba respondebatur. *Pax Domini sit semper vobiscum.* Idem ex libro Rationalis Diuinorum deprehenditur. *Et quidem hac die fit statio apud sanctam Mariam Maiorem, ad ostendendum fortè, quod Dominus, etiam hoc in Euangelio non legatur, primo ante omnes apparuit gloriosæ Virgini Matri suæ, vt quam præsens mors filij contristauerat, etiam ante omnes ipsa resurrectio iucundaret. fit etiam ibi statio ad commemorandum, quia dum Beatus Gregorius hac die ibi celebraret, & pax Domini, alta voce respondit. Et cum spiritu tuo, & propter hoc cum Papa hac die ibi celebrans, dicit, Pax Domini, in testimonium huius miraculi, nil ibi respondetur.* Quæ duo miracula ex libris Sanctorum, Voraginis, & in vita Beati Gregorij confirmantur. Hæc etiam veneranda Imago Petro Cardinali Columnæ apparuit, in mare periclitanti, dum Auenionem pergeret, & sibi, ac suis omnibus salulutem attulit. Hoc cum aliundè veraciter constet, etiam ex pictura apparet, adhuc extante in vna Ecclesiæ columna ante portam, quæ appellatur Porta Reginæ; quia eadem Imago Regina appellata super eam seruabatur, quæ porta ad baptisterium ducebat. Propter hoc miraculum idem Cardinalis, atque Iacobus frater etiam Cardinalis, prædia, & bona in Basilicam transferentes, tandem in ea quiescere voluerunt. Et Petrus Auenione decedens ad eam suum corpus asportari mandauit. Anastasius in vita Sancti Martini Papæ, & Martyris, qui sæpius ad sacrificium agendum hanc Ecclesiam frequentabat, & fortasse Altare huius Imaginis, sic miraculum enarrat. *Qui prædictus Olympius veniens in Ciuitatem Romanam, inuenit Ecclesiam coadunatam cum omnibus Episcopis Italiæ, seu Sacerdotibus cum Clero. Et volens implere ea, quæ ei iussa sunt armans secum exercitũ virtutis. Voluit schisma sanctæ Ecclesiæ intromittere. Hoc per plurimum tempus actum est. Et non illum omnipotens Deus permisit, quæ nitebatur perficere. Videns ergò se à sancta Dei Catholica, atque Apostolica Ecclesia superatum, necesse habuit de sua quasi mala intentione declinare, vt quod non potuit per manum armatam facere, sub hæretico modo per Missarum solemnia in Ecclesia Dei S. Genitricis, semperq́; Virg. Mariæ ad Præsepe*

In 6. par. sub rub. de off. in die Pascat.

Rutil. Benzon. de anno S. Iubil. lib. 3. c. 16. Vide etiam lib. Ration. Diuin. par. 6. Rub. de Offic. diu. in die Pasche, vbi loquitur de nonullis B. Virg. miraculis.

Card. Sirlet. in suo tract 5. cit. Anast. in vita S. Martini Papæ & Mart. Breuiar. Rom. sub die 12. Nou. Panuin. Plat. In vita Martini Papæ 1. Laurent. Suri. in vita eiusdem tom. 6. Martyrolog. Rõ. & annot. Card Baron sub. die 12 Nouemb. Baron. tom. 8. ad an. 649. vsq. ad 654.

A *perficeret. Nam dũ communionem ei porrigeret sanctissimus Papa, uoluit eum crudeliter interficere, vt demandarat suo spathario. Sed omnipotens Deus, qui solitus est seruos suos Orthodoxos circumtegere, & ab omni malo eripere, ipse excæcauit spatharium Olympij Exarchij, & non est permissus videre Pontificem, quando Exarcho communionem porrexit, vel pacem dedit, vt sanguis eius effuderetur, & Catholica Dei Ecclesia hæresi subiugaretur. Quod postmodum prædictus armiger diuersis cum iure iurando professus* B *est. Videns ergò Olympius Exharchus, quia manus Dei circumtegebat Martinum sanctissimũ Papam, necesse habuit secum Pontificem concordare, & omnia, quæ iussa fuerant eidem sanctissimo viro indicare.* Idem, Auctor manuscriptus testatur à nobis in Archiuio repertus, qui plurimum cum Anastasio concordat; quare haud ab re erit eadem verba proferre: *Martinus Primus Pontifex in hac Basilica celebrabat. Nam cum Constantinus Olympium Exharcum Romam misisset, vt Marti-* C *num interficeret, Olympius spathario suo mandat, vt Pontificem ad Præsepe Missarum solẽnia celebrantem occidat: Quod spatharius aggrediens cæcus efficitur, vt hoc habetur in lectionarijs.* Neque verò est tacitè, prætermittendum miraculum ab Auctoribus annotatũ, Leone Papa Quarto Põtifice, per hanc Imaginem Romæ patratum; quando non minus admirationem, quàm salutem attulit, Romam à pestifero serpente, qui spiritu necabat, liberans. Anastasius: *Leone Quarto in* D *primo sui Pontificatus anno, is autem erat annus Domini 847. iuxta Basilicam Beatæ Luciæ martyris, quæ in Orphea sita est in quibusdam terris, abditisque cauernis diri generis serpens, qui Basiliscus græcè, latinè Regulus dicitur, ortus est, qui flatu suo, ac visione, omnes, qui ad easdem appropinquabant cauernas, celeriter necabat. Ipse verò Pontifex beatissimus hanc populi necem audiens, atque perniciem, ad orationem se conuertit, ac Litanias, vt Dominum deprecaretur; quo huiusmodi omnes interitu libe-* E *raret. Dum hæc aguntur præclarus, ac celeberrimus dies aduenit, in quo Beatæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ Assumptio celebraretur, tunc præfatus vniuersalis Pontifex à Patriarchio cum hymnis, & canticis spiritualibus sancta præcedente Icona ad Basilicam S. Adriani martyris, sicut mos est, proprijs pedibus cum omni Clero perrexit. De qua regressus cum omni fidelium cætu ad Basilicam Beatæ Dei Genitricis, & Domini nostri Iesu Christi, quæ ad Præsepe dicitur, cum Dei laudibus, magna populi caterua comitante properabat. Qui cum peruenisset ad lo-*

Platin. in vita Martini 1. Rutil Benzon. lib. 3. c. 16. de anno S.

Baron. tom. 10. ad ann. 847. ex Biblioth. in vita Leonis 4. Plat. tract. de fest. Martyrol. Roma. Pet. Ant. Spinel. in tract. mirac. Deipar. par. 1. c. 20. Rutil. Benz. de An. S. Iubil. lib. 3. cap 16. Sigon. libr. 5. de Regn. Ital. ad an. 847.

ad locum, in quo ipse sæuissimus basiliscus tetris, vt iam superius dictum est, iacebat cauernis, omni Clero, & populo stare præcepit, atque iuxta easdem cauernas properans sub foramen vnde spiritus pestiferi flatus egrediebatur serpentis intrepidus stetit, & oculos in Cælum pariter tendens, & palmas, Christum, qui est super omnia Dominus profusis lachrymis deprecatus est, vt ab eodem loco diri serpentis genus sua potentia effugaret: & data super populum oratione, Dei laudes ad Basilicam, quam superius memorauimus, profectus est exhibere. Ab eodem verò die B *ipse mortifer Basiliscus, ita effugatus, & ab ipsis proiectus est antris, vt vltra in illis locis, nulla læsionis eius macula appareret.*

MIRA HENRICI III. IMPER. VISIO, Ex Tomo secundo Cronologiæ Ioannis Naucleri, Generatione xxxiv. In Editione Coloniensi, folio 109. extracta. Sic autem se habet ad verbum.

Fertur de Henrico hoc, quod semper primam noctem ingrediens Vrbem solitus fuerit in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris manere. Contigit autem semel, quod dum solitarius oraret, visus sit sibi Christus Pontificalibus indutus procedere Missam celebraturus: quem sequebatur sanctus Laurentius, & loco Subdiaconi Vincentius; post hos Virgo Dei Genitrix, cum multitudine Virginum, & Angelorum; dehinc Ioannes Baptista, cum Patriarchis, & Prophetis: post hos Petrus, & Ioannes, cum cæteris Apostolis, & Euangelistis, sanctus Stephanus, cum Martyribus; sanctus Martinus, cum Confessoribus. Angeli incœperunt introitum: Suscepimus Deus misericordiam tuam: & dum cantaretur, Dextera tua plena est iustitia, omnes Christum, & Beatam Virginem imitantes extenderunt digitos in Henricum. Post Euangelium inedicibili iubilo Angelus librum deosculatum à Christo, præsentauit Beatæ Mariæ; & per eam omnibus per ordinem deosculandum; demum innuit Beata Virgo Angelo, vt porrigeret librum etiam Henrico ad osculandum; dicens: Prabe ei pacis osculum: cuius mihi virginitas placet. Et, cum præ nimio gaudio raptus, nesciret ad plenum intendere; Angelus ipsum in neruo tangens dicit: Hoc tibi erit signum dilectionis Dei, propter tuam castitatem, & iustitiam; & exinde vsque ad mortem claudicabat: ex quo euentu vocatus est Henricus Claudus.

De vita & sanctitate Henrici Imp. II. vide Bar. in annot. in martyr. Rom. die 14. Iulij.

Paulus Diaconus lib. 16. de gestis Rom. & Ioannes Naucleri in oratione 22. posteris legendum tradiderunt, Cæsarem mauritium, Isaacio Exarcho vitæ suæ hostiliter A insidiante, ad hanc eamdem Virginis ædem confugisse, eamque, & illi, & multis alijs miseris Asylum fuisse.

Aliud miraculum non minus illustre Petrus de Monte Martyrum significat: qui sancti Bernardi temporibus vixit, dignum, vt in fidelium cordibus sit insculptum. Sic enim testatur. *Illud quoque nobile, & iucundum miraculum: quod ante plures annos compertum iam penè cum tẽpore elapsum fuerat memoriæ sequentium mandare, vltra non differam Habetur Romæ Patriarchalis Ecclesia in honore perpetuæ Virginis matris Domini consecrata, quæ vulgari sermone sancta Maria Maior vocatur. Maior autem idcircò, quia post Lateranensem sancti Saluatoris Ecclesiam maior dignitate non solum Romanis, sed & totius orbis Ecclesijs est. Illuc Pontifex Apostolicus in præcipuis, ac summè festiuis diebus; idest, Natali Domini, Pascha, atque Assumptione iam dictæ gloriosæ Virginis cum celebri processione more Romano coronatus pergit, ibi stationem facit, ibi totius Vrbis Clero, ac Populo assistente, solemne Deo* C *sacrificium offert, & sacros dies, quanto potest colit honore. Ibi præter ipsum, & coadiutores eius septem Episcopos, ac Cardinales Presbyteros nulli Missam celebrare fas est. Ibi quod inauditum miraculum, non solum semel contigerit, sed etiam iam à multo tempore annuatim, in festo supranominato Assumptionis proueniat, dicendum est: Mos est Romanorum festum istud Assumptionis Matris Domini inter vniuersas anni festiuitates præcipuo honore colere, speciali deuotio-* D *ne venerari. Vnde est, quod inter plura deuoti animi sui erga præcelsam Virginem signa, cereos maximos faciunt, & eos ante paratos, Vigilia festiuitatis ad nominatam Ecclesiam deferunt, atque vespertina hora, vel circa accendunt. Pondus tamen eorum æqua lance pensatum domi retinent, vt sequenti die, solemni Missa peracta eos rursum pensantes, quantum de quantitate eorum ignis absumpserit iudicante statera cognoscere valeant. Manent ergò Romanorum cerei à Vespertinis, vt dixi, horis, vsque ad sequentis* E *diei sextam, vel nonã horam, in Ecclesia Matris Domini, ad honorem vtriusque accensi, & festiuæ Missæ solẽnijs consummatis singuli à proprijs Dominis ab Ecclesia reportantur, referens quisque cereum suum. Mox, vt domum peruenit geminas lanceas præparat, imponit vni cereum, alteri pondus externum. Attendit diligens inspector quantum de cerei prius appensa quantitate possit deesse, & vespertinas, nocturnas, diurnasque horas, quibus continuè cereus arsit numeratis, expectat quid sibi de imminutione primi ponderis statera renunciet. Et ecce mirabi-*

De hoc vide Authorem sup. cit. de miraculo cerei Roman in Ecclesia matris Domini c. 3. lib. 2. pag. 27. opus appellatur opera D. Petri Ven: integerrima, & verè Christiana doct. Viri, &c Benzon. lib. 3. c. 16.

De miraculo cerei non dissimile huius per B. Virginem facto, vide Sophr. Patriarc. Hier. in Prato spirit. c. 180.

mirabile dictu nihil minus quantum ad pondus A *pertinet; post tam prolixam cerei sui exustionem sollicitus illic appensor, & spectator inuenit sic, quasi nihil consumptum sit, totumq; quod Deo, & eius Virgini matri deuotus incenderat se recepisse miratur. Hoc tam nobile, & ante nusquam auditum miraculum ad commendandam mortalibus gloriam matris Domini non in quolibet ignoto, & humile loco, non in qualibet, vel in quantalibet Ciuitate, sed in ipsa vrbe, orbis capite, non semel tantum, vt dixi, sed assiduè recursu annuo diuina pietas, & potentia operata,* B *facit vt, & frequentia miraculi augeat admirationem, ædificet fidem: accendat charitatem, & locus tam celebris nulli patiatur esse occultum, quod cælestis prouidentia tam famosi loci occasione pluribus, ne dictum omnibus fieri voluit manifestum. Magnum quidem fuit propheticis temporibus, quod ad viduam Deo mittente Heliam, hydria farinæ non defecit, & lacytus olei non est imminutus iuxta verbum Domini, qui locutus fuerat in manu Heliæ. Magnum fuit quod Helias magnus Propheta Domini pastus est* C *cibo Dei coruis ministrantibus sibi iussu Dei panes, & carnes mane, & panes, & carnes vespere. Magna fuerunt illa tempore iræ; non sunt minora ista tempore gratiæ. Magna fuerunt illa tempore Mosaycæ; non minora sunt ista tempore Christianæ, & Euangelicæ legis. Vnde fuerunt Prophetæ panes, & carnes ministrati à coruis mane, & sero, non deficit eidem puxillum farinæ, & olei per tres tantum annos, & dimidium non defecit, nec deficit in magno festo matis Domini post tam diuturnam diei, noctisque* D *vt dictum est, consumptionem; oblata Deo Cereorum quantitas non solum per tres annos, & dimidium, sed etiam per centum, & eo amplius annos vsque ad hanc nostram ætatem, & quantum deinceps Deo placuerit, &c.*

Nostris temporibus Calicis Episcopus acriter, & immerito vexabatur; obquamrem ad hanc Imaginem confugit optima spe vt per illam de sua Innocentia pateret; nec absuit ab huius precibus, velut in Archiuio designatum cernitur: *Qui dum falsi* E *criminis accusatus, vnde, & dignitati, & facultati periculum imminebat, causam suam Romam ageret ad Beatæ Virginis patrocinium recurrens, quotidie per annum integrum in hac Basilica ad Altare sanctissimi Præsepis celebrabat; & sacro peracto cum tota familia Ecclesiam in specie processionis circumibat, & vltimo ad Beatæ Virginis Imaginem procumbebat, auxilium innocentiæ suæ implorando. Post annumà Iudicibus, qui de illo ab initio videbantur malè sentire, fuit mirabiliter absolutus.*

Adsunt etiam quædum miracula per hanc Imaginem communicata, quod ex manuscripto apparet à nobis in Vaticana Bibliotheca reperto, & circa centum sexaginta annos Gulielmo Cardinali Rothomagen. dicato. Sic enim ait. *Scio nunc expectari quid de miraculis dicturus sim; cum constet ad supplicationem nonnullarum Imaginum crebra esse facta, ac fieri in dies miracula, crebraque præstari beneficia, quæ quàm multa sint; illud pro iudicio adduci solet in medium, quod Ecclesia semper statuis, signisque, seu spolijs liberatorum saluatorumque sit imbuta. Equidem fateor admirationi esse solere in nonnullis sacris Imaginibus copiam statuarum, quasi pro beneficio impetrato retributarum: nihilominus, & si ibi spectemus cerea illa indicia miraculorum, non propterea existimandum est Imaginem, quæ ijs caret, sine virtute miraculorum existere. Nam secundum locorum variam consuetudinem ità variè pro acceptis beneficijs Ecclesiæ remunerantur. Alicubi enim pro accepto beneficio Missas celebrari procurant. Alibi cereas faculas ante Imaginem accendunt. Alibi tributa egentibus stipe se voto liberant. Plurimis etiam in locis cum non facilè deprehēdatur qui magnas statuas è cera fabricandi artem tenent, retribuunt sigilla, ac cereas pupas. Sunt etiam, & qui peregrinationi, itineribusq; se obligationibus soluant, quod et Romæ maximè cōsueuerunt. Qua propter nolim concludas si plura hæc habet Imago uotorū signa, consequens esse plura ex ea beneficia, pluraque miracula eminere. Hæc enim nostra Imago, & si non est redimita figmentis cereis; at quantis polleat in præsentiarum miraculis, quantisque beneficijs ad se confugientes semper prosecuta fuerit, ex multis quæ, & narrantur, & videntur indies manifestè patet: ex quibus si duo, vel tria perstrinxero, satis esse putabo, cum & reliqua conuinci possint, quæ si explicarentur volumen efficerent. Dominus Petrus de Columna Ecclesiæ Romanæ Cardinalis cum per mare iter ageret sæua suborta tempestate cæpit de salute diffidere: Et quia plerumque tunc solemus ad altiora conscendere, quando inferioribus destituimur, gloriosam Virginem nostram hanc Imaginem mente accipiens suppliciter, vt sibi opem ferret, exorauit, quæ seruuli sui miserata, mox inter tenebras, turbinesque, ac procellas eadem, quæ hic inspicitur Imago paruulum Iesum gestans refulsit, & vnà secum lucem, tranquillitatem, ac salutem adduxit. Quod factum cum sibi, cæterisque, qui secum tempestate laborabant, vt erat mirandum, videretur, explicite nostra in Ecclesia votis curauit ante Imaginem in pictura, quæ in hodiernum vsque durat, significare, attestarique.*

Ex Bibliotheca Vaticana lib. signato n. 3921.

Petrus Cardinalis Columna suborta tempestate grauiter iactatus B. Virgin. Imaginem in S. Mariæ Maioris Ecclesia positam implorans liberatur.

Philippus

Philippus Maria Mediolani Ducis filius, iam desperatæ salutis, per S. Mariæ Maioris Imaginem incolumis redditur.

Philippus Maria Mediolanensis Dux, cum filium haberet vnicum, isque aduersa valetudine correptus, nullam suæ salutis spem repromitteret, medicorumque omnis industria, quam non segnem fuisse suspicandum est, iam in irritum verteretur, ad Dei Genitricis opem confugit, promisitque nostræ imagini, quando sibi filius redderetur incolumis, argenteam statuam, ponderis eiusdem, quo, & filius liberatus pensaret, transmittere, promissioneque facta maximo omnium, & præcipuè medicorum stupore filius est sanitati restitutus. Qui ex solido argento fabricatam, vt promiserat statuam ingenti cum honore, & pompa nostræ Imagini direxit, ac dedicauit. Quod argenteum donum iussu legati cuiusdam Sedis Apostolicæ, vel ob ingruentem Ecclesiæ necessitatem, vel quouis quæsito colore vnà cum sacris Ecclesiarum vtensilibus conflatū est, & ad nummos redactum: quod quidem nec impunè actum est: nam eundem legatum dignitas Cardinalatus defensare non potuit, quin carceri deputatus infelicem obiret, concluderetq; vitam. Subijciam, nè ingratitudine noter, quod mihi ipsi beneficium per eandem imaginem collatum est. Iam septimus agitur annus, quo æstuosis me febribus, ac dissenteria exhaurientibus vsque adeò exinanitus sum, vt nec manum è lecto; vel quidem paululū (Deum testor) attollere possem: iam medicis desperantibus, assistentibusq; ad lachrymas se conuertentibus, recurritur per anxiam matrem ad Virginem Genitricem, promittitq; se Imaginem hanc certis diebus visitaturā si mihi subueniatur. Quid plura? emissa prece febris abscessit, corpusq; constringitur, & nè dum mortem euasi, sed & multò prosperiorem valetudinem recuperaui, vt crederes illam non fuisse ægritudinem, sed ad salubriorem cōualescentiam præparamentum optimum. Possem plura, & his quidem maiora subnectere, si & intentio, & operis prolixitas pateretur; non enim hac ex parte, quæ ad miraculorum pluralitatem pertinet primatum ascribere huic imagini animus est; sed id studeo efficere, vt credamus sine cereis his ostentationibus munera, seu beneficia impètrari. His enim tribus miraculis, quasi è magno mari libatis, facile potest comprehendi, qualiter reliquum sapiat: sed dicet mihi quispiam, si nec ob sublimem opificem, pictoremq; egregium, si nec ob multitudinem miraculorum, beneficiorumque præstitorum excellentiam, hæc inter cæteras meretur imagines, qua id sibi prærogatiua quouè priuilegio uēdicabit? Quia verò posset aliquis timerè quasi ex simplici sanctæ Mariæ nomine nō sit hæc sacra Imago intelligenda, nec etiam illius Basilica, velut apud S. Gregorium legimus; cum in sermone apud sanctam Sabinam populo dixit: *Ad Genitricis Domini Ecclesiam.* Ideo Anastasij auctoritatem proponimus testantis; dum sancta Maria nominatur, absq; alia appendice per antonomasiam semper sanctam Mariam Maiorem indicari: *Gelasij temporibus inuenti sunt Manichæi in Vrbe Roma, quos in exilium deportari præcepit, quorum quoque Codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio cremauit.*

Regist. lib. 11. c. 2.

In vita Hilarij.

Et in Concilijs Romanis sub Hilario Papa: *Hilarius fecit constitutum de Ecclesia in Basilica ad sanctam Mariam.* Rutilius Benzonius Episcopus: *Per antonomasiam enim, tanta est huius Ecclesiæ præstantia, quando Scriptores absolutè proferunt: Basilicam sanctæ Mariæ, Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris intelligitur.*

Tom. 1.

Benz. Episcop. lauretanus de Anno iubil. lib. 3 cap. 16.

Neque vero est silentio prætereundum, quod antiquis temporibus in hac Basilica præter Missæ celebrationem adstante Pontifice, magna pompa, atque solemnibus, veneranda Imago per Vrbem ducebatur; cumque in itinere Saluatoris Imaginem offenderet, simul coniunctæ procedebant. Tali pompæ omnes Romani Artifices aderant propria Insignia gestantes. tandem rectius reputarunt hæc prorsus impedire, velut ex lapide comprehenditur in Conseruatorum Aula asseruato.

TRIVMPHALIS GENTILIVM POMPA AVCT. C.
HONORI REDDI SOLITA AD DEVOTVM CHRISTIANÆ
RELIGIONIS CVLTVM REDACTA DEI GENITRICIS
FESTO DIE. DVM CHRISTI SALVATORIS MIRABILE
SIMVLACRVM EX LATERANO IN EXQVILIAS AD MARIÆ
MATRIS MAIOREM ÆDEM QVOTANNIS INGENTI PLAVSV
SOLEMNIQVE PROCESSIONE DEFERTVR PRO SENATVS
MAGISTRATVMQVE, ET PLEBIS OBSERVANTIA NEVE
VLLA POST HAC INTER PLEBEIA COLLEGIA CONTENTIO
FIAT DECRETVM EST VT HOC STATVTO ORDINE
VNIVERSI CVM SVIS FACVLIS THALAMISO, ET LVMINARIBVS
SACRAM IMAGINEM QVA ITER FECERIT COMITENTVR EA
RATIONE VT QVI PROXIMIORES SIMVLACRO SINT
DIGNIORES HABEANTVR

AQVA-

AQVARII INTER AVSPICENTVR POSTI. I. FORNACARII II.
III. MOLENDINARII MVLIONES LIGNARII IV. MVLIONES VINARII
V. CAVPONES VI. SALSAMENTARII CANDELARII EX SEVO PISCATORES PISCARII VINITORES OLITORESQVE PISTORES FORNARIIQVE
VII. PELIPARII VIII. FIGVLI STABVLARII ERGASTVLI LIGNORVM MERCIMONIARII IX.
X. SELLARII CORIARII TONSORES .... CALCIARII
LANII, SVTORES, SARTORESQVE, FABRILIGNARII, FABRI FERRARII AVRIFICES
AROMATARII NVMVLARII, LANIFICES FVLLONESQVE MERCATORES PANNORVM
AGRICVLTORES, BOARII
THALAMVS ROM. FISCI.
SI QVIS ERGO SECVS FECERIT XXV. AVREORVM PÆNA MVLCTETVR.

Sanctiſſimi Iubilęi anno hæc Beat. Virg. Imago in Baſilicæ medio locabatur ſuper Aram cancellis ſeptam ad Populi commoditatem, nonnullis Canonicis, atque Romanis Patritijs ex Confalonis ſocietate ſemper adſtantibus. Eodem tempore, ſolemni pompa Saluatoris Imaginem è Laterano ad hanc Eccleſiam deducebant, & per aliquot dies permanens, piè excolebatur. Quæ conſuetudo a Paulo V. Pont. Max. iuſtis de cauſis, noſtris temporibus ablata fuit.

DE ORNAMENTIS, QVÆ OLIM

Glorioſæ Virginis Imaginem in Ciborio illuſtrabant.

Cap. VI.

CVm antea de Virginis Imagine tradiderim, ſatis conueniens duxi modum aperire, quo olim in Ciborio aſſeruabatur; poſtea indicabimus quidnam Clementis VIII. Pontificatu ad decorum acceſſerit. Igitur in Baſilicæ Archiuio ſic adeſt. *Prima Imago glorioſa Virginis Mariæ depicta in quadam groſſa tabula;*

A *cum imagine ſui filij in brachio ſiniſtro, quam depinxit ſanctus Lucas Euangeliſta, & eam portauit per Vrbem Beatus Gregorius Romanus Pontifex, & Doctor eximius in remedium horribilis peſtilentiæ, quæ tunc Romam vexabat atrociter, vt habetur in Rationali diuinorum Officiorum. Hæc ſeruatur repoſita in pulpito ſuſtentato quatuor columnis marmoreis ad dexterum latus Chori cum huiuſmodi ornamentis, quæ ſequuntur.*

Roſæ treſdecim circa caput Imaginis Beatæ
B *Mariæ in diademate, quæ reputantur ex auro cum aliquibus gemmis viridibus, & rubeis in vnaquaque Roſa.*

Item in diademate Ieſu Chriſti roſæ duodecim paruæ ad eundem modum.

Item ſuper caput Beatæ Mariæ Virginis, ad latus dextrum, vna ſtella de pernis, cum gemma in medio, & ad latus ſiniſtrum, vna luna de pernis.

Item circa collum Beatæ Mariæ Virginis ad latus dextrum vna roſa magna de pernis, quæ
C *in medio habet vnam paruam roſam cum pernis maiuſculis, & cum vna gemma in medio.*

Item ad latus ſiniſtrum eodem loco vna roſa de ſmaltis, cum aliquibus pernis, & in medio gemma vna rubea.

Item in pectore Beatæ Mariæ Virginis vnū monile ad inſtar Crucis de ſmaltis viridibus, & vnum ſimile in pectore filij.

Item in humero dextro Beatæ Virginis vna ſtella cum aliquibus pernis.

Item circa diadema duo Angeli argentei, in
D *aliquibus nubibus etiam argenteis, qui videntur tenere diadema. Item circa pectora, vna, quæ dicitur freſatura de pernis cum Aquila inter duos leones, reliquum de auro.*

Item vnum lilium de pernis, cum gemma in medio.

Item duæ Coronæ argenteæ, vna maior pro matre cum aliquibus gemmis vitreis, & ſmaltis azurris. Alia minor pro filio eodem modo.

Item ad pectus vna roſa magna argentea deaurata, cum gemma in medio.

E *Item vna tabula argentea ante Imaginem; ideſt ad pectus eius, vbi eſt ſculptum vnum vas cum lilijs in medio, à lateribus roſæ etiam argenteæ.*

Item duæ aſſeres in valuis coopertæ argento, in dextra eſt Imago ſanctæ Lucæ integra depingentis Beatam Virginem; & ad caput ſunt Angeli cantantes Regina cœli lætare, in ſiniſtra imago Sancti Gregorij portantis in manu imaginem cum Caſtro, & Sancto Angelo, ad pedes eius imago Reuerendiſſimi Domini Rothomagenſis Archipresbyteri huius Eccleſiæ genuflexi, qui iſtas

valuas

valuas fieri fecit, & arma ipsius in ambabus valuis, & alia permulta, &c.

Nostra tempestate Anno Domini millesimo quingētesimo nonagesimo septimo, Clemens VIII. post sacrificij celebrationem In die Visitationis binas coronas donauit; nimirum, vt vna matri Dei, altera filio saluatori deseruiret, varijs, & preciosis gemmis exornatas. Quia verò iustis de causis publicum Instrumentum est conditum, nos ad rei expressionem annotabimus: *In nomine Domini Amen. Anno ab eius Natiuitate millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, Indictione decima, die verò Mercurij, secunda Mensis Iulij in festiuitate Visitationis B. Mariæ Virginis existen. Sanctiss. D. N. in Christo Clemens diuina prouidentia Papa octauus, anno Pontificatus sui sexto, in Visitatione Deiparæ existen. in Basilica sanctæ Mariæ Maioris eius solita deuotione facta pro eius sacratissimæ Imaginis & eius sanctissimi filij D. N. Iesu Christi decore, & ornamento, zelo deuotionis donauit dictæ sanct. Imagini duas coronas per manus D. Curtij Vanni eiusdem sanctissimi D. N. Aurificis, vnam videlicet pro ornamento eiusdem gloriosissimæ Virginis Mariæ, & aliam minorem pro ornamento D. N. Iesu Christi, quæ corona magna Deiparæ, est qualitatis, & ornata infrascriptis lapidibus, & gemmis. videlicet: De fondi d'argento indorati, vno opales ò vero girasole con vna perla grossa in cima, & sotto con le arme di N. S. sotto all'arme vno Grisopatio à facciette grandi, di sotto à detto grisopatio vn Topatio grande ottangolo à facciette. Quattro altri Grisopatij, cioè doi per banda di detto Topatio di sopra à dette pietre. Quattro smeraldi di variate grandezze. Cinque pendenti di smeraldi, quali pendono à piedi di detta Corona in perline. sopra li quattro smeraldi di variate grandezze, Ci sono quattro Balasci nelle quattro punte delli raggi della Corona, & quattro perle grosse, oltre à quella che è nel raggio di mezzo sopra lo Opales sudetto. nelle punte per fianco dell'vna, & l'altra parte del raggio sono dieci perle di variate grandezze. nel mezzo di detti raggi attorno alli cantoni de smeraldi, & sotto l'arme di Nostro Signore ci sono dodici perle di variate grandezze, variate perle à fioretti à sedere più piccoli numero quaranta con otto Cherubini d'oro smaltati, cioè quattro da piedi; & quattro di sopra. Doi festoncini di perle minute attorno all'arme di Nostro Signore. L'altra Corona piccola del Nostro Signore Iesu Christo è tutta d'oro massiccio, eccetto il fondo che è d'argento inorato, nella quale sono l'infrascritte gioie, cioè. Nella punta di mezzo vi è vn Zaffiro con tre perle in cima, vna perla longa à cocozza, doi tonde,*

A *vna di qua, & l'altra di là da detto Zaffiro, sotto la quale è l'arme di Nostro Signore, sotto la qual arme vi sono quattro perle, doi tonde, & doi à sedere con doi festoni vno per banda à detta arme, vna spinella scangolo in tauola, bella, & rara. sotto detta spinella vn Topatio grande ottangolo à facciette. di qua, & di là di detto Topatio, doi Grisopatij ottangoli à facciette, & quattro smeraldi di variate grandezze, alli quali sono attaccati quattro pendenti di smeraldi, doi treccie di rubini di quà, & di là alla detta*
B *spinella, & doi Balasci grandotti nell'istesso ordine in tauola. quattro zaffiri à dette due treccie di rubino, & balasci nelle quattro punte, doi di quà, & doi di là. all'arme di nostro Signore ci sono dodici perle tonde di variata grossezza. nell'estremità di dette punte doi raggi di perle di numero tredici in tutto. Doi fili di perle, che diuidono il primo grado della corona numero quarantacinque, & tra detti doi fili vi sono quattro perle per cantone di smeraldo, fioretti a sedere numero sedici in tutto. Quæ duæ coronæ, de ordine eius-*
C *dem Sanctissimi Domini Nostri fuerunt incontinenti positæ, videlicet maior super caput gloriosissimæ Virginis Mariæ, & alia parua super caput eius filij Domini Nostri Iesu Christi cum conditione, quod dictæ duæ coronæ nullo vnquam tempore possint amoueri ex dicta Ecclesia, sed in ea retineri, & custodiri debeant sub cura, custodia, & gubernio Canonicorum nunc, & pro tempore existentium Capituli dictæ Ecclesiæ, duntaxat exclusis alijs personis, etiam Illustrissimo dictæ Ecclesiæ, nunc & pro tempore existen-*
D *te Archipresbytero, & Societate Confalonis, & illius Confratribus, omnibusque alijs personis, etiam in dignitate constitutis, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ eo ipso incurrendæ, si secus, &c. & ordinauit dictis Canonicis ibidem præsentibus, quod debeant singulis solemnitatibus, festiuitatibus, ornare dictas sacratissimas Imagines dictis coronis ad laudem, & honorem Dei, & eius gloriosis. matris Virg. Mariæ, & eius Eccles. sanctæ, & ita fieri iussit, & ordinauit etiam ab eorum in dicto Capitulo successoribus. de quibus om-*
E *nibus sua sanctitas ad perpetuam memoriam ordinauit, ac iussit mihi Notario, vt conficiam vnum, vel plura, publicum, aut publica Instrumentum, vel Instrumenta, vt opus fuerit. Actum Romæ in eadem Ecclesia, in Cappella felicis memoriæ Papæ Sixti Quinti, ibidem præsentibus, audientibus, & intelligentibus his, videlicet Illustrissimo Domino Silvio Antoniano Magistro Cameræ; & Illustrissimo Domino Didaco de Campo, Cubiculario secreto suæ Sanctitatis, testibus ad prædicta omnia, & singula vocatis, habitis, atque rogatis.*

Ego

Ego Ioannes Baptista de octauianis Ciuis Romanus Curiæ causarum Capitolij notarius publicus, in Archiuio Romanæ Curiæ descriptus, de præmissis rogatus, præsens Instrumentum subscripsi, & publicaui requisitus.

Peroratio operis.

Iam nostri laboris finis apparet; iam eo quo intendimus, peruenimus, quatuor potissimum innixi: videlicet Probatis scriptoribus; Epitaphijs omni tẽpestate receptis; & pontificijs Decretis; atque fidis manuscriptis per Archiuios ministratis, velut initio fuit indicatum. Quod postremum tanti semper fecimus, vt nec stylum immutare, nec orationem alterare voluerim, sed eadem verba afferendo quantumuis horrida, & incompta, tum Historiæ autoritatem addere, tum A antiquitatem venerari. Tu magna Parens, cuius fœcunda Virginitas Immensum concepit, ac æternum progenuit, si quid à tua Maiestate alienum, vel hic auersum occurrat, ignoscas quæso. Scis humani ingenij infirmitatem, etiam in minimis fluctuantis. Scis quanta sit difficultas, præsertim in rebus ab hominum memoria remotis, quod nobis vel maxime contigit, dum hæc in tui honorem concinabamus. Miserere famuli tui, pietatisque oculos ad nos B conuerte, vt in hoc lachrimarum mare illos tanquam fidissima sydera intuentes, nullis vnquam procellis obruamur, sed vndique securi ad Cælestem patriam delati, trinam Maiestatem conspiciamus.

FINIS.

SACROSANCTA
PATRIARCHALIS
BASILICA
LIBERIANA

Declaratio Ichnographiæ Basilicæ veteris S. Petri in Vaticano, sacrorumque ædificiorum prope illam constructorum.

1 ALTARE maius, vbi Apostolorum Petri & Pauli corpora requiescunt.
2 Confessio Beati Petri ab Anacleto Papa exornata, Romanorum Pontificum sepultura, vbi sumuntur Pallia pro Archiepiscopis in signum plenitudinis Pontificalis officii.
3 Solium Romani Pontificis.
4 Subsellia S. R. E. Cardinalium.
(Sub quibus sunt sepulcra SS. Pontt. Lini, Cleti Anacleti, Euaristi, Thelesphori, Higini, Pij, Eleutherij, Victoris, et Io. Primi.)
5 Duodecim Columnæ elegantissimæ frontem maioris altaris complectentes, & sancta sanctorum constituentes.
6 Candelabrum eximium pro Cereo Paschali.
7 Suggestum marmoreum ad Euãgelium decantandum.
8 Olim altare S. Sixti Primi à Paschale Secundo.
9 Altare de ossibus nuncupatum à Francisco de Tibaldeschis Cardinali.
10 Ostiolum ducens ad oratorium post Confessionem.
11 Alterum ostiolum præfati Oratorij, vbi ossa plurimorum congesta sunt.
12 Sepulcrum marmoreum N.
13 Porta Templi ad Occidentem.
14 Oratorium S. Leonis Papæ, vbi sunt Corpora ss. Leonum Primi, Secundi, Tertij & Quarti.
15 Oratorium s. Hadriani Primi Papæ.
16 Sepulcrum Vrbani ij. Papæ.
17 Oratorium s. Mariæ de Cancellis à s. Paulo j. Papa.
18 Sacellum s. Mariæ à Io. Caietano de Vrsinis Cardinali.
19 Porta ad Meridiem, vbi multa Pontt. & Cardd. sepulcra.
20 Oratorium ss. Processi & Martiniani à Paschali I.
21 Sacellum s. Catherinæ pro Cardinali Tyburtino.
22 Oratorium s. Mauritij, ad quod Imperator & Imperatrix ab Episcopis Cardd. benedicuntur, & in brachio dextro oleo sacro vnguntur antequam à Romano Pontifice coronentur.
23 Altare s. Siluestri Papæ, vbi Vigilij, & Hadriani iv. sepulchra.
24 Altare s. Bartholomæi.
25 Columna sancta vna ex 12. è Salomonis Templo
26 Altare s. Ant. ab Antoniotto de Pallauicinis Cardinali.
27 Altare s. Luciæ Virginis à Gregorio Primo.
28 Altare pro mortuis priuilegiatum.
29 Altare trium Regum Magorum.
30 Oratorium s. Io. ad fontes à Symmacho Papa.
31 Fons Baptismi à Damaso Papa versibus exornatus.
32 Altare s. Ioannis Euangelistæ à Symmacho Papa.
33 Altare B. Mariæ Virginis.
34 Altare s. Annæ Soc. Parafrenariorum S. R. E. Cardd.
35 Oratorium S. Crucis à Symmacho Papa.
36 Porta ad Occidentem.
37 Duo Sacella antiquissima SS. NN.
38 Altare B. Mariæ & altare s. Gabinij Mart. à Greg. iij. quæ Eugenius iij. in vnum restituit, & Innocentius viii. exornauit plurimorum ss. reliquijs reconditis.
39 Chorus, supra quem erat Organum.
40 Altare s. Pastoris ab Vrso de Vrsinis Cardinali.
41 Parietes veteris templi partem à nouo diuidentes.
42 Altare ss. Processi & Martiniani ex priori loco cum statua ænea s. Petri translatum.
43 Altare B. Mariæ translatum.
44 Sacellum ss. Apostolorum Simonis & Iudæ, vbi sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum honorificè custoditur.
45 Olim Altare ss. Apostolorum Philippi & Iacobi.
46 Fontes aquæ benedictæ, & Altare B. Mariæ Virginis ad Columnam ad dexteram templi.
47 Sacellum s. Bonifacij Mart. à Bonifacio viij.
48 Altare mortuorum priuilegiatum, & sepulchrum Leonis ix.
49 Altare s. Antonii Abbatis, & s. Annæ.
50 Altare s. Vincislai Mart. Regis Boemorum, atque s. Erasmi.
51 Altare s. Martialis à Neapolione de Vrsinis Card. & Vannotia de Sabellis, vbi cum suis maioribus requiescunt.
52 Altare S. N.
53 Sepulchrum Pauli iij. eximium ab Alexandro Farnesio Cardinali.
54 Altare Sanctissimi Crucifixi, vbi est corpus s. Petronillæ.
55 Sepulchrum Bonifacij iiii. & statua equestris Roberti Malatestæ.
56 Altare de Perreriis, vbi sep. Petri Raymundoz Hierosolym. Hosp. Magistri.
57 Altare S. N.
58 Altare Beatæ Mariæ ab Eugenio iiij. & Petro Barbo Card.
59 Sepulchrum Eugenij iv. vbi ossa multorum sunt congesta.
60 Altare s. Marci Euangelistæ à Paulo ij.
61 Altare s. Nicolai à Nicolao v.
62 Altare s. Blasij à Poncello de Vrsinis.
63 Sepulchrum Vrbani vj. & multorum Pontificum.
64 Altare Annunciationis B. Mariæ Virginis.
65 Duo altaria SS. NN.
66 Altare B. Mariæ & ss. Francisci, & Antonij de Padua à Sixto iv.
67 Sepulchrum Sixti Quarti Æneum elegantissimum.
68 Sepulchra Iulij ii. & Fatij Sanctorij Cardinalis.
69 Sepulchrum Franciotti de Ruuere Cardinalis.
70 Sepulchrum Carolæ Cypri & Hierusalem Reginæ.
71 Sepulchrum Bernardi Heruli Narniensis Cardinalis.
72 Sepulchrum Stephani Nardini Foroliuiensis Cardin.
73 Altare s. Thomæ Apostoli, ante quod sunt sepulti Io. Podius Episcopus Bononien. & Mattiolus de Lampugnano Plocen. Episcopus, & Franciscus Barthelai Molopotanien. & Petrus Lundhus Episcopus Gaetanus.
74 Fons Baptismi & sepulchrum Innocentij vii.
75 Sepulchrum Petri Fonsecæ Lusitani Card. & Nicolai Vicecomitis Mediolanen.
76 Sepulchrum Ardicini Iunioris Nouarien. Card. della Porta.
77 Sepulchrum Ardicini Senioris Nouarien. Cardinal. & Theobaldi de Rubeo Monte Archiepiscopi Bisun.
78 Sepulchrum Christophori Moroni Episcopi Isernien. Card.
79 Sepulchrum Gregorij V.
80 Altare S. N.
81 Sepulchrum Pij Tertij, ante quod est sepultus Franciscus Bandinus Picolomineus Archiepiscopus Senensis.
82 Olim Sepulchrum Pij v. & Sixti v.
83 Olim Sepulchrum Hadriani vj. nunc Iulij iij.
84 Sepulchrum Pij ij. ante quod sunt sepulti Pius ij. & iij.
85 Altare s. Gregorij Papæ à Greg. iiij. supra quod est caput s. Andreę Apostoli à Pio ij.
86 Sepulchrum Agnetis de Columna Honorati Gaetani vxoris.
87 Olim Altare ss. Laurentij & Gregorij à Iacobo Gaetano de Stephaneschis Cardinali.
88 Altare S. N. nunc Columna Sancta translata.
89 Sepulchrum Gregorij xiij & Gregorij xiiij.
90 Altare B. Mariæ, ante quod est sepulchrum Bernardini de Cruce Episcopi Nouocomensis, iuxta quod fuere translata ossa Calisti iij. Alexandri vi. & Vrbani vi. & demum sep. Vrbani vii.
91 Olim Altare s. Tridentij Mart. Nunc lapis, supra quem pures Sancti Martyrium subiere.
92 Olim Altare s. Antonini Mart. ab Odone Lotta de Anatreschis, nunc lapis, supra quē fuerunt diuisa ossa ss. Apostolorum Petri & Pauli, à B. Siluestro Papa.
93 Altare S. N.
94 Sacellum s. Ægidij Abb. à Io. Tomacello Comite Iote Bonif. ix.
95 Sacellum s. Nicolai à Nicolao iij. vbi d. Nicolai & Honorij iv. ac Francisci Buccamatij Card. sep.
96 Altare Capellæ Gregorianæ, vbi est Corpus s. Greg. Nazianzeni à Greg. xiij. translatum.
97 Altare s. Iacobi Apostoli ab Ant. de Caluis Card.
98 Altare s. Hieronymi.
99 Altare s. Augustini.
100 Altare s. Ambrosij.
101 Altare s. Martini à Io. Episcopo Hostiensi Card. Viuarien.
102 Altare s. Agathæ nunc sepulchrum Marcelli ij.
103 Altare s. Luciæ translatum & sepul. Innocentij ix.
104 Sepulchrum Nicolai v. translatum.
105 Altare s. Marci translatum.
106 Sepulchrum Pauli ij.
107 Olim Altare s. Abundij Mansionarij Basilicæ, postea Leonis x. & Pij iv. sepulchra.
108 Olim aditus ad Ecclesiam s. Vincentij, nunc Sacellum Innocentij viij. translatum, vbi omnes reliquiæ templi.
109 Sepulchrum Innocentij viij. translatum.
110 Olim altare s. Laurentij, nunc sepulchrum marmoreum translatum N. Sum. Pont.
111 Sepulchrum Aloysij ex familia Rossiorum Cardinalis, postea Pauli iv.
112 Sepulchrum olim Franciotti de Vrsinis Cardinalis.
113 Porta Paruula olim.
114 Altare olim Oratorij s. Mariæ ad Præsepe à Ioan. vij. nunc Porta Sancta.
115 Altare vultus sancti, vbi sanctissimum Sudarium, quo D. N. Iesus Christus ante passionem faciem suam extersit, & Lancea, qua eiusdem D. N. latus apertum fuit, custodiuntur.
116 Pinea ænea speciosissima à Symmacho Papa.
117 Fons magnus æneus pro Peregrinis à Symmacho Papa.
118 Tres Portæ, supra quas est restituta de nouo Nauicula Principis Apostolorum fluctuans ex musiuo elegantissimo opere Iotti, impensis Iacobi Gaetani Cardinalis de Stephaneschis olim Canonici.
119 Paruula ædicula multorum Sanctorum reliquias continens.
120 Sepultura Honorij Primi, Othonis Secundi, & Placidij & Valentiniani iij. Augustorum Cæsarum.
121 Porta Palatij à Iulio ij. restaurata.
122 Aula Regia Sacri Palatij, iuxta quam ab Occidente est Capella Sixti iv. ad Orientem, sacri Consistorij aulæ, & mœnia multiplicis ordinis, à Leone x. ad Meridiem Capella Pauli iij. & ad Aquilonem amplissima Summorum Pontificum Cubicula.
123 Sepulchrum Benedicti iv.
124 Porta sancta, quæ vigesimo quinto Iubilei anno per Romanum Pontificem aperitur & clauditur.
125 Sepulchrum Ioan. ix.
126 Porta dicta Guidonea, supra quam olim erant appensa multarũ victoriarum insignia.
127 Sepulchra Stephani v. & vi.
128 Porta Romana, supra quam sunt appensæ vectes Portarum Tuneti à Carolo V. Imperatore missæ.
129 Sepulchra Benedicti iij. & Io. xix. & Bulla centesimi quoque Iubilæi anni à Bonifacio viij.
130 Porta Meridiana olim argentea ab Honorio Primo & Leone vij. nunc ænea ab Eugenio iv.
131 Valuæ aeneæ antiquissimæ.
132 Olim sepulchrum Sergij Primi, nunc adest lapis numidicus, cui insculptum est epitaphium sepulchri Hadriani Primi à Carolo Magno editum, ex priori loco translatum.
133 Porta Rauenniana, supra quam sunt appensa insignia, & catenæ Portus Smynæ à Sixto iv.
134 Tabulæ marmoreæ, in quibus sunt insculpta nomina oliuetorum & fundorum à Gregorio Papa pro luminaribus Templi.
135 Sepulchrum Nicolai Papæ I.
136 Locus sepulchri Gregorij Primi olim.
137 Porta iudicij, per quam defuncti inferebantur.
138 Sepulchrum Ioannis viij.
139 Sepulchrum Ioannis xiv.
140 Sepulchra Ioannis ij. & iii.
141 In hac parte porticus templi sunt sepulti multi summi Pontifices sanctissimi.
142 Sacellum principale secretarii, vbi translata fuit Imago B. Mariæ dicta de febribus & sepulchra Benedicti j.
143 Altare s. Ioan. Baptistæ translatum de familia Vrsinorum.
144 Altare s. Sebastiani à Christophoro de Iacobatiis.
145 Altare S. N. & sepulchr. de Perbenedi. Card.
146 Altare ad quod fuit translata Imago B. Mariæ ex intercolumnijs Porticus.
147 Aditus ducens ad Porticum.
148 Altare S. N.
149 Altare olim s. Mariæ in Turri, vbi electus in Imperatorem à Canonicis Sancti Petri recipitur in Canonicum, & in fratrem.
150 Palatium Archipresbyteri Basilicæ.
151 Turris Campanaria.
152 Tres portæ olim æneæ, in quibus erant insculpta nomina Regnorum, Prouinciarum, Ciuitatum, & Insularum Sedis Apostolicæ.
153 Altaria s. Andreæ, vbi summi Pontifices solemnia quædam peragebant.
154 Altare s. Angeli.
155 Altare S. N.
156 Transitus.
157 Altare Saluatoris dictum de Abundantia, à Thoma de Vrsinis Cardinali, & Neapolione Comite Manupelli.
158 Sacellum Beatæ Mariæ Annunciationis à Maria de Comitibus.
159 Sacellum S. N. multorumque nobilium sepulchra.
160 Olim Sacellum s. Petronillæ Virginis filiæ s. Petri, Ludouico Rege Francorum dotatum, vbi erant sepultæ Agnes Henrici Secundi, & Maria Thermantia Honorij Imperatoris Vxores.
161 Sacellum S. N. vbi ossa è diuersis sepulch. eruta congesta sunt, de quibus & alijs latè in libro dicetur.
162 Transitus ad alterum templum.
163 Sacellum S. N. vbi congesta sunt ossa veterum sepulchrorum.
164 Altare s. Ioannis Chrysostomi Archiepiscopi Constantinopolitani.
165 Aulæ sanctimonialium iugiter Deum laudantium, de quibus, & alijs rebus in libro dicetur.
166 Transitus.
167 Sacellum S. N. vbi est sepultus Oddo Ianuensis Episcopus Interamnensis.
168 Sacellum Sanctorum Lamberti & Seruatij à Georgio de Cæsarinis Canonico, ad quod fuit translatum corpus s. Ioannis Chrysostomi, & est sepulchrum omnium Canonicorum Basilicæ.
169 Sacellum S. N. vbi conseruantur sedes siue Cathedra s. Petri, & culcitra siue stragulum ss. Martyrum.
170 Sacellum & sepulchrum Calisti iij. & Alexandri vi. & quorundã Cardinaliũ, multorumque nobilium.
171 Obelisci Cæsaris in medio Circi, Caij & Neronis primæuus locus.
172 Sacellum B. Mariæ de febribus, ante quod sunt sepulti Bartholomæus Marascus Episcopus Castellanus, & Iacobus Breuccietti Episcopus Nucerinus.
173 Sacellum S. N. vbi erat sepulchrum Hugonis Lingles Nicosien. Regni Cypri Camerarij.
174 Sacellum Sanctissimæ Trinitatis & ss. Cosmæ & Damiani, vbi est sepulchrum Beneficiatorum & Clericorum Basilicæ.

VESTIGIVM VETERIS DIVI PETRI IN VATICANO BASILICÆ A COSTANTINO MAGNO A FVNDAMENTIS CONSTRVCTA NEC NON SACELLORVM ATQVE ORATORIORVM SACRARVMQVE ÆDICVLARVM ILLI ADIVNCTARVM

